COMMENTARIUS HISTORICUS IN ROMANUM BREVIARUM. QUO SIMUL ALIARUM...

Jean Grancolas

Digitized by Google

9. 5. 176
G.IV.

9. 5. 176

Digitized by Google

COMMENTARIUS HISTORICUS IN ROMANUM BREVIARIUM

Quo ſimul aliarum ſingularium Eccleſiarum, præcipue vero Breviarii Pariſienſis ritus explicantur.

AUCTORE

J. GRANCOLAS

THEOLOGIÆ IN FACULTATE PARISIENSI DOCTORE.

Nunc vero e Gallico Latine redditus.

VENETIIS MDCCXXXIV.

APUD SEBASTIANUM COLETI

SUPERIORUM PERMISSU AC PRIVILEGIO.

Digitized by Google

Digitized by Google

MONITUM AUCTORIS.

Æ Quum, & rationi conſonum videbatur, ut poſt editas diſquiſitiones atque origines precum, rituum, & cæremoniarum, quæ in Sancto Miſſæ Sacrificio obſervantur, meis voluminibus de veteribus Liturgiis *comprehenſas, cuncta pariter, quæ in Divino Officio recitantur, opera mea probe illuſtrantur, ad eos ſaltim, qui illud lege abſolvere tenentur, excitandos, ad eorum, quæ ex Eccleſiæ mandato recitare vel canere debent, notitiam ſedulo, atque abunde comparandam, majorique animi attentione, ac Religione munus ſuum implendum.*

Hoc ipſum eſt hujus operis argumentum, quo cum ea, quæ Eccleſia Filiis ſuis præſcribit, quotidie perſpiciantur, omnes ejus mandatis obſervandis ſolidioris pietatis ſenſibus ſtudere poterunt, cum affirmare auſim, rationem Officium ſuum ſæpe nullo pietatis ſenſu repetendi ab exigua eorum, quibus conſtat, notitia proficiſci.

Dedimus ergo operam, ut omnia ad Breviarii origines, atque ad varias rationes ſpectantia, quibus omni retro ævo, atque in omnibus Chriſtianis Societatibus recitatum eſt, pertractarentur. Diſcrimina præterea precum iſtarum in univerſum explicantur, atque per dies ſingulos omnia quæ Divino Officio continentur, ut oportebat, ~~adnotavimus~~, atque obſervavimus. Egimus quidem præcipue de Romano Breviario, quod per univerſam late Eccleſiam ab omnibus paſſim receptum ſit; nihilo ſecius complurium Eccleſiarum mores referre non neglexims, adeo ut Epiſcopi, qui Eccleſiarum ſuarum Breviaria emendare optabunt, huic rei rite conficiendæ conſilia abunde hic percepturi ſint.

Pluribus autem non memorabimus, quæ commoda non tantum Clerus Sæcularis, ſed & Religioſi viri, atque Religioſæ Virgines, immo populi ipſi ex horum librorum lectione haurire poſſint, & quantum ſe debere operi huic, tot diſquiſitionibus, atque tam vaſta eruditione referto profiteri debeant.

Digitized by Google

NOI REFORMATORI
DELLO STUDIO DI PADOA.

HAvendo veduto per la Fede di Reviſione, & Approbatione del P. F. Tomaſo Maria Gennari Inquiſitore nel Libro intitolato *Commentarius Hiſtoricus in Romanum Breviarium*, *Auctore J. Grancolas &c.* non v'eſſer cos' alcuna contro la santa Fede Cattolica, & parimente per Atteſtato del Segretario Noſtro, niente contro Prencipi, & buoni coſtumi, concedemo Licenza a *Sebaſtiano Coleti Stampatore*, che poſſi eſſer ſtampato, oſſervando gl' ordini in materia di Stampe, & preſentando le ſolite copie alle Publiche Librarie di Venezia, & di Padoa.

Dat. 24. Giugno 1732.

(
(*Alviſe Piſani K. Proc. Ref.*
(*Z. Piero Paſqualigo Ref.*

Agoſtino Gadaldini Secr.

INDEX

Digitized by Google

INDEX

ALPHABETICUS, & CHRONOLOGICUS.

Præcipuorum Auctorum, qui in hoc Opere laudantur.

A

ADelmus Abbas ſeptimi ſæculi, ſcripſit librum de Virginitate ſtricta, & proſa oratione.

Ado Archiepiſcopus Viennenſis, obiit anno 880. extat ipſius Martyrologium.

Adelredus Abbas in Anglia, obiit anno 1166. ſcripſit Regulam pro Religioſis Virginibus, falſo S. Auguſtino tributam. *Regula ad incluſas, ſeu Sanctimoniales.*

Æneas Epiſcopus Pariſienſis anno 854.

Agobardus Epiſcopus Lugdunenſis, obiit anno 840. multa ſcripſit in Romanum Antiphonarium, & contra Amalarium.

Aimoinus Monachus S. Germani octavo ſæculo; alius eſt præterea Aimoinus Monachus Floriacenſis decimi ſæculi.

Alcuinus, Diaconus Eccleſiæ Eboracenſis, qui Caroli Magni tempore in Galliam venit, ſcripſit librum de Ritibus pro ſingulis hebdomadæ diebus, *Officia per ferias*, ubi Pſalmi in ſingulos hebdomadæ dies diſtributi ſunt, cum Hymnis, Precibus, & Litaniis; obiit anno 780.

Alcuinus (Pſeudo), liber eſt de Divinis Officiis ſub Alcuini nomine, cujus Auctor ad duodecimum ſæculum pertinet, quod ab eo de Hilperico mentio fiat, qui undecimo ſæculo vivebat.

Amalarius Fortunatus, Epiſcopus Trevirenſis, obiit anno 812.

Amalarius Diaconus Metenſis, Auctor quatuor Librorum de Officio Eccleſiaſtico, atque alterius Tractatus in Romanum Antiphonarium, floruit anno 827. atque primus eſt, qui in Ordinem Romanum commentaria conſcripſerit.

Ambroſius (Sanctus) Epiſcopus Mediolanenſis, obiit anno 377.

Ambroſius Autpertus, Monachus Benedictinus, atque Volturnenſis Abbas, obiit anno 778. Auctor eſt plurium Sermonum, inter alios Sermonis de Aſſumptione, qui decimus octavus eſt inter ſermones S. Auguſtini in Sanctos.

Anaſtaſius Bibliothecarius, putatur eſſe Auctor vitarum Romanorum Pontificum, quæ Pontificalis Romani inſcriptionem præferunt: florebat ſæculo nono.

Anſelmus (Sanctus) Abbas Becenſis. an 1078. & Archiepiſcopus Cantuarienſis an. 1093.

Anthologia, Liber precum Græcorum.

Arcudius, Græcus, Corcyræus decimi ſeptimi ſæculi.

Athanaſius (Sanctus) Epiſcopus Alexandrinus quarti ſæculi.

Auguſtinus (Sanctus) Epiſcopus Hipponenſis obiit an. 420.

Aurelius (Petrus) Ordinis Auguſtiniani, inde Archiepiſcopus, tempore Gregorii XI. Papæ, Ordinem Romanum conſcripſit.

B

BAronius, Cardinalis creatus anno 1596.

Baſilius (Sanctus) quarto ſæculo.

Beda, obiit an. 734. Tribuuntur ipſi plures ſermones, qui ejus non ſunt, ejus quoque Martyrologium intercidit, atque illud ipſius nomen præferens

Digitized by Google

rens, compoſitum eſt ex pluribus Martyrologiis.

Benedictus (Sanctus) an. 543.

Benedictus, Canonicus S. Petri Romæ Ordinem Romanum conſcripſit ante an. 1143.

Bernardus (Sanctus) Abbas Ciſtercienſis an. 1115.

Berno Augienſis, Monachus S. Galli, Tractatum ſcripſit in Miſſam, & Divinum Officium, obiit an. 1048.

Bonaventura (Sanctus) decimi tertii ſæculi.

Bona, Fulienſis, & Cardinalis 17. ſæculi.

Bonifacius (Sanctus) Moguntinus 9. ſæculo.

Burchardus Epiſcopus Vormatienſis an. 996.

C

CAbaſilas, Archiepiſcopus Theſſalonicenſis an. 1350.

Caleſtinus I. Papa an. 420.

Cæſarius (Sanctus) Epiſcopus Arelatenſis, obiit an. 379.

Cæſarius Monachus 13. ſæculi.

Carus (Joſephus Maria) idem qui Thomaſius, Auctor Italus, qui an. 1683. collectiones dedit Precum, Hymnorum, Antiphonarum, & Reſponſoriorum, ex vetuſtis Romanis Ordinibus ſumptas.

Caſſander (Georgius) 16. ſæculo ſcripſit Tractatus in Divinum Officium, & commentaria in Ordinem Romanum.

Cajetanus (Jacobus) cardinalis, Nepos Papæ Bonifacii VIII. ſcripſit Ordinem Romanum, a Mabillonio editum, quem Guidoni de caſtello inſcripſerat, qui deinde Papa fuit ſub cœleſtini XI. nomine, an. 1443.

Caſſianus, Monachus, & Abbas, obiit an. 430.

Cencius, cardinalis, & a cubiculis Papæ clementis III. an. 1192. ſcripſit in cæremonias, & in Divinum Officium.

Chromatius Aquilejenſis an. 401.

Chryſoſtomus (Sanctus) 4. ſæculo.

Claudianus Mamertus, Presbyter Vienenſis. Frater S. Mamerti, 5. ſæculo.

Chrodogangus Epiſcopus Metenſis, 8. ſæculo.

Clemens (Sanctus) Alexandrinus, 3. ſæculo.

Clemargis (Nicolaus) cantor Bajocenſis, an. 1416.

Columbanus (S.) Abbas Lexovienſis, an. 620.

Cornelius (S.) Papa, an. 250.

Cyprianus (S.) Epiſcopus carthaginenſis, an. 252.

Cyrillus (S.) Hieroſolymitanus, an. 350.

Cyrillus (S.) Alexandrinus, an. 440.

D

DIonyſius Alexandrinus 3. ſæculo.

Dionyſius Exiguus, an. 606.

Diurnus Pontificum, liber Formularum Paparum conſcriptus, circa annum 715.

Dunſtanus, Epiſcopus cantuarienſis, an. 961.

Durandus (Wilelmus) Epiſcopus Mimatenſis, Tractatum ſcripſit de Divino Officio, 13. ſæculo.

Dacerius, Monachus S. Germani Pratenſis, obiit 17. ſæculo.

E

EGbertus Eboracenſis, an. 731.

Eghinardus, ab epiſtolis Caroli Magni 9. ſæculo.

Ennodius, an. 506.

Epiphanius (Sanctus), an. 376.

Ephrem (S.), an. 310.

Eucherius (S.), an. 450.

Eulogius cordubenſis, 9. ſæculo.

Euſebius cæſarcenſis, an. 324.

F

FAcundus, an. 550.

Ferrandus, Diaconus, an. 533.

Flodoardus, canonicus Remenſis, an. 966.

Florus, Diaconus Lugdunenſis, an. 850.

For-

Fortunatus Pictavienſis, an. 565.
Fulbertus Carnutenſis, circa an. 1000.
Fuldenſes, Annales, 9. ſæculo.
Fulgentius, an. 504.

G

Gaudentius (Sanctus) Epiſcopus Brixienſis, an. 410.
Gennadius Presbyter Maſſilienſis, an. 498.
Godefridus Vindocinenſis, an. 1093.
Gratianus, Monachus, an. 1150.
Gregorius (S.) Nazianzenus, an. 378.
Gregorius Turonenſis, an. 574.
Gregorius (S.) Papa, an. 590.
Geuibertus, Abbas Novigentinus, an. 1104.

H

Hermannus Contractus, ob tibias contractas ſic appellatus, Monachus Richenovienſis, an. 1040.
Hilarius (S.) Epiſcopus Pictavienſis, an. 350.
Hilarius (S.) Arelatenſis, an. 429.
~~Hadrianus I. Papa, 8. ſæculo.~~
Hadrianus II. Papa, 9. ſæculo.
Hadrianus, Abbas Floriacenſis, 9. ſæculo.
Hildebertus, Epiſcopus Cœnomanenſis, an. 1098.
Hincmarus Remenſis, 9. ſæculo.
Honoratus Maſſilienſis, 5. ſæculo.
Honorius Auguſtodunenſis XII. ſæculo.
Hugo de S. Victore; tribuuntur huic tres libri de Diviniis Officiis, qui ſunt Roberti Paululi Presbyteri Eccleſiæ Ambianenſis, qui florebat an. 1120.
Humbertus, Cardinalis, an. 1049.
Hieronymus (S.), 4. ſæculo.

I

Ildephonſus an. 658.
Iſidorus (S.) Hiſpalenſis, primus haberi poteſt, qui latius de Divino Officio ſcripſerit. Extant ejus libri duo *De Divinis, & Eccleſiaſticis Officiis*. Opus ſuum ad Fulgentium Fratrem miſit. Nonnulli an ipſius eſſent, ſubdubitarunt; verum Braulio, & Ildephonſus illud inter ejus opera annumerant, atque Iſidori nomine a Beda, & Ivone Carnutenſi in teſtimonium adducitur, an. 630
Joannes (S.) Damaſcenus an. 730.
Joannes Belethus, Doctor Pariſienſis, ſcripſit in Divinum Officium an. 1162. juxta alios vero an. 1328.
Joannes Abrincenſis, ejuſdem Urbis Epiſcopus, inde Archiepiſcopus Rothomagenſis 12. ſæculo.
Jeſſe Epiſcopus Ambianenſis an. 802.
Jonas Aurelianenſis an. 820.
Julianus Toletanus an. 680.
Juventius an. 330.

L

Lanfrancus an. 1060.
Leander [S.] an. 583.
Leo [S.] 5. ſæculo.
Lupus Ferrarienſis an. 842.

M

Micrologus. Difficile eſt dicere ſitne hoc Auctoris, vel Operis nomen propter ejus brevitatem. In nonnullis exemplaribus inſcribitur, *Micrologus Joannis*, in aliis vero Joannes iſte Epiſcopus appellatur, *Joannis Epiſcopi*; verum ignoramus, Joannes iſte cujas Epiſcopus eſſet. Aliqui exiſtimant, eum Gallum fuiſſe, quod cap. XI. Orationem referat, quæ in Gallia recitabatur *juxta Gallicanum Ordinem*. Cum vero Guido Aretinus opus ſuum Muſicum Micrologi nomine inſcripſerit, quidam Opus, de quo agimus ipſi tribuunt, ſed nulla ratione. Illud ſolum conſtat, Auctorem iſtum Gregorii VII. atque Anſelmi Lucenſis mentionem facere. Quare cum in Opere iſto de hoc Pontifice agatur, qui an. 1085. obiit, neceſſe eſt poſt annum 1080. compoſitum fuiſſe. Nonnulli Bernoni Augienſi tribuunt.

O

Odilo, Abbas Cluniacenſis an. 991.
Ordo Romanus; Collectio eſt rituum

tuum Eccleſiæ Romanæ circa Divinum Officium, ſive Rituale, & collectio omnium eorum, quæ in Eccleſia iſta 8. ſæculo ſervabantur. Ejus Auctor ignoratur; exiſtimant tamen, eum circa annum 730. floruiſſe. Amalarius in eum Commentaria conſcripſit, & Carolus Magnus inde teſtimonium petit, atque præterea in regnis ſuis ſuſcipi, atque ſervari juſſit; Caſſander vero anno 1561. Coloniæ Agrippinæ formis excudi curavit, atque paulo poſt cum aliis Auctoribus de Ritibus Eccleſiaſticis curante Melchiore Hittorpio rurſum impreſſus fuit.

P

Pamelius, 16. ſæculo.
Photius, Epiſcopus Conſtantinopolitanus anno 858.
Petrus Damianus, ita à fratrum uno appellatus, quem Patris loco diligebat, Cardinalis, & Epiſcopus Oſtienſis creatus fuit anno 1057.
Petrus Venerabilis, anno 1123.
Petrus Bleſenſis, anno 1200.

R

Radulphus de Rivo Decanus Tongrenſis anno 1390. ſcripſit in Divinum Officium.
Rabanus Archiepiſcopus Moguntinus anno 847.
Ratherius Veronenſis, anno 931.
Regino 9. ſæculo.
Remigius Archiepiſcopus Lugdunenſis anno 853.
Remigius Altiſſiodorenſis, anno 882.
Riculphus Sueſſionenſis 9. ſæculo.
Robertus Paulus Presbyter Ambianenſis 12. ſæculo.
Rocca (Angelus,) 16. ſæculo.
Rupertus Abbas Tuitienſis anno 1135.

S

Sigebertus anno 1115.
Smaragdus (Ardo) 9. ſæculo.
Sophronius Hieroſolymitanus, anno 626.
Stephanus, Epiſcopus Auguſtodunenſis, anno 1113.
Stephanus Tornacenſis, anno 1160.

T

Theodulphus Aurelianenſis anno 744.
Theodorus, 9. ſæculo.
Theodemarus, Monachus, 9. ſæculo.
Theophylactus, anno 1070.
Thomaſius, vide *Carus*.

V

Valafridus Strabo, anno 847.
Uſuardus, Monachus, 9. ſæculo.

COM-

Digitized by Google

COMMENTARIUS HISTORICUS IN BREVIARIUM ROMANUM.

Quo ſimul aliarum ſingularium eccleſiarum, præcipue vero Breviarii Pariſienſis ritus explicantur.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM

Definitio, ac appellatio Breviarii, ſive Horarum Canonicarum.

Breviarium ſive horæ Canonicæ ſunt quædam preces vocales, & quædam piæ lectiones ab Eccleſia inſtitutæ, ut quotidie ſtatis horis a clero, Religioſiſque viris recitentur atque proferantur.

Quamvis autem eſſentialis religioni oratio ſit, Chriſtique de ea præceptum omnibus fidelibus datum latiſſime pateat, Breviarii tamen appellatione oratio dumtaxat intelligitur, quatenus vocalis eſt, atque mentalis, & ab eccleſia ſtatuta, ut quotidie ſtatis horis a clericis tam ſæcularibus, quam Regularibus recitetur. In hoc ſenſu Breviarium tanquam oratio in genere, mentis, & cordis ad Deum elevationem requirit; ut autem vocalis, exigit ut articulatim proferatur diebus & horis ab eccleſia ſtatutis: quare differt a precibus cuique fidelium mandatis. Licet enim hi Dominicis, feſtiſque diebus ſacris officiis intereſſe debeant, tamen Breviarii lege teneri cenſendi non ſunt, quod nullibi illis mandata ſit ſacrorum Officiorum, quibus interſunt, recitatio. Poſſunt enim, quod ſuarum eſt partium, implere, quemadmodum revera implent, ſi meditentur, dum ſancta officia peraguntur, licet ad eccleſiæ mentem propius accedat, magiſque deceat, ab iis, qui adſunt, officium divinum recitari.

Cum vero Breviarium nil aliud proprie ſit, quam laudatio, quæ Deo præſtatur, in hoc ſenſu dici poteſt, morem pſallendi laudes Deo æqualis eſſe cum ipſa Religione antiquitatis. Deus enim ab ipſa uſque æternitate ſe laudat; Angeli a primo beatitatis ſuæ exordio perpetuo concinere non deſinunt: *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum, plena eſt terra gloriæ ejus.* Pſalmiſta quoque vix creatum Adamum ita loquentem exhibet: *Tu formaſti me, & poſuiſti ſuper me manum tuam.* Hic vero prout ab ipſomet Deo ad ſe laudandum edoctus fuerat, ſic etiam liberos ſuos inſtituit. Abel & Cain ſacrificia offerentes, laudes & preces illis adjunxerunt, atque ſenſim precum & peculiarium divini cultus Cæremoniarum formulæ ſunt inſtitutæ. Credibile eſt, id ab Enoch præſtitum

Digitized by Google

fuiſſe, quem omnium *primum nomen Domini invocaſſe* ferunt. Noe obtulit Deo ſacrificia. Mentio in Scripturis ſatis frequens fit precum Abrahami, Iſaaci, & Jacobi, eorumque, qui ab his geniti fuere. Moyſes Cantica in Dei honorem elucubratus eſt, quorum unum ad nos pervenit, compoſitum, cantatumque ab illo poſt Erythræi transfretationem, *Cantemus Domino*; atque alterum, antequam moreretur, perfectum, *Audite Cæli quæ loquor*. Idem Iſraelitas ad Dominum laudandum Hymnos, & Cantica docuit. David vero Pſalmos complures ſcripſit, cantum inſtituit, ut Hymni coram Altari concinerentur, & modulos invenit, ad quos verba erant recitanda. Studium autem hoc laudes Deo pſallendi, deinde apud Dei populum obtinuit. Refert enim David, ſepties in die ſe Deum laudaſſe, ac præterea ſub mediam noctem ſomno relicto Creatoris laudes celebraſſe. Daniel ter quotidie ad orandum genua flectebat. Eſdræ ævo Judæi quater per diem Dominum laudabant. Totus denique Veteris Teſtamenti Codex refertus eſt Sanctorum virorum exemplis, qui Pſalmis, & Canticis concinendis unice ſtudebant.

Nova lex autem cum Veteri pene certavit de cultus hujus aſſiduitate, atque ſolemnitate. Jeſus Chriſtus ipſe illius ſpecimen præbuit, noctes totas orando traducens, atque Hymnum poſt Cœnam recitans. Videre etiam licet Apoſtolos ſingulis diei horis orantes. Sanctum enim Spiritum, dum orationi vacarent, hora Tertia accepere. Paulus, & Silas ſub noctis medium Dominum in carcere laudabant. S. Petrus hora diei ſexta in ſuperiorem domus partem ad orandum aſcendit. S. Petrus, & S. Joannes hora Nona ad Templum ibant.

Lucianus Chriſtianis exprobrat, quod noctu ad canendos Hymnos vigilarent. Plinius Junior Trajano Imperatori ſcribit, quod ii ante lucem convenirent, atque carmina in Jeſu Chriſti, tamquam Dei, honorem canerent. Ammianus Marcellinus meminit cœtuum a Chriſtianis noctu ad orandum habitorum. S. Juſtinus in Apologia ait, Chriſtianos in ſuis cœtibus rerum omnium Patrem in nomine Filii, & Spiritus Sancti laudare. Tertullianus mentionem ſæpe facit cœtuum Chriſtianorum, precum in iis habitarum, jejuniorum uſque ad Tertiam, Sextam, Nonam, & Veſperas; & quomodo horæ iſtæ penes Synagogam, atque Eccleſiam orationi ſemper dicatæ fuere. Tertullianus eas Horas Apoſtolicas vocat, quaſi ab Apoſtolorum more originem traherent.

S. Cyprianus de Orat. Domin. Tertiæ, Sextæ, & Nonæ Horarum meminit, pluresque earum rationes etiam myſticas reddit. Morem hunc vero ait, ſub horas illas orandi, ſervatum fuiſſe ad Danielis, & trium puerorum exemplum, qui, dum captivi eſſent, tribus horis iſtis orabant; figura item ut exhiberetur Myſterii Trinitatis, quod ultimis temporibus erat revelandum: *Sacramento ſcilicet Trinitatis, quæ in noviſſimis temporibus manifeſtari habebat*. Præterea, ut honos haberetur myſterii ſub eas horas ſecuti; Sanctus enim Spiritus hora Tertia deſcendit: Sanctus Petrus hora ſexta divinitus admonitus fuit, ut Gentiles participes ſalutis eſſe ſineret; ſive quod Dominus noſter hora ſexta Cruci affixus fuiſſet, mortemque hora Nona obeundo vitæ ſuæ, noſtræque ſaluti coronidem impoſuiſſet. Præter tres horas iſtas, ait Sanctus Cyprianus, orandum eſſe mane ad celebrandam oratione iſta Jeſu Chriſti reſurrectionem: atque veſpere, cum Sol occidit, quia cum Jeſus Chriſtus ſit verus Sol, & vera lux animarum noſtrarum, quando ſub Solis occaſum divini luminis reditum ab eo petimus, poſtremum ejus adventum poſtulamus, quo æternæ lucis participes efficiemur: noctu quoque orandum eſſe, quod ſemper in Jeſu Chriſto, ideſt, in vero lumine ſimus.

Origenes contra Celſum mentionem facit cœtuum Chriſtianorum, eorumque Agapes. S. Clemens Alexandrinus in Stromatum libris loquitur de Tertia, Sexta, & Nona. In Conſtitutionibus Apoſtolicis jubentur Chriſtiani orare mane, Tertia, Sexta, & Nona diei horis, veſpere etiam, & ad Gallicinium. Harum horarum meminerunt, quotquot deinde ſcripſere, uſque ad S. Benedictum

Digitized by Google

ctum dicentem in ſua Regula c. 6. jubere ſe, quo Davidis ſequeretur exemplum, qui nocte ad orandum ſurgebat, atque ſepties per diem orabat, ut Officium abſolvatur horis Matutini, Primę, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, Veſperarum, & Completorii: *Ut ait Propheta: ſepties in die laudem dixi tibi, qui ſeptenarius ſacratus numerus a nobis ſic complebitur, ſi Matutini, Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, Veſpere, Completoriique tempore noſtræ ſervitutis officia perſolvamus, quia de diurnis horis dixit, Septies in die laudem dixi tibi. Nam de nocturnis vigiliis idem ipſe Propheta ait, Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi.* Ad implendum ergo ſeptenarium hunc numerum S. Benedictus Completorium addidit.

Eccleſia vero Officium in varias diei horas diſtribuit, ut Eccleſiaſticos viros ad munus ſuum revocaret; quod quidem aliud non eſt, quam laudandi Deum, ratione ſtatus eorum, ac profeſſionis, Eccleſiæ nomine, quæ Sponſa eſt Jeſu Chriſti Filii ſui; ita ut ſi per exteriora negotia aliorſum mens diſtrahatur, ſive vitæ neceſſitatibus, ſive proximorum charitati inſerviendo, Eccleſia ſtata quædam tempora deſignavit, ut tempus ipſum, præſcriptaque hora muneris ſui illos admoneret, atque efficeret, ut ad orationis exercitationem redirent, quam numquam intermittere deberent juxta S. Hieronymum in Ep. ad Euſtoch. *Quamvis Apoſtolus ſemper nos orare iubeat, tamen diverſas orandi horas debemus habere, ut ſi forte aliquando fuerimus opere detenti, ipſum nos ad officium opus admoneat.*

CAPUT II.

Quis fuerit primum Horarum Canonicarum numerus? an ubique ea ſervarentur; deque hujus diviſionis ratione.

EX hactenus dictis ſatis conſtat, Tertiam, Sextam, & Nonam, cum a primis uſque temporibus, & ab ipſis etiam Apoſtolis ſervatæ ſint, quemadmodum in Actis traditum eſt; non immerito a Tertulliano Horas Apoſtolicas appellatas fuiſſe.

Verum ſi Therapeutæ, de quibus Philo, erant Monachi Chriſtiani, quæ eſt Euſebii ſententia, ex ipſo Philone apparet, eos bis dumtaxat per diem Deum oraviſſe, præter preces illas, quas antequam cibum ſumerent, eoque ſumto recitabant. Affirmare præterea non dubitamus, morem orandi, canendique Pſalmos horis Tertia, Sexta, & Nona non ubique in univerſum a Chriſtianis obſervatum fuiſſe. S. Clemens Alexandrinus eum nonnullis dumtaxat tribuit. Teſtatur quoque Caſſianus, Ægypti ſolitarios Horas Canonicas non obſervaſſe, nulloque temporis diſcrimine per totum diei ſpatium Pſalmos recitaſſe, nullos apud eos adorandum cœtus habitos, exceptis veſpertino, nocturnoque officiis præter Sabbathum, & Dominicam diem, quibus Hora Tertia ad Communionem conveniebant. In Conſtitutionibus Apoſtolicis lib. 8. cap. 14. mentio fit ſex tantum horarum: *Preces veſtras facite diluculo, tertia, ſexta, nona hora, veſpere, & in Galli cantu.* Apud S. Cyprianum de Orat. Domin. videre eſt, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, mane, veſperi, & noctis mentionem. S. Hieronymus in Epiſtola ad Lætam, ad ejus filiam probe educandam, illam inſtitui jubet, ut noctu ad orandum, Pſalmoſque recitandos conſurgat, mane hymnos canat, tertia, ſexta, Nona hora ſtet in acie quaſi bellatrix Chriſti, accenſaque lucerna, reddat ſacrificium veſpertinum. In Epitaphio S. Paulæ de exercitationibus agens, quæ in Virginum Monaſterio Bethleemi a ſancta illa muliere conſtructo fiebant, ait, Virgines illas Pſalterium continenter ceciniſſe mane, Tertia, Sexta, Nona, veſpere, & ſub mediam noctem, nullique Pſalterium ignorare, aut vel diem unam exigere, quin aliquid e Divina Scriptura ediſcerent, licuiſſe: *Mane, hora tertia, ſexta, nona, veſpere, noctis medio, per ordinem Pſalterium cantabant* . . . Hinc facile intelligitur, ad Sanctum uſque Benedictum ſex dumtaxat horis Officium conſtitiſſe, neque id ubique ab omnibus receptum fuiſſe ſatis probari poteſt: laudes

Digitized by Google

des enim olim, cum a Matutino diſtinguerentur, mane recitabantur, additaque poſtea fuit Hora Prima.

Quod ad diviſionis Officii in plures Horas rationes attinet, myſticas nonnullas ſupra ex S. Cypriano attulimus: alii alias reddunt. Verum cum Scriptores illi inter ſe non ſatis conveniant, inde perſpicere poſſumus, illas ſatis pro arbitratu adinventas fuiſſe. Firma vero, atque ab ipſa rei natura petita ratio eſt ex diei, & noctis in quatuor partes diviſione, quarum ſingulæ ternas horas continebant. Veterum, recentiorumque Scriptorum myſtica ratio ea vulgatior eſt, ut Myſteriis Jeſu Chriſti paſſionis honos habeatur. Conſtitutionum Apoſtolicarum Auctor lib. 8. cap. 34. ait, matutinam orationem fieri ad Chriſto honorem habendum, qui æterna lux eſt, quæ morte ſua peccati tenebras diſſipavit; hora Tertia vero, quod tunc Pilatus eum condemnarit; Sexta Cruci affixus fuerit; Nona mortuus ſit; atque Veſpere in monumento conditus. Auctor Libri de Virginitate S. Athanaſio tributi, eaſdem rationes reddit, quemadmodum & S. Joannes Chryſoſtomus ſuper Pſal. 118.

CAP. III.

De nominibus Breviario, ſive Officio Divino tributis.

Divinum Officium, ſive preces vocales, quæ ſingulis diebus a Clero recitari debent, *Horarum Canonicarum* nomine appellantur, quod preces hæ a Canonibus, ſive a *Regulis*, atque *Legibus* Eccleſiæ (ea eſt enim vis Græcæ vocis *Canon*) præſcriptæ ſint, ſeu quod Officium iſtud horis ab Eccleſia ſtatutis recitandum ſit. Hinc ii, qui peculiari quadam ratione Officio addicti ſunt, *Canonici* appellantur; utpote qui arctiori lege ad orandum horis a Canonibus deſignatis conſtricti ſint: *Ideo Canonici appellati eſtis*, ait Ivo Carnutenſis ep. 693. *quod Canonicas Regulas vos velle obſervare ceteris arctius devoviſtis*. Seu quia antiquitus eorum nomina catalogo inſcripta eſſent eorum, qui cujuſque Eccleſiæ Clerum conſtituebant, quibuſque pro alimentis portio quædam dabatur, quam *Præbendam*, ſive *Sportulam* appellabant. Qui huic Catalogo inſcripti erant, *in Canone Eccleſiæ*, nil præter penſionem ſingulis menſibus ſolvendam habebant. Hinc S. Baſilius in Reg. retrib. 147. ait: *Si quis non occurrat Canoni Pſalmodiæ*.

Patrum complures preces has Divinum Officium appellant, ſive quod Deo præſtare, atque perſolvere debemus: *Oremus, pſallamus, reddamus Domino officium, & ſic ad vineam properabitis*, ait S. Hieronymus in vita S. Pacomii. Eccleſiæ oratio eſt debitum quoddam, atque officium, quod Deo perſolvit, preces ſuas illi dicando. Paria habet Joannes Moſchus in Prato Spirit. cap. 40. ſcribens, eas modum eſſe tributi, quod ſingulis diebus Deo perſolvere debemus, quemadmodum Coloni certas tritici menſuras Dominis ſolvunt pro agris ſibi locatis.

Nonnumquam officium Divinum appellatur etiam *Opus Dei*, quod propter Deum laborem illum ſanctum ſubeamus, tamquam homines ſervituti ejus devoti; atque juxta aliorum loquendi rationem, officium ſervitutis noſtræ erga Deum, *Penſum ſervitutis*. In Regula S. Benedicti ſemper *Opus Dei* appellatur.

Græci Canonem ſive Synaxin illud vocant, quod juxta Caſſianum ad canendos Pſalmos convenirent. Eodem ſenſu in Regula S. Pacomii *Collecta* dicitur. In compluribus Conciliis *Agenda* appellatur, quaſi unum eſſet ex gravioribus Eccleſiæ muneribus. In Concilio Agathenſi Can. 3. *Miſſæ* nomine illud deſignari deprehendimus, quod ſub ejus fine, ut adhuc fit ſub Sacrificii finem, facultas abeundi populo daretur. *In concluſione matutinarum, vel veſpertinarum Miſſarum*. A S. Paulino *Quotidianus ſapienter Pſallentium per frequentes Eccleſias & Monaſteria concentus*, dicitur.

S. Columbanus in ſua Regula cap. 47. illud *Curſum* appellat, propter ſolis curſum, qui orationis horas dirigit; & Gregorius Turonenſis lib. 1. de Glor. Mart. ait, opus a ſe conſcriptum fuiſſe

de Cur-

Digitized by Google

de Curſibus Eccleſiaſticis inſcriptum;quod & alio loco repetit : *Exurgente Abbate cum Monachis ad celebrandum Curſum* . Fortunatus in vita S. Germani Pariſienſis ait de illo . *Iter agens ſemper nudo capite Curſum recitavit* . Hinc obſervare licet Breviarium ſingillatim , extra chorum , atque etiam per viam recitatum . S. Bonifacius Moguntinus Epiſcopus Clericis ſuis ep. 17. mandans , ut officium horis ab Eccleſia ſtatutis recitarent , eodem nomine illud appellat : *Speciales horas & Curſum Eccleſiæ cuſtodiant* . In Vita S. Alberti Abbatis ſub medium VII. ſæculi , Sanctique Serenici ſcriptum invenimus , eos quotidie Romanum Officium recitaſſe : *Romanum Curſum quotidie decantabat* . Sæc. 3. Benedict. & Sæc. 2.

Quod ad *Breviarii* appellationem attinet , quæ hactenus viget , quaque Divinum Officium hodie deſignari ſolet, inde fortaſſe exorta eſt , quod temporis ſucceſſu valde contractum fuerit præcipue apud Monachos . Teſtatur S. Benedictus,ſe illud ad breviorem formam redegiſſe ; antea ſiquidem totum Pſalterium quotidie recitabatur , ipſe vero ita rem compoſuit , ut ſemel tantum in hebdomada abſolveretur . In Epiſtola Epiſcoporum , qui Lugduni convenerant,ad S. Robertum e Ciſtercienſi ad Moleſmienſem Abbatiam reſtituendum , ſcriptum eſt , omnia , quæ ille e Moleſmienſi Monaſterio attulerat , Ciſtercienſi relinquenda eſſe , præter Breviarium quoddam , quod Ciſtercienſes , poſtquam tranſcripſerint , reddere debebunt . *Breviarium* dictum eſt , quaſi *breve Orarium* , ſive precum Epitome . Hoc Breviarii nomen adeo pervulgatum erat Micrologi ævo , qui circa an. 1180. vivebat , ut non ſolum cum de Divino ſuorum temporum Officio ageret , ſed et de antiquis Eccleſiæ libris , eos *Breviarios* , quemadmodum & nos hodie ſolemus , appellet . *Sicut in antiquis Breviariis ordinatum reperimus* c. 28. In ſtatutis Abbatum Provinciæ Narbonenſis anno 1222. promulgatis , ſancitum eſt ut *Monachi in Sacris Ordinibus conſtituti, in longo itinere profecturi , ſine Breviario vel Pſalterio non mittantur* . Spicileg. Tom. 6. Concilium Toloſanum anno 1229. habitum can. 14. Laicis uſum Sacrorum librorum interdicit,præter Pſalterium & Breviarium : *Ne libros veteris Teſtamenti aut novi Laici permittantur habere , niſi forte Pſalterium vel* Breviarium *pro divinis Officiis* .

Itaque per hactenus dicta facile conficitur , *Breviarii* appellationem inditam fuiſſe collectioni precum , ex quibus Officium conſtat , quod in Eccleſia variis diei & noctis horis recitatur ; atque ſequiori ævo *Breviarii* nomen illi impoſitum , ſive quod vetus officium contractum fuerit , ſive quod hæc Collectio ſit quædam omnium precum Epitome . Appellatio hæc Romano deinde Breviario indita fuit , quod Franciſcani Fratres in Papæ Sacello recitabant , a Sixto V. adoptatum , atque a Pio V. & Clemente VIII. quanta potuere contentione , ut ab omnibus Eccleſiis ſervaretur , propoſitum . Olim Monachi *Breviarium* appellabant Officium , quod iter facientes extra Chorum recitabant , quod e ſolis lectionibus Officii , quod in Choro canebatur , contractis , quaſque ſecum portabant , conflatum erat .

Breviarium conſtat hodie Pſalmis , Lectionibus e Scriptura excerptis , ſive Patrum Homiliis , aut Sanctorum Hiſtoriis , Hymnis , Antiphonis , Reſponſoriis , & Orationibus Feſtis diebus , aut horis congruentibus . Cum autem Eccleſiæ ſingulæ Officia , quæ apud illas vigebant , in quamdam formam digeſſiſſent , hinc Breviariorum differentia exorta eſt .

CAPUT IV.

De Breviarii Romani præſtantia , ſi cum cæterarum Eccleſiarum Breviariis conferatur , quantamque commendationem jure promereatur .

Quemadmodum Romana Eccleſia ceteras omnes ordine , nobilitate , dignitate , atque loco antecellit ;

cellit ; ita & ejus Eccleſiæ Breviarium principem locum obtinet inter ceteras omnes rationes, quibus Officium in reliquis Orbis Eccleſiis recitari conſuevit. Si quis vero comparationem inſtituat hoc inter, atque Gallicanum, Mediolanenſe, Hiſpanicum, Mozarabum, Græcorum, & reliquarum Chriſtiani Orbis Eccleſiarum Breviaria, facile meliorem longe hujus ordinem admirabitur, minoremque in eo eſſe in Officiorum diſpoſitione, in Collectarum compoſitione, atque in Pſalmorum, & Lectionum diſtributione perturbationem.

Hinc Pipinus, Caroluſque Magnus hujus Officii pulchritudine illecti, id in Regna ſua introduci voluerunt, rationeſque ceteras, licet antiquas, aboleri, quibus ad eam diem ſervitium divinum fuerat celebratum. Carolus Calvus vero hoc illi teſtimonium perhibuit, ſe poſt ſpectatas rationes omnes apud Græcas & Latinas Eccleſias uſurpatas nihil ordine Romano ſapientius diſtributum inveniſſe: *Celebrata ſunt coram nobis ſolemnia more Jeroſolymitarum, & more Conſtantinopolitano, & ſicut in Gallia, in Italia, & Toleti; ſed nos ſequendam iudicavimus in omnibus Romanam Eccleſiam*. Quod ſi Breviarium Romanum nono Sęculo adeo laudari promeruit, ut omnium Eccleſiarum reliquis præponeretur, majori ſane ſplendore nituit, poſtquam Pius V. illud emendari mandavit. Jure igitur affirmare poſſumus ab eo tempore omnes ſingulares Eccleſias id adeo adoptaſſe, ut quæ ſub Romani Breviarii nomine illud non receperint, totum fere tamen Breviariis ſuis inſeruerint, id ſuis Ritibus accommodando; utque in ſingularibus Diœceſibus, variiſque Monachorum, Canonicorum, & Religioſorum hominum Congregationibus ſolum Breviarium Romanum recitari, harum Eccleſiarum conſuetudini, rituique adaptatum.

Atque eo magis Breviarium hoc ab omnibus Eccleſiis ſuſcipi promeretur, quod, cum unica ſit Fides, æquum etiam videatur, unam eamdemque orandi rationem in Eccleſia eſſe oportere, quemadmodum dixit Carolus Magnus; ſeu quemadmodum Innocentius I. in ep. ad Deodat. animadvertit, ſi Eccleſiæ omnes, conſuetudines ab Apoſtolis traditas ſervaſſent, eandem omnes Divina officia recitandi rationem habituras fuiſſe; diſcrimen enim, quod in iis reperitur, inde dumtaxat proficiſci, quod ab Apoſtolorum Traditione diſceſſerint. Quo fit, ut Italiæ, Africæ, Galliarum, Hiſpaniæ, atque Siciliæ Eccleſiæ, utpote ab Epiſcopis, a S. Petro, ejuſve Succeſſoribus miſſis conſtitutæ cum Eccleſia Romana omnino convenire deberent.

Concilium Vaſionenſe in Gallia habitum anno 529. monet, ut S. Sedis, quæ Romæ eſt, mos in Officii precibus ſequatur, atque ſingillatim Papæ nomen recitetur; ut poſt *Gloria Patri* ſubjungatur *Sicut erat*, quemadmodum Romæ fit; idque Hæreticorum cauſſa, Arianorum ſcilicet, Dei Filium in tempore incœpiſſe dicentium, qui iis in Provinciis graſſabantur.

Refert Ruffinus hiſt. l. 1. c. 19. Frumentium Æthiopiæ Apoſtolum, quarto Sæculo florentem, cum Chriſtianos quoſdam inter Romanos mercatores, qui ad negotiationem exercendam in Æthiopiam venerant, iis in locis inveniſſet, poteſtatem eis dediſſe Eccleſias in ejus Regni regionibus erigendi, Deumque in commune orandi, juxta uſum atque morem Romanorum, eumque ipſum cœteris exemplo præiviſſe.

Viros autem laudatiſſimos, ſi perpendamus, qui illi componendo ſtuduerunt, nemo diffitebitur illud ſumma veneratione eſſe digniſſimum. S. Gregorius lib. 7. c. 19. ait, Damaſum Papam quoſdam Græcorum mores Auctore S. Hieronymo illi inſeruiſſe. Cæleſtinus Papa in Epiſtola ſua ad Epiſcopos Galliæ mentionem facit orationum ſolemnium, quæ tunc uſurpabantur, acceptæque fuerant ab Apoſtolorum traditione. S. Leo ſerm. 3. de Epiphan. de Evangeliis propriis Solemnium dierum, Feſtorumque martyribus Sacrorum loquitur. S. Johannes Diaconus in Vita S. Gregorii ait, Pontificem hunc operam ſuam impendiſſe libris officiorum, a Gelaſio compoſitis, eoſque in unicum volumen contraxiſſe, quod *Librum Sacramentorum* inſcripſit.

Vi-

Digitized by Google

Vigilius Papa Eccleſiæ ſuæ in Officio recitando rationem ad Profuturum Epiſcopum Bracharenſem miſit, ut in tota illius Provincia recitaretur, idque in ſecundo Concilio Bracharenſi anno 563. habito receptum eſt, ubi can. 4. decretum fuit, ſervandum deinceps fore Officii ordinem, quem Profuturus a Sancta Sede accepiſſet. S. Gregorius præ omnibus Deceſſoribus ſuis Divino Officio inſudavit; Sacramentarium enim ejus nomine inſcriptum inſtituit, atque Antiphonarium, omneſque libros ad officium, & Myſteriorum celebrationem ſpectantes. Hadrianus Papa I. hoc opus ad Carolum Magnum miſit eum rogans, ut id in Imperio ſuo ſervari mandaret. Nono demum Sæculo nondum ineunte Ordo Romanus in lucem editus fuit, atque in Capitularibus anni 806. (*tom. 3. Concil. Gallic.*) ſtatutum fuit, ut Liber hic ſervaretur: *ut ſecundum ordinem & morem Eccleſiæ Romanæ fiat*. S. Benedictus in ſua Regula mentionem facit officii Romani, teſtaturque cap. 13. in illo quotidie ad Laudes Canticum quoddam Prophetarum recitari conſueviſſe, quod Monachis ſuis ſervandum præcepit: *Canticum unumquodque die ſuo ex Prophetis, ſicut pſallit Eccleſia Romana*. Anaſtaſius Bibliothecarius in Vita Gregorii Papæ III. ait, Pontificem hunc Abbatem, & Monachos in Eccleſia Sancti Chryſogoni ſtatuiſſe, ad celebranda in ea diu noctuque Divina officia, quemadmodum in Eccleſia S. Petri fieri ſolebat: *Ad perſolvendas Deo laudes diurnis atque nocturnis temporibus, inſtar Officiorum Eccleſiæ B. Petri Apoſtoli*. Amalarius noni Sæculi Auctor, Commentarios conſcripſit in Breviarium Romanum, atque poſt illum Rabanus, Valafridus Strabo, Alcuinus, pluresque alii.

Itaq; poſtquam Officium a S.Damaſo, S.Leone, S.Gelaſio, S.Gregorio, Hadriano I. Gregorio III. digeſtum fuiſſet, Gregorius VII. poſtremam illi manum impoſuit. Officium iſtud a Micrologo Pontificis illius contemporaneo Scriptore deſcribitur; idemque Pontifex, ut in Hiſpania Romanum Officium reciperetur, effecit, quemadmodum ex ejus Epiſtolis ad Sancium Arragoniæ, atque ad Alphonſum Caſtellæ Reges datis conſtat. Idem Simeoni in Regnis illis Epiſcopo per litteras mandavit.

Quod vero Angliam ſpectat, cum S. Gregorius illuc S. Auguſtinum miſiſſet, Romanos libros eo perferri curavit, Romanumque officium illic ita conſtitutum fuit, ut cum nonnulli Ritus quoſdam ſingulares inducere voluiſſent, reſtitit illorum conatibus Concilium Cloveshovienſe habitum anno 748. vetuitque aliis quam Romanis Antiphonariis, Miſſalibus, Ritualibus, & Martyrologiis uti: *ut uno eodemque modo Dominicæ diſpenſationis in carne Sacroſanctæ Feſtivitates in omnibus ad eas rite competentibus rebus, id eſt, in Baptiſmi officio, in Miſſarum celebratione, in cantilenæ modo celebrentur, juxta exemplar quod ſcriptum de Romana habemus Eccleſia. Itemque ut per gyrum totius anni Natalitia Sanctorum uno eodemque die juxta Martyrologium Romanæ Eccleſiæ, cum ſua ſibi convenienti pſalmodia, ſeu cantilena venerentur*. Ex hoc Canone colligere licet, extitiſſe tunc Miſſale, Antiphonarium, & Martyrologium Romanum, quæ ab omnibus Eccleſiis pariter ſervanda erant. Feſti dies Domino noſtro dicati, *Sacro-Sanctæ Feſtivitates* in eo appellantur. Valafridus Strabo ait, Officii Romani originem a S. Petro repetendam eſſe, Romanos ea, quæ e re eſſe ſibi viſa ſunt, illis, quæ a S. Petro acceperant, addidiſſe; horum conſuetudines a tot populis eſſe receptas, quod illuſtres ii ſint, utpote a S. Petro Apoſtolorum principe imbuti; quodque nulla Orbis Eccleſia, ut Romana, ab Hæreſum labe immunis fuerit. Haito Baſileenſis Epiſcopus in ſuis ſtatutis anno 824. editis, Presbyteris ſuis Breviarii Romani recitationem commendat Can. 24. prætereaque, ut Horis Canonicis diu noctuque, juxta Eccleſiæ Romanæ morem adeſſe non negligant.

Omnes denique Apoſtolici viri, atque a Pontificibus tam prioribus, quam conſecutis ſæculis ad Evangelium propagandum miſſi, Romanum Officium ſecum ferebant, inducebantque in loca illa, ubi Chriſti Fidem, atque Religionem conſtituebant.

C A.

Digitized by Google

CAPUT V.

De additamentis, contradictionibus, & correctionibus Romani Breviarii.

EX iis, quæ de Sancto Gregorio diximus, ſatis conſtat, eum Officium a Gelaſio plus æque productum contraxiſſe, atque diu eſſe, quod Romani Breviarii contractio inſtituta eſt; quare Officium contractum, ſive Breviarium appellatum fuit. Verum præcipue poſt Gregorii VII. tempora, hoc nomine appellari merito poteſt; hujus quippe Pontificis ævo longius multo erat illo, quo nunc utimur. Perlegebantur enim per anni curſum omnes fere novi veteriſque libri: Pſalterium univerſum per hebdomadam recitabatur; idque Feſtorum occurſu minime interturbabatur, Horis ſingulis preces multæ addebantur, quæ hodie jejunii dumtaxat diebus, atque plurimum contractæ recitantur; ut Breviarium Epitome tantum ſit majoris illius Officii. At tertio decimo ſæculo longe aliter contractum fuit, ut Radulphus Tongrenſis Decanus de Can. obſerv prop. 22. refert. In Pontificio Sacello vetus Officium primum contractum fuit, Officiumque quod peragebatur, *Officium Breviatum Curiæ Romanæ*, appellabatur. Radulphus ait, olim cum Pontifices in Laterano Palatio degebant, Romanum officium in eorum Sacello haud ita abſolutum, ut in aliis Eccleſiis, fieri conſueviſſe, quod Pontificii Sacelli Clerici, ſive S. Patris juſſu, ſive ſponte ſua Officium ſemper contraherent, ut negotiis ſuis vacare poſſent; additque Radulphus hujus Officii Ordinarium vidiſſe ſe poſt Innocentii III. tempore collectum. Cum ergo S. Franciſcus Aſſiſienſis Sodalibus ſuis mandaſſet, ut Divinum Officium juxta Romanum Ritum peragerent, *ſecundum ordinem Eccleſiæ Romanæ*, viri hi Religioſi exiſtimantes, aut ſi mavis, exiſtimare volentes, Eccleſiæ Romanæ morem illum eſſe, qui in Pontificis Sacello ſervabatur, & cum præterea Miſſionibus obeundis diſtinerentur, ideo contractum Breviarium, quod in illo uſurpari ſolebat, ſuſcepere, præcipue quod illud contrahere Apoſtolicis Miſſionariis conceſſum fuiſſet. Breviarium vero iſtud cum peſſime eſſet digeſtum, Haymo Franciſcanorum Generalis in id incubuit, *Officiumque* quod *Romanum* dicitur, ad eum pene ſtatum, qui hodie viget, perduxit. Gregorius Papa IX. novam hanc Breviarii formam calculo ſuo confirmavit; Nicolaus III. vero mandavit, teſte Radulpho, ut impoſterum in ſingulis Romanæ Urbis Eccleſiis ſervaretur; eaque de cauſſa antiqua omnia Antiphonaria, Lectionaria, Gradualia, alioſque cantus libros tolli juſſit: *Sciendum eſt, quod Nicolaus Papa III. natione Romanus de genere Urſinorum, qui cœpit anno 1277. & Palatium apud S. Petrum conſtruxit, fecit in Eccleſiis urbis amoveri Antiphonarios, Gradualia, Miſſalia, & alios Libros Officii antiquos quinquaginta, & mandavit, ut de cetero Eccleſiæ urbis uterentur Libris, & Breviariis Fratrum Minorum, quorum Regulam etiam confirmavit*. Univerſæ urbis Eccleſiæ Nicolai III. mandato paruere, atque ita Fratrum Minorum Breviarium, quo nomine a Radulpho appellatur, ſuſcepere: *Hodie Romæ omnes libri ſunt novi, & Franciſcani*. Idem conqueritur de multitudine Feſtorum viris Sanctis e Franciſcana ſodalitate ſacrorum, quibus ſuo ævo Breviarium hoc ſcatebat. S. Franciſci Natalis dies in eo ſolemnis erat cum octava, Sanctaque Clara, S. Antonius Patavinus, plureſque alii, quos Pius V. amoveri juſſit. Wadingus in Hiſtoria Fratrum Minorum hæc omnia ad annum 1244. refert, additque hunc ipſum Haymonem ad Miſſale quoque animum adjunxiſſe, quod Nicolaus III. confirmavit, recipique ab omnibus Eccleſiis curavit circa annum 1280. Sola S. Petri Eccleſia ſervavit, ſervatque ad hanc diem, aliquam ſaltem veteris ſui Officii partem, quod ea de cauſſa valde ab ipſo diſtat, quod *Romanum* appellamus.

Immo multo antea Abailardus de varia

ria in Divino Officio recitando, quæ Romæ ſervabatur, ratione conqueſtus eſt, ſolamque fuiſſe S. Joannis Lateranenſis Eccleſiam, ubi Ordo Romanus ſervaretur, nequaquam autem in ceteris urbis Eccleſiis, neque in ipſo Pontificio Sacello. Ait enim, epiſtola quinta ad D. Bernardum ſcripta: *Sola Eccleſia Lateranenſis antiquum tenet Officium, nulla Filiarum ſuarum in hoc eam ſequente, nec etiam ipſa Romani Palatii Baſilica*. Breviarium iſtud ita a Fratribus Minoribus contractum, brevius adhuc redditum fuit a Franciſco *Quignonio* Cardinali S. Crucis, Clementis VII. & Pauli III. juſſu, quorum poſtremo illud dicavit circa annum 1550. inſcripſitque: *Breviarium Romanum ex Sacra potiſſimum Scriptura, & probatis Sanctorum Hiſtoriis*. Perlegebatur in eo Pſalterium ſingulis hebdomadis, ſingulis annis vero univerſa Scriptura: tres dumtaxat Pſalmi ſingulis diei noctiſque horis recitabantur, ad Matutinum autem Lectiones tres, quæ in dies mutabantur. Quoniam autem plurimi hoc propere reciperent, atque ita Franciſcanorum Breviarium penitus rueret, Pius V. novum Romanum Breviarium elaborari curavit, Quignoniani vero uſum interdixit: *Plurimi ſpecie Officii commodioris allecti, ad brevitatem novi Breviarii a Franciſco Quignonio Cardinale compoſiti confugerunt .... Auctoritate præſentium tollimus, & abolemus Breviarium Romanum a prædicto Cardinali editum.* Quignonii Breviarium editum fuit anno 1536. Romæ, atque inde alibi.

Radulphus iniquo animo tuliſſe videtur reformationem iſtam ab Haymone Generali in Romanum Breviarium inductam, atque approbationem, quam illi Papa largitus fuerat. Præcipua autem ratio, qua movetur, ea eſt, quod nimis multa Sanctorum Officia illi inſerta fuiſſent, atque magnus Feriarum numerus abolitus. Vetus eſt querela iſta, viderique inter ceteros poteſt Nicolaus de Clemangis, qui de hoc negotio dicere ſolebat, Deum pelli, ut ejus loco Sancti inferantur, atque Cæremoniarum libros corrumpi, ut ſedes advenis iſtis concedatur.

Quod ad correctionem, ſive reformationem Breviarii Romani ſpectat, ex Agobardi Libro de Correctione Antiphonarii intelligimus, a nono uſque ſæculo viros doctos complures, ut hoc præcipue Orbis Eccleſiæ Officium exactius eſſet, magiſque elaboratum, deſideraviſſe. Agobardus enim in libro de Pſalmodia mores Eccleſiæ ſuæ Lugdunenſis a Romanis diverſos tuetur; ſtatuitque, minime condemnandas eſſe peculiares quarumdam Eccleſiarum conſuetudines, ſi ad Lugdunenſis exemplum iis novos Pſalmos, atque Hymnos ſæpe flocci faciendos non inſerant, Poematiiſque in Divino Officio uti nolint, in eoq; nil niſi e Scriptura depromptum recitetur. Hac Amalarium impetit, oſtenditque in libris Romani Officii plura haberi veteri Eccleſiæ Ritui adverſa. Rationem quoque reddit cur Antiphonarii correctionem inſtituerit, aitque, omnia, quæ e Scriptura petita non erant, reſecaſſe, quaſdam præſertim Antiphonas, quæ veritati adverſabantur, aut nihil cum Myſteriis noſtris commune habebant. Præterea adductis Patrum locis probat, quantæ ſit utilitatis Officii Reformationi ſtudere, atque menda, pravoſque uſus, qui aut improbitate, aut inſcitia, aut ſimplicitate hominum irrepſerant, reſecare. Quibus fit, ut Amalarius eorum, qui Romanum Breviarium immutarunt, primus habendus ſit. Rem denique Agobardus ita claudit, ut quemadmodum Eccleſia Miſſale habet, cujus doctrina ab omni labe immunis eſt, ac Lectionarium ex Lectionibus a Divina Scriptura petitis compoſitum; ita æquum eſſe, ut Antiphonarium quoque habeat ab omnibus mendis, hominumque inventis liberum; atque ex Sacrorum Librorum locis compoſitum. Hinc colligere licet, animadvertiſſe Agobardum, quod nobis quoque licet hodie animadvertere, Miſſale Breviario purius perduraſſe, quod pauciora longe in eo immutata fuerint, Libroſque illos, qui puriſſimi, atque exactiſſimi ab Auctorum manibus exierant, veteris accurationis plurimum amiſiſſe, cum privatorum hominum arbitrio permiſſi fuere. *Sicut in diebus ad*

Miſſas nonniſi divina generaliter eloquia decantantur, ita & in noctibus ad Sacras Dei Vigilias exhibendas, ea procul Lex debet obſervari. Correctio iſta Antiphonarii, cujus Agobardus meminit, ad Antiphonarium illud ſpectaſſe videtur, quod Carolus Magnus in Galliam induxerat, in quo multa immutata fuerant, cui Amalarius quoque inſudaverat, non autem ad Officium iſtud, in puritate ſua, quemadmodum Romæ vigebat, conſtitutum. *Antiphonarium correximus, amputatis quæ ſuperflua, levia, falſa, blaſphema, ridicula, phantaſtica multa videbantur*, ait Amalarius in Opuſc. de Correct. Videre eſt in Agobardo plurimam adverſus Amalarium acerbitatem, atque præjudicatam in eum opinionem: verum tanti non fuit hujus cenſura, ut poſteritas Amalarii opera magni non fecerit.

Petrus Venerabilis Abbas Cluniacenſis queritur quoque in Epiſt. 30. de ineptis illis Poematiis, quæ aliquando in Officium inducebantur, aut quod Hiſtoriæ mendaciorum plenæ legantur; aitque, ſe haud dudum in Eccleſia Hymnum quemdam in S. Benedictum cantari audiviſſe viginti, ut minimum, mendaciis refertum, præter peccata alia adverſus Latinitatis, & metri leges, quæ res eum impulit ad alium Hymnum in Sancti illius honorem conſcribendum.

S. Bernardus agit de inſtituendo virorum delectu ad Breviarii reformationem elaborandam. Scribens enim Guidoni Monti-Ramenſi Abbati, Religioſiſque ejus, qui ab eo petierant, ut Lectiones, atque Hymnos pro Sancti Victoris Natali die conſcriberet, cujus oſſa apud ſe eſſe exiſtimabant, ait Pater iſte, non audere ſe opus, ipſo judice, vires ſuas adeo exſuperans, ſuſcipere, & quod hominem poſcit majori auctoritate præditum, vitæ præterea ſanctioris, ſublimioriſque ſtyli laudibus inſignem. Data autem occaſione hæc addit, recitandas non eſſe in Officio novitias preces exiguæ auctoritatis, ſed authentica, priſcaque Scripta, quæ Eccleſiam ædificare apta ſint, Eccleſiaſticamque gravitatem redoleant. Quod ſi quis novi aliquid habere cupiat, idque res ipſa poſtulet, ea ſcripta erunt ſeligenda, quæ auditorum venerationem ſtyli ſublimitate, atque Auctoris ſanctitate concilient. Sententiæ vero illis contentæ veritatis eſſe debent quam teſtatiſſimæ, juſtitiam inſpirare, humilitatem docere, pietatem imprimere, ſenſuum motus moderari, cantumque gravem eſſe, non effœminatum, aut ruſticum oportet, ut Eccleſiæ cantus ſuavis quidem ſit, haud tamen juſto mollior, aures oblectando corda commoveat, triſtitiam ſoletur, iram mitiget, verborumque intellectum non impediat, ſed foveat. Neque enim contemnenda eſt in ſpirituali vita jactura, cum cantus venuſtas nos ſententiis minus attentos efficit, atque cum voci rite modulandæ ſtudemus magis, quam ut fideles res ipſas melius percipiant.

Sæculo decimoquinto omnes Sæculares Poteſtates, Breviarii Reformationem petierunt, ut ex reformationis articulo 12. conſtat ab Imperatoris Legatis propoſito. *Breviaria, & Miſſalia expurganda, reſecandaque omnia, quæ non ex divinis ſint ſumta litteris*, tollendumque nimium Pſalmorum numerum, qui juſto longiori Officiorum prolixitate tædium dumtaxat, ac fere nauſeam pariunt, inſtituendumque accuratiorem eorum delectum, qui ſervari, aut precum, quæ inſeri debeant. *Reſecens ea omnia, quæ non ex divinis Litteris, & tædioſam prolixitatem Pſalmorum, & Orationum habito delectu contrahendam*.

In Commentario Cardinali Lotharingiæ dato, cum e Gallia diſcederet ad Tridentinum Concilium iturus anno 1562. Regis, univerſorumque Regni Ordinum nomine ei demandatum eſt, ut peteret, urgeretque; quo Divina Officia pure, ac rite peragerentur, reſciſſiſque ſuperſtitionibus cœremoniæ, preceſque emendarentur.

In propoſitione a Carolo V. Auguſtæ Vindelicorum anno 1548. exhibita, ſancitum eſt, Breviarium *in formam precum, & orationum ab antiquis Eccleſiæ Patribus, & Rectoribus traditam, præſcriptamque* redigendum. *Apocrypha parumque ad ſincerum cultum pertinentia a Breviariis reſecanda, a viris doctis, & piis*

emen-

Digitized by Google

emendanda; Ceterum Concilium Tridentinum Patribus, quibus Catechiſmi cura demandata erat, præcepit, ut Miſſale, & Breviarium æque reformarent. Complures, ut uniuſmodi in tota Eccleſia eſſent, optabant; alii vero Diœceſeon ſuarum peculiares ritus tuebantur. Quare Legati ejus rei definitionem vix anno haberi poſſe perſpicientes, ut ea Papæ permitteretur, auctores fuere. His Præſules aliquot minime aſſenſi ſunt, quos inter Ilerdenſis Epiſcopus longam orationem habuit, ut oſtenderet, quantum intereſſet Breviariorum, & Ritualium emendatio; palamque profeſſus eſt, opus eſſe ad eam rem exquiſitam antiquitatis, Provincialiumque conſuetudinum notitiam, ſcientiam vero hanc in Romana Curia minime obviam eſſe, quæ viris careat in hoc ſtudiorum genere exercitatis; facilius vero tantum opus a Concilio, quam a privatis Doctoribus expectari poſſe. Attamen orationi exitus non reſpondit: abſolutum enim Concilium fuit, Ritualibus, & Breviariis non emendatis, quod demum præſtitit Pius V. Quoniam vero, qui Breviarium reformari petunt, eo omnes collimant, ut quam ſimillimum primæ inſtitutioni reddatur, videamus ſane, quale fuerit vetus Romanum Officium.

Gallonius Oratorii Romani Presbyter, qui anno *1605*. obiit, in ſuo de Monachatu S. Gregorii Tractatu, Conſtantino Caſſinati Monacho reſpondens, qui Pontificis illius Monachatum ex Breviarii Romani Lectionibus comprobare volebat, ait, Romanam Eccleſiam, non omnia, quæ in ejus Breviario ſunt, pro divinis, & canonicis habere, ſed Lectiones dumtaxat e Scriptura depromtas. Addit Breviarium hoc non omnino ab omnibus mendis immune eſſe, cum a Sixto V. & Clemente VIII. correctum ſit.

CAPUT VI.

Quæ Romæ fuerit vetus Divini Officii recitandi ratio.

Walafridus Strabo, Durandus in Rational. lib. 5. cap. 2. pluresque alii tria tempora Romani Breviarii diſtinguunt: primum ab Eccleſiæ exordiis, uſque ad annum 420. ajuntque per ea tempora Officium Oratione Dominica, Apoſtolorum ſymbolo, certoque Pſalmorum numero abſolutum fuiſſe, quæ in Cleri, & Fidelium conventibus ad orandum in commune inſtitutis recitabantur, juxta S. Pauli 1. Cor. 14 26. monita: *Cum convenitis, unuſquiſque veſtrum pſalmum habet, doctrinam habet, apocalypſim habet, linguam habet, interpretationem habet: omnia ad ædificationem fiant.* Singuli juxta animi ſenſum, atque motum orabant; nulla ea de re lex lata erat; atque ad Epiſcopi, aut cœtus illius principis arbitrium preces illæ durabant.

Referunt vero hi Scriptores circa annum 420. Theodoſio Imperatore petente, quod precum illa diverſitas confuſionem in Eccleſia pareret, atque Hæretici Catholicorum officia ludibrio haberent, Papam Damaſum S. Hieronymo mandaſſe, ut Pſalmorum in diei, & noctis horas diſtributionem inſtitueret pro Dominicis, ceteriſque hebdomadæ diebus, atque ita iis, quæ ex Vetere, Novoque Teſtamento legenda erant, digeſtis, Epitomam quamdam precum compoſuiſſe, *Lectionarium Hieronymi* appellatam. Damaſus Operi huic calculum ſuum addidit, atque per univerſam Eccleſiam recitari juſſit.

Tertium Romani Breviarii tempus eſt, juxta Durandum, quod poſt Damaſum Papam fluxit, quo Pſalmorum, & Lectionum diſtributioni Collectæ, ſive Orationes additæ fuere, quod a S. Leone, & S. Gelaſio præſtitum eſt; S. Gregorius vero Antiphonas, & Reſponſoria inſeruit.

Optandum ſane eſſet, ut omnia hæc aptis veterum teſtimoniis firmata eſſent;

neque enim ex priorum ſæculorum hiſtoria apparet, S. Hieronymum Officium digeſſiſſe, aut Lectionarium, quod illi tribuitur, quidquid Bona Cardinalis de rebus Liturg. lib. 2. cap. 6. moliatur, ut illius revera eſſe evincat. Licet enim vetus mos quarumdam Eccleſiarum eſſet, Divinam Scripturam poſt Pſalmodiam legendi, ut in Laodiceno Concilio ſtatutum eſt: *Plures pſalmos continenter recitandos non eſſe, ſed inter ſingulos Pſalmos lectionem prælegendam*; attamen an mos iſte Romæ illico receptus fuerit, ignoro.

Affirmare quoque non dubito, Pſalterium per hebdomadam diſtributum, vetus eſſe Romanum Officium, cujus inſcriptio ſervata fuit in Breviarii fronte: *Pſalterium diſpoſitum per hebdomadam*: atque veluti Judæorum Breviarium Pſalterio conſtabat, ita & Eccleſia initio nil niſi Pſalmis, & Oratione Dominica utebatur. Certus erat ſingulis diei horis Pſalmorum numerus, quibus decantatis, *Pater* recitabatur; hinc in ſingulis Matutini Nocturnis poſt *Pater* Abſolutio ad hanc diem uſurpatur, cujus rei ratio alia non eſt, niſi quod *Abſoluta pſalmodia Pater* recitaretur. Nullæ quippe Lectiones Romæ cognitæ erant in Officio, aut Hymni, Collectæve, ſed Pſalterium pro Eccleſiæ ſolemni oratione adeo habebatur, ut S. Auguſtinus eum Presbyteri nomine indignum eſſe pronunciet, qui Pſalterium ignoraret: *Vix nomen Sacerdotis meretur, qui pſalterium ignorat*. Septimo Concilio Toletano can. 10. cautum eſt, ne ad Sacros Ordines ii admittantur, qui Pſalterium, & Cantica ignorarent. S. Gregorius lib. 4. ep. 45. Epiſcopum initiare noluit hominem, qui Pſalterium memoria non tenebat; erat enim illud communis, & quotidiana Clericorum oratio.

Quod ad Lectiones attinet, hæ diu nonniſi Miſſæ tempore fiebant, vel tunc explicari ſolebant, S. Juſtino teſte in Apolog. 2 *Dominicis diebus Chriſtianorum cœtus celebrantur: prælegitur ſtatim e Scripturis, quantum licet: poſt lectionem Epiſcopus exhortationem incipit, inde offerimus.*

Tertullianus in Apolog. c. 39. ait: Ad Divinas Scripturas legendas convenimus. Quemadmodum autem apud Hebræos univerſum Divinum Officium, Sacrificiis exceptis, ſolo Pſalmorum cantu conſtabat, atque ii Sacrificium ipſum Pſalmorum cantu comitari ſolebant, ſolaque Sabbathi die legebant, & concionabantur, licet ſæpius per diem ad orandum convenirent; idem quoque diu in Eccleſia ſervatum, Romana præcipue, quæ quam minimum e veteribus inſtitutis immutavit, teſte Stephano Papa: *Nihil innovetur, præter quod traditum eſt*. Quare univerſi Officiorum Libri a S. Gregorio, ejuſque Succeſſoribus in Galliam, atque alio miſſi præter Miſſalia aliud non complectebantur, quam Pſalmorum, Antiphonarum, & Reſponſoriorum cantum, qui Antiphonarii, aut certe *Pſalterii* nomine appellabantur.

Auctor Conſtitutionum Apoſtolicarum, qui lib. 2. cap. 57. de variis horis orationi deſtinatis agit, de lectione non niſi Miſſæ tempore meminit, quam geminam fuiſſe ait, ex Veteri unam, ex Novo alteram Teſtamento. Lectoris erat eas prælegere. Presbyterorum vero in vices ſermonem, ſive ſuaſoriam ad populum habere.

Primi mortalium Monachi Lectiones officio inſeruere, ut negotium ſibi, & varietatem in Officio compararent. S. Hieronymus de Monaſterii Bethleemitici Officio agens, ait dumtaxat, *Pſalterium canebant*, eratque diſtributio quædam Pſalterii per varias horas orationi ſacras, nullaque Virgo illuc admittebatur, quæ Pſalterium memoria non teneret. Auctor Epiſtolæ ad Virginem Demetriadem horas ad precandum præſcribens, aliam ad Scripturas legendas deſignat: *Præter pſalmorum, & orationum ordinem, quod tibi hora tertia, ſexta, nona, ad veſperam, media nocte, & mane ſemper eſt exorandum; ſtatue quot horis Sacram Scripturam legere debeas*. S. Gregorius Nyſſenus in Vita Sanctæ Macrinæ de Pſalterio dumtaxat loquitur, quod variis diei horis in Monaſteriis recitabatur: *Aſſidua pſalmorum decantatio, quæ nec die,*

nec

nie noſte intermittebatur. S. Joannes Chryſoſtomus populo ſuo ſuadens, ut noctu ad orandum ſurgeret, de Pſalmis tantum loquitur, qui decantabantur. Auctor Libri de Virginitate inter Athanaſii opera Pſalmis *Pater* jungit: *Volo pſalmos cum oratione Dominica frequenti contexas voce*. Gregorius Turonenſis in Vit. Patr. c. 5. dicere volens, ſe nondum Officium ſuum recitaſſe, Pſalmos ſe nondum perſolviſſe ajebat: *Quod necdum Domino pſalmorum decantationem debitam exſolviſſet*. Caſſianus Nocturnum Officium Palæſtinæ Monachorum deſcribens, ait tantum, poſt duodecim pſalmos orationem eos recitaviſſe, duaſque Lectiones dominica tantum die habuiſſe. S. Benedictus Divini Officii ordinem Monachis ſuis præſcribens, palam pronunciat, fidelium, qui ante ſe fuerunt, pietatem tantam fuiſſe, ut Pſalterium univerſum quotidie decantarent; ſibi vero ſatis eſſe, ſi Monachi ſui id ſemel per hebdomadam recitent; tot Pſalmorum autem loco Hymnos, & Lectiones inſeruit.

Hinc Theodemarus Montis Caſſini Abbas in Epiſtola ad Carolum Magnum ſcripta apud Paul. Diac. circa dubitationem per ea tempora exortam, cur S. Benedictus nullas Lectiones per æſtatem nocturno Officio præſcripſiſſet, ait, ante S. Gregorium Papam nullas Lectiones Romæ recitari conſueviſſe, eumque Pontificem primum illis uſum fuiſſe: *In Eccleſia Romana Sacras Scripturas legimus non fuerit ante B. Gregorii Papæ* . . . . .

Ut igitur totam Romani Breviarii hiſtoriam ab origine repetamus, aliud ab initio non erat, quam Pſalmorum diſtributio; vigetque ad hanc diem priſca ejus inſcriptio: *Pſalterium ordine diſpoſitum*: Seqniori tantum ævo Pontificii Sacelli Breviarium appellatum fuit, *Breviarium Curiæ Romanæ*; aut quemadmodum Quignonius Cardinalis ſuum inſcripſit, *Breviarium ad uſum, & ritum Sacroſanctæ Eccleſiæ Romanæ*; aut, quo modo a Pio V. appellatum fuit, *Breviarium Romanum*.

Pſalterium ergo eſſentialis quodammodo erat ejus pars; huic Oratio Dominica, & Apoſtolorum ſymbolum ſuperaddita fuere, quæ publicæ erant Cleri, & fidelium preces. Damaſus Papa fortaſſe S. Hieronymo hortante Pſalmorum diſtributionem ratam habuit; ſed nulla extat ejus rei ſatis firma probatio. Credibile autem eſt, Strabonem, qui ejus epocham ſub Imperatore Theodoſio ponit, Scriptorem cetera ſatis accuratum, id ſine auctore non affirmaſſe. Nono ſæculo monumenta fortaſſe extabant, quibus probari poſſet, Damaſum Papam Theodoſio Imperatore petente, atque præterea ad uniformem in fidelium precibus rationem procurandam, S. Hieronymo, qui in Hieroſolymitano receſſu cum S. Paula degebat, negotium dediſſe, ut Pſalmorum diſtributionem in diei, noctiſque horas inſtitueret, tam pro Dominicis, quam pro aliis hebdomadæ diebus. Quod ſi is Lectiones inſeruerit, hæ Evangeliis, & Epiſtolis dumtaxat ad Miſſarum uſum per anni circulum conſtabant; quæ ratio eſſe potuit, cur *Lectionarium* illud *Hieronymi*, ſive *Comes Hieronymi* appellatum fuerit. Dicebatur autem *Comes*, ſive *Socius*, quod Eccleſiaſtici viri illud præ manibus ſemper habere deberent, ſæpeque numero vocatur tantum *Liber Comes*, ſeu *Liber Comitis*.

Hæc princeps omnium Officii diſtributio Romæ inſtituta; inde ad populos, qui per varias mundi regiones ch[illegible] fide imbuebantur, officium iſtud perlatum eſt. S. Auguſtinus Angliæ Apoſtolus ſecum in eam Inſulam Breviarium tulit; Pipinus & Carolus Magnus in Galliam ſuſceperunt; deformatum vero fuit in Provinciis procul ab urbe ſitis, additamentis aut mutationibus factis; aut contractionibus in Papæ Sacello, cum in Laterau enſi Palatio degeret, inſtitutis. Facile ergo [illegible], cur Commentariis in illud ab Amalario, Valafrido Strabone, Micrologo, aliiſque, conſcriptis adeo diſſimile hodie deprehendatur.

Itaque S. Gregorius Antiphonas, & Repertoria addidit; Gregorius VII. eo loco ſtatuit, quem refert Micrologus; Gregorius IX. contractionem a Fratribus

bus Minoribus factam approbavit; Nicolas III. anno 1280. veteres omnes Libros aboleri mandavit, ſolumque Breviarium, ut a Fratribus Minoribus contractam erat, ſervari juſſit. Clemens VII. operam hanc Quignonio Cardinali delegavit; Paulus III. novum hoc Breviarium confirmavit; Pius II. ejus uſum interdixit; Pius IV. anno 1563. a Patribus Tridentini Concilii petiit, ut illud reformarent, quo eadem eſſet in tota Eccleſia Officii peragendi ratio; Pius V. ratam eſſe juſſit reformationem tunc inſtitutam, vetuitque aliquid addi, vel immutari, *Nihil in eo mutandum, addendum, & detrahendum*. Anno 1607. Clemens VIII. id retractari, reſtitui, & reformari curavit, quod plura in eo a Pii V. temporibus immutata fuiſſent: *Ita ut nulla jam reperiantur Breviaria, quæ a prima editione ejuſdem Pii in multis non diſcrepent, neque diſſentiant, & aliqua recognitione indigeant: Mandavimus nonnullis piis, & eruditis viris, ut idem Breviarium nova adhibita diligentia accuratius inſpicerent, atque examinarent, & ea quæ depravata eſſe, & recognitione indigere animadverterent, pro ſua doctrina, & pietate reſtituerent*. Anno 1631. Urbanus VIII. denuo Breviarium reformavit; Hymnos emendari curavit, facultatem tamen concedens veteres recitandi, quæ res duo veluti Breviarii genera conſtituit, novos videlicet & veteres Hymnos habentia; quartam Antiphonam in Laudibus Purificationis, *Revertere*, ſuſtulit, ejuſque loco, *Lumen*, ſubſtituit. In Lectione S. Fabiani Novatianorum Hiſtoria Apoſtatas ad Pœnitentiam non admittentium reſecata fuit; Quinta Dominica poſt Epiphaniam S. Ambroſii in Epiſtolas S. Pauli expoſitionis loco, S. Auguſtini ſermonem collocavit; a Feria quarta vero temporum Quadrageſimæ S. Auguſtini homiliæ aliam S. Ambroſii ſubſtituit: plures Lectiones Communi Sanctorum, aliaque his ſimilia addi, atque præſtari curavit. Breviarium itaque, quo hodie utimur, trium Pontificum nomina præfert, Pii V. Clementis VIII. & Urbani VIII. *Pii V. Pontif. Max. juſſu editum, & Clementis VIII. primum, nunc denuo Urbani PP. VIII. auctoritate recognitum*. Alii addidere poſteriores Pontifices. Paulus V. Gregorius XV. ante Urbanum VIII. deinde Innocentius X. Alexander VII. Clemens IX. Clemens X. Alexander VIII. Clemens XI. aliique, novos Sanctos illi inſeruere.

Ex oratione Dom. Servini in Pariſienſi ut ajunt Parlamento Advocato Generali adverſus Epiſcopum Juliomagenſem, qui Breviarium Romanum in Eccleſia Collegiata & Parochiali Trinitatis Juliomagenſis ſervari mandaverat, colligere licet, Breviarium Romanum neque receptum, neque impreſſum in Gallia fuiſſe ante annum 1580. Henricum III. Romanum Breviarium formis excudi ad Jeſuitarum preces ſiviſſe; Regiſque hujus Aulicorum nonnullos omnem lapidem moviſſe, ut per Galliam univerſam reciperetur. Ea autem arte id aſſecuti ſunt, ut primum illud excudendi veniam impetrarent; inde in Eccleſias aliquot inductum fuit, atque anno 1583. in Regis Sacellum, ubi nullis niſi Pariſienſibus Miſſalibus, & Breviariis, quemadmodum & in Sacris aliis Galliæ Sacellis umquam locus fuerat.

Ii, qui mordicus Breviarium Romanum tuentur, Pii V. Bulla utuntur, cujus eſt hoc initium: *Quod a nobis poſtulat ratio*, ut Diœceſanis omnibus Breviariis abjectis, ſolum Romanum per univerſum orbem ſuſcipiatur. Illis vero hæc ſunt reponenda, id nequaquam Pontificis illius conſilium fuiſſe, cum Bullam ſuam non ad omnes orbis Patriarchas, Primates, Archiepiſcopos, Epiſcopos direxerit, ut Romæ fieri mos eſt, ubi Pontifex univerſam Eccleſiam alloquitur. 2. Pontifex Breviarium corrigendo id tantum præſtat, quod Tridentini Concilii Decreta Seſſ. 22. ſtatuerant; illud autem minime juſſit Breviarium fieri, quod a toto orbe ſervandum eſſet, immo ſingulis Epiſcopis præcipitur, ut pravos uſus tollant, qui in Eccleſias ipſorum curæ commiſſas irrepſiſſent. 3. Si Pii V. conſilium fuiſſet, omnes Eccleſias ad ſuum Breviarium ſervandum cogere, Nationes ſingulas, ut Gallicam, Hiſpanicam, aliaſque, im-

mo

Digitized by Google

mo Reges ipſos, ſummoſque Regionum Principes, ad mutationem hanc in exteriori Religionis uſu rite introducendam in anteceſſum conſulere oportuiſſet. 4. Pontifex hic non uno loco ait, ſe iis mandare, *ubi dici conſuevit, aut debet*; quod de Eccleſiis, quæ ſitæ ſunt in locis Pontificis Imperio parentibus intelligendum eſt. 5. Pontifex per Bullam ſuam minime abolere voluit Breviaria Benedictinorum, Ciſtercienſium, cæterorumque Religioſorum, & Religioſarum, qui poſt hanc ipſam Bullam Breviaria, atque inſtituta ſua ſemper ſervaverunt; nullam enim eorum mentionem Pontifex hic facit. Cur igitur Eccleſiarum Cathedralium totius Eccleſiæ Breviaria abolere voluiſſe cenſendus eſt? quemadmodum enim poſt Bullam iſtam, Regulares ſui Officii morem retinuerunt, ita & Cathedrales Eccleſiæ mores ſuos mutare non debuerunt. 6. Idem Pontifex ait, nihil ſe illis præcipere, qui ex conſuetudine Officium habeant ducentis annis antiquius. Denique nullius Ordinis Breviaria abolevit, atque Romæ ne S. Petri quidem; ejus itaque conſilium numquam fuit Officia Eccleſiarum Cathedralium abolere.

Epiſcoporum quoque, atque Regum agitur negotium, ſi apud eos Romanum Breviarium non introducatur; precum enim fructu carerent, quas pro illis Clerus, atque populus fundere debent, quod in Romano Officio nulla ſit pro Diœceſeos Epiſcopo, neque pro Rege oratio; in Diœceſanis vero precibus recitatur: *Oremus pro paſtore noſtro*, atque collecta ab ea, quæ pro Pontifice fit diverſa: dicitur quoque, *Oremus pro Rege noſtro*. Quibus fit, ut Senatus Pariſienſis Decreto cautum ſit, ut qui Romanum Miſſale in Gallia formis excudunt, in Miſſæ Canone inſerant, *& Rege noſtro N.* quod mandandum quoque fuiſſet pro die Paraſceves in ſolemnibus precibus, atque pro Cerei benedictione, quæ fit Sabbatho majoris hebdomadæ. Decretum hoc latum eſt, ubi Miſſale Romanum in Gallia excudi cœpit.

Poſtquam Henricus III. Romani Breviarii uſum in Sacellum ſuum induci paſſus eſt, per plures alias Eccleſias ſenſim uſurpari cœpit. Anno 1610. cum D. de Balſac Epiſcopus Noviodunenſis theſaurarius eſſet, feria quarta Cinerum in Sacro Pariſienſi Sacello acceptum eſt. Idem paulo poſt in S. Sacello Vincennenſi præſtitum eſt, quod per Erectionis Leges Officium Divinum in eo ad S. Sacelli Pariſienſis morem ſit celebrandum.

Complurium eſt Theologorum ſententia, eum, qui in Diœceſi, ubi peculiare eſt Breviarium, nullum Beneficium habeat, poſſe Romanum Breviarium recitare, quia Romana Eccleſia *Mater eſt omnium Eccleſiarum*.

CAPUT VII

Diſtributio Officii apud Judæos.

JUdæi preces publicas, & peculiares habent, putantque ſe ſub ipſam lucem ad orandum ſurgere teneri. Antequam orare incipiant, manus, & faciem lavant, atque propere ad Synagogam convolant. Eſdram illi exiſtimant preces matutinas, atque ſerotinas inſtituiſſe, Feſt ſque præterea diebus nocturnam orationem. Singuli centum Benedictiones quotidie recitare debent. In Synagogis vero, Lectionibus, e Scriptura excerptis, Benedictiones iſtas identidem miſcent, adduntque ſententias e Pſalmis petitas, preceſque alias complures. Sedentes plerumque orant, & capite ad terram prono. Ubi vero humiliori præter morem ratione orare volunt, humi ſe ſternunt, manibus, pedibuſque extentis, altumque vociferantes. Miniſter præit Antiphona *Kaſdich* appellata, qua a Deo petitur ejus nominis ſanctificatio. Poſt Antiphonam recitabatur olim Decalogus; hodie locus aliquis Deuteronomii legitur, quo perlecto ſurgunt omnes, ſtanteſque, ac ſubmiſſa voce orant; inde Miniſter decem orationes recitat, atque Antiphonis orationem claudit.

Poſt meridiem preces aliæ renovantur, atque aliæ ſub veſperam.

Ho-

Digitized by Google

Horum preces fere contextæ ſunt ex variis Scripturæ locis, laudes Dei continentibus, atque a Catholicorum precibus haud multum differunt. Sunt & varia illis officia, quæ noſtris Officiis reſpondent Duplici, Semiduplici, & Simplici, Communi, Proprio, & Commemorationibus. Sunt præterea ſui cuique Synagogæ ritus, Hiſpanicæ, Germanicæ, Italicæ, atque aliæ. Modeſtus orantium habitus, atque animi ſumma attentio ſtimulum ad pietatem addunt. Habent quoque in precum Formulariis peculiares preces pro Principibus, quibus parent. Ad cujuſque orationis finem, populus reſpondet *Amen*. Sacræ Conciones vulgari lingua fiunt, ut ab omnibus percipiantur; at Scripturæ loci Hebraice recitantur, quos Concionator vulgari lingua ſubinde interpretatur. Singulis concionari fas eſt, unde facile intelligitur, cur Dominus noſter, ejuſque Apoſtoli, cum Synagogas ſubirent, concionarentur, & quo pacto Jeſus Chriſtus duodecim annos natus Doctores audiret, atque interrogaret. Sabbathis dumtaxat, feſtiſque majoris celebritatis diebus concionantur. Circa Synagogam ſcamna ſunt ad ſedendum parata, in medio vero lampades pendent, atque candelabra ad tenebras pellendas. Capſula ad januam ſita eſt ad colligendas pro egenis eleemoſynas. Ad Synagogæ latus locus eſt cancellis, cratibuſque concluſus, mulieribus ad orandum deſtinatus, ex quo cuncta quidem ipſæ proſpiciunt, videri vero ipſæ nequaquam poſſunt.

Ubi conventum eſt, Cantor pulpitum aſcendit, preces præcinit, quas alii proſequuntur. Harum precum forma pro regionibus varia eſt. Germani altiori quam alii voce canunt; Græci, atque Aſiatici Turcarum fere in morem; Italici vero lugubri quadam ratione. Omnes vero pari conſenſu mane Pſalmos a 145. *Exaltabo te Deus* incipiunt, ceteroſque deinceps recitant, *Alleluia* ſingulis præmittentes. Ad finem vero lectio fit, & gratiarum actio. Feria ſecunda, & quinta alias addunt Benedictiones. Preces pomeridianæ ab *Exaltabo* pariter initium ducunt. Veſpere laudes Deo noctem adducenti recitantur; inde Lectiones tres Decalogum continentes, *Audi Iſrael*.

Philo de Vita Cont. hunc in modum Therapeutarum preces deſcribit. Bis per diem orant, mane atque veſpere. Lectiones ſunt e Sacris Libris. Hymnos & Cantica conficiunt, variis metris atque cantu. Sabbathis in communem Proſeucham conveniunt, quam trium cubitorum murus ſecat, ut mulieres a viris diſcretæ concionem, quin videantur, audire poſſint. Aſſident ibi juxta ætatis ordinem, tectis manibus, dextera ad pectus admota, ſiniſtram vero ſub illam applicantes. Cantica complura in Dei honorem canunt, alternis modo, modo univerſorum vocibus. Interea geſtiunt manibus, ſaltant, atque furore quodam correpti videntur pro cantus canticive partium ratione; demum unicam ſimul choream agunt ad illius imitationem, quæ poſt Erythræi transfretationem inſtituta eſt. Graves virorum voces mulierum acutis commixtæ gratum concentum efficiunt. Hos Philo *Therapeutas* appellat, quod contemplationi unice vacarent, animique peculiarem curam habentes Deo perfectiori quadam ratione inſervirent. Judæi erant cujuſque Nationis, qui Alexandriæ convenerant; veroque ſimile eſt S. Marcum, qui in Urbe illa frequentiſſimam Eccleſiam fundavit, Therapeutarum plurimos ad ſe pertraxiſſe. Euſebius maximam ſimilitudinem cernens inter horum mores, eorumque qui primi Chriſtianum nomen profeſſi ſunt, Chriſtianos fuiſſe opinatus eſt. Hujus ſententiæ S. Hieronymus, S. Epiphanius, Caſſianus & Sozomenus adſtipulati ſunt; ſed ex Philone ſatis conſtat, eos Chriſtianis antiquiores fuiſſe, neque Chriſtianos appellat, aut ſi Chriſtiani fuiſſent, cum ipſe Hebræus eſſet, laudibus non exornaſſet. Præterea illorum choreæ nihil ſimile Chriſtianorum inſtitutis habent; atque licet quædam eſſet inter vivendi rationem ſimilitudo, oſtendendus ad hæc eſſet peculiaris aliquis Chriſtianorum character, aut aliquod doctrinæ vel diſciplinæ caput, quod a Chriſto accepiſſent. Obſer-

Digitized by Google

ſervatio enim Sabbathi, panis fermentati, ſalis hyſſopo mixti ſuper Templi menſam propoſiti mores ſunt, qui Judæorum magis quam Chriſtianorum ritum ſapiunt. Quare Secta fortaſſe fuerit Ægyptiorum aliquot Judæorum, contemplationi vacantium.

Idem fere judicium eſto de Eſſeniis, quorum meminit Joſephus de Bello Judaic. l. 11. c. 12. qui in Palæſtina vitam in commune agebant. Sabbathis conventus fiebat; Legem eorum aliquis legebat, alter explicabat; mane ſummo ante Solis ortum orabant, atque priuſquam cibum ſumerent, eoque pariter ſumpto Oblationes ad Templum mittebant, ſacrificiorum exoſi; neminem niſi Deum, qui ipſis præeſſet, agnoſcebant, atque omnia potius pati, quam hominibus parere voluiſſent. Fato omnia, nihil libertati tribuebant. Qualeſcunque vero illorum virtutes fuerint, plurimum a Jeſu Chriſti Diſcipulorum excellentia diſtabant.

Infideles omnes ceteri, qui verum Deum agnoſcunt, habent quoddam Officii genus, ſive ſtatas preces & tempora ad orandum. Mahumetani juxta ipſorum Legem quinquies per diem orare tenentur, ſub auroram, ſub meridiem, poſt prandium, ad Solis occaſum, atque nocte adveniente. Sunt quidam in foris atque templis, *Moſcheas* ipſi appellant, publice conducti, qui orationis tempus inſtare monent, ſingulique, poſtquam loti ſunt, ad templum procedunt. Miniſtrorum aliquis preces agere incipit, ceteri vero quæ ille canit, agitque, ſeu manus tollat, demittatque, ſeu ſedeat, ſive ſtet, eadem omnino præſtant. Qui Templum adire non poſſunt, domi orant, quemadmodum mulieres, quibus cum viris Templum ſubire non licet. Feria Sexta, qui dies illis Feſtus eſt, viri Nobiles ad Templum ſolenni ritu procedunt. Idem mos eſt Conſtantinopolitani Imperatoris, qui prima Lunæ cujuſque Feſta die ad Templum apud ipſos maximum accedere conſuevit. Præter ſtatas preces *Corollas*, quas nos roſaria vulgo dicimus, manibus quoque tenent, granis pluribus conſtantes, ad quodlibet vero granum unum ex Dei nominibus pronunciant, puta, *o unice, o incomparabilis, o miſericors*.

CAPUT VIII.

De Eccleſiarum Orientalium Breviario.

VEteres videre eſt Officii recitandi rationes tam in Oriente, quam in Occidente. S. Gregorius Papa lib. 7. ep. 63. ritus Hieroſolymitani meminit, quem Romana Eccleſia alicubi imitabatur, ex.gr. *Alleluia* poſt Paſchatis tempus recitando: adfirmatque, *Damaſum Papam eum morem iuxta Hieroſolymitanæ Eccleſiæ conſuetudinem a S. Hieronymo propoſitam Romæ ut ſervaretur auctorem fuiſſe*. Id unicum fere de Officio a Damaſo diſtributo, & S. Hieronymi ea de re conſilio, compertum habemus. Pſalterii enim diſtributio per hebdomadæ dies, atque ſacrorum librorum per anni curriculum perlegendorum, quam nonnulli Officiorum Eccleſiaſticorum Scriptores illi tribuunt, nititur dumtaxat epiſtola quadam ad S. Hieronymum data, perperam Damaſo adſcripta, Hieronymique ad eam reſponſione. Illarum utraque in Conciliis referuntur; verum, præterquam quod ſtylo utriuſque Sancti diſſimillimo conſcriptæ ſunt, inania præterea, falſaque plura continent, veluti S. Hieronymum ab Alexandro Sacerdotio initiatum, cum conſtet, eum a Paulino ordinatum fuiſſe. In altera vero fingitur, S. Hieronymum Damaſo ſuadere velle, ut *Gloria Patri* ad cujuſque Pſalmi finem recitari jubeat, juxta Nicæni Concilii decreta, atque Orientis conſuetudinem: Caſſianus autem teſtatur l. 2. inſtitut. c. 8. id in Oriente minime ſervari conſueviſſe.

S. Cyrillus Hieroſolymitanus Catech. 14. agit de Pſalmiſtis, ſive Eccleſiæ ſuæ Cantoribus, atque de nocturno, diurnoque officio, quod in illa peragebatur. Conſtitutiones Apoſtolicæ, preces fieri volunt mane, hora diei tertia, ſexta, & nona, Veſpere præterea, &

ad galli cantum. S. Athanaſius in ſua Apologia Synaxium meminit vigiliarum, & noctium, quæ orando traducebantur, itemque S. Baſilius in Regulis ſuis, atque Monaſticis inſtitutionibus. S. Pacomius Regulam ſuam, atque Pſalmodiam, ſive Officii peragendi rationem ab Angelo accepit. S. Antonius in Monaſteriis ſuis choros Monachorum inſtituit, qui laudes Deo canerent. Teſtis quoque eſt S. Gregorius Nazianzenus, morem ævo ſuo viguiſſe, noctu laudes Deo canendi alternis modo choris, modo univerſis ſimul canentibus. S. Ephrem Tertiæ, Sextæ, Nonæ, Veſperarum, & Matutini meminit. S. Gregorius Nyſſenus Pſalmorum cantum potiſſimam Religioſarum mulierum exercitationem reputat, atque ſingillatim Veſperarum, & noctis preces deſignat. Cæſarius quoque ait, Chriſtianos ter per diem orare. S. Epiphanius in Monaſterio ſuo Tertiam, Sextam, Nonam, & Veſperas recitari curabat. Palladius ait, hora Nona Monachos Nitrienſes Pſalmos, & Cantica in Monaſterio canentes exauditos fuiſſe. Auctor Libri Hierarchiæ de Eccleſiaſtico cantu Pſalmorum, Hymnorum, Lectionum, & Canticorum agit. S. Joannes Chryſoſtomus Homil. 1. in David in illos invehitur, qui Divinum Officium deſerant, ut ſpectaculis interſint, aitque perneceſſarium eſſe, Chriſtianos Divinis officiis adeſſe. De illis etiam in Pſal. 48. conqueritur, qui poſt concionem diſcedebant, dicebantque: *Domi etiam orare, Concionem vero nonniſi in Templo audire poſſumus. Vos ipſos egregie fallitis*, inquit Orat. 3. de incompr. Dei nat. *licet enim domi quoque orare poſſitis, illa tamen oratio tantam vim minime habet, quantum illa, quæ in Eccleſia facta eſt, ubi tot adſunt Sacerdotes pro vobis orantes, ubi una omnium voce exclamamus, Deique miſericordiam imploramus. Communis oratio eſt mirus quidam concentus, qui ex charitatis conſenſu proficiſcitur. Huc adde* Presbyterorum *preces, qui Conventui præſunt, ut populorum oratio vi ſuapte infirmior, miniſtrorum Eccleſiæ precibus juncta robur accipiat.*

Quod ad Officii apud Orientis Eccleſias diſtributionem attinet, ex hactenus dictis ſatis conſtat, illud e Pſalmorum cantu præcipue compoſitum fuiſſe, qui in diei, noctiſque horas ſingulas diſtributi erant. Concilium Laodicenum anno 360. habitum ſingulare ejus rei ſpecimen præbet. Can. 15. de Choro agit, deque Canonicorum exedris, quos Cantores Canonicos appellat, qui in Eccleſia canebant, atque e ſcripto prælegebant. Can. 17. plures Pſalmos continenter recitari non vult, ſed ſingulis Lectionem interponi. Can. 18. eaſdem preces hora Nona fieri jubet, quæ Hora Veſperarum fieri ſolent. Can. 51. ait, Martyrum Feſta Quadrageſimæ tempore non eſſe celebranda. Can. 59. peculiares Pſalmos, aut Libros minime Canonicos in Eccleſia recitari non oportere, ſed eos dumtaxat, qui in Veteris, Novique Teſtamenti Codicibus leguntur.

CAPUT IX.

Diſtributio Officii apud Græcos.

ORientis Eccleſiæ, ſive Græci, Officium ſuum ita fere diſtribuunt. Pſalterium in viginti quatuor ſtationes partiuntur, quas bini ſtantes recitant, dum ceteri ſedent. Pſalterium ſingulis hebdomadis plerumque abſolvunt, eaſdemque, ac Latini, horas habent. Nocturnum Officium peculiari oratione ordiuntur: *Benedictus Deus noſter nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. Amen*, aut alia quadam huic ſimili. Inde Triſagion recitant, ſcilicet: *Sanctus Deus, Sanctus Fortis*, atque ter *Gloria Patri*; & pias quaſdam ad Deum aſpirationes cum *Kyrie* & *Gloria Patri*, & quodam Invitatorii genere: *Venite adoremus Regem noſtrum, Deum venite adoremus Chriſtum, procidamus coram ipſo*. Monachi montis *Athos* omnium diligentiſſime Officium peragunt. Apud S. Baſilii ordinem accipitur primum Præpoſiti benedictio; dicitur deinde: *Benedictum Regnum Patris & Filii & Spiritus Sancti nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum Amen*. Chorus vero reſpondet.

Glo-

Digitized by Google

Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus . . . atque inde, *Domine labia mea aperies*, poſt tres vero Pſalmos *Gloria Patri*, ter *Alleluia*, ter *Gloria tibi Domine*, atque denuo ter *Alleluia*. Poſt Pſalmos preces plures recitantur, diei illius Evangelium, Pſalmus 50. *Miſerere*, diebus Dominicis novem prꝟterea Lectiones; ante nonam vero *Magnificat* cum *Gloria Patri*, atque inde *Gloria in excelſis Deo*, & *Triſagion*. Diei horas incipiunt, alta voce *Pater noſter* recitando, uſque ad quoniam *tuum eſt Regnum*, quod Celebrans pronunciat. Ter canunt, *Venite adoremus, & procidamus Chriſto Regi & Deo noſtro*; poſtea tres Pſalmos, atque ſub exitum ter *Alleluia, Gloria tibi Domine*, preces quaſdam, *Triſagion, Pater noſter*, atque diei illius orationem.

Græcorum Eccleſia omni ævo peculiares ſibi Officii recitandi rationes habuit. Dies Dominica magna apud eos ſolemnitate celebratur, quemadmodum & Domino Noſtro, Sanctæque Virgini Sacri dies. Sex Jeſu Chriſto, ſex B. Virgini ſacros feſtos dies numerant, ſunt autem hi. Conceptio J. C. ſive Annunciatio, Natalis J. C. dies, Præſentatio J. C. in Templo facta, ſive Purificatio B. V. Epiphania, Baptiſmus Jeſu Chriſto a Joanne collatus. Transfiguratio, Reſurrectio Lazari, Palmarum Feſta dies, Crucis, Reſurrectionis, & Aſcenſionis J.C. Pentecoſtes, & Aſſumptionis B. V. Additæ poſtea fuere Nativitas, Mors, & Conceptio B. V.

Dominica dies, quæ apud Latinos prima hebdomadæ dies habetur, apud Græcos poſtrema reputatur; hinc Latini hebdomadas Dominicarum præcedentium, Græci vero ſequentium nomine appellant Ea propter Paſſionis hebdomada apud Græcos ea eſt, quæ præcedit Dominicam Palmarum diem, & majorem hebdomadam, quæ Paſſionis a Latinis appellatur. Excipe tamen hebdomadas poſt Paſcha uſque ad Pentecoſtem, quæ a Dominica præcedenti, non ſubſequenti numerantur.

Dominici dies appellantur omnes *Anaſtaticos*, quod iis Reſurrectionis memoria recolatur. Hebdomas poſtremæ ante Quadrageſimam proxima *Apocreos* vocatur, quia poſt Dominicam diem carnibus veſci non licet: ſequens vero hebdomada *Thirophagia* dicitur, quia caſeum atque ova edere fas eſt. Poſt hanc Dominicam Jejunium Quadrageſimale a Feria prima incipit: & cum Sabbatho atque Dominica die jejunare non conſueverint, quinque tantum jejunii dies in ſingulas hebdomadas habent. Prima, quæ in Quadrageſima occurrit, Sabbathi die, S. Theodori Martyris feſtum celebrant. Sequens vero Dominica *Orthodoxias* appellatur, utpote qua reſtitutarum imaginum memoria recolatur. Ea die Fidei Profeſſionem emittunt, quam falſo Septimo Concilio OEcumenico tribuunt: eaque condemnant Barlaamum & Alcindinum; Palamitarum ſententias tuentur, atque Photium & Ignatium Patriarchas pari ratione collaudant. Quarta Quadrageſimæ hebdomas Crucis adorationi ſacra eſt. Feria quinta hebdomadis quintæ magnum Canonem canunt, ſive Canticum ab Andrea Hieroſolymitano compoſitum; eſt autem Totius veteris Novique Teſtamenti Hiſtoriæ Epitoma. Palmarum hebdomada Imperator atque Patriarcha magnas liberalitates in populum exercebant: Monachi vero, qui ſub Quadrageſimæ initium in ſolitaria loca ſeceſſerant ad duriorem vitam ducendam, in Monaſteria redibant. Sabbatho Lazari Reſurrectio celebratur, Dominica vero Palmarum Solemnitas Major, & Paſchalis hebdomadæ feſtæ ſunt. Prima poſt Paſcha Dominica nova appellatur: altera, mulierum Dominica, quæ aromata ad J. C. monumentum tulerunt, ſive Juſti Simeonis Dominica: reliquæ Dominicæ proprias appellationes habent. Aſcenſionis Feſtum a vigiliæ veſpere incipit, perduratque ad Feriam uſque ſextam quæ Pentecoſtem præcedit. Dominicæ Pentecoſtem ſubſequentes Matthæi Dominicæ appellantur, atque earum prima omnium Sanctorum Feſtum celebrant. A Dominica poſt Crucis exaltationem uſque ad Natale Dominicæ dies a S. Luca appellationem ſumunt, quod per id tempus ejus Evangelium legatur. Dominica quæ Natale Domini præ-

præcedit, & quæ proxime ſubſequitur, ab eodem Feſto appellationem ſumunt. Quæ Epiphaniam vero præcedit, Dominica ante lumina vocatur.

Evangelium per anni curſum ita legunt: Evangelium S. Joannis a Paſchate uſque ad Dominicam poſt Pentecoſtem; ſecundaque poſt eam feria S. Matthæi Evangelium incipit uſque ad Exaltationem per decem & ſeptem hebdomadas. Undecim prioribus quotidie legitur, ſubſequentibus vero, Dominicis dumtaxat & Sabbathis, quinque autem reliquis S. Marci Evangelium legitur. Secunda feria poſt Exaltationem, S. Lucæ Evangelio initium datur, idque per duodecim hebdomadas ſervatur. Tertia decima vero ineunte D. Marcus denuo præ manibus ſumitur, S. Lucas autem Sabbathis tantum & Dominicis legitur, quodque hujus ſupereſt, Sabbathis & Dominicis Quadrageſimæ abſolvitur.

Græci Lectiones habent ex aliis Novi Teſtamenti Libris depromptas. Apoſtolorum a Paſchate uſque ad Dominicam, qua omnium Sanctorum Feſtum celebratur (eſt ante illa octava poſt Pentecoſtem dies) leguntur; ceteris vero anni partibus ſeptem Epiſtolę Catholicę, S. Pauli quatuordecim, atque Apocalypſis. Iidem *Menologium* habent, quod Sanctorum nomina, atque Epiſtolam pro diebus ſingulis continet: alium præterea librum, quo Lectiones e Veteri Teſtamento excerptæ continentur, quem ipſi *Librum officii Eccleſiaſtici* vocant, atque alium adhuc, ubi Patrum Homiliæ leguntur.

In Pſalterio ſingulos Pſalmos in plures Sectiones partiuntur, ad quarum finem addunt *Gloria Patri*, & propriæ ſingulis per annum diebus adſcriptæ ſunt. Librum quoque habent, Cantica & Antiphonas, quæ per annum canuntur, complectentem. *Meneon* Sanctorum officium eorumque Hymnos in ſingulos anni dies continet; *Triodion* ea, quæ poſt Septuageſimam uſque ad Paſcha; *Pentecoſtarium*, quæ a Paſchate ad Pentecoſtem cantantur. *Horologium* liber eſt, quod diei officium continet: reſpondetque Diurno noſtro. Liturgiarum Liber, S. Joannis Chryſoſtomi, S. Baſilii, & Præſanctificatorum Liturgias complectitur, eſtque ipſorum Miſſale. *Euchologium* præter Liturgias, preces etiam & Ritus pro Sacramentorum adminiſtratione, & pro benedictionibus continet. *Menologium* Martyrologio noſtro reſpondet, continetque Sanctorum Vitas.

Quælibet Eccleſia, præcipue vero Patriarchales, peculiare *Typicum*, ſive officii Librum habet; Sancti Sabæ vero typicum omnium celeberrimum atque frequentiſſimum eſt. Liber iſte *Tacticus* in pleriſque Monaſteriis appellatur. Eorum *Anthologia* collectio eſt plurium Domini Noſtri, Virginis, Sanctorumque officiorum, in eo inveniuntur etiam quædam officia Communia Prophetarum, Apoſtolorum, Martyrum, Pontificum, & Confeſſorum; ſed nihil in eo eſt, quod in *Meneis*, ceteriſque Eccleſiaſticis Libris non occurrat. Arcudius ejus epitomen excudi curavit anno 1598. in itinerantium commodum; at eo pauci dumtaxat in Italia Græci utuntur, in univerſum vero tamquam inutile opus rejectum eſt. Leo Allatius, qui de hoc libro egit in Diſſertatione ſua *de Græcorum libris Eccleſiaſticis*, Arcudium reprehendit, eum, quæ vetera erant, mutaviſſe accuſans, nova etiam plura ab eo addita, atque plura inſulſe immixta, quæ Græcis non penitus Litterarum rudibus probari non poſſent.

CAPUT X.

De Veterum Occidentis Eccleſiarum, præcipue vero Mediolanenſis Breviario.

Veteres Occidentis Eccleſiæ ſuos peculiares ritus habebant, antequam Romanos uſus recepiſſent. Mediolani S. Ambroſius Officio ad optimam formam redigendo ſtuduerat, in epiſt. ad Marcellam Soror. Lectionarii meminit, ubi deſcriptæ erant Lectiones in Officio recitandæ: *Hodie Librum Job legi, qui, ſolemni more eſt decurſus & tempore*. Job autem, atque Jonas majori hebdomade

made legebantur. Annua initiationis ejus die, quæ ſeptima erat Decembris, Deuteronomium legebatur, ut ipſe teſtatur lib. 7. in Luc. *Pulchre mihi hodie legitur initium Legis, quando mei natalis eſt Sacerdotii*. In Eccleſia ſua cantus per choros inſtituit. Hymnos Officio inſerendos compoſuit, conſtanſque eſt Mediolani opinio, officium, ut ad hanc diem recitatur, a Sancto hoc Doctore diſtributum fuiſſe. Pſalterium in duas partes dividitur: prima Pſalterii pars uſque ad Pſalm. 109. *Dixit Dominus* Nocturno officio inſervit, ſequentes vero pro diei Horis, qua in re Romano penitus eſt ſimillimum. Priores 109. Pſalmos intra duas hebdomadas abſolvunt, ſive ut ipſi loquuntur, intra decem decurias totidem noctibus deſtinatas. Prima Decuria pro Feria ſecunda, ſeptem & decem priores Pſalmos complectitur; ſecunda pro Feria tertia, Pſalmos habet quatuordecim; reliquæ octo dumtaxat conſtant uſque ad Feriam ſextam; Sabbatho enim, & Dominicis, Feſtiſque Domini Noſtri diebus, peculiaria Cantica decantant. Sanctorum Feſtis, quæ in hebdomadam incidunt, Feriarum Pſalmi non mutantur, ſex Feriis ante Natale exceptis, quas de *Expectato* appellant, aliiſque ſex Feriis Majoris hebdomadæ, quæ proprios Pſalmos habent. In Pſalterio veterem Septuaginta verſionem, non ſecus ac Romæ in Eccleſia S. Petri, ſequuntur.

Ante Nocturnas preces recitatur *Pater*, *Ave*, *Deus in adjutorium*, Hymnus, Canticum Puerorum *Benedicite*, cum Antiphona, terque *Kyrie Eleyſon*, poſtea Pſalmi, & Cantica pro diei ratione. Inde tres Lectiones cum benedictione, quæ plerumque propriæ ſunt. Dominicis diebus tres Lectiones ſunt Homilia quædam in Evangelium; Feriarum diebus e Scriptura ſunt petitæ, Feſtis autem tertia Sancti viri hiſtoriam, ſive in Feſtum illud ſermonem aliquem continet. Tres Nocturni, Novemque Lectiones Natalis tantum, & Epiphaniæ temporibus dicuntur. Poſt priores duas Lectiones Reſponſorium cuilibet additur, atque poſt tertiam *Te Deum*, ſi tempus illud recitari poſtulet, alias nullum eſt Reſponſorium.

Laudes a *Deus in adjutorium* incipiunt, ſequitur poſtea Canticum Zachariæ *Benedictus*, Adventus Dominicis, Natalis, Circumciſionis, & Epiphaniæ diebus exceptis, quibus *Benedictus* loco *Audite Cæli* dicitur cum Antiphona, ter Kyrie eleyſon, atque Collecta. Deinde Moyſis Canticum, *Cantemus Domino*, cum Antiphona. *Kyrie* ter, aliaque oratione ſubmiſſa voce recitata. Tandem trium Puerorum Canticum *Benedicite*, ſi Dominica dies ſit; nam Sabbatho Pſalm. 117. *Confitemini* dicitur, Feriarum vero diebus 50. *Miſerere*, poſt Kyrie, atque oratio alta voce recitanda. Succedunt his ſub unico *Gloria Patri* Pſalmus *Laudate Dominum de Cælis*, cum duobus ſequentibus, & *Laudate Dominum omnes gentes*, Capitulum, Antiphona, ter *Kyrie*, Pſalmus, Hymnus, duodecies *Kyrie*, preces nonnullæ, *Dominus vobiſcum*, & Collecta. Singulis diebus commemoratio fit B. Virginis, S. Ambroſii & Eccleſiæ Patroni, niſi ſit ſolemne Feſtum.

Ad Primam dicitur *Pater*, & *Ave*, *Deus in adjutorium*, Hymnus *Jam lucis orto ſydere*, *Deus in nomine*, *Beati*, & *Retribue* ſine Antiphona, inde *Alleluia*, & in Quadrageſima, *Laus tibi Domine Rex æterne gloriæ*, Lectio quædam Epiſtolella appellata, breve Reſponſorium, Symbolum S. Athanaſii, quod quotidie recitatur, Capitulum, preces quædam, quæ ſolemnibus diebus prætermittuntur, atque tres orationes, quæ numquam mutantur. Legitur deinde Martyrologium, atque ſub finem *Exultabunt Sancti in gloria*, cum brevi quadam oratione.

Ad Tertiam, Sextam, & Nonam, Hymnus, & Pſalmi iidem, qui Romæ, at abſque Antiphona, additque ſolum ad Pſalmorum finem *Alleluia*, vel *Laus tibi*; Lectio præterea, breve Reſponſorium, preces, & oratio. Dominicis, Feſtiſque ſolemnibus, Hymni loco ad Tertiam dicitur, *Jam ſurgit hora tertia*.

Ad Veſperas poſt *Pater*, & *Ave*, initium fit per *Dominus vobiſcum*, ſequitur inde Reſponſorium, *Lucernarium* appella-

latum, quod ter repetitur; dicitur etiam *Dominus vobiſcum*, Antiphona, inde *Dominus vobiſcum*, & Hymnus, quartum *Dominus vobiſcum*, & Reſponſorium, quintum *Dominus vobiſcum*, poſtea quinque Pſalmi. Pſalmi hi quotidie iidem ſunt, qui Romæ, majoribus Domini Noſtri Solemnitatibus exceptis, quibus ſub pſalmo proprio cum Antiphona, *Ecce nunc benedicite*, & *Laudate Dominum omnes gentes*, recitantur. Poſt Antiphonas ter canitur *Kyrie*, deinde *Dominus vobiſcum*, & *Magnificat*, cum Antiphona, quæ ante, & poſt recitatur, atque alia Collecta, ſeu Oratio. Quadrageſimæ tempore non dicitur *Magnificat*, ſed ejus loco repetitur duodecies *Kyrie eleyſon*.

Ad Completorium poſt *Pater*, *Ave*, *Converte nos*, *Deus in adjutorium*, quotidie recitatur, *Te lucis ante terminum*, præter quam in Quadrageſima, intra quam *Chriſte qui lux & dies* cantatur. Poſtea ſine Antiphona, pſalmi *Cum invocarem*, *In te Domine*, *Qui habitat*, unicuique *Gloria Patri*, *Ecce quam bonum*, *Ecce nunc benedicite*, *Laudate Dominum omnes gentes*, *Alleluia*, ſive *Laus tibi*. Quadrageſima, aliiſque temporibus, Lectio cum Reſponſorio, *Nunc dimittis*, cum precibus, deinde Antiphona ad B. Virginem cum oratione, finiſque recitato. *Confiteor* imponitur.

Miſſale vero Mediolanenſe ita diſtributum eſt. Natali die tres Miſſæ celebrantur, in tertia vero duæ epiſtolæ leguntur, veteris una Teſtamenti Iſai. 7. Novi altera *Multifariam*; Collecta *Da nobis in hac die Incarnationis Verbi, & Partus Sacræ Mariæ Virginis pium celebrare conſortium* . . . . S. Stephani, S. Joannis, & Innocentium Miſſæ alias a Romanis Collectas habent. Decembris 30. S. Jacobi Minoris eſt Feſtum: *In ordinatione B. Jacobi Alphæi Apoſtoli*. Prima deinde Dominica poſt Nativitatem; die ejus octava, Collecta eſt ex jejuniis precibus: *Omnipotens* . . . . *qui tuæ menſæ participes a diabolico jubes abſtinere convivio, da plebi tuæ, ut guſtu mortiferæ prophanitati abiecto puris mentibus ad epulas æternæ ſalutis accedat*. De Circumciſione autem mentio fit in Præfatione, atque in precibus *Super Syndonem*. Epiphania vigiliam habet, ipſoque die Diaconus poſt Evangelium diem Paſchatis annuntiat: *Noverit charitas veſtra* . . . . Collectæque omnes, atque Præfatio ſunt peculiares. Quinque ſunt Dominicæ poſt Epiphaniam, ſcilicet poſt octavam: inde Feſti dies ſequuntur Sanctæ Agnetis, S. Vincentii, Converſionis S. Pauli, S. Agathæ, & S. Matthiæ. Sequuntur Dominicæ Septuageſimæ, Sexageſimæ, & Quinquageſimæ, poſt eas vero *Dominica in capite jejunii*, & Collecta *Concede* . . . *præſidia Militiæ Chriſtianæ ſanctis inchoare jejuniis*. Altera Dominica *de Samaritana* appellatur, quod Samaritanæ Evangelium legeretur. Tertia *de Cæco*. Quarta de *Lazaro*. Quinta de *Abraham*. Sexta de *Ramis olivarum*. Hac die duplex Miſſa celebratur, *in Eccleſia minori* una, altera in *Eccleſia majori*. Harum Eccleſiarum mentio fit in Epiſt. 33. S. Ambroſii. Major hebdomada *Authentica* appellatur; Feria quinta ejuſdem *in Cæna Domini*. Feria ſexta, Paſſio ſecundum Matthæum legitur, Crux adoratur, preces ſolemnes peraguntur, nullaque fit communio. Die Sabbathi poſt Fontium benedictionem, Baptiſmus confertur, atque Miſſa pro *baptizatis* celebratur, atque alia in majori Eccleſia: Miſſa hæc *Annuntiatio Reſurrectionis Domini* vocatur. Incipit autem ter verbis his repetitis, *Chriſtus Dominus reſurrexit*. ℟. *Deo gratias*. Paſchatis die prima Miſſa *pro baptizatis* eſt, altera de Reſurrectione, atque ita per totam hebdomadam. Octava Paſchatis Dominica *in Albis depoſitis* dicitur. Quinque ſunt poſt Paſcha Dominicæ, atque Feſti dies S. Marci, SS. Vitalis, & Valerii, S. Jacobi, S. Philippi, & Inventionis Crucis.

Aſcenſio vigiliam non habet: Pentecoſte vero vigiliam habet, ipſaque Feſta die duæ Miſſæ celebrantur; prima *pro baptizatis*; caret autem octava. Hujus temporis præcipui Feſti dies ſunt S. Barnabæ, S. Cantiani, S. Viti, S. Gervaſii cum vigilia, S. Joannis cum vigilia, atque etiam S. Petri, SS. Naboris, & Felicis, S. Mariæ Magdalenæ, illius ſci-

ſcilicet, quæ ad Crucis pedem ſtetit, & cui Chriſtus apparuit, S. Jacobi Apoſtoli, SS. Nazarii, & Celſi, cum vigilia S. Hippolyti, Aſſumptionis cum viglia; Vigiliæ vero Collecta hæc eſt: *Subveniat . . . . quam etſi pro conditione carnis migraſſe cognovimus . . .* In Præfatione autem hæc ſunt: *Per Chriſtum Dominum noſtrum, & in hujus diei Feſtivitate, in qua Sancta Dei Genitrix mortem ſubiit temporalem, nec tamen mortis nexibus . . . .* Feſti vero Collecta: *Omnipotens . . . qui terrenis corporibus Verbi tui veritatis Filii Unigeniti per venerabilem, & glorioſam ſemperque Virginem Mariam ineffabile Myſterium coniungere voluiſti, petimus immenſam clementiam tuam, ut quod ore in ejus veneratione depoſcimus, te propitiante conſequi mereamur; per Dominum.*

Feſtidies reliqui ſunt S. Bartholomæi, S. Geneſti, Decollationis S. Joannis, S. Euphemiæ, S. Matthæi, Dedicationis majoris Eccleſiæ 3. Octobris, S. Lucæ, S. Simeonis, S. Martini. Sex Dominicæ ante Natale, quarum prima *Dominica proxima poſt Martini* Feſtum dicitur.

CAP. XI.

De Breviario Eccleſiarum Hiſpaniæ.

CUm ſingulæ Eccleſiæ peculiare Officium haberent, mandavit Concilium Gerundenſe anno 517. can. 1. ut in univerſa Tarraconenſi Provincia in celebranda Miſſa, atque Divino Officio Ordo, qui in Metropolitana Eccleſia vigeret, ſervaretur. Concilium Bracharenſe can. 1. eamdem ubique ſervari vult in officio matutino, & veſpertino decantando rationem, moreſque Monaſteriorum ſingulares minime cum Eccleſiæ ritibus commiſceri.

Ante Gregorium VII. proprium erat in Hiſpania officium, quod a Pontifice illo abolitum eſt, ut Romanum induceret. Officium illud *Mozarabicum*, ſive *Mozarabum* appellabatur, Chriſtianorum ſcilicet cum Arabibus commixtorum. Concilium Toletanum XI. anno 675. habitum jubet can. 3. omnes ejuſdem Provinciæ Epiſcopos eoſdem Ritus, eaſdemque cæremonias in publico officio ſervare, moreſque Eccleſiæ Metropolitanæ ſequi, a qua Conſecrationem accipiunt. Abbates quoque vult Eccleſiarum Cathedralium inſtituta ſervare.

Ex S. Iſidori Hiſpalenſis Libris *de Officiis* inſcriptis, in quibus de officii Divini partibus, atque cæremoniis agit, videre eſt, quale fuerit vetus Hiſpaniæ Eccleſiarum officium. Hoc a cantu exorditur, qui per ea tempora non adeo ſimplex erat, ac in primitiva Eccleſia; tunc enim preces ſimplici vocis inflexione, ad pronunciationem magis quam ad cantum accedente recitabantur. De Hymnis agit, aitque, S. Hilarium primum hymnos conſcripſiſſe, atque poſt eum S. Ambroſium plures compoſuiſſe, qui in Eccleſia Mediolanenſi recitabantur, atque ab illa ad alias Occidentis Eccleſias pervenerunt. Ait præterea, S. Ambroſium primum quidem fuiſſe, qui Antiphonarum uſum inſtituerit, atque Reſponſoria in Italia adinventa fuiſſe. Hinc officium, hymnos, Pſalmos, Antiphonas, & Reſponſoria complectebatur. Agit de officio Horæ Tertiæ, Sextæ, Nonæ, Veſperarum, Completorii, vigiliæ noctis, & Matutini ſub lucis ortum. Ait, Scripturæ libros juxta S. Hieronymi interpretationem perlectos fuiſſe; *Alleluja* per totum anni curſum dici conſueviſſe, Quadrageſima, & jejunii diebus exceptis, ob quamdam Eccleſiarum Hiſpaniæ traditionem. Officium hoc a S. Leandro S. Iſidori fratre digeſtum Felicis, & Elipandi tempore immutatum fuit, qui ex illo preces in teſtimonium adducebant ad errores ſuos propugnandos. Poſtquam autem a Cardinali Ximenio recognitum fuit, hunc fere in modum eſt diſtributum.

Horæ omnes a *Kyrie eleiſon*, *Chriſte*, *Kyrie*, *Pater*, & *Ave* ſubmiſſa voce recitandis incipiunt. Nocturno officio additur, *Ave Regina Cœlorum* cum verſiculo, & oratione, ac deinde alta voce dicitur: *In nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti lumen cum pace;* & reſpondetur:

Deo

Deo gratias. Ad cujuſque Horæ finem *Pater* alta voce recitatur, ad quamlibet autem petitionem reſpondetur *Amen*, præterquam ad *panem noſtrum*, cui reſpondetur, *Quia Deus es*. Poſt laudes, & Veſperas oratio fit pro cujuſque generis neceſſitatibus, atque Benedictio datur; ante illam vero Diaconus ait: *Humiliate vos Benedictioni*, atque Sacerdos tres orationes recitat, finiſque imponitur in hæc verba: *In nomine D.N.J.C. perficiamus cum pace*; atque reſpondetur, *Deo gratias*.

Officium hoc olim duodecim Horis conſtabat; quatuor autem abolitæ fuere; ſcilicet *In principio noctis*, *Ante lectum*, *Media nocte*, & in *Surrectione lecti*. Nocturnum officium breviſſimum eſt; recitatur enim *Miſerere*, tres Antiphonæ cum Reſponſorio, & tres orationes. Dominicis diebus prioris Antiphonæ loco Hymnus *Æterne rerum* dicitur cum oratione, tres Pſalmi cum Antiphonis, & tria Reſponſoria cum orationibus; Dominicis poſt Paſcha uſque ad Pentecoſten, Feſtiſque ſolemnibus loco *Miſerere* dicitur *Domine, quid multiplicati ſunt*.

Ad Laudes poſt recitatum *Dominus ſit ſemper vobiſcum*, Antiphona decantatur, atque Canticum vel novi, vel veteris Teſtamenti. In B. V. Feſtis, Nataliſque nocte *Magnificat* dicitur; in Feſto S. Joannis Baptiſtæ *Benedictus*: reliquis vero diebus varia adhibentur Cantica, poſtea *Benedicite*, Reſponſorium, *Laudate Dominum de Cœlis*, Lectio ex Prophetis excerpta, *prophetia* appellata, Hymnus, & Collecta, *pater*, & Benedictio. Pſalmorum doxologia eſt *Gloria, & honor Patri, & Filio, & Spiritui Sancto in ſæcula ſæculorum. Amen*. Non dicitur autem, *ſicut erat*.

Inter Laudes, & Primam officium eſt, *Aurora* dictum, quod Feriis dumtaxat recitatur. Quatuor pſalmis conſtat, Antiphona, Hymno, verſiculo, atque precibus aliquot. Pſalmi ſunt *Deus in adjutorium*, *Beati immaculati*, *In quo corrigit*, *Retribue*.

Primæ initium datur dicendo *Dominus ſit ſemper vobiſcum*: ſeptem pſalmi recitantur, *Deus miſereatur*, *Exaltabo te Deus meus Rex* bipartitus, *Laudate pueri*, *Adhæſit*, *Legem pone*, & *Veniat*: Antiphona, Reſponſorium, Prophetia, Epiſtola, Hymnus, Verſiculus, atque deinde *Te Deum laudamus*, & *Gloria in excelſis*, quod in Adventu, & Quadrageſima prætermittitur, Symbolum Apoſtolorum, *Pater*, & Benedictio.

Tertia, Sexta, & Nona, ut prima incipiunt, & pſalmos quatuor habent, Reſponſoria, prophetiam, Epiſtolam, Hymnum, preces, Capitulum, *Pater*, & Benedictionem.

Ad Veſperas nulli ſunt pſalmi, ſed poſt ſalutatum populum, *Dominus ſit ſemper vobiſcum*, Verſiculi recitantur, quos *Laudes* appellant, Hymnus, preces, Capitulum, *Pater*, & Benedictio. Alia etiam *Laus* recitatur, quæ dum peragitur, fit thurificatio per Eccleſiam, demum ſub exitum collecta cujuſque diei propria.

Completorium incipit: *Signatum eſt ſuper nos vultus tui, Domine*, inde ter *Alleluja*, atque in Quadrageſima *Laus tibi*, Pſalmus, ter *Alleluja*, alius pſalmus cum Hymno, pſalmus *Qui habitat*, cum alio pſalmo, alioque Hymno, preces, *Pater*, & Benedictio, clauditurque officium per *Salve Regina* cum verſiculo, & oratione.

Magnificat non recitatur niſi B.V. Feſtis, *Benedictus* vero feſto S. Joannis. Ad cujuſque Horæ finem datur Benedictio, præterquam ad Matutinum, quod a Laudibus non ſejungitur. In Lectionibus, cum Lectionis Titulus legitur, reſpondetur, *Deo gratias*, atque ad Lectionis finem *Amen*. Ante orationem non dicitur *Oremus*. Hiſpani officium ſuum in Dominicas, Ferias, & Feſta diſtribuunt. Diſtinguuntur feſta per quatuor, vel ſex *Plurialia*. In Sancti cujuſdam officio alterius non fit commemoratio, cum vero eos ſimul incidere contingit, per tranſlationem dividuntur. *Ave*, & *Salve Regina* ſunt Cardinalis Ximenii additamenta.

CAP.

Digitized by Google

CAP. XII.

Vetus Eccleſiæ Anglicanæ, & Germanicæ Breviarium.

NUllum ad nos pervenit monumentum, quo officium in Anglia uſurpatum cognoſcere poſſimus ante S. Gregorium, qui Evangelii Præcones ad Chriſtianam Religionem reſtituendam illuc miſit. Tradidit autem iiſdem officii Romani libros; atque in Dialogis Egberti Archiepiſcopi Eboracenſis anno 747. ſcriptum eſt, Papam miſiſſe ad eos Antiphonarium, & Miſſale, illud ſcilicet a S. Gregorio compoſitum, quod Auguſtino tradiderat, ut iis in locis ſervaretur. Beda lib. 4. Hiſt. cap. 18. ait, Papam Agathonem Cantores Roma ad eos miſiſſe, ut officium Romæ inſtar peragerетur. D. Bernardus in Vita S. Malachiæ tradit, ſanctum hunc Epiſcopum Hiberniæ populos edocuiſſe officii celebrationem, prout Romæ peragebatur. Concilium Cloveshovienſe anno 747. can. 13. mandat, ut Ritus Romanus in Miſſa, & Officio ſervetur. Quare Anglicana Breviaria, cum a Romano differant, hujus ſunt dumtaxat immutationes.

Poſt ſchiſma novum ſibi officii corpus Angli digeſſere. Pſalmorum liber ſemel per menſem legitur; menſes autem æquales cum non ſint, atque Januarius, & Martius diebus 31. Februarius vero 28. tantum conſtet, Pſalmorum liber, qui Februario legendus eſſet, pridie Kalendas Februarias legi incipit, atque Kalendis Martii abſolvitur; menſium vero Maii, Julii, Auguſti, Octobris, & Decembris poſtrema die iidem pſalmi leguntur, qui præcedente perlecti fuerant. Pſalmi hi ſunt juxta Hebraicum Textum, non juxta Vulgatam interpretationem. Vetus Teſtamentum legitur in prima Lectione precum matutinarum, & veſpertinarum, Novum autem in ſecunda. Vetus Teſtamentum ſemel per annum perlegitur, Novum ter. Iſajas legitur poſt Adventus initium uſque ad Septuageſimam; tunc vero incipit Geneſis uſque ad V. Dominicam Quadrageſimæ, qua leguntur Exodus, Numeri, & Deuteronomius uſque ad Dominicam Trinitatis. Inde Joſue leguntur, Judices, Libri Regum, Hieremias, Ezechiel, Daniel, & prophetæ minores uſque ad Adventum: Sunt etiam Lectiones ſingularum per annum Dominicarum propriæ, Aſcenſionis præterea, & Feriæ ſecundæ, & tertiæ Paſchatis, & Pentecoſtes, atque ceterorum Feſtorum. Feſta vero hæc ſunt. *Januario* Circumciſio, Epiphania, S. Lucianus, S. Hilarius, S. Priſcilla, S. Fabianus, S. Agnes, S. Vincentius, Converſio S. Pauli. *Februario* Purificatio, S. Blaſius, S. Agatha, S. Matthias. *Martio* S. Ceadius Epiſcopus, S. Perpetua, S. Gregorius, S. Eduardus Rex, S. Benedictus, Annunciatio. *Aprili* S. Richardus, S. Ambroſius, S. Georgius, S. Marcus. *Majo* S. Philippus, Inventio Crucis, S. Joannes P. L. S. Dunſtanus, S. Auguſtinus Angliæ Apoſtolus. *Junio* S. Bonifacius, S. Barnabas, S. Eduardus, S. Joannes Baptiſta, S. Petrus. *Julio* Viſitatio, S. Martinus, S. Sturmius, S. Margarita, S. Maria Magdalena, S. Jacobus, S. Anna. *Auguſto*. S. Petrus in vinculis, Transfiguratio, Nomen Jeſu, S. Laurentius, S. Bartholomæus, S. Auguſtinus, Decollatio S. Joannis. *Septembri*, S. Ægidius, Nativitas B. V. Exaltatio Crucis, S. Lambertus, S. Matthæus, S. Cyprianus, S. Michael, S Hieronymus. *Octobri*, S. Remigius, S. Fides, S. Dionyſius, S. Eduardus, S. Ethelredus, S. Lucas, S. Criſpinus, S. Simeon. *Novembri*. Feſtum omnium Sanctorum, S. Leonardus, S. Martinus, S. Briccius, S. Marculphus, S. Hugo, S. Edmundus, S. Cæcilia, S. Clemens, S. Catharina, S Andreas. *Decembri*, S. Nicolaus, Conceptio, S. Lucia, S. Thomas, Natale, S. Stephanus, S. Joannes, Innocentes. Licet autem Sancti hi omnes ſint in ipſorum Calendario, officia tamen non peragunt, niſi Feſtorum D. N. & B V. ut Purificationis, & Annunciationis. Aſſumptio vero ne in Calendario quidem ipſorum invenitur.

nitur. Pro Feſtis aliis nullum officium eſt, ſi duodecim Apoſtolorum Feſta excipias, Converſionis S. Pauli, S. Barnabæ, S. Marci, S. Lucæ, S. Stephani, & S. Joannis Baptiſtæ. Quare Reformata hæc Religio ex ſeptem Horis Canonicis, Matutinas tantum, & Veſpertinas preces ſervavit. Multa ex Romanis Ritibus ſumſere, atque Anglice interpretati ſunt, Collectas, Litanias, ſine invocatione Sanctorum tamen, diſtributionem Epiſtolarum, & Evangeliorum per anni curſum, Preces, Verſiculos, *Te Deum*, *Benedictus*, *Magnificat*, *Pater*, *Kyrie eleiſon*, *Domine labia mea aperies*, *Gloria in excelſis*, *Præfationes*, *Quicumque*. Quod Collectas Sanctorum ſpectat, quorum officia celebrant, eas dumtaxat ſervaverunt, quæ mera conſtant hiſtoria, quibuſque nulla fit interceſſionis, aut invocationis mentio, quales ſunt S. Stephani, s. Petri, &c. Presbyteri hæc omnia in Templis decantant per anni curſum, ſuperpelliceo, pluviali, & caſulis induti. Puerorum choros quoque habent, cantores, & organa.

Lutherani eodem fere pacto officium recitant. Calviniſtæ 150. pſalmos intra duos dies decantant, quibus conventus habetur; Dominica ſcilicet, & Feria quinta. Dominica 100. Feria quinta 50. canunt. Dominica ſcilicet die, 25. ante Matutinam concionem, & poſt eam 25. *rurſus* 25. ante Veſpertinam concionem, & 25. ea abſoluta. Feria quinta ſemel tantum conveniunt, pſalmoſque 25. ante concionem, & 25. ad ejus finem recitant. Ordinem vero pſalmorum non ſervant, ſed alium a Calvino præſcriptum.

At Germania nullum unquam officium habuit præter Romanum illuc a Bonifacio Moguntino Epiſcopo, & Germaniæ Apoſtolo allatum, cum populos illos ad Chriſti fidem converteret; ita ut Germaniæ officium, ipſiſſimum Romanum ſit. Hinc Amalarius, Valafridus Strabo, ceterique Germanici Scriptores, qui de Divinis officiis egere, Ordinem dumtaxat Romanum Commentariis explicaverunt.

CAP. XIII.

De Veteri Galliæ Eccleſiarum Breviario, præcipue vero Pariſienſis.

Nuſquam fere Divini officii ſtudium, ut in Gallia, floruit. S. Hieronymus de s. Hilario agens ait, conſcriptum ab eo fuiſſe Hymnorum Librum, atque Myſteriorum alium. Refert Gennadius de Vir. Illuſtr. Muſæum Presbyterum Maſſilienſem Lectiones e Scriptura depromptas in dies ſingulos per annum diſtribuiſſe, & nonnullas Feſtorum proprias, certumque pſalmorum, & Lectionum ordinem inſtituiſſe pro variis anni diebus, atque temporibus: *Excerpſit e Sacris Scripturis Lectiones totius anni, feſtivis aptas diebus, Reſponſoria pſalmorum, & Capitula, tempori, & Lectionibus congruentia*. Hæc ad annum 450. ſpectant. Auctor eſt idem Gennadius, Salvianum Maſſilienſem Presbyterum opus huic ſimile conſcripſiſſe. In Vita s. Cæſarii Arelatenſis legitur, collectionem ab eo inſtitutam Homiliarum e ss. Patribus excerptarum, quas dierum, & ſolemnitatum per annum proprias eſſe voluerat. Concilium Veneticum anno 461. habitum magnam in officio recitando varietatem eſſe ſentiens, eamdem, atque unicam per totam Provinciam, Turonenſem ſcilicet, rationem ſervari præcipit can. 15. Concilium Agathenſe anno 572. celebratum, eumdem hunc conſenſum poſtulat, idemque præſtat Epaonenſe can. 27. anno 517. habitum, pluraque alia.

Quod veteris hujus Gallicani officii diſtributionem attinet, hæc comperta habemus. Concilium Agathenſe jubet, pſalmos per alternos choros decantari, eos per collectas abſolvi, Hymnos officio matutino, & veſpertino aptos interſeri, atque ad finem cujuſque officii poſt Hymnos, & capitula e pſalmis petita orationem eſſe recitandam, populumque cum Epiſcopi benedictio-

Digitized by Google

dictione dimittendum. Concilium Vaſionenſe ſtatuit, ut ad Romæ, Italiæ, atque Orientis imitationem *Kyrie* in officio dicatur, addaturque *Sicut erat*, ad *Gloria Patri*.

Concilium Turonenſe II. anni 567. duodecim pſalmos cum ſex Antiphonis per æſtatem præſcribit; atque toto Auguſto mane eſſe ſurgendum, quod ſanctorum haberentur Feſta, & Miſſæ; mane autem dicebatur Miſſa, ut populus deinde meſſi vacare poſſet. Septembri ut ſeptem Antiphonæ ad duos pſalmos dicerentur. Octobri octo ad tres pſalmos, ſcilicet viginti quatuor pſalmi: Novembri viginti ſeptem: Decembri triginta cum decem Antiphonis. Januario autem, & Februario uſque ad Paſcha duodecim pſalmi quotidie ad Veſperas recitabantur, & ſex ad ſextam. Idem Concilium vetat, pauciores pſalmos quam duodecim ad Matutinum recitari: *Quicumque minus quam duodecim pſalmos ad Matutinum dixerit, jejunet*. Per Matutinum intelligendum eſt hoc loco officium nocturnum, quia noctu Vigilia non fiebat niſi in majoribus ſolemnitatibus; Dominicis vero diebus, atque Feriis ſatis habebant summo mane ſurgere.

Ex Conciliis iſtis ſatis apparet, Gallicanum officium certum pſalmorum numerum in horas ſingulas habuiſſe, eos alternis choris decantatos fuiſſe: Hymnos, & Antiphonas, ſive capitula e pſalmis excerpta (*Capitella de pſalmis* appellabant veteres) inſerta fuiſſe; poſtremus vero pſalmi, ſive primus Verſiculus Antiphonæ loco habebatur, quemadmodum multæ hujus generis in Romano ad hanc diem inveniuntur; ita Dominica ad Veſperas *Dixit Dominus* Antiphona eſt in capite pſalmi. Scriptura, & Patrum Homiliæ legebantur, ad finem collecta recitabatur, & Benedictio. Litaniæ, ſive breviores preces, & *Kyrie* ad Romanorum exemplum ſingulis horis dicebantur.

Eadem apud Gregorium Turonenſem invenias, qui nocturnum deſcribens officium, quod Lugduni in Eccleſia s. Juſti a Gundebaudo Burgundionum rege convocati Epiſcopi ad officium die ejus ſancti Feſto recitandum celebrarunt, ait: Noctem eos tranſegiſſe ſuper s. Juſti Monumento, accidit autem id circa annum 500. Prima Lectio e ſcriptura facta fuit, quæ in eam diem *ſecundum morem* cadebat ex libris Moyſis excerpta: *Cum Lector ſecundum morem inciperet Lectionem a Moyſe*, Tom. 5. ſpicileg. Inde pſalmi decantati fuere, poſt eos Iſajas lectus. Mox alii pſalmi decantati, & lectum Evangelium, poſt alios vero pſalmos, s. Pauli Epiſtolæ lectæ. Hi ſunt juxta noſtram loquendi rationem quatuor Nocturni. In primo pſalmi recitabantur, & Moyſes legebatur: in ſecundo Prophetæ, in tertio Evangelium, in quarto Epiſtolæ s. Pauli. Hæc ſunt quatuor Lectionum genera, quæ plerumque fiebant. Scriptura continenter, atque ordine perlegebatur, initiumque ab eo loco ducebatur, quo priori die deſierat. Licet autem S. Juſti Feſtum, atque Eccleſia eſſet, ac ſuper ejus monumento hæc agerentur, ejus vitæ Acta, aut Patrum Homiliæ minime perlectæ fuere.

Hic ſcilicet eſt vetus Lugdunenſis mos, qui ad Agobardi uſque tempora ſervatus fuerat, nihil in ea Eccleſia recitandi, quod e Scriptura petitum non eſſet. Nulli erant Hymni, nulla Cantica, adfirmatque Agobardus, Concilia aliam ab hac Officii recitandi rationem ratam habitura non fuiſſe: *Sed ut reverenda Concilia Patrum decreverant, numquam plebejos pſalmos in Eccleſia decantandos, nihil poetice compoſitum in divinis laudibus uſurpandum*.

Idem Agobardus inſtitutum ſuum tuetur argumento ex ipſis Romanis Miſſalibus petito, ubi nihil ad eam diem inſertum fuerat, quod in Scripturis non extaret; adfirmatque in lib. de Pſalmod. idem in Nocturno Officio præſtandum, rem Eccleſiæ, & Divini Officii majeſtate magis dignam eſſe ratus, ſi nihil inſeratur, quod ipſis Spiritus Sancti verbis non conſtet, atque ſi quælibet hominum inventa excludantur: *Non ergo cujuſcumque figmentis, ſed Spiritus Sancti eloquiis Majeſtas Divina laudanda eſt*. Mos iſte, cujus meminit Agobardus, diu Lugduni ſervatus eſt.

Nulli adhuc Hymni apud eos habentur, neque diu eſt, quod Completorio inſertum eſt, *Te lucis ante terminum*, atque Lectiones Sanctorum propriæ additæ. Nulla ibi deaurata opera, nullus Muſices, aut Organorum ad hanc diem uſus, minuſque quam alibi novitatis admiſſum, quæ laus eſt a S. Bernardo per ea tempora Eccleſiæ illi tributa ep. 174. *Eccleſia Lugdunenſis neſcit novitates*.

Breviarium, quod hodie Lugduni recitari ſolet, pſalmos eadem ratione, ut Romanum, diſtributos habet. Ad primam Feriarum diebus, tres tantum pſalmi recitantur, atque novem Dominicis, qui ſunt ſex illi Romæ per Ferias diſperſi. Laudes eodem modo, & prima poſt Septuageſimam uſque ad Paſcha dicuntur. Matutinum ita incipit: *Spiritus Sancti adſit nobis gratia*, *Domine labia*, *Deus in adiutorium*: poſt nonam Lectionem ſequitur *Te Deum*, quod pſalmorum inſtar cum *Gloria Patri*, atque Antiphona decantatur. Hymni vero nulli ſunt, niſi ad Completorium.

In pluribus vero aliis Galliæ Eccleſiis, Hymnorum cantus receptus eſt, diuque de variis hiſce conſuetudinibus diſputatum fuit. Concilium Laodicenum, & Bracharenſe primum Agobardi ſententiæ favent. Concilium Toletanum IV. Agathenſe, & Turonenſe III. Hymnos s. Ambroſii, & complurium aliorum e Sanctis Doctoribus ratos habent.

S. Cæſarius Arelatenſis in Regula, quam pro Monaſterio a ſorore ſua erecto conſcripſerat, ſingularem quamdam officii recitandi rationem præſcribit. Decem & octo pſalmos legi mandat; additis brevioribus Antiphonis, Hymno, atque breve Capitulo pro officio Nocturno. Singulis Dominicis Evangelium eſſe legendum jubet, omneſque adſurgere debere, inde quinque alias Lectiones, atque ex more ſedendum. Feſtis Martyrum diebus primam Lectionem Evangelii futuram, alias ex Actis Martyrum. Feriarum diebus Libros Veteris, & Novi Teſtamenti ordine perlegendos. Hyeme tres Lectiones futuras, ſingulas autem non duabus vel tribus paginis longiores; atque ſi forte accidat, ut paulo ſerius e lecto ſurgatur, unica dumtaxat pagina legetur. Ad Tertiam alios pſalmos ponit cum *Alleluia*, Antiphonas, tres Lectiones, & Hymnum, *Jam ſurgit hora tertia*. Ad ſextam ſex pſalmos cum Antiphonis, Hymnum, & tres Lectiones. Ad Nonam ſex pſalmos, Hymnum, & Lectionem. Veſpere ad Lucernarium decem & octo pſalmos, Antiphonas, Hymnum *Chriſtus qui lux eſt & dies*, Lectiones duas, Apoſtoli unam, Evangeliſtæ alteram.

S. Aurelianus Epiſcopus Arelatenſis anno 530. demortuus in Regulis ſuis, Officium fere, ut s. Cæſarius diſtribuit. In Officio noctis duo tantum ſunt Nocturni, & Lectiones ſatis longæ, trium ſcilicet, aut quatuor paginarum. *Tres aut quatuor paginas*; ad Laudes vero *Magnificat*, & *Gloria in Excelſis* dicebatur.

Habemus etiam in Gallia accuratiorem officii deſcriptionem in Regula s. Chrodogangi Epiſcopi Metenſis pro Clericis, ſive Canonicis Eccleſiæ ſuæ an. 743. officium Divinum *opus Dei* appellat, aitque, noctu ad Deum laudandum ſurgentem Crucis ſignum facere oportere, & Sanctam Trinitatem invocare illis Verbis, *In nomine Patris* dicendum, *Domine labia mea aperies*, *& os meum* cum pſalmo integro *Deus in adiutorium*, & *Gloria Patri* ad finem. Dum in chorum itur, dicendum pſalmum, *Ad te levavi animam meam*, poſtremo vero ſigno pulſato, omnibuſque ſuo loco conſtitutis, officium hora ſecunda incipiendum. In Nocturno Dominicarum officio duodecim ſunt pſalmi, tria Cantica, duodecim Lectiones ex veteri, & novo Teſtamento, & Patrum ſermonibus. Feriarum diebus duodecim tantum ſunt pſalmi, atque tres Lectiones per hyemem, per æſtatem vero unica, quod noctes breviores ſint. Quatuor Horæ diurnæ tres tantum pſalmos habent, Lectionem, Verſiculum, & *Kyrie*: ad Veſperas quatuor pſalmos. Completorium vero poſt cœnam ante cubitum. Mandat ut ſingulis diebus poſt Primæ officium in Capitulum

eatur,

Digitized by Google

eatur, atque ut ibi diebus Dominicis, Feria quarta, & ſexta monita quædam ab ſe conſcripta, vel Homiliæ quædam perlegantur, & juſſa, atque correptiones ſive Epiſcopi, ſive Archidiaconi excipiantur. Statutum etiam eſt, ut Clerici iter facientes Officium recitare debeant. Quæ de Divino Officio hac in Regula præſcribuntur, adeo congruunt iis, quæ in s. Benedicti Regula ſtatuta ſunt, ut Chrodogangus eamdem officii celebrandi rationem, quam s. Benedictus deſcripſerat, adoptaſſe videatur.

Ex teſtimoniis hiſce illud conficitur, Officium in Gallia conſtitutum fuiſſe ex Pſalterio in hebdomadæ dies ſingulos, atque in noctis horas diſtributo; noctu Feriarum diebus non minus, quam duodecim Pſalmos decantatos fuiſſe; Dominicis vero plures alios cum canticis ſuperadditos; Lectiones e Scripturæ libris fieri conſueviſſe, nonnullis in Eccleſiis vero Homilias Patrum lectas, Antiphonas quoque, & preces officiis hiſce inſertas fuiſſe.

Quod Eccleſiæ Pariſienſis Officium attinet, eoſdem uſus ab eo ſervatos fuiſſe exiſtimandum eſt. Ut nonnulla vero ſingillatim attingamus, ſunt qui adfirment, s. Dionyſium, primum hujus urbis Epiſcopum, a quo Eccleſia conſtructa, Cleruſque inſtitutus fuit, Divinorum Officiorum ordinem, atque rationem illi præſcripſiſſe: *Novam conſtruxit Eccleſiam, ac Officia ſervientium Clericorum ex more conſtituit.* Act. s. Dionyſ. apud Boſq. Horum Actorum Scriptor fatetur, ſe a s. Dionyſii ævo valde eſſe remotum, atque ea, quæ a ſe narrantur, non ex Commentariis, Libriſque veterum accepiſſe, ſed ex iis dumtaxat, quæ fama comperta habebat. Fieri etiam poteſt, ſolius famæ teſtimonio niti, quod quidam perhibent, eam Eccleſiam, quæ hodie ſub s. Benedicti titulo eſt, a s. Dionyſio Pariſienſi extructam, Divinaque Officia eo curante ibi celebrata fuiſſe. Inde fortaſſe etiam peti ratio poteſt, cur in ſacello s. Dionyſio in eodem Templo ſacro verba hæc inſculpta fuerint: *Hic cœpit invocare nomen Trinitatis*; quaſi vero s. Dionyſius Trinitatis nomini eam Eccleſiam dedicaſſet; habetur illud pro Titulo Altaris Parochialis, atque bis per annum Officium, atque Feſtum Trinitatis celebratur, prima, atque poſtrema Dominica poſt Pentecoſtem. Hæc omnia tamquam idoneis deſtituta teſtimoniis præterire non dubitamus.

Divini Officii Pariſiis celebrati mentio ſæpius apud Gregorium Turonenſem occurrit. Refert ille l. 4 hiſt. c. 6. de ſe ipſo, quod cum Pariſiis prope S. Juliani Eccleſiam eſſet, (eſt autem illa, quæ *S. Juliani pauperis* appellatur) ſingulis noctibus Officio, quod ibi celebrabatur, adfuerit: *Nos media nocte ſurgentes ad reddendas Domino gratias ingreſſi ſumus explorare curſum.* Fortunatus in Vita S. Marcelli Epiſcopi Pariſienſis ſcribit, eum in adoleſcentia inter juniores Clericos, ſive hujus Eccleſiæ Lectorem fuiſſe, atque Officio, quod ibi celebrabatur, intentum: *Marcellus Divino addictus Cultui, Eccleſiæ Lector effectus eſt,* Deo tamquam Lector deſerviens; tamquam Cantor vocis ſuæ dulcedine laudes Dei præcinens: tamquam Subdiaconus vero Epiſcopo ſuo ad Altare miniſtrans, atque aquam ad manus lavandas præbens. Hinc videre eſt, a quarto uſque ſæculo Officium Pariſiis digeſtum, atque decantatum fuiſſe. In Vita S. Germani Epiſcopi Pariſienſis a Fortunato conſcripta, de Sancto illo Epiſcopo (florebat autem is circa annum 520.) hæc legimus: *Ad nocturnas preces . . . . Eccleſiam quacumque aeris intemperie frequentabat. Vigiliis indefeſſus, in orando aſſiduus. Senex in Eccleſiis pernoctabat, duplex frigus ſuſtinens hyemis, & ætatis.* Officium in choro cum Clero recitabat; in Vita vero ejuſdem Sancti verſibus ab eodem Fortunato conſcripta, ſplendor, gravitas, & majeſtas Divini Officii Pariſiis ſub Germano celebrati deſcribuntur.

Sub Duce Germano felix exercitus hic eſt:
Pontificis monitis Clerus, Plebs pſallit, & Infans,
Celſa Pariſiani Cleri reverentia pollens

Eccle-

Digitized by Google

Eccleſiæ genium, gloria, munus, honor,
Carmine Davidico divina poemata pangens
Curſibus aſſiduis dulces revolvit opus.

Idem Auctor Organorum meminit; Tibiarum, Tubarum, atque cæterorum rei muſicæ deſervientium inſtrumentorum, quæ Divinorum officiorum cantui Pariſiis ea ætate jungebantur: *Exiguis aſſumpſerat Organa cannis, inde .... ructat ab ore tubam cymbalicæ voces .... fiſtula dulce ſonat.*

Quæ vero fuerit officii Eccleſiæ hujus diſtributio, plane ignoramus. Extat dumtaxat Odonis de Solliaco teſtimonium in ſuis Conſtitutionibus anno 1195. qui hac de re legem ediderat, ut in Diœceſeos Parochialibus Eccleſiis aliud officium quam illud ipſum Cathedralis Eccleſiæ non celebraretur: *Haberent ſinguli Sacerdotes Parochiales Ordinarium Officiorum ſecundum uſum, & modum, qui ſervatur in maiori Eccleſia.* Videtur autem circa hæc tempora in Parochialibus Eccleſiis, quibus antea unicus Presbyter ſerviebat, amplior Clericorum numerus adſignatus, atque Canonicum officium ibi inſtitutum, juſſitque Epiſcopus ille, eundem Ritum, atque rationem ſervandam, qui in Cathedrali vigebat. Habemus ex Vincentio Bellovacenſi, S. Edmundum in Pariſienſi Univerſitate Profeſſorem, inde Cantuarienſem Archiepiſcopum, noctibus ſingulis Matutino adfuiſſe, quod ſub noctis medium in Eccleſia S. Mederici canebatur: *Media nocte Matutinas in Eccleſia S. Mederici Pariſiis audiebat.* S. Ludovicus, referente Nangio, Sacellum Palatii ſui media nocte officii cauſſa adire ſolebat: *In conſuetudinem duxit circa mediam noctem ſurgere ad Matutinas a Capellanis ſuis, & Clericis in Capella cantandas.* Ex vita B. Jordani FF. Prædicatorum Generalis colligitur, ejus ævo anno ſcilicet 1237. noctu Eccleſiarum portas Pariſiis aperiri ſolitas ad Matutinum decantandum, atque eum, licet Theologiæ dumtaxat eſſet auditor, noctibus ſingulis Matutino intereſſe conſueviſſe.

Mos Matutinum ſub noctis medium recitandi in Cathedrali Eccleſia ſervatus eſt; cumque aliquamdiu bello Anglico ſæviente intermiſſus fuiſſet, Senatus Decreto Capitulo mandatum eſt, ut vetus mos quamprimum reſtitueretur, ut ex Tabulario Capituli an. 1359. videre eſt, ubi Decreto huic parendum eſſe omnes cenſuerunt: *Hodie concluſum eſt, quod Matutinæ dicantur media nocte, & quod pulſentur minores & mediocres clochiæ, & ſine carillono, & quod hoc primo fiat die Feſto S. Dionyſii, & quod proclametur per Urbem, quia ita vult Concilium Regium, & illi de Villa.* Nangii Continuator ait, poſt Pictavienſem pugnam, & Joannis Regis captivitatem anno 1358. Senatus Præſidem juſſiſſe, ne Pariſiis Campanæ noctu pulſarentur, turbarum atque ſeditionis metu, quæ res Canonicis occaſionem dedit Matutinum veſpere recitandi: *Tum Canonici poſt Completorium ſuas cantabant celeriter Matutinas, quas antea conſueverant hora noctis mediæ ſignis ſolemniter pulſatis, devotius peragere.*

Stephanus Poncherius Epiſcopus Pariſienſis an. 1503. eis, qui Religioſo cuidam Ordini adſcripti non eſſent, Matutinum hora quarta vel quinta antemeridiana, Nonam vero, Veſperas, & Completorium ſecunda vel tertia pomeridiana recitare ſivit in Synod. Pariſ. p. 55. *Vos, qui Religioſi non eſtis, non omittatis, loco mediæ noctis, de mane circa quartam aut quintam nocturnum perſolvere Officium.* Exiſtimat autem officii horam ſine peccato præverti non poſſe, ſi gravis ratio non urgeat, præcipue Matutinum ſub diei præcedentis veſperam recitando: *Permittimus neceſſitatis cauſſa, ut Matutinas diei ſequentis poſſitis dicere ſero præcedente, aut mane totum Officium ſucceſſive dicere uſque ad Veſperas cum Completorio, ſi utilibus negotiis ut ſtudio, aut Proceſſionibus, aut peregrinationibus; ſed ſi ex ſomnolentia aut deliciis facitis, ſine peccato facere non poteſtis.*

Vetus Pariſienſe Breviarium membranis inſcribebatur, idemque ſemper erat, cum exempla nullo immutato exſcriberentur, quæ res effecit, ut diu muta-

tio-

Digitized by Google

tionis expers perduravit. Pſalterium per ſeptem hebdomadæ dies diſtributum erat, Lectiones vero e Scriptura per ſingulos anni dies. Nulli erunt in illo Hymni; Verſiculi & Reſponſoria inſecutis tantum temporibus, per intervalla inſerti fuere; tale denique erat, quale ad hanc diem eſſe illud ſolet, quod a Feria IV. majoris hebdomadæ uſque ad Dominicam *Quaſimodo* recitatur, quæ eſt vetus hujus officii forma, nullam immutationem paſſa.

Inter ritus Pariſienſis Eccleſię proprios cenſeri poteſt mos canendi Reſponſorium ad primas Feſti Veſperas, & invitatorium juxta Feſta Duplicia, vel Semiduplicia; Reſponſorium poſtremæ Lectioni addendi, atque, cum *Te Deum* omittitur, idem novum Reſponſorium repetendi; *Gloria Patri* ad cujuſque majorum Feſtorum Reſponſorii finem recitandi, & tertium, ſextum, & nonum Reſponſorium repetendi; Sacerdotalem Verſiculum pronunciandi ad veterem Matutini, & Laudum ſeparationem denotandam; quinque Laudum antiphonas ad quinque ſequentes Horas recitandi, ad ſingulas Horas antiphonam, & quintam ad Veſperas, quando nullæ eſſent propriæ ex ipſis pſalmis etiam Veſperarum depromptæ, quemadmodum haberetur ſingulis Dominicis, Natali, Apoſtolorum Feſtis, & Ferialibus diebus: Pſalmos præterea currentis Feriæ ad primas Feſtorum veſperas recitandi. Tempore procedente quibuſdam Feſtis diebus ad cujuſque Nocturni finem Proſæ, atque Verſiculi inſerti fuere, ut diebus Aſſumptionis B.V. S. Pauli, S. Laurentii, S. Nicolai, & aliorum; Natali quoque poſt Reſponſorium *Deſcendit*, tres Proſæ erant; Purificationis vero die poſt nonum Reſponſorium *Gaude, Inviolata* dicebatur, idque ex Editionibus anno 1529. 1545. 1557. perſpici poteſt.

Verum an. 1583. ſub Petri de Gondy Epiſcopatu nonnulli Romanum Breviarium in Pariſienſem Eccleſiam introducere tentarunt. At cum Epiſcopus ea de re ad Capitulum verba feciſſet, poſt exploratas omnium ſententias; atque diligens rei examen ſtatutum fuit, Breviarium Pariſienſe relinquendum non eſſe, ſed recognitum, atque emendatum denuo eſſe imprimendum, cujus rei cura duobus Canonicis demandata eſt. Anno vero 1584. idem Epiſcopus cum Capituli conſenſu auctor fuit, ut publici juris fieret: *Exiſtimatum eſt Breviarium, & Miſſale Pariſienſe convenientius retineri in ipſa Eccleſia Pariſienſi, ac Typis demandari, utroque prius recte expurgato, ac reſtituto per Dominos ad hoc jam deputatos*. Decretum iſtud Capituli anno 1583. Maii undecima emiſſum fuit, inſertumque eſt Probationibus Libertatum Gallicanarum Tom. II. C. 31. atque orationi Domini Servini Advocati Generalis, qui in Senatu Pariſienſi cauſſam egit Capituli Eccleſiæ S. S. Trinitatis Juliomagenſis adverſus Carolum Mironium Epiſcopum Juliomagenſem, qui Romanum Breviarium eo inducere volebat, die Jovis 27. Februarii an. 1603. Curiæ autem decreto eadem die emiſſo vetitum fuit Epiſcopo Juliomagenſi res novas circa rerum Divinarum celebrationem, aut ritum ſine Regis auctoritate in ſua Diœceſi tentare. Idem e Supremi Regis conſilii ſententia ſancitum eſt adverſus Rotomagenſem Miniſtrum.

Quod ſi Pariſienſis Breviarii formam ſpectamus, per correctionem, & recognitionem ipſam ad Romanum Breviarium tam prope acceſſit, ut idem fere dici poſſit, ſi plerarumque Lectionum, Hymnorum, Reſponſoriorum, & Pſalmorum rationem habeamus. Fuit etiam aliquo pacto immutatum, cum Franciſci Harlæi Pariſienſis Archiepiſcopi juſſu an. 1680. recognitum fuit. Per temporis hujus intervallum iſtud Officium *Pariſienſe Breviarium* ſemper appellatum fuit, extantque Statuta, Edicta, atque Decreta Henrici de Gondy ſub an. 1618. 1619. & 1620. ad morem, atque Ritum Pariſienſis Eccleſiæ in tota Diœceſi promovendum; tuncque primum inter cetera Dominicæ Pſalmi ad primas Feſtorum Veſperas dici cœpere, Ferialibus, qui conſtanter, elapſis ſæculis, recitati fuerant, omiſſis. In editione anni 1607. e Completorio deciſa fuit oratio *Illumina*, quæ

vetu-

Digitized by Google

vetuſtiſſima eſt, extatque in Sacramentario S. Gregorii, ejuſque loco oratio *Viſita* inſerta fuit, quam Monachi in Romanum Breviarium intruſerant.

Breviarium Pariſienſe ante Editionem hanc inſcriptum erat: *Ordinarium, ſeu Breviarium Pariſienſi Eccleſiæ accommodatum*, vel *Breviarium, ſeu Ordinarium Venerabilis Eccleſiæ Pariſienſis*. In prima Editione, quæ anno 1492. facta eſt, inſcribebatur: *Officium Domini, & Sanctorum ſecundum verum Ordinarium Venerabilis Eccleſiæ Pariſienſis impreſſum*. Anno 1584. poſt inſtitutam emendationem, hæc inſcriptio præfixa fuit: *Breviarium Inſignis Eccleſiæ Pariſienſis reſtitutum, ac emendatum anno 1584. ſub Petro de Gondy*. At poſtea additum fuit, fuiſſe illud, *Ad formam Sacro Sancti Concilii Tridentini reſtitutum*. Additamentum hoc anno 1607. inſeri cœptum eſt, licet Concilium Tridentinum nullam pro Breviario formam inſtituerit, vel præſcripſerit. Dicere ſcilicet volebant, emendatum illud fuiſſe, ut Concilium juſſerat, atque tam prope ad Romanum acceſſiſſe, ut illi undique fere ſimillimum effectum ſit.

Illud autem peculiare ſibi habebat Pariſienſe Breviarium, quod in omnibus Regiis Sacellis per univerſam Galliam vigeret; ad S. Ludovici exemplum, qui auctore Gotfrido de Beaulieu in Regis hujus Vita, cujus ad Confeſſiones Miniſter fuerat, ubicumque demum eſſet, Officium juxta Pariſienſem ritum perpetuo recitabat, atque in Sacellis ſuis celebrari volebat. Du Tillet quoque in Gallicis perquiſitionibus perhibet, idem a Regibus noſtris factitatum fuiſſe, quocumque loco eſſent. Recitari quoque ſolet in pluribus Eccleſiis Urbis, atque Vicariatus Pontiſaræ, veluti in Collegiata, atque Parochialibus S. Andreæ, S. Maclovii, S. Petri, atque in Parochialibus quibuſdam, quæ a S. Melonis Capitulo pendent. Eſt jam a me adnotatum, anno 1610. in regii Palatii Sacello, Breviario Pariſienſi relicto, Romanum adſcitum eſſe. Idem præſtitum eſt in Sacellis Vincenenſi, Divionenſi, Campiniacenſi, Diœceſis Carnutenſis, & Caſtrodunenſi. Puto autem ad hanc diem vetus ſervari in Sacellis Bituricenſi, Borbonienſi, aliiſque. Dominicani, Redemptionis, & S. Crucis Religioſi, Auguſtiniani, cæterique Ordines, cum in Urbe inſtituti fuere, Pariſienſe Breviarium recitabant.

Conſtat autem, poſt Pii V. dumtaxat emendationem Romanum Breviarium fere univerſum Pariſiis receptum fuiſſe, multaque prius uſurpata omiſſa fuiſſe. Referam tantum Miſſalis Pariſienſis Calendarium excuſſum anno 1543.

Januario. 1. Circumciſio, duplex ſolemn. 2. Octava s. Stephani tres Lectiones. 3. s. Genovefa duplex, Commemoratio dumtaxat octavæ s. Joannis. 4. Oct. Innocentium, tres Lect. 5. s. Simeon Stylites, tres Lect. Miſſa Vigil. Epiphan. Collecta *corda noſtra*. 6. Epiphania, dupl. ſolemn. Poſt nonam Lectionem legebatur genealogia ſecundum Lucam, atque ad Miſſam Præfatio *Quia per incarnati*: Intra octavam Proſa non recitabatur, Dominica excepta, atque Evangelium erat de Baptiſmo Jeſu Chriſti a s. Joanne relato, octavæ vero die s. Matthæi erat Evangelium c. 3. Præfatio *Quia cum Unigenitus* die tantum poſt Feſtum ſequente recitari incipiebat, atque porro diebus ceteris. 8. s. Rigobertus ſemid. cum commemor. s. Juliani, s. Luciani, & s. Maximini. 10. s. Guillelmus Bituricenſis ſemid. 13. de octava Epiphan. cum commemor. s. Hilarii, & s. Remigii, una Collecta comprehenſorum *BB. Pontificum Hilarii, & Remigii*. 14. s. Felix, tres lectiones. 15. s. Maurus, novem Lect. & commemor. s. Bon. 16. s. Marcellus, tres Lect. commemor. s Furſei. 17. s. Sulpicius, novem Lect. commemor. s. Speuſippi, & s. Antonii. 18. s. Priſca, tres Lect. nihil vero de Cathedra s. Petri Romæ. 19. s. Launomarus, tres Lect. 20. Ss. Fabianus, & Sebaſtianus, novem Lect. atque duæ Orationes cum unica concluſione dicebantur; pro s. Fabiano Papa, & Martyre, *Infirmitatem*, & pro s. Sebaſtiano; *Deus qui B. Sebaſtianum virtute conſtantia in paſſione*. 21. s. Agnes, novem Lect. 22. s. Vincentius, duplex. s. Emerentius, tres Lect.

Digitized by Google

Lect. 24. s. Babylas, tres Lect. 25. Converſio s. Pauli commemor. s. Præjecti. 26. s. Polycarpus, tres Lect. 27. s. Julianus Epiſcopus dupl. commemor. s. Joan. Chryſoſtomi. 28. *Agnetis ſecundo*. Miſſa erat de s. Carolo Magno, Collecta: *Deus qui ſurabundanti fæcunditate B. Carolum Imperatorem, & Confeſſorem tuum, depoſito carnis velamine, beatæ immortalitatis trabea ſublimaſti, concede propitius, ut quem ad laudem, & gloriam nominis tui honore Imperii exaltaſti in terris, pium ac propitium interceſſorem habere mereamur in Cœlis; per Dominum*. 29. s. Paula, tres Lect. 30. s. Batildes, tres Lect. commemor. s. Marrani Martyris.

Februario. 1. s. Ignatius, tres lectiones commem. s. Brigittæ, Miſſa Vigiliæ Purific. & commemor. s. Ignatii; ad introitum *Lux fulgebit*, quemadmodum Natalis tempore: Collecta *Corda noſtra* ad Vigiliam Epiphaniæ; Epiſtola *Apparuit*, uti ad primam Natalis Miſſam. Evangelium eſt reditus Jeſu Chriſti in Galilæam. 2. Purificatio dupl. ſolem. 3. s. Blaſius dupl. 5. s. Agatha, novem lect. 8. nihil de s. Apollonia. 9. s. Scholaſtica, tres lectiones. 12. s. Eulalia. 14. s. Valentinus, tres lectiones. 18. s. Simeon Hieroſolymitanus dupl. 22. *Cathedra S. Petri*, novem lectiones. 24. s. Matthias duplex.

Martius. 1. s. Albinus, commemor. 7. s. Thomas dupl. commem. Ss. Perpetuæ, & Felicitatis. 12. s. Gregorius dupl. 16. Commemor. s. Gertrudis, atque in Cathedrali duplex. 19. s. Joſeph. 20. nihil de s. Joachimo. 21. s. Benedictus, novem lectiones. 25. Annunciatio dupl. ſolemn.

Aprili. 2. s. Maria Ægyptiaca ſem. 4. s. Ambroſius dupl. 11. s. Leo, ſola commemor. 13. Commemor. s. Euphemiæ. 14. s. Tiburtius, tres lectiones. 22. Inventio s. Dionyſii ſemid. commemor. s. Opportunæ. 23. s. Georgius dupl. commemor. s. Reguli. 25. s. Marcus dupl. Ad Miſſam fit commem. Abſtinentiæ per Collectam Rogationum, *Præſta, ut qui in afflictione poſitos*, niſi ſit Dominica. *Memoria de jejunio, niſi Dominica fuerit*. 28. s. Vitalis, tres lectiones. 29. s. Petrus Martyr, tres lectiones. 30. s. Eutropius ſemid.

Majo. 1. s. Philippus, & s. Jacobus, commemor. s. Amatoris. 2. nihil de s. Athanaſio. 3. Inventio s. Crucis dupl. 4. s. Cyriacus ſemid. quæ de eo dicuntur, omnia fabulis ſcatent. 6. s. Joannes P. L. ſemid. 9. Translatio s. Nicolai ſemid. 10. s. Gordianus, tres lection. 11. s. Mamertus, tres lectiones. 16. commemorat. s. Honorati. 19. s. Ivo dupl. 20. s. Petrus Cœleſtinus, novem lectiones. 25. s. Urbanus, tres lection. 28. s. Germanus dupl. commemor. s. Chæronis. 31. s. Cantianus, tres lect. commemor. s. Petronillæ. Feria tertia in octava Aſcenſionis Translatio Capitis s. Ludovici.

Junio. 1. s. Nicomedes Martyr, tres lect. 2. s. Marcellus tres lect. 6. s. Claudius dupl. 8. s. Medardus, & s. Gildaſius, tres lect. 9. s. Prima, & Felicitas, tres lect. 10. s. Landricus, novem lect. 11. s. Barnabas dupl. 12. s. Baſilides, tres lect. 14. s. Baſilius ſemid. 15. s. Vitus, tres lect. 16. s. Ferreolus dupl. commemor. Ss. Quirici, & Julit. 17. s. Avitus, tres lect. 18. Ss. Marc. & Marc. & commemor. s. Fortunati Epiſcopi Pariſienſis. 19. s. Gervaſius, novem lect. commemor. s. Marinæ. 21. s. Leufridus, novem lect. 22. s. Paulinus, tres lect. 23. Vigilia s. Joannis, & commemor. Vigiliæ, ſi eſſet Dominica. 24. Nativitas S. Joannis, commem. s. Agoardi: hac die duæ Miſſæ celebrantur, *Miſſa in mane*, & *Maior Miſſa*. 25. Translatio s. Eligii, ſemid. 26. s. Joan. & s. Paulus, novem lect. 27. Viſitatio Virginis dupl. 28. s. Leo Papa, ſed Miſſa eſt de Vigilia, cum commem. s. Leonis. 29. s. Petrus, & s. Paulus dupl. 30. Comm. s. Pauli, novem lect.

Julio. 1. Octava s. Joannis. 2. s. Martialis dupl. commem. Ss. Proceſſi, & Martiniani, atque in Cathedrali Officium Apoſtoli fiet. 4. Translatio s. Martini, novem lect. 6. Octava Apoſtolorum. 7. Translatio s. Thomæ ſemid. 9. S. Thebaldus ſemid. 10. Septem Fratres, tres lect. 11. Translatio s. Benedicti, novem lect. 13. s. Turiavius, novem lect. 15. Diviſio Apoſtolorum,

Digitized by Google

lorum. 18. s. Arnulphus, novem lect. 20. s. Margarita, tres lectiones. 24. s. Chriſtina, tres lect. Miſſa Vigiliæ. 25. s. Jacobus dupl. commem. s. Chriſtophori, s. Cucufæ, & s. Germani. 26. Translatio s. Marcelli dupl. 27. Transfiguratio Jeſu Chriſti. 28. s. Anna duplex commem. s. Pantal. & Samſonis. 29. s. Martha, dupl. commem. s. Lupi. 30. s. Abdo, tres lect. 31. s. Germanus Autiſſiodorenſis ſemid.

Auguſto. Prima Dominica Suſceptio Crucis, dupl. Prima die menſis, s. Petrus in Vincula, novem lect. commem. Macchabæorum, & s. Syri. 3. Inventio s. Stephani ſemid. 5. s. Jonius, & commem. s. Memmii, & s. Dominici. 6. s. Sixtus Papa, tres lect. commem. s. Feliciſſimi. Hac die cum recenti vino conſecratio fieri incipit, ſi haberi poterat, eique in anteceſſum per orationem benedicebant. 7. s. Donatus, tres lect. 8. s. Juſtinus, novem lect. 9. s. Romanus, tres lect. Miſſa Vigiliæ. 10. s. Laurentius duplex. 11. Suſceptio Sacræ Coronæ dupl. 12. s. Tiburtius, tres lect. 13. s. Hippolytus, novem lect. commem. s. Radegundis. 14. s. Euſebius, tres lect. Miſſa de Vigilia. 15. Aſſumptio, Annualis; Proſa Miſſæ eſt: *Lætabundus* dies Nativitatis, per octavam quotidie mutatur Evangelium, *Miſſa eſt*, vel *Exurgens*, aut *Excellens*. 17. Commem. victoriæ Philippi Pulchri in Cathedrali dumtaxat, nihil vero in Diœceſi. 18. Commem. oct. s. Laurentii. 21. Commem. s. Symphoriani. 22. Octava Aſſumptionis. 23. S. Timotheus, tres lect. Miſſa Vigil. 24. s. Bartholomæus dupl. commem. s. Ovini 25. s. Ludovicus dupl. commem. s. Geneſii, Evangel. s. Matthæi, *Conſiderate lilia agri*. 26. s. Bernardus ſemid. 27. Ss. Georgius, & Aurelius, novem lect. 28. s. Auguſtinus dupl. comm. s. Hermæ, & s. Juliani. 29. Decollatio s. Joannis commemor. s. Merici. 30. s. Fiacrius duplex.

Septembri. 1. s. Ægydius ſemid. 2. s. Antoninus, tres lect. 3. s. Lupus, novem lect. 7. s. Clodoaldus, novem lect. commem. s. Euberti. 8. Nativitas B. V. dupl. ſolemn. commem. s. Adriani, oratio *Supplicationem Servorum*. 14. Exaltatio Crucis, commem. ss. Cornelii, & Cypriani. 15. Octava Nativitatis dupl. 17. s. Omerus dupl. commem. s. Lamberti. 20. Miſſa de Vigilia. 21. s. Matthæus dupl. 22. s. Mauritius, tres lectiones. 23. s. Thecla, tres lect. 24. s. Firminus, tres lect. & duplex in Cathedrali. 27. s. Coſmas dupl. 29. s. Michael duplex. 30. s. Hieronymus dupl.

Octobri. 1. s. Remigius, novem lect. 3. s. Leodegarius, tres lect. 4. s. Franciſcus, novem lect. 5. s. Aurea, novem lect. 6. Commem. s. Fidei. 8. s. Demetrius, tres lect. Miſſa de Vigilia. 9. s. Dionyſius dupl. ſolemn. 13. s. Geraldus dupl. in Cathedr. nihil vero alibi. 16. Octava s. Dionyſii dupl. 17. s. Cerbonius, tres lect. 18. s. Lucas duplex. 19. s. Sabinianus, novem lect. 21. *Undecim millia Virginum*, duplex, commem. s. Hilarionis. 22. s. Melo dupl. in Cathedr. atque in Diœceſ. novem lect. 23. s. Severinus, tres lect. 24. s. Maglorius, novem lect. 25. s. Criſpinus, tres lect. 27. Miſſa de Vigilia. 28. s. Simeon dupl. commem. s. Faronis, & translatio s. Genovefæ. 30. s. Lucanus, novem lect. 31. s. Quintinus, tres lect. Miſſa de Vigilia.

Novembri I. Feſtum omnium Sanctorum, dupli ſolemn. 2. Commemorat. Defunctorum, dupl. 3. s. Marcellus dupl. cum Octava 4. s. Clarus. Semid. 8. Octava omnium Sanctorum. 9. s. Maturinus novem lection, atque in Cathedrali dupl. 11. s. Martinus duplex cum octava. 13. S. Gendulphus dupl. Commemorat. S. Bricii. 17. S. Agnanus, novem Lection. 18. Octava s. Martini. 19. s. Eliſabetha, ſemid. 21. Præſentatio dupl. Genealogia ſecundum Matthæum. 22. s. Cæcilia, nov. lect. 25. s. Catherina, dupl. 26. s. Genovefa Ardentium. Commemorat. s. Marcelli. 29. s. Saturninus, tres lect. Miſſa de Vigilia. 30. s. Andreas, dupl.

Decembri 1. s. Eligius, nov. lect. 2. s. Valerius, dupl. in Cathedrali, nihil alibi. 4. Suſceptio Reliquiarum, & nihil de s. Barbara. 6. N. Nicolaus, dupl. 7. Commemorat. s. Faræ, atque octava s. An-

s. Andreæ. 8. Conceptio, dupl. ſolemn. 10. s. Nicaſius, ſemid. 11. s. Fuſcianus, nov. lect. 13. s. Lucia, nov. lect. 21. s. Thomas dupl. 25. Natale Domini. 26. s. Stephanus. Solemn. 27. s. Joan. dupl. 28. Innocentes, ſemid. 29. s. Thomas ſemid. 31. s. Sylveſter, ſemid.

In eodem hoc Miſſali prima Dominica adventus Evangelium eſt Jeſu Chriſti Hieroſolymam ſubeuntis. Sunt Epiſtolæ & Evangelia propria pro ſingulis Feriis quartis & ſextis totius anni. Secunda Dominica Adventus Evangelium eſt *Erunt ſigna in Sole*. Tertia *Cum audiſſet*. Quarta *Miſerunt Judæi*. Natali poſt nonam lectionem canitur Genealogia ſecundum S. Matthæum. In tribus Natalis Miſſis duæ ſunt Epiſtolæ, veteris una, novi Teſtamenti altera: Proſæ etiam ſunt omnium Feſtorum propriæ, ſingulorumque dierum heddomadæ Paſchalis, & Pentecoſtes. Dominica *Quaſi modo* diei Paſchatis Miſſa dicitur, Proſa excepta, quæ alia eſt. Aliis Dominicis poſt Paſcha dicitur Proſa *Victimæ*, ſed initium dumtaxat fit ad *Agnus redemit oves*. Prima Dominica poſt Trinitatem legitur Evangelium de Divite, atque illud, quod nos prima recitamus, ad quartam ſpectat Dominicam. Omnes Dominicæ uſque ad Trinitatem appellantur *poſt Trinitatem*.

Sacerdos veſtes ad celebrandam Miſſam ſumens alias ab hodiernis preces recitat. Poſtquam ad Altare pervenit, recitat *Introibo*, & Pſalm. *Indica* cum *Gloria*, inde *Kyrie*, *Chriſte* . . . *Pater noſter*, *& ne nos inducas*, *Confitemini Domino*, poſtea *Confiteor Deo omnipotenti, & B. Mariæ Virgini, & omnibus Sanctis ejus, & vobis, Fratres, quia ego miſer peccator peccavi nimis, loquendo, operando, negligendo, omittendo, cum Excommunicatis participando, & in cunctis vitiis meis malis, mea culpa. Ideo precor te, glorioſiſſima Virgo Maria, & vos omnes, Sancti & Sanctæ Dei, & vos Fratres, ut oretis pro me miſerrimo peccatore, ad Dominum Deum noſtrum omnipotentem, ut miſereatur mei*. Poſt *miſereatur* Abſolutionem dat, ut Paſchatis tempore, *per gratiam Spiritus Sancti* ... Altare ſcandens dicit: *Aufer a nobis*, poſtea, *Conſcientias noſtras viſitando purifica*. Altare oſculatur, Miſſale aperit eo loco, quo Jeſu Chriſti crucifixi imago eſt, atque illam intuitus ait: *Adoramus te* . . . . *quia per Crucem* . . . . ℣. *omnis terra adoret te*, Oratio, *Perpetua*, & pedes Crucifixi exoſculatus ait: *Adiutorium* . . . . *Sit nomen Domini* ... atque incipit Introitus. Calicem & patinam ante Evangelium parare debet. Ad offertorium ait: *Quid retribuam Domino* . . . . *Calicem Salutaris accipiam*, atque Calicem cum Patina offerens ait: *Suſcipe Sancta Trinitas* . . . . Hoſtiam ad Calicis pedes ponit, & Calicem Corporali tegit, poſtea recitat: *Veni Sanctificator* . . . . Oblationes populi accipiens ait: *Centuplum accipietis, & vitam æternam poſſidebitis*. Poſt *Lavabo* ... *In ſpiritu humilitatis* . . . . Altare oſculatur, ſeque ad Populum dextera & ſiniſtra convertens ait: *Orate pro me, Fratres, & Sorores, ut meum pariter & veſtrum in conſpectu Domini ſit acceptum ſacrificium*. In Miſſis B. V. ſunt additamenta quædam ad *Gloria in Excelſis* . . . . *Domine Fili unigenite Ieſu Chriſte, Spiritus alme orphanorum Paracletus* . . . *Domine Deus Filius Patris, Primogenitus Filius Mariæ Virginis Matris* . . . . *Suſcipe deprecationem noſtram ad Mariæ gloriam* . . . . *Tu ſolus Sanctus, Mariam ſanctificans; Tu ſolus Dominus, Mariam gubernans; Tu ſolus Altiſſimus, Mariam coronans*.

Canon *Te igitur* uſque ad finem eſt tamquam in Romano. Ubi ad Precum finem *Amen* eſt, illud a Sacerdote recitatur. Poſt *Pater* Sacerdos Patinam inter primum & medium digitum ſumit, atque attollens dicit, *Amen libera nos*... Crucis ſignum cum Patina faciens ori atque oculis illam admovet dicens: *Da propitius pacem*. Antequam dicat *Pax tibi*, Hoſtiam, non Altare oſculatur. Eſt & oratio alia a *Domine Ieſu Chriſte, qui dixiſti*, ad pacem dandam. Inde ſequitur *Domine Ieſu Chriſte, qui ex voluntate Patris* . . . . Oratio. *Perceptio* non ineſt. Poſt *Ite Miſſa eſt* Benedictionem impertitur dicens: *Adiutorium* . . . *Sit nomen* . . . . poſtea *Benedicat vos*.... & *Placeat*, ſequitur benedictio. Veſti-

Digitized by Google

menta exuens evangelium, *In Principio* recitat.

Cum Baptiſma eſt miniſtrandum, ſal ſemper exorcizatur, eique benedicitur. Exorciſmorum preces aliæ ſunt pro pueris, aliæ ſunt pro puellis. Extra neceſſitatis caſum pueri & puellæ ſimul non baptizandi: *Plures maſculi ſimul, vel etiam plures fœminæ, non autem maſculus cum fœmina*. Cum plures infantes adferuntur, poſſunt ſimul baptizari his verbis: *Ego baptizo vos*.

Quod Extremam Unctionem attinet, ante Viaticum deſignata eſt. Viaticum tamen prius miniſtrari ſinit, ſi ægrotus poſtulet; parum enim intereſt, quo id ordine fiat: *Nec magna vis de ordine, ſi enim infirmus prius petat Sacramentum Euchariſtiæ, ſibi prius miniſtretur*.

Quod Matrimonium vero ſpectat, Sponſo & Sponſa ad Eccleſiæ fores ſtantibus, Sacerdos ſuperpelliceo, & Stola alba indutus, annulum benedicit, quod argenteum eſſe debet, poſtea Sponſo & Sponſa thure luſtratis ad Populum ait: *Viri optimi, nos ter propoſuimus Edicta de duobus hiſce, quod & iterum præſtamus; quod ſi aliquis, vel aliqua impedimentum eſſe ſciat, quod per Matrimonii leges hos conjungi vetet, id palam editas*: Reſpondetur. *Nos nihil niſi de horum probitate conſtat*. Inde Sacerdos Sponſi dexteram dexteræ Sponſæ inſerit, aitque ad illos: *Tu N. atque tu N. promittitiſne deſpondere, atque invicem jurare ſervaturos vos fidem atque leges Matrimonii, & mutuam veſtri, dum vivetis, ſive proſpera ſive adverſa valetudine curam habituros, quemadmodum eſt a Deo inſtitutum, a Scripturis traditum, atque ab Eccleſia ſervatum?* Poſtea Sponſus annulum Sponſæ tradit, ut digito annulari inſerat, dicens cum Sacerdote: *Hoc annulo te accipio, corpore meo te dignor, atque ea tibi dona largior, quæ inter meos tuoſque amicos ſtatuta fuere. In nomine Patris*.... atque Sacerdos illis benedicit precibus quibuſdam, neque dicit: *Ego conjungo vos*, ſed tantum *Deus conjungat vos, impleatque benedictionem*.... Inde eos in Templum ducit, & Miſſa Trinitatis dicitur, *Benedicta ſit Sancta Trinitas*... Collecta, *omnipotens*... *qui dediſti famulis*... cum *Exaudi nos ut quod veſtro miniſtratur officio*.... Epiſtola, *Neſcitis quoniam corpora veſtra*. 1. Cor. 6. Præfatio Nuptiarum propria. Ante Pacem ſub umbella ſtatuuntur. Poſt *Agnus Dei* Sponſus ad Sacerdotem accedit, qui illi & Sponſæ etiam pacem impertitur, Clericus vero Populo. Poſt Miſſam Sacerdos panem & vinum benedicit, & Sponſo, Sponſæque offert, qui edunt atque bibunt. Sacerdos eos domum comitatur, atque thorum benedictionibus & thure incenſo luſtrat.

CAPUT XIV.

De Breviario Monaſtico, ſive de veteri officii recitandi apud Monachos ratione.

CAſſianus ſatis uberem deſcriptionem exhibet rationis, quam in orando Ægyptii Monachi ſervabant, noctu tantum, & veſpere, atque bis per diem conveniebant, tumque duodecim Pſalmos recitabant. Numerus hic Pſalmorum duodecim ad nocturnum Officium in tota antiquitate eſt conſpicuus, qui nobis reliquus fuit Dominicis in primo nocturno, atque Ferialibus diebus. Aliis diei horis Monachi illi preces ſuas in Cellis peragebant. Cum Pſalmi juſto longiores erant, eos ſecabant, atque ad cujuſque Pſalmi finem non *Gloria Patri*, ut in Occidente, dicebatur, ſed mora aliqua fiebat, atque tacita oratio, ſive in Pſalmum decantatum meditatio, ad finem vero duodecimi Pſalmi *Alleluia* dicebatur. Alternis choris non canebant, ſed unicus Frater cantabat; aliquando vero duodecim ſeligebantur, quorum quiſque Pſalmum ordine decantabat, ceteri vero omnes per id tempus ſedebant, atque ea, quæ dicebantur, recogitabant. Dominica tantum, & Sabbatho ad duodecim Pſalmorum finem lectiones duæ fiebant, ex veteri una, ex novo Teſtamento altera. Sub finem omnes genuflectebant, atque Abbas

ora-

Digitized by Google

orationem ſive collectam faciebat.

Ad Tertiam, Sextam, & Nonam, quas ſingillatim dum opus facerent, perſolvebant, tres pſalmos ſingulis hiſce Horis recitabant; ſed Dominicis, Feſtiſque diebus, hora Tertia conveniebant, Miſſæque aderant. Primæ officium uſu receptum in Ægypto non erat.

Palæſtinæ Monachi ad Tertiam, Sextam, & Nonam conveniebant, atque tres Pſalmos ſingulis hiſce horis recitabant, cetera Ægyptiis monachis ſimiles. Qui in peccatum aliquod labebantur, ab officio excludebantur, neque illi intereſſe poterant. Qui ad officium Pſalmo primo jam abſoluto veniebant, Sacellum non ingrediebantur, ſed ad fores manebant uſque ad Officii finem, atque tunc humi ſe proſternebant ad deſidiæ veniam petendam. Ad noctis vero Officium uſque ad ſecundi Pſalmi finem ingredi licebat.

Quod Occidentis Monachos ſpectat, in S. Cæſarii, & S. Aureliani Regula videre eſt, quomodo apud eos Officium eſſet diſtributum. S. Columbanus Luxovienſis Abbas anno 613. Officium divinum, quod *Curſum* appellat, ita diſtribuit. Noctu æque ac die ter ad orandum conveniendum eſſe, in diurno Officio ſingulis Horis tres Pſalmos & nonnullas preces eſſe recitandas; Nocturnum Officium pro noctium ratione proferendum, aut contrahendum eſſe; ab Octobri ad Februarium in Communi officio per tria intervalla triginta ſex Pſalmos & duodecim Antiphonas eſſe decantandas; reliquis vero anni temporibus viginti quatuor tantum Pſalmos atque octo Antiphonas: at Sabbati, & Dominicæ nocturnum Officium ſeptuaginta quinque Pſalmis, & duodecim Antiphonis per hyemem conſtabit, quibus addendum, aut detrahendum pro noctium incremento, vel imminutione. Meminit quoque aliorum Monachorum, qui nocturnum Officium per quatuor intervalla peragebant, atque hyemis, æque ac æſtatis tempore duodecim Pſalmos in communi Officio, atque triginta ſex Dominicæ, & Sabbati noctibus; quod ipſe non probat, ut juſto gravius pro æſtivarum noctium brevitate.

S. Benedictus pſalmos in Officio ita diſtribuit, ut Pſalterium per hebdomadam abſolvatur. Pſalmi æquo longiores in duas partes ſecantur. Noctis officium ſemper duodecim pſalmos habet; at Dominicis diebus tria Cantica e Veteri Teſtamento adduntur. Laudes quotidie per pſalmum *Deus miſereatur*, incipiunt ſine Antiphona; inde Pſal. 50. *Miſerere* tam Dominicis, quam Ferialibus diebus ſubſequitur; canticum præterea, quemadmodum Romæ quotidie recitari ſolet, atque poſt illud, *Laudate Dominum de Cœlis* cum duobus inſequentibus pſalmis, ſicuti in Romano. Ad primam Dominicis diebus quatuor ſunt pſalmi, reliquis tres dumtaxat. Dominica, & Feria ſecunda pſal. 118. *Beati immaculati* in octonarios dividitur, ſcilicet poſt octavum quemque Verſiculum, inſervitque pſalmus iſte quatuor diei horis, Primæ, Tertiæ, Sextæ, & Nonæ. Feria tertia uſque ad ſabbatum Graduales pſalmi recitantur; ſcilicet ad Tertiam, *Ad Dominum*, *Levavi*, *Lætatus ſum*; ad ſextam *Ad te levavi*, *Niſi quia Dominus*, *Beati omnes*. Ad veſperas quatuor tantum ſunt pſalmi; ad Completorium tres, *Cum invocarem*, *Qui habitat*, *Ecce nunc*. Officium nocturnum incipit a *Deus in adjutorium* ter repetito; *Domine labia mea aperies*, & pſal. *Domine, quid multiplicati ſunt*, quod ſolidum ſine Antiphona recitatur; inde Invitatorium, Hymnus a s. Benedicto *Ambroſianus* appellatus, quod nulli tunc, niſi s. Ambroſii Hymni extarent, ſex pſalmi, quatuor Lectiones cum Reſponſoriis ad primum Nocturnum; ad ſecundum ſex pſalmi cum Lectionibus quatuor; ad tertium tria Cantica poſt unicam Antiphonam, quatuor Lectiones, quæ ſunt Homilia quædam in Evangelium, quatuor Reſponſoria, *Te Deum laudamus*; inde Abbas Evangelium legit: ſub exitum *Amen* dicitur, atque canitur: *Te decet laus, te decet hymnus; tibi gloria Deo Patri, & Filio, cum Spiritu Sancto in ſæcula ſæculorum Amen*; tandem ejus diei collecta. Ferialibus diebus ad primum No-

Ctur-

Digitized by Google

cturnum ſex ſunt pſalmi cum tribus Lectionibus, & tribus Reſponſoriis; at poſt Paſcha uſque ad Novembrem, unica ſat brevis Lectio cum Reſponſorio dicitur: ad ſecundum Nocturnum ſex pſalmi, Capitulum, *Kyrie*, *Pater noſter*, ejus diei oratio.

Ad minores Horas poſt Capitulum Verſiculus tantum dicitur ſine Reſponſorio, inde *Kyrie*, *Pater*, & Collecta. Ad veſperas poſt Capitulum breve eſt Reſponſorium, atque ante Collectam *Kyrie*, & *Pater* dicitur. Ad Completorium tres tantum ſunt pſalmi, neque *Nunc dimittis* dicitur, ſed poſt pſalmos Verſiculus eſt *Kyrie*, & *Pater*, Oratio, & Benedictio. Complures Scriptores S. Benedicti Officium myſtice interpretati ſunt, ut Honorius Auguſtodunenſis lib. 2. *de Gemma*; Durandus l.6. *Ration.* Joannes Beletius; Rupertus lib. 2, in Reg. & Petrus Damianus opuſc. 10.

S. Benedictus aliam orationem ad officia claudenda non præſcribit, quam *Pater*, quod alta voce ad Laudes, & Veſperas eſt recitandum, idque ea gratia, inquit ipſe, ut ſiqua inter fratres eſſet ſimultas, ad veniam dandam urgerentur illis verbis: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Pſalterium ſingulis hebdomadis recitari mandat; atque ſi cui pſalmorum a ſe inſtituta diſtributio non probetur, alia ratione diſtribui non vetat, dum totum pſalterium recitetur; ſane enim, inquit S. Benedictus, minima quidem res eſt pſalterium per hebdomadam recitare, quod patres noſtri quotidie cum fervore recitabant. Sanctorum Feſtis, & ſolemnioribus diebus idem quod Dominicis ſervabatur, præterquam quod pſalmi, Antiphonæ, & Lectiones ejus diei propriæ concinerentur.

Venia iſta a S. Benedicto Ordinis ſui Præpoſitis conceſſa, ut Pſalmorum diſtributionem pro ſententia immutare poſſent, illud effectum eſt, ut fuerint, ſintque ad hanc diem varia in Ordine illo Breviaria. Congregatio Cluniacenſis in Gallia aliud habet a Congregatione S. Mauri Breviarium, atque diu eſt, quod querela inſtituta eſt de diſcrimine iſto inter ejuſdem Inſtituti homines. Concilium Ravennatenſe anno 1311. habitum huic malo remedium afferre tentavit, ſtatuitque can. 17. ut Abbates omnes, atque Priores Ordinis S. Benedicti uniforme Breviarium haberent. In Abbatia S. Dionyſii in Gallia Regis Joannis ævo erat hac fere ratione diſtributum, quemadmodum ex manu exarato Codice videre eſt, in ejus Abbatiæ Theſauro ſervato.

Sabbato ante primam Dominicam Adventus ad Veſperas, Pſalmi, & Antiphonæ de Feria; Capitulum, *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, ſuſcitabo David germen juſtum* .... Hinc videre eſt Capitula non a Miſſæ Epiſtola accepta, ſed propria fuiſſe; Reſponſorium. *Salvatorem expectamus* ..... In Gallia Reſponſoria dicebantur ad primas Veſperas Dominicarum, & Feſtorum; Hymnus *Conditor*; Verſiculus, *Rorate*; Antiphona, *Ecce nomen*; Oratio, *Excita*. Ad Matutinum Invitatorium, *Ecce venit Rex, occurramus obviam Salvatori noſtro*; Hymnus, *Verbum*; Lectiones Iſajæ, quæ ſemel tantum ſub initium inſcribuntur: *Incipit Iſajas Propheta*; ad primum, & II. Nocturnum leguntur; ad tertium Evangelium Chriſti Hieroſolymam ſubeuntis; Homilia eſt S. Joannis Chryſoſtomi, qui appellatur dumtaxat *Ioannes epiſcopus*; ad finem Matutini, ejus diei collecta ad finem Officii ſignificandum. Ad Laudes, Antiphonæ, *In illa die*, Capitulum, *Benedictio, & claritas*, & non ex Epiſtola; Reſponſorium quemadmodum ad Veſperas; Hymnus, *Vox ecce*.

Ferialibus diebus, Invit. *Regem venturum Dominum*. Ad II. Dominicam, Evangelium, *Erunt ſigna*, cum Homilia S. Gregorii. Ad III. Dominicam, Invit *Ecce venit plenitudo temporis, in qua Deus miſit Filium ſuum natum de Virgine, factum ſub lege, venite adoremus*. Evangelium, *Cum audiſſet Ioannes*. Homil. S Gregorii.

Feria quarta Quatuor Temporum ſancitum eſt, feſta in eum diem incidentia in alium eſſe transferenda. Ad Matutinum, Evangelium, *Miſſus eſt*; non dicitur

Digitized by Google

citur *Iube Dom.* ſed *Dominus vobiſcum*, velut ad Miſſam ; Homilia Bedæ eſt.

Ante Natale, novem ſunt OO. Primum 15. Decembris incipit : intra horum dierum ſpatium ad Veſperas non flectuntur genua, neque dicitur Pſalmus *Miſerere* ; ſed ad Completorium dumtaxat recitatur, genuaque ad id flectuntur. Novem iſta OO. ſunt ſeptem illa Romani, *O Thoma Didyme*, & *O Virgo*; atque a viris dignitate ornatis quotidie præcinuntur, quos omnes Abbas antecedit. Feria ſexta Quatuor Temporum, Evangelium, *Exurgens* ; Homilia Bedæ. Sabbato, Evangelium, *Anno quintodecimo* ; Hom. S. Gregorii IV. Dominica, Evangel. *Miſerunt Iudæi* : Hom. S. Gregorii.

Vigilia Natalis, Evangelium, *Cum eſſet deſponſata*, Hom. S. Hieronymi. Ad Veſperas, Pſalmi de Feria cum Antiphonis propriis ; Capitulum *Populus* ; Reſponſ. *O Iuda* ; Hymnus, *Veni Redemptor* ; Oratio, *Deus, qui nos expectationis*. Ad Completorium, ad Hymni finem, aliarumque etiam Horarum, *Memento ſalutis Auctor*, *&* *Gloria tibi Domine, qui natus es de Virgine*, uſque poſt Octavam Epiphaniæ.

Natali ad Matutinum, Hymnus, *A Solis ortu* ; poſt primum Nocturnum legitur Iſajas ; ad ſecundum, Sermo, non dicitur *Gloria Patri*, niſi ad finem primi, & tertii Reſponſorii. Legitur Genealogia Jeſu Chriſti ſecundum Matthæum, cum oratione *Deus, qui hanc Sacratiſſimam*. Ad Laudes, Antiphona, *Quem vidiſtis* ; Capitulum, *Populus, qui ambulabat* : Hymnus, *Chriſte Redemptor*, & oratio propria. Ad Veſperas Antiphona, *Tecum principium*, cum *Dixit*, *Confitebor*, *Beatus*, *De profundis*, *Memento* : duo poſtremi pſalmi alternis quotidie canuntur uſque ad octavam Epiphaniæ, una die ſcilicet, *De profundis*, altera vero, *Memento*; Hymnus, *Veni Redemptor* ; Oratio, *Concede*.

Dominica in Octava, Evangelium, *Erant mirantes*, non ſecus ac Romæ ; ſed oratio eſt, *Deus, qui ſalutis æternæ*.

Octava die oratio eſt, *Deus, qui nobis nati Salvatoris diem celebrare concedis octavum* ; Antiphona ad Laudes ; *O admirabile* : Commemoratio fit Dominicæ, ſi in eam Octava incidat, cum Antiphonis pro ea deſignatis, & Oratio *Deus qui ſalutis*. Ab ea die uſque ad Purificationem ad Laudes, & ad Veſperas fit commemoratio Virginis, durante etiamnum Epiphaniæ Octava, atque oratio eſt *Deus qui ſalutis*.

Ad Epiphaniam, Antiphona, *Tecum principium*, pſalmi diei Natalis ; Capit. *Surge* ; Reſponſ. *In columbæ*, atque hymnus, qui cum Domini noſtri baptiſmate neceſſitudinem habet ; Collecta primarum Veſperarum, *Corda noſtra* . . . . *venturæ Solemnitatis ſplendor* . . . . . Cum Virginis commemoratione ; ad finem hymnorum, *Memento*, & *Gloria tibi Domine, qui apparuiſti*. Ad Matutinum, Invit. *Chriſtus apparuit nobis*, hymnus, *Chriſte Redemptor* ; ad primum, & ſecundum Nocturnum, Sermo de Feſto ; Antiphonæ ad Laudes, *Ante Luciferum* ; hymnus, *Hoſtis Herodes*, qui continuatio eſt alterius *A ſolis ortu*, in quo ſtrophæ ſingulæ ab Alphabeti litteris incipiunt ; A, *A ſolis* ; B, *Beatus* ; C, *Caſtæ* ; D, &c. H, *Hoſtis Herodes* ; I, *Ibant* ; L, *Lavacra* ; &c. Per Octavam ſingulis diebus, ad *Benedictus*, & *Magnificat* Antiphonæ propriæ habentur. Dominica in Octava officium fit, ſicut ipſa Epiphaniæ die, cum Evangelio Jeſu Chriſti in Templo ; Oratio, *Omnipotens* . . . . *dirige actus*, ſine aliqua Epiphaniæ commemoratione. Octava die ad Matutini finem legitur Genealogia Jeſu Chriſti ſecundum Lucam, præter Evangelium Baptiſmatis Jeſu Chriſti ; atque ſi eam diem Dominicam eſſe evenerit, fit ejus commemoratio ad Laudes, & Veſperas. Ad minores Horas ſunt Antiphonæ propriæ pro Jeſu Chriſti baptiſmate.

Epiſtola ad Romanos legi non incipit, niſi poſt Octavam Epiphaniæ.

Dominicis *per annum* ad Primam dicuntur Preces ; poſt eas vero, Oratio Trinitatis, *Omnipotens* . . . . *qui dediſti famulis*. Ad Completorium dicitur Hymnus *Chriſte qui lux es*, ab omnium Sanctorum die, uſque ad Feriam quin-

tam

tam in cœna Domini ; poſt Paſcha vero uſque ad omnium Sanctorum Feſtum, *Te lucis ante terminum*.

Septuageſima, Sabbato ad Veſperas ter dicitur *Alleluia* ad ſingulas Veſperarum Antiphonas, atque ad *Magnificat* ; poſt eam diem uſque ad Paſcha non fit commemoratio alicujus Feſti, niſi tres lectiones habeat : ad primum, & ſecundum Nocturnum Geneſis legitur : Invitatorium, *Quia magnus Dominus*, & *Rex magnus ſuper omnes Deos*.

Quatuor prioribus Quadrageſimæ diebus ad Matutinum, Geneſis legitur ſine Evangelio, & Homiliis : per Quadrageſimam Evangelia leguntur, & Homiliæ: ad Quadrageſimæ dimidium, Collecta *Concede . . . . ut jejuniorum nobis ſacta devotio* . . . . Paſſionis tempore Ferialibus diebus non amplius Evangelia, vel Homiliæ leguntur, ſed tantum Jeremias.

Dominica Palmarum legitur Propheta Zacharias : Feria quinta in Cœna Domini ad tertium Nocturnum, Evangelium *Ante diem Feſtum*, cum Homilia: ad Laudes *Kyrie dicitur*; ad minores Horas communes Hymni canuntur ſine *Deus in adjutorium*. Ad Primam oratio, *Deus omnipotens*; ad ceteras horas *Reſpice*: ad Completorium, Hymnus *Te lucis*, oratio *Viſita*. Feria ſexta Paraſceves ad ſecundum, & tertium Nocturnum, Sermo de Paſſione. Sabbato ad tertium Nocturnum, Evangelium *Veſpere*, cum Homilia.

Paſchatis die ad Completorium, Hymnus *Te lucis*, cum *Quæſumus Auctor*, & *Gloria . . . . qui ſurrexiſti*; ſed non dicuntur Hymni aliis diei Horis per totam hebdomadam : tres etiam tantum Pſalmi ſunt ad Matutinum : ad ſingula Reſponſoria eſt *Gloria Patri* : ad Laudes, Capitulum *Expurgate* : ad Veſperas, Proſa *Victimæ*.

Dominica in octava Paſchatis Apocalypſis legi incipit ad primum, & ſecundum Nocturnum, uſque ad III. Dominicam, qua Epiſtola S. Jacobi legitur : S. Petri vero ad IV. & S. Joannis ad V. quod porro fit uſque ad Rogationes, nullis ſive Evangeliis, ſive Homiliis per hos dies adhibitis.

Aſcenſionis die ad primas Veſperas *Præſta, ... ut noſtræ mentis intentio* . . . . quæ eſt de Vigilia : ad primum, & ſecundum Nocturnum, & per octavam leguntur Sermones ad hoc Myſterium facientes.

Pentecoſtes die, officium Paſchali ſimile eſt, tres lectiones ; ad Tertiam *Veni Creator*. Trinitatis feſto nulla fit Dominicæ commemoratio : Lectiones primi, & ſecundi Nocturni ſunt e ſermone aliquo depromptæ : Evangelium eſt ſermo a Jeſu Chriſto cum Nicodemo habitus.

Feſto Corporis Chriſti integrum officium, ut Romæ eſt : Lectiones primi, & ſecundi Nocturni ſunt Sermones S. Thomæ, per octavam vero Patrum aliorum. Dominica in octava fit officium primę Dominicę poſt octavam Pentecoſtes: Libri Regum legi incipiunt, oratio *Deus in te ſperantium* ; Evangelium eſt de Divite, cum commemorat. SS. Corporis Chriſti. II. Dominica, quæ apud nos eſt tertia, Evangelium, *Homo quidam fecit cœnam*; oratio, *Sancti nominis*. III. Evangelium, *Erant appropinquantes . . . . Publicani*. IV. Evangelium, *Eſtote miſericordes*. Evangelia non ſemper Romano ſimilia in viginti quatuor Dominicis. Quando Dominicæ plures ſunt viginti quinque, poſtrema Dominica repetitur, cum Oratione, *Excita tuorum fidelium voluntates*.

Menſe Julio leguntur Proverbia, Eccleſiaſtes, Cantica, & Sapientia. Menſe Auguſto Job, Tobias. Menſe Septembri, Eſther, Daniel, & Maccabæi. Octobri, Ezechiel.

Propria Sanctorum. S. Andreas caret Vigilia. Ad primas Veſperas dicitur oratio, quæ Romæ eſt de Vigilia ; *Quæſumus, ut B. A* Lectiones I. & II. Nocturni ſunt ex Actis Achajæ Presbyteris tributis : cætera, ut Romæ, Antiphona, *Salve Crux pretioſa*. Si Feſtum in diem Sabbathi incidat, ad Veſperas, *a Capit.* Dominicæ Adventus cum commemorat. Feſti. S. Andreas Octavam habet, ſive ejus officium fit octava die.

Decembri. 1. S. Eligius, 12. Lectiones, quæ ex ejus Vita petitæ ſunt. 6.

S. Ni-

Digitized by Google

S. Nicolaus, Officium habet, & proprios Hymnos, 12. Lectiones ex falſis Actis. 7. Octava s. Andreæ, 8. Lectiones ex Legendis, quatuor poſtremæ vero ex Homilia ſuper Evangelium; oratio velut Pariſiis ad Octavam S. Dionyſii, *Protegat*. 8. Conceptio Virginis, Officium ſicut in Nativitate: 12. Lectiones ex commentitia hiſtoria petitæ ſunt. Sequentibus diebus s. Eulaliæ dumtaxat fit commemoratio, atque s. Damaſi, & s. Valerii. 13. s. Lucia, 12. Lect. quorum octo poſtremæ ex falſis Actis ſunt excerptæ: cetera ut Romæ. 15. S. Maximinus, 12. L. ad ſecundas Veſp. *a Capit.* Adventus, propter Antiphonam *O Sapientia*, cum Sancti commemorat. 21. s. Thomas: ad primas Veſp. *Magnificat*. Ant. *O Thoma Didyme*; 8. Lect. ex Actibus incertis, quatuor reliquæ ex Homil. ſuper Evangel. ad ſecundas Veſperas, *a Capit.* Adventus. Antiph. *O Rex Gentium* poſtea Sancti commemoratio. 26. S. Stephanus: Vigilia. Antiph. *Ave ſenior Stephane*, 8. L. S. Fulgentii, cetera ut Romæ. 27. S. Joannes, 8. L. ex falſis Actis. 28. Innocentes, 8. L. ex ſermone quodam. 29. S. Thomas. 12. L. 30. S. Sylveſter 12. Lect.

Januario. 2. Octava s. Stephani, 12. L. quæ reliquiarum ejus inventionem continent. 3. Octava s. Joannis, 12. L. 4. Octava Innocentium 12. L. 5. s. Genovefa. 12. L. ex ejus Vita, & 4. ex Homilia, Oratio, *B. Genovefæ natalitia veneranda*. 8. s. Lucianus Martyr, duodecim Lect. 14. S. Hilarius, Oratio, P. . . . . *ut excellentia Verbi* . . . . 15. Sanctus Maurus, duodecim Lect. 16. s. Marcellus, tres Lect. 17. s. Sulpitius, tres Lect. commemorat. s. Antonii. 18. s. Priſca tres Lect. 19. s. Laumerius, tres Lect. 20. ss. Fabianus, & Sebaſtianus, duodecim lect. 21. s. Agnes, duodecim lect. 22. s. Vincentius, dupl. offic. propr. 23. s. Emerentius, tres lect. 24. s. Babylas, tres lect. 25. Converſio S. Pauli, ſemid. & commemorat s. Projectis, nihil autem de s. Petro. 26. s. Polycarpus, tres lect. 27 s. Julianus Cœnomanenſis, duodecim lect. 28. *Agnetis ſecundo*, tres lect. 30. s. Bathildis; tres lect. 31. s. Patroclus Epiſcopus, & Martyr, dupl.

Februario. 1. s. Ignatius, tres lect. 2. Purificatio, *Semiannalis*, ad Veſperas, Ant. *O admirabile*; Hymnus, *Quod chorus*. 3. s. Blaſius, tres lect. 4. s. Agatha, duodecim lect. ex falſis Actis. 6. s. Vedaſtus, tres lect. 9. s. Scholaſtica, duodecim lect. 14. s. Valentinus, tres lect. 16. s. Juliana, tres lect. 22. *Cathedra Petri*, ſemid. neque aliud præterea; Officium proprium eſt, Hymni ſunt de Communi Apoſtolorum. 25. s. Matthias, dupl.

Martio. 12. s. Gregorius, dupl. officium propr. 21. S. Benedictus, dupl. offic. propr. 25. Annunciatio: ſi in Vigiliam Dominicæ Palmarum, vel in Feriam quartam majoris hebdomadæ incidat, ſecundas Veſperas non habet.

Aprili. 4. s. Ambroſius, dupl. duodecim lect. ex ejus Vita petitæ, cum oratione propr. 14. ss. Tib. & Valer. tres lect. 22. Inventio s. Dionyſii, oratio velut Pariſiis: Lectionis loco legenda, quæ corporis inventionem Dagoberto tribuit. 23. s. Georgius, tres lect. ex legenda quadam. 24. s. Regulus, tres lect. 25. s. Marcus, dupl. 28. s. Vitalis, tres lect. 30. s. Eutropius, tres lect.

Majo. 1. s. Philippus, & s. Jacobus dupl. 2. s. Athanaſius, tres lect. 3. Inventio Crucis, dupl. 6. s. Joannes P. L. tres lect. poſtea s. Gordianus, tres lect. s. Potentiana, tres lect. s. Donatianus, tres lect. s. Urbanus, tres lect. 28. s. Germanus, duodecim lect. 31. s. Petronilla, tres lect.

Junio. 2. ss. Mar. & Petr. tres l. s. Bonifacius, tres lect. ss. Medard. & Gild. tres lect. s. Barnabas, dupl. s. Baſilius, tres lect. ss. Ruf. & Val. ss. Vit. & Modeſt. s. Avitus, ss. Marc. & Marcel. tres lect. ss. Gervaſ. & Protaſ. duodecim lect. 21. s. Euſebius, tres lect. licet Arianus fuiſſe exiſtimetur. 24. Nativitas s. Joannis, dupl. cum octava. 26. S. Joan. & S. Paulus, tres lect. 28. s. Leo Papa, tres lect. 29. s. Petrus, & s. Paulus. 30. Commemoratio s. Pauli, dupl.

Digitized by Google

Julio. 1. Octava s. Joannis, duodecim lect. 2. nihil de Viſitatione, ſed ss. Proceſſ. & Mart. commemor. officii de Octava Apoſtol. 4. Translatio s. Martini, duodecim lect. 6. Octava Apoſtolorum, duodecim lect. 7. s Martialis, duodecim lect. ſeptem Fratres, tres lect. Translatio s. Benedicti cum octava. s. Margarita, tres lect. s. Praxedes, tres lect. s. Maria Magdalena, dupl. s. Apollin. tres lect. s. Chriſtina, tres lect. s. Jacobus dupl. 26. ſcilicet, & 25. s. Cucuphas, dupl. 27. s. Chriſtophorus, tres lect. Abd. & Sen. tres lect. S. Germanus, duodecim lect.

Auguſto. 1 s. Petrus in Vincula, ſemid. commemorat. Macchabæorum. 2. s. Stephanus, tres lect. 3. Inventio Reliquiarum s. Stephani, ſemidup. 4. s. Juſtinus Martyr, tres lect. 6. Tranſfiguratio, duodecim lect. 7. s. Donatus, tres lect. s. Cyriacus, s. Marc. tres lect. s. Laurentius, dupl. s. Tiburtius, s. Junius, s. Hippolytus, tres lect. 15. Aſſumptio, Annalis; Feſtum hoc habet Vigiliam, & Officium, quando in Dominicam non incidit, Breviario Pariſienſi ſimile Si Dominica ſit, primus, & ſecundus Nocturnus ſunt de Communi Virginum, & tertius de Vigilia, duodecim lect. ſunt hujus diei propriæ ex Actis apocryphis excerptæ. 22. de octava. 23. s. Bernardus dupl. s. Bartholomæus duplex, s Ludovicus dupl. cum octava; s. Auguſtinus, duodecim lect. Decollatio s. Joannis, duodecim lect. s. Felicis, tres lect.

September. 1. S. Ægidius, duodecim lect. 4. s. Marcel. Martyr, tres lect. 7. s. Eubertius, & s. Clodoaldus, duodecim lect. 8. Nativitas B.V. commemor. s. Hadriani. 10. s. Gorgonius, duodecim lect. 14. Exaltatio s. Crucis dupl. cum commem. s. Cornelii, & s. Cypriani. 15. Octava Nativitatis, commem. S. Nicomedis. 17. S. Lambertus, tres lect. 21. S. Matthæus. 22. S. Mauritius duplex. 23. S. Thecla, tres lect. S. Cyprianus, & S. Juſtina, tres lect. SS. Coſmas, & Damianus, tres lect. S. Michael dupl. S. Hieronymus dupl.

Octobri. S. Remigius, duodecim lect. s. Franciſcus 12. lect. s. Fides, tres lect S. Marcus, tres lect. s. Dionyſius cum oct. 17. s. Demetrius, dupl. 18. s. Lucas, dupl. 21. *Undecim millia Virginum*, dupl. s. Melo, tres lect. s. Romanus 3. lect. s. Maglorius, duodecim lect. s. Criſpinus, tres lect. s. Simeon. dupl. 29. s. Pharo, tres lect. 31. s. Quintinus, tres lect.

Novembri: 1. Omnium Sanctorum, ſine octava. 2. s. Euſtachius, dupl. 3. Defunctorum commem. dupl. 4. s. Clarus, duodecim lect. 5. S. Marcellus, duodecim lect. 10. s. Theodorus, tres lect. 11. s. Martinus, dupl. cum octava. 13. s. Britius, duodecim lect. 15. s. Eugenius dupl. poſtea Anianus ſequitur, tres lect. s. Edmundus Rex, & Martyr, duodecim lect. 20. s. Columbanus, tres lect. 23. s. Cęcilia, ſemid. s. Clemens, dupl. s. Roman. Confeſs. dupl. s. Catherina ſemid. s. Saturninus, tres lect. s. Andreas dupl.

Quemadmodum s. Benedictus occidentalium Monachorum Pater jure merito habetur, ita quoque ejus Breviarium proprie illud eſt, quod *Monaſticum* appellatur, quodque amplexi ſunt Ciſtercienſes, Camaldulenſes, Cœleſtini, Carthuſiani, omneſque fere Monachorum Ordines, nonnullis dumtaxat peculiaribus ritibus inſertis; adeo ut Ciſtercienſes *Pater* ante Nocturnorum Lectiones non recitent; Abſolutio non detur, neque *Gloria Patri* dicatur poſt brevia minorum horarum Reſponſoria, quia id in s. Benedicti Regula præſcriptum non eſſe ajunt. Ab iis æſtivo tempore unica Lectio Ferialibus diebus dicitur, nullaque ſunt Feſta, tres Lectiones habentia. Alii Hymni non recitantur quam Ambroſiani, quia s. Benedictus hymnum *Ambroſianum* appellat, quorum catalogum apud Radulphum Tongrenſem videre eſt. Quare nulla apud eos Hymnorum mutatio, niſi ad Tertiam, & Completorium, ubi pro temporum, & Feſtorum ratione mutantur. Ad Veſperas dicuntur ſemper Pſalmi de Feria, quia in Regula nulla mentio de Pſalmis mutandis in ſolemnitatibus, niſi in Officio Nocturno. Collectas habent ſingularum horarum proprias. Feſta duodecim Lectio-

ctio-

Digitized by Google

ctiones non habentia, commemorationem tantum habent ad primas Veſperas, & ad Laudes. Duodecim Lectionum Feſta in tres claſſes dividuntur; prima ex illis conſtat, quibus Abbas ſermonem habet ad Monachos, atque ideo appellantur *Feſta Sermonis*: in aliis duæ Miſſæ dicuntur; una poſt Primam, alia vero poſt Tertiam: ſunt quoque, quibus unica Miſſa peragitur. Antiphonæ numquam duplicantur, ſolidæ dumtaxat poſt Pſalmum canuntur, unica tantum Antiphona ad Laudes ſemper habetur, ſub qua omnes Pſalmi recitantur. Ad cujuſque Horæ finem commemoratio fit B. V. & quotidie poſt Completorium canitur *Salve Regina*. Hac igitur ratione Ciſtercienſium Ordo Breviarium s. Benedicti Regulæ magis conforme ſe recitare exiſtimat.

Abailardus epiſt. 5. de Breviario agens, quod Ciſtercii ævo ſuo recitabatur, conqueritur, plures novitates in id inductas fuiſſe priſcis Clericorum, & Monachorum moribus adverſas, veluti novos Hymnos canendi; eodem Hymno pluribus Feſtis utendi; ſuffragia, quæ alias poſt Orationem Dominicam recitantur, omittendi; nullam poſt Officium B. Virginis, aut Sanctorum commemorationem faciendi; Supplicationum, ſive Proceſſionum inſtitutum penitus fere abolendi; Symbolum Apoſtolorum ad Primam, & Completorium non recitandi; Alleluja uſque ad Dominicam Quinquageſimæ canendi; Invitatorium, Hymnum, & *Gloria Patri* tribus poſtremis majoris hebdomadæ diebus cantandi. S. Bernardus, licet mores hi communi Eccleſiæ ritui adverſarentur, exiſtimabat tamen illos deſerere neceſſe non eſſe, quod rationi magis conſonos, & Regulæ magis conformes judicaret. Nulla re magis ſciri poſſe videtur, quale fuerit Ciſtercienſe Breviarium, s. Bernardi ævo, quam ex Officio ab eo pro s. Victore exarato Abbatis Montiradenſis precibus, ubi ejus reliquiæ ſervabantur. Erat autem hoc pacto diſtributum. Ad primas Veſperas, tres Antiphonæ in precum formam ad Sanctum hunc directæ; Capitulum, *Dilectus Deo, & hominibus* .... Reſponſorium in precum formam, Hymnus proprius, ubi nulla pedum dimenſio, aut numeri ratio; Antiphona ad *Magnificat* a s. Bernardo exarata; Collecta *Exaudi, Domine, quæſumus tibi ſupplicantium preces, ut quas corporali Beati Confeſſoris tui Victoris feciſti præſentia gloriari, concedas ejus benigna interceſſione undique præmuniri; Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum*. Refertur ſcilicet ad ejus Sancti reliquias, quæ ibi colebantur. Ad Matutinum, Invitator. *Confidite; Victor vicit mundum, gaudeamus in victoria, & vincamus*. Hymnus quemadmodum alter ad Veſperas compoſitus; ad primum Nocturnum, ſex Antiphonæ excerptæ e Pſalmis, *Beatus vir, Quare fremuerunt, Domine in virtute tua. Verba mea auribus, Domine Dominus noſter, In Domino confido*; quatuor Lectiones e ſermone s. Bernardi in hunc Sanctum: quatuor Reſponſoria in forma precum. Ad ſecundum Nocturnum ſex Antiphonæ ſuper ſex aliis Pſalmis, ut videtur, compoſitæ, *Domini eſt terra, Domine in virtute tua lætabitur, Domine quis habitabit, Exaudi orationem cum deprecor, Te decet Hymnus, Bonum eſt confiteri*; quatuor aliæ Lectiones ſunt continuatio ſermonis a s. Bernardo habiti; quatuor item Reſponſoria, ad hujus Sancti res geſtas alludentia. Ad Laudes quatuor Antiphonæ, Reſponſorium, Hymnus, Antiphona ad *Benedictus*; ad primam, Tertiam, Sextam, & Nonam Antiphonæ propriæ, atque ab Antiphonis Laudum, & Veſperarum diverſis: Quatuor Antiphonæ ad ſecundas Veſperas, Reſponſorium, Antiphona ad *Magnificat*; unde colligitur, Feſtis ſolemnioribus duplices Veſperas fuiſſe; Pſalmos Veſperarum proprios non fuiſſe, ut ad Matutinum: Sancti Hiſtoriam ad primum, & ſecundum Nocturnum perlectam fuiſſe.

Carthuſiani S. Benedicti Officium recitant, licet ejus Regulam non ſequantur; atque cum ad idem Ciſtercienſium ævum pertineant, dici poteſt Officium ſuum ad Carthuſianorum Officium direxiſſe: exiguum enim inter ea eſt diſcrimen; veluti ter *Pater*, & *Ave* ante Matutinum dicendi, ſemel vero poſt

cujuſque Nocturni poſtremam Antiphonam, Abſolutionem poſt *Benedictus* impertiendi, novies cum precibus *Kyrie* dicendi, quibus Ferialibus diebus *Miſerere* additur, Preces ad ſingulas horas recitandi. Ad Lectionum e Prophetis petitarum finem addunt; *Hæc dicit Dominus: Convertimini ad me, & ſalvi eritis.* Ad Veſperas Pſalmos pro Feſtorum ratione immutant. Ad Primam quotidie Symbolum S. Athanaſii dicitur; poſt *Benedicamus* poſtremæ Collectæ nihil ſuperaddunt.

Poſt Breviarium Monaſticum, Canonicorum Regularium Breviarium collocari poteſt, quorum antiquiſſimum eſt a Chrodogango pro Canonicis ſuis Metenſibus inſtitutum, de quo ſuperius jam egimus. His ſuccedunt Præmonſtratenſes, qui peculiare Officium habent, ſed Romano adeo ſimile, ut idem eſſe videatur, quod eorum Inſtituti initiis anno ſcilicet 1115. dicebatur. Ante Nocturnos, tres Pſalmos recitant cum precibus, & orationibus quibuſdam, præparationis loco ad Officium ſervientes, quod fortaſſe a nonnullorum pietate profectum eſſe poteſt. Ante Lectiones Verſiculum, & *Pater* recitent, ſed Abſolutionem non habent: novem habent Reſponſoria, & novem Lectiones, atque *Te Deum* poſt nonum Reſponſorium, & Verſiculum Sacerdotalem ante Laudes. Ad primas Veſperas Feſtorum ſolemnium Reſponſorium extat poſt Capitulum: Hymnos ſingulis horis pro temporum, & Feſtorum ratione immutant; Antiphonam ad B. Virginem ſolum poſt Completorium recitant. Pſalterium eſt diſtributum velut in Romano, præterquam quod Pſalmum CXVII. *Confitemini* ad Laudes non dicunt poſt Septuageſimam uſque ad Paſcha, nec ejus loco Pſalm. *Jubilate*, quo Romæ utuntur, ſed Pſalm. *Dominus regnavit*, quem per id tempus ad Primam recitant.

Religioſi Mendicantes peculiaria Breviaria habent, cum ſub eorum Inſtituti exordia locorum mores, Officiique recitandi rationem amplexi ſunt, in quibus tunc degebant. Viennenſe præterea Concilium, referente Bellarmino Tom. 2. Controv. l. 1. c. 18. locorum, ubi degebant, conſuetudinem ſequi illis conceſſit: *Indulſit Monachis, ut Officium divinum recitare poſſent, juxta formam Officii Epiſcoporum, cum quibus vivunt.* Clementis V. ea eſt conſtitutio de Religioſis Cardinalium, & Epiſcoporum Commenſalibus tantum agens, quam Bellarminus ad quoſcumque Monachos trahit.

S. Franciſcus Aſſiſienſis unicus eſt, qui in Regula ſua Sodalibus ſuis mandavit *Officium ſecundum ordinem Eccleſiæ Romanæ* recitare. Jam ſuperius eſt a nobis relatum, quomodo ab illis deformatum fuerit, atque Nicolaum III. mutationes ab iis inductas ratas habuiſſe. Eremitæ S. Auguſtini paulo poſt Franciſcanos imitati ſunt.

Dominicanis autem in Pariſienſi Conventu proprium Breviarium componere placuit an. 1254. quod manu exaratum in eorum Bibliotheca ſervatur. Eſt autem illud commixtio quædam Romani, & Pariſienſis, eamdemque Pſalterii diviſionem ſequuntur. Ad Primam poſt Septuageſimam uſque ad Paſcha, novem Pſalmos recitant, atque ad Laudes Pſal. *Confitemini* loco *Jubilate*: Ferialibus diebus per annum Pſalmum omittunt more Romano: Martyrologium poſt Laudes legunt, neque poſt Primam eo utuntur, niſi cum præcedenti die Maturinum recitarint. Ad primas Veſperas Feſtorum ſolemnium quinque *Laudate* canunt, ſcilicet, *Laudate pueri*, *Laudate Dominum omnes gentes*, *Lauda anima mea*, *Laudate Dominum quoniam bonus*, & *Lauda Jeruſalem*. Poſt Paſcha uſque ad Trinitatem Hymnos mutant ad Completorium pro Feſtorum, & temporum ratione, & *Salve Regina* ad finem cujusque horæ addunt. Ut Ferialibus Officiis penitus fere ſe exonerarent, quatuor dies per hebdomadam Officiis Votivis deſtinarunt, ſcilicet B. Virginis, SS. Sacramenti, S. Dominici, & S. Titularis ipſorum Eccleſiæ, aut Provinciæ.

In Dominicanorum Breviario, quod Mſ. in majori Conventu Pariſienſi ſervatur, quodque ad annum 1254. pertinet, Feſtorum ordo hac ratione eſt deſignatus.

Digitized by Google

Iannario, 1. Circumciſio, ſequentibus vero octavæ s. Stephani, s. Joannis, & Innocentium. 6. Epiphania, & commem. s. Pauli Eremitæ. 13. Octava Epiphaniæ, & commemor. s. Hilarii, & s. Remigii. 14. s. Felix, tres lect. s. Maurus, tres lect. s. Antonius, tres lect. s. Priſca, tres lect. 20. s. Fabianus, & s. Sebaſtianus ſimpl. 21. s. Agnes ſimpl. 22. s. Vincentius ſemid. 23. s. Emerentiana, commemor. 25. Converſio s. Pauli ſemid. 27. s. Julianus Martyr, commemorat. 28. *Agnetis ſecundo*, tres lect.

Februario 1. s. Ignatius, commem. 2. Purificatio, dupl. 3. s. Blaſius tres L. 4. s. Agatha, ſimpl. 5. s. Vedaſtus & s. Amandus, commem. s. Scholaſticæ, commem. s. Valentini tres lect. 22. Cathedra s. Petri, ſimpl. 24. s. Matthias, ſemid.

Martio 1. s. Albinus, commemorat..... s. Gregorius, ſimpl. s. Benedictus ſimpl. Annunciatio dupl.

Aprili. 4. s. Ambroſius, ſimpl. ss. Tiburtius & Valerius, commemor. s. Georgii, ſimpl s. Marcus, ſemid. s. Regulus, commem.

Majo. Ss. Philippus, & Jacobus, ſemidupl. Inventio Crucis, ſemiduplex cum commemorat. s. Alexandri & Sociorum. 4. Feſtum Coronationis Spinarum Domini. 6. s. Joannes P. L. ſemidupl. s. Gordianus, tres lect. 15. ss. Nereus & Achilleus tres lect. s. Potentiana, commemorat. 24. Translatio s. Dominici, dupl. s. Urbanus tres lect. 31. s. Petronilla, commemorat.

Iunio. 2. ss. Marcel. & Petr. tres lect. 9. commemorat. s. Medardi. 11. ss. Prima & Felicitas, commemor. s. Barnabæ, ſemid. s. Baſilides tres lect. ss. Vitus & Modeſtus, commemorat. ss. Marci & Marcelli tres lect. s. Gervaſius, ſimpl. 24. Nativitas s. Joannis, dupl. 26. ss. Joan. & Paulus, ſimpl. 28. commemorat. s. Leonis Papæ. 29. ss. Petrus & Paulus, dupl. 30. commemor. s. Pauli, ſemid.

Iulio 1. Octava s. Joannis, ſimpl. 2. ss. Proceſſ & Mart. commem. 6. octava Apoſtolorum ſimpl. ſeptem Fratres, tres lect. s. Margarita, ſimpl. s. Praxedes, tres lect. 22. s. Maria Magdalena, ſemid. s. Apollinaris tres lect 24. s Chriſtina, commem. 25. s Jacobus, ſemid. 28. ss. Nazarius & Celſus, tres lect. ss. Abdo & Sen. tres lect. 31. s. Germanus, tres lect.

Auguſto. s. *Petri ad Vincula*, ſimpl. & commem. Macchabæorum. 3. Stephanus Papa, tres lect. 5. s. Dominicus, dupl. 6. ss Sixtus & Feliciſſimus, commem. 7. s. Donatus, commemorat. 8. s. Cyriacus commemorat. 10. s. Laurentius, ſemid. 11. s. Tiburtius commem. 12. Octava s. Dominici. 13. s. Hippolythus, ſimpl. 14. s. Euſebius, commemorat. 15. Aſſumptio. 17. Octava s. Laurentii, ſimpl. 18. s. Agapitus commemorat. s. Bernardi, ſimpl. 22. Octava Aſſumptionis, ſimpl. 24. s. Bartholomæus, ſemid. 28. s. Auguſtinus, dupl. 29. Decollatio s. Joan. ſimpl. commemorat. s. Juliani. 30 ss. Felix & Abdon. commemor.

Septembri. 1. s. Ægidius, commem. 4. Octava s. Auguſtini, ſimpl. s. Marcel. commem. 8. Nativitas B. Virginis, dupl. 9 s. Gorgonius, commemorat. 12. s. Proth. commemorat. 14 Exaltatio s. Crucis, ſemid. cum commem. ss. Cornelii & Cypriani. 15. Octava Nativitatis, ſimpl. 16. s. Euphemia tres lect. 17. s. Lambertus, commemorat. 21. s. Matthæus ſemid. 22. s. Mauricius, ſimpl. 29 s. Michael, dupl. 30. s. Hieronymus, ſimpl.

Octobri 1. s. Remigius, tres lect. 2. s. Legerius, commemorat. 4. s. Franciſcus, ſimpl. 7. s. Marcus, tres lect. s. Theodorus, s. Dionyſius, s. Sergius, & Bacchus, commemorat. 14. s. Calixtus, commemorat. 18. s. Lucas, ſemid. 21. *Undecim millia Virginum*, commemorat. 25 s. Criſpinus, commem. 28. s. Simeon & s. Judas, ſemid. 30. s. Quintinus commem.

Novembri. Omnium Sanctorum Feſtum, dupl. 2. commemoratio Defunctorum. 4 quatuor Coronati, tres lect. s. Theodorus tres lect. 11. s. Martinus ſemid. 13. s. Britius, commem. octava s. Martini ſimpl. 19. s Eliſabetha, commemor. 22 s. Cæcilia, ſimpl. 23. s. Clemens, ſimpl. 24. s. Chryſogonus, comme-

memor. 25. s. Catherina, ſemid. 27. ss. Vitalis & Agricola, commem. 29. s. Saturninus. 30 s. Andreas, ſemid.

Decembri s. Nicolaus, ſemid. 7. octava s. Andreæ. 11. s. Damaſus, commemor. 13. s. Lucia, ſimpl. 21. s. Thomas, ſemid. 25. Natale Domini, s. Stephanus, s. Joannes, dupl. 28. Innocentes, ſimpl. 29. s. Thomas, ſimpl. 31. s. Sylveſter ſimpl.

Ex his conſtat, Apoſtolos & Evangeliſtas ſemiduplices tantum eſſe; Eccleſiæ Latinæ Doctores, excepto S. Auguſtino, ſimplices eſſe; nihil ibi de Orientali Eccleſia; unicam dumtaxat Petri Cathedram; Ordinum Inſtitutores ſimplices quoque eſſe; Transfigurationem & Viſitationem omnino deeſſe; Omnium Sanctorum Feſtum Octava carere; Octavas ſimplices tantum eſſe.

Ante ſingulas Officii Horas dicitur: *Converte nos Deus ſalutaris . . . Domine labia mea aperies . . . . & Deus in adjutorium*.

Cruciferi diu Dominicanorum Breviario uſi ſunt; at poſtea ſibi peculiare inſtituerunt, quod Romæ ratum haberi curarunt.

Carmelitani Breviarium ſuum Hieroſolymitanæ Eccleſiæ ipſiſſimum eſſe adfirmant, fuit enim Hieroſolymis Ordo iſte a S. Alberto inſtitutus; poſtquam vero in Occidentem migrarunt, veterem Breviarii rationem ab ipſis ſervatam fuiſſe. Quod ſi hæc ita ſe haberent, dicendum eſſet, Eccleſiæ Hieroſolymitanæ Breviarium poſt urbem a Gotfrido Bullionio captam fuiſſe ipſummet Pariſienſe, quod Anſelmus Pariſienſis, & Pariſienſis Eccleſiæ Canonicus ibi inſtituit, utpote Dignitate Cantor Cleri Eccleſiæ Hieroſolymitanæ. Auctor eſt enim Guillelmus Tyrius lib. 4. c 9. Gotfridum primum Hieroſolymorum Regem an. 1099. Clerum ibi, atque Cæremonias, & Divinum officium juxta præcipuas Galliæ Eccleſias inſtituiſſe; cum vero Anſelmum Præcentorem Cleri illius deſignaverit, vero ſimillimum eſt, Pariſienſe officium ibi ſervari eum curaviſſe. Hinc Carmelitarum Ritus vel Dominicano plane ſimilis eſt, vel purus putus Romanus, qualis erat duodecimo ſæculo, aut demum Romani & Pariſienſis commixtio; paucis enim dumtaxat locis ab utroque diſcedit. Dominicis per anni curſum ad Primam recitant pſal. 117. *Confitemini*: per Adventum vero, præcedunt hunc quinque alii pſalmi: a Septuageſima uſque ad Paſcha ad Laudes eoſdem Pſalmos recitant, quos Dominicani; ſed Paſchatis tempore tres Lectiones Paſchatis tantum & Pentecoſtes hebdomadis, ut Romæ, habent. Ad finem cujuſque Horæ, *Salve Regina*, recitant, Paſchatis vero tempore addunt *Regina*. Paſchatis die Veſperas incipiunt per *Kyrie eleyſon*, quod novies, velut & ad Miſſam canunt; quod Romæ quoque olim ſervabatur, atque a Præmonſtratenſibus, & Dominicanis.

CAP. XV.

De eſſentiali Divini officii uniformitate, quæ vel in tanta Breviariorum diverſitate ſpectabilis eſt.

Vetus eſt querela, in Eccleſia, quæ unicam fidem profitetur, tot officii recitandi rationes non eſſe ferendas. Hinc optimus quiſque omni ævo, ut hac de re inter omnes conveniret, exoptavit, ne, quemadmodum veteres Monachi ajebant auctore Caſſiano, Rituum diverſitas Schiſmatis & diviſionis occaſio eſſet: *Verentes ne diſſonantia vel varietas inter viros ejuſdem culturæ, quandoque impoſterum erroris vel æmulationis, ſeu Schiſmatis noxium germen emitterent*. Hoc idem optabat S. Paulus Rom. 15. 6. ut hi, qui eandem fidem habent, eodem ore atque corde Deum venerarentur, *Ut unanimes uno ore honorificetis Deum*. Quot Concilia a nobis jam relata id ipſum non optarunt, Agathenſe, Epaonenſe, Gerundenſe, Turonenſe, Bracharenſe, Toletanum? Gelaſius Papa ep. 2. c. 27. Decretum edidit, in hæc verba: *Ad celebranda divina officia ordinem quem Metropolitana tenet, Provinciales*

ciales obſervare debebunt. Hujus rei gratia Carolus Magnus Ritus atque mores ſingularium Eccleſiarum aboleri juſſit, atque Ordinem Romanum per univerſas Imperii ſui Provincias ſervari curavit, ut, quemadmodum unica eſt fides, inquit, ita unica ſit officii peragendi ratio. Verum ad hanc uſque diem tot Solitariorum, tot Epiſcoporum, tot Pontificum, tot Conciliorum, & Regum vota irrita fuere; ſingulis enim peculiares ritus habere gratum eſt, percommodumque accidit, ſi in Diœceſi quadam, aut Religioſo Ordine Breviarium, & Ritus peculiares habeantur juxta eorum, qui præſunt, conſilium & pietatem compoſiti.

At mea hæc eſt ſententia, neminem diverſitate hac Breviariorum offendi oportere. 1. Quod Eccleſia unitatem ſuam in iiſdem precibus, iiſdemque moribus ſitam eſſe numquam exiſtimaverit, ſed in eodem ſpiritu, atque fide. Precum vero, & Officiorum varietas velut aperta ſignificatio ubertatis, & varietatis donorum Spiritus Sancti habita eſt. Varii flores hi ſunt, Eccleſię aream decorantes; varia hæc Sponſæ ornamenta, quibus ſe, ut Sponſo placeat, exornat. Quare, teſte S. Auguſtino, cum quidpiam vel Sacris Litteris, aut Canonibus, vel Eccleſiæ univerſæ Legibus non adverſatur, ferendi ſunt mores jam recepti, ſi fidei non obſint: quæ a S. Leone, atque a Papa Nicolao totidem verbis repetuntur apud Gratianum diſt. 11. & 12.

Secundo. Quia primis Eccleſiæ temporibus neceſſum erat, ut Epiſcopus quiſque pro jure, quod ad Eccleſiæ ſuæ regimen quædam poteſtatis plenitudo eidem confert, ipſemet rationem, quę optima ad Deo laudes canendas videretur, conſtitueret. Hoc pacto Nepos Ægypti Epiſcopus, S. Hilarius, S. Joannes Chryſoſtomus, S. Auguſtinus, S. Ambroſius, totque alii Epiſcopi peculiaria officia Eccleſiis ſuis præſcripſere. Cum vero inſecutis temporibus Monachi orationis ſtudio ſe devoviſſent, Epiſcopi orandi rationem iis tradidere. Ita S. Baſilius in ſua Regula, S. Cæſarius, S. Ferreolus, aliique Epiſcopi Breviaria pro Monachis inſtituere, quibus Regulas conſcripſerant. Ordinum quoque Inſtitutores Epiſcoporum quidem injuſſu, at iis certe conniventibus, Breviaria adinvenere, quod a S. Benedicto præſtitum eſt, qui licet Romæ eſſet, nec Papam, nec Epiſcopum ad officium ſuum componendum conſuluit, eamdemque poteſtatem Monaſteriorum Præpoſitis permiſit. Quemadmodum autem S. Gregorius Regulam iſtam collaudans, ei calculum ſuum addere viſus eſt, cum de S. Benedicto ageret, totque Concilia paſſa ſunt Ordinem iſtum moribus iis uti, quos a S. Benedicto ſe accepiſſe exiſtimat; facile adfirmare poſſumus, Monachos illos, qui majori quam Clerici otio abundabant, longioribus officiis excellere voluiſſe; relictumque eſt Præpoſitorum arbitrio, quod ipſorum zelo, atque pietati magis luberet eligere. Atque hæc eſt origo Breviarii Monaſtici a Clericorum Breviario diverſi.

Tertio, Epiſcopi, atque Pontifices ipſi ab aliis Eccleſiis mutuabant, atque officiis ſuis inſerebant, quæ magis e re eſſe videbantur. Hinc Concilium Vaſionenſe anno 520. habitum mandat, ut ad Romæ, Italiæ, & Orientis imitationem *Kyrie* Horis officii inſeratur, & S. Gregorius Auguſtino Anglorum Apoſtolo permiſit, ut per Galliam iter faciens, ea omnia ab Eccleſiis illis acciperet, quæ Divinum officium illuſtrare poſſent: *Mihi placet, ut ſive in Romana, ſive in Gallicana, ſive in qualibet Eccleſia aliquid inveniſti, quod plus omnipotenti Deo poſſit placere, ſolicite eligas in Anglorum Eccleſiam . . . . . . Præcipua, quæ de multis Eccleſiis colligere poteris. Non enim pro locis res, ſed pro rebus loca amanda ſunt.* Quippe Auguſtinus Gregorium conſulens de ipſa hac re, de qua agimus, quærebat a Pontifice, cur Eccleſiæ eamdem fidem profitentes, varias officii recitandi rationes haberent, alioque ritu Miſſa in Gallicana Eccleſia, alio in Romana celebretur? Reſpondet Pontifex, Auguſtino licet morum Romanorum optime gnaro fas deinceps futurum, quidquid in aliis Eccleſiis invenerit, quod

Digitized by Google

Deo acceptius eſſe videatur, ſeligere, atque in uſus Anglicanæ Eccleſiæ convertere. Leo Papa IX. Michaeli Conſtantinopolitano Imperatori ſcribens, ait, ſe Græcos omnes Romæ, atque in Italia degentes, ritibus ſuis uti ſiviſſe, quod morum diverſitas in rebus ad meram diſciplinam ſpectantibus, neque fidei, neque charitati adverſetur.

Ergo adfirmare non dubitamus, omnem hanc, quæ inter Breviaria ſingularum Eccleſiarum, atque Congregationum intercedit, varietatem, argumentum eſſe potius intimæ cujuſdam quoad officii eſſentialia uniformitatis, cum officia omnia in hoc ſane conſentiant, quod ex Pſalmis, Lectionibus e Scriptura petitis, atque oratione Dominica compoſita ſint. Quod autem hi pſalmi non uno pacto apud omnes diſtributi ſint, quod eodem tempore Scripturæ loca non ubique perlegantur, diſcrimen hoc tam parvi faciendum eſt, ut vix in eo immorari operepretium exiſtimemus, niſi ut animadvertamus, Eccleſias omnes, atque ſingulas eodem Dei ſpiritu regi. Hæc autem accuſatio illi quam ſimillima eſt, ſi quis ſcilicet conquereretur, Templa omnia non eadem ratione, atque juxta eaſdem Architectonices regulas eſſe conſtructa; rogaret præterea, cur in Templis quibuſdam Altare in extrema Chori parte, alibi vero in ejus aditu ſitum ſit, atque cur non eadem ubique ratione exornari ſoleat. Quare cum ſingulorum Breviariorum propoſitum ſit, Pſalterium per hebdomadam recitare, Scripturam per anni curriculum perlegere, atque ſolemnes, Feſtoſque majori momenti dies, atque ad Religionis vim atque naturam ſingulari quodam pacto ſpectantes celebrare, nihil injuſtius videri poteſt, quam conqueri ea eſſe diverſimode diſtributa. Hinc unitas illa tam exoptata atque commendata ea parte, quæ officii naturam conſtituit, ſervata eſt.

Videri poſſunt de rituum diverſitate Epiſtolæ S. Auguſtini ad Caſulanum, & Petri Cluniacenſis ad S. Bernardum, ubi traditum eſt, ſalva eadem fide atque charitate tot fere eſſe varias conſuetudines quot loca; quod ex cantu atque Lectionibus, aliiſque hujus generis probat, quæ varie pro locorum, temporum, populorum, atque regionum varietate a Prælatis conſtituta ſunt, qui in rebus hiſce *ſinguli in ſuo ſenſu abundare poſſunt*, juxta Apoſtolum; atque bonum ſine charitatis jactura non uno pacto operari. Ita primis Eccleſiæ ſæculis de Paſchali tempore controverſia, noſtris vero de Sacrificio Græcos inter & Latinos diſſenſio, charitatem lædere, vel unitatem ſolvere non valuerunt.

Verum ut ad Romanum Breviarium redeamus, noſtra hæc eſt de illo ſententia, id merito jure ceteris omnibus fore præferendum, ſi in eam formam revocari poſſet, quæ Gregorii VII. ævo vigebat undecimo Eccleſiæ ſæculo. Quod ſane quam facillime præſtari poteſt, ſi Lectiones quædam emendentur, nimiuſque Feſtorum Sacrorum numerus imminuatur, præcipue Monachorum, quæ ad Sodalitia remitti poſſent, vel ſaltem ſi eorum commemoratio tantum in Feriali Officio præſcribatur, aut inter ſimplicia Feſta cenſeantur, quo loco cenſentur veteres quoque Pontifices, qui univerſæ Eccleſiæ præfuerunt, atque martyrium paſſi ſunt.

CAPUT XVI.

De iis, qui juxta veteres Canones Breviarii lege tenentur.

VEteres Patres Laicos homines hortari ſolebant, ut publicis Officiis intereſſent. Auctor Conſtitutionum Apoſtolicarum lib. 8. cap. 34. jubet, ut Fideles orent iis ipſis horis, quibus Clerus orare ſolet. Rufinus Monachorum meminit, qui diei noctiſque horas recitabant, eodem tempore quo in Monaſteriis decantabantur; erat autem hæc Cleri, atque Fidelium majoris pietatis fervore excellentium imitatio; teſtis enim eſt Clemens Alexandrinus lib. 7. Inſtit. piiſſimum quemque id præſtare conſueviſſe. S. Baſilius Regul. cap. 107. mandat Monachis ſuis, ut horas Canonicas

Digitized by Google

nicas ſingillatim recitent, cum Choro adeſſe cum ceteris non valebunt. *Si corporaliter adeſſe cum ceteris non occurrat ad orationis locum, in quocumque loco inventus fuerit, quod devotionis eſt, expleat.* Palladius de Epiſcopis agit, qui Officium in Eccleſia ſua recitare non valentes, domi id recitabant. *Reverſi Epiſcopi vigilias intra ſua diverſoria celebrarunt.* S. Ambroſius lib. 3. de virg. Virginibus Deo Sacris commendabat morem, Horas Canonicas recitandi. Idem præſcribit S. Auguſtinus in Regula pro Religioſis mulieribus conſcripta; S. Hieronymus vero id Bethleemi in Monaſterio S. Paulæ ſervatum teſtatur. Gregorius Turonenſis l. 9. c. 6. ait, ſe, cum publico Officio adeſſe non licuiſſet, id ſingillatim recitaſſe. Meminit quoque in lib. de Glor. Mart. c. 31. Presbyteri cujuſdam, qui iter agens noctu Officium recitabat pro omnium Presbyterorum more. *Quidam Presbyter ſolitarius iter carpens, ad hoſpitiolum cujuſdam pauperis manſionem expetiit, qua accepta juxta morem Sacerdotum nocte conſurgens, Orationi adſtitit*: Notanda ſunt verba illa *juxta morem Sacerdotum*. Idem in Vita Patr. c. 5. Abbatem quemdam, cum ad calicem vini exhauriendum ſollicitaretur, id deprecatum fuiſſe: *Quod necdum Domino Pſalmorum decantationem debitam exolviſſet*: S. Gallum Epiſcopum, poſtquam ſolus matutinum Officium recitaſſet, expiraviſſe: *Conſumavit totum Officium temporis matutini, quo jam Officio perfunctus ſpiritum emiſit*, ibid. c. 6. S. Germanus Pariſienſis, dum iter agebat, Officium aperto capite recitabat. Concilium Gerundenſe de Officio loquitur, quod Presbyteri, & Clerici quotidie recitabant; Concilium vero Toletanum IV. can. 10. teſtatur, eos, qui publice id recitare non potuerant, ſingillatim abſolviſſe. *Quiſquis Sacerdotum vel Clericorum . . . . quotidie aut in publico, aut in privato Officio prætererit*. Octavum præterea Toletanum: *Qui quotidianos verſantur in uſus*. Ferrandus Diaconus refert, S. Fulgentium Officium ſuum ſingillatim recitaſſe, cum Choro intereſſe non poterat. *Privatas apud ſe vigilias exercebat, Clericos quotidianis vigiliis matutinis, & veſpertinis orationibus adeſſe præcipiens omnes*. S. Benedictus cap. 50. ſtatuit, Monachos ſuos, dum opus vel iter faciunt, ſingillatim Officium recitare debere ſtatis horis, atque flexis genibus. Regula S Ferreoli mandat, ut Pſalterium memoriæ mandetur, atque ruri etiam recitetur. Magiſtri Regula neque iter, neque opus facientes ab hac lege ſolvit. S. Cæſarius Arelatenſis ſingulis noctibus Nocturnos cum Diacono ſuo ſtata hora recitabat, juſſitque Tertiam, Sextam, & Nonam decantari, ut Laici adeſſe poſſent. S. Sabas Monachis ſuis præcipit, ut a Breviarii lege ſolutos ſe non arbitrentur, cum iter faciunt, atque cum in Cæſaris aula eſſet, clam ſe ex Palatio hora Tertia proripuit, ut in ſolitario loco Officium recitare poſſet. Beda l. 3. c. 5. Anglicani cujuſdam Epiſcopi meminit, qui cum quadam die ad menſam cum Rege diſcubuiſſet, repente conſurrexit, relictoque triclinio ad Officium ſuum recitandum abiit. S. Pacomius c. 142. Monachis ſuis præſcribit, ut, cum eos a Monaſteriis abeſſe contigerit, quocumque loco ſint, Horas Canonicas recitare meminerint.

Imperator Juſtinianus omnes Clericos Eccleſiæ cuipiam adſcriptos diu noctuque officia celebrare juſſit, quibus Laici ſæpe adeſſe ſolebant, licet minime ea lege tenerentur, pœnaſque ſeveras in Clericos ſtatuit, qui officiis adeſſe neglexerint; atque vigilem in ſingulis Eccleſiis ſtatuit, qui abſentes notaret, ut penſione ob officium diſtribui ſolita privarentur. Petrus Damianus lib. 1. adverſus eos ſcripſit, qui cum Canonico officio adeſſe non poſſent, ſingillatim illud recitabant, at non eo tempore, quo ſingulæ Horæ ſunt recitandæ. Ivo Carnutenſis ep. 15. conqueritur de negotiorum mole, quæ eum quotidie Horas ſtatis temporibus recitare non patiebantur: *raro Canonicum penſum determinatis horis ſolvere prævalemus*. Guillelmus Malmesburienſis lib. 1. de Beda agens ait, eum officium ſuum numquam intermittere conſueviſſe, vel in ipſo poſtremo vitæ morbo, Sanctumque

Volſtanum, etiam dum iter faceret, illud recitaſſe.

In Concilio Lugdunenſi II. an. 1274. habito, quo Henricus Epiſcopus Leodienſis exauctoratus eſt, accuſabatur ille, quod Horas Canonicas omittere ſoleret. *Horas Canonicas prætermittens*. In Concilio Conſtantienſi haud diſſimilis accuſatio in Joannem XXIII. intentata eſt: *Miſſis & Veſperis Papalibus intereſſe non curavit, Horas Canonicas dicere ſprevit*. Concilium Pariſienſe an. 1212. vetat, Epiſcopos in lecto jacentes officium perſolvere, jubetque, ut in choro cum clero illud recitent. Concilium vero Lateranenſe an. 1215. can. 17. eorum morem redarguit, qui Horas omnes mane celeriter unoque ſpiritu abſolvunt, *mandatque, ut ſtudioſe & devote divinum celebrent officium*. Innocentius III. Epiſcopum quemdam condemnavit, qui officium non recitabat, nec coram ſe recitari curabat. *Nec, uti tenetur, per ipſum Canonicas Horas Deo reddit, nec coram eo ipſas facit per Miniſtros Eccleſiæ decantari*. Ep. 78.

Lex officii recitandi Sacris ordinibus initiatis impoſita eſt in Concilio Colonienſi ann. 1280. *Nullus Horas Canonicas ulla unquam die diſtincte, & diſcrete dicere prætermittat, maxime qui eſt in Sacris ordinibus, vel Beneficiis conſtitutus*, quod in Lateranenſi præſtitum non fuerat. Quare primus hic fortaſſe canon eſt hac de re editus. Idem quoque videre eſt in Concilio Nemauſenſi anni 1284. quod Clericum in Sacris ordinibus conſtitutum, licet excommunicatus ſit, ea lege teneri mandat: *Debent extra Eccleſiam dicere Officium ſub ſilentium Clerici excommunicati, ſi ſint in Sacris Ordinibus conſtituti*. Concilium Marcianenſe in Provincia Auſcienſi anni 1326. Clericos Sacris Ordinibus initiatos, atque Religioſos ea lege teneri vult can. 2. *Clerici in Sacris ordinibus conſtituti, & Religioſi Clerici ad omnes ſeptem Horas Canonicas omni die dicendas ex debito obligari*. Concilium Dertoſenſe anni 1429. can 4. idem præcipit, quemadmodum & Baſileenſe an. 1435. can. 5. *Beneficiatos, ſeu in Sacris conſtitutos ad Horas Canonicas teneri, & debere ſive ſoli, ſive aſſociati diurnum, nocturnumque officium reverenter verbiſque diſtinctis peragere*. Concilium Lateranenſe anni 1515. Beneficiatos ad fructus reſtituendos cogit, ſi officium non recitent. Senonenſe vero Concilium an. 1528. officium in choro clam recitari vetat, dum ceteri illud decantant; atque huic accinit Concilium Colonienſe an. 1536. Mediolanenſe primum an. 1565. eos, qui Sacris ordinibus initiati ſunt, ſi officium perſolvere negligant, gravis culpæ reos coram Deo eſſe, atque ab Epiſcopo puniendos pronunciat. Mediolanenſe IV. an. 1576. aperte definit, neque febri laborantes a Breviarii recitandi lege ſolutos eſſe, aut a fructuum reſtituendorum onere. Aquilejenſe etiam an. 1596. can. 7. ait clericos in ordinibus Sacris conſtitutos, *Omittendo Horas Canonicas mortaliter peccare, nec prætextu beneficii non adepti excuſari poſſe*. Ad hæc S. Thomas ſuo quoque ſæculo Clericos ſacris ordinibus initiatos Divinum officium recitare debuiſſe teſtatur. Quodlib. 6. q. 5. a. 2. *Clericus in Sacris ordinibus conſtitutus tenetur dicere Horas Canonicas*.

Reges quoque officium recitaſſe accepimus. Alfridus Angliæ Rex nono ſæculo exeunte etiam noctu officium recitabat, atque octo horas precibus impendebat. S. Ludovicus omnibus officii Horis adeſſe ſolebat, vel eas cum Capellano ſuo abſolvebat, atque noctu ad orandum e lecto ſurgebat; idemque S. Eliſabetha ejus ſoror factitabat. Simeon de Monfort comes Tholoſanus quotidie officio intererat. Godefridus Bullionius quotidie Horas coram ſe per Religioſos viros recitari curabat. Comes Eleazarus quotidie Romanum Breviarium recitabat.

In Capitularibus Hincmari Remenſis an. 853. legere eſt, officii recitandi lege Horarum Canonicarum tempore Preſbyteros ligatos quidem fuiſſe; at Horas iſtas prævertere licuiſſe, ſingillatim officium recitando. Idem conſtat ex Concilio Nannetenſi, atque ex Reginone: *Ut Presbyter mane matutinali officio expleto, penſum ſuæ ſervitutis canendo Primam, Tertiam, Sextam, Nonamque per-*

perſolvat ; ita tamen ut poſtea horis competentibus juxta poſſibilitatem aut a ſe, aut a ſcholaribus publice compleantur. In Formula confeſſionis auricularis ab Alcuino relata, qui in Sacris Ordinibus conſtituti ſunt, accuſant ſe, quod officia ſtatis Horis non recitarint : *Peccavi quod negligens fui de meo curſu, quem per Horas Canonicas exſolvere debui*. Si quis autem ſcire cupiat rationem, quam s. Thomas reddit legis hujus, clericos in ſacris ordinibus conſtitutos ad officium cogentis, ea eſt, quod per Sacrorum ordinum initiationem Deo laudando peculiari quodam pacto devoti ſint: quemadmodum eſt apud *Iſaiam* 43. *Omnem qui invocat nomen meum, in laudem meam creavi eum*.

Ex his facile eſt decernere, quam verum ſit, quod quidam novitii Scriptores prodiderunt, legem de Breviario ſingillatim recitando propoſitam fuiſſe, cum leviora pietatis opera, vulgo *devotiones*, appellata, in pretio haberi cœpere. Conſtat enim non modo Eccleſiaſticos, ſed etiam Laicos id factitaſse, cum officio in Templo adeſſe non poterant. Ex his cognoſcere etiam poterimus, an primum hac de re Decretum in concilio Baſileenſi emiſſum fuerit, atque deinceps in concilio Lateranenſi ſub Julio II. & Leone X. inculcatum, Decretaque hæc an de ſolis dumtaxat Beneficiariis conceptis verbis meminerint.

Addi etiam hic poteſt Concilium carthaginenſe IV. can. 49. quo loco decernitur, clericum, qui officio non adfuerit, penſione privandum eſſe, quod ſane idem eſt, ac ſi acceptam reſtitui mandaſſet. *Clericus qui abſque Corpuſculi ſui inæqualitate vigiliis deeſt, ſtipendiis privetur*. canones s. Patricio tributi can. 7. ſtatuunt, inter Clericos non eſſe numerandum : *Qui ad Collectas mane & veſpere non occurrit, alienus habeatur*. Concilium Veneticum an. 465. de eodem hæc habet : *Septem diebus a Communione habeatur extraneus*. Martinus Bracharenſis in ſua canonum collectione inter alios hunc refert, clericum ſcilicet hujus culpæ reum, ſi veniam ab Epiſcopo clam non deprecetur, exauthorandum eſſe ; *Deponatur a Clero*. In Pœnitentiali Egberti hæc leguntur *cap.* 5. *Si Clericus vel Monachus vigiliis & quotidianis officiis defuerit, perdat Communionem*. Canone 7. *Stipendiis privatus excommunicetur*.

CAP. XVII.

De cantus uſu in Eccleſia.

Cantus omni ævo ad laudandum Deum adhibitus eſt. Legimus in Scriptura, qua ratione Iſraelitæ Canticum gratiarum actionis cecinerint, poſt quam Erythræum transfretaſſent. Maria Moyſis ſoror chorum cum ceteris mulieribus efficiebat, ipſique præeunti ceteræ accinebant ea, quæ illa cecinerat, repetentes : *Sumſit Maria tympanum in manu ſua, egreſſæque ſunt omnes mulieres poſt eam cum tympanis & choris, quibus præcinebat dicens, Cantemus Domino, glorioſe* . . . Exod. 15. 20. quo ex loco intelligitur, eam ad ſonum tympani, quod manu geſtabat, *præcinuiſſe* ; unde profecta eſt *Præcentoris* appellatio illi indita, qui ceteris prior canit in choro ; *Succentor* vero ille erat, qui poſt illum canens eadem repetebat. David Cantores inſtituit, moſque iſte ab Hebræis ſervatus eſt ; atque juxta nonnullorum ſententiam cantui ſaltationem etiam addebant, & ſaltantes canebant. Philo de Therapeutis agens id innuere viſus eſt, cum diceret, varie eos commoveri ſolitos nunc procedendo, nunc ſtando, atque ad ſiniſtram, & dexteram ſe convertendo. Scriptura de cantu Mariæ Moyſis Sororis agens neutiquam dicit eam, cum Hebræorum mulierum choro canentem ſaltaſſe ; ſed eas dumtaxat ad tympanorum ſonitum cantantes ſimul ingreſſas iter fuiſſe ; cantumque iſtum Dei ſpiritu actas atque animatas manuum totiuſque corporis violento quodam motu comitatas fuiſſe. Chori nomen ſæpe a Scriptura uſurpatum apud Profanos pro Saltatorum agmine accipitur : a chriſtianis vero ad ſignificandos eos, qui Deo laudes canunt, adhibitus eſt. Iudæos, cum ca-

nerent, ſaltaſſe ſimul ſatis inde colligitur, quod David Rex, & Cantores, qui in ejus comitatu erant, coram Arca ad Muſicorum inſtrumentorum ſonum ſaltarent. Theodoretus ait, in Ægypto Chriſtianos fuiſſe Meletianos appellatos, qui in conventibus canebant, ſimul atque ſaltabant, quod & Armeni Romanæ Communionis factitant, dum eorum Liturgia Romæ peragitur. In Hiſpania quoque atque in Belgio quibuſdam diebus ſacris ſupplicationibus deſtinatis ad hanc diem ſaltare ſolent.

Quidquid cani ſolebat, Canticum appellabatur, quæ appellatio a canticis Moyſis, ejuſque ſororis Mariæ, Deboræ, Annæ matris Samuelis, Iſajæ, B. Virginis, Zachariæ, & ſenis Simeonis profecta eſt.

S. Paulus I. Cor. 4. agit de pſalmorum cantu in cœtibus chriſtianorum: *Cum convenitis, unuſquiſque veſtrum pſalmum habet*; atque Epheſ. 5. *Loquentes vobiſmetipſis in pſalmis, & hymnis, & canticis ſpiritualibus, cantantes, & pſallentes*. Erant autem hæc cantica vel inſpirata, atque extemporanea, qualis fortaſſe fuit hymnus a Chriſto, atque ab Apoſtolis poſt cœnam decantatus, *Hymno dicto*, Matth. 26. atque illi, quos S. Paulus, & Silas in carcere Philippis canebant, *orantes laudabant Deum* Act. 16. vel demum cantica arte meditata, qualia erant ea, quæ Plinius ep. 97. refert a Chriſtianis in conventibus decantata: *Carmen Chriſto quaſi Deo dicere*; quæ Paulus Samoſatenus aboleri curavit, ut alia in ſui laudem canerentur, referente Euſebio lib. 7. cap. 37. *Pſalmos in honorem Domini noſtri Ieſu Chriſti cani ſolitos*.

S. Juſtinus cantus non meminit; verum Tertullianus in Apolog. cap. 39. auctor eſt poſt agapen rogatum e cœtu aliquem fuiſſe, ut canticum caneret a ſcriptura petitum, vel a ſe ipſo compoſitum: *Ut quiſque de Scripturis Sacris, vel de proprio ingenio poteſt, provocatur in medium Deo canere*. Philo de Eſſeniis agens ejuſdem rei teſtis eſt; unicus pſalmum modulata voce canebat, alii audiebant, atque ſilentes recitabant; junctis demum vocibus pſalmi finem omnes decantabant: *Cum unus modulate pſalmum canere exorſus fuerit, cæteri cum ſilentio auſcultantes extremas dumtaxat hymnorum partes concinunt*. Caſſianus l. 2 cap. 4. eamdem nobis exhibet rationem, uſu apud Monachos receptam. Unicus pſalmum quemdam ſtans abſolvebat, ceteri vero ſedentes audiendo, atque meditando intenti erant: *Unus in medium pſalmos cantaturus exurgit, ſedentibus cunctis*. In frequentioribus dumtaxat cœnobiis certus Monachorum numerus eligebatur, qui alternis choris canerent, dum alii cantum audirent; nec plures, quam quatuor vix canere ſolerent: *Quantalibet multitudo convenerit, numquam amplius in Synaxi pſallunt, quam quatuor fratres*. Cap. 21.

Non ſatis eſt exploratum, quo potiſſimum tempore cantus alternis choris incœperit. Socrates Hiſtoricus lib. 6. cap. 8. refert, S. Ignatium Antiochenum, cum per viſum angelos Dei laudes alternatim concinentes audiviſſet, eamdem canendi rationem Antiochiæ inſtituiſſe, unde per totam deinceps Eccleſiam propagata eſt: *In hymnis alterna voce decantatis*. Theodoretus lib. 2. cap. 19. ait, Flavianum, & Diodorum Antiochenos Presbyteros circa an. 350. primos Davidis pſalmos alternis choris decantari curaſſe. Fieri tamen poteſt, illos morem hunc renovaſſe dumtaxat, atque reſtituiſſe, qui Apoſtolorum ætate, vivoque S. Ignatio viguerit, ab ipſis vero ſæviente Ariana perſecutione reſtitutus denuo fuerit. Flavianus Antiochiæ Epiſcopus inde fuit, Diodorus vero Tarſi Epiſcopus: *Hi primi*, ait Theodoretus lib. 2. cap. 24. *pſallentium choros in duas partes diviſerunt, & Davidicos hymnos alternis canere docuerunt; quod Antiochiæ fieri captum, ad ultimos terrarum fines pervenit*. Reapſe intra modicum temporis ſpatium cantus in duos choros diviſus Eccleſiam omnem pervaſit: quippe cum S. Baſilius eum in Eccleſia ſua Cæſareenſi in Cappadocia reſtituiſſet, Neocæſareenſibus novitatem hanc improperantibus reſpondet, ep. 63. ad Neocæſar. ſecutum ſe eſſe exemplum Eccleſiarum Ægypti, Lybiæ, Thebaides, Palæſtinæ, Arabiæ, Phœniciæ,

Digitized by Google

niciæ, Syriæ, & plurium aliarum, atque in omnibus his Eccleſiis ſolemnioribus diebus populum ante lucem Templum ſubire conſueviſſe, ut *in duas partes diviſi alternis ſuccinentes pſallant.*

Paulo poſt cantus ab Oriente in Occidentem tranſiit. S. Ambroſius omnium primus cantum Mediolani uſurpavit ad levandum populi tædium, qui noctes totas in Templo degebat, perſecutione Juſtinæ Auguſtæ furente, quæ ab Arianis excitata fuerat. S. Auguſtinus oculis ſuis inſtituti hujus exordia ſpectavit. *Tunc hymni, & pſalmi ut canerentur ſecundum morem Orientalium inſtitutum eſt, & ex illo . . . . per cetera orbis*, Lib. 4. Confeſſ. cap. 9. Paulinus in vita S. Ambroſii idem teſtatum reliquit: *In hoc tempore primum Antiphonæ, Hymni, ac Vigiliæ in Eccleſia Mediolanenſi cœperunt.* Quod ipſe *Antiphonas* appellat, eſt in Antiphonarum modum canere, id eſt, *in duos choros diviſos alternatim pſallere*, ut S. Baſilii verbis utamur. Id ex Concilio Toletano I. colligitur, cum Clericis vetat Virginum domos adire, canendi gratia cum iiſdem alternis choris, niſi Epiſcopus, vel presbyter coram adſit: *Nulla profeſſa, vel vidua, abſque Epiſcopo, vel Presbytero in domo ſua Antiphonas cum Confeſſore, vel ſervo ſuo faciat.* Pſalmiſtæ, & cantores Confeſſores appellantur in hoc Canone, quia laudes Dei canens, Deum confitetur: *Confitemini Domino quoniam bonus eſt pſalmus.* Quæ loquendi ratio in Precibus, quæ die Paraſceves recitantur, adhuc ſuperſtes eſt; fit enim ibi oratio pro Cantoribus, qui confeſſores appellantur: *Oremus pro Lectoribus, Oſtiariis, Confeſſoribus.*

Hinc perſpici nullo negotio poteſt poſt cantum in Eccleſia receptum, cantores ad eum dirigendum inſtitui debuiſſe, quemadmodum ex Laodiceno Concilio can. 15. cognoſcimus. In Concilio vero Carthaginenſi IV. Cantores, qui pſalmiſtæ etiam, atque confeſſores dicebantur, quarto loco inter Ordines minores numerantur.

Sancti Patres populos ad voces ſuas Cleri vocibus conjungendas excitabant, ut laudes Deo concinerent; hinc eximia illa Eccleſiaſtici cantus encomia. S. Baſilius in Pſalm. 1. ait, aptum hunc eſſe ad cor noſtrum accendendum, ad nos harmonia iſta ad Deum elevandos, ad mentes exhilarandas, atque ad curarum ſolatium. S. Joannes Chryſoſtomus in Pſalm. 41. ei vim animi pathemata excantandi tribuit; animam a ſenſibus ſeparandi, atque caſtas veritatis delicias ei guſtandas præbendi. S. Auguſtinus lib. 4. confeſſ. cap. 14. ſacros affectus enumerat, pioſque motus, quos in animo excitat. S. Ambroſius Præfat. in pſal. Eccleſiæ cantum maris fluctibus comparat, quorum æſtum exhibet nobis innumera illa populorum multitudo, qui ad Eccleſiam veniunt; undarum vero fragorem voces virorum, mulierum, Virginum, & puerorum; aitque per ea tempora Reges, atque Imperatores voces ſuas ſubditorum vocibus in Templo miſcuiſſe ad Davidis exemplum, qui in Templo canebat: *Pſalmus cantatur ab Imperatoribus, jubilatur a populis.* Eginhardus de Carolo Magno agens, ait, optime eum in cantu inſtitutum fuiſſe. Idem ex Hiſtoria diſcimus de Principibus aliis, atque Imperatoribus Conſtantinopolitanis.

S. Iſidorus Hiſpalenſis de Offic. l. 1. ait, cantum alternis choris ad ſeraphinorum imitationem inſtitutum eſſe, qui *alter ad alterum canunt.*

Sed cum populi cum Clero canentes ſæpe vocum inæqualitate, atque cantus ignoratione confuſionem parerent, cantores inſtituti ſunt ad cantum dirigendum, qui populo interdictus fuit in concilio Laodiceno can. 15 *Non oportere amplius eos, qui regulariter Cantores exiſtunt, & qui de Codice canunt, alios in pulpitum conſcendere, & in Eccleſia pſallere.* Decretum hoc peculiare erat aliquot dumtaxat Orientis Eccleſiarum. Videmus igitur hoc loco cantores, quorum munus eſt in Eccleſia canere, *qui regulariter cantores exiſtunt*; eos *in pulpitum conſcendere* ſolitos fuiſſe, ſive in eminentiorem aliquem locum, ut canentes melius exaudirentur; Libros pro cantu conſcriptos, eoſque in ſuggeſtu aliquo collocatos fuiſſe: *De codice canunt.*

Spe-

Digitized by Google

Spectare quoque eſt populos in Africa canentes. S. Auguſtinus ad S. Ambroſii exemplum cantum in ſuam Eccleſiam invexit, ut cœleſtes veritates harmoniæ hujus ope gratiores evaderent, quemadmodum ipſe teſtatur lib. 10. Confeſſ. cap. 13. Fatetur quidem, populum ſuum non ſine labore cantui aſſueviſſe, atque Donatiſtas ei perpetuo objeciſſe: *Ita ut Donatiſtæ nos reprehendant, quod ſobrie pſallimus in Eccleſia Divina cantica Prophetarum*. Exprobrationibus iſtis ſimplicitatem cantus apud catholicos vigentis notare volebant: contra, hæreticorum cantus adeo violentus erat, ut tubarum clangorem imitaretur: *Quaſi tubas inflammantes*, ait S. Auguſtinus; Alexandriæ enim, eodem Auguſtino teſte, *Tam modico flexu vocis faciebat ſonare lectorem pſalmi, ut pronuncianti vicinior eſſet, quam canenti*. Lib. 10. Confeſſ. cap. 33. Huic ſimillimum eſt, quod refert Iſidorus Hiſpalenſis lib. 1. Offic. cap. 5. primis temporibus cantum pronuntiationem potius quamdam fuiſſe, quam harmoniam; nihilque erat niſi quædam vocis inflexio, fere ut hodie in Collectis, Præfationibus, atque Pſalmis fieri ſolet, quorum ſonus pronuntiationi magis, quam cantui accedit: *Primitiva Eccleſia ita pſallebat, ut modico flexu vocis faceret pſallentem reſonare, ita ut pronuntianti vicinior eſſet, quam canenti*; utitur enim ipſis S. Auguſtini verbis. Concilium Trullanum magnos vocis clamores proſcribit, atque immoderatas vociferationes, quę jam tum frequentari in canendo ſolebant.

Verum non penitus populis ſublata fuit etiam in Oriente canendi libertas, cum S. Baſilius, S. Joannes Chryſoſtomus, S. Hieronymus Feſtorum ſolemnium Vigilias ex populorum cantu, atque frequentia deſcribant: ſed cantores tantum inſtituti fuere ad cantum dirigendum, atque ut populis, quæ canenda erant, præirent. Nonnumquam Presbyteris, & Diaconis munus hoc demandatum fuit, licet ſub exordia inferiores tantum Clerici huic rei deſtinati fuiſſent. S. Gregorius Decretum hoc renovavit, vetuitque, Presbyteros, & Diaconos impoſterum cantorum muneri vacare, qui ſoli Antiphonas, & Reſponſoria canebant, ceteris omnibus horum cantum audientibus. S. Gregorius cantui in abſolutam formam redigendo plurimum ſtuduit, teſte Joanne Diacono in ejus Vita. Hadrianus I. huic quoque rei animum adjecit, atque numeroſiorem effecit. Stephanus vero Papa III. cantores Romanos in Galliam miſit, qui cantum Gregorianum, ſive Romanum in noſtras Eccleſias invexerunt ad Pipini Regis preces, ut ex Caroli Magni Capitularibus conſtat. *Ut cantum Romanum peragant, ſecundum quod .... genitor Pipinus Rex decrevit, ut fieret*, lib. 8. cap. 80. anno autem 705. Princeps hic legem tulit: *Ut cantus diſcatur, & ſecundum ordinem, & morem Eccleſiæ Romanæ fiat*. Refert quoque Ducheſnius Hiſt. Franc. tom. 1. Scriptoris cujuſdam teſtimonium, dicentis, Carolum Magnum ab Hadriano Papa Cantores Romanos obtinuiſſe, qui duo Antiphonaria ſecum attulerant, S. Gregorii manu conſcripta, quorum unum Metis, alterum Sveſſione repoſitum fuit. At ſenſim Muſices moduli in cantum irrepſere; vocumque imminutiones inventæ fuere, ut cantus Muſicæ aptior fieret, atque in Occidente potiſſima officii pars habitus fuit. Tandem eo res rediit, ut profani penitus moduli, & ſæculo digniores immixti fuerint; qua de re S. Gregorii ævo Romæ Concilia habita fuere, inde Aquiſgrani, atque longe plura inſecutis ætatibus, ut pravum iſtum morem Legibus moderarentur. Statutum igitur fuit, nominatim a Chrodogango in ſua Regula, ut cum pſalmi canerentur, minor eſſet vocis intenſio, quam in ceteris officii partibus: *Pſalmi in Eccleſia non curſim, aut in excelſis, atque inordinatis, ſeu intemperatis vocibus, ſed plane, & lucide cum compunctione cordis recitentur*. Cap. 50. 51. Ratio præterea habita fuit qualitatis officii, atque Cantorum numeri, cum de ſolemnitate cantus agebatur: *Providendum quando temperate, quando ſubmiſſe divinum agatur officium, ut ſecundum numerum Clericorum, & officii qualitatem, & temporis prolixitatem*,

san-

Digitized by Google

tantum protendant, & voces moderentur cæterorum, cap. 50. 51. Auctor quæſtionum, quæ S. Juſtino tribui ſolent, S. Hieronymus, S. Iſidorus Peluſiota, Rabanus, S. Bernardus, & plures alii conqueſti ſunt mollioribus, atque effœminatis cantibus in Divinum Officium invectis, quæ res Theatro dignior eſt, quam Domo Dei, ait ſanctus Hieronymus.

Undecimo ſæculo cum Guido Aretinus, Monachus S. Benedicti muſicam Regulam ſive elementa inveniſſet, cantus eo pervenit, quo loco deinceps ſpectatus eſt. Muſices, atque plurium muſicorum inſtrumentorum illi acceſſio facta eſt, quaſi ad Davidis imitationem, qui plurium inſtrumentorum meminit, quibus ad Deum laudandum excitat: *In tympano .... in chordis, & organo* Pſalm. 144. Apocalypſis inſtrumentorum concentus deſcribit, quibus Angeli, atque Sancti ad Deum glorificandum utuntur. Auctor quæſtionum, quæ Juſtini nomine circumferuntur, vocis cantum probat, ſed inſtrumenta muſica non probat. S. Joannes Chriſoſtomus in Pſalm. 149. ait, Deum inſtrumentorum muſicorum uſum in religioſo Synagogæ cultu permiſiſſe, eodem fere pacto, quo ſacrificia tolerabat, ut populi ſui infirmitati obſequeretur. Ceterum eorum uſum in Eccleſia non improbat, ſi ad excitandos pietatis ſenſus in fidelium animis adhibeantur. S. Clemens Alexandrinus in Pſalm. 150. eodem conſilio horum uſui non repugnat. Aelredus Abbas Rievalenſis, duodecimi ſæculi Scriptor, plurimum conqueritur de inſtrumentis hiſce in cantum, atque in muſicam Eccleſiæ invectis; poſtquam, inquit ipſe lib. 7. 1. ſæcul. c. 23. a Synagogæ umbris, atque figuris repurgata eſt. *Ad quid terribilis ille follium flatus tonitrui potius fragorem quam vocis exprimens ſuavitatem; ad quid illa vocis contractio, & infractio! Hic ſuccinit, ille diſcinit, alter ſupercinit, alius medias quaſdam notas dividit, & incidit: nunc vox ſtringitur, nunc frangitur, nunc impingitur, nunc diffuſiori ſonitu dilatatur; aliquando viridi rigore depoſito, in fœmineæ vocis gracilitatem acuitur*. Id autem a Cantoribus præcipue ſervandum eſt, ut corde, atque ac voce canant, atque morum harmonia muſicæ reſpondeat. Joannes XXII. omnem alium muſicæ uſum interdicit præter ſimplicem Eccleſiæ cantum: *Sic autem, ut ſimplicis cantus Eccleſiaſtici integritas illibata permaneat*. Excom. lib. 3. tit. 1. Illa enim Muſica, quæ cantus ſimplicitatem non habet, Muſica eſt expolitior, quæ nullum pietatis ſenſum in Fidelibus excitare poteſt, cum voces, quæ canuntur, non percipiant. Cæremoniale Epiſcoporum omnem figuratam, quam vocant, Muſicam pœnitentiæ diebus, atque in Defunctorum Officiis proſcribit.

Quod Organa attinet, falſus eſt Navarrus, ſcribens, ante S. Thomæ tempora nullum fuiſſe Organorum in Eccleſia uſum. Sunt qui inventa putent Juliani Apoſtatæ ætate, adhibita vero in Eccleſia ſub Vitaliano Papa anno 660. At ea longe prius cum aliis Muſices inſtrumentis erant in Pariſienſi Eccleſia, quod ex S. Germani Vita a Fortunato conſcripta colligimus.

Exiguis attemperat Organa cannis,
Inde ructat ab ore tubam.
Cymbalicæ voces .... fiſtula dulce ſonat.

Monachus S. Galli apud Ducheſne tom. 2. Organi deſcriptionem perſequitur, quod Conſtantinopoli ad Carolum M. miſſum fuit. Aimoinus meminit Organi, quod Michael Conſtantinopolitanus Imperator ad Pipinum Regem miſerat. Quidquid autem nonnulli jactitent, infirmiorum Chriſtianorum inſtrumentum id appellantes, qui ad mentem in Deum elevandam rebus hiſce indigeant, eſt tamen plurium Conciliorum auctoriiate firmatum, ut Trevirenſis, Senonenſis, Colonienſis, & Mediolanenſis ſæculo XVI. habitorum, dum nihil, quod ſæculum ſapiat, modulari cautio fit.

Sunt tamen ad hanc diem inſignes in Gallia Eccleſiæ, quæ Organorum, & Muſices uſum ignorant.

Per duodecim priorum ſæculorum ſpatium Officium ſtantes, atque aperto capite decantabant, ne galericulo quidem

dem utentes. Eſt autem probe animadvertendum, Eccleſiam Toletanam omnium primam a Papa Clemente III. petiiſſe anno 1243. ut hyeme Officii tempore caput tegere liceret, excepto Evangelii, & Conſecrationis ſpatio. Nulli erant adhuc quadrati pileoli, ſed rotundi, qui *Biretum* appellabantur. Inde Cucullus conceſſus fuit ad frigus arcendum, *Capucium*; poſtea *Armurium* ſive *Almutium*, quod ſcapulis ob ſolam neceſſitatem imponebant, quod adhuc in multis Eccleſiis fieri videmus. Tandem quod ob ſolam neceſſitatem conceſſum fuit, peſſimo ſane eventu inanis ornatus ambitioſiorum Canonicorum evaſit, ut ab aliis Cantoribus, atque Eccleſiaſticis hoc diſcrimine internoſci poſſent.

Pipinus Regum noſtratium primus fuit, qui cantus Magiſtros in Gallia inſtituere curavit; cum enim quo pacto Romæ cantus perageretur accepiſſet, atque inſtaurationem a S. Gregorio invectam, litteras dedit ad Stephanum Papam, viros aliquot petens, qui cantum in Regno ſuo docere poſſent. Papa Magiſtros duos miſit, in cantu Gregoriano valde exercitatos, qui duo Antiphonaria ſecum attulerunt, manu S. Gregorii exarata, quorum unum Metis, alterum Sueſſione repoſitum fuit, ut ad horum normam cetera omnia per totum Regnum efformarentur. Circa hæc ipſa tempora Chrodegangus Metenſis Epiſcopus cantum in Gallia abſolutiorem reddidit, atque rurſus in melius reſtituit; quæ res effecit, ut plures cantum ab eo in Gallia primum inſtitutum exiſtimarint. Carolus M. Capitulare edidit, juſſitque per univerſas Galliæ Eccleſias cantum Romanum ſervari, mandans omnibus Scholaſticis omnium Regni Civitatum, ut Metas, atque Sueſſionem Antiphonaria emendanda mitterent, atque cantum a duobus hiſce Magiſtris diſcerent. Idem Monachis præceptum eſt: *Monachi, ut cantum Romanum pleniter, & ordinabiliter per nocturnale, vel graduale Officium peragant, ſecundum quod beatæ memoriæ genitor noſter Pipinus Rex decertavit, ut fieret, quando Gallicanum cantum tulit, ob unanimitatem Apoſtolicæ Sedis, & Sanctæ Dei Eccleſiæ pacificam concordiam*. Lib. 1. Capitul. c. 81.

Muſicam quod ſpectat, Concilii Tridentini conſilium erat, eam penitus abolere. Cum enim conſcriptum Decretum fuiſſet, idque ad Ferdinandum Imperatorem miſſum, is cum Conſilio collocutus Patribus ea qua par erat reverentia, reſpondit, Muſicam licet aliquibus nocere poſſet, innumeris tamen aliis prodeſſe; quare non exiſtimare ſe, eam penitus eſſe abolendam, ſed reformandam. Concilii Patres Ferdinandi litteris acceptis, ejus conſilium probarunt, atque Decretum irritum fecerunt. Hinc S. Carolus eam pro virili magnifico, atque exquiſito apparatu peragi curabat, ut populos a profanis ludis, atque concentibus averteret, atque ad res Divinas pertraheret; addebat vero ſub finem hortationes, atque ſalubria monita ad pietatem.

Satis conſtat quam proni ſint homines ad cantum, quantamque voluptatem percipiant ex harmonica quadam modulatione. At cum mens cantibus hiſce harmonicis in diverſa diſtrahatur ſæpe ab Eccleſiis hanc ob cauſam excluſi ſunt. Fatetur S. Auguſtinus in Confeſſion. libris id eſſe expertum, cum Mediolani ſub converſionis ſuæ exordia Pſalmorum cantui intereſſet; refert enim, ſæpe ſe inter pietatis, & ſenſuum motus diviſum fuiſſe, neque vel laudare, vel vituperare auſum fuiſſe rem illam, quæ contrarios hoſce effectus parere poſſet: verum ſub finem pro cantu pronunciat, remque totam ita claudit: *Quoties me plus delectat cantus, quam verba: Quantum flevi in hymnis tuis ſuave, & ſonantis Eccleſiæ tuæ vocibus commotus acriter &c.* Lib. 9. Confeſſ. c. 6. l. 10. c. 33.

Verum ut ad Cantores redeat oratio, primis ſæculis Lectores, atque Pſalmiſtæ Cantores erant; inſtitutus poſtea fuit Præcentor, qui Pſalmos, & Antiphonas præiret, ad chori cantum dirigendum, quod Iſidorus Hiſpalenſis lib. 7. Orig. cap. 12. adnotavit: *Præcentor, qui vocem præmittit in cantu*. Docet præterea idem Scriptor Libro de Officiis Eccleſia-

ſiaſticis ; qua habitudine munus ſuum exequeretur, vocem ad pietatem excitandam tantum adhibens, non ad voluptatem afferendam. *Vox eius Chriſtianam ſimplicitatem demonſtret, in ipſa modulatione, quæ non Muſica, vel theatrali arte redoleat, ſed quæ compunctionem magis audientibus faciat*. Eodem loco tradit, quæ fuerit Cantorum illorum abſtinentia, qui leguminibus ut plurimum veſcebantur, ad confirmandum vocis uſum: *Pſallentes legumine in cauſa vocis abſtinebant, unde & Cantores apud Gentiles Fabarii dicti ſunt*.

Concilium Colonienſe an. 1260. can. 9. Cantori Chorepiſcopi appellationem tribuit, quaſi Epiſcopus eſſet, atque Chori Magiſter. Cantor ut choro diligenter interſit, jubet, atque ut omnibus Officiis adſit, quo exemplar aliis ſe præbeat, eandemque diligentiam, atque aſſiduitatem ab aliis expoſcere poſſit.

S. Bernardus ep. 312. Eccleſiæ cantum gravem eſſe vult, & nihil ſive molle, ſive ruſticum ſpirare; dulcem, non levem eſſe oportere; aures ita oblectare, ut cor commoveat; mœſtitiam pellere; iram mitigare; verborum ſenſum non evertere, ſed efficaciorem reddere; magnam eſſe jacturam ſpiritualis gratiæ, cum cantus ſuavitas utilem verborum ſenſum corrumpit, magiſque curæ eſt, ut voces oblectent, quam ut res ipſæ animum ſubeant. Sermone vero 47. de Pſalmodia agens, monet eam magno ſtudio, magnaque puritate peragendam, pari reverentia, atque lætitia coram Domino adſtando. Non pigrum, non ſomnolentum, non oſcitantem, qui laudes Deo canit, eſſe debere, neque voces mutilas præferre, vel omnino præterire, aut molli quadam, atque effœminata ratione proferre, vociferando, vel ex naribus loquendo; ſed S. Spiritus verba maſcula voce, atque ut par eſt, corde decantanda ſunt, nulli rei, niſi quæ canitur, animum adfigendo.

Olim populi ſimul cum Clero canebant, antequam Canonici muros circa chorum ad frigus arcendum conſtruxiſſent; patebat enim chorus undique exactis temporibus. Ea de re Durandus queritur, aitque, ſuo dumtaxat ævo id fieri cœpiſſe, multaſque eſſe Eccleſias, quæ muros illos non habebant. Lib. 1. Ratim. 13. num. 35. *In primitiva Eccleſia peribolum ſeu parietem, qui circuit chorum, non elevatum fuiſſe, niſi ad appodiationem* (ad cubitorum altitudinem, ut cubitis eo niti fas eſſet) *Quod adhuc in quibuſdam Eccleſiis obſervatur, ut populus videns Clerum pſallentem, inde ſumeret bonum exemplum*.

Quod canendi rationem attinet, quatuor ejus genera apud veteres inveniuntur. Horum unum eſt *Directus cantus*, cum chorus univerſus ſimul canebat, unicum chorum efficiens: hinc Mediolani poſt Capitulum ad Laudes Pſalmus eſt, qui *directus* appellatur, ſive non alternis, ſed unico choro decantandus. Idem in S. Benedicti Regula lib. 12. videre licet, qui Dominicis ad Laudes Pſalmum 66. cantari ſinit *ſine Antiphona in directum*, atque item pſalmos Completorii: *Qui Pſalmi directanei ſine Antiphona dicendi ſunt*. Alterum genus eſt, Antiphonam alternis choris cantandi *Antiphonus cantus*. Tertium eſt Reſponſoria decantandi: *Reſponſorius cantus*, cum ſcilicet quod Cantor, ſive Lector ſolus pronuntiaverat, ceteri repetunt: *Quod uno canente chorus conſonando reſpondet*, ait S. Iſidorus lib. 6. de Offic. cap. 1. juxta Eſſeniorum morem a Philone relatum, primorumque Chriſtianorum Tertulliano teſte. Hoc canendi genus apud omnes Patres occurrit. S. Ambroſius Ep. ad Marcell. cap. 4. ait: Pſalmus *Deus venerunt gentes* perlectus eſt, noſque illi reſpondimus: Matutinis horis lectum eſt, quod ſummo animi dolore reſpondimus, *Deus venerunt*. S. quoque Auguſtinus ſæpe ait Pſalmis decantatis reſponſum fuiſſe: *In hoc Pſalmo, quem cantatum audivimus, cui cantando reſpondimus*, in pſalm. 106. Quod & in pſalm. 99. repetit: *Brevis eſt pſalmus, quem modo cantatum audivimus, & cantando reſpondimus*. S. Joannes Chryſoſtomus hom. 16. in 1. Cor. teſtatur, unico Pſalmo ab uno decantato, ceteros omnes eumdem canendo reſpondiſſe: *Et is, qui pſallit, ſolus pſallit, etiamſi omnes reſpondendo reſonent*,

ntus, tamquam uno ore vox fertur. Chorus univerſus, quod cantor præiverat, repetebat, ita ut primus pſalmi Verſiculus poſt ſingulos Verſiculos a choro decantatos repeteretur, quemadmodum Invitatorium repetitur poſt ſingulos verſiculos pſalmi *Venite*. Quartum canendi genus *Tractus* appellatur, ſcilicet, cum pſalmus perpetuo quodam tractu, unoque ſpiritu, nulla mora, vel reſponſione interpoſita recitabatur: *Tractim dicere*: velut ad Septuageſimæ Miſſam ad hanc diem fieri ſolet; Cantores enim ſoli Tractum canunt, neque a choro illorum cantus interturbatur, aut accinitur; quæ ratio quoque fuit pſalmos apud veteres Monachos decantandi, ut ex Caſſiano retulimus, eſtque in Regulis S. Serapionis, & S. Macarii præſcriptum.

CAPUT XVIII.

Utrum cantus in Monaſteriis, atque in Religioſarum mulierum domibus receptus fuerit; atque an mulieribus in Eccleſia canere licuerit?

EX iis, quæ modo a nobis dicta ſunt, colligitur, genus hoc *Tractim* canendi, Caſſiano teſte, in Monaſteriis viguiſſe. S. Hieronymus in ſua Epiſtola ad Ruſticum Monachum monet, ut pſalmos ordine recitet, pietatemque magis, quam voluptatem quærat: *Pſalmum dicas in ordine tuo, in quo non dulcedo vocis, ſed mentis affectus quæritur*. In Regulis S. Hilarionis, S. Macarii, & S. Serapionis, vetitum eſt canere Abbatis injuſſu. In Regula S. Aureliani Monachi ſibi ſuccedere in canendo debent: *Ut in pſallendi vicibus ſibi Monachi ſuccedant*. Majoribus Feſtis quatuor Monachi canebant.

At ſenſim Monachi alternis choris canere incœperunt. S. Paulinus id ſignificare videtur Epiſtola ſua ad Victricium Rotomagenſem: *Ubi quotidiano pſallentium per frequentes Eccleſias concentu . . . . & cordibus delectamur; & vocibus*. Sidonius Apollinaris lib. 5. ep. 17. de Officio agit, quod Monachi, & Clerici ſimul decantabant: *Vigilias, quas alternante multitudine Monachi, Clericique pſalmicines concelebraverant*. Laudat quoque Fauſtum Rejenſem, quod in Eccleſiam ſuam tranſtulerit Officium, atque cantum, qui Lerini ſervabatur. In Vita S. Agricolæ Epiſcopi Avenionenſis, qui Monachus Lerinenſis fuerat, videre eſt, eum *Horas Canonicas eodem modo, quo ſolerent in Monaſteriis, alternis videlicet cantibus recitari voluiſſe*. S. Benedictus in ſua Regula cantum alternis choris jam uſu receptum eſſe teſtatur, jubens, *Ut mens noſtra voci concordet*; agit etiam de directa quoſdam pſalmos canendi ratione, *directaneus Pſalmus*: mandat quoque iis, qui ſerius ad officium veniunt, *non ſociari choro Pſallentium*. Amalarius adfirmat, S. Benedictum *conſuetum morem Sancti Ambroſii in nonnullis Eccleſiaſticis elegiſſe*, quod de cantu, atque Hymnis a ſancto illo Epiſcopo Mediolani inſtitutis intelligi poteſt. In Regula S. Fructuoſi ſtatutum eſt, ut *Surgentes per choros recitent Pſalmos*.

Verum Monachorum complures cantum recipere verebantur, illud S. Hieronymi præ oculis habentes, *Monachi eſt plangere*. S. Fructuoſus mox a nobis laudatus, de recitatione tantum alternis choris agit. In Vita S. Stephani Obazinenſis apud Baluzium to. 4. Miſcell. legimus: *Monachi ſubmiſſe cantant, imo nec cantant, ſed quaſi lugendo cum ſumma devotione Horas diei concelebrant*. In Regula S. Iſidori cap. 7. hæc habentur: *In Vigiliis recitandi aderat uſus, in Matutinis pſallendi, canendique conſuetudo, ut utroque modo ſervorum Dei mentes diverſitatis oblectamento exerceantur.*

Officii recitatio antiquiſſima eſt ejus abſolvendi ratio, adfirmatque Nicephorus lib. 9. hiſt. cap. 16. per tria priora ſæcula cantum ignotum penitus fuiſſe, donec S. Ephrem Syrus cernens Hammonium hæreticum plures Syros in partes ſuas cantu, atque Muſica pertraxiſſe, quo in Conventibus utebatur, cantum in Eccleſia inſtituit, ut

popu-

Digitized by Google

populos in fide retineret. In Veteribus Carthuſianorum ſtatutis ſcriptum eſt, omnem cantum harmonicum procul eſſe amandandum, cogitandumque lacrymas, Monachorum partem eſſe: *Quia boni Monachi officium eſt plangere, potius quam cantare: ſic cantemus voce, ut planctus non cantus delectatio ſit in corde; quod gratia præveniente fieri poterit, ſi ea quæ cantando delectationem afferunt, amputentur; ut eſt fractio & inundatio vocis, & geminatio puncti, & ſimilia quæ potius ad curioſitatem attinent, quam ad ſimplicem cantum.* Statut. par. 1. cap. 37.

Quod Religioſas mulieres attinet, s. Auguſtinus in ſua Regula ita eas monet: *In Oratorio pſalmis & hymnis nolite cantare, niſi quod legitis eſſe cantandum, quod autem non ita ſcriptum eſt ut cantetur, non cantetur.* Ep. 109. Nihil quidem s. Auguſtinus habet de alternis choris. Habuerunt tamen & ipſæ fortaſſe varios mores atque uſus Monachorum inſtar, apud quos alicubi unicus canebat, alibi vero alternis pſallebant. Concilium Cabillonenſe an. 813. cantum & officium a Religioſis mulieribus peragi mandat, eadem plane ratione, qua Aquiſgranenſe an. 816. canonicis idem præcipit can. 54. *Sanctimoniales in Monaſterio conſtitutæ habeant ſtudium in legendo, in cantando, in Pſalmorum celebratione, & Horas Canonicas celebrent.*

Licebat quoque mulieribus in Eccleſia canere; ſilentium enim, quod illis s. Paulus in ſacris locis atque conventibus imponit, revera de concione, ſive docendi munere intelligendum eſt. Hinc videre eſt apud Iſidorum Peluſiotam lib. 1. Ep. 90. mulieres cantantes in Eccleſia. s. Gregorius Nazianzenus matrem ſuam laudat, quod altum ſilentium in officio ſervarit, neque os niſi ad canendum aperuerit, atque Presbytero celebranti reſpondendum; *Amen* ſcilicet, qua voce populus iis, quæ Sacerdos dicebat, reſpondere ſolebat. Capitularia Caroli M. lib. 2. cap. 76. ſinunt mulieres alternis choris cum viris in funere cantare, idque ad tollendas Paganicæ ſuperſtitionis reliquias, quæ in funerum ritu adhuc apud Gallos ſupererant. *Quæ de paganorum ritu remanſerunt.* Viri *Kyrie* præcinebant, mulieres autem ſuccinebant: *Viris inchoantibus, mulieribuſque reſpondentibus, alta voce canere ſtudeant.* In Belgio *Beguinæ*, genus quoddam Religioſarum mulierum, alternatim cum Eccleſiaſticis ſingulos officii Verſiculos canebant, quod olim uſu receptum quoque erat apud Religioſas Poiſſenſes, quæ cum Dominicanis canebant. Ad *Te Deum* Organa Verſiculum modulabantur, Dominicani alterum canebant, tertium vero Religioſæ. Apud Religioſas Franciſcanas, e Fratribus Minoribus unus rem Divinam facit, Religioſæ vero in choro officium peragunt.

CAP. XIX.

Quis eſſet corporis habitus Officii tempore: ſtantes ne vel ſedentes id recitarent?

Nullibi in Scripturis legimus, Deum a ſedentibus oratum fuiſſe. Abrahamus orans *Stabat coram Domino* Gen. 18. Moyſes extenſis brachiis orabat Exod. 17. Salomon Feſto quodam indicto ad Altare ſe proſtravit, Deum invocaturus: *Flexis genibus & palmis in Cælum extenſis.* 3. Reg. 5. Eodem habitu Daniel atque Eſdras oraſſe feruntur 1. Eſdr. 10. Elias facie ad genua uſque incurvata orabat. Eſdras die ipſa Sabbati humi proſtratus erat, 2. Eſd. 9.

Poſt Templum ædificatum, populus, qui eo ad orandum conveniebat, numquam ſedere conſuevit: *Stetit omnis populus.* Levitæ populum monebant, ut ſtaret ad Deo benedicendum: *Surgite, benedicite Dominum.* In Evangelio Phariſæum videmus, qui ſtans pro Judæorum more orabat. S. Paulus Tyri exiſtens, genibus flexis orabat: *Poſitis genibus adoravimus.* Jeſus Chriſtus in Olivarum horto vultu ad terram converſo orabat, S. Stephanus vero genibus flexis; verbo, nullibi ſedentes oraſſe deprehendimus.

Auctor Quæſtionum inter S. Juſtini opera, Tertullianus, vetereſque Scriptores teſtantur, Fideles ut plurimum

flexis genibus oraſſe, Dominicis exceptis, quibus ſtantes orabant: *Die Dominico de geniculis adorare nefas ducimus*, ait Tertullianus, quod & Nicæno Concilio cautum eſt. Theodoſius Imperator *pronus humi abjectus* orabat, Theodoreto teſte. S. Joannes Damaſcenus hæreticorum numero eos adſcribit, qui nonniſi ſtantes, numquam genua flectentes orabant, vocatque eos *Agnoelitas*. Quid autem de iis, qui in Eccleſia ſemper ſunt ſedentes, Pater ille cenſuiſſet? *Agnoelitæ ſunt, qui quoties orant, genuflectere, provolvique nolunt, ſed ſemper ſtantes precantur*. Univerſa antiquitas docet, ſolum Epiſcopum, atque Presbyteros in Eccleſia ſediſſe, numquam vero populum, quod S. Optatus lib. 4. adnotavit: *Populus in Eccleſia ſedendi non habet licentiam*. Nulla itaque ſcamna erant in Eccleſiis, ad ſedendi uſum populis præparata, ea fere ratione, qua in Cathedralibus noſtris ſola Navis ſubſelliis vacua ſpectatur; compertumque habemus morem hunc in Galliam invectum modici cujuſdam ad ſarta tecta Parochialium Eccleſiarum emolumenti obtentu, cum in Hiſpania, Italia, & Gallia Narbonenſi, atque ubique fere ſedendi conſuetudo, dum Officia peraguntur, ignota ſit. Diſcimus ex S. Cæſario Arelatenſi hom. 34. Diaconum quo tempore genua eſſent flectenda, monuiſſe verbis illis *Flectamus genua*, queriturque de iis, qui recti ſtabant columnarum inſtar: *velut columnas erectas ſtare conſpicio*, jubetque omnes poſt Diaconi monitum humi ſe proſternere, ægrotis exceptis, qui *inclinati* tantum orabunt. In Homilia alia acriter mulieres redarguit, quæ Miſſæ tempore genibus, ut fere ſolent inſidebant, aitque; Dudum veri parentis munere fungens commonui, atque etiam oravi illos, qui pedibus laborant, vel claudi ſunt, ut cum Hiſtoria quædam vel Lectio paulo longior perlegitur, qui diutius ſtare non poſſunt, humiliter, atque in ſilentio aſſideant. Verum nunc mulieres quædam ex nobis id omnibus, atque etiam bene valentibus licere putant; ubi enim Dei verbum legi incipit, humi ſedent, tamquam ſi in lecto jacerent. Oro ergo vos, venerabiles filiæ, ut impoſterum ea re abſtineatis. Fas igitur non erat, niſi infirmis, ſedere, atque Lectionum dumtaxat, & concionum tempore. Ludovicus Pius in ſuis Capitularibus Decretum ferre adactus eſt in mulieres ad Sanctuarium accedentes, atque humi ſedentes: *Sed hoc modis omnibus prohibendum eſt, ut nulla femina ad altare præſumat accedere, aut ſtare, & ſedere* lib. 7 c. 24. Balſamon conqueritur id ætate ſua apud Latinos uſurpari cœpiſſe. *De Latinis audio, quod non ſolum viri Laici, ſed & mulieres in ſanctum ſæpe ingrediuntur, & ſedens præſentibus iis, qui ſacrificant*. Extat & Decretum huic ſimillimum Concilii Romani ſub Leone IV. habiti, quod Gratianus de conſecrat. 2. c. Sacerdos, S. Clementi tribuit. Prætereundus non eſt vetus Canon a Reginone relatus, qui unico genu in terram flexo orare vetat, quomodo ferunt Judæos ludibrii cauſſa in Paſſione Domini factitaſſe: *Nec quiſquam uno genu ſolo tenus impreſſo orare præſumat, ſicut Judæi irridentes Dominum feciſſe leguntur, ſed utraque genua terris figat*. Lib. 1. c. 180.

Idem monitum non minus Clericis, atque Monachis, quam Laicis deſerviebat, ut non ſedentes, neque genibus flexis, ſed ſtantes Officium peragerent. Profert autem Caſſianus rationes plures. 1. Ad ſomnum, quo opprimi poſſent, evitandum; videmus enim multos, poſtquam conſederunt, obdormiſcere. 2. Ad diſtractiones procul arcendas. 3. Ad commodum, & quietem corpori negandam, quæ major eſt, ſi quis genibus flexis, quam ſtans oret. 4. Ad mollitiem, ſenſuumque illecebras ſuperandas, quæ ut commodior ſitus, atque poſitio orationis tempore quæratur, efficiunt.

Quare juxta eumdem Caſſianum Monachi Officii tempore ideo ſedebant, quod ipſi non canerent, atque eum, qui canebat, dumtaxat audirent, fere ut nos Lectionis, & Epiſtolæ tempore ſolemus; idque auctore Caſſiano apud Thebaidis Monachos tantum obtinebat, qui corpuſcula perpetuis laboribus, atque macerationibus numquam intermiſſis attrita, atque infirmata habebant. Ce-

ceteri

Digitized by Google

teri vero Monachi, ut Neocœſareenſes, Syri, atque alii, ſtantes univerſi Pſalmos ſimul canebant, ut refert S. Baſilius ep. 63. ajens, Neocœſareenſes, poſtquam aliquanto ſpatio contemplati ſunt, ſurgere omnes ad canendos Pſalmos: *A contemplatione ſurgentes ad pſalmodiam inſtituuntur*. S. Joannes Chryſoſtomus hom. 14. in Tim. ait de Monachis Syriæ: *Adſtant Sacro Choro, expanſiſque manibus concinunt hymnos*.

Mos iſte pſalmos ſtando canendi ab Angelo profectus eſt, qui s. Pacomio Regulam tulit Monachis ſuis traditam; Angelus enim ille ſtans ipſorum medius apparuit, ut habitum demonſtraret, quo ipſi canere deberent.

Tertullianus primorum Chriſtianorum imperterritam fortitudinem habitu ipſo ſignificari dicebat: *Paratus eſt ad omne ſupplicium ipſe habitus orantis Chriſtiani*. Auctor Conſtitutionum Apoſtolicarum ait, hac poſitione oſtendi illius fervorem, qui orando ad Jeſu Chriſti gratiam revixit: *Qui reſurrexit, neceſſario ſtare debet*. S. Hieronymus ad Lætam ſcribens, eam hortatur, ut filiam conſuefaciat noctu ſurgere ad Pſalmos ſtando recitandos, atque *ſtare in aciem quaſi bellatricem Chriſti*. Sanctus Joannes Climachus Grad. 14. jubens, ut oratio ſtando perageretur, eos redarguit, qui Officii tempore parieti ſe applicant, quaſi diutius, præ debilitate ſtare non valerent: *Alios ſub parietem inclinari, ut debiles*: addit deinde: *Si qui orant, Deo ſe aſſiſtere exiſtimat, ut columna immobilis perſtabit*.

Soli Preſbyteri circa Altare cum Epiſcopo ſedilia habebant; teſtaturque S. Hieronymus ep. 85. c. 5 Romæ dumtaxat Diaconos haud ita dudum cum Preſbyteris abſente Epiſcopo adſidere cœpiſſe. Concilium Laodicenum vero eos in Eccleſia præſentibus Preſbyteris conſidere vetat; atque tertio ſæculo demum exacto, Epiſcopi ſedem altiori loco quam Preſbyteri ſtatuere cœperunt; objiciebatur enim Paulo Samoſateno, quod throni genus quoddam erigi ſibi curaſſet, ut ſuper Preſbyteros alios emineret.

At Monachi ſemper ſtantes perſtitere. Theodemarus in Epiſtola ſua ad Theodoſicum ait in Monaſterio Caſſinate, cujus Abbas erat, juxta morem a majoribus acceptum, atque conſtanter ſervatum, Officium ſtando, apertoque capite peractum fuiſſe, infirmis exceptis, terque caput inclinaſſe, cum Gloria Patri, ad Pſalmorum finem, recitarent: *Sicut & alia, quæ a majoribus inſtituta ſervamus, nudato, exceptis infirmis, capite ad Officium ſtamus, flectimus cervicem, quoties GLORIA canitur*. Apud Paul. Diac.

Metenſes Canonici ſive labore, ſive moleſtia, quam ſtando percipiebant, aut certe exiguo in Deum fervore ſuadente baculis, ut iis innixerentur, ad Officium ire cœperunt: At Chrodegangus Reg. c. 7. infirmos dumtaxat paſſus eſt id agere: *Niſi cogente infirmitate baculos in manibus non teneant*. Concilium Aquiſgranenſe an. 816. id pariter fieri vetat, jubetque Canonicos ſtantes officio adeſſe: *Nec cum baculis in choro, exceptis debilibus, ſed religioſiſſime illic ſtandum eſt & pſallendum*. Extat Petri Damiani Tractatus adverſus Canonicos Veſontionenſes editus, qui ſub officii tempus ſedebant, aitque id *torporis ac deſidiæ ſignum eſſe*. Opuſc. 39. Poſtquam vero irreverentiam hanc in iis, qui nullo valetudinis vitio laborant, minime ferendam eſſe dixiſſet, Angelorum exemplo utitur, quorum meminit Apocalypſis, qui omnes ſtantes exhibentur; Moyſem deinde appellat, qui pedes nudavit ob loci ſanctitatem. Quod ſi hujus ſæculi Principum Miniſtri ſtantes illi deſerviunt, quomodo homo luto & pulvere conſtans coram Deo ſedere audebit? *Ecce ubi Seraphim ſedere non audet, ſedet homo lutens*. Tandem rem ita claudit, ſevere eſſe interdicendum non Laicis modo, ſed & Clericis, ne ſub Divini officii tempus ſedeant, niſi ad Nocturnas Lectiones, juxta receptum morem, vel niſi quis gravi valetudinis incommodo laboraret; immo neque *podio inniti* licere ait. Fulcimentorum uſus a Græcis ad nos pervenit, qui primi ad levandum laborem fulcra illa invixere, quæ in ſuperiore parte ſedium verſatilium in veteribus Eccleſiis uſurpi-

Digitized by Google

patarum conſpiciuntur. Ipſi *ſtadia* a *ſtando* appellant, teſte Goar, quia fere ſemper ſtantes, perraro autem ſedentes ſunt in Eccleſia. Latini *ſtallum* a *ſtando* vocant, quia qui ea ratione ſedent, ſunt aliquo pacto ſtantes. Petrus Damianus fulcri dumtaxat meminit, *nec podio inniti*. Durandus XIII. ſæculi Scriptor de ſtallis pro Clero tantum paratis loquitur, neque mos iſte in Monaſteriis adhuc cognitus fuerat. In Vita S. Bonaventuræ, legimus eum vel ægrotantem *noluiſſe muro, vel parieti inhærere, ſed erectum ſemper & ſine capucio ſtetiſſe*. In concilio Baſileenſi primum clerici ſedentes pſallere ſinuntur, ſeſſ. 21. ad *Gloria Patri* ſurgere, atque ad Jeſu nomen inclinari jubentur; quæ rerum novarum a veteri diſciplina diſcedentium numero adſcribi poſſunt. In Regula S. Fructuoſi Epiſcopi Bracarenſis c 3. ſtatutum eſt, humi ſe ſternere debere clericos ad *Gloria Patri*: *ad omnium pſalmorum finem* Gloriam cantantes. *Deo proſternentur*.

Videmus ergo, omnibus retro ſæculis Deum ſtando exoratum fuiſſe, idque ipſe Chriſtus mandaſſe videtur illis verbis, *Cum ſtabitis ad orandum* Marc. 2. Tertullianus de Orat c. 12. id ſuadet ea ratione, quod parum eos revereri videremur, quibus a nobis honos debetur, ſi coram illis ſedeamus; quanto potiore ergo ratione id de Deo affirmare poterimus, cui Angeli ipſi adſurgunt? Auctor Libri de Virginitate inter S. Athanaſiii opera vel puellis ipſis præcipit, ut noctu ſtantes officium peragant: *Media nocte ſurgito, Pſalmos dicito quantum potes ſtans*. Ferunt de S. Martino, quod eum *Nemo umquam ſedere conſpexit*. Idem legitur in Vita S. Epiphanii Ticinenſis ab Ennodio ſcripta. Primum in Gallia fulcimenta quæſita fuere ad Officii tempus, ut ex Petro Damiano videre eſt, quod neque in Italia, neque alibi a ſe viſum eſſe affirmat. In Gallia videre quoque eſt ſubſellia pro Clero; Gregorius enim Turonenſis l. 8. hiſt. c. 31. de Prætextato Epiſcopo Rotomagenſi agens *Formam* appellat ſubſellium, quo utebatur: *Cum quo inter pſallendum ſormulæ decumberet*: Fieri tamen poteſt, ſolum Epiſcopum iis uſum fuiſſe, cujus ſedes ſubſelliorum noſtrorum more confecta erat. Ægrotantes autem Presbyteri plerumque non alia re quam baculis nitebantur. In Vita S. Victoris Epiſcopi Cœnomanenſis ejus rei fit mentio: *S. Martinus dedit baculum ſeu ſuſtentaculum, ſuper quod Sacerdotes fuſis orationibus ſuſtentari*. In precibus Carolo M. a Fuldenſibus Monachis oblatis, querela inſtituitur in Abbatem ipſorum, quod per ejus ſeveritatem: *Nec ægrotis quidem baculum pro ſuſtentatione ferre liceat, nec ad inclinatorium, quod nos formulam dicimus, morando inhærere*.

CAPUT XX.

De Nocturnis Vigiliis.

Mos erat veterum Chriſtianorum feſtis ſolemnibus, atque Dominicis per noctem ad orandum convenire; Gentilium enim Imperatorum metu nocturnos Conventus extra Urbem, atque in Cœmiteriis habere cogebantur. Tertullianus lib. 2. de Uxor. ea de re uxorem ſuam monet: *Cum per noctem exurgis oratum. . . . Memineris etiam per noctem adorandum Deum ſibi eſſe*. Minutius Felix, S. Cyprianus, Concilium Laodicenum, Prudentius, Plinius Junior, atque alii harum vigiliarum mentionem faciunt. Cum vero Hiſpanus quidem Presbyter eas damnare voluiſſet, S. Hieronymus in Epiſtola ſua ad Riparium Jeſu Chriſti verbis illas tuetur; *Vigilate*, ad ejus exemplum *noctes in precibus* traducendo. Addit & exempla Davidis, qui ſub noctis medium e ſtrato ſuo ſurgebat; S. Pauli, & Silæ, qui in vinculis detenti totam noctem orabant; S. Pauli, qui viduæ cuidam diem, noctemque orando tranſigere præcipit; Iſajæ, qui mentem per noctem in Deum elevabat, *Anima deſideravit te in nocte*; Judithæ, quæ populum noctu ad orandum congregavit, quibus plura pſalmorum loca ſuperaddeba: 2

bat, ubi Propheta ad noctu ſurgendum, atque vocem in Dei laudes extollendam hortatur. S. Hieronymus ad Euſtochium Virginem ſcribens, *Noctibus*, inquit, *bis, terque ſurgendum*, atque in Epiſtola ad Sabinianum ait, noctu totam Eccleſiam Hymnis, qui in Chriſti honorem decantantur, perſonare.

S. Ambroſius in Pſalm. 118. Fidelibus Davidis, atque Jeſu Chriſti exemplum proponit, atque in lib. de Abraham, ait: *Simul ad orandum nocte nobis ſurgendum eſſe*. S. Hieronymus ætate ſua morem media nocte ſurgendi in Eccleſia ſervatum fuiſſe ſcribit hom. 26. in Act. *Eccleſia Dei mediis ſurgit noctibus*. Palladius quoque auctor eſt, ſanctum hunc Doctorem numquam populum ſuum hortari deſtitiſſe, ut noctu officiis intereſſet, viros ſcilicet, quibus per diem id præſtare non licebat; mulieres enim S. Joannes Chryſoſtomus domi manere, atque interdiu dumtaxat ad Eccleſiam ventitare volebat, quemadmodum ex ejus Homilia XIII. ſup. Ep. ad Hebræos intelligimus.

Virgines Deo ſacræ diu, noctuque pſallebant, ut ex S. Gregorio Nyſſeno conſtat de S. Macrina agente: *Aſſidua pſalmorum decantatio, quæ nec die, nec nocte intermittebatur*. S. Hilarius nocturnæ vigiliæ, atque orationis præſtantiam proſequitur. S. Auguſtinus in pſ. 118. Vigiliarum, quæ Mediolani fiebant, meminit: Victor Vitenſis vero lib. 2. earum, quæ in Africa agebantur ad Martyrum Feſta celebranda: *Jam ob celebritatem Feſtivitatis Hymni nocturni per totam Eccleſiam canente populo concrepabant*. S. Paulinus lib. 3. de Vita S. Martini ea de re agit, tamquam in univerſa Eccleſia recepta; *Vigil ocius omnis turba ad conſuetos, modulamina dulcia, Pſalmos advolat & Sanctis ſolatia quæris in Hymnis, quæ pellant ſegnes vulgato corpore ſomnos*. Nihil frequentius apud Gregorium Turonenſem occurrit, quam Feſtorum in Eccleſia Vigiliæ.

Verum Vigiliæ hæ, quæ a Chriſtianis ob neceſſitatem ſimul, & pietatem inſtitutæ fuerant, viguerunt quidem ſatis diu etiam poſt pacem Eccleſiæ reſtitutam; at tot pravi uſus, atque ab hominum diſſolutorum moribus incommoda inde orta ſunt, ut penitus demum Laicis interdictæ fuerint. Concilium Eliberitanum mulieribus primum eis intereſſe vetuit; Altiſſiodorenſe vero ſexto ſæculo omnibus populis iis adeſſe prohibuit can. 36. *Non licet .... nec pervigilias in Feſtivitatibus Sanctorum facere*. S. Bonifatius Moguntinus eas quoque abolevit, eo quod edendi, atque bibendi libido poſt Nocturnum Officium invaluiſſet. Auctor ſerm. 24. ad *Fratres in Eremo* refert plura alia incommoda, quæ in vigilias haſce irrepſerant, pluresque noctem ludendo, atque ſaltando tranſegiſſe, eaque de cauſſa ſanctam Monicam S. Ambroſio, ut eas aboleret, ſuaſiſſe. Verum Scriptor hic nullam fidem promeretur, cum e ſancto Auguſtino conſtet, Catholicos aſſidue vigiliis adeſſe ſolitos fuiſſe Arianorum cauſſa. Adfirmarunt etiam nonnulli, eas a Bonifacio I. Pontifice ſublatas fuiſſe: verum id quoque ſancti Ambroſii ſcriptis repugnat, quibus tam frequens fit vigiliarum, quas cum populo ſuo peragebat, mentio. Immo Paulinus Presbyter ait, ſanctum hunc Epiſcopum eas Mediolani inſtituiſſe, ut populos Arianæ perſecutionis tempore otio corrumpi non ſineret: *Hoc tempore .... vigiliæ in Eccleſia Mediolanenſi celebrari cœperant*, atque ad Mediolanenſis exemplum ab aliis Occidentis Eccleſiis idem ſervatum fuiſſe. S. Leo in ſuis ſermonibus de Jejunio decimi, & ſeptimi menſis, ſanctus Gaudentius, aliique a nobis jam recitati, ejus rei teſtes advocari poſſunt. Sola dumtaxat Natalis Vigilia populis ad hanc diem permittitur; quod & Paſchatis tempore diu viguit; at deinde Officium illud Sabbato in anteceſſum abſolvi cœpit, quemadmodum ex ejus diei Præfatione intelligimus, *In hac potiſſimum nocte*. Reliquis vero ſolemnibus diebus vigiliæ in jejunia mutatæ fuere, ut noſtra ætate conſuevimus; quæ cauſſa eſt, cur recentiores ſolemnitates, atque vel ipſius Corporis Chriſti Feſtum Vigiliis careant.

Quod Clerum attinet, noctis Vigilias ſemper ſervavit; potiſſima enim Mona-

Monachorum pars Matutinum noctu abſolvunt, atque Pariſienſis Eccleſia ad hanc diem hac re maxime excellit. Ratherius Veronenſis Clericos ſuos hortabatur: *omni nocte ad Nocturnos ſurgite*. Idem a Papa Leone IV. præſtitum eſt in Homilia quadam ad Parochos, cujus hæc verba ſunt art. 1. *omni nocte ad nocturnas Horas ſurgite, & curſum veſtrum horis certis decantate*. Carolus M. idem ſtatuit in ſuis Capitularibus anno 802. *Ut omnes Sacerdotes Horis competentibus diei, ac noctis ſuarum ſonent ſigna Eccleſiarum, & ſacra Deo celebrent officia.* Epiſcopi etiam in viſitatione exquirebant, num Parochi noctu ad Matutinum recitandum ſurgerent, atque Officium ſtatis horis abſolverent, teſte Reginone lib. 1. num. 27. & 28. *Si nocturnis horis ad Matutinas Laudes perſolvendas omni nocte ſurgat. Si Primam, Tertiam, Nonam certo tempore ſigno Eccleſiæ denunciet, & curſum debitum cantet*. Gregorius Turonenſis, etiam dum iter ageret, noctu ad Matutinum recitandum ſurgebat, quomodo ipſe de ſe teſtatur lib. 8. Hiſt. cap. 15. Idem in Vita S. Gregorii Langrenſis ſcribit, aitque de Presbytero, qui iter faciens *Juxta morem Sacerdotum, nocte de ſtrato ſuo conſurgens, orationi adſiſtit*. S. Hugo Lincolnienſis *Preces Canonicas ſtatuto perſolvebat tempore, nec induci poterat, ut aut præveniret illud, aut differret*. In pluribus Ordinariis Benedictinis apud Surium 17. Novemb. præſcriptum eſt, ut Matutinum ſub noctis medium æſtivis Dominicis recitetur, ut Laudes aurora exoriente peragi poſſint.

CAP. XXII.

De Divini Officii Horis; an primis ſæculis quotidie iiſdem Horis Conventus haberetur, quove demum ævo id fieri cœptum ſit?

QUemadmodum in Synagoga variæ erant horæ precibus dicatæ, ita & Eccleſia morem eumdem ſervavit, atque hac de cauſſa apud vetuſtiſſimos Eccleſiaſticos Scriptores mane, & Veſperi, Tertiæ, Sextæ, & Nonæ mentio reperitur, ut a nobis relatum eſt. Verum ex iis non conſtat, quotidie, ſtabilique ratione fideles ad Eccleſiam oraturos iiſdem horis conveniſſe. Perſpicimus quidem, puta ex Conſtitutionibus Apoſtolicis, hortari eas ad orandum horis illis, nihil tamen habetur publice, an domi id eſſet faciendum; & forte majori dumtaxat zelo ardentibus, majoreſque in pietate progreſſus facientibus proponebantur. Liber de Virginitate inter Athanaſii opera Virginem tantum alloquitur, varia hæc tempora pietati ſacra illi præſcribens. S. Baſilius Monachis tantum ea proponit, tamquam Monaſtici ſtatus Officium, atque ipſorum Regulæ exercitationem; neque aliter S. Ephrem. S. Joannes Chryſoſtomus autem in Pſal. 118. in pietate magis exercitatorum opus fuiſſe ſignificat: *optimi quique viri, ac pietate præditi ſtationem ad Deum ſepties faciunt*. S. Cyprianus trium puerorum in fornace tribus diverſis temporibus orantium exemplum afferens ait, hunc juſtorum morem fuiſſe; *Sic juſti precabantur*, atque illorum, qui ceteris pietate eminere vellent, videturque eorum dumtaxat probare conſilium, qui id ex pietatis affectu, ſive ut alios ad imitandum excitarent, agebant, nihil vero addit, id publice a Clero ſingulis diebus ſervatum fuiſſe. Prudentius id ſibi propoſuiſſe videtur, ut Hymnos, ſive Cantica componeret in illorum gratiam, qui horis illis orare vellent. S. Hieronymus harum horarum meminit dumtaxat in epiſtolis ad Matronas pietati addictas, aut ad Virgines, Monachoſve, atque præcipue ad puellas in Bethleemetico S. Paulæ monaſterio congregatas conſcriptis, ubi Pſalterium in diei, noctiſque horas diſtributum recitabatur: *Mane, Tertia, Sexta, Nona, & Veſpere, & noctis medio per ordinem Pſalterium canebant*: Officium enim Pſalterio hoc pacto diſtributo conſtabat. Caſſianus, S. Benedictus, S. Cæſarius, atque alii Regularum Auctores Monachis tantum, atque Religioſis mulie-

Digitized by Google

lleribus id proponunt. Quibus fit, ut Eccleſia ſemper quidem optaverit, ut horis iſtis fieret oratio, multoſque id ſingillatim præſtitiſſe; at publice, atque in Officii rite diſtributi formam in Monaſteriis primum fieri cœpiſſe. Oportebat enim ſolitarios hoſce aliquo pacto, utiliter in ſeceſſu otium terere, atque cum mundo ſe abdicaſſent, ut Deo ſe devoverent, nihil aptius inveniri poterat, quam ſi Regula quædam illis præſcriberetur, quæ illos ſtatis diei horis orare juberet, idque tanto lubentiori animo, quod plures Clerici, atque Laici in ſæculo homines id ſponte ſua domi factitarent.

Tribus enim prioribus ſæculis, perſecutionum rabie ſæviente nonniſi occultos conventus habere licuit, idque Sacrificii tantum gratia, teſte Scriptore Conſtitut. Apoſt. l. 8. c. 34. *Quod ſi ad Eccleſiam prodire non licuerit propter Infideles . . . . pſallat ſibi unuſquiſque, canat, oret, ſaltem duo ſimul, aut tres.* Perraro autem temporibus illis, alia quam Sacrificii cauſſa conveniebant.

Ubi autem pax Eccleſiæ reddita fuit, cum Presbyteri, & Clerici, pro gravibus tantum Eccleſiæ neceſſitatibus ordinarentur, nullos videmus per ea tempora ad cantandas Deo laudes extra Sacrificii tempus potiſſimum deſtinatos. Meminit quidem Socrates l. 14. cap. 18. Eccleſiæ cujuſdam Edeſſenæ S. Thomæ dicatæ, *in qua Collectæ ſine intermiſſione celebrabantur*, id tamen fortaſſe quotidianos dumtaxat conventus ad Sacrificium innuit; neque locus hic omni penitus dubitatione vacat, ut ex illo canonicum Officium a Clero abſolutum ibi fuiſſe conficere valeamus. Fieri etiam poteſt, perpetuam pſalmodiam, vel laudem perennem, Officiumve Divinum nullo intervallo a Monachis celebratum fuiſſe, quomodo Conſtantinopoli Monachi *Achæmetæ* pſallere ſolebant, quorum meminit Theodorus Lector, atque Theophanes, quique *Non dormientes* appellati fuere, quaſi eos numquam dormiſſe ſignificare vellent, quod ii horis ſingulis orantes vigilarent, atque cantus in Dei laudem numquam intermitteretur; in claſſes enim varias diſtributi invicem ſibi diu, noctuque ſuccedebant.

Clerum vero quod ſpectat, diſcimus ex Gregorio Turonenſi l. 10. hiſt. Tertiam, & Sextam ea in urbe ab Injurio Epiſcopo ſexto ſæculo inſtitutas fuiſſe. Id ipſum Arelate factum docet Vita S. Cæſarii apud Cyprian. *Qui inſtituit, ut quotidie Tertiæ, Sextæ, & Nonæ opus in Sancti Stephani Baſilica Clerici cum hymnis cantarent.* In Vita S. Pauli Epiſcopi Verodunenſis ſeptimo ſæculo legimus, nullos tunc fuiſſe Clericos ea in Eccleſia pro Officiorum celebratione; advocatoſque fuiſſe extraneos Presbyteros ad Miſſam, vel Officia recitanda, qui *accepta mercede* domum revertebantur. Refert Vita S. Theorici Epiſcopi Altiſſiodorenſis octavo ſæculo, eum ſingulis hebdomadis Monachos ex Urbis, atque adjacentis agri Monaſteriis acciri curaſſe, ad Officium in Cathedrali S. Stephani Eccleſia peragendum, atque decreviſſe, quid cuique ea de cauſſa tribuendum eſſet. Sidonius Apollinaris hujus rei quoque meminit ep. 17. *Cultu peracto vigiliarum, quas alternante dulcedine Monachi, Clericique pſalmicines concelebraverant, quiſque in diverſa ſucceſſimus, præſto ad Tertiam profuturi cum Sacerdotibus res Divinas faciendas.*

Romæ etiam ante nonum ſæculum nulla Eccleſia præter S. Petri officia peragebat; quod etiam ab Amalario tantum diſcimus, qui in Librorum ſuorum Præfatione fatetur, conſultos a ſe fuiſſe *Eccleſiæ S. Petri Miniſtros*, ut diſceret, quot orationes ſolerent in Miſſa ante epiſtolam recitare. Inde tamen nemo exiſtimet ante nonum ſæculum Officia quotidie Romæ abſoluta non fuiſſe, cum S. Benedictus in ſua Regula auctoritate Eccleſiæ Romanæ utatur: *Canticum unumquodque die ſuo ex Prophetis, ſicut pſallit Eccleſia Romana.* Præterea Anaſtaſius Bibliothecarius in Vita S. Gregorii III. ait, eum in Eccleſia S. Chryſogoni Monachorum cœtum inſtituiſſe, ut quotidie officia peragerent, *inſtar officiorum Eccleſiæ B. Petri Apoſtoli*. Idem de eodem Pontifice hæc habet: *In quo congregationem Monachorum conſtituit ad perſolvenda quotidie ſacra officia laudis*

divinæ in Baſilica Salvatoris, quæ Conſtantiniana nuncupatur, juxta Lateranos, diurnis, nocturniſque temporibus ordinata inſtar Eccleſiæ B. Petri Apoſtoli. Ante ea vero tempora Pelagius Papa Monachos Caſſinates in Eccleſia Lateranenſi ad Officia celebranda conſtituerat. S. Gregorius lib. 2. Dialog. ait, plura ſe ſingularia de S. Benedicti Vita a Valentiniano accepiſſe. *Qui annis multis Lateranenſi Monaſterio præfuit.* Monachi igitur erant, qui in Lateranenſi Eccleſia Officium peragebant. Quod S. Petri Eccleſiam attinet, Monachi quoque idipſum ibi præſtabant, qui in quatuor Urbis Monaſteriis degebant, ſcilicet Monachi Monaſterii S. Martini, S. Stephani minoris, S. Stephani majoris, & SS. Joannis, & Pauli, qui ad S. Petri Eccleſiæ latera habitabant.

Refert vitæ Gregorii II. Scriptor, Monachos ad Officia in Eccleſiis Parochialibus peragenda ventitaſſe: cauſſa autem, cur Monachi advocarentur, ea erat, quod in Cathedralibus, atque Parochialibus Eccleſiis non ſatis frequens eſſet Clericorum numerus ad Officia celebranda; quod Pariſiis quoque fieri ſolet in vetuſtis Urbis Eccleſiis, ad quas Eccleſiæ Cathedralis Clerus Officiorum agendorum cauſſa ſacro Patroni die tranſire ſolet, Tertiamque ibi, Miſſam, & Sextam decantare. Eodem pacto in Palatii ſacello ſolemnioribus ejus Eccleſiæ diebus, qui octies fere per annum recurrunt, annua ſtipe ad hoc a Regibus conſtituta Mendicantes, Sodaleſque alii Officia peragunt, primas ſcilicet Vigiliæ Veſperas, Tertiam, Miſſam, ſextam, atque concionem celebritati aptam; Capellani enim, ſive Canonici ſub Inſtituti ſui exordia exiguo numero erant, neque Officia ſolemnioribus diebus magnificentius peragere poterant. Inſtituta poſtea fuere Clericorum Collegia ad Monaſteriorum exemplum, atque Officio addicti fuere, eaque eſt Capitulorum Cathedralium, & Collegiatarum origo. Chrodogangus primum Clericos Metis congregavit, atque Inſtitutionis Regulam conſcripſit, quæ vitæ canonicalis forma erat, unde canonici appellati ſunt.

Conſtat ex Concilio Epaonenſi anno 517. can. 19. in ruralibus Parochiis Clericos ex vicinia convocari ſolitos ad Officia ſacro Patroni die celebranda; *Sanctorum Reliquiæ in Oratoriis Villaribus non ponantur, niſi vicinos Clericos eſſe contingat, qui Sacris cineribus pſallendi frequentia famulentur.* Concilium Emeritenſe, ſeptimo ſæculo habitum, mandat Epiſcopis, *ut de Eccleſiæ ſuæ familia Clericos ſibi faciant, ut Officium Sanctum bene peragant.* Tandem Capitularia anni 802. atque Concilia Epiſcopis præcipiunt: *Ut omnes Eccleſiæ publicæ Canonicis Horis curſum ſuum cum reverentia habeant.* Conc. Celithen. an. 787.

CAP. XXII.

De ſigno olim adhibito ad convocandos ad Officia Clericos, Monachos, atque Fideles.

PRimis Eccleſiæ ſæculis publico ſigno ad divina officia convocari Fideles non poterant. Plinius enim, qui cœtuum noſtrorum meminit, de ſigno plane ſilet: immo contra de Chriſtianis ait, *Latebroſam, & Lucifugam Nationem* eſſe, atque loca, & cœtus ſæpe mutare. Baronius affirmat, eos, qui in Epiſtola S. Ignatii ad Polycarpum *Curſores Dei* appellantur, a S. Hieronymo vero in Epiſtola ad Euſtochium *Præcones*, quorum opera utebantur Chriſtianæ Matronæ, cum Agapas largiri cupiebant, homines fuiſſe, quorum eſſet muneris Fideles loci, atque temporis, quo Conventus haberetur, admonere. At veroſimilius nobis videtur, Epiſcopum, ſive eo jubente Diaconum in Conventu locum, & tempus ſequentis pronunciaſſe. Iis vero locis, quibus Conventus hi ſtatis horis, atque locis habebantur, pietas ipſa ſigni, aut monitoris loco pleriſque omnibus erant.

Pace Eccleſiæ reſtituta mos tabulam ligneam pulſandi obtinuit, qua Fideles de Officii tempore admonebantur. In Actis ſancti Anaſtaſii Martyris a Concilio Nicæno II. relatis Act. 4. habetur Cle-

Digitized by Google

Clericos, *Ligna ſacra pulſantes obviam factos* ejus Reliquias afferentibus. Apud Græcos autem ad hanc diem tabula ex alto ſuſpenſa malleo percutitur, ad officii tempus ſignificandum. Idem videre eſt in Vita ſancti Joannis Chryſoſtomi a Metaphraſte relata: *Pulſato ligno vocatos homines ad quamdam congregationem*. In Vita Sancti Theodori Archimandritæ apud Surium 7. Jan. hujus rei mentio fit: *Lignum, quod convocat ad Eccleſiam, pulſantes*. Joannes Moſchus Grad. 18. *Canonis lignum* appellat.

In Regula Sancti Pacomii habetur, Monachos ad tubæ ſonum convocatos fuiſſe: *Quando ad Collectam tuba inſonuerit*; erat autem tuba cornea. Ita & S. Joannes Climachus in Prat. c. 11. *Cum inſonuerit ſignum ſpiritualis tubæ*. Apud Palladium in Hiſtoria Lauſiaca Frater malleo feriebat januas Cellularum Monachorum, ad eos excitandos, atque, ut ad Matutinum irent, admonendos.

Succeſſit deinde *Campanarum*, *& Nolarum* uſus; hæ vero ita appellatæ, quod Nolæ in Campania inventæ fuerint. Polydorus Virgilius, Genebrardus, aliique putabant, campanarum uſum ſub Sabiniano Pontifice S. Gregorii ſucceſſore primum percrebuiſſe. Alii vero contra affirmant, Sanctum Paulinum Nolæ Epiſcopum primum campanis in Ecclesia uſum fuiſſe, Papam vero Sabinianum juſſiſſe dumtaxat, ut impoſterum illis eſſet utendum, ſive, ut Martinus Polonus ait, primum juſſiſſe, ut iis ſignum ad horas Canonicas eſſet edendum. Earum mentionem etiam ante Sabinianum factam videmus a Gregorio Turonenſi lib. 3. de Mir. S Mart. c. 23. atque adeo in Gallia receptas fuiſſe: *Interea ſignum movetur*; atque alio loco, *ſigno ad Matutinas commoto*, quæ verba nonniſi de campana accipi poſſunt. Alibi funis quoque meminit e campana ad eam commovendam, ut ſonum edat, pendentis. *Ad funem illum, de quo ſignum commovetur*. Atque iterum in Galliæ Hiſtoria lib. 2. cap. 23. *Signum ad Matutinum commotum*. Campanarum meminit etiam Vita S. Lupi Archiepiſcopi Senonenſis anno 623. a Surio 1. Septem. relata.

Ex his facile intelligimus, Fideles aliquo ſigno ad Officium convocatos fuiſſe; ſævientibus vero perſecutionibus ſignum illud occultum erat, neque ſatis conſtat, quo pacto fideles admoniti fuerint. Reſtituta vero Eccleſiæ pace, varia ſigna adhibita fuere, ut tubæ, mallei, tabulæ ligneæ, quæ feriebantur. Campanarum, in Eccleſiis uſus plerumque S. Paulino Nolano Epiſcopo tribui ſolet, *Campanaſque* a Campania Provincia, Nolas vero a Nola Urbe appellatas fuiſſe affirmant. At longe ante ea tempora campanarum eadem hac appellatione meminit Quintilianus, atque indubium eſt, Nolarum uſum apud Judæos antiquiſſimum fuiſſe. Summus eorum Pontifex aurea tintinnabula extremæ tunicæ oræ ſuſpenſa gerebat, ut populum, cum Sanctuarium ſubiret, admoneret. Proſerpinæ Sacerdotes apud Athenienſes campana ſonum edebant, quo populus ad ſacrificium convocabatur. Perſæ, Græci, atque Romani iis quoque uſi ſunt, atque omnibus retro ſæculis Nolæ minores e collo Mulorum, aliarumque pecudum ſuſpendi conſueverunt. Mendici quoque nolas habebant, ad prætereuntes, ut ſtipem darent, excitandos. Fieri tamen poteſt, S. Paulinum primum iis uſum fuiſſe ad fideles convocandos, moremque hunc ad pleraſque Occidentis Eccleſias pertranſiiſſe; apud Græcos vero minus frequens fuit, qui ligneo quodam inſtrumento omni ævo uſi ſunt, quod *Symandron* appellant; eſt autem exigua tabula 14. pedes longa, quæ duobus ligneis malleolis percutitur. Conſtat tamen in quibuſdam Græcorum Eccleſiis Campanas fuiſſe, antequam Turcarum tyrannide opprimerentur, qui poſt Conſtantinopolim captam, eorum uſum interdixerunt, Ad hunc tamen diem in Monte Atho ſuperſunt.

Digitized by Google

C A P. XXIII.

De Officio, quod Nocturnum appellabatur, hodie vero Matutinum dicitur; & qua hora incipi ſoleret.

NOcturnum Officium ita appellatum eſt, quia noctu recitabatur. *Vigiliæ* quoque dicitur, quia populis dormientibus, qui Officium recitabant, vigilias agere cenſebantur; atque hoc *Vigiliarum* nomen defunctorum Officio ad hanc diem reliquum fuit; ejus enim Nocturni *vigiliæ* appellantur. Solet autem plerumque Officium hoc *Matutinum* appellari, quia Laudibus conjunctum eſt, quæ mane recitari ſolebant: *Matutinæ Laudes*. Hodie vero noſtris moribus Matutinum dicitur, quod Officium hoc, quod ubique noctu peragebatur, a nullo fere Clericorum alio, quam matutino tempore recitari ſoleat.

Inter omnes Officii horas, nocturna in tota vetuſtate celeberrima eſt. Vetuſtiſſimi Chriſtianorum, vel ipſis Gentilibus teſtantibus, eam ſanctiſſime ſervabant. Sic Plinius Junior ep. 75. l. 1. & Lucianus in Dialogis: *Ad hymnos tota nocte decantantes, vigilantes*. Amianus Marcellinus: *Qui die feſto Chriſtiani ritus in Eccleſia pernoctabant*. Lactantius moris hujus rationem reddit in hæc verba: *Nocte vigilias elaboramus propter adventum Regis ac Dei noſtri* l. 7. c. 19.

Nihil frequentius apud veteres Eccleſiaſticos Scriptores occurit, quam Chriſtianorum vigiliarum mentio. Concilium Elibecitanum, mulieribus eas primum interdixit, nequid incommodi eveniret: Nos rectius exiſtimavimus, ait Concilium iſtud can. 35. jubere ne mulieres noctes in Cœmiteriis traducant, quia ſæpe Orationis obtentu in gravia peccata clam incidebant. Ita S. Joannes Chryſoſtomus hom. 3. in ep ad Heb. populo ſuadens, ut noctis Officio intereſſet, id tamen mulieribus interdicit, jubetque eas domi manere, atque interdiu dumtaxat ad Eccleſiam venire.

Nemo autem exiſtimet haſce vigilias, ſive nocturnum Officium, ad quod populus advocabatur, quotidie peractas fuiſſe. Conſtat enim ex S. Joanne Chryſoſtomo, diebus tantum Dominicis ſolemnioribuſque aliis fideles ad eas convocatos fuiſſe. Solebant autem præcipue ad Martyrum monumenta diebus eorum nomini ſacris populi per noctem cum Clero vigilare, atque Officio, & Miſſæ, quæ poſt Nocturnos celebrabatur, intereſſe, fere ut nos Natalis temre poſt Matutinum Miſſam celebramus.

Quod horam ſpectat, qua nocturnum Officium peragebatur, non ubique eadem fuit. Advertendum eſt autem, apud Orientales diem in duodecim horas æquales diviſum fuiſſe, eas ab ortu Solis uſque ad occaſum numerando. Id ex parabola Operarum vineæ a S. Matthæo c. 20. 6. relata intelligimus, ubi dicitur patrem familias variis horis uſque ad undecimam foras exire ſolitum, atque opus hora duodecima, quæ diei poſtrema erat, abſolutum fuiſſe. Chriſtus quoque ait: *Nonne duodecim ſunt horæ diei?* Hebræi, ceterique populi diem in duodecim horas eodem pacto partiebantur, idque eorum exemplo Chriſtiani, S. Iſidoro Hiſpalenſi teſte præſtiterunt. Nocturnarum horarum prima a Solis occaſu incipiebat, atque ita ceteræ noctis horæ proprias habebant appellationes pro earum ordine, ita ut ſexta in noctis medium incideret. Nocturnæ horæ in quatuor partes diviſæ erant, quarum quælibet tribus horis conſtabat, quibus abſolutis vigiliæ in Eccleſia ad Deum orandum fiebant, juxta militiæ morem, quo nox in quatuor partes æquales dividebatur, *Vigiliarum* nomine appellatas, quod excubiæ juxta militarem diſciplinam quater per noctem mutarentur, tertia quaque hora; quibus vigiles undique diſpoſiti excubias agebant, ne de repente non providentibus hoſtes ſupervenirent. Harum vigiliarum mentio fit in Evangelio Marc. 13. *Vigilate quia neſcitis quando Dominus veniat, ſero, an media nocte, aut galli cantu, aut mane*. S. Marcus quoque de quarta noctis vigilia agit c. 7. 48. *Circa quartam vigiliam noctis*, quemadmodum & S. Matthæus

Digitized by Google

14. 25. referens Chriſtum ſuper mare ingredientem ad Apoſtolos ſuos veniſſe, *Quarta noctis vigilia*. Itaque diſcimus ex Evangelio, noctem juxta Græcorum, & Romanorum morem in quatuor vigilias diſtributam fuiſſe. In veteri autem Teſtamento ante Ezechiæ tempora nulla fit horarum mentio; de illo vero Iſ. 38. legitur, promiſſum ei a Deo fuiſſe, Solis umbram, quæ decem gradibus in Achazi horologio deſcenderat, decem gradibus retrogreſſuram, ſive Solem decem horarum ſpatio iter ſuum remoraturum. S. Lucas vero, qui ſecundæ, & tertiæ vigiliæ tantum meminit cap. 12. primam ſupponit, quartam vero non excludit. Quare tenenda eſt diviſio S. Matthæi, & S. Marci. In eo vero difficultas tantum eſt, quod S. Marcus galli cantum a noctis medio diſtinguat: *An media nocte, an Galli cantu*. Conſtat ex vetuſtis Romanis ordinibus id promiſcue uſurpatum fuiſſe, atque matutinum, ad Galli cantum, vel ad noctis medium recitare, eodem ſenſu ab iis acceptum: *Die Dominico ad vigilias in primo Galli cantu*, quod ſingulis feriis, ſingulisque feſtis adſcriptum eſt. Vigiliæ ad Galli cantum, ſive noctis medio ſemper recitatæ ſunt, quæ cauſa eſt, cur in aliis Romanis ordinibus, *media nocte* legamus. S. Joannes Chryſoſtomus hom. 59. ad pop. Antioch. de Officio agens, quod ætate ſua ſub noctis medium recitabatur, horam demonſtrare volens, ait, initium illi dandum ad Galli cantum; moreſque Monachorum deſcribens refert, Præpoſitum ad Galli cantum, ſolum pede ferire ſolitum, ut eos excitaret, & mox Pſalmis canendis initium factum. *Galli cantu continuo Præpoſitus aſſiſtit*. In Regula Abbatis Iſaiæ cap. 57. atque in Regula S. Baſilii cap. 37. tempus illud noctis medium appellatur; *Media nocte*; atque in Regula S. Columbani cap. 7. Carthuſiani duabus horis ante noctis medium incipiunt; S. Benedictus vero duabus poſt mediam noctem horis, ſurgendum eſſe præcipit hora, quam ipſe vocat octava: *Modice amplius de media nocte, ut digeſti alacres ſurgant ad vigilias hora noctis octava*.

Veteres Monachi non omnes eadem noctis hora ſurgebant; quidam enim ipſa media nocte excitabantur, quales iis ſunt, quorum meminit S. Joannes Chryſoſtomus. S. Baſilius jubet, ſuos ter per noctem laudes Deo canere, ſcilicet ineunte, media, atque exeunte nocte. Palladius refert, Ammonii Diſcipulos, noctes totas orando traduxiſſe ſtantes modo, & modo ſedentes; quo vero horam cognoſcerent, qua ſurgendum eſſet, Galli cantum ſequebantur, vel ſtellarum ortum; Horologiorum enim inventum recentius eſt, atque aquas primum inſtituta fuere. Ut Monachi e ſomno expergefierent, pede impellebantur, vel verſiculus cantabatur, vel januam malleo feriebant, aut crepitaculo ſtrepitum edebant, vel ſonitum Nola excitabant.

Ut ad Romanos mores circa Matutini horam redeamus, hæc in vetuſtis Romanis ordinibus reperiuntur. Solemnioribus diebus, quibus duplex Officium recitabatur, prima Matutini pars, prima noctis hora, ſcilicet poſt Solis occaſum decantabatur: *In initio, ſeu crepuſculo noctis*; ſecunda vero *ad primum Galli cantum*. Iis vero diebus, quibus unicum Officium erat, decernitur ad Galli cantum ſemper eſſe recitandum, hoc tantum diſcrimine, quod tribus ante Paſcha diebus, id media nocte eſſet peragendum: *Ad vigilias media nocte*; quibus verbis diſcrimen aliquod innuitur inter noctis medium, & Galli cantum, atque hunc primum Galli cantum poſt noctis medium fuiſſe, ea fortaſſis hora, quam S. Benedictus octavam vocat, nos vero Galli ſecundam. Inde quoque colligitur veterem morem Matutinum ad noctis medium recitandi, ſolis tantum tribus ante Paſcha diebus ſervatum fuiſſe; Conſtat enim ex Amalario ejus ætate, Matutinum e veteris horæ poſſeſſione detruſum fuiſſe, neque amplius media nocte recitatum, cum adnotaverit verſiculum, *Media nocte ſurgebam*, in aliud, *quoniam illuminas*, mutatum fuiſſe, poſtquam mos Matutinum media nocte recitandi intermiſſus fuit, quod fortaſſe poſt S. Benedictum factum eſt, ejuſque exemplo hujus Officii

ficii hora in aliud tempus mutata, quomodo Chrodogangus fecit in ſua Regula pro Canonicis Metenſibus, qui ut hora octava ſurgant, tantum præſcribit. Hac ergo ratione in pluribus Eccleſiis Officium ſenſim quatuor, vel quinque horis ſerius peractum eſt, quemadmodum Stephanus Poncherius Epiſcopus Pariſienſis id fieri permiſit in ſuis ſtatutis anno 1503. *ut loco mediæ noctis mane circa quartam, & quintam horam nocturnum celebrarent Officium*. In ſola vero Cathedrali Pariſienſi vetus mos, Matutinum media nocte recitandi ſemper ſervatus fuit.

Affirmare tamen poſſumus per primum Galli cantum Romæ noctis medium intellectum fuiſſe; quod ex prima Natalis Miſſa conjicimus, mediæ noctis Miſſa appellata, quæ dicitur etiam: *Miſſa ad primum Galli cantum*, ſive *in Galli cantu*, quæ ipſa media nocte incipit. Animadvertendum etiam eſt horas duas poſt mediam noctem in Regula S. Benedicti demonſtratas, non univerſe ab illo Ordine ſervari; ſunt enim Monaſteria plura, præcipue Sacrarum Virginum, quæ media nocte conſurgunt. Pariſiis Matutinum media nocte recitatur in Monaſteriis S. Victoris, Montis Martii, Cœleſtinorum, atque Virginum Dei, ac præterea in quatuor Mendicantium Eccleſiis. Juxta veteres S. Germani Pratenſis mores æſtate Matutinum media nocte dicebatur ab Encæniorum die vigeſima prima, ſcilicet Aprilis, uſque ad vigeſimam octavam Auguſti, atque hyeme hora poſt mediam noctem ſecunda.

CAP. XXIV.

De tribus Nocturnis Officii Nocturni.

Principio unicus erat Nocturnus in noctis officio, conſtabatque duodecim Pſalmis, quemadmodum ad hanc diem ferialibus diebus, atque in primo Dominicæ Nocturno fieri ſolet.

Verum cum Dominica dies tota Deo colendo, atque laudando ſacra eſſe debeat, cœperunt Monachi noctem orando tranſigere. Caſſianus l. 3. c. 3. docet, Ægyptios tribus diverſis noctis temporibus diebus Dominicis oraſſe, quibus opus facere non licebat; contra vero diebus reliquis, quibus opus faciebant, ſemel tantum per noctem orabant: *Eas noctes in partitis diſtinguunt officiis*. Poſt aliquot Pſalmos decantatos tres Lectiones perlegebant, idque tribus diverſis temporibus per noctem repetebant, quæ res tres noſtros Dominicæ Nocturnos aperte demonſtrat. Apud S. Cæſarium Arelatenſem c. 21. videmus, trium Lectionum loco, quæ feriarum diebus recitabantur, diebus Dominicis duplo plures ſcilicet ſex perlectas fuiſſe: *Omni Dominica ſex Miſſas facite*. S. Columbanus in ſua Regula ſatis ſignificat, quam longum eſſet officium nocturnum Dominicæ diei, quod tribus intervallis triginta ſex Pſalmi, atque duodecim Antiphonæ recitarentur. Id quoque quam ſimillimum tribus noſtris Nocturnis eſt, quorum ſinguli 12. Pſalmis conſtant, idque per æſtatem tantum; hyeme vero 75. Pſalmi, & 25. Antiphonæ dicebantur. S. Benedictus diebus Dominicis matutinum uſque ad Auroram protrahi curabat, atque duorum Nocturnorum, & duarum Lectionum loco, quæ ferialibus diebus recitari ſolebant, die Dominica tres Nocturni, 12. Lectiones, atque totidem Reſponſoria recitabantur. S. Fructuoſus in ſua Regula c. 3. jubet tres Nocturnos, ſingulisque Nocturnis 12 Pſalmos, cum tribus Lectionibus ad primum, quatuor vero, & totidem Reſponſoriis ad ſecundum recitari. Primus Nocturnus paulo ante mediam noctem abſolvebatur; alterum media nocte, tertium deinde ad ſecundum Galli cantum, ſcilicet circa horam ſecundam recitabant. Ex vita S. Sabæ videre licet, in ejus Monaſterio totam Dominicæ noctem orando tranſactam fuiſſe.

Itaque Dominicæ officium ubique longius erat, quam ceteris diebus, quod Romæ ad Matutinum, & ad Primam ſervatum eſt.

Ad Dominicæ exemplum feſtorum offi-

officio tres Nocturni tributi fuere; ſeu tres nocturni Dominicis atque feſtis diebus nocturno officio tributi ſunt, ut ſacris illis diebus nocturnum officium diurno, quod tribus horis conſtat, ſimile efficeretur. *Hora diurna, Tertiæ, Sextæ, & Nonæ*, quemadmodum innuit Caſſianus, referens, Monachos tribus diverſis noctis temporibus die Dominica oraſſe, interdiu vero quater conveniſſe, ſcilicet hora Tertia, Sexta, Nona, & Veſpere; contra vero diebus illis, quibus opus fiebat, ſemel tantum per diem, atque ſemel per noctem orabant. Tres Nocturni iſti, qui tria diverſa noctis officia conſtituebant, in Monaſteriis majori pietatis ardore ferventibus, diverſis horis, quemadmodum in diurnis fieri ſolet, recitabantur; conjuncti vero fuere, atque continenter recitati, quod nimis arduum ſit ter per noctem cubitum concedere, atque totidem vicibus ſurgere. Singuli autem Nocturni paulo longiores erant, qualis hodie primus eſt, ut totum ſpatium atque intervallum tribus illis officiis deſtinatum occuparent. Hæc eſt Amalarii l. 4. c. 9. ſententia, affirmatque tres Nocturnos inſtitutos fuiſſe, ut tribus vigiliis, ſive noctis ſtationibus reſponderent, quibus ad orandum ſurgendum erat, quemadmodum & interdiu Tertia, Sexta, & Nona hora tribus diverſis intervallis oramus: *Habeant finem tres ſtationes vigiliarum per quas ternas horas diviſæ, & exercitatæ ſunt, & in quarta oriente Lucifero*. Laudes quarta erant noctis hora ſub lucis ortum, Veſperæ vero quarta diei hora ad Solis occaſum. Hi Nocturni vigiliæ appellantur, atque tribus vigiliis juxta veterem numerandi rationem recitabantur. *Prima vigilia, ſecunda vigilia, & tertia vigilia*. SS. Patres Laicos aliquando hortabantur, ut ſæpius per noctem ſurgerent ad concinendas Deo Laudes: Sæpe etiam nocte lecto ſurgendum eſt, Deuſque laudandus, ad ſimilitudinem Angelorum, quos vigilantes vocamus, inquit S. Clemens Alexandrinus in Pædag. c. 9 S. Hieronymus in Epiſtola ad Euſtochium ei ſuadet, ut bis vel ter noctu ad orandum ſurgat: *Noctibus bis terve ſurgendum*. S. Baſilius in Reg. c. 37. horum trium temporum meminit, ſcilicet Veſperi, mediæ noctis, atque horæ antelucanæ: *Primis ſe impedientibus tenebris ſequetur ſtitio, ut quies, quam ſumus capturi . . . . tempore mediæ noctis traditum a Paulo, & Sila, & ante diluculum ad orationem ſurgendum eſt*. Intelligimus igitur ex locis iſtis, tres nocturnos illos non continenter recitatos fuiſſe, ſed per intervalla, ut diei horæ. Supereſt autem ad hanc diem veſtigium aliquod trium nocturnorum diviſionis, quod poſt ſingulos nocturnos thus ardens circumfertatur, quaſi nova officia eſſent; atque in quibuſdam vetuſtis ordinariis veluti Novioduni ad ſingulos officii Defunctorum nocturnos Campana ſignum edendum erat. Senone Nocturnorum ſigna ſucceſſive eduntur, ſecundi ad finem primi, & tertii ad finem ſecundi. Ad poſtremum cujuſvis Nocturni *Gloria Patri* conſurgunt, quaſi abeundum eſſet, atque Choro exeundum; ad ceterorum vero Reſponſoriorum *Gloria Patri* Feſtis ſolemnibus non adſurgunt.

Dominicis dumtaxat, atque præcipuis Feſtis tres Nocturni dicebantur, atque hæc feſta olim exiguo numero erant; quæ ratio eſt, cur trium Nocturnorum officia minus frequentia eſſent, quam poſtquam noctu ter, atque etiam ſemel ſurgere ceſſatum eſt; eaque de cauſſa nullo negotio tres Nocturni pleriſque feſtis tributi fuere.

In quibuſdam Eccleſiis tot chori, quot erant Nocturni, inſtituebantur, ut per vices ſingulis officiis his intereſſent, *ſe mutantibus Clericis*, quemadmodum ait Scriptor Vitæ S. Germani Pariſienſis de hujus Eccleſiæ Clericis; verum plerumque iidem erant, qui ad ſingulos Nocturnos ſurgebant.

Legimus in Carthuſianorum ſtatutis a Guigone conſcriptis cap. 9. eos inter ſingulos Nocturnos ſeptem pſalmos Pœnitentiales recitaſſe, vel alias quaſdam nonbreviores preces, ut inter Nocturnos intervallum notaretur. *Facto poſt Nocturnos intervallo, quod ad plus ſeptem Pœnitentiales pſalmos capere valeat*. Juxta nova vero ipſorum ſtatuta duabus horis

horis ante noctis medium conſurgunt, atque inter ſingulos Nocturnos trium horæ quadrantum, vel horæ integræ intervallum habent, atque per id tempus ſingillatim Beatæ Virginis, vel Defunctorum officium recitant, vel cuidam alteri pietatis operi vacant.

CAP. XXV.

De peculiaribus precibus, quæ Divinum Officium præcedunt, qualia ſunt Crucis ſignum, Pater, Ave, & Credo.

OLim officium a Pſalmodia incipiebat; quemadmodum tribus diebus ante Paſcha ſervatur, quæ forma eſt veteris officii recitandi rationis; quidquid autem Pſalmodiam præcedit, poſtea ſuperadditum eſt.

Chriſtiani omni ævo, cum alicujus momenti opus inciperent, Crucis ſigno utebantur, teſte Tertulliano de Corona Milit. cap. 3. verum non ſemper Trinitatis invocatio *in nomine Patris* addita fuit. Ad hanc quoque diem Romano ritu ſigno Crucis ſignamur incipientes primam antiphonam officii trium ante Paſcha dierum, atque per anni curriculum ſignamur, dicentes: *Domine labia mea aperies* ad Matutinum, vel *Deus in adjutorium*. Regula Abbatis Grimoaldi pro Recluſis dici jubet *Deus in adjutorium*, atque interea crucis ſignum fieri, quando e lecto ſurgitur: *Ad curſum cum feſtinatione ſurgentes ſignum Crucis fronti referatur, ſimulque ſub ſilentio dicatur: Deus in adjutorium meum intende*. Signum vero hoc fronti dumtaxat imprimebatur, atque inde profectus eſt mos crucis ſignum ad os faciendi, cum dicitur *Domine labia mea aperies*, ad horarum vero, cum dicitur, *Deus in adjutorium*. In concordia Regularum S. Dunſtani, atque in Conſtitutionibus Monaſticis pro ordine S. Benedicti hæc leguntur: *Nocturnis horis, cum de lectulo ſurrexit Frater, primum ſignum Crucis imprimat ſibi per invocationem Sanctæ Trinitatis, deinde dicat Domine labia*. At in ordinario Carthuſianorum ad officii initium nulla fit mentio ſigni crucis.

Oratio Dominica ſemper officio inſerta fuit: eſt enim ea nobis a Chriſto tradita, atque ab illo, ut eam recitemus, nobis præceptum, quare in publicis precibus eam omitti fas non erat. Concilium Toletanum quartum an. 633. can. 12. eos coarguit, qui Dominicis diebus eam orationem non recitant, adducitque teſtimonia S. Cypriani, S. Hilarii, & S. Auguſtini, quibus comprobare vult, eam quotidie recitandam eſſe; moſque ille adeo neceſſarius reputabatur, ut Clericos exauctoraturum minitetur, qui in officio, ſeu publice, ſeu ſingillatim quotidie eam recitare neglexerint. Ex quo loco conficitur jam ſuum clericos officium ſingillatim recitaſſe.

Sane de Orationis Dominicæ officio Divino inſerendæ neceſſitate idem dici poteſt, quod S. Gregorius l. 7. ep. 64. de Miſſa agens ſcribebat, parum decere, ut in ſacrificio preces a viris doctis compoſitæ recitentur, illa vero, quam Chriſtus ipſe compoſuit, omittatur. Joannes Diaconus in officii deſcriptione, quod in Eccleſia Lateranenſi Romæ peragebatur, advertit, juxta Apoſtolorum inſtitutionem omnibus retro ſæculis in illa Eccleſia ſervatam, Orationis, vel collectæ loco ad Officii finem Oationem Dominicam recitatam fuiſſe: *Reſervans Apoſtolicam inſtitutionem nonniſi Dominica in Officiis utitur oratione*.

Hodie *Pater* recitatur ad Officii initium, medium, & finem, modo alta, modo ſubmiſſa voce. Concilium Gerundenſe anno 517. jubet can. 10. Epiſcopum quotidie Orationem Dominicam poſt Matutinum, & Veſperas alta voce recitare, quod & Benedictini ſervant, atque ſancti Benedicti Regula ſtatutum eſt, eaque ratione diu in Eccleſia Lateranenſi Romæ recitata fuit.

Nullum antiquitatis monumentum extat, quod *Pater* ante Officium recitandum ſignificet; Monachi enim primi id uſurparunt, nullumque ejus rei veſtigium invenitur ante librum conſuetudinum Ciſtercienſium, ubi hæc habentur

bentur

Digitized by Google

bentur cap. 68. *Demiſſo officii ſigno orationem ſuper miſericordias faciunt, ideſt, Pater noſter, & Credo in Deum, antequam verſum, Deus in adjutorium decantent.* Id vero in nulla Monaſtica Regula X. XI. vel XII. ſæculi occurrit, neque in Breviario Montis Caſſini XI. ſæculi, neque in Veteribus conſuetudinibus cluniacenſibus; ubique enim officio initium datur illis verbis: *Deus in adjutorium.*

Sed poſtquam *Pater* ante officium recitari conſuevit, conſtitutiones videre eſt, quæ illud cum aliis precibus ter recitari jubeant, legimuſque, Monachos ante officium omnia Eccleſiæ Altaria percurriſſe, atque coram ſingulis *Pater* recitaſſe, quæ res aliquando Officii initium morabatur. Verum hujus generis ſupplicationes, atque pietatis opera abolita fuere, ſtatutumque fuit, ut ſuo quiſque loco in choro eas preces recitaret, dum celebrans Officium inciperet. Hinc in Carthuſianorum Rubricis facultas datur *Pater*, & *Ave* ter ante Matutinum recitandi inclinato corpore, vel flexis genibus: *Ad matutinas omni tempore ter Pater, & ter Ave permittimus, deinde Deus in adjutorium.* Alii Monachi dicebant, *Pater de Cælis Deus, miſerere nobis*, fronti crucem imprimentes; *Fili Redemptor* ori, & *Spiritus Sancte Deus* pectori id ſignum imprimentes.

Pius V. Papa, *Pater ſecreto* ante Officium in Romano Breviario recitari primus juſſit, atque etiam *Ave*, & *Credo*.

Quod *Ave* ſpectat, in s. Gregorii Sacramentario primum occurrit, in Eccleſiæ officio ad Offertorium Miſſę quartæ Dominicæ Adventus; ſed verba Angeli tantum complectitur, eſtque potius Antiphona, quam Oratio. Nullus quoque eorum Scriptorum, qui Fideles ad preces quaſdam perſolvendas hortati ſunt, ejus rei meminit, atque ad XI. uſque ſæculum concilia, & Patres ſymboli tantum, & Orationis Dominicæ meminerunt, quæ a populis diſci, & quotidie recitari ſuadebant. Concilium Forojulienſe anno 795. jubet, ut *Symbolum, & Orationem Dominicam omnis Chriſtianus memoriter ſciat*. Concilium Moguntinum anno 813. jejunia aliaque pœnitentiæ opera illis imponit, qui ſymbolum, & Orationem Dominicam addiſcere neglexerint. Caroli Magni capitularia lib. 6. c. 71. Parochis mandant, ut Populos admoneant, ſymbolum, & Orationem Dominicam eos ſcire debere, ut ſalutem conſequi poſſint; atque ut omnis excuſationis occaſio populis tolleretur, Paſtoribus demandatur, ut palam alta atque diſtincta voce Oratio Dominica, Symbolum, & Decalogus pronuncientur, ut qui ea ignorant, ſæpius repeti audientes addiſcant. In pluribus etiam aliis conciliis nulla fit *Ave* mentio; neque in Regulis pro Fratribus Laicis, ſive Templariis, pro Carmelitis, atque Fratribus Minoribus aliud præcipitur, quam certus *Pater* numerus, pro iis, qui majus officium non recitabunt.

Occurrit tamen *Ave* in minori B. V. officio ad Invitatorium apud Petrum Damianum Opuſc. 33. inter preces vero populo præſcriptas primum invenitur apud Odonem de Solliaco Epiſcopum Pariſienſem in ſuis Conſtitutionibus ſive Statutis an. 1195. *Exhortentur populum ſemper Presbyteri ad dicendam orationem Dominicam, & Credo in Deum, & Salutationem Angelicam B. Mariæ Virginis.* Poſt ea vero tempora ſæpius in conciliis inculcatur, in Exonienſi an. 1287. aliiſque. In Statutis Lingonenſibus an. 1404. decretum eſt, ut ſingulis Dominicis in concione cum *Pater*, & *Credo* recitetur, ut eam populi diſcant, atque alte memoriæ imprimant: *Dicant alta, & intelligibili voce Pater noſter, Ave Maria, & Credo in Deum.* Concilium Bituricenſe anno 1584. jubet, ut *omnis Chriſtianus Orationem Dominicam, Salutationem Angelicam, Symbolum, Decalogum perdiſcat.* Mediolanenſe V. præcipit omnibus confeſſionis Miniſtris, ut a Pœnitentibus ſuis Orationem Dominicalem, Salutationem Angelicam, atque Symbolum recitari curent. Tractu vero temporis adeo Salutationis uſus invaluit, ut recitantibus Indulgentiæ conceſſæ fuerint. Ter quoque per diem *Angelus Domini* inſtitutum fuit, Roſaria, & corollæ in B. Virginis honorem approbatæ, adjectaque *Pater* in Regu-

Digitized by Google

lis pro Fratribus Laicis, præcipue cum Hæretici, vel Novatores Fidelium pietatem erga B. V. infirmare conati ſunt. Inter ceteros enim Valdenſium errores ille numerabatur, quod *Ave Maria* rejicerent; ejus ſectæ Miniſteri in confeſſione *Ave Maria* pœnitentiæ loco non imponebant, atque ubi quis eos internoſcere volebat, an *Ave Maria* recitarent, ex iis quæri ſolebat, quemadmodum Hiſtoria refert tom. 4. Biblioth. Patr. *Hac de cauſſa Magiſtri eorum non injungunt ſuis confitentibus, Ave Maria, nec etiam ipſi, quam credentes eorum dicunt Ave Maria.*

Urbanus IV. Angeli verbis addidit: *fructus ventris tui Jeſus Chriſtus, Amen.*

Additamentum *Sancta Maria* in nulla precum Formula ante annum 1508. reperitur: tunc vero uſurpari cœptum, *Sancta Maria Mater Dei ora pro nobis peccatoribus, Amen*. Franciſcani addiderunt poſtea, *& in hora mortis noſtræ*, atque ita in Breviario anni 1515. legitur, eaque de cauſſa Cardinalis S. Crucis, qui Franciſcanus fuerat, Breviario ſuo inſeruit, Piuſque Papa V. *Ave*, & *Sancta* cum Franciſcanorum additamento Romano Breviario inſeri voluit.

Hæc ſunt, quæ de *Ave*, atque *Sancta* conſtanter affirmari poſſunt, quidquid ſcripſerit Baronius ad an. 431. qui *Sancta* a concilio Epheſino compoſitum fuiſſe exiſtimavit. Verum ejus rei nulla ſatis valida auctoritas produci poteſt, neque Libellus de *Ritibus Baptiſmi* nomen Severi Patriarchæ Alexandrini præferens, fidem ullam meretur, ad cujus finem hæc oratio reperitur; nullus enim inter Alexandrinos Patriarchas Severus appellatus fuit, quæ ratio eſt, cur in quibuſdam codicibus manu exaratis Severo Antiocheno tribuatur. At Veteres, qui Severi Antiocheni operum meminere, Libri de Baptiſmate mentionem non faciunt. Addendum eſt etiam, *Ave* tam frequenter uſurpatum inde fuiſſe, ut non tantum ad Officii, ſed & concionum exordia adhiberetur, quod in pluribus Italiæ, & Germaniæ locis adhuc fieri ſolet; in Gallia vero ad Exordii finem: *dicitur Ave Maria in principio Sermonis*, ait Amelius in ſuo Ordine Romano 15. ſæculi.

Statutum quoque eſt, ut Clerici genua flecterent, cum *Ave Maria* in Officio recitari accidat; atque ita Romæ fit ad Hymnum *Ave maris Stella*, in aliis vero Eccleſiis Clerus conſurgens ad Altare ſe convertit, quoties pro Antiphona, vel pro Reſponſorio *Ave Maria* decantatur. Concilium Budenſe an. 1279. hunc canonem edidit: *Volumus, quod omnes Clerici, quoties in Divinis Officiis AVE MARIA audierint, flexis genibus ſe reverenter inclinent.* Can. 13.

In libro de Baptiſmate Severo Alexandrino tributo oratio hæc ita eſt concepta; *Pax tibi Maria, gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus, qui eſt in utero ſolus Chriſtus. Sancta Maria Mater Dei, ora pro nobis, inquam, peccatoribus. Amen.*

Quod ſymbolum Apoſtolorum ſpectat, ex veteri Fidelium more *Quotidie antelucanis horis recitandum eſt*, juxta S. Ambroſium de Veland. Virgin. Apud S. Auguſtinum quoque hom. 5. inter 50 hæc habentur. *Quotidie dicitis quando ſurgitis, quando vos collocatis ad ſomnum.* Theodorus Lector adfirmat, Timotheum Conſtantinopolitanum ad Synaxes ſingulas ſymbolum recitari curaſſe.

Noſtra vero Officia illud peculiare habent, quod ter, atque tribus diverſis temporibus recitetur, ante Nocturnos ſcilicet, Primam, atque ad Completorii finem, ſubmiſſaque ſemper voce. In precibus Primæ, atque Completorii duo poſtremi Articuli *carnis reſurrectionem* alta voce dumtaxat proferuntur. Ut vero moris hujus rationem intelligamus, ſciendum eſt, olim totum alta voce in precibus Primæ, & Completorii recitatum fuiſſe. Rubrica vero, quæ ſubmiſſa voce *Pater*, *Ave*, & *Credo* ad Officii initium, atque finem recitari jubet, indicat additamenta hæc eſſe poſtremis hiſce temporibus facta; ea enim, quæ ad Officium ſpectant, ſemper alta voce prolata fuere. Oratio Dominica, atque ſymbolum adhuc ad Miſſam canuntur, atque velut pars Lyturgiæ habentur. *Pater* clara voce a Monachis ad Laudem, & Veſperarum finem reci-

recitatur. Symbolum S. Athanaſii ſingulis Dominicis canitur tamquam publici Officii pars. Ut ergo vetuſtatis aliqua ratio haberetur, atque a Veteri Officio diſtinguerentur, cum novitiæ hæ *Pater*, & *Credo* repetitiones invectæ fuere, ſtatutum fuit, ut *ſecreto* pronunciarentur. S. Thomas 2. 2. quæſt. 9. ad 6. aliam hujus rei rationem reddit; proponens enim ſibi, cur ſymbolum ad Miſſam alta voce recitetur, ſubmiſſa vero ad Officium, reſpondet, id factum fuiſſe, quia fides ſub Eccleſiæ exordia clam annuntiata fuit, eodemque pacto ad mundi finem Antichriſti ævo eſſe annuntiandam. Hinc, ait ipſe, ad Primam, quæ Solis ortu Eccleſiæ incunabula repræſentat, atque ad Completorium, quod mundi finem exhibet, ſubmiſſa voce recitantur. Miſſæ vero tempus illius eſt figura, quo Evangelium palam eſt annunciatum, eaque de cauſſa ſymbolum canitur. Qualiſcumque demum ſit hæc S. Thomæ myſtica, vel allegorica explicatio, inde ſaltem diſcimus Sancti Thomæ ætate ſymbolum ad Primam, & Completorium recitari ſolitum: *Initio diei, & in fine diei Symbolum dicitur*; id decantatum non fuiſſe, quomodo ad Miſſam fieri mos eſt; præterea vero neque ante Officii initium, neque poſt finem recitatum fuiſſe; id enim Pius V. fieri mandavit. Videntur *Pater*, *Ave*, & *Credo* Laicorum preces fuiſſe, eaſque Clerici, & Monachi ſingillatim ante publicum Officium dicenda aſſumpſiſſe.

CAPUT XXVI.

De Origine Precum Domine labia, Deus in adjutorium. Gloria Patri *ad Pſalmorum finem*, Amen, & Alleluja.

CONcilium Aquiſgranenſe anni 816. de precibus iſtis hæc habet: *Nocturnis horis cum ad opus Divinum ſurrexerit Clericus, primum ſignum ſibi Sanctæ Crucis imponat per invocationem Sanctæ Trinitatis, deinde dicat verſum, Domine labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam. Deus in adjutorium meum .... totum cum Gloria Patri .... & ad Oratorium feſtinet, dicendo Pſalmum Ad te levavi animam.* Hinc omnia hæc ad Officium non pertinebant, cum antequam in chorum perveniretur, abſolverentur. Idem mos commendatur in Regula Chrodogangi. Quare preces hæ pars Officii non erant, quod ad hanc diem ſervatur in officio Defunctorum, atque tribus ante Paſcha diebus, ſacraque Epiphaniæ die. Preces hæ in Regulis Monachorum dumtaxat inveniuntur. Regula enim Grimoaldi, atque Magiſtri idem, quod Concilium Aquiſgranenſe præſcribunt. In quibuſdam Monaſteriis Religioſi viri erant, qui tam longas preces ante Officium peragebant, ut illæ interdicendæ ipſis fuerint, quemadmodum inter ceteros fecit Abbas S. Theodorici Carthuſianis Montis Dei, quia *in præveniendis Nocturnis vigiliis non expedit multitudine Pſalmorum obruere intellectum, & exhaurire ſpiritum, vel extinguere*. Tract. de Vita Solit.

Oratio, Deus in adjutorium a S. Benedicto proficiſcitur, qui primus in Officium eam invexit ad Monachorum exemplum, quorum meminit Caſſianus Collat. 2. apud quem Abbas Paphnutius jubet, ut ſingulis momentis, atque in omnibus vitæ actibus brevem hanc Pſalmi Orationem recitent, *Deus in adjutorium meum*; quare S. Benedictus id ſingulis Officii Horis uſurpavit, atque ab eo Eccleſia Romana, hoc tantum diſcrimine, quod S. Benedictus ad Matutinum collocet, *Deus in adjutorium* ante *Domine labia mea*, Romæ vero a *Domine labia mea aperies*, initium fiat. Magiſtri Regula cap. 44. initium quoque facit *a Domine labia*, & reliqua *verſus apertionis* appellantur, inde enim Deus laudari incipit, rogaturque, ut labia noſtra aperiat ad laudes ſuas canendas; atque Abbatem hunc verſiculum canere debere, quia ipſe Officium incipere debet: *Oportet in Nocturnis ab Abbate dici verſum apertionis: Domine labia mea*. Animadvertit quoque, dum verſiculus ille profertur, ori Crucis ſignum imprimendum eſſe.

Pſalmus *Deus in adjutorium* totus recitabatur, quemadmodum ex Concilio

Digitized by Google

Aquiſgranenſi videre eſt. Poſtea vero primus tantum verſiculus cum *Gloria Patri*, & *Amen* ſervatus eſt, quæ ad Pſalmi finem dicebantur ſimul cum *Alleluja*; quemadmodum etiam ad Miſſæ introitum, Offertorium, atque communionem verſiculus tantum Pſalmi ſervatus eſt, qui olim totus recitabatur: Ad introitum vero, atque ad *Deus in adjutorium*, *Gloria Patri* adhuc recitatur.

Satis diu eſt, quod Officio Romano, *Domine labia*, & *Deus in adjutorium* inſerta ſunt, quia Amalarius l. 4. cap. 9. utriuſque meminit. Videtur quoque innuere *Gloria Patri* additum fuiſſe ad *Domine labia*, non vero ad *Deus in adjutorium*, quemadmodum hodie fit. Valafridus Strabo, affirmat Romæ Officia omnia incipere a *Deus in adjutorium* excepto Defunctorum, atque majoris hebdomadæ Officio.

Gloria Patri, quod poſt *Deus in adjutorium* ſequitur, relationem habet ad Pſalmum illum, qui totus olim decantabatur, & ad cujus finem, veluti ad ceterorum Pſalmorum exitum *Gloria Patri* dici ſoleret, licet valde difficile ſit tempus deſignare, quo mos iſte inceperit propter adverſas ſibi invicem Scriptorum, qui hac de re egerunt, ſententias.

Si fides habenda ſit veteribus Officiorum Eccleſiaſticorum Scriptoribus, præcipue Valafrido Staboni de rebus Eccl. c. 5. Damaſus Papa id in Occidente invexit ad Orientalium imitationem, S. Hieronymo ſuadente. Verum id Epiſtola falſo S. Hieronymo tributa dumtaxat innititur, quę S. Hieronymum perhibet, Pontifici auctorem fuiſſe, ut *Gloria Patri* ad finem omnium Pſalmorum cani curaret, quemadmodum in Concilio Nicæno ſtatutum fuerat, atque in Oriente ſervabatur. Verum narratio hæc nullo ſatis certo fundamento nititur; nullibi enim Canon iſte Nicæni Concilii in veteribus monumentis occurrit, neque Scriptor quiſpiam ritus illius meminit. Quod vero morem Orientalium Eccleſiarum attinet, Caſſianus, qui quinquaginta prope annis ante S. Hieronymum florebat, lib. 1. Inſtit. c. 9. affirmat, nuſquam ſe id in Oriente, ſed dumtaxat in Occidente ſervari vidiſſe: *Illud quod in hac Provincia vidimus, ut uno canente in clauſula Pſalmi, omnes adſtantes concinant cum clamore*, Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto, *numquam per Orientem audivimus*.

Conſtat ex S. Baſilio lib. de Spir. S. c. 5. & ſeq. Doxologiam iſtam ejus ætate uſu valde receptam fuiſſe, atque cum ad ſermonum ſuorum finem dixiſſet *Gloria Patri, & Filio cum Spiritu Sancto*, non vero ut alii *in Spiritu Sancto*, ob mutationem iſtam multos conqueſtos fuiſſe; atque hinc anſam arrepſiſſe Librum ſuum de Spiritu Sancto ad Amphilochium ſcribendi; ubi notandum ait, illos qui diverſis vocibus in glorificandis Patre, Filio, & Spiritu Sancto uti volebant, id dumtaxat feciſſe, ut diſſimilitudinem, atque inæqualitatem trium perſonarum Trinitatis comprobarent. Poſtea vero formulam ſuam *cum Sancto Spiritu* tuetur, noviciam non eſſe, eaque Eccleſiam uti, ut Majeſtatem Divinæ Naturæ demonſtraret. Illis vero, qui Scripturam ea voce *cum Spiritu S.* numquam uſam fuiſſe contendebant, reſpondet in Scripturis pariter non extare alteram *Gloria Patri per Filium unicum cum Spiritu Sancto*; præterea vero particulam *in* idem ſignificare hoc loco, atque particulam *cum*; Patres vero particula *cum* uſos fuiſſe, quod aptiſſima eſſet Arii, & Sabellii erroribus confutandis, atque quod in ſiniſtram interpretationem minus flecti poſſet. Attamen ſe formulæ huic pertinaciter addictum non eſſe, dummodo Spiritui Sancto gloria reddatur. Probat deinde, Doxologiam iſtam primis Eccleſiæ temporibus receptam fuiſſe; traditamque nobis eſſe ab Apoſtolis, quod evincit teſtimoniis S. Clementis Romani, S. Irenæi, S. Dionyſii Romani, S. Dionyſii Alexandrini, Euſebii Cæſaræenſis, Origenis, Africani, Athenogenis, Gregorii Thaumaturgi, Firmiliani, Meletii, atque omnium Orientalium, qui eumdem morem ſervabant. Id Baronii ſententiæ favet, qui ad an. 304. exiſtimavit, laudem iſtam ab Apoſtolis profectam fuiſſe, atque Jeſu Chriſti præcepto niti, qui juſſerat Baptiſmum fieri

in

in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti .... Reperire quoque eſt Gloria Patri, in Libro de Virginitate, S. Athanaſii nomen præferente: *Cum ſurrexeris a menſa, dices Miſerator ... Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto*; quæ verba ſuſpicari nos faciunt, Scriptorem illum non tantum S. Athanaſio poſteriorem eſſe, verum etiam potius Latinum fuiſſe; nam Græci dicebant *Gloria cum*, vel *in Spiritu Sancto*, Latini vero dicunt, *& Spiritui Sancto*.

Gloria Patri tamquam brevis quædam fidei profeſſio adverſus Arianos habebatur. Hinc Eccleſia illo utitur ad Hymnorum, & Pſalmorum ſuorum finem, ut in Officio ſuo incœptet, quod pereniter in Cœlis fiet, glorificare ſcilicet Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum. Quare in Concilio Narbonenſi anni 589. can. 2. ſtatutum eſt, *Gloria Patri* ad cujuſque Pſalmi finem eſſe dicendum, licet quoque longiores Pſalmi in plures partes diviſi eſſent: *ut per quemque Pſalmorum Gloria dicatur Omnipotenti Deo .... per majores Pſalmos prout fuerit prolixiores pauſationes fiant, & per quemque pauſationem Gloria Trinitatis Domino decantetur*. Vigilius Papa in Epiſtola ſua ad Eutherium anno 538. illos coarguit, qui particulam *&* in *Gloria Patri* amputabant inter Filium, & Spiritum Sanctum, canentes *Gloria Patri, & Filio, Spiritui Sancto*, loco *& Spiritui Sancto*. Huic igitur fundamento ſuperſtructa fortaſſe eſt epiſtola ad Damaſum S. Hieronymo ſuppoſita, quæ Pontificem hunc hortatur, ut *Gloria Patri* ad finem cujuſque Pſalmi recitari curet. *Ut vox iſta Pſallentium in ſua Romana Eccleſia diu noctuque canatur, & in fine Pſalmi cujuslibet, ſive matutinis, ſive veſpertinis horis conjungi præcipue ad Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto*.

Diverſa ratio, qua *Gloria Patri* tam in Oriente, quam in Occidente recitatum fuit, clariſſime oſtendit, id a Concilio Nicæno compoſitum non fuiſſe; alias enim ubique eodem pacto decantatum fuiſſet, atque nemo illud immutare, vel loco movere auſus fuiſſet; quemadmodum enim Valafridus Strabo adnotavit, Græ i omnes tum præteritorum, tum præſentium temporum dicunt *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto, & nunc, & ſemper in ſæcula ſæculorum Amen*. Eodem pacto legitur in Conſtitutionibus Apoſtolicis l. 3. c. 18. Hiſpani vero dicunt, *Gloria, & honor Patri, & Filio, & Spiritui Sancto in ſæcula ſæculorum Amen*. Ita enim in Concilio Toletano quarto ſtatutum eſt anno 633. can. 7. *in fine Pſalmorum Hymnus dicitur, Gloria, & honor Patri, & Filio, & Spiritui Sancto*. In Gallia dicebatur, ut hodie; *Gloria Patri, & Filio*, non ut Ariani *Gloria Patri per Filium*, contra quos diſputans Gregorius Turonenſis l. 6. hiſt. c. 40. oſtendit Filium eſſe Deum ſicuti Patrem, atq; ideo cum ipſo glorificari; contra vero Gloriam Patri per Filium dicendo, Filio gloria auferri, quaſi ipſe glorificandus non eſſet, qui Patrem ſuum petierat, ut ſe glorificaret, cuique Pater reſponderat, *& clarificavi, & iterum clarificabo*, Johann. 12. 28.

Refert Sozomenus lib. 3. c. 9. Flavianum Antiochenum primum fuiſſe, qui Gloria Patri cantari curavit. Theodoretus, Nicephorus, atque alii Scriptores ejuſdem rei auctores ſunt, Conſtantii Imperatoris ævo Flavianum, ut ſe Arianis opponeret, qui vocibus ambiguis ad glorificandum Dei Filium utebantur, quem Patre inferiorem eſſe affirmabant, cum Monachos ſui Monaſterii Antiocheni congregaſſet, primum *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto* præcinere cœpiſſe. Scriptorum vero iſtorum ſententia hæc fortaſſe dumtaxat eſt, Flavianum hanc Doxologiam in ſuum Monaſterium primum inveхiſſe, ubi ad eam diem uſu recepta non erat. Conſtat enim ex S. Baſilio, longe ante Flaviani tempora recitatam fuiſſe: *Flavianus coacta Monachorum caterva primus omnium clara voce cantavit Gloria Patri*.

Conciliari itaque poſſunt hunc fere in modum Scriptores iſti omnes, ſi dicamus; omnibus retro ſæculis Deum Patrem cum Filio, & Sancto Spiritu in publicis Officiis glorificatum fuiſſe, & præcipue in Liturgia, ut conſtat ex S. Ju-

Juſtino: *Laudem ac gratiarum actionem Patri per nomen Filii, Sanctique Spiritus effert præcipuus Frater*; at mos *Gloria Patri* ad finem cujuſque Pſalmi dicendi in Oriente non obtinebat, teſte Caſſiano, ſed tantum in Occidente.

Quod *ſicut erat in principio* ſpectat, Concilium Vaſſionenſe ſecundum anno 522. ejus meminit veluti additamenti jam ubique recepti: *Quia non ſolum in Sede Apoſtolica, ſed etiam per totum Orientem, & totam Africam, vel Italiam .... in omnibus clauſulis poſt Gloria Patri .... Sicut erat in principio nunc, & ſemper, & in ſæcula ſæculorum Amen dicitur, ita etiam nos in univerſis Eccleſiis noſtris hoc ita dicendum eſſe decernimus*. Græci, atque Hiſpani *Sicut erat in principio* non dicebant, quemadmodum retuli, ſed tantum, *nunc, & ſemper, & in ſæcula ſæculorum Amen*. Exiſtimandum eſt autem, Romæ, in Africa, atque in Italia *Sicut erat in principio* inſeri cœpiſſe ad trium perſonarum Divinitatem clarius deſignandam.

Ritus *Gloria Patri* ad Pſalmorum finem in Defunctorum Officio non recitandi in Concilio Aquiſgranenſi præſcribitur an. 817.

Græci Doxologiam appellare cœperunt Hymnum Angelicum *Gloria in excelſis Deo*, quia Græce a voce *Doxa*, i.e. Gloria incipit, poſtea eandem appellationem *Gloria Patri* tribuerunt, eo quod ab eadem voce *Doxa* pariter incipiat; Prior Doxologia major appellata eſt; altera minor dicta. Antiquiſſimo autem Eccleſiæ more ſolebat ad diei finem in Templo decantari *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto*. Poſtquam vero Ariana peſtis ſerpere cœpit, Eccleſia Catholica ritum hunc diligenter ſervavit; at Ariani Doxologiam immutarunt, & canebant: *Gloria Patri per Filium unicum in S. Spiritu*. Poſtrema hæc Doxologiæ forma a priori diverſa Antiochiæ exaudiri cœpit ſub Leontio Patriarcha Ariano, atque cum Catholici, & Ariani ad Pſalmorum, & Precum finem Doxologiam canerent, Leontius, Arianus licet, pacis ſtudioſus Doxologiam ſubmiſſe recitabat, vocem vero non extollebat, niſi ad ea verba *in ſæcula ſæculorum*.

Ad glorificationis & collectarum finem additur *Amen* Hebræa vox, quæ *ita eſt*, vel *ita ſit* ſignificat, eſtque comprobatio eorum, quæ dicta ſunt, atque ut expleantur, deſiderium. Optat ſcilicet Eccleſia *Amen* poſt *Gloria Patri*; ut gloria a ſe Trinitati data, eam reapſe glorificet. In Scripturis populus reſpondebat *Amen* in precibus, actibuſque publicis: *Reſpondebis omnis populus & dices Amen*. Deut. 27. quibus verbis ſignificat populus, probare ſe, & rata, atque firma habere, quæ a Sacerdote dicta ſunt. In Tobiæ Libro cum Gabelus oraſſet, ut Tobiæ juniori ejuſque uxori benediceret, orationi illi omnes reſponderunt *Amen*: *Cum omnes dixiſſent Amen*. Tob. 9. 12. S. Paulus omnes fere epiſtolas ſuas voce *Amen* claudit, qua optabat, ut Gratia Dei cum illis eſſet, ad quos ſcribebat. Chriſtus ipſe in Evangelio affirmare aliquid volens plerumque *Amen* dicebat, id eſt: hoc quidem verum eſt, haud dubio, vel, res eſt, ut dixi modo.

Judæorum morem, qui *Amen* Sacerdoti precanti reſpondebant, Chriſtiani imitati ſunt. S. Paulus teſtatur, populum ita reſpondiſſe gratiarum actioni. *Quomodo dicat Amen ſuper tuam benedictionem* 1. Cor. 14. 16. Sic S. Juſtinus in Apologet. *Poſt preces totus cœtus accinit Amen*. S. Auguſtinus hortabatur Epiſcopos, ut diſtincte preces, quæ in Eccleſia fiunt, pronunciarent, ut populus intelligat id, cui *Amen* reſpondere debet: *Ut Antiſtites diſtincte orent, quatenus populus ad id quod intelligit, dicat Amen*. De catech. rud. c. 9. Tertullianus in lib. de Spectac. c. 29. de voce iſta agens teſtatur, eam in publicis precibus adhibitam, ad communionem, atque alias ſæpe pronunciatam.

Eccleſia morem reſpondendi *Amen* ad precum publicarum finem a Synagoga accepit. In majoribus Eccleſiis, ubi populus vocem ejus, qui preces pronunciabat, percipere non poterat, ſudariolo ſignum longius diſſitis dabatur, ut vocem extollerent, atque *Amen* reſponderent. Sæpe etiam precibus, quæ ſubmiſſa voce fiebant, *Amen* clare re-

ſpon-

Digitized by Google

ſpondebatur. Refert s. Hieronymus, clamorem, qui Romæ fiebat ad precum finem, cum *Amen* reſpondebatur, tonitruo ſimilem fuiſſe: *In ſimilitudinem Cœleſtis tonitrui Amen reboat*, Lib. 2. in ep. ad Galat. Theodoretus in 2. Cor. 2. 1. ait, Laicum, qui *Amen* reſpondet ad ſolemnium precum finem, non minus participem eſſe Orationis meriti, quam illum, qui in conventu eam pronunciaverit. S. Benedictus in Reg. c. 11. jubet, ut, *Lectione Evangelii perlecta, reſpondeant omnes Amen; Quia debent omnes ad verba Dei attendere, & ea per Amen aſſerere vera eſſe*, ait Boherius in commentario ad hanc Regulam. Alexander de Ales, & Belethus de *Amen*, quod poſt Evangelium dicebatur, diſſeruere, illudque probant magis, quam dicere *Deo gratias*. In Officio Mozarabico *Amen* dicitur poſt Lectiones & Evangelia.

At mos ad Pſalmorum finem illud dicendi, a Pſalmis ipſis proficiſcitur, ad quorum finem, ſi quando *fiat fiat* legitur, in Hebræo eſt *amen amen*. Ita ſit: quæ res operis finem ſignificat. Hinc ad Pſalmi 71. finem poſt verba illa *Fiat, fiat*, ſcriptum eſt, eo loco Davidis Jeſſe filii cantica deſinere: *Defecerunt laudes David filii Jeſſe*. Ad Hebræorum quoque exemplum s. Paulus Epiſtolas ſuas claudens, atque s. Joannes ad Apocalypſis finem *amen* dicebant; aut demum ad Tobiæ Cantici imitationem, quod ita deſinit: *Sit regnum ejus in Sæcula ſæculorum amen*. En igitur *Sicut erat* in ipſis Scripturis adhibitum.

Amen ad ſermonis cujuſdam exordium pro affirmatione ſumitur: atque hoc ſenſu Chriſtus in Evangelio ait: *Amen amen dico vobis*. Ad ſermonis finem vero pro conſenſus ſive adprobationis indicio accipitur, velut ad finem Pſal. 40. atque 88. *Fiat, fiat*, ita eſt, vel ita ſit. Voces vero iſtæ fortaſſe non ſunt 150. Pſalmorum Auctoris, ſed eorum, qui eos collegerunt, atque Pſalterium in quinque libros partiti ſunt. In Apocalypſi cap. 3. *Amen* ſignificat eum, qui ipſa veritas eſt, atque certiſſimus teſtis: *Hæc dicit amen, teſtis fidelis & verus*. Hebraice enim *amen* veritatem ſignificat, ſive id quod verum eſt. Eſt autem locus ille de Chriſto intelligendus, qui merito veritas appellatur, quomodo & ipſe dixit: *Ego ſum veritas*.

Addi etiam ſolet *Alleluja*, quæ vox eſt Hebræa, in Tobiæ Libro c. 3. 13. extans, *per vicos ejus cantabitur Alleluja*; atque eo fortaſſe reſpexit s. Joannes in ſua Apocalypſi, cum Cœleſtem Hieruſalem deſcribens c. 19. Sanctos exhibet dicentes *Alleluja*, ſalus, gloria, & potentia Deo noſtro. Auctor vitæ Prophetarum, inter opera s. Epiphanii, affirmat, Aggæum Prophetam *Alleluja* decantari curaſſe, cum Templum reſtitutum conſpexit, ut impleret, quod Tobias prænuntiaverat. Videre eſt etiam *Alleluia* ad plurium Pſalmorum initium, atque finem, eaque de cauſſa *Allelujatici* appellantur, iique ſunt, qui a Pſal. 113. uſque ad Pſal. 119. leguntur.

Tradit s. Gregorius lib. 7. ep. 64. Damaſum Papam *Alleluia* in Officium auctore s. Hieronymo invexiſſe, juxta Hieroſolymitanæ Eccleſiæ morem: *Nam ut Alleluia hic diceretur de Hieroſolymorum Eccleſia & B. Hieronymi . . . . traditur tractum*. Loquitur autem s. Gregorius de tempore poſt Paſcha, atque per anni curriculum, non vero de tempore Paſchali; tunc enim tum Romæ, tum ubique recitari ſemper conſuevit.

Alleluia vox eſt Hebræa *Laudate Dominum* ſignificans, eſtque lætitiæ ſignificatio. Cani autem non ſolebat a Septuageſima uſque ad Paſcha, quia tempus triſtitiæ eſt atque luctus. Olim quoque prima anni die cani non ſolebat, ne Profanorum ſuperſtitiones imitari videremur, ut eſt in Concilio Toletano IV. s. Hieronymus Vigilantium confutat, qui, ut ſolo Paſchatis die caneretur, volebat; unde Sozomenum falli intelligimus, dicentem, ita Romæ ſervatum fuiſſe. Idem Latinis XI. Sæculo objectum fuit a Græcis, Michaele Cerulario duce. Humbertus vero Cardinalis affirmabat canere nos *Alleluia* per totius anni curſum, novem hebdomadis ante Paſcha exceptis. S. Auguſtinus teſtatur, ætate ſua Eccleſiarum morem hac in re non ubique eumdem fuiſſe; quædam enim

Digitized by Google

enim illud non decantabant, niſi a Paſchate uſque ad Pentecoſten, aliæ vero ſæpius utebantur. S. Iſidorus lib. 1. officior. ait, in Africa cantatum fuiſſe nonniſi quinquaginta poſt Paſcha diebus, atque Dominicis; in Hiſpania vero quotidie præter Quadrageſimalis jejunii tempus. In libro vero Originum c. 19. ſcribit *Alleluia* compoſitum eſſe ex duabus vocibus Hebraicis, quæ *Laus Deo* ſignificant, & *ia* unum eſſe ex Hebraicis nominibus, quæ Deo tribuuntur. *Amen* quoque, quod interpretamur, id quidem verum eſt, Hebraicam vocem eſſe; utrumque vero *Alleluia* ſcilicet & *Amen* Eccleſiæ ſermone adeo conſecrata eſſe, ut neque Græci, neque Latini, aliæve Nationes linguis ſuis interpretari auſę fuerint, quia Apoſtoli in ſcriptis ſuis neque illa interpretati ſunt, neque eorum vim nobis aperuerunt, ut eadem ratione loqueremur in terris, quibus Sancti gloriam Dei laudant in Cœlis: *Amen & Alleluia ſacroſancta ſunt, ut etiam Joannes referat audiſſe cæleſtes exercitus dicentium Amen & Alleluia, ac per hoc ſic in terris oportet utraque dici, ſicut in Cælo reſonant.*

S. Hieronymus de Alleluja agens ep. 17. ait, vocem iſtam Chriſtianis adeo gratam eſſe, ut Ruſtici, atque opus facientes profanarum cantionum loco *Alleluia* decantarent, ad laboris gravitatem leniendam: Fideles præterea atque Virgines ad Divinum noctis officium *Alleluia* pronunciando advocatos fuiſſe, quæ vox horologii atque ſigni loco deſerviebat, ſtatutum precibus tempus ſignificantis. Adnotat quoque in funere s. Fabiolæ reſonaſſe Templa vocis hujus cantu, extatque revera in Miſſalis Mozarabici pro Defunctis Miſſa. Ex Actis Sanctæ Radegundæ intelligimus, idem in Gallia fieri conſueviſſe. Græci etiam in officio pro Defunctis illo utuntur; Chriſtianorum enim mors tamquam veræ vitæ per gloriam exordium habetur. Juxta Regulam s. Benedicti dicitur *Alleluia* uſque ad primam Quadrageſimæ Dominicam; ſed qui Regulam hanc ſectantur, Romanæ Eccleſiæ morem uno conſenſu poſtea ſuſceperunt.

Ægyptii Monachi plerumque Alleluja ad cujuſque Pſalmi finem cantabant, eaque de cauſſa ad Pſalmi *Deus in adjutorium*, qui totus recitabatur, finem ad hanc diem ſupereſt. Honorius Auguſtodunenſis ait lib. 4. cap. 117. Alexandrum II. Papam juſſiſſe, ut *Alleluia* in *Laus tibi Domine Rex æternæ gloriæ* mutaretur a Septuageſima uſque ad Paſcha.

Vox *Alleluja*, ſi verbum verbo reddas, *Laudate Dominum* ſignificat; tantaque eſt Eccleſiæ erga vocem iſtam veneratio, ut eam nulla interpretatione facta in cantu, atque precibus ſervaverit. Præter interpretationem iſtam ſignificat quoque omnis generis lætas acclamationes, cumque uſu ſacra effecta ſit, lætitiæ tantum, atque Feſtorum diebus adhiberi ſolet. Latina Eccleſia ejus uſum interdicit temporibus Pœnitentiæ deſtinatis. Ajunt præterea, *Alleluja* apud Hebræos majorem longe vim habere, quam Latinæ voces hæ *Laudate Deum*, quæ hortantur tantum ad Deum laudandum, cum e contra *Alleluja* interjectio potius videatur, quam verbum, vivos ſenſus exprimens cordis, quod lætitiam, quam ſentit, comprimere non valens, foras erumpit, atque in laudis, & gaudii voces effunditur, creaturaſque omnes ad Deum laudandum invitat, & furore veluti quodam correptum exclamat: *Laudate Deum, laudetur Deus, bonum eſt enim Deum laudare.*

Eccleſia ſæpe utitur Alleluja in ſuis Officiis poſt Antiphonas, Reſponſoria, & Verſiculos, præcipue Paſchali tempore; verſiculis autem, qui precum formam referunt, veluti ad preces, Primæ, & Completorii, ad *Domine exaudi orationem meam* adjectum non fuit, quia preces neceſſitatem, atque gemitum ſignificant, quod gaudio non convenit. Extant Breviaria quædam, ubi neque Paſchali tempore ad Primæ Reſponſorium *Chriſte Fili Dei vivi*, neque ad Completorium *in manus tuas* voce *Alleluja* utuntur. Non diffitemur, *Alleluja* ferendum non eſſe poſt aliquot Antiphonas, atque Verſiculos, qui in noſtris Officiis leguntur, quemadmodum poſt: *poſuerunt adverſum me mala pro*

bonis

Digitized by Google

bonis, Alleluja; & odium pro dilectione, All: All: Mittite in dexteram navigii rete, & invenietis All: qui me ſpernit, ſpernit eum, qui me miſit, All: ſi oblitus fuero tui Jeruſalem, All: Loca enim eſſent ſeligenda, quibus vox iſta aptius conveniret.

Dici adhuc ſolet ad Pſalmum *Deus in adjutorium*, qui totus dicitur cum *Gloria Patri*, ad Litaniarum finem ſub precum initium.

CAPUT XXVII.

De Invitatorio, atque de Pſalmo Venite.

INvitatorium ſignum eſt, quo Eccleſia filios ſuos ad Divinum Officium vocat, atque re ipſa Pſalmus *Venite* eſt quædam invitatio. Hinc in aliis quoque Officiis præter Matutinum adhiberi ſolebat, cum Fidelium pietas eſſet excitanda. In Vita S. Porphyrii Gazæi legimus, ſanctum illum virum, cum anno 430. ſupplicationem inſtitueret, ad quam populum ſuum hortatus fuerat, pſalmum *Venite exultemus Domino* cantari curaviſſe, populum vero ad ſingulos Verſiculos reſpondiſſe *Alleluia*. Paraſceves die cum populi invitantur ad Crucis adorationem, dicitur: *Ecce lignum* . . . . . *Venite adoremus*. In Magiſtri Regula Invitatorium appellatur Reſponſorium hortationis. In Officio Mozarabico, *ſonus* vocatur, quaſi Tuba eſſet ad Deum laudandum excitans. Romæ olim nullum erat Invitatorium: quod ad hanc diem ſervatur tribus ante Paſcha diebus, atque in Defunctorum officio. Concilium Aquiſgranenſe anno 816. mentionem facit Pſalmi *Venite*, tamquam Invitatorii, jubetque, ut in Defunctorum Officio non recitetur, alias vero graviter, & abſque præcipitatione cantetur, atque ut is, qui ad Matutinum venerit poſt *Gloria Patri* hujus Pſalmi, locum ſuum in Choro non obtineat, ſed poſtremo loco eſſe debeat: *Quod ſi quis ad nocturnas vigilias poſt Gloriam Pſalmi 94. quem propter hoc ſubtrahendo, & moroſe volumus dici, occurrerit* . . . . Hujus Canonis verba in S. Benedicti Regulam tranſlata ſunt, quo loco ante Pſalmum *Venite*, atque Invitatorium ſtatutum eſt, ut Pſalmus *Domine quid multiplicati ſunt* recitetur, propter verba hæc, quæ de ſomno, atque de ſurgendo meminerunt, *Ego dormivi, & ſoporatus ſum, & exſurrexi*, quæ fortaſſe dicebantur, cum Monachi e lecto ſurgerent, vel ad Chorum irent, poſtea vero Officio inſerta fuere.

Epiphaniæ die Invitatorium Romæ hactenus non dicitur, quæ res demonſtrat, tempore, quo Oratio iſta Officio inſerta fuit, quod fortaſſis nono ſæculo Concilii Aquiſgranenſis tempore factum eſt, cum Matutini Pſalmi pro Epiphania ea ratione, qua adhuc hodie ſunt, diſtributi eſſent, Pſalmuſque *Venite* ad tertium Nocturnum recitaretur, ſatius exiſtimatum eſt, eum Invitatorio illius diei non adjicere, ne idem Pſalmus bis in eodem Officio repeteretur: Quare Benedictini, qui ad tertium Nocturnum cantica habent, atque Carthuſiani, qui Pſalmos Epiphaniæ proprios recitant, inter quos Pſalmus *Venite* non habetur, eum cum Invitatorio Epiphaniæ feſto decantant.

Cum Romæ Invitatorium receptum fuit, iis tantum diebus, quibus populus ad Officium convenire conſueverat, primum adhibitum fuit; populi igitur gratia Matutino fuit inſertum. Ex omnibus Romanis Ordinibus intelligimus, majoribus feſtis duo Officia noctu habita fuiſſe, primum in Pontificio ſacello recitabatur, & cantabatur ſine Invitatorio a Presbyteris ſacelli Pontificii miniſtris. Secundæ vero vigiliæ Invitatorium habebant, quia populus illis intererat. Teſtatur Amalarius ætate ſua Invitatorium Dominicæ dumtaxat Officio, non vero Feriali præfixum fuiſſe, quia plerumque populus diebus, quibus opus ſit, Officio non aderat, neque ad illud invitabatur; Clerici vero, atque Monachi, qui ſtatus ſui lege ad id tenebantur, Invitatorio opus non habebant; Quæ res in Defunctorum Officio adhuc ſupereſt, quod Invitatorio caret, Defunctorum commemorationis die excepto, quia illa dumtaxat die populi ad orandum pro Defunctis invitantur. Fatendum igitur eſt, Invitato-

L rium

rium a Monachis originem habere, qui hoc ſigno mane excitabantur, verbaque illa, ut expergeſierent, annuntiabantur: *Venite adoremus Dominum*, non ſecus ac in Monaſteriis, cum Monachi a ſomno excitantur, vel hodie dici ſolet *Benedicamus Domino*. Inde Invitatorii occaſione Pſalmus *Venite* additus fuit, ex quo Verſiculus ille *Venite adoremus* petitus eſt. In Magiſtri Regula jubetur Abbas Invitatorium dicere; cum enim Paſtor ſit, gregem ad laudandum Dominum invitare debet, atque Religioſos ſuos excitare, ut ad Officium veniant. Meminit Amalarius Supl. c. 4. moris Benedictinæ Regulæ Invitatorium ferialibus diebus ſine Antiphona dicendi; recitabatur ſcilicet Pſalmus *Venite* ſine Antiphonæ repetitione: *Invitatorium diebus feſtivis hebdomadalibus ſine modulatione Antiphonæ ſolet dici*.

Ad Invitatorii Antiphonam vetus antiphonas canendi ratio ſuperſtes fuit. Dicebatur primum Antiphona ante Pſalmum, atque ad ſingulos Pſalmi verſiculos repetebatur: Refert enim Sozomenus l. 5. c. 20. de Pſalmis agens, occaſione translationis Reliquiarum S. Babilæ Antiochiæ decantatis, eos, qui melius cantum callebant, incœpiſſe, univerſum vero populum reſpondiſſe, atque ad ſingulos Pſalmi 96. verſiculos repetiiſſe: *Confundantur omnes, qui adorant ſculptilia, & qui gloriantur in ſimulacris ſuis*. Cantus iſte intercalaris appellatur, cum Antiphona poſt ſingulos Pſalmi verſiculos repetitur. Lugduni, atque Viennæ ad Rhodanum Antiphona ad Canticum *Magnificat* concinitur, & poſt ſingulos verſiculos repetitur. Idem Romæ fit Epiphaniæ feſto ad Pſalmum *Venite*, qui ad tertium Nocturnum dicitur; atque in Adventu antiphonæ, quæ ante Natale recitantur, ad *Magnificat* repeti ſolent. S. Athanaſius Apolog. de Fuga ait, cum a Diacono ſuo pſalmum 135. *Confitemini Domino* .... cantari curaſſet, populum ad ſingulorum verſiculorum finem reſpondiſſe: *Quoniam in æternum miſericordia ejus*. Idem Scriptores alii plures commendant, inter ceteros Concilium Aquiſgranenſe; S. Benedictus vero in ſua Regula Invitatorium lente cantari vult, ut ſpatium conveniendi omnibus permittatur. Radulphus Tongrenſis c. 43. ait, id ſuo ævo adhuc ſervatum fuiſſe, *omnino protrahendo & moroſe*. Conſuetudines Cluniacenſes, atque Ciſtercienſes Invitatorium feſtis ſolemnibus cum cappa ante altaris gradus cantari jubent, ſtatuuntque, ut facies erga altare convertatur, dum *Venite* canitur.

Adfirmant Judæi, Pſalmum *Venite* a Moyſe ſub vitæ exitum compoſitum fuiſſe poſt eorum mortem, qui per quadraginta annos itineris per deſerta loca inſtituti murmuraverant, quia horum quadraginta annorum mentio fit verſiculo 10. ejus Pſalmi. S. Paulus Hebr. 4. ℣. 7. *Hodie in David dicendo, ſi vocem ejus audieritis*, eum Davidis nomine allegat. Fortaſſis enim pervulgatam opinionem ſectabatur, quæ univerſum Pſalterium Davidi tribuit. Nonnulli vero Chriſtiani commentariorum Scriptores eum referunt ad cęremoniam Arcæ a Domo Obededomi in Tabernaculum translatæ, quod David Sione erexerat.

Eccleſia pſalmum iſtum recitat ad Matutini initium juxta vetus Pſalterium Romanum, quod quibuſdam in locis a Vulgata differt, atque licet in pluribus Breviariis, & Pſalteriis juxta vulgatam ſit, attamen poſt Pii V. tempora ubique fere juxta vetus Pſalterium Romanum receptus fuit. Romæ antequam Hymni recitari ſolerent, Pſalmus *Venite*, veluti Hymni genus habebatur. Poſt tertium verſiculum, *ſuper omnes Deos*, addit Pſalterium Romanum, *Quoniam non repellet Dominus plebem ſuam*. Sanctus quoque Auguſtinus, & Caſſiodorus ita legunt, licet neque apud 70. Interpretes, neque apud S. Hieronymum verba illa inveniantur. Verſiculo quarto Vulgata ait: *Altitudines montium ipſius ſunt*, Romana vero, *Altitudines montium ipſe conſpicit*. Verſiculo 10. habet Vulgata, *Quadraginta annis offenſus fui generationi*, & non *proximus* fui. Romæ Epiphaniæ feſto ad tertium Nocturnum, *Venite*, juxta Vulgatam refertur, non juxta vetus Pſalterium Romanum, quod ad Matutini Invitatorium tantum ſervatum fuit, quod & Pariſiis fieri ſolet.

CAP.

Digitized by Google

CAP. XXVIII.

De Hymnis.

HYmnus in Scripturis accipitur pro cujuſvis generis cantico in Dei laudem inſtituto, atque pro iis omnibus, quæ in Religioſis Conventibus cantabantur. Hoc igitur ſenſu Oratio a Chriſto poſt cœnam facta Hymnus appellatur, *Hymno dicto*. Verum Hymnos proprie appellare ſolemus carmina ad Deum laudandum compoſita, atque ad leges muſicas decantanda.

Jam diu Eccleſiaſtici viri inter ſe diſputant, an Poetica iſta cantica Officio ſint inſerenda. Concilium Bracarenſe I. anno 553. can. 32. iis uti vetat, jubetque, ne publicis precibus inſeratur, niſi quod ex Scripturis excerptum ſit, atque ut Poetica omnia, & quæcumque humana elucubratio excludantur. *Ut extra Pſalmos, vel Canonicarum Scripturarum veteris, & novi Teſtamenti nihil poetice compoſitum in Eccleſia pſallatur, ſicuti & Sancti præcipiunt Canones.* Verum ſæculo inſequenti Concilia Toletana hymnos cani paſſa ſunt, dummodo ab inſignibus Scriptoribus ſint compoſita. Morem iſtum confirmant Jeſu Chriſti, & Apoſtolorum exemplo, qui Hymnum poſt cœnam cecinerunt, atque præterea S. Hilarii, & S Ambroſii auctoritate, qui Hymnos compoſuerunt, a pluribus Eccleſiis receptos, pluriumque aliorum Doctorum teſtimoniis, qui Hymnos in Dei laudem, atque in Apoſtolorum, & Martyrum honorem conſcripſerunt. Addit Concilium iſtud can. 2. cani fas eſſe in Eccleſia ea, quæ in Scripturis non extant; quemadmodum *Gloria Patri* canitur ad cujuſque Pſalmi finem, quemadmodum & *Gloria in excelſis Deo*, quod a viris doctis compoſitum fuit. Eamdem eſſe Hymnorum rationem, atque Miſſarum, Collectarum, Proſarum, & Benedictionum, quæ in Miſſa leguntur, nullumque Eccleſiaſticum Officium vix futurum, ſi omnia, quæ ex Scriptura non ſunt, amputentur. Ex quibus omnibus colligit Concilium illud, reprehendendos non eſſe eos, qui Hymnos Officio inſeruerunt: *Sicut ergo Orationes, ita & Hymnos in laudem Dei compoſitos nullus veſtrum ulterius improbet*, can. 8. Concilium Toletanum VIII. anno 653. Clericum ordinari vetans, qui Pſalterium, cantica, & quotidianos Hymnos ignoret, ſatis oſtendit morem Hymnos canticis in Officio conjungendi, *Pſalterium Canticorum uſualium, & Hymnorum*. Intelligimus quoque Concilia hæc Eccleſiæ Hymnis annumerare, quidquid Scriptura hoc nomine appellat, licet Hymnos illos, quorum meminit Scriptura, affirmare non poſſimus carminibus, vel rythmis, aut certo pedum numero conſtitiſſe. S. Paulus 1. Cor. 14. Coloſſ. 3. Epheſ. 5 Canticorum, & Hymnorum meminit, quos Chriſtiani in Conventibus ſuis cantabant.

Plures ex antiquis Patribus Hymnos compoſuere, ut s. Gregorius Nazianzenus, s. Hilarius, & s. Ambroſius. Poſtremi hujus Patris Hymni in pluribus Eccleſiis recepti fuere, non Mediolani tantum, ſed etiam in Hiſpania. S. Benedictus quoque eos Breviario ſuo inſeruit, atque juxta illum, Hymnum dicere eſt canere *Ambroſianum*, quo nomine Hymnos appellat. Verumtamen plures ſunt a Prudentio aliiſque veteribus Chriſtianis Poetis accepti. Romæ vero ſero Hymni cani cœperunt; neque enim ullos videre eſt apud Amalarium, neque in ullis Romanis Ordinibus, ne in illo quidem quod Benedictus Canonicus s. Petri Guidoni de Caſtello inſcripſit, qui poſtea Pontifex fuit anno 1143. & Cœleſtinus ſecundus appellatus fuit; ibi enim nulla fit Hymnorum in Officiis, quæ deſcribit, mentio. Honorius Auguſtodunenſis, atque Hugo de s. Victore de Hymnis agunt, fortaſſe Gregorii Septimi, qui Monachus fuerat, tempore. Hinc diſcimus poſt duodecimum dumtaxat ſæculum Hymnos inſertos fuiſſe. Radulphus Tongrenſis pleroſque eorum, qui ætate ſua dicebantur, refert, iidemque fere ſunt cum illis, qui hodie recitantur, ita ut nemo negare poſſit per ea tempora, decimo quarto ſcilicet

ſæculo, Hymnos Breviario inſertos fuiſſe. Conjicimus autem, id ab Haimone Franciſcanorum Generali præſtitum fuiſſe, cum Romanum officium Gregorio annuente anno 1240. recognovit. Sunt & nonnulli poſteriorum Scriptorum, ut Venantii Fortunati, Rabani, Strabonis, Joannis Diaconi, s. Bernardi, atque s. Thomæ in Officio Corporis Chriſti. Tandem ſi prioribus ſæculis Hymni aliqui in Breviario Romano fuere, conſtanter tamen adfirmandum eſt, duodecimo ſæculo nullos in Eccleſia s. Petri recitatos fuiſſe, atque cum Ulricus in conſuetudinibus Cluniacenſibus Hymnorum Romanæ Eccleſiæ meminit, de ſingularium aliarum Eccleſiarum Hymnis agere voluiſſe. Lugduni vero atque Viennæ nulli ad hanc diem, niſi ad Completorium recitantur. Pariſiis quoque haud dudum accepti fuere; in prima ſiquidem Breviarii editione 1492. excuſa nulli leguntur. Nulli quoque Hymni apud Græcos extant, neque apud veteres Orientis Monachos, cum Caſſianus eorum non meminerit, quemadmodum nec in Oriente Regulæ s. Columbani, s. Iſidori, s. Fructuoſi, neque Magiſtri, & Donati Regulæ. Prima illorum mentio fit in Gallia in s. Cæſarii, atque s. Aureliani Regulis tantum, atque in Italia in Regula s. Benedicti, qui eos ab Eccleſiæ Mediolanenſis moribus acceperat, ubi Hymni a s. Ambroſio compoſiti, fortaſſis canebantur, eaque de cauſa Hymnus a s. Benedicto Ambroſianum appellatur. Diſcimus ex Amalario in ſupplem. s. Benedictum, *conſuetum morem S. Ambroſii in nonnullis Eccleſiaſticis elegiſſe*. In Hiſpania Hymni s. Ambroſii, & s. Hilarii recitabantur, quemadmodum eos a Conciliis Toletanis commendatos vidimus. Hymni ante Pſalmos dici ſolent horis omnibus, Veſperis, Laudibus, & Completorio exceptis; Unde intelligimus quidquid Pſalmos præcedit pro novitiis additamentis habendum eſſe, quia olim officium a Pſalmis incipiebat. Fortaſſis etiam dici tantum ſolebant ad laudes, & ad Veſperas, eaque ratio eſt, cur ſingulis majoris momenti feſtis mutari ſoleant ad duas illas horas.

Cum potiſſima Romani Breviarii Hymnorum pars circa dimenſiones metri & numeri leges peccaret, Urbanus VIII. Pontifex bonarum litterarum, & præcipue latinæ Poeſeos ſtudioſus, atque inter ſui ſæculi illuſtriores Poetas connumerandus, Hymnos iſtos emendari atque emendatos Breviario inſeri curavit. Pontifex iſte emendationi huic faciendæ viros plures, quemadmodum ipſe ait in ſua Conſtitutione, adhibuit. *Juſſu noſtro aliquot eruditi viri ſuam ſeriò curam contulerunt*; atque velut in decreto quodam Congregationis rituum legitur: *Idem facere coguntur, qui juſſu Domini noſtri Urbani VIII. ſacros Hymnos emendarunt*. Quibus ex verbis intelligimus Pontificem illum, licet Poeſeos laude excelleret, ipſum tamen eam emendationem non feciſſe; tribuique illi ſolent Hymni dumtaxat s. Bibianæ, s. Martinæ, & s. Eliſabethæ Luſitanicæ. Nonnulli de mutatione iſta conqueſti ſunt, affirmantque, Hymnos illos, ut ad Poeſeos, & Latinæ linguæ leges exigerentur, veterem ſimplicitatem amiſiſſe, atque pietatis vim, quam undique ſpirabant, penitus enervatam: *acceſſit latinitas, & receſſit pietas*. S. Ambroſius de Hymnis ſuis ajebat lib. 2. in Luc. *Negligere verba debemus, penſare myſteria*. Idem S. Bernardus ait in Epiſtola ſua ad Guidonem Montiramenſem, atque ad ejus Monaſterii Religioſos, qui ab eo petierant, ut lectiones & Hymnos componeret, quos legere & cantare poſſent die S. Victori ſacro, cujus oſſa in ſua Eccleſia quieſcere putabantur. Profitetur autem S. Bernardus ep. 312. non audere ſe opus viribus ſuis majus ſuſcipere, quod virum requirit majori auctoritate, vitæ ſanctitate, atque ſtylo ſublimiori præditum. Agens poſtea de illis, qui ad Hymnos componendos apti ſunt, eligendos ait, viros ſtyli ſublimitate, & vitæ ſanctitate præſtantes: *Eloquii dignitas, & auctoris*; de ſe vero loquens, atque de Hymnis ſuis, ait; *Hymnum compoſui, metri negligens, ut ſenſui non deeſſem ... ſenſus verborum non debet cedere verſui, ſed verſus ſenſui, ut ſenſum littera non evacuet, ſed fæcundet*. S. Gregorius di-

Digitized by Google

cere quoque ſolebat, indignam rem eſſe, divinorum oraculorum verba Gramaticorum regulis ſubjicere .... *ipſam artem ſervare deſpexi, indignum enim vehementer exiſtimo, ut verba cæleſtis Oraculi reſtringam ſub regulis Donati*, Præfat. Moral. c. 57. In Romani Breviarii Hymnorum emendatione nongentos quinquaginta, & amplius circa metrum errores ſublatos fuiſſe ferunt, quæ res locum dedit Urbano VIII. dicendi: *Patres inchoaſſe potius Hymnos, quam perfeciſſe*.

S. Auguſtinus S. Ambroſii nomine allegat Hymnum *Deus Creator omnium, Polique Rector veſtiens*, atque l. 9. Confeſſ. cap. 12. *Æterne rerum Conditor, Noctem diemque qui regis*, l. 1. Retractationum cap. 21. *Jam ſurgit hora tertia qua Chriſtus aſcendit Crucem*; l. *de nat. & grat.* c. 62. Sunt & alii ex noſtris Hymnis, quos Caſſiodorus S. Ambroſio tribuit.

Henricus Valeſius acerrimam cenſuram tulit de horum Hymnorum emendatione, eoſque peſſime compoſitos, atque adverſus communem hominum ſenſum depravatos exiſtimat. Famianus Strada, Tarquinius Gallucius, & Hieronymus Petruccius, Jeſuitæ omnes, emendationi huic præfuerunt. Conſtat autem pauca eos circa ſententias immutaſſe, atque veteres cum emendatis conferenti, vix aliud diſcrimen occurret præter variam dimemenſionem, atque loquendi rationem. Theophilus Raynaudus plurimi facit illorum emendationem Tom. 2. Quod Hymnorum delectum ſpectat, ratio habenda eſt vetuſtatis, atque antiquorum auctorum præferendi, eligendique aptius compoſiti; novitii vero penitus excludendi, cum probe conſcripti non ſunt; præferri autem præſertim debent qui perſpicuis verbis conſtant, atque piis animi motibus excitandis inſerviunt, nulloque negotio ab omnibus percipi poſſunt, ſacraque unctione redundant.

CAPUT XXIX.

De Pſalmis, ſive de Pſalmodia in Divino Officio.

PSalmodia omni ævo potiſſimam officii Divini partem conſtituit, atque hodie etiam horæ omnes certo Pſalmorum numero conſtant. Cum enim Eccleſia Synagogam per Pſalmos Deum laudare ſolitam vidiſſet, eos quoque ſibi familiares habendos cenſuit; tantoque libentius iis uſa eſt, quod, cum nemo Deum plene cognoſcere poſſit, nemoque præter Deum ipſum ſatis pro dignitate eum laudare queat, ipſius eſt, rationem, qua ſit laudandus, nos edocere. Hinc numquam falli poterimus, preces illas ad eum fundentes, quas ipſe hominibus inſpiravit, ut in ſui laudem recitarentur: *Quia in Pſalmis laudavit ſe Deus, ideo invenis homo, quemadmodum laudares Deum*.

Pſalmorum Liber inſcriptus eſt *Liber Hymnorum vel Laudum*, quia maxima illorum pars de Divinis laudibus agit: Græci *Pſalmos* appellarunt, quia cantus muſicorum inſtrumentorum ſono conjungebatur.

Juxta omnium calculum Pſalmi CL. numerantur; at Hebræi Pſalmum nonum *Confitebor* in duas partes dividunt, atque pro duobus reputant, decimo initium dantes a v. 22. *ut quid Domine receſſiſti longe*; atque ad Pſalmum uſque 113. *In exitu Iſrael*, eorum numeri a noſtris, atque a Græcis differunt, uno Pſalmo ſemper nos ſuperantes, ita ut qui nobis eſt 19. ipſis ſit 20. Pſalmum vero 113. in duos partiuntur eo loco *Non nobis Domine*, atque ita Latinorum & Græcorum 114. Hebræis eſt 116. Verum & ipſi Pſal. 114. *Dilexi quoniam exaudiet*, & 115. *Credidi* ſimul conjungunt, & Pſal. 146. *Laudate Dominum quoniam bonus*, cum 147 *Lauda Jeruſalem*, ex quibus unicum conſtituunt, quare cum vulgata circa ſummam conveniunt. Proteſtantes Judæorum diviſionem plerumque amplectuntur, Catholici vero Septuaginta Interpretum partitionem ſequuntur.

Pſal-

Digitized by Google

Pſalmi ſunt vetuſtum quoddam Poeſeos genus, ut in Religioſis Conventibus cantarentur instituti, atque deſtinati. Hæc ipſa obſcuritatis ipſorum cauſſa, quod fere Poeticis ſcriptis, Lyricis præcipue evenire ſolet, ut proſa oratione ſint obſcuriora. Poeta enim repentinis motibus abripi ſe ſinit, utiturque audacioribus figuris, atque libertate Poeſeos peculiari, ad opus juxta dimenſionis vel rythmi leges elaborandum. Quare Homeri, Virgilii, atque Horatii poemata, Ciceronis & Demoſthenis ſcriptis explicatu difficiliora habentur. Græcorum præterea & Orientalium Poeſis majori licentia atque audacia gaudet, quam Latinorum. Hinc tot translatitiæ voces, & figuratæ locutiones, quibus Pſalmi ſcatent, tempora promiſcue uſurpata, conjunctiones prætermiſſæ, atque frequentes argumenti mutationes efficiunt, ut Pſalmorum Liber omnium univerſæ Scripturæ codicum plane obſcuriſſimus ſit. Fatendum eſt tamen obſcuriorem longe fuiſſe ante J. Chriſti adventum, qui lucem iis maximam attulit; eſt enim ipſe unica illorum intelligendorum regula.

Dictum eſt a me Pſalmos compoſitos fuiſſe, ut in Templo decantarentur. Poſtquam David carmen aliquod compoſuerat, ſolebat illud ad Aſaph mittere, quem Scriptura Prov. *16. 7.* & 24. appellat Prophetam ad Regis manum, ut muſicis modis illos aptaret, atque in Templo cani curaret a ſuorum Cantorum agmine. Cum vero David muſices eſſet perſtudioſus, pſallebat ipſe, atque in Templo canebat, modoſque invenire ſciebat pro piis carminibus a ſe conſcriptis.

Pſalmi Hebraice conſcripti fuere; omnium vero verſionum vetuſtiſſima eſt Septuaginta Seniorum interpretatio, ceteræque omnes Latinæ, ipſaque vulgata, ex Græca iſta Septuaginta Interpretum expreſſæ fuere. Horum interpretationi ſuccedit Aquilæ verſio, qui verbum verbo reddidit; poſt hanc vero Theodotionis, aliorumque.

Valde credibile eſt Latinam Pſalmorum Verſionem ex veteri illa Septuaginta Interpretum expreſſam fuiſſe; antequam ab Origene recenſeretur, cum ante Origenem in Latinis Eccleſiis verſio quædam eſſet; verum illa, qua hodie utimur, non ea eſt, quam S. Hilarius, S. Ambroſius, & S. Auguſtinus citant; utuntur enim ſæpe locutionibus aliis, quam Vulgata, atque ſæpe etiam ab ea recedunt.

Veroſimillimum quoque eſt, primam Latinam Scripturæ interpretationem Romæ factam fuiſſe; cum enim innumeri Judæi ante Chriſtianæ Religionis exordia in Urbe eſſent, Scripturam vel Hebraice, vel Græce legebant; Græca enim lingua Romanis perquam familiaris erat. At cum Romani Chriſti fidem amplexi ſunt, Scriptura ex Græca in ipſorum linguam converſa fuit, ab ipſo uſque Apoſtolorum ſæculo, univerſaque Latina Eccleſia hac Pſalmorum verſione uſa eſt, uſque ad S. Hieronymi interpretationem. Tanta autem eſt verſionis hujus vetuſtas, ut auctorem ejus, atque tempus quo facta eſt, ignoremus. Illud tantum conſtat Apoſtolorum tempore, ex Græco expreſſam fuiſſe, illaque univerſam Latinam Eccleſiam, Romanam præcipue in publico Officio uſam uſque ad Pii V. tempora, qui Romæ vulgatam emendari curavit, atque veterem Italicam in Eccleſia tantum S. Petri, atque aliquot aliis in locis ſervari voluit. Complura ejus loca ſuperſunt adhuc in Introitu, in Gradualibus, in Antiphonis, quæ vulgatæ emendatæ non reſpondent, quia ex Pſalterio Romano petita ſunt, quod Romæ XV. ſæculorum ſpatio uſurpatum fuerat.

Vetus hæc Latina Verſio, Italica appellata, ut nihil diſſimulemus, parum ſane puritatem illam ſermonis redolet, quæ Romæ primo Chriſtiano ſæculo obtinebat. Unica enim Apoſtolorum, & vetuſtiſſimorum Chriſtianorum cura erat, fideliter ſententias reddere, non emendato ſtylo uti: *Loquimur non in doctis humanæ ſapientiæ verbis, ſed in doctrina ſpiritus*, ait S. Paulus 1. Cor. 11. Primi illi Interpretes fortaſſis peregrini erant, qui caſtigate latina lingua ſcribere neſcirent. S. Hieronymus Da-

maſo

maſo Papa petente circa annum 382. ut veterem Pſalmorum editionem juxta Græcum 70. Interpretum exemplar emendaret, quia ſæpe animadverſum erat, eam ab exemplari ſuo quandoque recedere; *curſim*, ut ipſe ait in Epiſtola ad S. Paulam, in id incubuit, neque poſtremam manum imponere voluit. Editio hæc Romæ recepta fuit, atque uſu Eccleſiarum comprobata. At populi, qui veteri Italicæ aſſueverant, eas confundentes tot mendis repleverunt, ut ipſe Bethleemi exiſtens circa annum 382. oratus fuerit, ut novæ latinæ verſioni juxta 70. exemplar inſudaret. S. Paula, & S. Euſtochium id a S. Hieronymo petierunt, quod ipſe ſatis feliciter præſtitit; paulo enim poſt aliam Pſalmorum Interpretationem aggreſſus eſt, atque vero ſimillimum eſt, eandem illam eſſe, quam nos Vulgatam appellamus, de qua eſt a Tridentino Concilio, ut pro authentica habeatur, pronunciatum; atque præterea cum nonnulla menda in poſtremam hanc verſionem poſt S. Hieronymum irrepſiſſent, ut emendaretur demandatum. Quare Vulgata noſtra revera vetus Italica non eſt, quæ ante S. Hieronymum obtinebat, neque nova Latina interpretatio ab eodem Sancto facta, ſed utriuſque commixtio. Hæc res occaſionem dedit duplicis generis Pſalteria diſtinguendi, unum juxta 70. alterum juxta S. Hieronymum. Valafridus Strabo ait de ritib. Eccleſ. cap. 25. Romæ Pſalmos juxta 70. legi ſolitos; at in Galliæ, & Germaniæ Eccleſiis S. Hieronymi emendationem receptam eſſe: *Romani adhuc habent Pſalmos ſecundum 70. Interpretes, Galli, & Germani ſecundum emendationem, quam S. Hieronymus Pater de 70. Interpretum editione compoſuit*. Ait quoque, a Gregorio Turonenſi, S. Hieronymi Pſalterium ex Græco 70. redditum Roma in Galliam allatum fuiſſe. Ex his videre eſt duo Pſalteria, unum Romæ receptum, alterum in Gallia, utrumque ex interpretatione 70. expreſſum; primum vero emendatum dumtaxat, alterum autem omnino a S. Hieronymo converſum: *Quam Hieronymus de 70. Editione compoſuit*. Berno Augienſis de Pſalterio quodam agit in Epiſt. ad Meginfr. ex Græco in Latinum a S. Hieronymo converſo, quod in Gallia, & Germania obtinebat, *Romanis adhuc ex corrupta vulgata editione Pſalterium canentibus*. Quare Pſalmorum vulgata verſio, qua hodie utimur, non eſt vetus Italica, ſive vulgata ante S. Hieronymi tempora, ubique uſu recepta, ſed converſio alia a S. Hieronymo Bethleemi facta; atque hoc eſt vetus Gallicanum Pſalterium in Gallia a Gregorii Turonenſis ætate uſurpatum, juxta Valafridi Strabonis Epocham. At Strabonis narratio non uſque adeo dubio vacat; eſt enim Bernonis Augienſis ſententia, ipſum Sanctum Hieronymum Pſalterium in Galliam miſiſſe; alii vero opinati ſunt, S. Bonifacium Moguntinum Galliæ, & Germaniæ Eccleſiis illud tradidiſſe circa annum 750. Theodulphus Aurelianenſis de quodam Pſalterio in Gallia pervulgato loquitur, recitatque ex eo loca aliquot eadem pacto, quo in noſtris Bibliis leguntur. Antiphonæ vero, Reſponſoria, & nonnulli Introitus Roma in Galliam allati fuere ſub Pipini Regno, atque Pauli Papæ Pontificatu; quibus fit, ut Pſalterium, & Antiphonarium iſtud eodem fere tempore recepta fuerint.

7 Romanum Pſalterium a Pio V. Romæ abolitum, adhuc perdurat in Vaticana Eccleſia, atque præterea in Mediolanenſi, & Veneta S. Marci, licet nonnullo inter ſe diſcrimine; alibi vero ubique Vulgata recepta eſt; in nonnullis pariter Toletanæ Urbis in Hiſpania Eccleſiis Pſalterium Romanum canitur. Apud quamplures majori in pretio habetur Pſalterium Gallicanum, licet ipſum quoque a mendis omnino immune non ſit, quod verſionum omnium ſit accuratiſſima. Quod ſi aliquando ab Hebræo diſcedit, id fortaſſe evenit, vel quod aliquando Græcum exemplar corruptum fuerit, vel quod ex Hebræo expreſſum non ſit, ſed ex 70. interpretatione, ita ut non noſtrati, ſed Græcæ verſioni diſcrimina hæc ſint imputanda.

Quod vero Valafridus Strabo ait, Gre-

Digitized by Google

Gregorium Turonenſem verſionem Romæ receptam in Galliam invexiſſe, id mihi vero ſimile non fit, quod Epiſcopus ille locis, quæ ex Scriptura recitat, verſionem in Gallia pervulgatam non ſequatur. Atque ut unicum exemplum in medium afferamus, cum verſiculos 18. 19. Pſalmi 72. recitat, ita habet lib. 5. hiſt. c. 14. *Verumtamen propter doloſitatem poſuiſti eis mala*; in Pſalterio vero Gallicano legitur: *Verumtamen propter dolos diſpoſuiſti eis mala*. Legebatur etiam: *Perierunt propter iniuſtitias ſuas*; in Pſalterio vero Sancti Hieronymi habebatur, *Propter injuſtitiam ſuam*. Verſio itaque S. Hieronymi Gregorii Turonenſis ætate in Gallia recepta non erat; quare Bonifacii potius Moguntini tempore per Galliam, atque Germaniam Pſalterium, juxta S. Hieronymi interpretationem pervulgatum fuit.

In vita S. Valafridi Epiſcopi Eboracenſis anno 709. habetur, eum aboleri juſſiſſe interpretationem Pſalmorum S. Hieronymi, quæ ad illam diem in Anglia perlecta fuerat, atque Pſalmodiam peragi juxta verſionem Romæ receptam curaſſe: *Pſalmos quos ſecundum Hieronymum legerat more Romanorum, juxta 70. editionem memorialiter tranſmutavit*. Thomaſius duo hæc Pſalteria in lucem edidit ſub Pſalterii Gallicani, & Pſalterii Italici nomine, ex quibus diſcrimina, quæ intercedunt, ſpectari poſſunt.

Quod numerum Pſalmorum attinet, qui in Officio recitari ſolebant, nonnulli plures, alii pauciores, præcipue in Nocturno Officio, decantabant. Refert Caſſianus, Angelum Orientis ſolitarios hortatum fuiſſe, ut 12. Pſalmos recitarent. Chrodegangi Regula ejus, qui choro præſidet, arbitrio, quot Pſalmi ſint decantandi, permittit; conſtatque aliquando 40. vel 50. per noctem decantatos fuiſſe. Hinc Officium per ea tempora certam adhuc formam, velut hodie non habebat; Regula enim S. Benedicti Abbatem prudenter dijudicare vult, quot Pſalmi ſingulis Officiis ſint recitandi. Oriebatur etiam aliquando inter Orientales contentio, quis plures Pſalmos canendo percurreret.

Habemus ex Sanctorum Vitis, plures eorum univerſum Pſalterium quotidie recitaſſe. S. Benedictus vero ſtatuit, ut ſingulis hebdomadis abſolveretur; Pſalmoſque ita diſtribuit, ut per hebdomadam omnes recitarentur. Concilium Aquiſgranenſe anno 816. præcipit can. 70. ut verſiculorum diviſio ſervetur: *ut Pſalmi ſecundum diviſiones verſuum modulentur*. Si Pſalmos æquo longiores eſſe accideret, religioni non ducebant eos in duas, vel tres partes ſecare, ut attentius recitari poſſent, neque ſolliciti erant de magno numero Pſalmorum celeriter decantando, ait Caſſianus l. 2. c. 12. ſed potius, ut eos magna cum attentione recitarent.

Amalarius quoque ait lib. 4. Offic. longiores Pſalmos diviſos fuiſſe, quemadmodum ſolemus ad Pſalmum *Beati immaculati*, qui in 24. partes diviſus eſt, ſolemnioribus diebus exceptis, cum Pſalmi affinitatem aliquam habebant cum dierum illorum hiſtoriis, velut Natali *Miſericordias Domini*, Pentecoſte, *Exſurgat*, Natalis Vigilia *Audite Cæli*, tunc enim Pſalmi non ſecabantur. *Quæ diviſio Pſalmorum non debet eſſe in proprietatibus Solemnitatum*. Juxta Romanum morem Dominicis diebus decem, & octo Pſalmi nocte recitantur, 12. ad Feriale Officium, novem autem Feſtis diebus 9. Lectiones habentibus. Capitulum *in die* Diſt. 5. *de Conſecratione* Decretum hoc Gregorio VII. Papæ tribuit.

Pſalmodia potiſſima ſemper fuit Chriſtianarum precum pars, quod in id ſemper intenti fuerint, ut e Scriptura peterent preces ad Deum fundendas, eumque laudarent, ea ratione, quam Spiritus Sanctus divinitus inſpiravit. Ea de cauſa per omnes orbis plagas Eccleſia diei, & noctis Officium ex Pſalmis compoſuit, Deum Eſther verbis alloquens: *Tribue ſermonem compoſitum in ore meo*. Eſt. 14. Complures etiam Pſalterium totum quotidie recitabant. Vide vitam S. Patritii Hiberniæ Apoſtoli, S. Gregorium lib. 4. Dial. ubi de S. Merulo agit.

Poſt Davidis tempora ad noſtram uſque

quę ætatem Pſalmi piarum animarum deliciæ fuere tam in Synagoga, quam in Eccleſia. Lex autem ubique fere vigebat, ut Eccleſiaſtici, & Monachi Pſalterium memoriæ mandarent: Pſalmorum liber, Hebraice *liber Hymnorum*, ſive *Laudum* appellatur. Græci *Pſalterion*, ſive Pſalmorum librum appellant; eſt autem Pſalterion Muſicum inſtrumentum a Græco *Pſallo*, quod fidibus ludere ſignificat.

Hebræi Pſalterium in 5. libros dividunt, atque S. Ambroſius eos refutat, qui diviſionem iſtam agnoſcere nolebant, quod Scriptura Pſalterii tamquam unici libri meminerit. Attamen S. Hilarius, S. Hieronymus, & S. Auguſtinus pro unico tantum libro habent. Partitio iſta Pſalterii in 5. libros myſticis rationibus comprobatur a S. Gregorio Nazianzeno in *Pſalmum primum*. S. Hilarius exiſtimat, Pſalterium collectionem eſſe Pſalmorum diſperſorum, quos Eſdras in unicum volumen digeſſit; olim Pſalterium primò quotidie recitabatur. S. Benedictus vero, qui aliam Pſalmorum diſtributionem fieri ſinit a ſua quoque diverſam, præcipit tamen, ut quocumque modo Pſalmi dividantur, ſingulis hebdomadis Pſalterium univerſum abſolvatur. *Omnimodis hic attendatur, ut omni hebdomada Pſalterium ex integro numero 150. Pſalmorum pſallatur* Reg. 1 c. 18. Poſtrema vero noſtrorum temporum Concilia veluti Remenſe anno 560. id ipſum adnotarunt; *a primæva Breviarii inſtitutione, id antiqui Patres voluiſſe videntur, ut ſingulis hebdomadis totum Pſalterium pſallatur*.

CAP. XXX.

De Antiphonis, & Reſponſoriis.

ANtiphonæ ita appellantur a Græca voce *Antiphonein*, quod canere, vel canentis voci reſpondere ſignificat. Hoc ſenſu Pſalmorum verſiculi, qui ordine per Choros alternos canuntur, Antiphonæ appellari poſſunt; id tamen aptius convenit brevibus Reſponſoriis minorum horarum.

Hodie Antiphonæ appellatio Pſalmi verſiculum indicat, qui ab utroque choro canitur ad finem Pſalmi, vocis modum ab ea accepientis: *Antiphona*, ait Amalarius lib. 4. c. 7. *inchoatur ab uno unius Chori, & ad ejus ſymphoniam Pſalmus cantatur per duos Choros, ipſa enim, id eſt Antiphona, coniunguntur ſimul duo Chori*. Hinc diſcimus Antiphonam Pſalmo vocis modum tribuere: *Ad Antiphonæ ſymphoniam*, quod indicio eſt totam ante, & poſt Pſalmum cani ſolitam fuiſſe in omnibus Officiis, etiam ferialibus, quomodo quotidie fit ad Invitatorium, & cum Pſalmi initium Antiphonæ loco eſt, ut *Dixit Dominus* ad Dominicæ Veſperas.

Romæ enim ad Pſalmorum finem nullæ erant Antiphonæ, quod & hodie ſervatur ad minores horas trium ante Paſcha dierum, quibus *Alleluia* tantum dicebatur, ut in Paſchatis hebdomada fit, atque ad *Deus in adiutorium*, quod cuique Officio præmittitur, & olim totum recitabatur, atque ad ejus finem *Alleluia*. Alleluja autem ad Pſalmorum finem apud Caſſianum quoque occurrit. Ægyptii Monachi canebant illud ad duodecimi Pſalmi finem: *moris eſt inibi ſedentibus cunctis ab uno dici Pſalmum ceteris vel audientibus, vel reſpondentibus*. Reſponſorium autem illud *Alleluja* erat: 12. *Pſalmum ſub Alleluia reſponſione conſumans*. Poſtquam cantus alternis Choris inſtitutus eſt, excerptæ a Pſalmis fuere breves quædam preces, ſive ſententiæ ad leges muſicas decantandæ, atque juxta harum cantum, modos varios Pſalmi accipiebant. S. Gregorius Papa Antiphonis hiſce, atque earum cantui inſtituendo operam dedit, librumque componi curavit, Antiphonarium appellatum.

Antiphonæ iſtæ, ſive breviores preces ad ſingulos Pſalmi verſiculos repetebantur, præcipue ad *Magnificat*, & *Benedictus*; idque hodie ad Invitatorium ſervatur, quod ad ſingulos verſiculos Pſalmi *Venite* repetebatur, poſtea vero ad initium, & finem Pſalmi tantum repeti conſuerunt, ut Romæ fit in majori-

M bus

Digitized by Google

bus horis Feſtorum duplicium, vel ante, & poſt *Gloria Patri*, quomodo fit ad Miſſæ introitum, quare longe ante Feſtorum Duplicium ritum inſtitutum Antiphonæ bis recitabantur, ſcilicet ante, & poſt Pſalmum.

Vetus mos non ſolum duplicandi, ſed etiam triplicandi Antiphonas ſervatur in Adventu ad *O*, quod ante Magnificat canitur, atque ante *Gloria Patri*, & poſt *Sicut erat*. In Breviario Romano quodam Venetiis anno 1549. excuſo Antiphona ad Laudes pro Adventus commemoratione S. Thomæ die, *Nolite timere* dicitur ſub initium, deinde *Gloria Patri*, atque repetitur ante, & poſt *ſicut erat*.

Amalarius de repetitione Antiphonarum ad ſingulos Pſalmi verſiculos Feriarum diebus, hæc habet cap. 3. *Ex ſenis Antiphonis quas viciſſim Chori per ſingulos verſus repetunt*. Refert Vita S. Odonis Cluniacenſis in Sæcul. Bened. ad protrahendum S. Martini officium, cujus Antiphonæ breves erant, & quod hyems eſſet, qua noctes longiores ſunt, atque vigiliæ ea de cauſſa longiores eſſe debent, Antiphonas eum ad ſingulos Pſalmorum verſiculos repeti curaviſſe, ut noctis Officium ad lucis uſque ortum duraret: *Quia ejuſdem Officii Antiphonæ breves ſunt, & ejus temporis longiores noctes, volentes Officium ad lucem uſque protendere, unamquamque antiphonam per ſingulos pſalmorum verſus repetendo canebant*. Cum autem Antiphonæ ad vocis modum Pſalmis dandum ſolummodo inſtitutæ ſint; ea ratio eſt, quod nullæ ſint in minoribus horis trium ante Paſcha dierum, quia recitari tantum, non cani ſolent. Nullæ quoque habentur iiſdem horis per Paſchatis hebdomadam, quia earum cantus nihil aliud fere eſt, quam mera pſalmodia. Primis Eccleſiæ ſæculis unicus tantum pſalmos canebat, cujus rei veſtigium adhuc ſupereſt, quod Pſalmi initium ab unico, qui ceteris præcinit, decantatur.

Cantorum munus erat Antiphonas præcinere, atque Pſalmis vocis modum dare. Romæ olim ſeptem cantores erant, qui chorum unum componebant *Schola Cantorum* appellatum. Clerici hi erant, neque Presbyteri, neque Diaconi, ſed ut plurimum Subdiaconi, quomodo S. Gregorius adnotavit. Cantores hi Antiphonam canebant, atque *Primicerius* horum cantorum, primus cantui initium dabat; alter poſt hunc *Secundarius* dicebatur, atque ita porro reliqui. Archidiaconi autem erat, eos, qui præcinere debebant, deſignare.

Nullibi in tota antiquitate occurrit, Presbyteros, vel etiam Diaconos Antiphonas præcinuiſſe; inferiores enim Clerici huic rei intenti erant, ut patet ex S. Gregorio, cujus verba referuntur in cap. *In S. Romana Eccleſia*, diſt. 92. idque Romæ ad hanc diem ſervatur, exceptis diebus illis, quibus Papa ipſe rem Divinam facit; Ceteris vero licet ipſe Officio intereſſet, vel etiam Cardinales, ſoli dumtaxat Cantores Antiphonas præcinunt. *Clerici Antiphonas cantantes*, juxta Durandi obſervationem, *non vertunt vultus ad Altare, ſed ſe ad invicem verſi vultibus reſpiciunt*.

Diſcimus ex Amalario Metenſis Eccleſiæ Diacono, qualefuerit Romanum Antiphonarium octavo ſæculo, cujus ſpecimen nobis ipſe præbet, cum exemplum quoddam Romæ accepiſſet, quod Metis ſervatum eſt, atque Antiphonarium *Metenſe* appellatum fuit. Iſtud vero idem cum Romano erat, quemadmodum ipſe teſtatur; *quæ ſcripta invenimus in Metenſi antiphonario, ſcilicet S. Matris noſtræ Romanæ Eccleſiæ*. Poſtea exemplum aliud a Corbejenſi Monaſterio Amalarius accepit, ut ipſe adnotavit in prologo ſuo, a Wala Corbejenſi Abbate Roma allatum, illique a Gregorio IV. Papa dono traditum, atque ex hiſce duobus antiphonariis, tertium quoddam Amalarius compoſuit, illudque eſt, quod nomen ejus præfert, quo diſcrimina tantum ab eo referuntur, quę inter duo illa antiphonaria erant, atque illa, quæ ipſi mutanda, vel ſervanda viſa ſunt.

Antiphonæ ex pſalmis ipſis petitæ erant; antiphona enim ſententia eſt, vel Oratio e pſalmo, qui canitur, excerpta: Quod vel hodie ſervatur in toto

to

Digitized by Google

rò fere Officio Feriali, atque Dominicis tam ad Matutinum, quam ad Laudes, & Veſperas. In Communi quoque Apoſtolorum ad Matutinum, & Veſperas, ad Laudes vero Antiphonæ ex Evangelio petitæ dicuntur. Religioni enim erat aliis uti, quam e Scriptura petitis. Agobardus Epiſcopus Lugdunenſis adverſus illos ſcripſit, qui alias invehere volebant, moremque iſtum Monachi ipſi ſervabant, ut ex Regula Pauli, & Stephani patet c. 14. *Nullus præſumat Reſponſoria, vel Antiphonas pro libitu, & non ex Canonica Scriptura deſumpta canere*. Olim plures pſalmi poſt unicam Antiphonam recitabantur, quemadmodum in minoribus horis fieri ſolet, quibus ſingulis unica tantum eſt, atque Dominicis ad primum nocturnum unica tantum ante quatuor pſalmos.

Romæ cum pſalmi initium antiphonæ loco eſt, mos ſervatur, illum ſine antiphona canendi, Feſtis Duplicibus Paſchali tempore exceptis, quibus ad Antiphonæ finem additur *Alleluja*. Pſalmi initium, tamquam Antiphona cum *Alleluia* canitur, poſtea tamquam pſalmus, idque videre eſt ex Nocturno Aſcenſionis ad pſalmum, *Exaltabo te Domine, quoniam ſuſcepiſti me, Alleluia*. Sæpe etiam juxta vetus inſtitutum Antiphona nil aliud erat, quam primus pſalmi verſiculus, qui ad ſingulos pſalmi verſiculos repetebatur.

Antiphonæ iſtæ a veteribus Scriptoribus *Reſponſiones* appellantur.

Sic Caſſianus de *Alleluia* agens, quod poſt duodecim pſalmos canebatur, ait: *Duodecimum Pſalmum ſub Alleluia reſponſione conſumans*. S. Iſidorus Hiſpalenſis Reſponſorium vocat, quod alternatim, vel ab omnibus ſimul canitur, atque in Italia primum ait reſponſoria, & antiphonas inſtituta: *Reſponſoria ab Italis ſunt reperta, vocata hoc nomine, quod uno canente, conſonanter reſpondeat, antea autem id ſolus quiſque aiebat, nunc unus, interdum duo, vel tres communiter Choro in plurimis reſpondente*; vel ut Durandus inquit: *Reſponſorium eſt, cui omnes reſpondent*. Pſalmi tamquam Reſponſoria cani cenſebantur, cum Chorus repetebat, quod Cantor præcinuerat, ut accidit, Scriptura teſte, Exod. 15. cum Maria ſoror Moyſis prima gratiarum actionis canticum, poſt Erythræi transfretationem cecinit, & mulieres ceteræ, quæ illa cecinerat, repetebant. *Sumſit Maria Tympanum in manu ſua, egreſſæque ſunt omnes mulieres, quibus præcinebat, dicens: Cantemus Domino glorioſe*. *Præcinebat* ipſa; atque inde primus Cantor, qui vocis modum ceteris dabat, *Præcentor* appellatur, ille vero, qui poſt eum canit, atque repetit, *Succentor* dicitur. S. Ambroſius l. 9. exam. c. 5. Pſalmorum Reſponſoria appellat, cum viri in Eccleſia pſalmos cantabant, quos Clerus præcinere incęperat. *Cum Reſponſoriis Pſalmorum cantus virorum, & mulierum*. Addit Pater iſte in Pſalm. 117. ita populos reſpondiſſe ad verba, quæ mane perlecta erant: *Venerunt gentes in hæreditatem*. S. Auguſtinus ſæpe ad ſuum populum, ait: *Pſalmum, quem cantatum audivimus, cui cantando reſpondimus*; atque de S. Monicæ ejus Matris funere agens lib. 9. Confeſſ. c. 12. ait: Evodium canere incępiſſe pſalmum: *Miſericordiam, & judicium cantabo*, populum vero iiſdem verbis reſpondiſſe.

Gregorius Turonenſis l. 8. Inſtit. c. 9. atque alii de pſalmis loquuntur, qui ut Reſponſoria canebantur, *Pſalmus Reſponſorius*. Scilicet cum Chorus repetebat, quod cantatum fuerat; ubi enim pſalmus quidam continenter ſine repetitione ulla, aut interruptione, vel reſponſione canebatur, id *Tractim dicere* appellabatur, quemadmodum etiam hodie fit Septuageſimæ tempore ad Miſſam, quo Cantores ſoli *Tractum* canunt, Choro eos non comitante, neque intercinente; contra vero, cum *Alleluia* Gradualis inſtar dicitur, poſtquam Cantores id cecinerunt, Chorus idem repetit.

Antiphonam incinere eſt ejus tonum edocere: antiquitus autem annunciabantur, quia ſine libro canebantur; annunciabantur vero illis, qui libris carebant; fruſtra ſiquidem illis annuntiarentur, qui antiphonarium præ oculis haberent.

Operæ pretium eſt animadvertere, Antiphonas, & Reſponſoria precibus ſucceſſiſſe, quas Veteres poſt Lectiones, & pſalmos faciebant. S. Cæſarius in ſua Regula ait poſt lectiones orandum: *Legat Frater tria folia, & oratio. Legat alia tria, & orate*. S. Aurelianus quoque: *Unus Frater legat paginas tres, & fiat oratio; item legat, & fiat alia oratio*. Poſt lectiones enim ſequebatur oratio. In Regula ſancti Iſidori pro Monachis c. 7. hæc habentur: *Poſt conſummationem ſingulorum Pſalmorum proſtrati omnes humi adorabunt, celeriterque ſurgentes Pſalmos ſequentes incipiant*. Caſſianus quoque adnotavit ad ſingulorum Pſalmorum finem, tacitam Orationem factam, poſtea vero genua flexa fuiſſe. In Regula S. Fructuoſi, cum *Gloria Patri* dicebatur, proſternebant ſe, atque pſalmi ſinguli per breviorem quamdam orationem plerumque a pſalmo ipſo petitam claudebantur. Atque hæc eſt prima Antiphonarum noſtrarum origo.

Reſponſoria vocamus preces, quas poſt Lectiones dicimus, veluti reſpondentes, aliquid dicendo, quod ad ea, quæ lecta ſunt, referatur. *Reſponſorium*, ait Rupertus 1. p. c. 25. appellatum eſt, *quia reſpondet lectionibus, triſtia triſtibus, læta lætis, ſuccinente Choro*.

Ad Reſponſoria minorum præcipue horarum repeti ſolet, quod cantor ſolus cecinit; atque cum Cantores Clerici eſſent inferioris Chori, hinc Reſponſoriorum cantus Clericis junioribus reliquus fuit. In Arabicis Canonibus Nicæni Concilii ſtatutum eſt, ut Reſponſoria, & Verſiculi memoriter canantur. Docet nos Amalarius, verſiculum tenui, atque tremula voce cantatum, reſponſum vero illi fuiſſe altiori, atque liberiori voce. *In verſu non eſt auſus levare vocem, in repetitione exultat vocem*.

S. Benedictus *Gloria Patri* ad finem poſtremi Reſponſorii cujuſque Nocturni cani juſſit, idque ad ejus exemplum Romano Officio inſertum fuit: Amalario enim teſte, ſatis olim erat ad finem Reſponſorium repetere ſine *Gloria Patri*. Mos *Gloria Patri* prætermittendi ad Reſponſoria jejunii diebus, atque initium repetendi ſine *Gloria*, intelligitur ex Concilio Toletano IV. can. 16. *Hæc eſt diſcretio, ut in lætis ſequatur* Gloria, *in triſtioribus repetatur principium*, idque Paſſionis tempore ſervatur. Olim vero auctor eſt Radulphus Tongrenſis Propoſ. 12. *Sicut erat*, cum *Gloria Patri* in Reſponſoriis ſimul cantatum fuiſſe.

Jubet Ordo Romanus, illum, qui Reſponſorium incipit, verſiculum quoque canere. Juxta Romanum ritum, cum *Te Deum* ad Matutinum canitur, id noni Reſponſorii loco eſt. Ejus rei Radulphus meminit Propoſ. 19. aitque, octavum hoc Reſponſorium Dominicis diebus ſemper eſſe: *Duo Seraphim*. Rationem vero ejus rei Durandus l. 6. c. 1. hanc reddit, ut, cum olim nona lectio de Trinitate recitaretur, affinitas aliqua inter Lectionem, & Reſponſorium eſſet; poſtquam vero Lectio iſta abolita fuit, Reſponſorium ad octavam Lectionem tranſlatum fuit, eſtque commemoratio quædam peculiaris de Trinitate Dominicis diebus fieri ſolita. Micrologus c. 4. de Romanis hæc habet: *Romani non ſingulis lectionibus ſingula ſemper ſubjungunt Reſponſoria, nam tertium, ſive nonum multoties prætermittimus*. Atque ita hodie fieri ſolet Feſtis, tres, vel novem Lectiones habentibus, quibus *Te Deum* tertii, & noni Reſponſorii locum obtinet.

Ritus duplex *Alleluja* ad minorum horarum Reſponſoria addendi, in Regula S. Benedicti c. 34. pro tempore Paſchali occurrit; atque ad hujus temporis imitationem Romæ quoque fit omnibus Domini noſtri Feſtis, ait Radulphus Propoſ. 22. Prima, & Completorio exceptis, quibus vetus mos ſervatur, eas ſine Alleluja extra Paſchatis tempus dicendi.

Amalarius rationem, qua Reſponſoria canebantur, deſcribens, ait de ordin. Antiph. Metis *Præcentorem* Reſponſorium incipere, ceteros vero Cantores proſequi; Præcentorem verſiculum, & *Gloria Patri* canere, ad medium vero repetitum fuiſſe, cum Romæ contra poſt verſiculum totus denuo verſiculus repeteretur, neque in duas partes, ut in Gallia, ſecaretur.

An-

Digitized by Google

Antiphonarium Romanum plerumque S. Gregorio tribuitur, verum id certo affirmare non poſſumus. Joannes Diaconus, qui tribus ſæculis poſt eum vivebat, primus meminit hujus Antiphonarii lib. 2. de ejus vita cap. 6. aitque, Codicem manu exaratum ad ſuam uſque ætatem Romæ in Lateranenſi Palatio ſervatum fuiſſe.

Potiſſimæ Antiphonarum noſtrarum partis vitium eſt, quod Dominicis Ferialibuſque diebus exceptis, promiſcue cujuſvis generis loca, ſeu Scripturæ, ſeu e Sancti cujuſdam vita adhibeantur, nulla ratione habita, num myſterio, aut feſto congruant. Primus Cantici Moyſis verſiculus, *Cantemus Domino, glorioſe enim magnificatus eſt*, Antiphona fuiſſe videtur, quam Iſraelitæ omnes repetebant; quemadmodum & ille, quod mulieres poſt devictum Goliath canebant: *Percuſſit Saul mille, & David decem millia*, Reg. 18. 7. & 21. 11. quemadmodum & hemiſtichii hujus repetitio, *Quoniam in æternum miſericordia ejus* poſt ſingulos verſiculos Pſalmi 134. & repetitio, *& laudabilis, & glorioſus, & ſuperexaltatus in ſæcula*, in cantico trium puerorum; Apoſtrophe ad omnes creaturas facta, qua ad Deum laudandum excitantur. Sunt præterea antiphonæ quædam, ex quibus ſententia perfecta elici non poteſt, cum earum intellectus a præcedente Antiphona pendeat, ut *ſi ergo lavi pedes*, atque aliis locis, ubi ad priores antiphonas eſt redeundum, ut nexus aliquis inter illas efficiatur; verum, cum ſeorſim canantur, vel recitentur, non ſatis eſt ea a prioribus pendere, ſed plenam quæque ſententiam conſtituere debent.

Poſſet autem hic delectus inſtitui, ut primarum Veſperarum Antiphonæ myſterii Prophetiæ eſſent; cum e contra quandoque myſterium jam eveniſſe ſignificent, velut ad Aſcenſionis Officium *Viri Galilæi*, quæ Chriſtum ad Cœlum jam aſcendiſſe demonſtrat; ad S. Andreæ *Salve Crux*, qua Crucem ſalutans inducitur, antequam ad ſupplicium ductus dicatur; ad Aſſumptionis Virginis, initium fit illis verbis, *aſſumpta eſt Maria*; in Epiphania autem, *Procidentes Magi apertis theſauris ſuis*, priuſquam Magorum diſceſſus ab eorum patria, atque Bethleemum adventus referatur; atque hoc pacto Hiſtoria inverſo ordine a fine narrari incipit. Itaque primarum Veſperarum Antiphonæ ex antiquo Teſtamento: Nocturnorum vero ſumi deberent e Pſalmis; Laudum antiphonæ Myſterii, ſive Feſti hiſtoriam referre; ad ſecundas Veſperas vero meditationes Myſterio, ſive Feſto aptas complecti deberent; contra ſæpe propheticæ ad eas leguntur, quod Feſtum prænunciare eſt, quando id fere elapſum ſit: ut Purificationis die, *Veniet ad Templum ſuum . . . . adhuc modicum, & veniet.*

Eſſent præterea accuratius emendandæ earumdem antiphonarum repetitiones ad primas, & ſecundas Veſperas, ad Laudes, & Horas diei, atque earum loco iis temporibus proprias inſerere, quemadmodum pro Natali, aliiſque Feſtis habentur.

Reſponſoria vero optandum eſſet, ut cum Lectionibus affinitatem haberent, qualia ſunt Reſponſoria Dominicæ & Feriarum, quæ petita ſunt ex Libris paulo ante perlectis; Lectionum enim Reſponſoria inſtituta ſunt, ut quieſcendi ſpatium legenti concedatur, & ei, qui lecturus eſt, ſe parandi, atque ad auditorum attentionem conciliandam, ſpatiumque iis concedendum, quæ lecta ſunt, conſiderandi atque meditandi. Sæpe autem fit, ut quotidianæ e Scriptura lectiones nullam affinitatem habeant cum Reſponſoriis de Communi Sanctorum; immo ſunt quædam, quæ ex adverſo oppoſitas ſignificationes habent, velut cum legitur Hiſtoria Abſalonis vel Achabi, aut cujuſvis alterius mali Principis, dicitur, *Ecce Sacerdos Magnus*, vel *Sponſabo te mihi in Juſtitia*. Quælibet ergo Lectio proprium reſponſorium habere deberet, quod animo altius imprimeret ea, quæ lectio mentem edocuit. Si Lectio Hiſtorica ſit, aut minas vel promiſſa contineat, Reſponſorium moralis erit exhortatio pro varia argumentorum ratione. Cavendum eſt tamen, ne Reſponſoria ex iiſdem lectionibus ſumantur; hujuſmodi enim repetitiones tædium pa-

Digitized by Google

pariunt; attamen opus non eſt, ut Reſponſoria ex veteri & novo Teſtamento plerumque componere ſatagamus; illud vero magis neceſſarium eſt, ut Reſponſoria in rem apte cadant, præcipue poſt *Gloria Patri*; nam cum doxologia hæc cum Reſponſorio non cohæret, ſatius eſt illud poſt ſecundam vel tertiam Lectionem collocare. Poſſent præterea Feſtis diebus, cum de Feria lectum eſt, de Feria quoque Reſponſoria adiici.

CAP. XXXI.

De Verſiculo, Pater, *Benedictione, & Abſolutione, quæ Lectiones præcedunt.*

OLim nihil horum recitari ſolebat, quemadmodum conſtat ex officio trium ante Paſcha dierum, atque ex Regula S. Benedicti. Amalarius l. 3. c. 6. teſtatur Romæ ſua ætate nondum *Pater* ad Pſalmorum finem, ut in Gallia recitatum fuiſſe. *Quod nos Galli, finitis Pſalmis nocturnalibus, ſolemus cantare orationem Dominicam, Romana Eccleſia prætermittit*. Juxta Ciſtercienſium morem ante Lectiones neque *Pater*, neque Abſolutio dicitur. Præmonſtratenſes *Pater* dicunt quidem, ſed nullam abſolutionem habent. In hodierno Carthuſianorum Breviario habetur *Pater* & *Ave Maria*, poſt quæ dicitur *Et ne nos* .... atque inde Abſolutio. In Defunctorum officio, Verſiculus tantum eſt, & *Pater*.

Verſiculus eſt brevis oratio ad Deum poſt Pſalmorum cantum fuſa. Dicitur autem Verſiculus a *Vertendo*, quod cum recitatur, corpora contra Altare vertantur. Canitur autem ab uno Cœtus totius nomine; chorus deinde junctis omnium vocibus reſpondet.

Amalarius l. 4. c. 4. ait, pluribus locis Verſiculos poſt lectiones fuiſſe, quod Reſponſoriorum loco eſſent, fere ut in minoribus Horis Verſiculus poſt Lectionem eſt; poſtquam vero Lectionibus præfixi fuere, Reſponſoria compoſita ſunt. Ritus autem *Pater* dicendi inde proficiſcitur, quod ad Officii finem recitaretur, quemadmodum & hodie dicitur ad minorum Horarum finem in Ordine S. Benedicti. Teſtis eſt Caſſianus, poſt Pſalmos breves quaſdam preces fieri conſueviſſe. S. Ambroſius vero l. 3. de Virgin. ait: *Volo poſt pſalmos cum oratione Dominica frequenti contexas voce*; eadem oratio claudebat Nocturnum. Abſolutio vero alia erat brevis oratio, quæ poſt *Pater* ſequebatur, ita dicta, *ab abſoluta prece*. Solet autem id fieri ad Primam & Completorium, poſt omnes enim preces, paulo antequam e Choro exeatur, dicitur: *Dominus nos benedicat, & ab omni malo defendat* ... vel *Benedicat & cuſtodiat nos*. Operam vero perderet, qui alio pacto Abſolutiones iſtas explicare tentaret, cum nihil commune habeant cum abſolutione illa, quam remiſſionem etiam peccatorum appellare ſolemus; in tertia enim tantum mentio fit peccatorum, quorum venia petitur. *A vinculis peccatorum abſolvat* .... Conſtanter itaque affirmandum eſt Nocturnum eo loco deſinere ſolitum, atque ex Caſſiano, Reguliſque omnibus intelligimus, ad Pſalmorum finem orationem quamdam factam fuiſſe, quæ collecta etiam dicebatur, & in vetuſtis Pſalteriis ad ſingulorum Pſalmorum finem adhuc conſpicitur, eaque Pſalmodiam deſiiſſe, hujus vero loco *Pater* poſitum fuiſſe. Lectiones ad Nocturnos a Monachis additæ fuere, qui cum choro, ut clerici, illico non exirent, ibique diutius perſtarent, Lectionibus vacabant; atque inde petenda eſt origo *Iube*, ſive veniæ in cleri officium invectæ, quam Lector ab Abbate petebat.

Juxta veterem morem petebatur ab Abbate benedictio, antequam fieret lectio, verbis iſtis *Benedic Pater*; quemadmodum ex initio ſermonum s. Ephrem conſtat, quia teſte S. Hieronymo, publice in Eccleſia legebantur. Refert Gregorius Turonenſis de Mirac. S. Mart. l. 3. S. Ambroſium Lectiones incipi noluiſſe, niſi Lectori prius ipſe ſignum daret: *cui celebranti ita erat conſuetudo ut veniens Lector, non ante legere præſumeret, quam Sanctus ei iuſſiſſet*.

Cum

Digitized by Google

Cum autem die quadam Sanctus iſte obdormiviſſet, Lectorque ad legendum paratus eſſet, *iubeat*, inquit, *Dominus Lectori Lectionem legere*. Ex hoc loco *Iube* clare perſpicimus; in Miſſa vero dumtaxat, ubi adhuc uſurpari ſolet, Diaconus antequam Evangelium legeret, veniam a celebrante petebat, dicens, *Iube Domine benedicere*. Mediolani ſingula noctis Officia peculiares benedictiones habent.

Petrus Damianus lib. 3. de Virgin. ait, Lectorem non petere, ut Præpoſitus ipſi benedicat, ſed ille, quem Præpoſitus juſſerit, atque celebrantem ipſum benedictionem iſtam largiri non audere; ſed illam a Deo petere. De nonnullis quoque Eremicolis agit, dubitantibus, an cum ſoli Officium recitarent, benedictionem pro Lectionibus petere deberent, atque dicere *Iube Domine*, vel ante Orationes *Dominus vobiſcum*; Ad quem, ajebant illi, verba iſta dirigemus? Num ad lapides, atque tabulas iſtas cellæ noſtræ? Alii vero, ne adverſus Regulæ mores peccarent, timebant. Petrus Damianus libellum conſcripſit, quo illorum dubitationi reſpondet, Officium cum ſingillatim dicitur, eodem ſemper pacto recitandum, atque ac ſi in communi orantes pſallerent. Ille enim, inquit ipſe, qui Officium Canonicum recitat, totius Eccleſiæ nomine orat, atque loquitur, eamque repræſentat; alias omnia, quæ plurali numero efferuntur, amputanda eſſent, veluti Invitatorium *Venite exultemus*, atque etiam *Oremus*; Eccleſiæ vero Doctores aliud Officium pro ſingularibus hominibus, aliud pro univerſis inſtituiſſent; quemadmodum autem Eccleſia una eſt in pluribus, affirmari quoque poſſe, eam membro uno plures homines complecti, atque hujus veritatis gratia unicum pro omnibus loqui poſſe, non ſecus ac ſi cum pluribus oraret; ſæpe etiam accidere ſolere, ut unicus plurium, plures vero unius nomine loquantur.

CAP. XXXII.

De Lectionibus.

Mos Scripturas legendi a Synagoga profectus eſt, ubi ſingulis Sabbatis capita aliquot ex Lege & Prophetis legebantur. Idem omnibus retro ſæculis Liturgiæ tempore factum eſt; atque vetus, & novum Teſtamentum prælegebatur, populoque explicabatur, S. Juſtino teſte Apolog. 3. *Die Solis cœtus fiunt, ubi Apoſtolorum, Prophetarumque littera, quoad fieri poteſt, præleguntur. Præpoſitus verba facit adhortatoria.* Convenimus, ait Tertullianus, ad divinas Scripturas legendas, ſive ad hortandos, ſive confirmandos Fideles pro varia temporum ratione. Fidem noſtram Lectionibus iſtis enutrimus, mentem elevamus, fiduciam noſtram confirmamus, atque in Religionis noſtræ diſciplinam frequenti præceptorum ſuorum explicatione firmiter ſtabilimur. *Coimus ad Divinarum litterarum commemorationem*, Apolog. c. 38. Videamus vero, quo pacto Lectiones in noctis & diei Officia invectæ fuerint.

Eſt a nobis jam ſemel admonitum, Romæ olim in Miſſa tantum, non vero in noctis Officio Lectiones fieri ſolitas fuiſſe; quod modo probandum eſt. Theodemarus Caſſinenſis Abbas in Epiſtola ſua ad Carolum Magnum Imperatorem apud Paul. Diac. affirmat, S. Gregorium Papam, ſive Honorium primos Lectionibus in Romano Officio uſos fuiſſe, atque ad illorum exemplum Monachos quoque Officio ſuo illas inſeruiſſe: *In Eccleſia Romana Sacras Scripturas legi mos non fuerit ante B. Gregorii Papæ, ſed poſt inſtitutum hoc a B. Gregorio, aut ab Honorio, ut ab aliis affirmatur*. Præterea in veteri quodam Ordine Romano e Codice manu exarato Sangallenſis Monaſterii deſcripto, atque a Thomaſio pag. 404. 405. edito facultas datur diebus feſtis tot Lectiones legendi, quot cuique lubuerit, quia olim, ait Ordo ille Romanus, nullæ dici ſolebant: *Lectiones quinque, aut ſe-*

ſe-

Digitized by Google

ſeptem aut novem, ut libuerit, quia antiquitus talis conſuetudo non fuit.

Quod Sanctorum paſſiones attinet, ſive Martyrum geſta, non legebantur niſi in eorum Eccleſiis ante PP. Adrianum I. qui primus ea legi juſſit in Eccleſia S. Petri: *Paſſiones Sanctorum vel geſta ipſorum, uſque Adriani tempora tantummodo ibi legebantur, ubi Eccleſia ipſius Sancti, vel titulus erat. Ipſe vero a tempore ſuo recitari juſſit, & in Eccleſia S. Petri legendas eſſe conſtituit.* Ita citatus Ordo. Hoc affine eſt Papæ Gelaſii verbis in decreto ſuo de libris vetitis, ubi habetur, juxta Eccleſiæ Romanæ morem acta Martyrum legi non ſolere, quod tutius videretur eorum ſcripta non legere, quorum nomina penitus ignota ſunt, vel quæ ab Amanuenſibus depravata ſunt, vel ab imperitis, aut infidelibus conficta, aut mendaciorum referta, qualia ſunt illa S. Quirici, S. Julitæ, S. Georgii, & alia plura.

Poſtquam Romæ mos Lectiones legendi frequentari cœpit, per omnes officii horas diſtributæ fuere, atque in Noctis Officio ſatis magno numero auctæ. Servatus fuit primum Laodicenſis Concilii Canon tertius Lectionem poſt ſingulos Pſalmos fieri jubens: *quod in Conventu fidelium nequaquam pſalmos continuare conveniat, ſed per intervallum, ideſt per pſalmos ſingulos recenſeri debeant Lectiones.* Conſtat quoque ex S. Paulo 1. Cor. 14. Lectionem poſt Pſalmos ſingulos factam fuiſſe; atque ea eſt ratio, cur Romæ feſtis illis, quæ novem Pſalmos habebant, novem quoque Lectiones aſſignatæ ſint. Lectiones vero iſtæ legebantur, donec qui Choro præſidebat, ut ceſſaretur, indicaret. Honos vero legendi poſtremam celebranti tamquam digniori deferebatur. Papæ Lectio erat Homilia ſuper Evangelium, ut videre eſt in Ordine Romano Benedicti Canonici S. Petri, cujus verba ſunt: *Nonam Lectionem legit Pontifex de Homilia, & dicit, Iube Domine benedicere. Nullus benedicit eum, niſi Spiritus Sanctus, tantum omnes reſpondent, Amen.*

S. Auguſtinus in Expoſ. Ep. 1. Joan. ſatis aperte ſignificat, in Eccleſia ſua Lectionarium fuiſſe Lectiones continens, quæ per anni curriculum legebantur, atque ita deſignatæ erant, ut aliæ legi non ſolerent; te ſtaturque de ſe, cum aliquoties Ordinem iſtum mutare tentaſſet, populum ſuum ea re adeo offenſum fuiſſe, ut morem jam olim invectum ſervare coactus fuerit. Verum S. Auguſtinus de Miſſæ Evangeliis tantum loquitur.

Cum Romæ Lectiones nocturno Officio inſeri cœperunt, illæ e Scriptura tantum peti ſolebant, quod ad hanc diem in Officio Feriali ſervatur. Poſtquam vero plures Nocturni inſtituti fuere, Ordo ille ſervatus eſt, qui adhuc tribus ante Paſcha diebus ſervari ſolet, atque Patrum ſermones varietatis gratia inſerti fuere. Ad tertium vero Nocturnum, novum Teſtamentum legebatur, non vero Evangelium, quia Miſſæ Lectioni deſtinatum erat. Verum poſtea tertii Nocturni ordo mutatus fuit, ad exemplum S. Benedicti, qui primo Nocturno vetus Teſtamentum, deinde Evangelium legi juſſit; ſatius viſum eſt ad nimiam Officii longitudinem vitandam, ut Evangelii initium ad tertium Nocturnum legeretur, atque Homilia, ſive cujuſdam Patris explicatio illi adderetur, ut quemadmodum Lectiones ſecundi Nocturni explicatio Patris cujuſdam Lectionis in primo Nocturno recitatę, atque e veteri Teſtamento petitæ, cenſebantur, ita etiam tertii Nocturni Lectiones explicationem quandam Evangelii a quodam Patre traditam complecterentur. At vetus mos tribus ante Paſcha diebus ſervatus eſt.

Tria hæc Lectionum genera Dominicis dumtaxat, Feſtiſque diebus deſerviebant: quippe Feriis juxta veterem conſuetudinem nihil niſi e Scripturis excerptum legebatur, atque poſt Pii Quinti dumtaxat tempora Homiliæ ſuper Evangelium tam Quadrageſimæ, quam vigiliarum diebus legi cœperunt.

Ordo Lectionum e Scriptura, qui hodie Romæ ſervatur, refertur in cap. *S. Romana* diſt. 15. atque a Gratiano Gelaſio Papæ tribuitur. Verum dubitandum non eſt, Decretum illud a Gregorio Septimo eſſe editum, qui mo-

rem

rem Eccleſiæ ſuæ longe ante ſua tempora ſervatum confirmare tantum voluit.

Conſtat ex Amalario de ordin. Antiph. c. 6. Adventus tempore Iſajam Prophetam Romæ lectum fuiſſe, & Jeremiam Paſſionis tempore; Libros Regum poſt Pentecoſtem; Sapientiales Libros Menſe Auguſto; Job, Tobiam, Judith, Eſther, Menſe Septembri, Macchabæos menſe Octobri, Ezechielem, Danielem, & 12. Prophetas minores, Novembri. Rupertus vero lib 10. cap. ult. adnotavit, Epiſtolas S. Pauli a Natali uſque ad Septuageſimam lectas fuiſſe; Geneſim autem, & Exodum Quadrageſima.

Inter Patres, qui in Eccleſia ad ſecundum Nocturnum legebantur, Decretum Gelaſio Papæ tributum annumerat S. Cyprianum, S. Joannem Chryſoſtomum, S. Hilarium, S. Ambroſium, S. Auguſtinum, S. Iſidorum, & S. Leonem Papam. Radulphus Tongrenſis ait, ætate ſua Bedam Romæ lectum non fuiſſe, neque etiam apud Carthuſianos, ſed tantum in Anglia, in Gallia, & in Germania, ejuſque tantum Commentarios in S. Marcum, & S. Lucam; Carthuſianos autem duas tantum vitas ex Patribus petitas legiſſe, ſcilicet S. Agnetis a S. Ambroſio, & S. Benedicti a S. Gregorio conſcriptas, moremque iſtum diligenter ſervarunt, cum pauca Sanctorum acta habeant, atque plerumque Feſtis diebus ſermonem tantum cujuſdam Patris legant, ipſo etiam S. Brunonis ipſorum inſtituti auctoris feſto die, de quo in Officio ne verbum quidem habent, ſi Collectam excipias; leguntque ad primum, & ſecundum Nocturnum S. Joannis Chryſoſtomi ſermonem. Quod Lectiones vero ſpectat, ex actis Martyrum, vel Sanctorum vitis petitas, Gelaſius Papa jure timens, ne aliquid ea, qua par eſt, auctoritate deſtitutum legeretur, maluit ea, de quibus dubitari poterat, prætermittere, atque commentitia penitus excludere. Clemens vero octavus e Breviario Romano plures legendas dubiæ auctoritatis reſecari curavit, eaſque tantum, quæ hodie leguntur, ſervavit a Baronio, & Bellarmino Cardinalibus in anteceſſum emendatas. At poſt Cardinalium illorum tempora Critica ars longius progreſſa eſt, juxta cujus Regulas plures ſunt in Breviario noſtro narrationes, nulla ſatis firma auctoritate fultæ, quæ mutandæ, vel omnino abolendæ eſſent.

Libri autem, qui in Eccleſia legebantur, hi ſunt: primo Divina Scriptura legebatur, cautumque eſt Carthaginenſi Concilio tertio: *ut præter Canonicas Scripturas nihil in Eccleſia legatur*. Statuit quoque S. Iſidorus Reg. c. 17. ut in Feriali officio Lectiones ex veteri, & novo Teſtamento ſumerentur, verum Sabbato, & Dominica ex novo omnes petendas. In Hiſtoria Colloquii Epiſcoporum Galliæ, Regis Gondebaldi tempore, apparet, Lugduni Scripturam tantum, Moyſem, Prophetas, Evangelium, & S. Paulum legi conſueviſſe. In Regula S. Aureliani ſex ſunt Lectiones veteris, & ſex novi Teſtamenti. Apud S. Benedictum quatuor priores ex veteri, poſteriores vero quatuor ex novo Teſtamento ſunt. Refert S. Auguſtinus Tract. 6. in Joan. c. 17. in Africa acta Apoſtolorum poſt Paſcha perlecta fuiſſe. Concilium Toletanum Quartum jubet, ut Apocalypſis poſt Paſcha legatur. Colligimus quoque ex S. Joanne Chryſoſtomo, Prophetas, & Apoſtolos lectos fuiſſe, quod ſæpe verba illa ingeminet: *Audis Prophetas, Apoſtolumque*. S. Ambroſius in Ep. ad Marcellin. de Libro loquens, qui pro more certo anni tempore legebatur, majori ſcilicet hedomada, ſatis oſtendit, Lectiones quaſdam certis Feſtis adſignatas fuiſſe: *Hodie Librum Job legi, qui ſolemni more eſt decurſus, & tempore*. Cum vero Lectiones in noctis officio Romæ adhiberi cœperunt, Scripturæ Libri hoc fere pacto diſtributi fuere, ut videre eſt 15. Diſt. c. 3 *Romana*. Pentateuchum a Septuageſima uſque ad 15. dies ante Paſcha, per 15. vero illos dies Jeremias; Paſchatis die, totaque Paſchali hebdomada Homiliæ in Evangelium, Octava Paſchatis Apocalypſis, Acta Apoſtolorum, & Epiſtolæ Catho-

N licæ,

licæ, uſque ad Pentecoſtem; ab hoc feſto ad Auguſtum Libri Regum, & Paralipomenon; ab Auguſto Salomon, ſive Libri Sapientiales; Septembri Job, Tobias, Eſther, Eſdras; Octobri Macchabæi; Novembri Ezechiel, Daniel, & Prophetæ minores; Adventu Iſajas ad Natalem; atque poſt Natalem uſque ad Septuageſimam Epiſtolæ s. Pauli. In enumeratione iſta Liber Ruth, atque Judicum, & nonnulli alii, qui legi non ſolent, non inveniuntur, præcipue poſtquam Homiliæ Patrum, & Martyrum Acta addita fuere. Magnus enim iſte Lectionum numerus effecit, ut Scriptura continenter, ut olim, perlegi non poſſet, ingensq; Feſtorum numerus Scripturæ lectionem hodie fere penitus ſuſtulerit.

Scripturæ lectiones ex ipſo Sacro Codice olim legebantur, Librique cujuſdam lectio, donec abſolutus eſſet, perdurabat; eratque ejus, qui Choro reſidebat, jubere, ut lectio ceſſaret, dicendo, *Tu autem*, reſpondente Lectore, *Domine miſerere nobis*, Chorus vero dicebat, *Deo gratias*. Benedictini ad Completorium adhuc lectiones legunt veteri mori propius accedentes. Monachus S. Galli in Vita Caroli Magni ait, Imperatorem illum ſignum Lectori, ut ceſſaret, dediſſe *ſibilo* quodam *lingua*. Aureliani Regula jubet, ut tres, vel quatuor paginæ legantur pro Scripturæ modo. S. Cæſarius vero ait, tres paginas ad ſingulas lectiones legendas. Ulricus in Conſuetudinibus Cluniacenſibus refert, Librum Geneſeos Septuageſimæ hebdomada perlectum fuiſse, Iſajam ſex ante Adventum noctibus, Epiſtolam ad Romanos duabus. Conſtat ex Regula S. Cæſarii, & S. Aureliani propter Lectionum harum longitudinem Lectori ſedere licuiſſe: *Legat frater tria folia, legat alia tria, & levet ſe*. Alicubi vero, ut ex Regula S. Pacomii, & S. Aureliani patet, qui officiis aderant, ne obdormiſcerent, opus faciebant, *ad Lectiones dum Lectio legitur, aut de ſparta, aut de Canape, aut aliquid hujuſmodi de manibus operamini, ut non ſomnus obrepat, ſi vero Dominicus aut Feſti ſunt dies, cui ſomnus venerit aliis ſedentibus, jubeatur ſtare*. Ita per longas haſce Lectiones Scriptura univerſa facile perlegebatur. Hodie vero Scripturæ Libri, ſemel in Officio cœpti, numquam fere abſolvuntur; idque ea de cauſſa, quod Matutinum mane, non nocte, ut olim recitari cœperit, vel quod Nocturni contracti fuerint. S. Benedictus jubet, ut hyeme tres Lectiones legantur Férialibus diebus, æſtate vero unica tantum *propter brevitatem noctium*.

Quidquid in Eccleſia præter ſcripturam legebatur, ab Epiſcopo, vel a Synodo approbandum erat: nihil autem a Laicis hominibus compoſitum legi poterat juxta Cocilium Laodicænum Can. 55. *Nihil a plebe editum legatur in Eccleſia*. Concilium Carthaginenſe Tertium ſtatuit, ut *nullæ preces, orationes legantur niſi ſint in Synodo approbatæ*, Can. 23.

Martyrum vero acta ipſorum Sanctorum Feſto legi ſinit Concilium Milevitanum Can. 12. *Legi paſſiones Martyrum in eorum anniverſario*. Trullanum falſa Martyrum, aliorumque Sanctorum acta legi vetat Can. 63. *Quæ a veritatis hoſtibus falſo confictæ ſunt Martyrum hiſtoriæ, ut Dei Martyres ignominia afficerent, & qui ea audituri eſſent ad infidelitatem deducerent, in Eccleſia non publicari jubemus, ſed eas igni tradi. Qui eas admittunt, anathematizamus*. Concilium iſtud tam aperte falſas Martyrum hiſtorias in Eccleſia legi vetans ſatis demonſtrat, eas, quæ genuinæ erant, legi ſolitas fuiſſe. S. Cæſarius quoque ſerm. 140. & 300. apud S. Auguſt. Actorum Martyrum meminit, quæ ipſorum Feſtis legebantur. Fiebat autem id in ipſorum tantum Eccleſiis, aut titulis, ut Hadrianus Papa adnotavit, qui eas primus in s. Petri Eccleſia legi curavit. Teſtis quoque eſt S. Auguſtinus ſerm. 315. quam diligenter Acta illa perpenderentur, atque nihil de s. Stephano timendum eſſe, quia ejus martyrii hiſtoria in ſcriptura legatur. *Cum aliorum Martyrum geſta vix inveniamus, quæ in eorum ſolemnitatibus recitare poſſimus, hujus Paſſio in Canonico libro eſt.* S. Auguſtini ætate exiguo numero Martyrum acta cognita erant. Gregorius

Tu-

Digitized by Google

Turonenſis lib. 1. de glor. Martyr. 86. Actorum s. Polycarpi meminit, quæ ejus feſto die lecta fuerant.

Martyrum actorum lectio ad Miſſam fiebat, actaque illa Miſſalibus, ſive Sacramentariis inſerta fuerunt, atque ante Epiſtolam, & Evangelium legebantur, breviſque quædam repetitio in Præfatione fiebat. Servatus fuit mos iſte in Gallia ad nonum usque ſæculum, in Hiſpania vero ultra 10. quemadmodum ex Liturgia Gallicana diſcimus; conſcendebantque Epiſcopi Cathedram ad ea ſub Miſſæ medium explicanda; eaque eſt origo Homiliarum, ſive Sermonum, quos Patres in Martyrum laudem pronunciabant. Romani Lectiones iſtas Martyrum Miſſali ſuo inſeri paſſi non ſunt, ut ex Miſſalibus Gelaſii, vel s. Gregorii videre eſt, quæ vel in ipſis Præfationibus de Martyrum, & tormentorum genere iis verbis meminerunt, ut falſitatis nequaquam redargui poſſint. Optandum autem eſſet, ut eadem cautio in Nocturnis Officiis ſervata fuiſſet.

Nicolaus de Clemangis in Tractatu ſuo de Feſtorum imminutione, novorum Feſtorum celebrationem improbat, quæ ut prædia Eccleſiæ dono dentur, inſtitui ſolent, & pravus iſte uſus, inquit ipſe, in pleriſque Eccleſiis Officii ordinem ita invertit, ut nulla fere Officia de tempore in illis fiant, quia novitii iſti ſancti dies univerſos, atque aliquando Feſta Deo ſacra occuparunt: eaque ratio eſt, cur in Officio vix amplius Divina ſcriptura legatur, ſed tantum Sanctorum Hiſtoria; vetuſque Officium, atque Eccleſiæ ordo identidem ea de cauſſa mutandus eſt. Hiſtoriæ iſtæ ſanctorum noctis Officium adeo occupaverant, ut per plura ſæcula nihil fere aliud ad primum, & ſecundum Nocturnum legeretur, atque aliquoties novem ipſæ lectiones e vita ſancti petitæ eſſent, nihil vero e ſcriptura recitaretur.

Fuere quidam, qui ſuum erga ſanctos obſequium eo adduxerunt, ut illorum ſcripta, vel ipſis viventibus legerent. Refert s. Gregorius lib. 10. epiſt. 22. Ravennæ Moralia ſua in Job lecta fuiſſe, quare Epiſtolam ad ejus urbis Epiſcopum dedit, ut Patris cujuſdam explicationes legerentur, admonens: *Neque enim volo*, inquit, *dum in hac carne ſum, ſi qua dixiſſe me contigit, ea facile hominibus innoteſcere*. Id Lexovii non ſervatur, ubi qui poſtremam Breviarii hujus Eccleſiæ editionem fieri curavit, Homilias Clementis XI. Pontificis adhuc viventis inſeruit.

S. Ambroſius in Pſal. 1. ſilentii meminit, quod Lectionum tempore ſervari curandum erat, ne garritus excitaretur: quod dum pſalmi cantabantur, non accidebat; erant enim tunc omnes cantui intenti, neque garrulitati locus erat: *Quantum laboratur in Eccleſia, ut fiat ſilentium, quando lectiones leguntur.*

S. Joannes Chryſoſtomus in hom. de Ion. & David, ait: *Aſcendens qui legit, primo dicit librum, cujus eſt v. g. illius Prophetæ, & tunc profert, quæ is dicit.*

Conſtat præterea, in qualibet Eccleſia Lectionarium fuiſſe, quo Lectiones continebantur per annum recitandæ, ſive ad Miſſam, ſive ad Officium. Retulimus jam S. Auguſtini, & S. Ambroſii ea de re loca. Sidonius Apollinaris l. 4. ep. 7. Claudianum laudat S. Aviti Viennenſis cognatum, quod Lectiones in officio per anni curriculum diſtribuiſſet, & proprias pro Feſtis ſolemnibus inſeruiſſet. Auctor Vitæ S. Cæſarii Arelatenſis l. 1. c. 31. ait, Sanctum illum Epiſcopum Patrum Homilias collegiſſe, quas in officio per anni curſum diſtribueerat, ut nihil niſi pietati conciliandæ aptum in Eccleſia legeretur: *Homilias ſacras diſtribui curavit, ut projectis rebus frivolis, & caducis* .... Gennadius ait, Muſæum Maſſilienſem Presbyterum Lectiones proprias pro ſingulis anni ſolennibus Feſtis digeſſiſſe: *Codices proprios, qui in circulo anni legantur ad matutinum*: Concilium Bracharenſe II. jubet: *Ut per dierum ſolemnium vigilias, vel Miſſas omnes eaſdem non diverſas in Eccleſiis lectiones legant*. S. Benedictus in ſua Regula quotidianarum Lectionum curſum intermittit, ut proprias incidentibus Feſtis recitet: *Pſalmi, Antiphonæ, & Lectiones ad ipſum diem pertinentes dicantur*.

N 2 Jubet

Jube autem, ſive venia legendi a Lectore petita demonſtrat, miſſione opus eſſe a Præpoſitis data, ut docendi alios, atque erudiendi munus exerceri poſſit: legere enim revera erudire eſt; quæ ratio eſt, cur Lectores Theologiæ appellentur Doctores, qui eam diſciplinam tradunt. Hinc *Jube Domne* dicitur, non *Domine*, celebrantem non Deum alloquendo, contra vero ad finem *Tu autem Domine*, ſermone ad Deum ipſum converſo, veniam de peccatis inter legendum admiſſis petendo, vel ut in ejus nomine divini verbi lectionem abſolvere liceat; quare univerſi ad Deum convertuntur, gratias illi pro verbo ſuo agentes, *Deo gratias*. Omnes hi exigui ritus a Monachis profecti ſunt, neque adhuc Officio trium ante Paſcha dierum, neque Defunctorum Officio inſerti. Fuere tamen jam pridem in Romanum Officium invecti; cum Amalarius eorum meminerit l. 4. c. 3. ubi quærit, cur ante parva diurnarum horarum capita nulla petatur benedictio; eamque rationem reddit, quod plerumque Præpoſitus capita illa recitet, atque cum Jeſu Chriſti, quem repræſentat, locum obtineat, a nemine miſſionem, vel veniam petere teneatur.

Poſtquam Libri inſcriptio ſemel perlecta fuerat, ſequentibus diebus minime repetebatur; hinc ſine inſcriptione leguntur Lectiones Iſajæ ad primum Nocturnum Natalis; capita item ſine titulo leguntur, quia olim continuatio erant illorum, quæ ad Matutinum recitata fuerant, vel quod ex Epiſtola Miſſæ excerpta ſint, quæ nunquam ſine inſcriptione legitur.

Vetuſtiſſimus eſt mos, atque ubique receptus, ad noctis Lectiones aſſidendi, quia valde longæ erant, atque ut majori cum attentione perciperentur. Ad Capitulum vero ſtatur, quia ſunt breves Lectiones, atque ut honos celebranti habeatur, qui eas recitat. Sic Sanctus Cæſarius ſerm. 300. append. Sancti Auguſt. *Quando aut paſſiones prolixæ, aut certe aliquæ Lectiones longiores leguntur, qui ſtare non poſſunt, humiliter, & cum ſilentio ſedentes attentis auribus audiunt, quæ leguntur*. S. quoque Benedictus in Regula c. 9. ait: *ſedentibus omnibus in ſcamnis legantur vicißim a fratribus in Codice ſuper Analogium tres Lectiones*. Sic Petrus Damianus opuſc. 33. *prohibendum eſt, non modo Clericis, ſed etiam Laicis, ut niſi ſicuti mos eſt inter Nocturni Officii Lectiones nemo ſedeat*; Sæpe in Feſtorum Officio idem eſt Capitulum ad duas Veſperas, ad Laudes, & ad Tertiam, idque Romano Officio peculiare eſt; nam in Monaſticis Breviariis, & plurium aliarum Eccleſiarum ſingulis horis mutantur, idque ea ratione fit, quod Romæ Feſtis diebus nihil aliud pro Capitulo adhiberi ſoleat, quam Miſſæ Epiſtola, quæ ſæpe capitula pro omnibus illis horis ſufficere non poterat. Idem fit in Officiis ſolemnioribus, qualia ſunt Veſperæ, Laudes, & Tertia, quæ eſt præparatio ad Miſſam ſolemnem; in Officio Dominicæ vero, atque Feriali propria ſingulis horis habentur, neque repetitione opus eſt.

Cum Prophetæ legebantur, dici ad finem ſolebat: *Hæc dicit Dominus, convertimini ad me, & ſalvi eritis*, quod Carthuſiani ad hanc diem ſervant, eſtque Pariſiis Adventus tempore reſtitutum.

Lectores habebantur Lectionibus legendis deſtinati. S. Gregorius lib. 4. ep. 44. Subdiaconos tantum, Clericoſque inferiores huic muneri addicit; hinc Presbyteri, & Diaconi nullas Lectiones dicebant: Martinus Bracharenſis in ſua Collectione Canonem refert, quo cautum eſt, ne is, qui Lector nondum ordinatus eſt, Lectionem legere jubeatur. *Non liceat in populo legere, niſi lector ordinatus*. Concilium Nicænum II. an. 787. can. 14. prohibet, ne qui prima tonſura nondum initiati ſunt, legere jubeantur.

Sæpe Lectores e ſuperiore loco, ut facilius ab univerſis audirentur, Lectiones prælegebant; *Qui ſuggeſtum aſcendunt*, ait Concilium Laodicænum can. 15. vel *ſuper Ambonem legentes*, ait Concilium Nicænum II. can. 14. Suggeſtus hi *Jube* vocabantur, unde ortum eſt *Jube*, quod vel hodie ſupereſt, cum lecturus benedictionem petit, his verbis, *Jube Domne benedicere*. In Vir-

Digitized by Google

Virginum vero Eccleſiis *Domna* dicitur; Liber *Comes Hieronymi* inſcriptus a Baluzio tom. 2. Capitul. Theotingo noni ſæculi presbytero tribuitur, qui vetus Lectionarium emendavit, ac pluribus Epiſtolis, & Evangeliis pro Miſſa auxit.

CAP. XXXIII.

De Hymno Te Deum, *& de Verſiculo Sacerdotali.*

INter Cantica, & Pſalmos illud diſcrimen plerumque agnoſcimus, quod Canticum altiori voce decantetur, atque potiſſimum ad gratias Deo agendas pro inſigni aliquo beneficio inſtitutum ſit. *Te Deum* inter Cantica, vel Hymnos annumerari poteſt, atque in Chronico Idatio Mediolanenſi Epiſcopo tributo refertur, illud a S. Ambroſio, & S. Auguſtino, cum poſtremus iſte baptizaretur, compoſitum fuiſſe; ſed hæc mera fabella eſt, Idatius autem iſte anno 557. florebat. Gregorius ejus meminit in ſuis Dialogis l. 3. c. 4. Chronicum iſtud, illi tributum, nondum formis excuſum eſt; ajunt tantum, in Mediolanenſi Bibliotheca ſervari. Habetur ibi revera Chronicum MS. 600. annorum, quod Idatii nomen præfert; ſed inſcriptio longe recentiori manu exarata eſt: liber vero ipſe plurium manu, atque a variis auctoribus conſcriptus eſt. Prior pars a Landulpho, poſterior ab Arnulpho conſcripta eſt. Tantum vero abeſt, Chronicum hoc Idatii eſſe, ut Mediolanenſis Eccleſiæ Hiſtoriam ab octavo ſæculo uſque ad annum 1067. comprehendat. Inane igitur ſomnium eſt, affirmare, S. Ambroſium *Te Deum* compoſuiſſe eo tempore, quo S. Auguſtinum baptizabat, ut gratias Deo ageret pro Doctoris illius converſione. Nullus enim ejus rei idoneus Auctor eſt, neque in Sanctorum illorum Vitis, neque apud alicujus nominis Scriptores legitur.

Canticum hoc S. Ambroſio tribuitur a Durando; Abbo vero Floriacenſis Monachus S. Hilario adſcribit; quidam MSS. Libri S. Abûndio, cujus nullibi alias mentio habetur. In Breviario MS. Montis Caſſini anni 1086. *Hymnus Siſebuti Monachi* Benedictini vocatur. Verum auctor iſte æque ac alter ignotus eſt. Quibuſdam in Libris Niceti nomen præfert, neque explicatur, num Epiſcopus Lugdunenſis, vel Trevirenſis fuerit. Primi illius meminerunt S. Benedictus in ſua Regula, & Ferredius, S. Cæſarii Arelatenſis Diſcipulus, atque Aurelianus in ſua Regula. Amalarius quoque in Suppl. ad l. 4. ejus meminit, aitque, ante Matutini Evangelium cantatum fuiſſe, Natali excepto, quo poſtea canebatur; Abbatem illud præcinuiſſe, quia ejus eſt ceteros erudire; ad Evangelii finem *Amen* pronunciatum fuiſſe; Romæ *Te Deum* cantatum non fuiſſe a Septuageſima uſque ad Paſcha, neque Adventus tempore; a Monachis vero ſemper recitatum fuiſſe. Glaber Radulphus ſcribit l. 3. hiſt. circa annum 1000. plura Concilia in Gallia habita fuiſſe, ubi diſputatum fuit, cur Monachi *Te Deum* dicerent Adventus, & Quadrageſimæ Dominicis *contra Eccleſiæ Romanæ morem*. Reſponderunt Monachi, S. Benedictum eorum Patrem ita ſtatuiſſe, Pontifices, atque inter ceteros S. Gregorium iſtorum Regulam adprobaſſe; *his compertis Epiſcopi uſus Monachorum authentico ex more viguit*.

Petrus Damianus in vita S. Odonis Abbatis Cluniacenſis refert, ſanctum illum juſſiſſe, ut Monachi humi ſe proſternerent ad illa verba: *Tu ad liberandum ſuſcepturus hominem*, & ita a Monachis ſervatum eſt. In publicis ceremoniis, *Te Deum* cantatum fuiſſe comperimus ex vita Ludovici Pii, ubi dicitur decantatum fuiſſe, cum Stephanus Papa Remos advenerat. Cantatum quoque fuit, cum Ebbo Remenſi ſedi reſtitutus fuit, atque cum Carolo Calvo imperii Diadema impoſitum eſt.

Pluribus in locis veluti Romæ loco poſtremi Reſponſorii ad Matutinum dicitur ſtatim poſt poſtremam Lectionem. Pariſiis, atque in pluribus aliis Eccleſiis poſtremum Reſponſorium ſubſequitur. Lugduni pſalmi inſtar cum Antiphona

Digitized by Google

phona canitur, atque ad ejus finem *Gloria Patri*. Alicubi inclinari ſolebant ad *Sanctus*, & ad *Te ergo quæſumus*; Ubi vero *Sanctus* ter repetitur, in plures partes non ſecabatur, ſed unus erat verſiculus.

In hoc Hymno ſunt ſententiæ quædam e S. Cypriani libro de Mortalitate excerptæ, ubi de vita æterna agens ait: *Illic Apoſtolorum glorioſus Chorus, illic Prophetarum exultantium numerus, illic Martyrum innumerabilis populus, illic Virgines* &c.

Illud in hoc Pſalmo reprehenſum eſt, quod poſt tres Divinas perſonas laudatas, ad Jeſum Chriſtum convertatur, quaſi trium illarum numero comprehenſus non eſſet: *Tu Rex Gloriæ Chriſte*. Verum his repoſitum fuit, perfamiliare eſſe primis Patribus, poſtquam de Chriſto velut Divinarum Perſonarum una locuti fuiſſent, eum tamquam hominem conſiderare, & ab eo geſta carnem ſumendo pro ſalute noſtra extollere. Id ſane conſpicuum eſt inter cetera ex *Gloria in excelſis Deo*, cujus *Te Deum* eſt imitatio quædam, ex Symbolo Apoſtolorum, atque ex Nicæno, quæ eamdem rationem ſecuta ſunt, atque cum de Patris Filio agunt, ejus æternam generationem, atque incarnationem continenter deſcribunt, antequam de Spiritu Sancto agant. Symbolum vero S. Athanaſio tributum aliam viam ingreditur; poſtquam enim ea, quæ Filium ſpectant, in Perſonarum Trinitate comprehendiſſet, atque de Spiritu Sancto egiſſet, Dei Filii Incarnationem poſtea enarrat. Contra Hymni *Te Deum* auctor, poſtquam de tribus Divinis Perſonis egit, Chriſto laudando, atque orando unice intentus eſt. Cum vero æterni Patris Filium eſſe fateatur: *Tu Patris ſempiternus es Filius*, ſatis oſtendit, eumdem hunc eſſe, quem prius verbis illis deſignaverat: *Venerandum tuum verum, & unicum Filium*. Refert Amalarius, ætate ſua Romæ *Te Deum* recitatum non fuiſſe, niſi Confeſſorum Pontificum Feſtis; invaluerat enim fortaſſe opinio, Hymnum iſtum a S. Ambroſio, atque a S. Auguſtino compoſitum fuiſſe, atque ad colendos Pontifices Sanctorum horum Epiſcoporum Hymnus recitabatur feſtis diebus Sanctorum in Epiſcopatu ſodalium.

Canticum iſtud a quibuſdam Hymnus Dominicalis appellatur, quia olim Dominicis tantum dici ſolebat.

Verſiculus Sacerdotalis ita appellatus fuit, ut a reliquis verſiculis diſtingueretur, qui a pueris, vel a junioribus Clericis canuntur, & quia a celebrante dicitur; poſt quem ſequebatur Collecta, quia Matutinum Officium erat a Laudibus ſejunctum, quemadmodum Romæ Natalis nocte ſervatur. Carthuſiani Collectam diei propriam quotidie poſt Matutinum dicunt, cum *Benedicamus Domino*, antequam Laudes incipiant. Pariſiis, Meldis, atque in pluribus aliis Eccleſiis, item a Præmonſtratenſibus Verſiculus Sacerdotalis ſervatus eſt.

CAP. XXXIV.

De Laudibus.

Laudes Officium erant a Nocturnis ſejunctum; hi enim noctu dicebantur, Laudes vero ſummo mane, teſte Gregorio Turonenſi de Mir. S. Mart. l. 2. c. 1. *Vigilias implevimus; mane autem facto, ſigno ad Matutinas commoto reverſi ſumus dormitum*. Hæc eſt vera Laudum ſignificatio, Matutinum ſcilicet Officium, ſive ut veteres Scriptores loquuntur, Matutinæ Laudes. Idem Gregorius Turonenſis mortem S. Galli deſcribens ait in Vit. Patr. c. 5. *Et ille Pſalmo 50. & benedictione decantata, & Allelujatico cum Capitello expleto conſummavit totum Officium temporis Matutini*. Ex hoc loco intelligimus id omne, quo Laudes conſtarent, ſcilicet Pſalmo 50. *Miſerere*, Benedictione, ſcilicet pſalmo *Benedicite*, qui ſemper benedictio appellatur. Pſalmus Alleluiaticus eſt 148. atque duo ſequentes; duo *Laudate*, & *Cantate*. Capitulum Lectio erat, atque per eam Officium illud deſinebat, neque Hymnus ullus, aut *Benedictus* habebatur.

Hoc Laudum Officium adeo conſtaret

tet

ter ſummo mane Romæ dicebatur, ut ſatius viſum fuerit contrahere Matutinum, ut Paſchatis, & Pentecoſtes tempore fieri ſolet; quo Matutino in ſeram noctem dilato ob Sabbati præcedentis prolixiora Officia duo Nocturni amputabantur, atque Laudes ſtatim poſt primum incipiebant, ut refert Amalarius: *Ipſa quoque Eccleſia Romana quantocumque ordine, vel numero Lectionum videris matutam procedere, dimittis Nocturnale Officium, atque incipis Matutinale*. Vox illa *Matuta* a mane derivatur, atque Auroram ſignificat, unde Matutinus. S. Benedictus in ſua Regula c. 7. eadem de cauſſa jubet, ut aliquid e Lectionibus, & Reſponſoriis Matutini amputetur, atque ideo in pluribus Eccleſiis per æſtatem diebus ſolemnibus vigiliæ Matutinum citius incipit, quia cum Officium longius ſit, quam diebus aliis, eoque tempore noctes breviſſimæ, ſi Matutini recitatio ad mediam noctem differretur, Laudibus ſub lucis ortum initium dari non poſſet. Durandus l. 4. c. 4. teſtatur, morem iſtum Matutinum in majoribus ſolemnitatibus per æſtatem veſpere recitandi, ætate ſua valde frequentatum eſſe, ut Feſtis S. Joannis Baptiſtæ, & ſancti Petri. Propter eamdem hanc rationem, quod Officium longius fuerit hyeme, quam æſtate, Chrodogangus jubet, hyeme ſecunda tantum poſt mediam noctem hora ſurgendum eſſe, ut Nocturnorum finis in Auroram incidat.

Diſcimus ex Regula S. Benedicti, quæ fuerit Romæ laudum diſpoſitio; Sanctus enim ille vir Eccleſiæ Romanæ morem hac in re ſecutus eſt, Canticum e Prophetis excerptum ſingulis diebus canendi: *Canticum unumquodque die ſuo ex Prophetis, ſicut pſallit Eccleſia Romana*. Juxta Regulam iſtam Pſalm. 66. *Deus miſereatur* ſine Antiphona dicitur: ad Laudes vero *Laudate*, Lectio, Hymnus, ſive *Ambroſianum*, Verſiculus, *Canticum* de *Evangelio*, ſcilicet *Benedictus* pro Matutino tempore, Litania, ſive *Kyrie*, & *completum eſt*, tandem *Pater*. Facile eſt perſpicere, quanta ſit inter hæc, & Laudes noſtras ſimilitudo, quibus *Miſerere* dicimus, quod Gregorius Turonenſis adnotavit; Dominicis vero *Deus miſereatur*, *Benedicite*, duo *Laudate*, & *Cantate*; mutabant quoque Prophetarum cantica ſingulis hebdomadæ diebus, quemadmodum & nos ſolemus. Concilium Toletanum IV. anno 633. jubet, *Benedicite* ſingulis diebus Feſtis ad Miſſæ Officium dici, atque *Hymnum trium puerorum vocat*, quod Romæ ſervatur in Miſſa Sabbathi quatuor Temporum.

Ratio, qua Laudes Romæ dicuntur, cum S. Benedicti Regula potius, quam cum Officiis aliis congruit. Scimus quidem ex Caſſiano in Orientis Monaſteriis e noſtris pſalmis plures ad Laudes recitatos fuiſſe; quod etiam ex Regula Aureliani innoteſcit; videlicet, *Deus Deus meus ad te*, duo *Laudate*, *Cantate*, & alios cum Hymno *Splendor æternæ gloriæ*, vel *Æternæ lucis conditor*, breve Capitulum, & duodecies *Kyrie*: ſed nullum eſt canticum neque e Prophetis, neque ex Evangelio. Idem conſtat ex loco S. Gregorii Turonenſis paulo ſuperius recitato. In Officio Mozarabico loco *Benedictus*, varia ſunt cantica, & Natali atque Feſtis B. V. ad Laudes dicitur *Magnificat*, atque S. Joannis Baptiſtæ Feſto *Benedictus*. Ubique fere *Laudate Dominum de Cœlis* invenitur cum duobus ſequentibus pſalmis, atque inde Officium hoc *Laudum* nomen traxit.

Laudum lectio *Capitulum* appellatur; a Gregorio Turonenſi, *Capitellum*; a S. Benedicto *Lectio brevis*, eratque memoriter a celebrante recitanda; quando enim unica Lectio in officio eſt, celebrantis eſt eam recitare. Ad Matutinum vero, quia complures ſunt, a pluribus perleguntur, atque poſtrema ex Evangelio petita digniori reſervabatur; eaque de cauſſa in capitulis iſtis *Jube* non invenitur, quia ille, cujus eſt ea recitare, ſcilicet celebrans officium pro arbitratu ſuo ordinare poteſt, neque alterius venia opus habet. Hiſce vero capitulis non præfigitur ulla inſcriptio ob rationem a nobis jam allatam.

Hymnus ad Laudes, Veſperas, & Completorium poſt pſalmos dicitur, aliis vero horis ante pſalmos, quod ex Regula S. Benedicti acceptum eſt. In

Re-

Digitized by Google

Regulis s. Cæſarii, & s. Aureliani Hymni poſt Pſalmos dicuntur ad omnes officii Horas, idemque ordo ubique ſervatur, ſcilicet Pſalmorum, Hymnorum, & Capitulorum.

A S. quoque Benedicto Evangelii Canticum *Benedictus* ad Laudes ſumptum eſt, in aliis vero Monaſticis Regulis non occurrit. S. Benedictus nullam Antiphonam ad *Benedictus* deſignavit, atque Romæ diu ſervatum eſt, ut ad *Benedictus*, & *Magnificat* Antiphonæ ex Evangelio eſſent petitæ pro ratione Feſti, quod incidiſſet. In quibuſdam Regulis, *Magnificat* ad Laudes dicebatur: mos Romæ *Benedictus* recitandi a s. Benedicto profectus eſt.

Litania, ſive preces, quæ poſt *Benedictus* ſequuntur, extant apud s. Benedictum; olim autem *Kyrie* tantum ter dicebatur: in Regula Aureliani ſtatutum eſt, ut duodecies ſingulis diei Horis dicatur: Carthuſiani novies ad Laudes repetunt. S. Benedictus addit *Pater* pro Officii coronide; ſed huic ſuperadditæ deinde fuere breves quædam ſententiæ e Pſalmis excerptæ, quas Concilium Agathenſe anni 506. *Capitella Pſalmi appellat*; Pſalmus demum *Miſerere* totus inſertus fuit. Amalarius ait, id ſua ætate ſervatum fuiſſe; diciturque ad hanc diem tribus ante Paſcha diebus ad Horas omnes, Laudes, & Veſperas, omnibuſque majoribus Feriis. In Eccleſiis quibuſdam alii Pſalmi recitabantur, ut *Domine ne in furore*, vel *Ecce quam bonum*, vel *De profundis*.

Preces hæ *Obſecrationes* dicebantur, quia pro Eccleſia, pro Rege, pro populo, juxta s. Pauli mandatum oratio fit. Amalarius *Preces flebiles præſentis vitæ* appellat; hinc Feſtis, & ſolemnibus diebus prætermittebantur. Superſunt tamen in Defunctorum Officio, & Romæ majoribus Feriis. Præſcribuntur quoque a Concilio Cloveshovienſi in Anglia octavo ſæculo Can. 30. *Inſtitutum eſt per Horas Canonicas orationem ....*

Preces, quæ ad Laudes, & Veſperas majorum Feriarum diebus recitari ſolent, Monachis acceptæ ferendæ ſunt. Romæ, ubi Pontifex Epiſcopi ſimul, & Principis munere fungitur, pro Rege, & Diœceſano Epiſcopo oratio non fit: at in Gallia ſancitum fuit, ut Breviariis Romanis oratio illa inſeratur. Preces iſtæ plerumque a Pſalmis petitæ ſunt, fiuntque pro privatis hominibus, pro Clero, *Sacerdotes*, pro Rege, *Domine ſalvum*, pro Republica, *Salvum fac populum*: pro ſingulis ordinibus, *Memento Congregationis*; pro defunctis, pro iter facientibus, atque præcipue pro Cruce ſignatis in Hieroſolymitana expeditione, vel captivis apud Infideles: *Pro fratribus abſentibus . . . pro afflictis, & captivis*.

C A P. XXXIV.

De Collectis.

Preces, ſive Collectæ, quas poſt Litaniam dicimus, ſerius adhibitæ fuere. Sanctus enim Benedictus in ſua Regula, nullas præſcribit, Officiumque per *Pater* definebat, quod clara voce ab Abbate pronunciabatur, atque inde abire licebat: *Poſt orationem Dominicam Miſſas fieri*, ſive, poſt abſolutum Officium Conventum dimiſſum eſſe; ſolebat enim non in Eccleſia tantum, ſed etiam in Principum Palatiis, atque Judicum Prætoriis abſoluto conventu populus dimitti formula iſta: *Ite Miſſa eſt*, quemadmodum ex Epiſtola quadam Aviti Viennenſis conſtat ad Regem Gondebaldum data; idque in Ecleſia ad Liturgiæ finem adhuc ſupereſt.

Poſt *Pater* nulla erat Collecta neque in Regula s. Benedicti, neque in Romano Officio, teſte Joanne Diacono, qui affirmat, Dominicis diebus cœptum eas eſſe inſerere, poſtea vero aliis etiam diebus: *Nonniſi Dominica in Officiis ultimæ oratione, quædam aliæ orationes ſunt ſuperadditæ*, atque oratio hæc *Collecta ad complendum* appellata fuit; quia per illam Officium abſolvitur, atque completur.

Collectæ ita dicuntur, vel quod e Scripturæ Libris collectæ ſint, vel quod Sacerdos populi vota colligat, aut demum

Digitized by Google

num quod collecto tantum populo fiant: *Super collectam plebem*. In veterum ſcriptis collecta populi etiam conventum ſignificat. s. Gregorius eas emendavit, atque in meliorem ordinem digeſſit, ex quibus Sacramentarium ſuum compoſuit. Quare eorum fere Auctor haberi poteſt; rara enim illarum ante ipſum mentio habetur. Collecta definit in clauſulam illam, *Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum*, quia Sacerdos Deum alloquitur per Jeſum Chriſtum Mediatorem in unitate Spiritus Sancti. S. Fulgentius teſtatur, Africæ Eccleſias preces ſuas iiſdem verbis abſolviſſe. Poſtrema verba, *Per omnia ſæcula ſæculorum* a Græca Eccleſia accepta ſunt. Refert s. Irenæus, Valentinianos verbis, quibus in Eccleſia utimur, uſos fuiſſe ad confirmandos Æonas ſuos. Extat Epiſtola Fulberti Carnotenſis ad Hildegardum Decanum s. Hilarii Pictavienſis, qui Collectarum uſum poſt officium in Eccleſiam ſuam invehere volebat: Fulbertus vero ſuadet, ut veterem Eccleſiæ ſuæ morem non immutet: *Finitis autem Capitulis poſt orationem Dominicam, ubi dicitur, Domine exaudi orationem meam, ſtatim eſſet ſubjungenda oratio, quæ ex libro Sacramentario recitatur; patere tamen Eccleſiam retinere uſum ſuum uſque ad præſens*.

Animadvertendum itaque eſt, licet nullibi majori eloquentia, quam Romæ Collectæ conſcriptæ ſint, ſerius tamen in Divinum Officium invectas fuiſſe, atque pro Miſſa tantum deſerviſſe. Horæ omnes *Pater* abſolvebantur; Collectæ vero dicebantur, cum populus conveniebat, ut ab una ad aliam Eccleſiam tranſiret, teſte Micrologo cap. 3. *Collectæ vocari videntur, quæ apud Romanos ſuper Collectam populi fiunt dum colligitur, ut procedat de una Eccleſia in aliam ad ſtationem faciendam*. Stationes autem hæ ad Miſſam celebrandam fiebant. Valafridus Strabo cap. 22. ait, Celebrantis eſſe recitare Collectam, quia ipſe incipere, atque abſolvere officium debet.

Affirmat Micrologus cap. 5. Collectas nonniſi ex Sacramentario s. Gregorii ſumendas eſſe, ubi omnes collectæ ſunt, atque juxta Concilium Milevitanum a Concilio probandas eſſe; juxta Carthaginenſe vero Concilium, cui s. Auguſtinus interfuit, ad Patrem eſſe dirigendas: *Nullus ad altare Patrem pro Filio, aut Filium pro Patre nominet, ſed ſemper orationem ad Patrem dirigat*; atque ita præceptum a Jeſu Chriſto traditum Matth. 6. ſervari, qui cum oramus, *Pater noſter*, dicere juſſit. Tertullianus Apolog. c. 2. ait, Chriſtianorum Fidem Deo per Chriſtum honorem tribuere, atque tunc nos a Deo exaudiri, quia Filium ſuum, quem precibus noſtris illi proponimus, agnoſcit. Idem quoque apud s. Juſtinum habetur. Collectæ propterea *per Dominum noſtrum Jeſum* abſolvuntur. Adnotavit Micrologus c. 3. poſtquam mentio de Filio in Collecta facta fuerat, finem illis verbis impoſitum fuiſſe: *Qui tecum vivit, & regnat*, ſicuti Natalis feſto: *Præſta ut natus Salvator*, atque ita de aliis. In oratione ita mentio fit Trinitatis: *Qui tecum vivis in unitate Spiritus*. Ordo vero Romanus, atque antiquiſſima exemplaria habebant: *Qui tecum vivit, & regnat Deus in unitate*: hodie autem *Deus* poſt *in unitate Spiritus Sancti* dicitur, quod Micrologi ætate adeo Romæ nemine obſiſtente invaluerat, ut vetus ratio ſine ſcandalo reſtitui non potuiſſet; adeo ejus uſus deſueverat.

Mos Officia per *Pater* abſolvendi in Concilio Toletano IV. conſpicitur can. 10. atque in officio Mozarabico ſervatur. *Pater* alta voce dicitur, atque ad ſingulas petitiones *Amen* reſpondetur, quarta excepta, *panem noſtrum*, ad quam dicitur: *Quia tu es Deus*. Poſtea oratio ſequitur. Joannes Abrincenſis, Archiepiſcopus poſtea Remenſis, in ſuo de Officiis Tractatu XI. ſæculo ſcripto, ait, Laudes, & reliquas Officii Horas per Dominicam orationem abſolutas fuiſſe, Feſtis exceptis: *Laudes in ceteris Horis cum Oratione Dominica, & precibus, exceptis Feſtis, Oratione vero ſemper complentur*. Hinc apparet mos preces amputandi diebus Feſtis.

Quod attinet Commemorationem, & ſuffragia Sanctorum poſt Officium,

Digitized by Google

Micrologus cap. 4. ait, juxta veterem Romanum morem, unicam orationem etiam ad Miſſam recitari ſolitam fuiſſe. Sed cum eorum numerus in Miſſa auctus fuit, idem in officio quoque præſtitum eſt: conqueritur vero de magno iſto Commemorationum numero, quibus officium refertum fuerat, optatque, modum quemdam in iis adhiberi. Agit c. 30. de commemoratione Crucis, quæ in Adventu non fiebat uſque ad Pentecoſten, tam ad Veſperas, quam ad Laudes, etiam Feria ſexta: Dominicis vero per hoc tempus Trinitatis commemorationem omiſſam fuiſſe: *Ab Adventu uſque poſt octavam Pentecoſtes ſolitam mentionem Sanctæ Crucis ad Veſperam, ſive ad Matutinum, & in Feria ſexta, & de S. Trinitate Dominicis diebus reticere ſolemus*. Queritur etiam de illis, qui Crucis commemorationem repetebant medio tempore, quod Purificationem, atque Septuageſimam intercedit: *Cum illo tempore*, inquit, *de Infantia Chriſti potius quam de Paſſione cantetur, atque legatur*. In Concordia s. Dunſtani mentio fit ſuffragiorum Crucis, B. V. atque Patroni, pro quorum ſingulis Antiphona deſtinatur, ſub unica tantum collecta: *Quibus finitis cantent Antiphonam de Cruce, inde antiphonam de B. Maria, & de Sancto P.* Unica autem collecta, ſive oratio varia hæc argumenta, quorum Antiphonæ recitatæ fuerant, comprehendebat.

In Commemorationibus Sanctorum ℣. communis *ora*, vel *orate pro nobis*, N. *ut digni efficiamur promiſſionibus Chriſti*, legitur apud Petrum Damianum opuſc. 15. c. 9.

Ut ad Laudes redeamus, videmus ex Regula Aureliani, Pſalmos omnes, qui recitabantur, ad matutinas preces referri: *Iudica me Deus*: *Deus Deus meus ad te de luce vigilo*: *Lauda anima mea Dominum*: *Laudate Dominum, quoniam bonus eſt Pſalmus*: *Laudate Dominum de Cęlis*: *Cantate*: *Laudate Dominum in Sanctis*: quod Romæ in primis Feriarum Pſalmis ſervatum eſt: Feria ſecunda dicitur, *Mane exaudies*, Feria tertia, *Emitte lucem tuam*. Feria quarta, *Exitus Matutini*. Feria quinta, *Mane ſicut herba*: *Repleti ſumus mane*. Feria ſexta, *Auditam fac mihi mane miſericordiam tuam*.

Nonnulli exiſtimarunt, *Te Deum* ad Laudum officium pertinuiſſe: ſed ex Natalis officio habemus, Hymnum illum ad Matutinum, antequam prima Miſſa inciperet, recitatum fuiſſe. Verſiculus Sacerdotalis, qui in nonnullis Eccleſiis dicitur, id poſt officium factum fuiſſe demonſtrat.

Quod ſi nonnullis anni temporibus Crucis, aliorumque Sanctorum commemoratio omittitur, id ea gratia fit, ut temporum illorum argumento unice intenti ſimus: tempore Paſchali vero, commemoratio eſt potius Reſurrectionis, quam Paſſionis Jeſu Chriſti.

Antiphona *Sancta Maria ſuccurre miſeris* . . . . pro commemoratione Virginis, eſt Ambroſii Auſperti Monachi Beneventani octavi ſæculi in quodam ſermone falſo s. Auguſtino tributo, quemadmodum in Breviario Romano legitur ad ſecundum Nocturnum 9. Septemb.

CAPUT XXXV.

De Prima, atque de Symbolo S. Athanaſii.

PRima erat oratio, quæ Sole ſupra Orizontem orto fiebat: *Iam lucis orto ſydere*. Pagani fere omnes Solem adorarunt; Perſæ, atque orientales manus oſculo, cum oriebatur, ſalutabant. Scriptura vero ſalutationem iſtam prohibet. Gentilium Sacerdotes ad orientem ſacrificare volentes ſe convertebant, eorumque Templa orientem ſpectabant, qui mos ad Chriſtianos etiam tranſivit, qua de cauſſa eos criminabantur Ethnici, quaſi Solem adorarent: adorabant vero Solem juſtitiæ, qui in Scriptura *Oriens ex alto* dicitur.

Ante Caſſiani tempora nullum Horæ Primæ veſtigium extat, teſtaturque l. 3. Inſtit. c. 4. in Monaſterio Bethleemitico ætate ſua additam Officio fuiſſe, eique tres Pſalmos, atque tres collectas

Digitized by Google

ctas tributos, id vero per orientem non ſervatum. Videri etiam poſſet is, Laudes potius quam Primam ſignificare voluiſſe; veteres enim Scriptores, qui matutinæ orationis meminerunt, *mane ſurgendum*, de Laudibus noſtris intelligendi ſunt. Itaque Caſſiano teſte in Bethleemitico Monaſterio Prima ad Laudes addi cœpit, ut Monachis negotium daretur otioſis alias ad Tertiam uſque futuris, qui vel obdormiſcere cœpiſſent, vel ſi cubitum conceſſiſſent, ad Tertiam uſque, cum per intervallum illud omni opere vacarent, jacuiſſent. Prima, *altera Matutina* ab ipſo appellatur, quia mane orto jam Sole dicebatur. S. Aurelianus Primam Laudibus jungit, præſcribitque ad Primam duodecim Pſalmos, Hymnum, & tres Lectiones: *Poſt Matutinos ad Primam duodecim Pſalmi dicuntur*. S. Benedictus aperte Primam a Laudibus diſtinguit, jubetque cap. 16. hunc ordinem in ea ſervari: *Deus in adjutorium*, Hymnus, tres Pſalmi cum *Gloria* ad cujuſque finem Lectio, Verſiculus, Kyrie eleyſon, inde abire licebat, *Miſſæ ſint*.

Hora Prima Romæ Amalarii tempore recepta conſpicitur, qui l. 3. c. 2. refert a *Deus in adjutorium* cum *Gloria Patri*, initium illi datum fuiſſe; ſed nil habet de Hymno *Iam lucis*, quia nulli Hymni ejus ætate Romæ recitabantur. Hymnus vero *jam lucis* habetur in cap. 3. Libri *Speculum* inſcripti, qui Hugoni a s. Victore tribuitur. In Pii V. Breviario initium fit a *Pater*, *Ave*, *Credo*, quæ ſubmiſſa voce dicuntur, quia illa Officii non ſunt; deinde *Deus in adjutorium*, Hymnus *jam lucis* inter Ambroſianos, qui numquam mutatur, cum ad hujus Officii Horam refeatur, quemadmodum & Collecta *Domine Deus omnipotens*, quæ ſemper quocumque demum Feſto eadem perſtat.

Prima ſine Antiphona dicebatur. Primus Radulphus Tongrenſis ſcribit, ſingulas diei horas Antiphonam habere. Minores autem Horæ olim nullam Antiphonam habebant, quemadmodum conſtat ex Ordinibus Romanis, hodieque ſervatur tribus ante Paſcha diebus, Paſchatis hebdomadæ, atque Feſtis duplicibus, quibus ad minores Horas Antiphonæ numquam duplicantur. Antiphonæ autem iſtæ pro minoribus tantum Officiis erant, quæ canebantur. Pſalmus *Beati immaculati* pro minoribus Horis peculiaris eſt Eccleſiæ Romanæ mos, aliuſque in Breviario Monaſtico ſervatur. Quare videmus in Vita s. Benedicti Anianenſis Pſalmum illum juxta Romanum ritum recitatum fuiſſe: *Divinum Officium juxta Romanum Pſalmo* 118. *perſolvatur*. Obiit autem is anno 821. Ante Pſalmum *Beati immaculati* ſex Pſalmi Romæ recitabantur, a *Confitemini* initio facto; atque adhuc in Eccleſia S. Joannis Lateranenſis Dominicis diebus dici ſolent; verum in poſtremis Breviariis emendatioribus hi Pſalmi in ſex dies diſtributi ſunt, in Dominicam ſcilicet, & quinque alios hebdomadæ ſequentes dies, cumque ſeptimus pro Sabbato deeſſet, inde factum, ut ea die Pſalmo caruerit. Dominicani, & Carmelitæ diebus Dominicis a Septuageſima uſque ad Paſcha novem iſtos Pſalmos recitare ſolent.

Poſt Pſalmos Primæ, Dominicis diebus dicitur Symbolum s. Athanaſio tributum: *Quicumque vult ſalvus eſſe*. Ejus auctor ignoratur, neque ejus in tota antiquitate mentio occurrit. Adverſus Arianos, Neſtorianos, aut Eutychianos numquam in teſtimonium adductus fuit, neque extat in veteribus operum S. Athanaſii Codicibus Mſſ. Proferri quoque non poteſt occaſio, tempus, aut ratio, cur s. Athanaſius ſymbolum hoc conſcripſerit, præterquamquod profiteatur ipſe in Epiſt. ad Antioch. numquam ſe formulas, aut ſymbola fidei conſcribere voluiſſe, cum pro conſtanti haberet eſſe Nicænæ adhærendum. Stylus, atque voces, quibus contextum eſt, demonſtrant, a Latino, non a Græco homine conſcriptum fuiſſe. Errores vero Neſtorianorum, Eutychianorum, atque Monothelitarum tam aperte impugnat, ut facillimum ſit arguere, illud poſt Hæreſes iſtas extortas, atque earum impugnandarum gratia compoſitum fuiſſe. Nonnulli Gallo cuidam tribuunt, quod in eo ſcriptum ſit, Spiritum Sanctum

Digitized by Google

a Patre, Filioque procedere, atque in Concilio quodam Auguſtodunenſi s. Legerii ætate anno 670. recitatum ſit; exiſtimant enim eo reſpexiſſe canonem illum, qui de Fide s. Athanaſii, atque ſymboli Apoſtolorum agit: *Si quis Symbolum quod Apoſtoli tradiderunt, & fidem S. Athanaſii non recenſuerit* .... In Concilio Toletano IV. anno 633. leguntur ſententiæ quædam, atque locutiones, quæ ex hoc ſymbolo petitæ videntur. Nihil tamen ibi dicitur eas a ſymbolo s. Athanaſii ſumptas fuiſſe; Canon vero Auguſtodunenſis fortaſſe non adeo vetus eſt, ut fert opinio; neque enim in vulgaribus Canonibus reperitur, ſed tantum in Ms. quodam Bibliothecæ s. Benigni Divionenſis. Diſſimulandum autem non eſt, a Gallis primum s. Athanaſii nomine probatum fuiſſe, neque inficias iverim, Gallum quemdam illud partim e Toletano Concilio excerpſiſſe, Sanctique Athanaſii nomine inſcripſiſſe, quæ fuit Pithæi ſententia *lib. de Proce. S. Sancti*, atque etiam Voſſii de *tribus Symbolis*, Carolique Magni ævo compoſitum fuiſſe, cum quæſtio de Proceſſione Spiritu Sancti agitaretur. Ex Græcis Emanuel Calecus lib. 2. non abhorret ab eorum ſententia, qui illud s. Athanaſio tribuunt. Verum ſi hæc eorum, & Latinorum conſtans fuiſſet opinio, Symbolum hoc a s. Athanaſio conſcriptum fuiſſe, ejus teſtimonium ſub diſputationum exordium prolatum fuiſſet, quibus dubitatio hæc pertractata fuit, cum tamen non videamus Latinos illis ſymbolum hoc tanquam s. Athanaſii opus a Photii ætate uſque ad Gregorium IX. obieciſſe, ſub quo ab ejus Apocriſariis primum in cauſæ patrocinium advocatum fuit, licet diſputatio illa ante quingentos annos excitata fuiſſet.

Alii vero exiſtimant, Symbolum hoc Vigilii Tapſenſis opus eſſe, qui ad quinti ſæculi finem vivebat, quia ſcripta ſua ſub alicujus Patris nomine edere ſolebat; quemadmodum ex ejus Dialogo adverſus Arianos patet, quem ſancti Athanaſii nomine conſcripſerat, ut ipſe in ſua Præfatione fatebatur: *Sabellium Photinum, Arium, atque ad noſtras partes, Athanaſium adduxi, ut veritas ad omnem notitiam perveniret*. Præterea quia Vigilius iſte libris ſuis Neſtorianos, atque Eutychianos impetere ſolebat, quod conſilium a ſymboli auctore ſibi quoque propoſitum fuiſſe videtur. Utut demum ſit, opus certe eſt Latini hominis, Græce poſtea converſum; quæ ratio eſt, cur Græca interpretatio a Latino textu differat.

Affirmari non poteſt, quo tempore *Quicumque* Romano Officio inſertum fuerit. Verum Amalarius ea de re agit, teſtaturque ætate ſua recitatum fuiſſe. In Regula vero S. Benedicti nulla ejus fit mentio, neque etiam in novo Breviario Cluniacenſi. Hincmarus Remenſis in Synodo quadam an. 842. ſtatuit, ut perlegeretur, atque S. Athanaſii ſymbolum appellat.

Honorius Auguſtodunenſis l. 2. c. 19. refert, in quibuſdam Eccleſiis quotidie ad primam cum oratione Trinitatis, *Omnipotens, qui dediſti famulis veræ Fidei Trinitatis*, recitatum fuiſſe. In Catalogo Abbatum Floriacenſium ad Ligerim Tom. 1. Miſcell. Baluz. refertur, Theodulphi Abbatis tempore ad Primam tres Pſalmos quotidie perlectos fuiſſe, atque poſt eos explicationem Symboli S. Athanaſii ab illo Abbate compoſitam. *Explanationem Symboli S. Athanaſii quod ad Primam quotidie canitur*. Idem videre eſt in Ordinario S. Apri Tullenſis, atque in conſuetudinibus Cluniacenſibus, ab Ulrico collectis l. 9. c. 3. *Quicumque nullo die ommititur a nobis, ſed in privatis diebus ſimul cum aliis Pſalmis in Dominica poſt preces*. Poſt pſalmos quotidie dicebatur, & Dominicis poſt preces. Novum Breviarium Cluniacenſe hunc morem non ſervavit, ſed penitus Symbolum hoc prætermiſit. Carthuſiani quoque illud quotidie recitant poſt Pſalmos Horæ primæ, ſicuti etiam Eccleſia Senonenſis.

Mos illud Dominicis tantum recitandi, ut Romæ fit, in Attonis Baſileenſis Capitularibus reperitur: *Ut fides S. Athanaſii a Sacerdotibus dicatur, & ex corde die Dominico ad Horam Primam recitetur*. Fiebat autem id memoriter. Ulricus quoque l. 1. c. 3. de more agit illud

lud Dominicis tantum recitandi; *Nonnullæ Eccleſiæ nonniſi in Dominica*.

Advertendum eſt cum Abbone Floriacenſi Abbate ad Ligerim anno 995. articulum de Spiritu Sancto non eadem ratione ab omnibus lectum fuiſſe; quidam enim dicebant, *Spiritus Sanctus a Patre, & Filio non factus, nec creatus, nec genitus, ſed procedens*. Alii vero, *Spiritus Sanctus a Patre, & Filio non factus, nec creatus, ſed procedens*.

Poſt Symbolum Lectio e Scriptura petita legitur. In Regula S. Aureliani duæ erant Lectiones, ex novo una, ex Veteri altera Teſtamento. In Magiſtri Regula duo quoque ſunt, ex S. Paulo, atque ex Evangelio excerptæ; Evangelicam vero Abbas legere ſolebat.

Additæ deinde fuere Primæ Officio longiores preces, quæ in Regula S. Benedicti non inveniuntur, neque etiam in novo Breviario Cluniacenſi, licet Ulricus referat eas 31. verſiculos complexas fuiſſe: *Ad Primam ſunt preces, 31. verſiculorum*; hæ vero preces ſunt in Breviario quodam Caſſinate undecimi ſæculi. In Regula Chrodogangi c. 18. ſtatutum eſt, ut ad Primam dicatur Pſalmus *Miſerere* ante *Confiteor*. Servati tantum fuere aliquot verſiculi, *Averte faciem .... Cor mundum .... Ne projicias me .... Redde .....* Hæ vero preces a Monachis acceptę fuerunt, atque Romano Breviario inſertæ Gregorii VII. ævo.

Confiteor ad Primam in Regula Chrodogangi invenitur: *Prima expleta dabunt Confeſſiones, dicendo, Confiteor Deo, & tibi Frater, quia peccavi in cogitatione, locutione, & opere, propterea precor te, ora pro me*. Confeſſio invicem fiebat, atque hinc dicebant, *Confiteor tibi*, reſpondebatur vero, *Miſereatur tui*. Juxta Chrodogangum *Confiteor*, non dicebatur inter preces, ut hodie ſolemus, ſed poſt Primam, atque ante pſalmum 50. *Convenientes ad Primam, dum completur ipſum Officium ante Pſalmum 50. docent Confeſſiones ſuas viciſſim*. Fiebat autem id fortaſſe ante verſiculos ex pſalmo 50. petitos. Sanctus Dunſtanus quoque *Miſerere* recitari vult poſt Primam cum pluribus aliis precibus. Lanfrancus ſeptem pſalmos, & Litanias hoc loco ſtatuit. In Breviario Ciſtercienſium tam ad Primam, quam ad Completorium, neque preces, neque *Confiteor* dicuntur. In Eccleſiis pluribus *Confiteor* erga Præpoſitum, non vero Celebrantem pronunciatur, illiuſque eſt *Miſereatur*, & *Indulgentiam* recitare, atque abſolutionem largiri. *In Confiteor* Confeſſio invicem fiebat: *Dicant omnes, quilibet cum ſocio ſuo, Confiteor*, reſpondebatur vero, *Miſereatur tui*; vel Præpoſitus dicebat, *Confiteor* pro ſe ipſo tantum, Conventus vero ajebat, *Miſereatur tui*, atque poſtea *Confiteor* in commune; Præpoſitus vero repetebat *Miſereatur veſtri .... Indulgentiam*.

CAP. XXXVI.

De Officio Capituli, quod dicitur poſt Primam.

CApituli Officium dicitur quidquid ad Primam recitatur poſt Orationem *Deus Omnipotens* uſque ad finem, quia id in Capitulo dicebatur, ubi tunc Conventus habebatur. Poſt Primæ, & Necrologii Officium opus ſuum cuique pro die illa diſtribuebatur, atque Martyrologii Lectio fiebat, Regulæ Caput aliquod legebatur, atque ad opus Monachi ſe præparabant. Locus ille *Capitulum* appellabatur, quia Capitulum Regulæ ibi perlegebatur. Quæ res nomen deinde dedit ipſi Canonicorum, & Monachorum Conventui, qui ibi habebatur. Chrodogangus jubet quotidie, Regulæ Capitulum poſt Primam legi; quibuſdam vero locis poſt Tertiam. S. Dunſtanus, & Lanfrancus æſtate poſt primam, hyeme vero poſt tertiam id fieri juſſerunt.

Capitulum locus erat Clauſtro contiguus, atque plerumque ad ejus Orientalem plagam, ut Petrus Bleſenſis ſerm. 25. adnotavit: *Ad Orientem in Capitulo correctio Matutinalis*. Subeuntibus ex adverſo Crux obvia erat, quam venerabantur; *Converſi ad Orientem ſalutent Crucem*, ut in pluribus Ordinariis ſcriptum

Digitized by Google

ptum eſt. Pluribus vero in locis nullum erat capitulum, ſed in Clauſtro Conventus habebatur. Ex Lanfranco cap. 1. diſcimus *ad ſignum Campanulæ*, quæ per *Miſerere* ſpatium pulſabatur, Monachos, ut ad capitulum venirent, admonitos fuiſſe. Idem jubet, ut ordine per paria veniant, quaſdam preces recitantes. Poſtquam vero capitulum ſubierant, ſibique mutuo ſalutem impertiti fuerant, conſidebant vultu ad Orientem converſo contra Crucem, atque coram ea ſubeuntes corpus inclinabant.

Ubi conventum erat, Martyrologii Lectio Sanctorum memoriam inſtaurabat; in diem ſequentem incidentes Sancti annunciabantur, atque ſub finem verſiculus *Pretioſa*, atque Oratio, *Illi & omnes Sancti intercedant*, dicebatur, deinde *Sancta Maria*, & *omnes Sancti* adjectum fuit: quod a peculiari quorumdam pietate Romæ invecta profectum fuit; Oratio enim illa ad Sanctos illos tantum referebatur, quorum feſtum annuntiabatur. Verum ad majorem B. Virginis venerationem primo loco eam in Officio pronuntiari viſum eſt, cum ſit commemoratio Sanctorum in univerſum, vel Sancti cujuſdam peculiaris.

Sancta Maria reperitur in Breviario Caſſinate XI. ſæculi. Concilium Aquiſgranenſe an. 816. jubet can. 66. *ut ad Capitulum primitus Martyrologium legatur*, quod vetuſtiorem morem ſapit. In quibuſdam Ordinariis Monaſticis *Iube* dicebatur, antequam legeretur, juxta Monachorum ritum nihil publice agendi, vel legendi ſine peculiari quadam venia; benedictio vero illa erat, quam nos dicimus ad Capitulum: *Dies, & actus noſtros in tua pace*. Martyrologium Sanctis in diem ſequentem annunciandis deſerviebat, non vero ejus diei, quo legebatur; Lunæ quoque, & menſis dies indicabatur. Apud Chrodogangum Regula ante Martyrologium legebatur: *Prima expleta veniant ad Capitulum, in eo aliquod Capitulum relegant; poſt Lectionem recitetur ætas Menſis, & Lunæ & nomina Sanctorum, quorum Feſta craſtinus recipit dies, & poſtea dicant Pretioſa in conſpectu . . . . quem ſequetur oratio a Priore ita & ipſi omnes Sancti intercedant pro nobis peccatoribus ad Dominum, ut mereamur poſſidere vitam æternam*. Ad Martyrologii finem; *Tu autem* non dicebatur; Celebrans autem abſolvi curabat, dicens: *Pretioſa . . . & illi, & omnes Sancti*, eos intelligens, qui ob temporis anguſtias nominari non potuerant; aliquando enim Lectiones illæ tam longæ erant, ut totæ perlegi non poſſent; id vero in novo Cluniacenſi Breviario emendatum fuit, diciturque *iſti*, vel *ipſi*, & *omnes Sancti intercedant*.

Calendaria Martyrologiis occaſionem dederunt. Omnium, quæ extant, primum Calendarium a Papa Liberio compoſitum fuit ad quarti ſæculi medium, editumque a Bucherio Jeſuita an. 1634. quod illi Peireſchius comunicaverat. Extat & aliud quinto ſæculo a S. Eucherio Lugdunenſi compoſitum, quod Gentilium, & Chriſtianorum Feſta complectitur; aliud quoque Carthaginenſis Eccleſiæ quinto ſæculo exeunte a Mabillonio publici juris factum. Calendaria Eccleſiæ Libris jungebantur; quare Calendaria compoſita fuere Feſtis, Stationibus, & Evangeliis cujuſque diei deſignatis; juxta Calendaria vero Martyrologia quoque digeſta fuere, quæ Martyrum nomina dumtaxat, atque locorum, ubi paſſi fuerant, ſub initia continebant. Primus Florus eorum geſta, tormenta, atque vitæ compendium addidit, quem Rabanus ſequutus eſt.

Martyrologii uſum apud S. Gregorium Papam l. 7. ep. 25. invenimus. Martyrum fere omnium nomina, inquit, per dies, quibus paſſi ſunt, diſtincta habemus. Concilium Cloveſhoenſe in Anglia anno 742. meminit Martyrologii Romani, quod tunc præ omnium manibus erat; per anni curſum, inquit Concilium, Sanctorum natalitia ſuis diebus celebranda ſunt, juxta Martyrologium Eccleſiæ Romanæ cum cantu illis proprio. Martyrologium hoc id ipſum eſt, quod S. Hieronymi nomen præfert, ſive aliud Roma Aquilejam miſſum, quo Ado uſus eſt. Inde Beda Martyrologium anno 730. compoſuit;

aliud

Digitized by Google

aliud Florus anno 830. aliud Rabanus circa annum 842. aliud Vandelbertus Monachus Prumienſis, verſibus conſcriptum anno 848. aliud Ado an. 858. Verum omnium celeberrimum eſt Martyrologium Uſuardi Monachi S. Germani Pratenſis Pariſiis anno 875. ſcriptum, quod Romæ tamquam omnium commodiſſimum receptum fuit; illudque ipſum eſt, quod hodie in Eccleſiis viget, quæ Romanum recentius adhuc non receperunt.

Martyrologium Romanum, quo hodie utimur, digeſtum fuit Gregorii XIII. Papæ juſſu ab octo viris ſelectis, inter quos Baronius erat. Olim in S. Joannis Lateranenſis, atque aliis præcipuis Urbis Eccleſiis ſolum Uſuardi Martyrologium legebatur; ſed ad recentius iſtud conſcribendum quatuor alia Martyrologia typis jam excuſa adhibita fuere, quæ recentes ad Uſuardum acceſſiones erant, ſcilicet Belini Patavini, Auguſtiniani, qui Martyrologium ſuum Venetiis anni 1498. excudi curaverat cum inſcriptione hac: *Martyrologium Curiæ Romanæ*; Maurolici Benedictini, atque Abbatis Meſſanenſis, qui Martyrologium ſuum ediderat, atque inſcripſerat: *Martyrologium ad uſum S. Eccleſiæ Romanæ*; Molani Doctoris Lovanienſis, quod primum Lovanii anni 1568. editum fuit, atque inſcriptum: *Martyrologium Uſuardi*; & Galeſinii Mediolanenſis, Protonotarii Apoſtolici, qui Uſuardum maxime deformavit, nullumque delectum ſervavit, atque nihilominus Gregorio XIII. Pontifici inſcripſit cum Epigraphe: *Martyrologium ad uſum Romanæ Eccleſiæ accommodatum*. His Sancti Græcorum Menologii additi fuere.

Legebatur quoque in capitulo Necrologium, eorum nomina ſcilicet, qui ex hac vita migraverant, initio ab inſignioribus viris facto, poſt quos Epiſcopi, de Eccleſia benemeriti, qui eam conſtruxerant, amici, fœderati, aliique defuncti nominatim appellabantur; eorumque merita in Eccleſiam enarrabantur, atque preces pro illis fiebant. Recitari ſolebat pro illis *De profundis*, vel *Miſerere*, cum *Requiem*, atque Oratio, & *Requieſcant in pace*. Singula hæc in precibus Monachorum Fuldenſium Carolo Magno oblatis videre eſt: *Liceat nobis orationum, pſalmodiæ, & Vigiliarum modum tenere, quem Patres noſtri habuerunt, pro amicis noſtris viventibus, & Defunctis, id eſt quotidianam precem pro te Domne Auguſte, & pro liberis tuis, & pro omni populo Chriſtiano, quam mane, quando in unum convenimus, & Capitulum de Regula coram Fratribus legebatur*.

Tertio loco eorum, quæ in Capitulo fiebant, erat operis diſtributio ſingulis quibuſque; antequam vero diurno operi initium daretur, preces recitabantur, quæ incipiebant a *Deus in adjutorium* ter repetito, atque in Orationem *Dirigere* deſinebant. Alicubi, ut Lexovii, hæc oratio penitus omittitur Dominicis, Feſtiſque diebus: *In diebus feriatis a populo*, quia illis diebus opus facere non licet. In aliis vero Eccleſiis viſum eſt, eam ſervare, cum ſit invocatio quædam Divini auxilii pro omnibus diei actibus, & valde ſimilis illi *dirigere corda, corpora, actus*. Ad *Kyrie*, quod poſt *Deus in adjutorium* ſequitur, genua flectebant uſque ad finem *Pater*, juxta S. Dunſtani mandatum, atque conſuetudines Ciſtercienſes. Oratio *Dirigere* contracta fuit; in Ordinariis autem Monaſticis valde longior eſt: *Dirigere, Sanctificare corda . . . . . In hac via tua, & in operibus manuum tuarum*. In conſuetudinibus vero Ciſtercienſibus additur Benedictio, *Adjutorium*, ℟. *Qui fecit Cœlum*.

Sancti Patres juſſerunt, Clericos, & Monachos opus manuum facere, tam ad victum parandum, quam ut pauperibus opitulari poſſent. Videndus eſt Liber S. Auguſtini adverſus deſides Monachos conſcriptus: *de opere Monachorum*. S. Benedictus idem Monachis ſuis univerſis præcepit, cujus rei innumera ſunt exempla, atque monumenta. Ciſtercienſium, & Carthuſianorum Ordo idem diu in Occidente ſervarunt. S. Franciſcus idem ſuis mandavit, ut ex ipſius Regula, atque Teſtamento intelligimus. Cluniacenſis Ordo opus intermittere cœpit, ejuſque loco longiora Officia, atque

que

Digitized by Google

que preces ad occupandos Monachos ſubſtituit. Petrus Cluniacenſis pro Ordine ſuo apologiam conſcripsit, aitque l. 1. ep. 28. Monachos ſuos peculiares rationes habere pro manuum labore prætermittendo; Is enim a Monachis ideo tantum uſurpatus eſt, ut deſidiam evitarent; cum autem ipſi utilioribus operibus diſtinerentur, manuum laborem miſſum fecerunt. Commendabatur olim Monachis manuum labor, quia nullos reditus habebant, atque plerumque illiterati erant. Hodie vero reditus habent, atque cum pro populorum ſalute laborent, utilius Eccleſiæ deſerviunt, Divino Officio, atque litteris ſtudentes, quam ſi agros colerent, aut ſegetes meterent.

Veteres Monachi labori adeo deditì erant, ut Officium ipſum habita laboris ratione diſtribueretur, atque ſæpe minoribus feſtis contraheretur, ut promtius ad opus redirent. Conſtat ex Caſſiano, eos veſpere tantum poſt opus peractum conveniſſe, Dominica, & Sabbatho exceptis, reliquas vero preces opus facientes recitabant. S. Benedictus in Regula ſua Monachos foris laborantes ab Officii lege ſolvit, jubens tantum, ut illud ſingillatim recitent, atque ideo 12 Lectiones recitabant iis dumtaxat diebus, quibus opus non faciebant, atque octo tantum, Feſtis illis, quibus opus fiebat. Hinc Oratio de opere *Deus in adjutorium* Feſtis, & Dominicis non recitabatur: *diebus privatis tantum, die autem Dominica prætermittas iſtas preces, Deus in adjutorium*, ut in plurimis Monaſticis Ordinariis legitur.

In vita S. Bernardi Abbatis Tironenſis (*Bollandus* 14. *April.*) Monachi illum orant, ut Officium contrahat, quo pro labore tempus ſuperſit; atque cum Sanctus ille Deum conſuluiſſet, reſponſum hoc accepit: *Quod Deus malebat illos laborando ſibi victum acquirere, quam tam multiplicibus Pſalmodiis inſiſtere.*

Quarto loco fiebat in Capitulo Lectio canonis, ſive Regulæ in Monaſteriis, abſentes vero ejus loco Nonæ capitulum recitabant. Clericorum Regula legebatur, ſcilicet Chrodogangi, vel Concilii Aquiſgranenſis anni 816, aliquando Paſtorale S. Gregorii, vel aliquid huic ſimile; inde examen conſcientiæ quilibet faciebat, atque peccatorum ſe accuſabat, quæ Officii tempore admiſerat, & correctio, atque pœnitentia illis imponebatur. Feria ſexta peculiare capitulum habebatur pro ſpiritualibus negotiis tantum, atque moribus, eratque Colloquii quoddam genus. Chrodogangus teſtatur, Dominicis, Feria quarta, Feria ſexta, atque Sanctorum Feſtis Tractatum, ſive Homiliam de pio quodam argumento agentem perlectam fuiſſe; inſtitutum vero noſtrum, inquit, quotidie ad capitulum veniendi, ad Verbi Dei cibum animæ præbendum inventum eſt, atque ut Epiſcopus, vel Archidiaconus, ſive ille, qui ipſorum loco præſidet, quæ corrigenda ſunt, ſtatuat, atque agenda demonſtret.

Explicabatur igitur Regulæ capitulum, quod legebatur, vel concio quædam habebatur, quæ *Sermo* appellata fuit. Apud Carthuſianos majoribus Feſtis *Sermo* habetur, ſive concio in capitulo.

Lectiones quoque in capitulo fiebant in Clauſtris, quæ ſecus ac hodie aperta non erant, ſed clauſa, nullique pervia. Ibi legebant, ſtudiis vacabant, atque conventus habebant; ſæpe etiam hyeme tantum in capitulum ibant, aliis vero annis temporibus ſub clauſtris conveniebant, ubi ſubſellia diſpoſita erant ad ſedendum, cum legere, vel Sermones, & Lectiones audire volebant: *quæ forte in Clauſtro ſedentes in Codicibus legeratis*, ait S. Bernardus ſerm. 47. in Cant.

Juxta Regulam S. Pacomii Capitulum habebatur ad operis juſſa accipienda, initiumque ab Oratione fiebat; atque dicebant; *Sit ſplendor Domini Dei noſtri ſuper nos, & opera manuum noſtrarum dirige ſuper nos, & opus manuum noſtrarum dirige.* Id in noſtris Breviariis ſervatum eſt cum *Deus in adjutorium, Gloria Patri, Adjutorium.* Quilibet neceſſaria ad opus inſtrumenta accipiebat, atque ad illud bini, & bini pergebant, pſalmos recitantes, ut jubet S. Pacomius c. 58. Dum opus vero fiebat, auctore Caſ-

Caſſiano l. 3. c. 2. eorum aliqui pſalmos canebant. S. Baſilius in Regulis majoribus c. 37. Auguſtinus in lib. de opere Monachorum c. 12. idem teſtantur: alii vero ſilentium ſervabant, atque meditationi vacabant juxta s. Pacomii mandatum c. 35. In aliis Regulis Pater aliquis, dum opus fiebat, aliquid prælegere ſolebat, quo laborantium mentes utiliter occuparentur; fiebant quoque preces ad operis finem, atque in reditu.

Palam etiam nominabant Monachi in capitulo illos, qui munus aliquod hebdomada illa obire debebant, atque Eccleſiæ, vel Refectorio deſervire.

Suorum quoque peccatorum palam ſe accuſabant, juxta veterem morem, quem apud Sanctum quoque Baſilium videmus ſerm. 5. de Inſtit. Monach. *Completo die, & abſoluto opere convenit, ut unuſquiſque ante requiem* (Veſpere enim conſcientiæ examen in communi fiebat) *Conſcientiam in corde judicent, & ſi quia fecerint, quod non oportet, vel cogitaverit, vel locutus fuerit extra id quod decet, vel . . . . non abſcondat delictum, ſed in communi annuntiet, ut per communem orationem ſanetur morbus illius cui tale malum contigerit.* Conveniebant itaque Veſpere ad conſcientiam examinandam, atque ut ſe publice accuſarent; hinc *Confiteor Deo* profectum eſt, & *tibi Pater, & vobis Fratres*. S. Benedictus c. 46. jubet, ſi aliquis peccatum quoddam admiſerit, vel aliquis fregerit, aut amiſerit, ſi illico id Abbati, vel capitulo non denunciet, atque donec corripiatur expectet, ſeverius eum puniendum eſſe. S. Iſidorus in ſua Regula ſtatuit, ut ter in hebdomada capitulum habeatur ad eos corrigendos, qui erraverunt. Ex S. Dunſtano, Lanfranco, Ciſtercienſium moribus, & Cluniacenſium conſuetudinibus conſtat in Ordine s. Benedicti capitulum quotidie habitum fuiſſe. Idem mandat Chrodogangus Canonicis ſuis. In pluribus vero Ordinibus bis tantum, vel ter in hebdomada fieri ſolet, Feria ſecunda ſcilicet, quarta, & ſexta. Ordo autem, qui ibi ſervabatur, hic erat. Poſtquam Regulæ capitulum perlectum fuerat, qui peccati conſcius erat, ſe ejus accuſabat, humi ſe proſternens, inde Præpoſitus pœnitentiam imponebat, atque palam ii denunciabantur, quos criminis reos eſſe conſtabat, neque tamen ſe accuſaverant. Quo autem pacto id peractum fuerit, diſcimus ex Trithemio in exercit. Monachor. *Dilectus hoc, vel illud commiſit. Rogo quatenus emendare ſe propter Dominum velit*: Illico vero, qui denunciatus fuerat, humi ſe ſternens ajebat, *Mea culpa*, ut ex S. Dunſtano, & Lanfranco intelligimus. Cum vero plures eodem nomine appellabantur, omnes ſe humi proſternere debebant, cum ſe appellari intelligebant, donec ille, qui denunciatus fuerat, deſignaretur; pœnitentia vero pro Abbatis arbitratu imponebatur.

Lanfrancus jubet, ut reus virga quadam percutiatur, vel nudus, vel veſtibus indutus pro criminis gravitate. In conſuetudinibus Ciſtercienſibus c. 19. videre eſt Monachos veſtibus exutos, ut flagris in medio capitulo flagellarentur, nil dicentes niſi *mea culpa*, ego me *emendabo*, neque illos cædere ceſſabant, donec Abbas juberet. In Vita s. Stephani Obazinenſis flagellatio fiebat per *Miſerere* intervallum, quod cœtus recitabat, atque ictus ſingulis verſiculis infligebatur; Cum vero gravius eſſet peccatum, plures pſalmi addebantur. Verum Lanfrancus, & s. Dunſtanus prohibet, ne is, qui reum denunciavit, illi puniendo adhibeatur, vel qui in inferiori loco eſt, eum, qui ipſo major eſt, cædat. Præcipue vero commendatur, ut nihil indecorum in eo, qui denudandus ſit, appareat; vetat quoque ne irrideatur, immo ut ejus miſereantur, jubet. Juxta mores Ciſtercienſes, atque conſuetudines Cluniacenſes, qui denunciatus eſt, neque purgare ſe, neque defendere debet; verum ſe pœnitentiæ a Priori ſtatutæ ſubjicere. Cautum eſt quidem, ne quiſquam levibus tantum indiciis, vel conjecturis denuncietur, ſed teſtes extare debeant ejus rei, quæ objicitur, idque non acerbe, ſed leniter, mitique animo faciendum, habendamque curam eſſe, ne cuiquam ſcandalum præbeatur. Videri hac de re po-

P teſt

teſt Gotfridus Vindocinenſis, qui libellum conſcripſit de ratione, qua Monachi ſe accuſare, vel purgare in Capitulo debeant. S. Bernardus denunciationes iſtas Monachis ſuis commendat, neque eas quacumque de cauſſa omittendas exiſtimat: *Nemo*, inquit, *vitia palpet, peccata diſſimulet nemo, nemo dicat. Numquid cuſtos Fratris mei ego ſum ..... nemo quod in ſe eſt æquanimiter ferat, cum viderit Ordinem deperire, minui diſciplinam: Eſt enim conſentire, ſilere cum arguere poſſis, & ſcimus quia ſimilis pœna facientes maneat, & conſentientes.* Serm. in Nativ. S. Joan.

CAP. XXXVII.

De Tertia, Sexta, & Nona.

ORientalium mos erat, diem in 12. horas æquales dividere: quas a Solis ortu, uſque ad occaſum numerabant: *Nonne duodecim ſunt horæ diei*, ait Jeſus Chriſtus in Evangelio Joan. 11. alio loco vero Paterfamilias variis diei horis uſque ad undecimam, operarios in vineam mittit, atque ab opere duodecima ceſſabant: *Circa undecimam horam* Matth. 10. Horæ iſtæ longiores, aut breviores erant pro dierum ratione, & breviſſimis hyemis diebus duodecim enumerabantur horæ, æque ac longiſſimis æſtatis. Oratio ternis quibuſque horis elapſis fiebat, ſcilicet Tertia, Sexta, & Nona. Horæ iſtæ ab ipſo uſque Synagogæ tempore Orationi ſacræ erant, ipſique Apoſtoli horis illis orabant. Hinc Tertullianus eas Apoſtolicas horas appellat, tamquam ab Apoſtolorum more profectas. S. Cyprianus de Orat. Dom. ait, hora Tertia orandum eſſe, ut Spiritum Sanctum, qui hora illa deſcenderat, veneremur; Sexta, quod Chriſtus Cruci affixus ſit, atque Nona mortuus. Refert Caſſianus lib. 2. Orientis Monachos tres horas iſtas dum opus facerent, recitaſſe, atque ad eas recitandas Dominicis tantum conveniſſe. Tres Pſalmos dumtaxat ad Tertiam, ſex ad Sextam, & novem ad Nonam abſolvebant. Teſtis eſt Gregorius Turonenſis lib. 10. hiſt. Injurioſum xv. Epiſcopum Turonenſem juſſiſſe, ut in Eccleſia illa Tertia, & Sexta recitarentur; unde ſuſpicari poſſemus, ante ejus tempora privatim tantum, atque ex Fidelium pietate, nulla lege jubente, recitatas fuiſſe: *Hic inſtituit Tertiam, & Sextam in Eccleſia dici, quod modo in nomine Domini perſeverat*. In Vita S. Cæſarii Arelatenſis legimus, eum ſtatuiſſe, ut impoſterum Clerici, Tertiam, Sextam, & Nonam publice cantarent, quo Pœnitentes, & Laici illis adeſſe poſſent; atque in Regula ſua ſingulis horis iſtis ſex Pſalmos tribuit, S. Benedictus vero tres dumtaxat, Lectionem, Verſiculum, & Kyrie. S. Aurelianus ſex Pſalmos recitari vult: S. Columbanus tribus Pſalmis plures breviores preces addit, ſuntque illæ, quas jejunii diebus ad Laudes, & Veſperas dicimus. Horæ ſingulæ a primo Pſalmo incipiebant, ut ante Paſcha fit; verum S. Benedictus jubet, ut prius recitetur, *Deus in adjutorium*, atque ideo hujus moris auctor habetur. Hymnum ipſe ante Pſalmos ponit, ſed S. Cæſarius, & S. Aurelianus poſt pſalmos ſtatuunt, ut nos pro temporum, & Feſtorum ratione ad Completorium ſolemus. In Ciſtercienſium Ordine Hymnus ad Tertiam, & Completorium mutatur. Pſalmi, *Beati immaculati*, diſtributio pro horis iſtis, peculiaris eſt mos Romanæ Eccleſiæ, qui in nulla Monaſtica Regula invenitur. S. Benedictus Anianenſis tamen hunc Romanum morem ſervabat, ut in ejus Vita ſcriptum eſt: *Divinum Officium juxta Romanum Pſalmo* 118. *perſolvebat*. In Cluniacenſi Monaſterio quatuor pſalmi ſingulis horis recitabantur, ut Monachi ad Veſperas faciunt.

Quod Lectiones ſpectat, nullæ erant apud Monachos Orientis: In Occidente vero, S. Benedictus, S. Cæſarius, S. Aurelianus unicam præſcribunt: S. Iſidorus, & Regula Magiſtri duas, unam ex Veteri, ex Novo Teſtamento alteram; vel ex S. Paulo unam, alteram ex Evangelio.

Digitized by Google

In pluribus Ordinariis minores horæ abſolvebantur per *Kyrie Eleyſon* ; preces, *Pater*, & *Miſerere* ; dicitur quoque *Miſerere* tribus ante Paſcha diebus, atque preces majoribus Feriis.

In quibuſdam Eccleſiis Feſtis diebus Tertia canitur ſolemniter cum cappis, & Organo : in aliis vero fit incenſatio; ut Pariſiis, atque alibi Pentecoſtes die fieri ſolet ; Fiebat quoque in nonnullis Eccleſiis ſolemnium Feſtorum tempore ad Tertiam, Sextam, & Nonam, ſicuti fit ſingulis Matutini Nocturnis. Sexta plerumque meridie canebatur, atque ideo in quibuſdam Ordinariis legitur *Meridie orandum eſt*, ad Sextam deſignandam. Recitabatur autem meridie ante prandium, atque ideo pro verſiculo dicitur: *Dominus regit me .... in loco paſcuæ*, quæ verba ad cibum in prandio ſumendum referuntur.

Tertiæ igitur, Sextæ, & Nonæ Officium ita appellatur, quia Tertia, Sexta, & Nona diei hora dicebatur. Sexta dicitur, cum Sol curſus ſui dimidium confecit, Nona poſtrema erat diei hora. Amalarius l. 4. c. 1. adnotavit quatuor horis Primæ, Tertiæ, Sextæ, & Nonæ duodecim pſalmos recitatos fuiſſe ad Deum ſingulis diei horis pſalmo uno venerandum.

C A P. XXXVIII.

De Veſperis.

VEſperarum Officium habitum ſemper fuit, tamquam omnium diei horarum maxime ſolemne; reſpondebatque veſpertino ſacrificio, quod Deus ab Hebræis fieri volebat ; offerebant autem hi thus ardens, eaque de cauſſa thus ardens ad Veſperas circumfertur, quemadmodum & ad Laudes, quæ matutino Hebræorum ſacrificio reſpondent. Præterea veſpere Chriſtus Cœnæ ſacrificium inſtituit, inquit S. Iſidorus de Offic. c. 20. hinc Eccleſia in Veſpertini hujus ſacrificii honorem Veſperas adeo ſolemniter celebrat. *Veſper autem a ſydere, quod veſper vocatur, & decidente Sole exoritur*, ait s. Iſidorus. Alii *Lucernarium* appellat, vel *Officium Lucernarum*, eo quod cereos, & Lampades ad Officium hoc accendebant, ut tenebras pellerent ; dicebatur enim, cum Lampades accendebantur : *Accenſis lucernis*. Magiſtri Regula *Horam duodecimam vocat*, quod hora duodecima diei poſtrema recitaretur, ſicut & Prima ad diei initium. Eccleſia Mediolanenſis officium veſpere ad hanc diem decantat, neque niſi luminibus accenſis abſolvit. Florentiæ, & Lugduni quarta tantum poſt meridiem hora peragitur. S. Ambroſius l. 5. de Virgin. Veſperas appellat, *Horas incenſi*.

Conſtat ex Conſtitutionibus Apoſtolicis, ex s. Baſilio l. ad Amphilochium, s. Joanne Chryſoſtomo in Pſalmum 118. s. Hieronymo Epiſtola ad Lætam, s. Epiphanio, aliiſque Patribus, Chriſtianos veſpere oraſſe, pſalmoſque decantaviſſe, qui ideo *Pſalmi Lucernales* dicebantur. Preces vero iſtæ occaſionem dederunt origini hujus Officii, quod procedente tempore publicum, & ſolemne effectum eſt. Aliqui pro Nocturno Officio illud habent, ut Caſſianus, a quo *Lucernarii hora* dicitur, quia valde ſero recitabatur ; alii vero inter diei Officia enumerant, ut s. Benedictus, qui cibum ſumi ad Veſperas jubet, atque Veſperarum horam ita diſtribui, ut luminibus opus non foret ad prandendum poſt Veſperas Quadrageſimæ tempore. Hodie vero Benedictini hyeme Veſperas tertia poſt meridiem hora, æſtate vero tertia, & ſemis recitant. Meminit quoque hujus Officii Concilium Toletanum, quod *Lucernarium* appellat, atque in Eccleſia recitatum fuiſſe oſtendit. *Lucernarium vero niſi in Eccleſia non legatur*. Concilium Agathenſe can. 30. jubet, ut quotidie peragatur : *Hymni Matutini, & Veſpertini diebus omnibus celebrentur*. Socrates l. 2. c. 25. *Lucernæ accenſionem* illud vocat, ob cereos, & Lampades, quæ accendebantur ; immo preces nonnullæ fiebant, cum Lampades accenderentur, ut videre eſt ex Officio Mozarabico, in quo Veſperæ incipiunt ab Oratione, quæ in luminum accenſione recitatur, diciturque

P 2 que

Digitized by Google

que *lumen offerre*. Recitatur autem *Kyrie*, *Chriſte*, *Kyrie*, *Pater noſter*, deinde *In nomine D. N. I. C. lumen cum pace*, *Amen*, *hoc eſt lumen oblatum*, ℟. *Deo gratias*. Eadem iſta oratio, dum lumina ad Officium veſpertinum accenduntur, facienda, legitur in quodam Hymno Prudentii, quod male inſcriptum fuit *ad incenſum Cerei Paſchalis*, nullo enim modo pro Cereo Paſchali, ſed pro Veſpertino Officio deſervit, quo ſilice percuſſa ignis excitabatur ad Cereos accendendos, idque quotidie Veſpere fieri ſolebat, hodieque idem fit, cum cereus Paſchalis accenditur, qui, ut lumen præberet, ſub Paſchalis noctis tempus accendebatur.

Circa Veſperarum Officium nonnulla erant in Eccleſiis diſcrimina, quæmadmodum & in ceteris Officiis. Aliqui ſex Pſalmos, & ſex Lectiones recitabant, alii vero plures, aut pauciores. Hodie autem quatuor pſalmi apud Monachos, quinque in ceteris Eccleſiis canuntur. Apud Ciſtercienſes pſalmi ad Veſperas numquam mutantur, atque illis, qui Feriis ſingulis proprii ſunt, ſemper utuntur., affirmantque, S. Benedictum, ut pſalmi Feſtis mutarentur, non juſſiſſe, niſi ad Nocturnum Officium. Carthuſiani e contra pro Feſtorum ratione pſalmos mutant. Dominicani quinque pſalmos *Laudate*, ad primas Veſperas Feſtorum ſolemnium recitant.

Eſt autem omnino adnotandum, Judæos Feſtorum initium a Veſpere duxiſſe, *A Veſpera ad Veſperam*, atque ad ipſorum imitationem Eccleſia Feſta ſua a Veſperis vigiliæ incipit; atque ea ratio eſt, cur ſolemnius peragantur. Hinc Feſtum deſiiſſe cenſendum eſſet ad ipſius Feſti diei Veſperas, atque ideo in Pontificio ſacello Papa primis tantum Veſperis plerumque adeſſe ſolet, idque ſervatur Feſtis, quæ *Simplicia* appellantur, quæ ſecundas Veſperas non habent, atque in Officio Corporis Chriſti, quo ſecundæ Veſperę primarum tantum repetitio ſunt. Concilium Trullanum can. 90. ait: *Poſt Veſpertinum ad Altare ingreſſum Sabbato nemo genuflectat uſque ad Veſperam in die Dominica, in qua poſt ingreſſum in Completorio genua rurſus flectimus*. Hinc ad Officium Veſperarum; quod male *Completorium* redditur, quia tunc Greci Completorium non noverant, genua flectenda erunt; quia, ut ait Concilium, *Feſtum ex tenebris in lucem finientes, ut in perfecto, & integro die, ac nocte nos reſurrectionem celebremus*.

In pluribus Eccleſiis iidem pſalmi, atque Antiphonæ ad primas, & ſecundas Veſperas recitantur, quod in Romano Officio adhuc ſupereſt B. Virginis Feſtis, in Virginum Officio, atque Feſto Corporis Domini. Alicubi ad primas Veſperas dicuntur pſalmi Feriæ cum Antiphona Feſti propria; ad ſecundas Veſperas vero quinque Dominicæ pſalmi cum quinta Laudum Antiphona, quando nulla propria extet ex pſalmis petita, ut extant in Natali, atque ad ſecundas Veſperas Apoſtolorum, Dominicis, Ferialibus diebus, atque Feſto Corporis Chriſti; atque tunc quinta Laudum Antiphona Veſperis, ut quintæ horæ diei, deſerviebat, velut prima Antiphona Primæ, ſecunda Tertiæ, atque ita de ceteris.

Veſperarum Capitulum ab Amalario Antiph. c. ult. *Lectio a Paſtore prolata* dicitur; Præpoſitus enim, ſive celebrans illud recitabat, atque ea ratio eſt, cur *Jube* non adſit.

Amalarius Reſponſoriorum meminit, quæ in quibuſdam Eccleſiis poſt Capitulum recitabantur, atque ait, ſe ea Metis non invexiſſe, eo quod ignoraret, cur potius ad Veſperas ante *Magnificat*, quam ad Laudes ante *Benedictus* adhiberentur, & quemadmodum nulla erant ad Laudes, nulla quoque pro Veſperis deſignavit. Romæ nulla ſunt Reſponſoria, neque ad primas, neque ad ſecundas Veſperas. Pariſiis, atque in pluribus Galliæ Eccleſiis unicum tantum eſt Reſponſorium ad primas Veſperas Feſtorum Duplicium dumtaxat, non vero ad ſecundas: Alicubi vero ſunt Reſponſoria tam ad primas, quam ad ſecundas Veſperas. Benedictini tam ad Veſperas, quam ad Laudes quotidie habent Reſponſoria, illis, quæ ad minores horas adhibentur, ſimilia, breviaque Reſponſoria appellantur; poſtremo tantum verſiculo poſt Hymnum, atque

que

Digitized by Google

que ante *Magnificat*, vel *Benedictus* tranſlato. Amalarius l. 3. c. 7. *Magnificat* Canticum, vel Hymnum B. Virginis appellat, agitque de more eum quotidie ad Veſperas canendi: *In S. Eccleſia mos inolevit, ut quotidie Hymnus B. Mariæ cum Pſalmodia Veſpertinæ Laudis ab omnibus cantetur*, deinde *Kyrie* dicebatur, poſt ea vero Collecta.

Olim benedictionem poſt Veſperas impertiebantur, quemadmodum & ad aliorum Officiorum finem; Epiſcopi ſolent etiam ad hanc diem Benedictionem poſt Laudes, & poſt Veſperas, cum rem Divinam faciunt, impertiri, idque a Concilio Agathenſi can. 30. mandatum eſt. *Plebs Collecta Oratione ad Veſperam ab Epiſcopo cum benedictione dimittatur*. In Vita S. Cæſarii Arelatenſis l. 2. legimus, eum benedictionem elargitum fuiſſe ad Veſperarum finem: *cum expleto Lucernario Benedictionem populo dediſſet*.

Amalarius ait, duo ſe, dum adoleſcens eſſet, animadvertiſſe, cum moribus noſtris communia; 1. primas Feſtorum Veſperas magis ſolemnes fuiſſe, quam ſecundas; atque Antiphonas, & pſalmos proprios recitatos fuiſſe, in ſecundis vero Veſperis Feriæ proprios. 2. populum frequentiorem primis Veſperis adfuiſſe, atque plures Cereos, quam in ſecundis accenſos fuiſſe; unde diſcimus ad ſecundas Veſperas Feſtum jam elapſum eſſe, neque eas amplius ad Feſtum pertinere Veteres exiſtimaſſe.

Radulphus Tongrenſis Propoſ. 10. ait, Fratres minores morem ad ſecundas Feſtorum Veſperas *Dixit*, alioſque Dominicæ pſalmos recitandi invexiſſe, poſtremo tantum immutato, qui proprius Feſti eſt, in Gallia vero ſolemnioribus feſtis quinque *Laudate* Pſalmorum loco recitatos fuiſſe, atque in Germania feriæ pſalmos fuiſſe ſervatos.

Extat apud Thomaſium vetus pſalmorum in Officio diſtributio, quæ Romæ vigebat: *Diſtributio Pſalmorum ad opus Dei*; atque ibidem hæc habentur: *Ad Veſperas, recedente ſole, ac die ceſſante, in Feſtis ſive majoribus, ſive minoribus ſemper dicuntur Pſalmi Feriæ currentis, niſi aliter notentur* Proprii in Natali tantum, in Cœna Domini, atque aliis quibuſdam diebus his ſimilibus habentur.

Apud Scriptores complures Veſperæ *duodecima* appellantur, propria vero ipſarum hora ſexta eſt Veſpertina circa Æquinoctium. Vetus Veſperarum Hymnus apud S. Cæſarium, al olove erat, *Iam ter quaternis*, quæ verba duodecimam diei horam ſignificant; atque in parabola Evangelica de mercenariis, ait Dominus, *Circa undecimam vero*, quæ eſt quinta poſt meridiem; Veſperarum vero horam deinde deſignat: *Cum ſero factum eſſet*.

CAP. XXXIX.

De Completorio.

Completorium ita dicitur, quia tunc diei preces abſolvuntur. S. Benedictus Officium hoc primus inſtituit, neque enim apud Scriptores alios ante ejus tempora invenitur. Juxta ejus Regulam antequam Officium hoc recitetur, Caſſiani Collationes legendæ erant, ſeu Patrum Vitæ, aut alius quidam pietati conciliandæ aptus liber; ejus vero loco brevis lectio ſtatuta fuit, quæ ad hujus Officii initium recitatur.

Græci Completorium non habent, atque apud eos poſtremum diei Officium Veſperæ ſunt. Apud S. Joannem Climacum legimus, Abbatem quemdam Monachis ſuis certum Pſalmorum numerum poſt Veſperas recitandum, antequam cubitum irent, demandaſſe, unde conficitur, nullum per id intervallum in commune Officium habitum fuiſſe. Euthymius Zigabenus de Officii horis agens, nullam completorii mentionem facit. Simeon Abbas Monaſterii Sancti Mamæ ait, Monachos Veſperarum Officio abſoluto Benedictionem ab Abbate ſuſcepiſſe, inde vero in cellam quemque ſuam abjiſſe, januamque clauſiſſe, atque poſt peculiares quaſdam preces, atque lectiones culcitræ ſtramentitiæ incubuiſſe.

Primus Græcorum, qui Completorii meminerit, eſt Scriptor libri, *Anthes* appel-

appellati, qui floruit anno 1480. & Completorium Græcorum Officio inſeruit.

Benedictus Completorium inſtituit, tamquam veſpertinam Orationem, dum cubitum itur, recitandam, a quo ſanctus Aurelianus eam quoque accepit, quemadmodum & Regulæ Magiſter, apud quem c. 30. officium iſtud in hæc verba deſinit: *Pone Domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circumſtantium labiis meis*. Non licebat autem poſt hoc officium uſque in ſequentem diem loqui, cum diceretur *Domine labia mea*, qui *verſiculus* ideo *apertionis* dicitur, quod os aperire, ſive proloqui ſineret.

Quæcumque Completorium præcedunt, a Monachis mutuata ſunt, & ſervabantur etiam apud Canonicos, ad inſtar fere Monachorum viventes; ideoque Clericis ad Primam, ſive mane Officium illud demandatum ſit, quod Monachi poſt Primam, antequam opus facerent, recitabant; ante Completorium vero ea, quæ Monachi, cum ab opere redirent, recitabant. Hinc Romæ Completorium incipit a *Iube* cum Lectione; atque imitatio hæc eſt eorum, quæ S. Benedictus c. 42. ſtatuit: conveniendum ſcilicet eſſe Veſpere ad Collationem habendam, cui initium dabatur Lectione aliqua. Poſtquam vero per horæ unius ſpatium Lectio facta fuerat, ait S. Benedictus, Præpoſitus, ut finis imponeretur, ſignum edebat, dicens: *Tu autem*, Lector vero reſpondebat; *Tu autem Domine .... Miſerere* ... Lectio hæc, ſive collatio ſub Clauſtro, vel in capitulo fiebat, ad ejus finem vero dicebat Prior; *Adjutorium noſtrum*: inde in Eccleſiam ibant, atque ibi quilibet conſcientiam ſuam ſcrutabatur, ſignoque a Priore accepto invicem confitebantur, dicentes *Confiteor*, poſtea *Miſereatur* juxta Regulæ præceptum: *dicunt omnes quilibet cum ſocio, Confiteor*, cui reſpondebant *Miſereatur tui*.

Romæ tribus ante Paſcha diebus completorium a *Confiteor* incipit: ea, quæ præcedunt, in Choro non dicuntur, atque reliquo anni tempore Monachorum Collationi Capitulum, & Epiſtola ſancti Petri ſubſtitutum fuit; atque in pluribus Ordinariis etiam Monaſticis adnotatum eſt, Lectionem iſtam ab illis fuiſſe recitatam, qui Completorium extra Chorum abſolvebant: *Lectio brevis extra Chorum, Fratres ſobrii eſtote*. *Pater* ante Completorium in recentioribus tantum Monaſticis conſtitutionibus reperitur: Pius enim IV. Breviario Romano illud inſeruit, & ſecreto recitari juſſit, ut doceret, id Officii partem non eſſe, & numquam eo loco recitatum fuiſſe. Loco *Confiteor* in S. Fructuoſi Regula c. 2. ſtatutum eſt, ut poſt Completorium venia invicem petatur, priuſquam cubitum eatur; *Recepto nocturno ſilentio, vale facientes invicem, & reconciliationi ac ſatisfactioni alterutrum inſiſtentes laxant mutuo debita*. Hinc Pariſiis, atque in pluribus aliis Eccleſiis *Confiteor* ad finem eſt completorii, non vero ad initium, ut in Romano.

Verſiculus *Converte nos* novitium eſt additamentum. S. enim Benedictus incipit a *Deus in adjutorium*, atque *Converte nos* ſequebatur poſtea *Miſereatur*, & *Indulgentiam*, eaque de cauſſa jubent quædam Ordinaria, ut prætermittatur, quando *Confiteor* non dicitur. Hinc Romæ ſubmiſſe canitur, atque ad *Deus in adjutorium* tantum altius vox extollitur.

Confiteor invicem dicebatur: dicebat enim unus *Confiteor*, alter vero reſpondebat, *Miſereatur tui*; atque ideo tacite recitatur ad Primam, & ad completorium, ne invicem ſe interturbent, atque impediatur, ne alter alterum audiat.

S. Benedictus tres tantum pſalmos in Antiphona ad completorium præſcribit, atque pſalmi ſemper iidem ſunt, poſt pſalmos ſequitur Hymnus, atque pro temporum ratione mutatur: Hyeme enim eſt Hymnus *Chriſte, qui lux es, & dies*; æſtate vero *Te lucis ante terminum*; poſt Hymnum dicitur Lectio, Verſiculus, *Kyrie*, finiſque Benedictione imponitur. Lugduni, & Viennæ Hymni ad completorium tantum dicuntur, atque Hymnus iſte pro temporum, & Feſtorum ratione mutatur. Hic autem mos in Eccleſias illas eſt re-

centet

Digitized by Google

center invectus, cumque aliis horis hymnos inſerere veriti ſint, dicitur plerumque ad Completorium, quod alibi ad Veſperas recitatur.

Romæ quatuor pſalmi ad Completorium dicuntur cum Antiphona *Miſerere*, quæ petita eſt ex pſalmo *Cum invocarem*. Hymnus per totum anni ſpatium eſt *Te lucis ante terminum*, qui S. Ambroſio tribui ſolet. Hymnus iſte numquam mutatur, quemadmodum neque Hymni Primæ, Tertiæ, Sextæ, & Nonæ; dicitur quoque Canticum Evangelicum, *Nunc dimittis*, quod neque in Breviario Monaſtico S. Benedicti, neque Carthuſianorum, neque Cluniacenſium invenitur, ſed eſt peculiaris Romanæ Eccleſiæ mos. Agit ea de re Amalarius l. 7. cap. 49. aitque, eſſe commendationem quamdam, qua animus noſter Deo commendatur, ſomnumque ibi veluti mortem quamdam reputari: *Nunc dimittis* invenitur in Conſtitutionibus Apoſtolicis ad preces Veſpertinas. Preces *Kyrie*, *Benedictus Deus*, *Dignare nocte* a Monachis profectæ ſunt, atque in Breviario Caſſinate undecimi ſæculi conſpiciuntur. Benedictio poſt Completorium *Benedicat*, & *Cuſtodiat* in Concilio Aquiſgranenſe c. 48. præcipitur anno 816. ut *Benedictio poſt Completorium a Sacerdote dicatur*.

Amalarius l. 4. c. 8. meminit Completorii eodem pacto, quo nos illud recitamus; tribuit ſcilicet illi quatuor Pſalmos, *Cum invocarem, In te Domine ſperavi, Qui habitat, Ecce nunc*, Verſiculum, & *Nunc dimittis*. Ait quoque Lectionem, aut Capitulum fuiſſe præterquam apud Monachos, non vero Romæ, ubi poſt *Nunc dimittis* cubitum itur, dieſque abſolvitur, eadem ratione qua Simeon optaverat ad vitæ finem pervenire, Canticumque iſtud Collectæ loco erat. Ita quoque dicitur Completorium tribus ante Paſcha diebus; quare quidquid Pſalmos præcedit, atque etiam Hymnus, Capitulum, Preces, & Collecta a Monachis addita, vel accepta fuerunt.

Oratio *Viſita* in nullo Romano ordine, vel Collectario, neque in alicujus antiquitatis Ordinario Monaſtico invenitur, atque fortaſſis a Fratribus Minoribus Romano Officio inſerta fuit; nam in Breviariis, quæ præ manibus quotidie ſunt, aliæ duæ habentur ex Romanis Ordinibus excerptæ, atque illa longe elegantiores: *Deus qui illuminas noctem, & lumen poſt tenebras facis, concede nobis, ut hanc noctem ſine impedimento Sathanæ tranſeamus, atque matutinis horis ad altare recurrentes tibi Deo gratias referamus per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum*, vel *Illumina quæſumus, Domine Deus, tenebras noſtras, & totius huius noctis inſidias tu a nobis repelle propitius per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum*. Poſtrema hæc olim Pariſiis dicebatur, atque in omnibus etiam Breviariis Monaſticis, ipſoque Cluniacenſi; *Viſita* vero in Carthuſianorum Breviario habetur, unde fortaſſe accepta fuit. *Viſita* apud Monachos dicebatur, cum in Dormitorio aquæ benedictæ aſperſio fiebat, ut eſt apud S. Dunſtanum c. 1. *Omni nocte poſt Completorium aſpergatur domus requietionis eorum, recumbentibus eis propter illuſiones Diabolicas*. Hinc Dei protectio petitur adverſus inſidias, quas Dæmon in Dormitorio tendere poſſet, atque Angeli invocantur, ut cuſtodiant eos, qui dormiunt in Dormitorio. Hæc igitur Oratio compoſita non fuit, ut in Eccleſia recitaretur, ubi Dæmones inſidias tendere non poſſunt, neque ibi Angelorum auxilium invocari per noctis tempus, quia in Eccleſia nemo dormire ſolet. Hæc igitur oratio a ſuperiore dicebatur in ſuos Monachos, antequam recumberent; ac paulo poſt eis benedicebat dicens: *Benedicat, & cuſtodiat vos*. Conſimilis oratio extat in vita S. Aicardi Abbatis Gemeticenſis ſæcul. 2. Bened. dum fit aquæ benedictæ aſperſio in Dormitorio: *Suſcipe Domine preces noſtras, & muro cuſtodiæ tuæ hoc Sanctum Ovile circunda, & omni adverſitate depulſa ſit hoc ſemper domicilium incolumitatis, & pacis. Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum*.

Ex quodam antiquo Tabulario Pariſienſi intelligimus, Completorium recitatum fuiſſe paulo ante ſomnum: antequam dormitum eatur, inquit, quili-

bet

Digitized by Google

bet in ſacellum ſuum, vel in Eccleſiam ſe conferat, atque ibi Completorium recitet; quare in Choro non recitabatur. Carthuſiani ad hanc diem Completorium extra Eccleſiam in Cellis abſolvunt. Refert Nangius, S. Ludovicum poſt cœnam completorium abſolvi curaſſe, filioſque ſuos, ut illi adeſſent, juſſiſſe: *Volebat quod ſinguli eſſent cum ipſo ad Completorium, quod poſt cœnam ſuam quotidie decantari faciebat*. Fortaſſis etiam pius ille Princeps primus completorium in ſacello ſuo cantari voluit, atque ad ejus exemplum in ceteris quoque Eccleſiis cantatum fuit.

Poſt completorium dormitum ibant, atque conſcientiam denuo ſcrutabantur, dum lecto ſe committerent; crucis ſignum faciebant, aqua benedicta ſe luſtrantes, neque amplius loqui licebat, aut tuſſire, vel excreare, ut jubet S. Fructuoſus; *Recolligendum eſt de negligentiis ſuis, nec ſtrepere, nec mutire auſus, aut exreare cum gratia nocturni ſomni capias ſilentium*. Benedictio, quæ poſt completorium dari ſolet, *Benedicat, & cuſtodiat nos* . . . a Monachis profecta eſt, atque datur his verbis: *Benedictio Dei Omnipotentis, Patris, & Filii, & Spiritus Sancti deſcendat, & maneat ſuper nos*, quemadmodum in Monaſticis Ordinariis videmus. Ejus mentio fit ab Hildemaro (*in cap. 20. Regulæ S. Benedicti*), atque reſpondetur, *Amen*, & clauduntur januæ Monaſterii ante completorium, ut nemo a Benedictione abſit; poſtea ter campana ſignum edebatur, quo admonebantur, ut tres orationes recitarent, quæ erant vel tria *Pater*, vel tres Pſalmi, ut videre eſt in vita S. Benedicti Anianenſis: inde antequam Monachi cubitum irent, aqua benedicta aſpergebantur, quod & in Dormitorio fiebat, atque interim Oratio *Viſita* recitabatur.

CAP. XL.

De Antiphonis, ſive precibus ad B. Virginem, quæ poſt Completorium recitantur.

ANtiphonæ in Virginis honorem, quæ ad completorii finem recitantur, pars Officii non ſunt, ſed *ad devotionem* tantum dici ſolent, quemadmodum in Pariſienſi Breviario eſt adnotatum, locumque in Romano ſerius obtinuerunt. Adfirmat Sigonius, Gregorium IX. an. 1239. juſſiſſe, ut *Salve* recitaretur; verum id in nullo Breviario ante annum 1520. invenitur; Cardinalis vero S. crucis ſuo inſeruit, atque inde proculdubio Pius V. in Romanum ſuum tranſtulit. Wadingus ad an. 1249. profert Epiſtolam quamdam Joannis de Parma Generalis Fratris Minorum, ubi mentio fit quatuor Antiphonarum, quæ hodie recitantur, quaſi per ea tempora uſu receptæ eſſent. Omnium celeberrima eſt *Salve Regina*. Refert Nangius in Vita S. Ludovici, Regem illum quotidie poſt completorium eam recitari curaſſe: *In fine Completorii ſpecialis Antiphona Beatæ Mariæ alta voce cantabatur*. Ea Salutatio appellabatur, propter *Salve*, atque ita appellari ſolent novæ quædam Veſperæ, ſive preces, quæ veſpere recitantur præter Veſperas, & completorium, quibus populi libentius, quam Eccleſiæ officio interſunt, quia Salutationes hæ ſerius recitantur, vel Veſperis breviores ſunt. Concilium apud *Pennam fidelem* in Hiſpania anno 1302. jubet Can. 13. ut quotidie *Salve* poſt completorium dicatur: *In laudem S. Virginis in ſingulis diebus poſt Completorium canatur Salve Regina alta voce cum verſu Ora pro nobis, & oræt. Concede nos famulos*. Carthuſiani poſt completorium *Salve* non recitant, ſed ad Veſperas, ad Virginis commemorationem faciendam in Antiphonæ formam cum ℣. *Ave Maria*, & oratione *Famulorum*: Ad Laudes recitant *Tota pulchra* ℣. *Ave*, & *Deus, qui de B. Vir-*

Digitized by Google

Virginis utero. Cluniacenſes Antiphonas iſtas non recitant. In ordine ciſtercienſium quotidie *Salve* dicitur; carmelitæ ad cujuſque horę, atque etiam ipſius Miſſæ finem *Salve* recitant; Paſchali tempore vero *Regina*. Trithemius *Salve Regina* Hermanno Monacho Reichnarienſi in Svevia tribuit, *Contracto* appellato, quia ab infantia membra contracta habebat, obiit an. 1054. Hæc oratio *Salve* in ore omnium maxime fuit, extantque Sermones quatuor, atque Meditationes in *Salve Regina*, qui Sancto Bernardo tribui ſolent. In chronico Spirenſi ſcriptum eſt, cum *Salve* in Spirenſi Eccleſia caneretur, atque ibi S. Bernardus adeſſet, tres has poſtremas voces, atque genuflexiones addidiſſe: *O Clemens, o Pia, o dulcis Virgo Maria*. In oratione iſta nonnulla immutata ſunt; cum enim vulgo dicamus: *Salve Regina Mater miſericordiæ, Vita, dulcedo*, carthuſiani e contra dicunt. *Salve, Regina miſericordiæ, Vita dulcedo*; ſecuti enim ſunt Hermanni Scripturam, qui ejus eſt Auctor. At in Sermonibus ſancto Bernardo adſcriptis; in cunctis Religioſorum ordinibus, in Romano Breviario, atque ubique fere dicitur *Mater miſericordiæ, vita, dulcedo, & ſpes noſtra*. Neque enim gravius ducendum eſt, B. Virginem, miſericordiæ Matrem, noſtramque vitam, quam ſpem noſtram appellare, cum per eam Jeſum Chriſtum acceperimus, per quem miſericordiam obtinemus, quique vitæ noſtræ principium, & auctor eſt, atque ad B. Virginis preces ſperamus id, quod Jeſus chriſtus ejus Filius nobis promiſit, atque pro nobis meritus eſt, vitam præcipue æternam.

Apud S. Ephrem extat hæc ſententia: *Salus mundi, cunctarumque animarum medela, atque tutela*. Apud S. Joannem chryſoſtomum vero hæc alia: *Mariam naſci, & vocari Dominam, & Reginam ipſa ſui germinis, hoc eſt, Chriſti Filii ſui fecit auctoritas*. Chryſt ſerm. 142. Apud Albertum M. præterea, *Janua Cæli ſalvandis hominibus*. In ſermone vero quodam, qui a nonnullis S. Auguſtino tribuitur, ab aliis S. Fulgentio ſerm. 18. *de Sanctis*, quem Ambroſii Auſperti verius eſſe exiſtimo, Benedictini Monachi, atque Beneventani Abbatis, qui an. 778. obiit, hæc habentur: *Accipe quod offerimus, quia tu es ſpes unica peccatorum. Per te ſperamus veniam delictorum, in te noſtrorum eſt expectatio præmiorum*. Tribuuntur autem hæc ipſius precibus, atque interceſſioni. Sermo iſte S. Auguſtini nomen præfert in Breviario Romano, in Octava Nativitatis B. V.

In Vita S. Bonaventuræ habetur, eum quotidie Veſpere poſt completorium campanam pulſari curaviſſe; *ut fratres populum hortarentur ad ſalutandam B. Virginem, ſigno campanæ audito, quod poſt Completorium datur, quod creditum ſit, eamdem ea hora ab Angelo ſalutatam fuiſſe*. Ferunt eum moris hujus, orationem ad B. Virginem poſt completorium faciendi, auctorem eſſe, atque *Salve Regina* cantari curaviſſe, unde oratio illa *Salutatio* appellata fuit, nomen orationi veſpertinæ etiam inditum. Diu per totum annum *Salve* dici ſolebat, quod carmelitæ adhuc ſervant; poſtea vero varietatis gratia preces aliæ inventæ fuere, *Alma, Ave Regina*, & *Regina*, quæ ſunt Salutationes ad B. Virginem.

Thomas cantipratenſis l. 3. de Apol. c. 10. ait: *Juſte a Fratribus Prædicatoribus Pariſiis eſt ſancitum, ut poſt Completorium omni die cum Proceſſione, & ſolemnitate cereorum Salve Regina miſericordiæ, fuſis initio genibus in gloriam, & laudem glorioſiſſimæ Virginis decantetur*. Unde intelligimus, Scriptorem hunc *Salve* retuliſſe, ut ab Hermanno compoſita fuerat.

Quod reliquas antiphonas ſpectat, tribuitur quoque Hermanno Contracto, *Alma Redemptoris*, quæ verſibus hexametris conſtat in B. Virginis honorem. Ignoratur vero auctor *Ave Regina Cælorum*. Apud Bzovium l. 2. mentio fit *Regina Cæli* pro tempore Paſchali. Hæ antiphonæ in noſtra quoque Breviaria invectę ſunt, licet a Monachis compoſitæ fuerint. Occaſionem ex illis Proteſtantes arripuere nobis obtrectandi; quibus reponimus elogia iſta, quæ B. Virgini fiunt, eam noſtram vitam eſſe, at-

Digitized by Google

que noſtram ſpem, hoc ſenſu eſſe intelligenda, quod ea Jeſum Chriſtum nobis dederit, qui noſtrum omnium vita, atque ſpes eſt, Rexque cœli, & terræ, quemadmodum & S. Paulus ad Theſſalonicenſes ait: *Quæ eſt noſtra ſpes, aut gaudium, aut corona gloriæ . . . . Vos eſtis gloria noſtra, & gaudium*, Theſſal. 2. v. 19. 20.

Pater, *Ave*, & *Credo*, quæ ad finem completorii ſunt, *ſecreto* recitantur, neque pars Officii ſunt. Sunt autem addita a Pio V. iiſque adhuc recentius eſt *Sacroſanctæ*, neque priſcis Eccleſiæ precibus reſpondet; videtur enim in eo J. Chriſti Divinitas ab humanitate ſeparari, atque eadem gloriæ celſitudo Beatis, atque Deo tribui.

CAP. XLI.

De Officio Dominicæ.

Septenarii dierum numeri inſtitutio, quibus hebdomas componitur, Hebræis debetur, apud quos ſeptima dies Sabbathum appellatur, eſtque dies feſtus, atque quietis. Chriſtiani ejus diei celebritatem in diem Dominicam tranſtulerunt ad Salvatoris Mundi reſurrectionem recolendam. Inditum autem illi eſt Domini nomen, quod Græce *Cyriacos*, vel *Anaſtaſimos* dicitur, *Dominicæ* appellatio ejuſdem cum Eccleſia vetuſtatis eſt; legitur enim in Apocalypſi c. 1. atque ad noſtra uſque tempora pervenit. Evangeliſtæ *unam Sabbathi*, vel *primam Sabbathi* vocant, ſcilicet primam poſt Sabbathum diem. S. Matthæus ait, Chriſtum reſurrexiſſe Sabbathi nocte exeunte: *Veſpere Sabbati, quæ luceſcit in prima Sabbati*. S. Marcus ait, id, ineunte, qui poſt Sabbatum ſequitur, die, factum fuiſſe: *Valde mane una Sabbatorum: mane prima Sabbati*. S. Joannes, *Die illo una Sabbatorum*.

Legimus quoque, die iſto celebrem fidelium conventum habitum fuiſſe Apoſtolorum ævo, atque Sacrificium peragi ſolitum: *Una Sabbathi cum conveniſſemus ad frangendum panem*, Act. 10. Meminit S. Paulus 1. Cor. 16. eleemoſynæ, quæ in cœtibus illis ſingulis Dominicis colligebatur *Per unam Sabbati*. Quare nemini dubium eſt, Dominicæ diei celebritatem ab Apoſtolis inſtitutam fuiſſe, ad Chriſti Reſurrectionis Myſterium colendum, ejuſque memoriam ſingulis hebdomadis renovandam.

Apud veteres quoque Patres Fidelium cœtus ea die habitos fuiſſe videre eſt, quæ a Gentilibus dies Solis appellabatur: *Conventus hos*, inquit S. Juſtinus Apolog. 2. *die Solis facimus, quia eadem die Servator ſurrexit*. Theophilus Alexandrinus apud Balſamon. de hujus diei celebritate agit: *Et conſuetudo, & Officii ratio poſtulat, ut diem Dominicam honoremus, tamque feſtam habeamus*. S. Cyprianus de Sacrificio, quod tunc peragebatur, loquens in lib. de Op. & Eleemoſ. eum diem *Dominicum celebrare* appellat. Omnium vetuſtiſſima lex de Dominicæ diei obſervatione lata eſt in concilio Laodiceno, poſtquam Conſtantinus juſſerat, eam diem in univerſo Romano Imperio eſſe celebrandam, atque non Solis amplius, ſed Domini diem eſſe appellandam. Ab omni ſervili opere ceſſandum ſtatuit, ſolo agrorum cultu, cum neceſſitas urget, excepto.

Quemadmodum Dominica dies eſt Divino præcipue cultui ſacra, Deo laudando fere tranſigebatur. *Die Dominica nihil aliud agunt, niſi Deo vacent*, inquit Caſſianus. *Die Dominica*, ait S. Benedictus, *lectioni vacent omnes*, atque officium ea die longius fuiſſe perſpectum habemus. Scriptum eſt in vita S. Sabæ, in ejus Monaſterio noctem in precibus tranſactam fuiſſe. Ægyptii Monachi noctem in tria officia vel Nocturnos partiebantur. Apud S. Cæſarium, & S. Benedictum, atque ubique officium longius erat; idque Romæ ad Matutinum & Primam ad hanc diem ſervatur.

Officium Dominicæ diei incipit a Veſperis præcedentis diei, *a veſpera diei Sabbati uſque ad veſperam diei Dominici*, ait Auctor Sermonis 25. de Temp. S. Auguſtino tributi, fere ut apud Judæos Paſcha *inter duas veſperas* celebrabatur.

Ab

Digitized by Google

Ab ipſis uſque Mundi exordiis Deus a præcedente nocte diei initium dedit: *Factum eſt veſpere & mane dies unus*. David præterea de die agens, quem Deo ſacrabat, a præcedente veſpere eum laudare incipit: *Veſpere & mane & meridie narrabo*. Eccleſia etiam omni ævo Dominicæ Officium a Veſpere inchoavit, quemadmodum ex Concilio Laodiceno can. 15. intelligimus: *A veſpera ad veſperam dies Dominica ſervetur*; idem quoque teſtatur Caſſianus: *Sane vigilias, quæ ſingulis hebdomadibus a veſpere illuceſcente Sabbato celebrantur*. Concilium Forojulienſe anno 791. jubet can. 13. Sabbato ſub veſperam a labore ceſſandum eſſe, ut Veſperis, quæ Dominicæ Officii initium ſunt, adeſſe liceat: *Diem Dominicum inchoante noctis initio, ideſt, veſpere Sabbati, quando ſignum inſonuerit*. Theodulphus Aurelianenſis can. 24. ait: *Conveniendum Sabbato die cum luminaribus cuilibet Chriſtiano ad Eccleſiam; conveniendum ad vigilias ſive ad matutinum officium, concurrendum eſt etiam cum oblationibus ad Miſſarum ſolemnia*. De ſecundis veſperis non meminit, quia ad Dominicæ officium non pertinebant, atque tum demum ſolemniter celebrari, & Dominicis diebus, ceteriſque Feſtis addi cœperunt, cum populi vigiliæ Veſperis adeſſe ceſſarunt. S. Cæſarius in ſermone quodam S. Auguſtino tributo, more ceterorum Epiſcoporum hortabatur tantum, ut Sabbati vigiliis, atque Miſſæ, quæ mane celebrabatur, adeſſent: *Veniat quiſque ad veſpertinam atque nocturnam celebrationem; in die vero nullus a ſe ſacra Miſſarum celebratione ſeparet*. Hinc intelligimus Dominicis diebus tam Miſſæ quam Officio adeſſe Fideles oportuiſſe; neque diu eſt, quod in Gallia a Sabbati Veſperis, Feſtorumque Vigiliis ab opere ceſſatum eſt, ut conſtat ex pluribus ſtatutis Corporis Artificum, quæ opificibus mandant, ut hora Nona Sabbato, Feſtorumque vigiliis ab opere ceſſent, hora ſcilicet tertia poſt meridiem, ut Veſperis adeſſe poſſint.

Hujus moris immutatio apud Hattonem Baſileenſem in ſuis Capitularibus (Tom. 6. ſpicil. c. 8.) primum conſpicitur circa annum 811. quo loco ſtatuit, ut Dominica non amplius a diei præcedentis veſpere incipiat, ut Judæorum mori non adhæreret, ſed a mane ad veſperum tantum celebretur: *Omnem diem Dominicam a mane uſque ad veſperam, ne Judaiſmo capiantur*. Ante ea tempora vero Concilium Aquiſgranenſe mandaverat, an. 789. ut *a veſpera ad veſperam dies Dominica ſervetur*, Can. 14. Francofordienſe vero an. 794. *ut dies Dominica a veſpera in veſperam ſervetur* can. 21. Caroli M. Capitularia quoque præcipiunt l. 6. c. 186. ad Dominicum, alioſque Feſtos dies celebrandos Sabbato ſub veſperum, vel ea vigiliæ hora, qua lampades accenduntur, ad Eccleſiam conveniendum eſſe, atque totum Dominicæ diem, ceteraque Feſta, in Dei honorem eſſe tranſigendum: *Diem Dominicum . . . . antum divinis cultibus ſerviatis, & a veſpere uſque ad veſperam dies Dominicus ſervetur*. Idem videre eſt in concilio Coyacenſi in Hiſpania an. 1050. quo ſtatutum eſt: *ut omnes Chriſtiani die Sabbati adveſperaſcente ad Eccleſiam concurrant, & Dominica matutinas Miſſas, omnes horas audiant*. Paria habet Decretalis Gregorii IX. Extra de Feriis c. 2. *Omnes dies Dominicos a veſpera in veſperam cum omni veneratione decernimus obſervari*, atque etiam cap. *Pronuntiandum de Conſecr.* d. 3. c. 1. quod Gratianus concilio Lugdunenſi tribuit, cum tamen ſit Hattonis Baſileenſis capitulum, quod Gratianus emendare voluit, atque ad veterem morem reducere, ſcribendo *a veſpera ad veſperam* loco *a mane ad veſperam*. Unde colligimus, morem iſtum diu viguiſſe, atque Hattonis ſtatutum parum ſervatum fuiſſe. Conſtat tamen Alexandri III. ævo id apud quaſdam Eccleſias obtinuiſſe, neque Pontifex ille eum morem damnat, quia *licet*, inquit Pontifex Extrav. de Feriis, *ſcriptum ſit de veſpera in veſperam celebrabitis Sabbata veſtra, feſtorum tamen principium & finis juxta regionum conſuetudinem debet attendi* . . . . Unde occaſio data eſt, ut vigiliæ Veſperæ hora tertia pomeridiana celebrari cœperint, atque ſecundæ Veſperæ inſtitutæ ſint, poſtquam populi primis adeſſe

ceſſarunt; Eccleſia vero veterem morem veſperas vigilia decantandi ſervavit; atque primæ Veſperæ ad hanc diem ſolemniori ritu celebrantur Pariſiis, & in aliis Eccleſiis, quæ ad primas, non vero ad ſecundas Reſponſorium recitant.

Eſt & aliud adhuc de Dominica adnotandum, eam tam Deo ſacram habitam fuiſſe, ut tunc nullius Sancti Feſtum celebraretur. Concilium Laodicenum eorum tantum commemorationem fieri permittit, qui in Quadrageſimales Ferias inciderint: *Quod non oportet in Quadrageſima natales Martyrum peragere, ſed Sanctorum Martyrum commemorationes facere in Sabbatis & Dominicis.*

Mos iſte Sanctorum Officia Dominicis non peragendi Romæ diu ſervatus fuit. Micrologus cap. 62. profitetur juxta Romanum ritum Dominica officium numquam niſi ob celebrius aliquod Feſtum, ut S. Joannis, & S. Petri intermitti: *Juxta Romanam conſuetudinem in omni Dominica Eccleſiaſtico conventui cum Officio Dominicæ ſatisfaciemus, niſi aliqua multum celebrior occurrat feſtivitas.* Radulphus Tongrenſis Propoſ. 13. ait, ætate ſua aliquot tantum Feſtorum officia Romæ Dominicis celebrata fuiſſe, ut B. Virginis, S. Joannis Baptiſtæ, S. Petri & S. Pauli, cum in Dominicam diem incidiſſent, nulla vero juxta ritum Ambroſianum: *Romanus uſus cæteris poſt Ambroſianum melius ſe habet, in quo præter quædam Feſta novem Lectionum cedunt Dominicis.* Optandum ſane eſſet, ut mos iſte rurſum reſtitueretur, cum hodie nullæ fere loco ſuo conſtiterint, niſi Adventus & Quadrageſimæ Dominicæ; olim omnes per annum eodem jure gaudebant, atque cum Scripturæ Liber Dominica die legi incipiebat, ut Regum libri, vel alius quilibet, Feſtum in eam incidens, in aliam diem transferebatur; poſtremus autem iſte mos apud Carthuſianos adhuc obtinet.

Concilium Provinciale Moguntinum an. 1549. hæc habet cap. 6. *Sed & Sanctorum ſolemnitates in diem Dominicam incidentes, cenſemus ſubmovendas, & in Feriam aliquam præcedentem vel ſequentem transferendas, quo Sanctorum omnium Domino ſua conſervetur ſolemnitas.* Idem in concilio Remenſi an. 1564. propoſitum fuit.

In Eccleſiæ Mediolanenſis Officio omnia Sanctorum Feſta, ne Beatæ quidem Virginis exceptis, omnino Dominicæ cedunt, ſi Viſitationem, quæ pro Domini noſtri Feſto habetur, atque Crucis celebritates excipias. In novo Cluniacenſium Breviario ſolę majores ſolemnitates Dominicis diebus celebrantur, ſi in eas incidant, quod iterum aut tertio per annum evenire poteſt. Id autem apprime congruit ſtatutis Petri Venerabilis, cujus Stat. 2. hæc eſt præceptio, ut numquam Dominicæ officium prætermittatur propter Officium duodecim lectionum, quod in eam incidat, niſi ex majoribus eſſet, quæ per annum recurrunt; his vero demptis priores octo Lectiones cum Reſponſoriis erunt de Dominica, quatuor poſtremæ vero de Feſto cum Laudibus; at Miſſa, & quæ reliqua ſunt, de Dominica. Poſſet etiam res ita componi, ut celebritas, quæ in diem Dominicam incideret, puta ſi Patroni eſſet, ſaltem Pſalmi, Lectiones, & Reſponſoria primi Nocturni de Dominica eſſent. Joannes Abrincenſis in Feriam ſecundam rejicit Feſta omnia, quæ incidunt in Dominicas poſt Adventum uſque ad Pentecoſtem.

Quod Domini Noſtri Feſta attinet juxta veterem morem etiam Dominica die celebrantur. Iſidorus Peluſiota l. 3. ep. 110. de Natali agens ſub Theophaniæ nomine, ait, ſi in Dominicam incidat, duplex quaſi Feſtum efficere: Nam cum Theophania, aut carnalis Chriſti Nativitas Dominica die occurrit, duplicem ſolemnitatem efficit, ac veluti Feſtum in Feſto. Radulphus Tongrenſis Propoſ. 17. de officio Dominicæ verba illa Pſalmi 117. interpretatur: *Conſtituite diem ſolemnem in frequentationibus*, quemadmodum in Pſalterio Ambroſiano legitur, ſcilicet non eſſe id, niſi propter maximas celebritates omittendum: *Uſque ad cornu altaris.*

S. Auguſtinus Serm. 262. n. edit. rationem reddens, cur nullam de S. Leontio mentionem faceret, qui Baſilicam, ubi verba faciebat, extrui curaverat, cujuſque Feſtum in Aſcenſionis diem incide-

cidebat, ait: *Hodiernam diem Aſcenſionis ipſius celebramus: occurrit autem huic Eccleſiæ alia vernacula ſolemnitas. Conditoris Eccleſiæ hujus Sancti Leontii hodie depoſitio eſt, ſed dignetur obſcurari ſtella a ſole: ergo de Domino potius, quod cœperamus, loquamur, gaudet bonus ſervus, quando laudatur Dominus* . . . Tertio, Dominicis diebus nullæ publici Officii preces flexis genibus fiebant, qui mos vetuſtiſſimus eſt, cum apud Tertullianum tamquam ab omnibus receptus legatur: *Die Dominico nefas ducimus de geniculis adorare*. De corona Milit. Ad hæc Concilium Nicænum an. 325. can. 20. morem quarumdam Eccleſiarum abolevit, ubi Dominicis, & Paſchali tempore preces flexis genibus fiebant, jubetque, ut unius modi ratio ubique ſervetur, temporibus illis Deum in Eccleſiis, omnibus aſtantibus orandum eſſe. Hujus moris veſtigia nulla hodie ſuperſunt, niſi ad Antiphonas B. V. quæ poſt Completorium recitantur, atque ad *Angelus*; cetera eodem pacto Dominicis ac diebus ceteris peraguntur. Radulphus Tongrenſis conqueritur, quod ad ea ſymboli verba *Incarnatus eſt*, genua etiam Dominicis diebus flecterentur; putabat enim, id concilio Nicæno eſſe adverſum.

Trium Nocturnorum inſtitutio pro noctis Officio a Dominicis ortum habuit; ceterorum enim Feſtorum officium Dominicæ ſimile, quæ omnium in Eccleſia princeps eſt, effectum eſt. Teſtis eſt Caſſianus; Dominicæ officium tribus intervallis noctu peractum fuiſſe, nemine interim a choro diſcedente. Poſtquam enim tres Pſalmi alternis choris cantati fuerant, alii tres alios Pſalmos incipiebant, atque tribus Lectionibus Officium abſolvebatur: *Tripartitis diſtinguunt Officiis*, lib. 3. c. 18. S. Benedictus Dominica tres Nocturnos recitari jubet cum duodecim Lectionibus, duodecim Pſalmis, tribus Canticis, *Te Deum*, atque cum Evangelio, qui mos ſuperſtes, eſt in vetuſtis monaſteriis Cluniacenſium, Ciſtercienſium, & Carthuſianorum. Romæ tres Nocturni recitantur & novem Lectiones. Primus Nocturnus duodecim Pſalmos habet, atque ſolos duodecim iſtos, ut Feriarum diebus, noctis officium initio compoſuiſſe ſuſpicamur; verum ad Monachorum exemplum duo alii Nocturni additi fuere, qui propter brevitatem cum primo longiori conferendi non ſunt, quod ſane vetus erat noctis officium, licet ejus rei exordia demonſtrare non poſſimus; meminit enim Amalarius l. 4. c. 2. decem & octo Pſalmorum, qui Dominicis, ut hodie, recitabantur.

Laudes atque Prima eadem Romæ erant, ut eſt jam a nobis admonitum. Plures autem Pſalmi dicebantur, qui in quinque hebdomadæ dies diſtributi ſunt. Recitabant *Confitemini* propter Verſiculum *Hæc dies*, qui ad Dominicam refertur, loco Collectæ *Domine Deus omnipotens*. Feſtis diebus dicebant: *In hac hora hujus diei quæſumus Domine, tua nos reple miſericordia, ut per totum diem exultantes in tuis laudibus delectemur Per Dominum*. Radulphus ait, Mediolani *Confitemini* Dominicis, Feſtis omnibus, & Paſchali hebdomade recitatum fuiſſe.

Præter Officium fiebat Dominicis aquæ benedictio atque luſtratio. Mos aquam ea die benedicendi inde profectus eſt, quod Baptiſmi atque Paſchatis vigiliæ memoriam refricare volebant. Olim Fontis aqua ad luſtrandum Baptiſmumque repræſentandum adhibebatur; poſtea vero peculiaris aquæ benedictio inſtituta eſt. Aqua & ſal, quod illi infunditur, benedicuntur, atque exorcizantur eadem ratione, qua ſal Baptiſmo deſerviens exorcizatur, atque etiam oleum pro Cathecumenis, quod ea de cauſſa *Exorcizatum oleum* dicitur. Sal aquæ miſcetur, ut oleum atque Chriſma Fontis aquæ miſcetur; luſtratio vero immerſionem exhibet, quæ in Baptiſmo fiebat. Aqua benedicta primum inſtituta fuit ad domos & agros luſtrandos, ut conſtat ex Sacramentario Gelaſiano: *Ut ubicumque fuerit aſperſa, ſive in domo, ſive in agro, effugiat omnem phantaſiam, & omnem poteſtatem inimici*. Ergo, ut in Eccleſia aſpergeretur, deſtinata non erat; ipſa enim Oratio, *Exaudi nos.... viſites & defendas omnes habitantes in hoc habitaculo*, quæ vel hodie ſupereſt, oſtendit, domibus benedicendis inſtitutam fuiſſe.

Digitized by Google

fuiſſe. Sal exorcizatum, atque vinum illi miſcebatur: *Hic mittis vinum in ipſa aqua, & benedicis eam dicens, Domine Sancte Pater omnipotens;* ſacrum oleum præterea, atque inde per domus aſpergebatur: *Aſpergis cum hyſſopo per domos.*

Nonnulla etiam vetuſta Sacramentaria S. Gregorii nomen præferentia aquam ad aſperſionem dumtaxat in domibus faciendam deſignant; *Oratio aquæ exorcizatæ in domo.* Appellatio hæc aquæ exorcizatæ in precibus adhuc uſurpatur: *Ut fiat aqua exorcizata.* Miſcebatur autem Sal exorcizatum loco olei, ut a Baptiſmi aqua diſtingueretur; quemadmodum Braulio Cæſarauguſtæ Epiſcopus adnotavit in vita S. Æmiliani c. 24. *Salem exorcizes, & aquæ commiſces more Eccleſiaſtico, ac domum ipſam aſpergere capis.* Poſtea aquæ hujus aſperſio in Eccleſia facta eſt, Fontis vero aqua Paſchatis & Pentecoſtes diebus ſervata eſt. Domus vero vel hodie ea luſtrari ſolent, cum Viaticum, vel Extrema Unctio ægrotis affertur, atque cum nuptialis thalamus benedicitur. Micrologus undecimi ſæculi Scriptor eam domibus tantum benedicendis deſtinatam deſignat, quemadmodum & Anaſtaſius Bibliothecarius, vel Pontificale Damaſo falſo tributum in Papæ Alexandri vita: *Hic conſtituit aquam aſperſionis cum ſale benedici in habitaculis hominum.* Cum autem exorciſmi benedictiones tantum ſint, ſive preces ad Dei opem invocandam, atque res illas, quæ benedicuntur, ejus honori conſecrandas, mirum non eſt, ſi modo aqua exorcizari, modo benedici dicatur.

Hæc ipſa aqua benedicta, quæ per Eccleſiam aſpergebatur, domibus luſtrandis poſtea deſerviit. In Anglia Clerici inſtituti ſunt, quorum munus erat eam ad ſingulorum domos portare; ſiquid autem illis Fideles largiebantur, in neceſſarios ipſorum uſus vertebatur, ut conſtat ex Concilio Exonienſi an. 1287. ex ſtatutis Conventrienſibus an. 1237. atque Sariſberienſibus an. 1256.

Aqua benedicta a Baptiſmali diverſa medio Nono ſæculo apud Leonem IV. Papam ſpectatur hom. de curia paſtorali: *Omni die Dominica ante Miſſam aquam benedicite, unde populus aſpergatur, & ad hoc proprium vas habete.* Eſt autem hoc omnium vetuſtiſſimum, quę de aqua benedicta Gregoriana extent, monumentum, meminit enim ejus Sacramentarium S. Gregorio tributum. Hincmarus ejus uſum Paſtoribus pręcipit in Capitularibus an. 852. can. 5. *Omni die Dominico quiſque Presbyter in ſua Eccleſia ante Miſſarum ſolemnia aquam benedictam faciat in vaſe nitido, de qua populus intrans Eccleſiam aſpergatur, & qui voluerint, in vaſculis nitidis ex illa accipiant, & per manſiones & agros necnon ſuper cibos & potum ſuum conſpergant.* Hinc intelligimus, populum aquam benedictam ſecum tuliſſe ad domos & agros luſtrandos, poſtquam Paſtor omnes ante Miſſam illa aſperſiſſet, ut ad Sacrificium rite pararet. Ejus inde mentio fit in Concilio Namnetenſi nono ſęculo, atque in ſtatutis Auguſtanis an. 1032. Micrologus ait, ejus uſum a Canonibus pręceptum eſſe. *In omni Dominica juxta Canones.* Exiſtimant autem per Canones intellexiſſe eum falſam Decretalem Alexandro I. tributam, quam refert Gratianus *De conſecrat.* Diſt. 2. c. *Aquam.* Nihil vero in illa de Dominica habetur, ſed tantum aquam benedicendam: *Aquam ſale conſperſam populi benedicimus.*

Preces omnes, quas ad aquam benedicendam adhibemus, octavo ſaltem ſęculo compoſitę fuere, cum Amalarius, Rabanus, ceterique omnes, qui Commentaria in Romanum Ordinem ſcripſerunt, earum meminerint. Sunt autem hæ; primum ſalis & aquę exorciſmus, deinde tres alii, quorum primus ad Patrem, alter ad Filium, tertius ad Spiritum Sanctum refertur, teſte Amalario l. 1. c. 25. Nullus apud Italos in Baptiſmali aqua ſalis uſus eſt; benedictę vero tunc primum fortaſſe miſceri cœpit, cum ab aqua Fontis diſtingui cœpit. Eędem vero cęremonię in benedicenda aqua, ut in Cathecumenis Deo conſecrandis ſervabantur; utebantur ſcilicet precibus, exorciſmis, ſacro oleo, atque ſale, ut conſtat ex Concilio Carthaginenſi tertio can. 5. Nulla ſalis mentio fit in Sacramentario Gelaſiano

ſed

ſed tantum in Decretali Alexandro I. tributa, quę noni ſęculi eſt opus, atque a Strabone, Grimaldo, Amalario, Rabano, atque aliis in teſtimonium adducitur. S. Optatus Milevitanus lib. 6. agit de aqua Eccleſię precibus benedicta, cui ſal miſcebatur, atque Donatiſtis ejus abuſum exprobrat. Fortaſſis in Africa Baptiſmali aquę ſal miſcebatur, quemadmodum & ſal Cathecumenis dari ſolebat, moſque iſte circa octavum vel nonum Sęculum Romæ forſan receptus eſt: neque enim Vigilius Papa, qui inſtauratam Eccleſiam aqua luſtrali benedici mandat, neque S. Gregorius, qui Idolorum Templa aqua benedicta luſtrari jubet, ut in Eccleſiarum uſum cedant, de ſale meminerunt.

Conſtat præterea ex Rabano l. 7. c. 20. ejus ævo aſperſionem Dominicis diebus Fontis aqua, ut Paſchate, & Pentecoſte, factam fuiſſe; tunc enim non recens aqua benedicitur, ſed præteritæ diei aqua ſumitur, atque canitur *Vidi aquam*, ad demonſtrandum, eam lætitiæ aquam eſſe, quæ gratiam repręſentat, & Baptiſmi Sacramentum; aliis vero Dominicis dicitur *Aſperges*, ad ſignificandum, eam aquam pœnitentiæ eſſe, quæ ſordes abſtergat.

In pluribus Eccleſiis dum fit aſperſio, pſalmus *Miſerere* decantatur cum Antiphona *Aſperges*, quæ a pſalmo iſto petita eſt. Alibi vero aqua benedicitur in Sacrario ante Tertiam, aſperſio vero fit in Eccleſia ante Miſſam; Dominicæque ſupplicatio, ſi origines ſcrutari velimus, nil fere eſt niſi aquæ benedictæ aſperſio, quæ ante & poſt Tertiam fiebat. Aſperſio hæc a celebrante fiebat, quem miniſtri Eccleſiam circumeuntes comitabantur, aliquando vero etiam extra Eccleſiam, præcipue in pagis ad benedicendos agros. Poſtea ſatius viſum eſt, Clerum univerſum Celebranti conjungi, atque eum, dum aſperſionem facit, comitari, ut Defunctorum Commemorationis die Pariſiis fieri ſolet, ubi Proceſſio ſive ſupplicatio appellatur.

In Monaſteriis Religioſi viri celebrantem comitabantur, dum aſperſionem faciebat in Clauſtro, atque in dormitorio. Hinc eorum Proceſſionibus occaſio data eſt, cum aſperſio ab iis ſejungi cœpit, aſperſioneque ſoli celebranti permiſſa, chorus illi ſe adjungens Eccleſiam, & clauſtrum cantando circuibant. Poſtquam vero in Eccleſiam redierant, ſtationem in Eccleſia faciebant, celebrantem, ejuſque Miniſtros expectantes, qui poſt luſtratum clauſtrum ſimul cum choro, ad Dormitorium aſcendebat, ut cellas benediceret. Eum vero non ad primos ſcalæ gradus, ſed Eccleſiam denuo ſubeuntes in media Navi expectabant, Antiphonas canentes coram Crucifixo, vel in honorem B. V. aut de alio quoppiam argumento, idque Statio appellabatur, auctore Ulrico in Conſuetudinibus Cluniacenſibus l. 1. c. 10. *Conventus cum expectando facit ſtationem ad Sanctam Crucem, & de illa una Collecta dicitur.* Hinc petenda origo collectæ, quæ poſt ſupplicationis reditum recitatur; eſt enim collecta Stationis. Ciſtercii, ubi unicus Monachus aſperſionem intra domum faciebat, nulla erat ſupplicatio. Monachi Fuldenſes in precibus Carolo M. oblatis c. 19. de ſupplicatione agunt, quæ ſingulis Dominicis fiebat. Cruce præeunte: *Ut Crucis geſtatio in ſingulis Dominicis fiat ante Miſſam, fratribus ſequentibus, Hymnos, & Antiphonas canentibus, ſicut apud majores noſtros uſus eſt.* In vita S. Stephani Obazinenſis habemus, ſupplicationem intra clauſtrum habitam fuiſſe, atque aqua totum Monaſterium interius luſtratum fuiſſe: *Diebus Dominicis agentes Proceſſionem per Clauſtrum, & ſingulas officinas, ſingulis benedictionibus perluſtrantes.*

In Ordinario Viennenſi in Delphinatu celebrans alba, atq; ſtola indutus aſperſionem facit, quem Acolythi præcedunt, cum candelabris, & cruce, Diacono, & Subdiacono comitantibus. Poſtquam vero Eccleſiam luſtravit, idem præſtat in cœmiterio, quæ res nihil ſane niſi ſupplicatio eſt.

Sunt qui velint, verba hæc benedictionis aquæ: *Commixtio ſalis, & aquæ pariter fiat*, ſi eorum originem ſpectemus, rubricam tantum fuiſſe, quæ eo loco ſal, & aquam miſcenda eſſe monebat ad illa verba: *In nomine Patris.*

Domi-

Digitized by Google

Dominicę vero Miſſa plerumque ſolemnior erat; populus enim univerſus cum Clero illi aderat, quemadmodum ab ipſis uſque S. Auguſtini temporibus factum fuiſſe intelligimus. Præterea Theodulphus Aurelianenſis in Canonibus ſuis jubet, ut Presbyteri omnes, atque Fideles tam in urbe, quam in vicino agro degentes, ad urbem, ubi Epiſcopus reſidet, ad Miſſam audiendam conveniant, vetatque aliam in Oratoriis, ſive in Monaſteriis, vel in Eccleſiis niſi ante octavam matutinam, januiſque clauſis celebrari, ne populus fortaſſe Epiſcopi Miſſæ, atque concioni adeſſe negligeret. Quare a primis uſque temporibus Fideles omnes in eumdem locum conveniebant; cœtibus autem Epiſcopus præſidebat; ab illo tantum Dei verbum audiebant: ejus ore orabant, ab ejus manibus Sacramenta percipiebant. Creſcente vero Fidelium numero plures cœtus in eadem urbe haberi oportuit, unde Parochiæ profectæ ſunt, quibus Presbyteri Epiſcopi nomine præſident, atque ad eas Fideles ventitant ad Dei verbum audiendum, orandum, atque Sacramenta percipienda.

Quum Miſſæ cæremoniæ Dominicis diebus peragebantur, celebrans decoro ornatu Miniſtris quoque magnifice comitantibus per Chori medium ad Altare procedebat. In quibuſdam Eccleſiis celebrans crucem geſtabat, quemadmodum Pariſiis fit, ut eam ſuper Altare ſtatueret; nullę enim cruces olim in Altaribus erant. *Gloria in Excelſis* Adventu, & Quadrageſima exceptis recitabant, ante Miſſæ initium thus incendebatur, alicubi vero ab oblationem, *ſuper oblata*, quæ vetuſtiſſima eſt thuris incendendi ratio. Unica tantum collecta Dominica recitabatur, Graduale cappa induti cantabant; poſt Evangelium vero concio habebatur, quæ ſeorſim a Sacrificio non fiebat, ſed Liturgiæ pars ſemper fuit, quod S. Juſtinum, Tertullianum, S. Joan. Chryſoſtomum, S. Auguſtinum, alioſque permultos conſulentibus patebit. Mos poſt meridiem concionandi novitius eſt, atque a Fratribus Mendicantibus invectus. Fiebat vero concio poſt Evangelium; atque ubi *Credo* Miſſæ inſertum fuit, ſancitum eſt, ut ſingulis Dominicis recitandum eſſet. Fideles univerſi ad oblationem veniebant, veluti ſtatutum fuit in Concilio Matiſconenſi an. 585. c. 4. atque in Capitularibus l. 6. c. 170.

Panis quoque benedictus Dominicis offerebatur, atque ſub Miſſæ finem Communionis loco diſtribuebatur. Ejus rei meminit Hincmarus in ſuis Capitularibus cap. 7. *Ut de oblatis, quæ offeruntur a populo, & conſecratione ſuperſunt, vel de panibus quos Fideles deferunt ad Eccleſiam, vel certe de ſuis Presbyter convenientes partes inciſas habet in vaſe nitido, & convenienti, ut poſt Miſſarum ſolemnia, qui communicare non fuerint parati, Eulogias omni die Dominico, & in diebus Feſtis exinde accipiant.* Simile Decretum Concilio Nannetenſi tribuitur. Verum non ſatis liquet, quo anno Concilium illud habitum fuerit. Burchardus lib. 5. cap. 29. Pio I. Pontifici illud adſcribit, quemadmodum & Ivo Carnotenſis part. 2. c. 3. verum id ex Epiſtola Pontificis hujus nomen falſo præferente ſumptum eſt. Leo IV. panis benedicti meminit in lib. de cura paſt. *Eulogias poſt Miſſas in diebus Feſtis plebi diſtribuite.* Idem habetur ex Ratherio Epiſcopo Veronenſi. Ep. Synod.

Juxta Cluniacenſium morem Eulogiæ iſtæ referente Ulrico in Refectorio ante prandium diſtribuebantur. Græci panem, ex quo Hoſtiam conſecratam ſumſerunt, in minuta fruſta incidunt, atque adſtantibus efferunt, habeturque ab illis ſummo in pretio, quia preces quædam ſuper illo fuſæ ſunt, Deoque oblatus fuit. Pœnitentibus, atque Excommunicatis, quod his Miſſæ intereſſe non liceat, non diſtribuitur.

CAPUT XLII.

De Officio Feriarum.

FEriæ nomen, quod a Gentilibus ad Chriſtianos tranſiit, dies, quibus ab opere vacandum erat, apud illos demon-

monſtrabat. Chriſtiani vero primum, ut Dominicam, ceteroſque dies Domino ſacros ſignificarent, uſi ſunt: at paulo poſt ſingulos hebdomadæ dies ita appellarunt. Falſi autem ſunt, qui nomen iſtud illis a S. Sylveſtro inditum fuiſſe exiſtimarunt, ut profanorum Deorum nomina, a quibus denominabantur, aboleret; erat enim Feriæ appellatio longe ante S. Sylveſtrum inter Chriſtianos recepta, ut ex Tertulliano conſtat, qui *Quartæ, & Sextæ Feriæ* meminit adverſ. Pſych. quæ ſtationi, ſive jejunio erant deſtinatæ. S. Auguſtinus opinatus eſt, Feriæ appellationem profanorum nominum loco invectam fuiſſe, ut alia eſſet in Eccleſia a Paganica loquendi ratio: nihilominus Gentilium nomina ad hanc diem ſuperſunt, atque Eccleſia pluribus Feriis eorum Sanctorum nomina indidit, quorum Feſtum celebratur.

Scriptura ſingulos hebdomadæ dies habito ad Sabbatum reſpectu appellat, Dominicam, *unam Sabbati*, Feriam ſecundam, & tertiam, *ſecundam, & tertiam Sabbati*. Eccleſia Sabbati loco, Feſti vel Feriæ appellatione utitur; diem vero, quam Gentiles Lunæ, Judæi primam poſt Sabbatum appellabant, ipſa ſecundam Feriam vocat, atque ita de ceteris. Ita S. Auguſtinus in Pſ. 93. *Una Sabbati dies Dominicus eſt, ſecunda Sabbati, quem ſæculares Lunæ diem vocant, tertia Sabbati, tertia Feria, quam diem illi Martis vocant*. S. Iſidorus Hiſpalenſis l. 2. de Nat. c. 3. exiſtimat, appellationes iſtas Feriæ, vel Feſti a præcedente Sabbato acceptas eſſe, atque Dominicam primam Feriam, diem Lunæ ſecundam Feriam dictas fuiſſe, quod primus ſint, vel ſecundus poſt Feriam dies: *Prima aut ſecunda dies a Feria, aut a Sabbato*. Vel juxta S. Auguſtinum lib. 1. de ſermon. Dom. in monte ad Paſchalis hebdomadis formam, quæ tota Feſtis conſtabat, ceterarum hebdomadarum dies Feriarum nomen acceperunt: *In celebratione octavarum feriarum, quas in regeneratione novi hominis celebramus*. Hinc aliarum hebdomadarum diebus Feriarum nomen inditum eſt, quemadmodum Dominica prima dies appellatur, licet id ſoli Paſchatis diei demonſtrando primum inſerviret.

Quod ſi Feriæ apud Paganos dies Feſti erant, Chriſtiani eam appellationem ſingulis hebdomadæ diebus indiderunt, quia nulla eſt apud ipſos dies, quæ Deo ſacra non ſit: *Omnis dies, etiam vulgata conſecratione fit*, inquit Tertullianus; vel quod Clericis Feſtorum loco ſinguli dies ſint, cum ob inſtitutum ſuum omnibus ſæcularibus negotiis renuntiare, atque a rerum civilium tractatione vacare debeant.

Ex Amalario intelligimus, Feriarum Officium eodem fere pacto, quo hodie eſt, olim diſtributum fuiſſe. Nocturnum Officium Invitatorium non habebat, idque diu poſt Amalarii tempora obtinuit. Unicus erat Nocturnus duodecim Pſalmis, & ſex Antiphonis conſtans. Semel tantum per noctem ſurgebant, neque noctis Officio protrahendo ſtudebant, quia interdiu opus faciendum erat. Hyeme vero, cum noctes longiores ſunt, quatuor Lectiones, & quatuor Reſponſoria, æſtate vero tres tantum recitabantur. Ad Laudes primus Pſalmus quotidie erat *Miſerere*, velut & hodie facimus; inter Pſalmos quotidie quoque Canticum erat a Propheta aliquo petitum; Iſajæ Canticum Feria ſecunda dicebatur, aliis vero diebus illa ipſa, quæ ad hanc diem quotidie recitari ſolent. Singulis diebus *Deus Deus meus*, & *Deus miſereatur*, duo *Laudate*, & *Cantate*, atque ſemel *Gloria Patri* recitabant. Ad minores Horas nulla Antiphona habebatur, quod & hodie die, atque hebdomada Paſchali ſervatur, tunc enim *Alleluja* tantum dicitur, atque Dominicis adhuc ter tantum *Alleluja* recitatur, quater vero tempore Paſchali. *Kyrie* habebant, plureſque preces flexis genibus recitandas, quæ majorum Feriarum diebus adhuc ſuperſunt. Horas ſingulas preces hæ claudebant, *Pater*, atque *Miſerere*, quas genibus flexis recitabant; *Miſerere* noſtro etiam ævo dicitur tribus ante Paſcha diebus. *Te Deum* Dedicationis tantum, vel Apoſtolorum Feſtis dicebatur, teſte Micrologo cap. 30. Sabbatum vero jamdiu B. Virginis honori ſacrum eſt,

R pro-

propter peculiarem commemorationem, quę de illa die hoc fiebat, ut refert Micrologus c. 48. *Sabbato per totum annum venerationi B. Mariæ ſolet obſecundare*. Concilium Avenionenſe an. 1316. jubet can. 1. ut ſingulis Sabbatis, niſi Feſtum novem Lectiones habens in eam diem incidat, B. Virginis Miſſa cum collectis pro Eccleſia, & pace celebretur: *Statuimus quod Miſſa de B. Maria additis collectis Eccleſiæ, Deus a quo .... in die Sabbati, ſi Feſtum novem Lectionum non impediat*, decemque dierum indulgentiam iis, qui huic Miſſæ aderunt, elargitur.

Eadem autem Divini Officii, atque Miſſæ ratio erat; in quibuſdam enim Eccleſiis propriæ Miſſæ non erant quibuſdam Feriis; tunc vero, ſi rem divinam facere libebat, Dominicæ, quæ præceſſerat, Miſſa repetebatur: At Officium, nocturnum præcipue, Laudum, & Veſperarum certo quodam Pſalmorum numero, ab aliis qui Dominica recitabantur, diverſorum ſemper conſtitit. Verum, quod minores diei Horas attinet, cum illæ pro Dominica primum inſtitutæ fuiſſent, poſtquam eas Feriis recitari placuit, quæ Dominica recitata fuerant, repetebantur. Ferunt autem, Alcuinum Caroli M. præceptorem votivas Miſſas ſingulis diebus adſignaſſe. Sed cum eas ad S. Bonifacii Moguntini preces compoſuiſſe dicatur, atque Alcuinus ſexdecim tantum, vel ſeptem & decem annos natus eſſet, cum S. Bonifacius obiit, veroſimile non eſt, illarum hunc auctorem eſſe; vetuſtiores tamen ſunt Micrologo, qui earum meminit undecimo ſæculo.

Juxta harum Miſſarum Auctorem Feria ſecunda æternæ Sapientiæ cultui; Feria tertia Spiritus Sancti deſtinata erat. Græci angelos colebant, vel ut ipſi loquuntur, *aſomata*, ſive res incorporeas, quales ſunt Beatæ mentes.

Feria quarta Fidelium exercitationi deſtinata erat; quæ *Statio* appellabatur, conſtabatque jejuniis, & precibus, atque in peculiaribus Eccleſiis ad Martyrum monumenta fiebat, miſſaque ibi celebrabatur. Tertullianus hunc inter vetuſtiſſimos primitivæ Eccleſiæ mores enumerat, ſcilicet, Feria quarta, & ſexta jejunandi. Præter Tertullianum l. de orat. idem quoque habent S. Epiphanius Hær. 3. Petrus Alexandrinus in ſuis canonibus, S. Auguſtinus in ſua Epiſtola ad Caſulanum. Nos idem quatuor Temporibus ſervamus.

Feria quinta apud Gentiles præcipuo inter falſa Numina Deo ſacra erat, quæ cauſſa eſt, cur apud Gentiles pro Feſto fere habita fuerit. Extat Sermo S. Auguſtino tributus, quem S. Cæſarii opus eſſe exiſtimant, qui adverſus Paganicam hanc ſuperſtitionem declamat, jubetque ut ii, qui pravum hunc morem ſequi deprehenſi fuerint, ſevere puniantur, immo virgis etiam, atque fuſtibus cædantur. Concilium Narbonenſe an. 589. impium reputat Feria quinta, ſive die Jovis nomen præferente, ab opere vacare; privatque communione eos, qui id agunt, atque virgis ancillas, & famulos puniri jubet. Romæ ea die Miſſa non habebatur; in Sacramentario etiam S. Gregorii Feria quinta, etiam Quadrageſimæ tempore, Miſſa prætermittitur. Poſtea vero Dominicæ præcedentis Miſſa die illa repetita fuit. Gregorius II. an. 714. decrevit, ut Feria quinta Quadrageſimę tempore jejunium, & proprium Officium, aliorum dierum inſtar haberet.

Feriam ſextam Conſtantinus in Salvatoris noſtri Paſſionis memoriam coli juſſerat. Refert Sozomenus de Sancto Auxentio, qui ſæculo quinto florebat, eum hortatum fuiſſe, ut dies illa feſtorum inſtar coleretur, atque precibus, & jejuniis propter Dominicam Paſſionem tranſigeretur. In Occidente, atque alibi, ut Feria quarta, Statio fiebat, & jejunium, vel quaſi, quæ Hora nona, vel tertia pomeridiana deſinebant; illis vero abſtinentia a carnibus ſucceſſit. Nicolaus I. quoque de jejunio, atque abſtinentia Feriæ ſextæ agit ad Bulgaros ſcribens, ſed eos a jejunio, & abſtinentia Feriæ quartæ ſolvit. Socrates ait, Alexandriæ ea die nullam Miſſam fuiſſe, quod Mediolani Quadrageſimæ tempore ſervatur, Romæ vero die tantum Paraſceves.

Sabbatum omni ævo in Oriente, præterquam Alexandriæ, teſte Socrate l. c.

c. 2.

Digitized by Google

c. 2. celebratum fuit. Romæ autem, cum propter traditionem quamdam ſolemne non eſſet, haud dubio, ne Synagogæ quietem imitari videremur, ut Concilium Laodicenum can. 29. adnotavit, ea die jejunium fiebat. Id ſtatutum videmus in Concilio Eliberitano can. 26. quod Gregorius VII. in abſtinentiam a carnibus immutavit an. 1078. verum id ubique ſervatum non fuit.

CAP. XLIII.

De Officio dierum Feſtorum.

FEſtorum dierum uſus apud omnes Nationes viguit. Regum Natalis apud pleroſque omnes populos ſolemnis fuit. Liberi parentum natalem celebrabant. Conditarum quoque Urbium, templorum, & ſtatuarum erectionis, atque etiam Imperatorum, Heroum, & Philoſophorum Natales, vel poſt eorum mortem celebrabantur.

Natalis dies non is tantum eſt, quo orti ſumus, ſed ille etiam, quo Cæſar Imperium adeptus eſt, vel Pontifex Sacerdotium, atque ita de ceteris. Hiſce natalibus feſtis convivia agitabant, munera diſtribuere, ſacrificia, Genio præcipue, offerre, candidati incedere, atque petitis annuere ſolebant. Id autem natalis dies præ nuptiali amplius habebat, quod ejus celebritas ſingulis annis recurreret, nuptiarum vero ſemel tantum fieret, quod in lucem ſe veniſſe paucos, nuptiarum plurimos ſæpe pœniteat.

Fuere olim populi, qui natali die plorarent, lætitiæ vero cantica in propinquorum morte canerent. Meminit S. Joannes Chryſoſtomus quorumdam Monachorum, qui morem iſtum ævo ſuo ſervabant, illumque primævis Chriſtianis perfamiliarem fuiſſe ſcimus. At Martyrum Natalis ille dicebatur, quo mortem pro Chriſto fortiter obierant.

Mos orationes in funere habendi, atque cantica in defuncti laudem concinendi, ad rerum ab eo præclare geſtarum memoriam poſteritati mandandum Gentilibus, Iudæis, & Chriſtianis communis fuit. Solebant autem quotannis renovari, unde ortus eſt mos Acta Martyrum annua mortis die perlegendi.

Inter Ferias autem, & Feſta illud erat diſcrimen, quod Feriis jus reddere, negotiis vacare, vel opus facere non liceret; Feſtis vero diebus plerumque opus non intermittebatur. Chriſtiani Feriæ nomen pleriſque diebus impoſuere; quod dies ſinguli apud Chriſtianos pro Clericis ſint, Feriarum inſtar; licet enim fas eſſet illis honeſtum aliquod opus facere, habebant tamen a Fori negotiis vacationem, atque ab omni ſervitutis, vel curarum, & ſollicitudinum ſæcularium onere.

Sanctorum Feſta celebrandi conſuetudo vetuſtiſſima eſt in Eccleſia, hoc a Domini noſtri feſtis diſcrimine, quod hæc ubique celebrarentur; Sanctorum vero Feſta in Martyrii tantum loco. Diu quoque nulla niſi Martyrum Feſta celebrata fuere, qualia ſunt Apoſtolorum, quod eos omnes Martyrium paſſos arbitrarentur, præcipue S. Petri, & S. Pauli, qui, ut omnium ſunt celeberrimi, ita & primi Feſtos dies nomini ſuo ſacros habuerunt.

Feſtorum omnium antiquiſſimum eſt S. Polycarpi Feſtum. Conſtat enim ex Epiſtola Eccleſiæ Smyrnenſis apud Euſeb. l. 4. hiſt. c. 15. Chriſtianos ejus oſſa diligenter collegiſſe, atque velut ſummi pretii theſaurum ſervaſſe, & ſperaſſe ſe ejus Feſtum eo loco, quo condita erant, celebraturos, tum in ejus memoriæ honorem, cum ad Fideles, ut ejus exemplo pro Jeſu Chriſto alacriter pati non vererentur, excitandos. *Quo etiam in loco nobis concedet Deus natalem ipſius Martyris diem cum hilaritate, & gaudio celebrare.* Conveniebant autem eo ipſo loco, quo Martyres paſſi fuerant. Conſtitutiones Apoſtolicæ de Apoſtolorum, & S. Stephani Protomartyris Feſtis meminerunt: *In diebus Apoſtolorum vacent, item in die Stephani Protomartyris, ac reliquis diebus Sanctorum Martyrum.*

Harum Conſtitutionum auctor Hieroſolymæ fortaſſis ſcribebat, ubi S. Stephanus paſſus eſt. Quotannis dies quadam Martyribus cujuſdam loci, ſive

R 2 Pro-

Provinciæ colendis conſecrabatur, quemadmodum colligitur ex S. Cypriano, qui de Carthaginenſibus Martyribus agens, teſtatur, ſingulis annis memoriam duorum Celerini patruorum, qui Martyrium paſſi fuerant, celebratam fuiſſe illa ipſa die, qua Martyrum memoria recoli ſolebat: *Sacrificia pro eis ſemper offerimus, quoties Martyrum paſſiones, & dies anniverſaria commemoratione celebramus*. Conſtantinus mandavit, ut Martyrum Feſta religioſe ſervarentur. Quare in martyrii dumtaxat locis, atque in Sacellis eorum nomini dicatis, id fiebat, ſingulæque urbes Martyres ſuos venerabantur. Cum vero martyrum reliquiæ diſtribui cœperunt, illorum cultus extra ſuam Provinciam amplificatus eſt, atque nonnumquam ad diſſitas uſque Nationes pervenit, ut S. Stephano potiſſimum evenit poſt ejus reliquias inventas, & diſtributas, teſte Auctore ſermon. 77. inter Ambroſianos: *Cuncti Martyres devotiſſime percolendi ſunt, ſed ſpecialiter ii venerandi ſunt a nobis, quorum Reliquias poſſidemus*. Concilium Moguntinum an. 813. de Martyrum Feſtis agens can. 36. ſtatuit, ea in locis, ubi reliquiæ haberentur, celebranda tantum eſſe: *Et illas Feſtivitates Martyrum, vel Confeſſorum, quorum Sancta corpora in unaquaque Parochia requieſcunt*.

Primis Eccleſiæ ſæculis perrarus erat Feſtorum uſus; at procedente tempore in tantum excrevere, ut plures nimium hunc Feſtorum numerum ſcriptis ſuis improbaverint. S. Bernardus in Epiſtola 174 ad Canonicos Lugdunenſes adfirmat, haud ita facile eſſe multiplicanda, quod Feſtorum, & lætitiæ perpetua ſucceſſio Beatorum potius ſtatui, quam hujus vitæ propria ſit: *Patria hæc, non exilii frequentia gaudiorum, & numeroſitas feſtivitatum cives decet, non exules*. Joannes Gerſon in concilio Provinciali Remenſi an. 1408. Orationem habuit adverſus nimium Feſtorum numerum, quæ cauſſa erat, quod vel non ſervarentur, aut profanis actionibus dehoneſtarentur. Nicolaus de Clemangis Archidiaconus Bajocenſis libellum quoque conſcripſit *De novis celebritatibus non inſtituendis*, atque inter cetera ait, tantum hunc Feſtorum numerum Fidelium animos, atque pietatem obruere, neque per eum Deo vacare, Deoque impleri fas eſſe: licet enim Sanctis honos habeatur, ut Deus in illis colatur, atque Sanctorum cultus ad Dei cultum referatur; populorum tamen mentes perſæpe e converſo mediis inhærentes, nullam de fine curam gerunt. Atque paulo inferius; *Habuerunt*, inquit, *Majores noſtri tantam erga Sanctos devotionem, quantam nos habemus; ſed ſecundum ſcientiam fuit zelus eorum, qui noluerunt ita Sanctos coli, ut Deus negligeretur, nec juſtum putaverunt, tot Sanctorum in Eccleſia geſta recenſeri, ut non poſſent in ea legi veteris, & novi Teſtamenti ſacra volumina* .... Ait igitur Clemangius expedire magis, ut Feſta reſecentur, quam ut nova inſtituantur, quemadmodum majori in pretio ea, quæ rarius occurrunt, quam quæ ſunt obvia, haberi ſolent. Plurimi enim, inquit ipſe, diebus Feſtis Miſſæ non interſunt, vel ejus parti tantum, aut demum ſola Miſſa contenti ſunt, nullus vero Matutino adeſt, pauci Veſperis. Alii rus eunt, alii negotiis vacant, pleriique mercatum, & luſum eunt. Divites iis diebus convivia agitant, cum potius conſcientiæ emundandæ ſtudere deberent. Plebeii homines compotationibus, choreis, blaſphemis vocibus, contentionibus, & crapula ſacros dies profanum in modum contaminant, adoleſcentes vero eo tantum confluunt, ut mulieres ſpectent diebus illis magis quam ceteris ornatas. Tandem rem ita claudit: quemadmodum Eccleſia olim vigilias ſuſtulit, quia malis pluribus occaſionem dederant, ita quoque Feſta reſecari poſſent. Adfert in hanc rem exemplum Michaelis Epiſcopi Altiſſiodorenſis, qui plura Feſta ſtatutis ſuis ſynodalibus ſuſtulerat, affirmatque populorum per ea tempora inopiam ſatis gravem eſſe ad Feſtorum tollendorum rationem, quod per ea victum parare non poſſint; atque præterea quia nova illa Feſta efficiunt, ut numquam fere Officium de Tempore legatur, cum novitii iſti Sancti omnia impleverint, atque

al-

aliquando Feſta ipſa Deo ſacra, ſcilicet Dominicam occupaverint; *Quanta ergo Dei injuria eſt, ſua ſibi loca, ſuos dies tollere, pro Sancti devotione?... qua fronte in Eccleſiam triumphantem admitti poſtulent, qui ipſum de militante excludere non erubuerunt*. Concilium Trevirenſe an. 1549. & alia complura de ingenti iſto Feſtorum numero conqueruntur. Concilium Francofordienſe aõ anno uſque 794. novitios Sanctos coli, atque invocari vetuit: *Ut nulli novi Sancti colantur, aut invocentur, nec memoriæ eorum per vias erigantur*.

CAP. XLIV.

De Feſtis Duplicibus, Semiduplicibus, & Simplicibus.

SAnctorum Feſtis in ampliorem numerum excreſcentibus plures rationes eorum Officia peragendi adinventæ fuere. Olim in publicis precibus eorum commemoratio tantum fiebat, quemadmodum ex Concilio Laodiceno liquet, quod Quadrageſima eorum feſta peragi vetat, ſed tantum Sabbato, atque Dominica commemorationem fieri: *Sed & Martyrum facere memorias in Sabbatis, & Dominicis*. Hinc loca, ubi illis honos habebatur, *Memoriæ Martyrum* vocabantur. Eorum nomina palam pronunciabantur in Officio publico, præcipue vero in Liturgia, magnuſque illis honos haberi videbatur, quod coram Jeſu Chriſto nominatim appellarentur, atque Sacrificium in ipſorum honorem, atque in triumphi ab iis relati memoriam offerretur. Videmus adhuc Natalis die S. Anaſtaſiam, cujus olim Romæ in ejus Eccleſia commemoratio tantum in Miſſa, non vero in Officio fiebat, quæ commemoratio in ſecunda Miſſa in ejus Templo olim celebrari ſolita, adhuc ſupereſt. Poſtea Martyrii Acta perlecta fuere, Panegyricæ orationes in ipſorum laudem habitæ, atque eo tandem ventum eſt, ut Hymni etiam in ipſorum laudem canerentur. Poſtquam vero Eccleſia Officium digeſſit, atque diſtribuit, Officium illis proprium conditum eſt.

Officium hoc ſub exordia idem fuit, quod Romæ Feſtis ſimplicibus recitatur. Nocturnum ſcilicet Officium Feriale totum erat, Patris cujuſdam ſermo aliquis dumtaxat inſerebatur, vel Sancti illius paſſionis hiſtoria; aliæ vero diei Horæ Dominicæ ſimiles erant; Veſperæ nullæ, niſi in vigilia, quæ a Capitulo incipiebant, Pſalmi enim de feria currenti ſemper erant, Veſperæ vero illæ, quas nos ſecundas appellamus, ad ſequentem diem pertinebant. Officium igitur Feſtorum ſimplicium, quale Romæ fit, unicum eſt, quod juxta veterem ritum in breviariis noſtris habeamus. Quare numquam majori gaudio affici ſoleo, quam cum per anni curriculum Feſta hujuſmodi occurrunt, atque millies conceptis votis exoptavi, ut aliquando potiſſima Feſtorum duplicium, & ſemiduplicium pars in hanc claſſem redigeretur. Atque hoc potiſſimum fere eſt caput, quod Pontifici Breviarium Romanum emendari cupienti proponendum eſſet.

Plures itaque erant Sanctorum colendorum rationes. Erant quidam, quorum commemoratio in Litaniis tantum fiebat, in Calendariis vero deſcripti non erant. Alii peculiare Feſtum non habebant, ſed ſtationem tantum unica intra Quadrageſimam die, vel etiam alio anni tempore.

Cum proprium Officium Sanctis adſignari cœpit, non prætermittebatur tamen diei Officium, ſive Dominica eſſet, ſive Feria, duplexque Officium recitabatur, diei unum, Sancti alterum, atque inde *Officii duplicis* appellatio profecta eſt. At cum id adeo frequens effectum eſſet, ut maximo oneri Clericis eſſet, Feriale Officium prætermiſſum fuit, ſatiſque habitum eſt ejus commemorationem facere in Feſti officio, quemadmodum fit Dominicis, & majoribus Feriis, quibus duplex Miſſa celebratur, Feſti una, Feriæ altera, atque præterea commemoratio fit ad Veſperas, & Laudes.

Duo hęc Officia pluribus Feſtis diebus Romæ fieri ſolebant, Natalis, S. Petri, S. Laurentii, S. Andreæ. Diſcimus enim ex Thomaſio, Papam, atque clerum

Ro-

Digitized by Google

Romanum duplex Officium, duplicemque Miſſam celebraſſe.

Serius feſtis per annum diebus Officii duplicis, vel ſemiduplicis appellatio indita eſt. Per longum annorum ſpatium aliquid de feſto Diurno Officio inſerere ſat habuerunt: at poſtea, cum id quorumdam zelo, ſive pietati erga Feſtum ſatis non faceret, officium pro Feſtis iſtis inſtitutum fuit, additumque officio Diurno, atque ita duplex officium recitabatur. Duo hæc officia aliquando adhuc recitari ſolent, ut in Eccleſiis, quæ Sacella, vel Oratoria, aut Sodalitates in cujuſdam Sancti honorem habent. Ipſo Feſti die Veſperæ, atque Miſſa celebrantur, licet in Chori officio nihil de eo fiat. Id in exequiis, atque obitu Defunctorum ſervatur; tunc enim Veſperæ, Nocturni, Laudes, & Miſſa Defunctorum recitantur, neque tamen officium diei proprium intermittitur. Idem quoque Romæ fit Defunctorum commemorationis die, quod duplex eſt Officium, Officio de octava omnium Sanctorum ſuperadditum; quod etiam per anni curſum toties ſervatur, quoties minus B. Virginis Officium, vel Defunctorum, cum Officio diei proprio recitatur. Pariſiis mos iſte diligenter ſervatur quibuſdam Sanctorum Feſtis, in quorum tutela urbs eſt; Rogationibus præterea, aliiſque ſolemnium ſupplicationum diebus, quibus Clerus Cathedralis ad Eccleſias illas publice procedit, ibique Tertiam, Miſſam, & Sextam canit. In pluribus S. Stephani Eccleſiis Natalis die duplices Veſperæ recitantur, priores de Nativitate, poſteriores de S. Stephano. In Veſperis S. Rochi, vigiliæ die, priores Veſperæ de Aſſumptione, poſteriores de Sancto dicuntur.

Illa igitur Feſta duplicia appellata ſunt, quæ duplicem Miſſam, & duplex Officium habebant: Miſſæ hæ, & Officia in diverſis Eccleſiis ab eodem tamen clero penitus abſolvebantur. Procedente tempore loco duorum iſtorum Officiorum duplices Antiphonæ adhibitæ ſunt, ut duplicis Officii, quod olim recitabatur, commonefacerent, Feſtaque duplicia appellata ſunt, quibus id ſervabatur.

Cum duplicis Officii eadem nocte recitatio obſolevit, alterum pro Feſto ſervatum fuit, alterum in octavam diem rejectum eſt, quod ſcilicet eſt Officium de octava, ut Natalis die primum horum Officiorum ipſo Feſto, alterum Circumciſionis die recitatur. In aliis Eccleſiis horum officiorum alterum vigiliæ die abſolvitur, velut Aſſumptionis Feſto in Eccleſiis, quæ officium proprium de vigilia habent, ut Pariſiis; alterum enim ex duobus illis officiis Vigiliæ tributum fuit. Romæ pro S. Petro duplex officium fiebat, quorum unum ipſo Feſto die adhuc ſervatur, alterum pro Communi Martyrum deſervit.

Aliis Feſtis loco duplicis Officii, pars officii de tempore fiebat, atque alia de Sancto; vel Nocturnus unus de Feſto cum Laudibus; Feſtaque hæc dimidium tantum officii habebant. Duplex enim hoc officium ita diſtributum erat, ut unicum conſtitueret, licet duo propoſita haberet, atque ideo ſemiduplex appellatum fuit. Pauca ſunt hujuſmodi in noſtris Breviariis præter Dominicas intra Natalis, Epiphaniæ, Aſcenſionis, & Corporis Chriſti octavas. Officium hoc partim de Feſto eſt, & partim de Dominica, vel de vigilia Natalis, ſi in diem Dominicam incidant: hinc officia ſemiduplicia partem tantum, vel dimidium officii habebant, ſimplicia vero commemorationem tantum in Diurno Officio, Lectionem ſcilicet, & Collectam, quæ vetuſtiſſima eſt ratio Sanctorum officium recitandi, quæ in veterum Pontificum officiis adhuc ſupereſt, ſunt enim omnia ſimplicia. A Pii V. temporibus vero Hymnus de Communi, & Laudes de Dominica infertæ fuere, ut ab Officio omnino feriali diſtinguerentur.

Feſta ſemiduplicia olim longe alio loco erant, quam hodie; erant enim Feſta ſecundæ claſſis. Decimo quarto ſæculo Apoſtolorum Feſta ſemiduplicia tantum erant; licet autem hodie ritu duplici celebrentur, ad ſecundam tamen claſſem adhuc pertinent, quibus Dominicæ addictæ ſunt, quæ ſemidu-

plicis

Digitized by Google

plicis appellationem ſervant. Adventus vero, & Quadrageſimæ Dominicæ ad ſecundam claſſem pertinent, licet officium tantum ſemiduplex ſit. Bonifacius VIII. primus ſtatuit, ut Apoſtolorum officium duplex eſſet.

In Breviario Ms. Dominicanorum Pariſienſium, quod exeunte XIII. vel ineunte XIV. ſæculo exaratum fuit, Apoſtoli ſemiduplex tantum officium habent; idem quoque videre eſt in Breviario Ms. Dionyſiano, Joannis Regis ævo conſcripto. Hinc intelligimus Bonifacii decretum non eodem tractu in aliis Eccleſiis receptum fuiſſe, ita ut pro ſola Romana primum editum fuerit.

Cum officia hęc ſemiduplicia duplicata fuerunt, ut ea ab illis, quæ duplicia appellabantur, diſtinguerentur, duplex claſſis Feſtorum duplicium conſtituta eſt, vetuſtaque Feſta, duplicia primę claſſis dicta fuere, recentiora vero duplicia ſecundę claſſis, inter quæ numerantur Apoſtolorum Feſta, quę duplicia ſunt ſecundę claſſis.

In Breviario Ordinis S. Joannis Hieroſolymitani Lugduni edito ann. 1551. Apoſtoli, S. Petro excepto, atque ipſe S. Auguſtinus, cujus Regulam ſequuntur, & Decollatio S. Joannis eorum Patroni, ſemiduplici tantum ritu celebrantur, quemadmodum & in Breviario Ms. Dominicanorum Pariſienſium, cujus paulo ſupra meminimus.

Olim Feſta in *Dominicas*, *Feſtivitates*, *Solemnitates*, *& Ferias* dividebantur. Ita Regula S. Benedicti c. 11. 15. & 24. *Diebus Dominicis*, *diebus privatis*, *in Sanctorum Feſtivitatibus*, *vel omnibus Solemnitatibus*. Veteres Patres in Sermonibus ſuis Feſta omnia promiſcue *Feſtivitates*, *Celebritates*, vel *Solemnitates* appellant. Hinc S. Auguſtinus ſerm. 197. novæ Editionis, *ab eo, quod ſolet in anno nomen accepit . . . . ſolemne quod ſolet in anno celebrari*. Idem nomen Quadrageſimę tribuit. *Quadrageſima ſolemnis . . . . ſolemne tempus.* Judæi Feſta ſua *annualia* vocabant, ut a ſingularum hebdomadarum Sabbato diſtinguerent. Eccleſia quoque in precibus ſuis de quocumque Sancto ait: *Annua ſolemnitate lætificas*. Annuale Feſtum ſignificat, quod ſingulis annis recurrit.

Quod officia attinet Feſtorum, quæ Sanctis dicata ſunt, S. Benedictus c. 14. ſinit illis aſſignari Pſalmos, Antiphonas, & Lectiones proprias, quemadmodum Domini Noſtri Feſtis fieri ſolet, atque eorum Officium Dominicæ ſimile efficere. *In Sanctorum Feſtivitatibus, vel in omnibus Solemnitatibus, ſicut diximus, die Dominica agendum, ita excepto quod Pſalmi, vel Antiphonæ, aut Lectiones ad ipſum diem pertinentes dicantur*. Diſputant ejus Ordinis ſcriptores, ſiveritne is Veſperarum Pſalmos mutari, quemadmodum in officio Nocturno pati videtur. Ciſtercienſes quotidie ad Veſperas Pſalmos de Feria recitant, quodcumque demum Feſtum incidat, exiſtimantes, id S. Patris Regulis conformius eſſe. Benedictini e contra, & Carthuſiani Pſalmos ad Veſperas mutant.

Micrologus c. 44. duos ævi ſui mores circa Feſta adnotavit. 1. cum Feſta trium tantum Lectionum erant, uti ſunt ea, quæ ſimplicia appellamus, ſemper Pſalmos de Feria recitatos fuiſſe: *In Feſto trium Reſponſoriorum, Nocturnum non dimittimus*. 2. Trium Reſponſoriorum officium ſemper ad Miſſam abſolutum fuiſſe, ſive illa poſt Tertiam, ſive poſt Sextam celebraretur: *Juxta Romanam conſuetudinem nullius Sancti trium Reſponſoriorum mentionem facimus poſt Miſſam, ſive illa canatur ad Tertiam, ſive ad Sextam*. Ad Laudes vero Feſtorum, quæ in Sanctorum honorem inſtituta ſunt, cum Antiphonas proprias habebant, Pſalmos Dominicæ; cum vero Antiphonas proprias non habebant, Pſalmos de Feria recitatos fuiſſe.

Radulphus Tongrenſis Propoſ. 10. conqueritur illorum, qui tres tantum Lectiones, & novem Pſalmos in Sanctorum officio recitant, atque id nulla ratione, aut neceſſitate niti: *Sed hoc nec ratione, nec auctoritate probatur*; addit deinde: *In omnibus diebus trium Lectionum, ſive de tempore, ſive de Sanctis agatur, & per octavas majores, & tempore Paſchali, ad vigilias noctes ſolvendus eſt Nocturnus duodecim Pſalmorum*

Fe-

Ferialis. Jubet ſcilicet duodecim Pſalmos de Feria, etiam in octavis, cum tres Lectiones tantum habent, recitandos eſſe.

Feſtorum diſcrimen circa octavum ſæculum tantum invectum fuit; cum enim in magnum numerum excreſcerent, in claſſes duas ſolemnium, & ſimplicium diviſa fuere. Theodemarus in Epiſtola ad Theodericum diſtinctionem obſervat, quæ tunc in Regula S. Benedicti fiebat, inter Feſta duodecim, & octo Lectionum; *Præcipuis* enim *Feſtivitatibus* duodecim, minoribus vero octo Lectiones recitabantur: *Feſtivitates Sanctorum, quia juxta morem Eccleſiæ Romanæ plures colimus, in his tantum, quæ præcipua ſunt jejunamus pridie ad veſperam, legimus Lectiones duodecim, genua non flectimus, ab operibus vacamus, reliquis autem Feſtivitatibus, quia multæ ſunt, & qui propriis manibus laboramus, facimus octo Lectiones, dehinc pergimus ad laborem*. Feſtorum vigilia duodecim Lectiones habentium jejunabant Monachi, neque opus faciebant. Inter hęc Feſta Theodemarus numerat Natale, Epiphaniam, ejuſque octavam, Aſcenſionem, s. Joannem, s. Petrum, Feſtum B. Virginis, s. Martinum, s. Andream, s. Benedictum, & s. Scholaſticam; poſtrema hęc duo pro ſolis Monachis erant. Diſcimus ex hoc ſcriptore Romæ Feſtorum numerum jam augeri cœptum fuiſſe; Feſta enim s. Joannis, s. Petri, s. Andreæ, s. Laurentii Romæ inſtituta fuerant. Ad hæc tempora diſtinctio Feſtorum duplicium, & ſemiduplicium, vel duodecim & octo Lectionum, ut loquitur Theodemarus, referenda eſt; antea enim ſolemnioribus exceptis Feſta omnia ritu ſimplici celebrabantur; jejunium quoque Vigiliis majorum Feſtorum ſervabatur.

Ante Durandum Rational. l. 7. c. 1. duplicis, vel ſemiduplicis appellatio Feſtis indita non reperitur; eaque ſic appellata exiſtimat, quod Antiphonæ duplicarentur, ſcilicet, quod ante, & poſt pſalmos Feſtis iſtis recitarentur. Semiduplicium quoque idem meminit. Ab aliis vero Scriptoribus, & Ordinariis Feſta novem Lectionum vocantur; Micrologus quoque cap. 44. ſimplicia Feſta, trium lectionum Feſta vocat.

Concilium Marciacenſe in Provincia Auſcienſi anno 1326. celebratum can. 41. mandat, *Ut annis ſingulis Feſta B. Apoſtolorum Domini, quatuor Evangeliſtarum, & quatuor Doctorum ipſius Sanctæ Matris Eccleſiæ Gregorii, Auguſtini, Ambroſii, Hieronymi ſub Officio duplici celebrentur*.

Illud etiam diſcrimen inter Feſta duplicia, atque alia erat, quod duo Choriſtæ cappis induti officio adeſſent, ſcilicet ad Pſalmos, ad Reſponſoria, ad Gradualia; vel quod quia bis thus incenſum circumferretur ad Laudes, atque ad *Magnificat*, quemadmodum ſtatuit Guido Epiſcopus Matiſconenſis, cum Aſſumptionis Feſtum duplex efficeret; antea enim *uno tantum, & non duplici thure ad Laudes noſtri utebantur Canonici*; vel tandem a cereorum numero; unde eſt *Feſtivitas*, vel *ſolemnitas candelarum* in Statutis Carthuſianorum, atque alibi.

CAP. XLV.

De Vigiliis atque Octavis.

Vigiliæ a *Vigilia*, ſomni ſcilicet abſtinentia, dictæ ſunt, quemadmodum & jejunium, a cibi abſtinentia. Cum vero Feſtorum Officium in tres Nocturnos divideretur, plus ſolito erat vigilandum; populus etiam ſecundo ſaltem intererat; qua de re erat omnibus vigilandum.

Chriſtiani per plura ſæcula præcipuorum Feſtorum noctibus in Templis vigilabant, ibique officium recitabatur, poſt illud vero Miſſa; velut & hodie in quibuſdam Eccleſiis fit in Patroni Feſto, perduratque ad hanc diem in Natalis Vigilia. Inde vigiliæ hæc abolitæ fuerunt, circa undecimum ſcilicet, vel duodecimum ſæculum, quarum loco jejunium ſtatutum fuit die præcipua hæc Feſta præcedente, *Vigilia* proinde appellato, quod eo Miſſa diceretur, quæ antea noctu celebrabatur. Feſtis enim iſtis noctu atque

Digitized by Google

atque diu Miſſa dicebatur, velut Natali tres abſolvuntur; hæc autem tertia Romanæ Eccleſiæ peculiaris erat propter ſtationem, quæ in Eccleſia Sanctæ Anaſtaſiæ in Urbe erecta fiebat.

Eſt autem animadvertendum, celebritates, quæ poſt ſublatas vigilias inſtitutæ ſunt, atque poſt tres nocturnos in unicum officium coactos, quod Matutinum vocatum fuit, cum matutino officio *Laudes* appellato jungi cœperunt, nullas Vigilias habere, qualia ſunt Feſta B. Virginis, Aſſumptione excepta, Dedicationis, & Corporis Chriſti. Vigiliis hiſce ita maturatis ſola Miſſa ad Feſtum pertinebat, quæ ratio eſt cur hodie adhuc in ea *flectamus genua* non dicamus, ut ceteris jejunii diebus, tum quod olim circa tertiam horam pomeridianam ante Nonam celebraretur, quo tempore jejunii finis erat, cum quod Miſſa de die ſequenti eſſet, neque amplius genua eſſent flectenda. Ante Pii V. Pontificis tempora ſola Miſſa vigiliis iſtis dicebatur; addidit vero ille Feriali officio Homiliam in Evangelium, quod ad Miſſam legebatur, & collectam; antea enim univerſum officium de Feria erat.

In Statutis Lanfranci Sect. 8. legimus, ſi vigilia in diem Dominicam incidat, univerſum officium de Dominica futurum, duas vero Miſſas celebrandas, de Dominica primam, alteram de vigilia cum *Alleluja*.

Si vigiliæ dies, qua jejunandum eſt, in ſolemne Feſtum, ut Patroni, incidat, jejunium præmitti poteſt, atque die præcedenti inſtitui, quemadmodum Leo X. ſtatuit; atque ita cum Feſtum Corporis Chriſti in S. Joannis Baptiſtæ Vigiliam incidit, jejunium, & Vigiliæ officium Feria quarta præmittitur; cum vero jejunia hæc, & vigiliæ in diem Dominicam incidunt, utrumque die Sabbati præmittitur. Ita Leo X. epiſt. ad Guillelmum Cantuarienſem an. 1519. *Statuimus, quod Vigilia Nativitatis B. Joannis in Feſto Corporis .... propter tanti Feſti ſolemnitatem, Feria quarta jejunari debeat, & jejunanda vigilia ipſa.* Hinc in Eccleſiis S. Quintini, cujus Feſtum in Vigiliam omnium Sanctorum, atque S. Saturnini, quod in vigiliam S. Andreæ incidit, jejunia hæc præmittuntur. Vigiliarum autem illarum officium præverti non ſolet, ſed ejus commemoratio ipſo Feſto die facienda eſt, veluti videmus, cum Natalis Vigilia in diem Dominicam incidit, officium non præmitti, ſed Dominicæ officio accommodari.

Cum vigilia in Adventus, vel Quadrageſimæ, aut quatuor Temporum Ferias incidit, ejus officium penitus prætermittitur.

In pluribus Eccleſiis, ut in Pariſienſi, in Vigiliis Aſſumptionis, Eccleſiæ Patroni, & præcipuorum Feſtorum officium de Vigilia recitatur, ut in Natalis Vigilia ubique fieri ſolet. Honorius Auguſtodunenſis affirmat, officium iſtud de Vigilia unum eſſe ex duobus, quæ olim in majoribus celebritatibus recitari ſolebant, atque in prima Feſtivigilia recitatum fuiſſe; unde Vigiliæ officii appellationem retinuit, poſtquam duo officia recitare, atque noctu in majoribus celebritatibus ad vigilandum convenire deſitum eſt: *Unde vigiliarum nomen retinuerant*. Idem ait Joannes Belethus: *Vigiliæ interdictæ, & dies jejunii dedicati ſunt*.

Poſtquam Feſta inſtituta ſunt, eorum celebritas protracta deinde fuit, atque Octavæ illis adſignatæ, ut Feſtum idem pluribus diebus celebraretur. Octavæ iſtæ a Judæis proficiſcuntur; juſſerat enim Deus, Paſchatis Feſtum per ſeptem dies celebrari. Salomon octiduo Dedicationis Templi celebritatem perdurare voluit; quemadmodum & Zorobabel cum Templum reſtitui curavit. Ad horum exemplum Eccleſia Paſchatis Feſtum per hebdomadam durare voluit, præcipue in recens Baptizatorum gratiam; ita & in Dedicationibus Eccleſiarum Tyri & Hieroſolymæ a Conſtantino conſtructarum, celebritas octiduo perduravit, referentibus Euſebio & Sozomeno, quorum poſterior adnotavit, anniverſarium quoque Dedicationis Eccleſiæ Hieroſolymitanæ quotannis celebratum fuiſſe: *Quotannis initiationes ſacrorum peraguntur, & dies octo conventus fiunt*. Hoc igitur pacto Natalis, E-

piphaniæ, Pentecoſtes, atque Patroni Feſta octavas nacta ſunt. Beda de Pentecoſtes octava tantum meminit. Theodemarus Carolo Magno coævus, Natalis tantum & Epiphaniæ Octavarum mentionem facit. Sanctorum vero Feſtis nullæ adhuc tributæ erant; octavo enim tantum ſæculo præcipuis Feſtis octavæ adſignari in occidente cœperunt; earum uſum ignorant Græci, atque adeo Latinorum peculiaris eſt.

Octavæ iſtæ primum repetitio tantum erant Feſti, & officii, die tantummodo octavo; neque enim in Gelaſii vel Gregorii Sacramentariis *dies intra octavam* conſpiciuntur. Immo Natali ipſo octava tantum dies apparet: *In octavas Domini*. Iisdem vero libris additæ poſtea fuere octavæ S. Petri, & S. Laurentii, quæ octavæ *BB. Petri & Laurentii natalitia repetita appellantur*. Supereſt ejus rei veſtigium in Breviario Romano pro S. Agnete, cujus octava *Sanctæ Agnetis ſecundo* officium fit. At poſtea ſex dierum intervallum eodem Feſti officio repletum fuit, ut octavæ iſtæ octo diebus durarent.

Refert Micrologus cap. 40. Romæ octavis omnibus, etiam Domini noſtri, excepta Paſchatis, & Pentecoſtes hebdomada Pſalmos de Feria ad Matutinum numquam prætermiſſos fuiſſe, licet Invitatorium, Antiphona in Pſalmos & Reſponſoria de Feſto eſſent, quia tres tantum Lectiones in octavis erant. *Juxta Romanum ordinem ferialem nocturnum numquam dimittimus, intra ſolemnitatum dies, cum tantum tria reſponſoria dicimus, niſi in hebdomada Paſchæ & Pentecoſtes*. Addit idem Auctor cap. 44. *Juxta Romanam auctoritatem nullorum Sanctorum octavas obſervare debemus . . . . Eorum quorum octavas celebramus, nullam quotidianam mentionem per interjacentes dies agimus, exceptis de S. Maria, & de Sancto Petro*. Feſtis autem B. Virginis, ſcilicet ejus Aſſumptione, & S. Petri, qui Urbis Patronus eſt, non horum officium, ſed commemoratio tantum diebus intra octavam fiebat. Poſtquam vero officia diebus illis inſerta fuere, Dominicæ officium intermittebatur *infra octavam*, Radulphi ævo, ipſo teſtante Propoſ. 10 quod Romæ adhuc ſervatur, exceptis Dominicis intra octavam Aſcenſionis, Epiphaniæ, Natalis, & Corporis Chriſti, quæ Feſta ſunt Domini noſtri, quibus multa de Feſto cum Dominicæ officio miſcentur. At in octavis aliis Dominicæ officium non intermittitur, quod æquum non ſit, diem intra alicujus Sancti octavam Domini Feſto & officio præferre.

CAP. XLVI.

De variis ritibus, in variis Eccleſiis circa Divinum Officium ſervatis.

FRatres ordinis Servorum B. Virginis officium Romanum recitant, Completorio excepto, ubi loco *Benedicas* primum Nocturnum veteris officii B. Virginis abſque *Venite*, cum omnes jam adſint, canunt, atque abſque Hymno, ſed tantum tres Pſalmos, atque tres breviores Lectiones e ſermone quodam perperam S. Auguſtino tributo, quarum prima incipit *Admitte* cum duobus Reſponſoriis, tertia vero *Salve Regina* ſine *Te Deum*, poſtea aqua luſtralis conſpergitur, atque dormitum eunt, ut media nocte ſurgant.

In Regula S. Cæſarii ſtatutum eſt, ut ſingulis Dominicis ad Matutinum Lectio de Reſurrectione legatur: legebantur quatuor reſurrectiones ſecundum quatuor Evangeliſtas, ſicuti quatuor Paſſiones leguntur.

Anno 1557. editum fuit in Gallia Breviarium S. Dionyſii ſumptibus Monaſterii, ubi S. Mauri Feſtum non rubris, ſed nigris notis ſignatum eſt, atque ſemiduplex tantum eſt, neque enim tunc S. Maurum, qui in Gallia colitur, atque in Diœceſi Pariſienſi, pro S. Benedicti diſcipulo habebant. S. Placidus vero nuſquam comparet, cum neque ad S. Benedicti Ordinem, neque ad Pariſienſem Diœceſim pertineat.

In Regula Grandimontenſi cap. 58. ſtatutum eſt, ut officium fiat, uti a S.

Gre-

Digitized by Google

Gregorio diſtributum eſt.

In veteri Veſontionenſi ordinario legitur, Natalis Vigilia Miſſam tertia hora pomeridiana eſſe celebrandam, veſpere ad Completorii finem Pſalterium alta voce in Choro eſſe recitandum, atque poſt *Omnis ſpiritus laudet Dominum*, dicendum *Domine labia* ad Matutinum: mediæ noctis Miſſam in Sacello B. Virginis eſſe celebrandam, Miſſam Auroræ vero in Baptiſterio, ad Tertiæ finem Proceſſionem eſſe faciendam cum ſeptem Cereoferariis, duobus Thuriferariis, ſeptem Subdiaconis Libros geſtantibus, ſeptem Diaconis Dalmatica indutis, poſt hos vero Archiepiſcopum *Pallio* indutum cum ſeptem Presbyteris ſecuturum, quorum duo manus ejus tenebunt, quinque reliqui vero ordine ſubſequentur, poſt quos duo Suburbiorum Parochi procedent. Poſtquam autem Proceſſio in Chorum redierit, haſtæ cuidam impoſita ſtuppa accendetur, atque interea Archidiaconus ad Archiepiſcopum converſus dicet: *Reverende Pater ſic tranſit mundus, & concupiſcentia ejus*. Archiepiſcopus vero reſpondebit: *Domine expelle a nobis ſpiritum ſuperbiæ, cui tu adverſus es*. Reſpondebunt *Amen*. Conſtat ex ordinario iſto poſt Cœnam ad Collationem ire ſolitos fuiſſe, atque inde ad Completorium; S. Stephani Feſto omnia per Diaconos geſta fuiſſe; Epiphaniæ Vigilia jejunium ſervatum; Septuageſima nigrum ornatum adhibitum; cinerum die nudis pedibus Proceſſionem factam; ſingulis Quadrageſimæ Feriis ſe proſternere ſolitos ad *Gloria Patri* cujuſque *Deus in adjutorium*. Poſt Primam quindecim Pſalmi Graduales recitabantur, inde Litaniæ cum proſtratione, atque poſtea Defunctorum Miſſa, ad quam omnes panem & vinum offerebant. Ad Capitulum demum ibant, ubi Sermo habebatur. Tertia in choro canebatur, poſt eam Miſſa de B. Virgine, Sexta, atque inde Proceſſio, ſi Feria ſexta eſſet, quæ nudis pedibus fiebat, Pſalteriumque in itione cantabant, in reditu vero Litaniæ. Poſtea familiaris Miſſa, Nona, Miſſa de jejunio, Veſperę diei proprię Veſperę Defunctorum, cœna in Refectorio, gratiarum actio in Eccleſia, Vigiliæ Defunctorum, deambulatio in Clauſtro, Lectio vel Collatio in Capitulo, exhortatio, reditus in Refectorium ad ſobrium potum, atque tunc dicebatur *Sobrii eſtote*, Completorium, ſomnus. Feria IV. majoris hebdomadæ ſolemnes preces recitabantur, atque ad illa verba *Sciſſum eſt medium*, ſpatium demittebatur; Paraſceves die, & Sabbato Sancto generalis Synaxis habebatur. Præcipuis majoris Eccleſiæ S. Joannis celebritatibus Canonici S. Stephani illuc ibant ad primum Nocturnum recitandum, reliquæ urbis Eccleſiæ ad ſecundum recitandum ſimul conveniebant; S. Joannis Canonici vero tertium abſolvebant: Pro Vigilia Pentecoſtes *Exultet* habetur.

In vita S. Benedicti Anianenſis legimus, eum nonnulla in Regula S. Benedicti immutaſſe, ut locis ſe accommodaret. Statuit itaque, ut Monachi, poſtquam evigilaſſent, aquam benedictam ſumerent, & altaria omnia percurrerent. Ad ſedes quiſque ſuas ſeorſim ſinguli redirent, atque Celebrantem expectantes, quinque Pſalmos pro viventibus, & quinque pro Defunctis ſubmiſſe recitarent, poſt alios vero quinque, qui Officio præerat, initium faceret. Is autem poſtquam inclinato corpore oraſſet, ſurgens initium daret; poſt Pſalmodiam vero corpore humi ſtrato omnes orarent, Diurnum Officium Romano ritu fieret, poſt completorium decem Pſalmos æſtate canerent, quinque hyeme; ter quotidie Sacella obirent ante Matutinum, ante Miſſam, & poſt Completorium; ad altarium vero primum Orationem Dominicam, & Symbolum recitarent, ad alia vero ſingula Orationem Dominicam, & *Confiteor*.

In Regula Fontis Ebraldi ſtatutum eſt Palmarum Dominica Palmas poſt Auroræ Miſſam benedicendas, atque poſtquam Presbyter Evangelium *Cum appropinquaſſet*, recitaſſet, Religioſas ſolas ſine Presbyteris & Clero Proceſſionem, & adorationem Crucis per clauſtrum facere oportere; Paraſceve autem Presbyteros cum Clero *Popule meus*, atque *Agios* canere, ipſas vero non reſpondere debere.

S 2 Lau-

Lauduni, in Miſſa Presbyter benedictionem largitur poſt *ite Miſſa eſt* dicens *Adiutorium &c. Benedicat vos Divina maieſtas, & una Deitas Pater &c.* poſtea ſe ad Altare inclinans, inquit, *placeat*, Altare oſculatur, Caſulam exuit, atque *Dominus vobiſcum*, & *Initium Sancti Evangelii*.

In majorum celebritatum Proceſſionibus ſeptem Subdiaconi, & ſeptem Diaconi adſunt.

In Rogationum Litaniis dicitur præcipue *Miſerere, Miſerere, Miſerere Domine populo tuo quem redemiſti . . . . . Agnus . . . . Suſcipe orationem noſtram, exaudi de Sancto voces noſtras . . . . . Sancte Domine Deus miſerere nobis.*

In Vigilia Epiphaniæ ad Primam cerei accenduntur, atque ſingulis Hymni ſtrophis populus ait, *Dei ſolemnia recolat Eccleſia*, virideſque corollæ omnibus diſtribuuntur.

Cum *Deus in adjutorium* canitur, Chorum numquam ſubeunt.

Solemnis Epiſcopi benedictio poſt Evangelium datur.

Majoribus Feſtis Epiſcopus ad Veſperas altari thus adhibet, duoque Archidiaconi ejus pluviale tenent. Hebdomadarius, atque Sub-Hebdomadarius cum duo Altaris latera thure luſtrant, incenſum circumferunt; inde Epiſcopus ad ſedem ſuam redit, atque thure colitur.

In Miſſa cum Epiſcopus ad Altare ingreditur, eum Diaconus & Subdiaconus oſculantur; poſt Orationes canitur, *Chriſtus vincit*; ad Evangelium benedictionem Diacono largitur.

Ad Primam Epiſcopus, ſive Decanus, non Hebdomadarius Confeſſionem facit.

Ad Miſſam loco *Introibo* celebrans ait *In nomine . . . . . Dignare Domine die iſto . . . . Confitemini Domino . . .* poſtea *Confiteor*: idque etiam Mediolani fit.

Qui cappam majoribus Feſtis induunt, baculos quoque gerunt, ut Chori Cantores.

Feſtis primæ Claſſis Invitatorium ter repetitur.

Cum Evangeliorum liber circumfertur, corpus, quemadmodum Crucifixo fit, inclinatur.

Poſt Evangelium e ſacrario Hoſtiæ in patina quadam, Calix, & vini poculum afferuntur, eoque deinde cum pompa referuntur.

Poſt Natalis Laudes uſque ad Veſperas Circumciſionis rubris veſtibus utuntur, S. Joannis Feſto excepto, quo albas adhibent; virides vero a Pentecoſte uſque ad Adventum.

Cinerum Sacra in alia Eccleſia, ut Pariſiis in S. Chriſtophori templo, peraguntur.

In Cœna Domini Epiſcopus benedictionem largiturus ad Capitulum it ea de cauſſa congregatum, deinde *ad ambonem* venit, iiſdemque precibus populo benedicit.

Canonicorum omnium non pedes, ſed manus lavantur in Capitulo.

Sabbato Sancto duæ Hoſtiæ conſecrantur, quarum altera in Calice quodam ponitur, qui in locum, ubi ſepulcrum multis luminibus ardentibus extructum eſt, defertur. Paſchatis die Proceſſio fit ad dictum ſepulcrum; ubi clerici quidam latentes dicunt, *quem quæritis*, Diaconi vero reſpondent *Jeſum Nazarenum*. Clericus ait, *non eſt hic*, atque illico Cantores dicunt *Surrexit Dominus vere*, poſtea *Victimæ*, Sacramentum adorant, ſub umbella ad altare rurſum ferunt, Matutino initium fit. Interim Decanus Miſſam privatam recitat, ut Sacram Hoſtiam conſumet.

Paſchatis Feſto chorus univerſus magna pompa Epiſcopi ædes adiens, eum ad Veſperas evocat: poſt Veſperas diei proprias olim baptizatum ibant, nunc ad fontem cum pompa eunt canentes, *Laudate*, & *In exitu*.

Credo neque in Feſtis Doctorum, neque S. Mariæ Magdalenæ, neque Angelorum recitatur, ſecus in S. Joannis Baptiſtæ Feſto, quod ejus in eo mentio fiat, *qui locutus eſt per Prophetas*.

Cum ad Oblationem ventum eſt, celebrans offerenti ait: *Centuplum accipietis, & vitam æternam poſſidebitis*.

Ad *Orate Fratres*, ait *orate pro me fratres, & ſorores*, reſpondent vero, *Sit Deus in corde tuo, & in ore tuo, ut ſuſcipiat ſacrificium de manibus tuis pro noſtra, omniumque ſalute*.

Olim

Digitized by Google

Olim cum Hoſtiam elevabant, ſignum Crucis in aere ter faciebant, in SS. Trinitatis honorem.

Ad pacem dicitur: *Hæc Sacroſancta commixtio Corporis, & Sanguinis fit ſumentibus ſalus mentis, & corporis, & ad vitam æternam capeſſendam præparatio ſalutaris. Amen.*

Sueſſione, Canonici, & Capellani, qui ſunt *in Minoribus*, raſas cervices habent, atque ſtantes canunt cum pueris Clericorum veſte indutis, & junioribus Clericis.

Ad Miſſam Presbyter, cum Altare conſcendit, ſe convertit ad *Dominus vobiſcum*, quod poſt *Introibo* dicitur. Poſt elevationem uſque ad *Pater* omnes genua flectunt, & caput nudant.

In S. Gervaſii Cathedralis Patroni feſto juniores clerici manu una palmam ferunt, altera cereum.

Nulli ibi ſunt Beneficiati, ſed Canonici ſoli Officium univerſum abſolvunt.

Paſchatis die ſepulcrum in Sacello quodam paratur, ſuper cujus Altare Sacramentum ſtatuitur. Illuc Epiſcopus, & Clerus eunt; Crux, faces, & thus feruntur. Poſtquam vero antiphona de Reſurrectione decantata eſt, cantor ſolemni veſte indutus, tres Vicarios candidas togas habentes, atque in ejus Sacelli aditu ſtantes interrogat: *Dic nobis &c.* primus reſpondet *ſepulchrum*, alter *Angelicos teſtes*, tertius *Scimus*; tunc cantor ſe ad chorum convertens, ait: *Credendum eſt magis ſoli Mariæ veraci, quam Judæorum turbæ fallaci*. Poſtquam vero Sacelli janua aperta eſt, Epiſcopus illud ſubit, Sacramentum ſumit, duobus Canonicis albis indutis latus ſtipantibus, *Te Deum* canit, ad dictum Altare defert, illud adorat, pixidis, ſive calicis baſim oſculatur, inde diſcedit, atque cum eo duo Canonici, qui ſimul adſtiterant. Idem fere fit Bellovaci, & Lauduni.

Quemadmodum olim populus in Feſtis præcipuis Cathedralis officio adeſſe debebat; Parochi Cardinales appellati Epiſcopum in ſolemnioribus Miſſis comitabantur, Sacerdotalibus veſtibus induti. Idem Sueſſione fit. Eorum ſedes in Sanctuario eſt circa Epiſcopum.

Canonici, licet ſeorſim viventes, diu conſueverunt ad commune Refectorium certis diebus ire, ut ibi panem, vinum, & placentas abſumerent, a Parochis appoſitas, poſtquam Veſperas Patroni Parochiæ abſolverant, ſeu ut ibi cruſtulas mellitas una comederent, quo vitę in commune actæ memoriam renovarent.

Immo etiam poſt abolitum morem iſtum, Presbyter, Diaconus, & Subdiaconus hebdomadarii in clericorum cubiculum ſecedere debebant, atque hebdomadam illam ſimul degere.

Matutinum media nocte dicebatur, extatque tranſactio an. 1245. inter Capitulum S. Gervaſii, atque Abbatem S. Joannis inita, quem in S. Gervaſii templo noctu per hebdomadam ſuam adeſſe volebant.

Præpoſitus præcipua eſt dignitas, qui Epiſcopum, ut Dominum venerari, atque illi fidelitatis jusjurandum præſtare debet, læva modicum ſublata, ut ſignificet, dexteram ſe ad Capituli jura defendenda ſervare.

Juxta vetus ordinarium Canonici nudis pedibus Rogationum Proceſſiones obibant, atque cum illis Religioſi S. Joannis. Quatuor Cardinales Sanctorum corpora ferebant, Presbyter vero hebdomadarius thecam e collo ſuſpenſam gerebat, ubi B. Virginis reliquiæ incluſæ erant.

Religioſi S. Joannis venam omnes ſimul ſibi bis, vel ter per annum aperire debebant, ſive ad tuendam valetudinem, ſive ad naturæ vires frangendas. Epiſcopi illuc veniebant, atque ſibi pariter ſanguinem educi curabant, qui mos an. 1380. adhuc vigebat, vigetque adhuc apud Carthuſianos, apud quos *minutio* appellatur.

Anno 1621. Presbyteri Cardinales Preces Epiſcopo Sueſſionenſi obtulerunt, orabantque, ut ſibi aliqua ſaltem Miſſæ parte, cum in Cathedrali aderant, ſedere liceret. Epiſcopus ſedilia afferri juſſit: at contra Canonici reſtiterunt, unde magnæ turbæ exortæ ſunt.

Dum *Gloria in excelſis*, ſive Oratio canitur, Diaconus ſolus ad abacum it, vinum aquæ in calice miſcet, benedi-

ctio-

Digitized by Google

ctionem facit, atque ad Altare revertitur cum Purificatorio, quod ſuper Altare cum corporali ponit. Celebrante vero Offertorium recitante Diaconus calicem ſumptum it, pueris cum cereis, & thure præcedentibus, velum manu tenet, ut baſim calicis teneat, quem cum pompa geſtat, atque in altum tollit pueris cum incenſo thure uſque ad Altare præeuntibus.

Cabillone ad Ararim Epiſcopo aſſertum fuit vetus jus Cathedram ad Altaris ſcabellum ſtatuendi, cum Pontificali ritu Officium peragit, atque ter benedictionem impertiendi, vetitumque fuit Decreto Senatus Divionenſis an. 1654. ne Decanus, aliive eadem jura uſurparent. Alio vero Divionenſi Decreto an. 1655. Decani, & Canonici genua flectere debent, cum Epiſcopus benedictionem largitur.

Cantor jure ſuo Rectores, & Scholarum magiſtros per urbem, atque Diœceſim inſtituere poteſt.

S. Vincentii Feſto die ſex Urbis, & ſuburbiorum Parochi ſolemni Miſſæ veſtibus Sacerdotalibus induti adeſſe debent, veluti miſſam celebraturi, cum Miniſtris in majoris Altaris tabulato poſt peractam proceſſionem, cui primo adſunt Canonici cappis induti, & paræciæ miniſtri. 2. Parochi, de quibus paulo ante meminimus. 3. duo Subdiaconi, Canonicus cum paræciæ miniſtro, poſtea Diaconi, atque demum celebrans, ſive Epiſcopus, ſive Decanus.

Antiphonæ O O in Refectorio canebantur, quo Epiſcopus, & Capitulum cum pompa accedebant, atque inde collatio offerebatur; cum vero aliquando abuſus nonnulli irrepſiſſent, id ſublatum fuit an. 1624 Abolita quoque fuit Mariarum ceremonia, quæ inter Matutinum, & Laudes Paſchatis fiebat. Erat autem fere hujuſmodi. Duo Canonici Marias repræſentantes, atque violaceis cappis induti in chori lateribus ambulabant, & Reſponſoria hujus ceremoniæ propria canebant, quibus duo juniores clerici reſpondebant, altiori loco ſuper majus Altare conſtituti, atque angelorum habitu ornati, inde *Te Deum* canebatur. Ceremonia hæc, quod populi curioſitatem, atque riſus excitaret, ſublata fuit.

Capitulum Cabillonenſe an. 1350. ſæculare effectum eſt; anno enim 1231. Canonici Regulares erant. canonici in univerſum viginti quinque ſunt, Diaconus, cantor, Apocriſiarius, quatuor Archidiaconi, Succentores duo, tres Præbendati, quinquaginta paræciæ Miniſtri, octo juniores clerici.

Decanus a capitulo eligitur.

cantor ſedem ſuam prope Epiſcopi latus habet, ſpatiumque aliquod vacuum relinquit, cum Epiſcopus adeſt.

Epiſcopus cabillonenſis canonicus non eſt, immo neque eſſe poteſt, neque ſedem in choro niſi pretio conductam habet. Quatuor enim modios tritici menſuræ cabillonenſis capitulo annis ſingulis pendit pro ſede, quæ illi conceditur. Quod ab Andrea Payeto Epiſcopo anno 1454. approbatum fuit.

Ad Primam *Quicumque* in cathedrali nudo capite canitur.

Carnuti, Eccleſia a Fulberto reſtituta fuit anno 1020. Eadem ſæpius incendio conſumpta, atque denuo reſtaurata fuit.

Anno 1510. Anna Britannica cantorem ſecum Carnuto abduxit, aitque ad capitulum: Vos parvam vocem mihi dediſtis, ego majorem vobis reddam, campanam ſcilicet, quæ Anna, ſive Beneficiorum appellatur, quia cantor ille, quem ſecum duxerat, Faber appellatus, cui canonicatum Carnuti poſtea dedit, ter mille libras capitulo dono dedit, ut campana illa poſt Paſcha uſque ad Feſtum Trinitatis pulſaretur a ſexta pomeridiana uſque ad ſeptimam. Poſtea canonicus alius Girardottus nomine quatuor mille libras dono dedit, ut a Feria ſecunda poſt Trinitatem uſque ad S. Remigii Feſtum pulſaretur, ut populus Deum pro terræ frugibus oraret.

canonici Matutinum media nocte recitant: at Everardo Sub-Decano, cum ad Matutinum iret, occiſo, ea lege a Summo Pontifice ſoluti fuere.

Cum Epiſcopus *Pax vobis* ait, vel officium peragens *Dominus vobiſcum*, chorus nihil reſpondet; verum duo pueri, qui

Digitized by Google

qui candelabra ferunt, tacita voce reſpondent; quod itidem cum Papa ſacrum facit, fieri ſolet.

In cœna Domini Diaconus in Cathedrali Sacramento benedictionem largitur choro, atque etiam populo, antequam illud arcæ ad Evangelii latus recondat, ubi Hoſtia in diem ſequentem ſervatur.

Juxta veterem morem Epiſcopus, & Canonici Carnutenſes in Cathedrali ſepeliri non poſſunt, ſed in S. Aniani Eccleſia.

Laſcurræ, Epiſcopo Presbyteri ſinguli Synodi tempore quidpiam tribuere debent in ſumtus, & onera Diœceſeos. Olim vervecem, pullum, atque ad prandium neceſſaria afferre debebant.

Capitulum ſæculare effectum eſt anno 1537.

Canonici juxta Statutorum tenorem in choro cum cantoribus, & Beneficiatis cantare debent, idque ſe ſervaturos, cum poſſeſſionem adipiſcuntur, jurejurando pollicentur.

Canonici chorum bini ſubeunt, atque inde exeunt.

Ad Symbolum *Quicumque* caput nudatur, cum dicitur: *Sed neceſſarium eſt ad æternam ſalutem, ut Incarnationem* &c. atque præterea cum dicitur *Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum*. Cum Epiſcopus Sacrum facit, Senior Canonicus Presbyteri aſſiſtentis munere fungitur; Hebdomadarius vero, aliuſque Canonicus Diaconi, atque Subdiaconi. Cives Campanas Cathedralis ære ſuo fundi curare debent, cum eas frangi accidit; hinc in funere præcipuorum civium pulſari ſolent.

Aureliæ, poſtquam Pœnitentiarius Feria quarta Majoris Hebdomadæ in Cathedrali concionatus eſt, cineres benedicit, capitique illorum, qui ſe ſiſtunt, imponit. Ita & in cœna Domini poſt concionem ſacellum ſuum adit, quo Pœnitentes pannis lineis, aliiſque contecti conveniunt; viri autem palliis ſuis faciem tegunt. Poſtquam Pœnitentiarius preces aliquot ſuper eos fudit, univerſi Proceſſionem inſtituunt, genibus flexis circa chorum perreptantes, quos ſub-Pœnitentiarius præit, ſubſequiturque Pœnitentiarius, ambo ſtolam geſtantes. Poſtquam ad Sacellum reverſi ſunt, omnes ſe ad Pœnitentiarii pedes provolvunt, eoſque ordine oſculantur. Pœnitentiarius aqua benedicta eos luſtrat, inde diſcedunt. Aliquando quadraginta ſunt, vel quinquaginta.

Aureliæ, SS. Sacramentum exponitur, atque per vices Proceſſio fit in ſingulis Eccleſiis. Ad S. Petri prima menſis Dominica; altera in Eccleſia S. Paterni: tertia in Eccleſia S. Donatiani; quarta, & quinta, ſi adſit, in Eccleſia S. Pauli. Anno 1344. Canonici cum animadvertiſſent a longo tempore neminem onus ſuſcipere voluiſſe Canonicorum animas dirigendi, neque domeſticorum ipſorum confeſſiones audiendi, ſtatuerunt, ut impoſterum Pœnitentiarius Canonicorum Parochus eſſet, eique viciſſim S. Petri Parochiam extra muros adſignarunt, ubi Vicarium perpetuum conſtituit, quod a Joanne de Conflans Epiſcopo Aurelianenſi an. 1344. atque a Papa Clemente VI. an. 1346. confirmatum fuit.

Rothomagi, Turris, ubi campana eſt, Georgius Ambaſienſis appellata, *Turris Butyri* dicitur, quod a Fidelibus conſtructa ſit, illiſque ob id venia butyrum Quadrageſima comedendi conceſſa ſit, quod antea vetitum erat.

Olim Aſcenſionis die ſupra majorem Eccleſiæ januam canebant *Viri Galilæi*, atque inde populo Jubilæi tempore benedictionem largiuntur.

Quotidie thure luſtrantur in choro monumenta, quibus Carolus V. Galliæ, atque Henricus III. & Richardus I. Angliæ Reges conditi ſunt.

Palmarum die fit Proceſſio Corporis J. Chriſti. Circa tertiam matutinam Presbyter e ciborio Sacram Hoſtiam ſumit, quam in alio ſtatuit, portatque reverenter ad januam circa dextrum chori latus, collocatque in geſtatili quodam Tabernaculo ſuper menſa vitris junctis concluſo, ut ſpectari, & adorari poſſit. Hora ſexta poſt Laudes duo Presbyteri humeris illud ſub umbella geſtant, atque ita ad Templum S. Gothardi defertur, quod olim extra Urbem erat, ſine Cruce, & ſine Clero,

plus

Digitized by Google

pluribus facibus, & cereis comitantibus, atque univerſo populo ſequente. Ibi Miſſa de SS. Sacramento recitatur, perſtatque uſque ad decimam, atque a Populo adoratur. Hora Nona canonici poſt Palmarum benedictionem illuc cum Palmis eunt, concio habetur, poſtea Sacramentum ad Eccleſiæ fores exponitur, atque clero, & populo præcedente, & canente *Hoſanna* ad Cathedralem rurſum defertur.

Mediolani Canonicorum jusjurandum hujuſmodi eſt: Signius lib. *de ordine Canonicorum*. *Ego frater N. promitto ſtabilitatem in hoc loco in honorem Sanctæ Theclæ martyris constructo, & profiteor Clericatum, atque Sanctitatem, & communiter vivendi ſocietatem juxta meum poſſe, ſecundum Regulam, & inſtitutiones B. Auguſtini, & cæterorum Patrum. Promitto etiam obedientiam Domino Epiſcopo, ceteriſque fratribus in hoc loco conſiſtentis.*

Canonici ſupra lineam tunicam ſemper plicatam cappam e levis texturæ panno rubro geſtant, rubra tela ſerica ſimul cum cucullo integre ſubſutam. Lectores talarem tunicam fulvi coloris habent, ſuperpelliceum, & almutiam; Minores chori Miniſtri tunicæ lineæ loco ſuperpelliceum habent, ſupra illud vero cappam cum cucullo e leviori texturæ panno nigro circa extremam oram viridi tela ſerica ſubſutam.

Adventus ſex hebdomadas habet, incipitque Dominica poſt S. Martinum. Sexta Dominica celebratur Incarnatio Domini, & vigeſima quinta Jeſu Chriſti Natale.

Hoſtiæ ab Eccleſiaſticis fiunt cum precibus, & celebritate.

Canonici Mediolanenſes, & Calaguritani Cardinalis titulum a tempore hominum memoriam ſuperante poſſident, eaque de cauſſa rubram togam geſtant.

Quatuor mulieres albis nigriſque veſtibus Religioſarum more indutæ quotidie ad Chori Cathedralis januam accedunt, atque ante Miſſæ offertorium Eccleſiaſticis panem, & vinum conſecranda offerunt, & ad hanc diem Diaconiſſæ appellantur.

Romæ ovis, & lacte jejunii diebus numquam vescuntur.

Ad S. Agnetem areæ, quæ vulgo *Navona* dicitur, cavea circi agonalis, quo s. Agnes violanda ducta fuit, appellatur *in fornicibus circi agonalis*, unde fornicationis nomen effluxit.

In Eccleſia S. Petri magna fit celebritas 22. Februarii ob Cathedram S. Petri Antiochiæ, nulla ob Romanam.

Sabbatho poſt Septuageſimam larvati incedere incipiunt, idque horis pomeridianis tantum. Dominicis vero, & Feriæ ſextæ diebus larvarum uſus omnino vetitus eſt. His inſaniis perdurantibus in Capitolio Campanæ omnes tinniunt, atque ſingulis his lætitiæ diebus ſub veſperum ludicrum equorum certamen in via Curſoria exhibetur.

In nonnullis Eccleſiis preces Bacchanalium fiunt. Aliquot Religioſorum Collegia per vices ſupplicationem inſtituunt, illaque peracta Religioſus quidam Cathedram aſcendit, atque contra Bacchanaliorum inſanias declamat, ceteri flexis genibus illum audiunt; abſoluta vero qualibet Concione ſymphonia habetur.

Canonici s. Petri, atque aliarum præcipuarum urbis Eccleſiarum Paſchatis tempore almutiam neque in capite, neque in brachiis geſtant, ſed cappam cucullatam ad inſtar Cardinalium deferunt.

Romæ S. Martini Feſtum, fere ut a Galliæ populis s. Rochi, celebratur.

Epiphania ea die inſtituta fuit, qua Romæ tres Auguſti triumphi celebrabantur; ea vero dies maxime celebris apud Paganos erat. Ad hujus memoriam abolendam Regum Feſtum inſtitutum fuit, atque Antiphona *Tribus Miraculis* decantata, ut trium Auguſti triumphorum memoria per tria Jeſu Chriſti miracula extingueretur.

Romæ Presbyteri ſæpe in Eccleſiis pileum, & ſuperpelliceum geſtant, atque ita per vias incedunt.

Quatuor Adventus Dominicis quatuor Mendicantium Ordines conciones coram Papam habent, Dominicani ſcilicet, Franciſcani, Auguſtiniani, & Carmelitæ. Concionator ad Pontificis

pedes

pedes adducitur, accipitque ab eo benedictionem. Idem fit quatuor prioribus Quadrageſimæ Dominicis; quinta vero Prælatus quidam, vel Jeſuita concionatur. Sexta nulla concio habetur.

In Eccleſia S. Joannis Lateranenſis poſt Officium non dicitur collecta, ſed tantum Oratio Dominica. Durand. l. 4. c. 5.

Florentiæ, Cathedralis Eccleſia S. Mariæ de Flore appellata s. Reparato dicata eſt. Præter Canonicos, & ſexaginta Capellanos, centum & viginti juniores Clerici extant, qui toti officio, atq; adeo minoribus etiam horis, adſunt. Matutino certus tantum numerus pro Feſtorum ratione adeſſe ſolet.

Matutinum noctu ſemper incipiunt; verum id ſingulis hebdomadis mutatur. Longioribus æſtatis diebus ſub noctis medium, Majo hora ſecunda, atque recedente Sole retro quoque trahitur Matutini tempus, ut breviſſimis hyemis diebus hora quinta incipiat, atque Laudes ſub lucis exortum. Sol oritur Primæ tempore, quam una cum Laudibus recitant. Poſt trium horarum intervallum Tertia ſolemniter ſemper cantant, duobus Choriſtis cappa indutis ſemiduplicibus, & majoribus diebus baculos geſtantibus. Inde Miſſa celebratur, atque poſt eam Sexta, & Nona recitantur tantum, non canunrur; quod extra horas proprias abſolvantur. Veſperæ hora quarta peraguntur, atque inde Completorium. Horum cappa ſemper violacea eſt, ſerico raſili rubri coloris ſubſuta.

Rotomagi anno 1324. ſtatutum fuit, ut Matutinum non amplius media nocte recitaretur, cui rei occaſionem dedit Canonicus quidam, qui, dum ad Matutinum iret, occiſus fuerat. Huic ſimile ſtatutum Carnuti tempore Fulberti conditum eſt.

Remiremonti Canoniciſſæ Veſperas Defunctorum ſingulis Adventus Dominicis recitant, poſt Veſperas diei proprias.

Singulis Quadrageſimæ tertiis Feriis poſt Completorium Pſalmos Graduales flexis genibus abſolvunt:

Hyeme prunas ardentes in Choro habent.

Singulis Dominicis Canoniciſſa quædam per vices Communionem pro Communitate peragit, & peculiarem locum occupat, atque omnium prima ad oblationem accedit.

Ubi quædam Proceſſiones fiunt, veluti Rogationes, ipſæ Presbyteros Eccleſiæ ſuæ uſque ad certum locum ducunt, eiſque in reditu certo quopiam loco obviam eunt.

Ter tantum generalem Communionem peragunt, Paſchatis, Pentecoſtes, & Natalis tempore. S. Stephani Feſtis diebus juniores primæ ad oblationem pergunt, Abbatiſſa vero poſtremo loco.

Paraſceves die nudis pedibus ad crucem adorandam eunt, atque Abbatiſſa omnium prima.

Paſchatis feſto Officium incipiunt per aquæ benedictæ luſtrationem, atque inde fit proceſſio in Cœmeterio.

Per Aſcenſionis octavam Nona ſub meridiem ſeorſim ab officio dicitur.

Ad Corporis Chriſti Proceſſionem ſimul cum Presbyteris eunt, ſimul cum illis canunt. Dominicis diebus Parochus Proceſſionem SS. Sacramenti peragit, cui Virgines omnes adſunt, Abbatiſſa vero ſola, atque omnium prima procedit.

S. Joannis Baptiſtæ, & s. Petri Vigiliis poſt Completorium ignis accenditur.

Panis benedicti loco Hoſtiæ ſunt.

Abbatiſſa, & Decaniſſa ſolæ Lectiones ſede ſua non relicta recitant; reliquæ e pulpito prælegunt.

Poſt *Gloria Patri* adorationem faciunt.

Cum Religioſa quædam moritur, Campanæ per menſem mane, & veſpere quarta horę parte pulſantur, pro Dignitatibus vero per dies quadraginta. Interim Cives luctuoſis veſtibus uti debent, neque ullum publicæ lætitiæ ſignum edere.

Religioſæ omnes in Cœmeterio conduntur, atque ibi ſingulæ, poſt ſedem obtentam, locum ſibi deſignant, ad quem certis diebus ad Defunctorum Officium recitandum accedunt.

Remis Celebrans *Introibo* in Sacrario recitat ad Crucifixum converſus, inde ad Altare pergit, illud vero non aſcendit niſi ad Offertorium, atque interea in exedra contra populum ſedet, atque ſudariolum e minimo ſiniſtræ digito appenſum gerit.

Ante Altare novem ingentia candelabra ſtatuuntur conorum ludi inſtar, per quæ Miniſtri, & Celebrans tranſeunt.

Ad thus Dignitatibus in Miſſa offerendum cathedram conſcendunt; Altare thure luſtrato in altioribus cathedris thus incendere pergunt, tergo ad Altare converſo.

Cum Archiepiſcopus ſolemne ſacrum peragit, ad Miſſæ finem quatuor, aut ſex Canonici cappis induti genibus flexis in ultimo Altaris gradu conſiſtunt, atque ibi Gregoriano ritu canunt, *Ad multos annos* coram Archiepiſcopo, qui eos ad prandium vocat.

Canonici rochetum geſtant more Epiſcoporum.

Qui cappas geſtant, cathedras aſcendunt ad Antiphonas denunciandas; præter duodecim juniores Clericos ſunt & duodecim minores Hebdomadarii, qui Canonicos præcedunt, eorumque ſyrma tenent, cum hyemali veſte ſunt induti.

Clerici minora Officia habentes *Cultores* appellantur.

Senone thuris luſtratio habetur ad ſecundum Reſponſorium cujuſque Nocturni, atque ad *Benedictus*. Ad Reſponſoria thurificant juniores Clerici in cathedris, ad *Benedictus* Acolythi cappis induti, qui ſtant ad ſubſellia juniorum ad Altaris latus abſque Almutia, & ſine pileo. Sunt autem omnino octo.

Duo illi, qui genibus flexis thus adolere debent in ultimo Altari gradu, ſemel in medio, atque itidem ad dexteram, & ſiniſtram incenſum agitant. Mox adſurgunt, Altare oſculantur, cujus mappam Acolythi cappa induti elevant Feſtis majoribus ad Laudes, & ad Veſperas. Inde retro ad Reliquias eunt, quarum Altare quoque oſculantur. Archiepiſcoporum tumulos etiam incenſant, atque ſemel erga ſingulos thus agitant; ubi vero duodecim loculo conditi ſunt, bis agitant.

Choriſtis thus non offertur niſi a junioribus, vel Acolythis poſt incenſum iis oblatum, qui priores obtulerant.

Nulla ſunt in Choro ſubſellia, atque Cantor Epiſtolæ tempore cathedram e ſuperiori loco conſcendit e regione Aquilonari.

Nulla ſunt organa, neque Muſicæ artes.

Judica, & *Confiteor* in Sacrario dicitur; Celebrans longam proſtrationem coram Altari facit, atque illud aſcendit dicens *Aufer*.

Quotidie ad Primam *Quicumque* dicitur.

Olim baculus cantoralis ebeno tantum, vel ebore candido, vel nigro conſtabat, neque communi baculo altior erat.

Canonici Diaconi cum Canonicis Presbyteris promiſcue juxta eorum receptionem incedunt propter S. Stephanum Patronum. Ad *Gloria in Excelſis* Presbyter, atque comites ejus, genua flectunt ad illa verba *Adoramus*, atque ad *Suſcipe*.

In majoribus funeribus Calices ad oblationem ferunt cum vino, & pane azymo ſuper patina.

Aliquando ſex ſunt cappa induti, tres ſcilicet ex utroque latere, qui ſeorſim in choro unus poſt alium ambulant, atque ſpaciantur.

Vetera periſtromata, quæ majoribus Feſtis in Choro adhibentur, dono data fuerunt a Salaſare Archiepiſcopo Senonenſi, ex impenſis, quæ lucratus fuerat adverſus Capitulum Pariſienſe occaſione magnæ cujuſdam litis inter ipſos agitatæ, quod Capitulum Pariſienſe aliquando vetuiſſet eum Cathedralem ſuam tamquam Archiepiſcopum ſubire, quod an. 1498. evenit.

Archiepiſcopus juriſdictionem habet in Canonicos, atque Dignitates Eccleſiæ ſuæ, atque etiam in ipſos Parochos, quorum Patronatus ad Capitulum ſpectat.

Archiepiſcopus inſtallatur in ſua Eccleſia, ut ceteri Provinciæ Epiſcopi ab Archidiacono, qui eum in poſſeſſionem inducit; & remunerationis ergo Archiepiſco-

Digitized by Google

piſcopus illi marcam auri, ſingulis vero Canonicis Presbyteris marcam argenti largitur.

Lugduni in Eccleſia S. Joannis, Celebrans majoribus Feſtis duos Presbyteros habet caſulis indutos, qui Symmuſi, vel Concelebrantes appellantur, vulgus ſex Muſas appellat, & aſſiſtentium munere funguntur. Diaconus, & Subdiaconus mitras habent.

Dicitur *Dominus*, dum Altare Sacerdos oſculatur, & *vobiſcum*, cum ad populum convertitur. Nulla datur benedictio, ſed Celebrans ſe ipſum benedicit.

Epiſtola ad dexterum Altaris latus legitur, atque Evangelium ad *Iube*.

Veſperæ hora quarta recitantur, ſignumque Campana editur hora tertia, & dimidia; majoribus Feſtis quinquies Campanæ pulſantur.

In ea quatuor & viginti juniores Clerici adſunt: Miſſæ Subdiaconus incenſat ſub Veſperarum initium. Qui Officium peragit, orationem infra Altaris gradus recitat. Viginti juniores, quaterni, in medio chori diſponuntur ad canendum *Benedicamus*. Confeſſorum Feſtis flavus color adhibetur, quatuor exceptis, quibus *Florebit* ad Invitatorium dicitur, S. Antonii ſcilicet, S. Ludovici, S. Juſti, & S. Martini, quibus virides veſtes uſurpantur.

Non dicitur *Pontificis* in orationibus niſi Paparum, & Archiepiſcoporum Lugdunenſium.

Narbone Canonici Calongi appellantur, atque tot *Conduciarii* ſunt, quot Canonici, qui ſuperius ſedent. Beneficiati vero infra illos cum Canonicorum *Vicariis*, qui iidem fere ſunt ac Cardinalium Caudatarii.

Cantoris baculus *Ferculum* appellatur, atque inde fortaſſe Ferulæ appellatio oritur. Aliorum Choriſtarum baculi alio nomine appellantur, aliamque figuram habent.

In majoribus Feſtis quatuor longiores baculos cum ferulâ geſtant, & ad Veſperas thus adhibent baculum manu tenentes. Ex illis unus Antiphonam annunciat, & Pſalmum præcinit.

Organa per ſingulas Chori columnas diviſa ſunt, & per ductus quoſdam afflantur, unde æqualiter ubique audiuntur, atque magno ſunt Eccleſiæ ornamento.

In Cœna Domini ſinguli Canonici duodecim pauperum pedes lavant, adeoque hi ducentorum numerum excedunt. S. Stephani die Diaconi omnia in Choro peragunt, S. Joannis Feſto Presbyteri, Innocentium vero juniores.

In Feſtis primæ claſſis duodecim cappis induti, baculum ſinguli geſtantes, & cereo accenſo illi ſuper impoſito, coram Altari in hemicycli formam conſiſtunt, verſiculos, *Venit*, & Hymnum canunt. Paſchate inter Laudes, & Matutinum adhuc Mariarum, & Angelorum ſpectaculum ſuper Altari exhibetur.

Olim Pentecoſtes feſto dum Tertia canebatur, ignis ex fornice dejiciebatur.

Natali ad primum Nocturnum color eſt ruber, ad ſecundum albus, ad tertium violaceus. Primum Reſponſorium canitur a ſex cappa indutis cum infulis, & baculis. Diaconus canit Genealogiam ad Jube cum infula, quem comitatur Subdiaconus, & ipſe infulam geſtans.

Cenomani, Celebrans cappa indutus Veſperas exorditur, choriſtæ vero in inferioribus chori ſellis ſedent. Duo Clerici cum cappis reſponſorium canunt ad Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam. Celebrans reſponſorium breve dicit cum *Alleluja*, & Clericus Verſiculum.

Menſa ad Evangelii latus ſine mappa adſtruitur. In ſemiduplicibus duo ſunt Diaconi, totidemque Subdiaconi; in minoribus feſtis unus tantum Diaconus, & unus Subdiaconus.

Dum Confeſſio dicitur, omnes altaris miniſtri in genua ſubſidunt, iterumque genua cum Sacerdote flectunt ad *Suſcipe deprecationem*. Expleta a Sacerdote collecta defertur liber ad latus Evangelii, & Sacerdoti offertur calix, in quo vinum, & aqua ineſt, cum patina ſuperimpoſita. Inde ſedem petit, Epiſtolam, Evangelium, & quæ utrumque intercedunt, auditurus: ea enim ipſe non legit.

Digitized by Google

Aqua, qua Sacerdos manus ſuas abſterſit, in æneam piſcinam projicitur. Poſtquam chorus in fine Miſſæ cecinit *Deo gratias*, Celebrans canit verſiculum *Ave Maria*, & chorus ſubdit, *Benedicta tu*; celebrans deinde in medio altaris dicit, *Deus in adjutorium* Sextæ, & regrediens S. Joannis Evangelium recitat.

Aureliani, ad Laudum *Laudate*, celebrans cum cappa ad altare pergit, & in cornu Epiſtolæ capitulum canit, ibique remanet uſque ad *Benedictus*; tunc enim altare incenſat, ac poſtea cappa indutos, & ipſe a clerico incenſatur; redit deinde ad cornu altaris, & in parvo quodam ſuggeſto collectam dicit. Poſt *Benedicamus* diſceditur, nihil aliud addendo.

Ad Miſſam canitur Graduale, & *Alleluja* ad *Jube*; Canonici ad altare ſe vertunt ad collectas, & ad ea omnia, quæ celebrans dicit. Subdiaconus pacem defert omnibus adſtantibus in choro; duo clerici dicunt: *Domine ſalvum fac regem*, quibus neque reſpondetur, neque dicitur collecta.

Noviomi, canonici ſoli Miſſam Defunctorum canunt, abſque cantoribus, & clericis, qui ad Tertiam redeunt. Canonici totum Officium peragunt.

Celebrans, Diaconus, & Subdiaconus almutias deferunt, uſque quo altare conſcendant: urceoli exhibentur ante *Gloria in excelſis*; chorus univerſus, celebrans, & miniſtri genua flectunt ad *Suſcipe*: ad elevationem ante *Pater* Diaconus, & Subdiaconus in genua ſubſidunt. Epiſtola, Graduale, & *Alleluja* dicuntur ad *Jube*.

In hodierno Miſſali nihil fit de Viſitatione, Transfiguratione, S. Urſula, Præſentatione. Sancti Petrus, & Paulus Octava carent: Quinque tantum ſemiduplicia feſta per totum annum occurrunt, S. Albinus, S. Eutropius, S. Mauritius, S. Remigius, & S. Miſſus. S. Eligii feſtum, quod Junio celebratur, non eſt translatio, ſed dies electus, ut peregrinorum pietati fieret ſatis, qui menſe Decembri eo nequeunt ſe conferre.

Pentecoſtes die ad Tertiam funiculo demittitur columba, quæ circum Eccleſiæ fornices volitat.

Canonico adſignata eſt Extremæ Unctionis, & Viatici adminiſtratio omnibus civitatis ægrotis.

Cameraci, ad Miſſæ Majoris *Credo* Subdiaconus Evangelium oſculandum defert. Ad Veſperas dicitur hymnus ante capitulum tam in Officio diei, quam in Officio *de Beata*.

Canonici in capitulum non pergunt ad dicendum Martyrologium, niſi Dominica. Archiepiſcopus Miſſam majorem celebrat tantummodo in Paſchate, Natali, & Aſſumptione.

In cathedrali una Præbenda Medico debet conferri, tres Nobilibus, ſex Juriſtis, quatuor Theologis graduatis, duo Eccleſiæ Miniſtris.

Maſſiliæ, feria ſexta majoris hebdomadæ in cathedrali crucifixus rubra caſula induitur, & a duobus Sacerdotibus alba, & ſtola amictis, nudiſque pedibus defertur.

Olim in ſupplicationibus ſola crux cathedralis ferebatur, ſub qua omnes tam regulares, quam ſæculares Sacerdotes procedebant.

In ſupplicationibus, quibus interſunt Epiſcopi, reliquiæ ſemper deferuntur, ut ait liber rubeus cathedralis: cum vero Epiſcopi non interſunt, defertur liber Evangeliorum apertus. Ipſimet Epiſcopi reliquias geſtabant a Levitis albatis in ſellulis vectati, quod Concilium Bracarenſe an. 675. interdixit. Ratio, ob quam Epiſcopi reliquias ipſis præſentibus deferendas curant, procedit ex Arca, quæ ante Moyſem portabatur. Reges noſtri S. Martini cappam in eorum tutela geſtari volebant. S. Ludovicus juſſit, ut SS. Sacramentum deferretur, ut hodie Pontifices conſueſcunt, qui, ut ait Genebrardus, morem hunc ab antipapa Benedicto XIII. deſumpſerunt.

In Adventu poſt Matutinum, antequam Laudes inciperentur, aliquamdiu intermittebatur Officium, ut Meſſiæ adventus expectaretur. Tunc univerſus chorus in genua procumbebat, & ſolemniter canebat: *Emitte agnum Domine dominatorem*, quod perſequebantur uſque ad Natalis Vigiliam, qua J. C. Nativi-

Digitized by Google

tivitas à quatuor choriſtis annunciabatur. Archidiaconus deinde cappa ſerica indutus, ceterique omnes ſe proſternebant, terram deoſculantes, ut J.C. exciperent, tum Archidiaconus Evangelium diei legebat e ſuggeſto, cui aderant cappis induti, crux, ſubdiaconi, & thuriferarii, & interea nola major pulſabatur. Conſtantinopoli Sanctum Nativitatis Evangelium oſculandum Imperatori deferebatur in ejus ſacellum; liber iſte pretioſo pluteo fulciebatur; Cantores rubris veſtibus induti pro Imperatore canebant, *Vivat, vivat*. Codin. l. 84.

Maſſiliæ ad J.C. Nativitatem ſe parabant reconciliatione: inimici alter alterum inviſebant; initaque mutua, inviolataque amicitia, epulabantur, quod in munera, & excellus poſtea deſcivit. In hoſpitalibus ea die ingentes eleemoſynæ erogantur: præcipue vero puerperæ apparatis epulis excipiuntur. In familiis benedicitur ſtipes natalitius, illum vino aſpergendo, & dicendo, *in nomine Patris &c.*

De fructu appellantur Eulogiæ, quæ Presbyteris a Natali ad Reges diſtribuuntur ad Laudes, dum dicitur *Benedictus*. In Burgundiæ comitatu hæc ceremonia fit ad Veſperas, cum dicitur antiphona *De fructu*.

In Epiphania plura ſuperſtitioſa peraguntur, inter quæ Rex fabæ, *Phebe Domine*, id eſt, *Faba Domine*, rex fabæ.

Dominica Palmarum, placentæ, omnigenique fructus ramis appenduntur, quod vetitum fuit in Concilio provinciali Aquenſi an. 1585. *Curati ne permittant eſculenta appendi olivis benedicendis, moneantque populum benedictionem illam non cadere ſuper eſculenta, ſed ſuper ramos*.

Feria ſexta in Paraſceve omnes S. Victoris Religioſi ſacram ſynaxim ſuſcipiebant, quod eis commendaverat Robertus de Arbricella.

Olim univerſus populus proſtratus jacebat poſt præfationem uſque ad *Agnus*.

Cum quis in ſupremo vitæ agone verſatur, pulſatur nola, omnes in Eccleſiam ſe conferunt, & publice orant; educitur S. ciborium, & datur benedictio. In ædibus autem ægroti, deficiente cereo benedicto, mulieres candelas ſumunt, accendunt, extinguunt dicentes, *in nomine Patris*: eas iterum accendunt, & extinguunt dicentes, *& Filii*, quod tertio præſtant dicentes, *& Spiritus Sancti*.

Quoad Capitula. Humabantur olim in capitulo Eccleſiæ Pariſienſis, & in clauſtro omnes canonici, quod adhuc ſervatur apud canonicos regulares, aliosque Religioſos, ut in omnibus conventibus, qui inibi habentur, mortis cogitatio ob oculos verſaretur. In iis quotidie codices mortuales legebantur, & cogebantur conventus. Capitula, & clauſtra loca erant, in quibus Spiritus Dei ſemper regnabat.

Hebdomadarius octiduo ſecedebat, beneficia conferebat, edicta edebat, Pariſiis, & alibi.

Arelate. Archiepiſcopus privilegium habet a P. Clemente IV. crucem erectam per totam provinciam deferendi. Imperator, Henrico III. regnante, ei poteſtatem dedit in inſignibus coronam gerendi, ut adhuc gerit; quodque ejus Eccleſia, non ſecus ac Romana, nonniſi poſt 100. annos præſcriberet.

Cum S. Trophimi canonici ſupplicationibus interſunt, curati omnes, & Religioſi, propriis crucibus in Eccleſia Metropolitana relictis, ſub hujus cruce procedunt. Cœtus ſæculares, & regulares ad mortuum ſepeliendum invitati, cum propriis crucibus ad defuncti domum corpus ſumpturi pergunt, ibique cum cruces relinquere nefas ſit, eas demittunt; ſolaque cathedralis crux apparet.

Generalis Rogationum ſupplicatio fit feria quarta, & in ea omnes ſacrarum reliquiarum thecæ geſtantur; feria quinta ſola S. Antonii theca defertur, quæ cum ad Benedictinos ſpectet, hi ſoli, non vero capitulum, vel clerus ſupplicationi interſunt.

Matiſcone, in cathedrali aderant olim canonici, Monachi, canonici Regulares, Equites, canoniciſſæ, & laici; neque admittebantur, niſi nobilitate,

tate, vel gradu aliquo præſtantes. Horum numerus ad 20. a P. Clemente VI. ſtatutus fuit.

Tulli, an. 1435. a Capitulo decretum eſt, ut octo poſtremi Canonici ſemper Subdiaconi remanerent, neque poſſent ad Ordinem ſuperiorem tranſire, niſi eorum locus ab altero occuparetur. Quod ſi Presbytero Canonicatum deferri contigiſſet, ei non liceret ſacrum ad altare majus peragere, neque alium ordinem exercere, donec inter Presbyteros locum obtinuiſſet.

Anno 1458. Canonicis interdictum eſt tunicis talaribus ſericis, aut e caprarum villo contextis, & pileis uti; ſtatutum vero fuit, ut veſtibus nigri tantum, vel fuſci, ſeu fulvi coloris ſe induant, & *biretum* ſemper geſtent, excepta graviori hyeme, qua eis fas eſſet humerale in urbe, & pileum in itinere, vel decidente pluvia deferre.

Anno 1559. de Decanorum jure decretum eſt, ut Decanus reſidere teneatur, primum locum in choro, in menſa, & in cantu obtineat, calculum ſuum poſt Præſidentem ferat, Capituli Curatus ſit, ſemel in annum Canonicorum, aliorumque Eccleſiæ Presbyterorum confeſſiones audiat, Sacramenta vel per ſe, vel per alium adminiſtret, morientibus abſolutionem impertiatur, Antiphonas ad Magnificat, & Benedictus præcinat, Confiteor, & abſolutionem ad Completorium recitet, ultimus in ſupplicationibus procedat.

Tullenſes Canonicos Henricus IV. obſtrinxit, ut Tullenſi Præfecto thus adhiberent, quod numquam antea præſtiterant, eiſque Brevi Pontificali vetitum erat.

Habetur in Cathedrali Sacerdos appellatus *Dartícularius*, qui ſcilicet in clericorum dormitorio cubare tenetur. An. 896. Canonici in communi degebant, ut ex regia membrana liquet. Feria quarta, ſexta, & Sabbatho quadrageſimæ in choro diſtribuebatur piſcis. Cum cœnare nefas eſſet, Collatio ſequebatur immediate Completorium, & fiebat modo in Capitulo, modo in choro uſque ad 16. ſæculi finem; tunc enim ob inſultus militum, qui aſſidui completorio intererant, ut aliquem vini calicem lucrarentur, abolita fuit.

Ad Septuageſimam Clerici cæremoniam exequiatum *Alleluja* peragebant, illud figura quadam cum aqua benedicta repræſentantes.

Epiſcopus ſuperhumerale, quod ſtola quædam lata eſt, defert.

Bertramnus Tullenſis Epiſcopus ſtatuta an. 1359. edidit, quibus mandat, ut Synodo Diœceſanæ interſint omnes Diœceſis Abbates regulares, alba, & cappa induti, & paſtoralem pedum manibus tenentes; Decani vero, & Præpoſiti Collegiatarum Eccleſiarum, ſimiliter albati, & almutiam in capite ferentes.

Robertus d' Harouè, cantor, & Canonicus Tullenſis an. 1433. morem invexit canendi, uniuſcujuſque horæ canonicæ initio, *Ave Maria*; qui deinde per totam diœceſim obtinuit.

Burdegalæ Cantor per æſtatem cum baculo almutiam in capite defert; & in omnibus præcipuis Eccleſiis qui cappis induuntur, baculos ſeu capitatas virgas argenteas geſtant ſolemnibus feſtis, tam in ſupplicationibus, quam in choro; in Cathedrali Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi ad altare procedentes almutiam in capite ferunt.

Catalauni, ſolus Epiſcopus introitum ad altare dicit; Dignitates, & reliqui eum recitant ad Chori fores.

Bellovaci quotannis die 20. Julii S. Agadrennæ ſacro fit ſupplicatio, qua mulieres primæ incedunt, eo quod an. 1472. Joanna Huchetta ſenior Burgundiones lapidibus adorta eos urbis obſidionem ſolvere coegerit.

Cantor antiphonam non annunciat, niſi Epiſcopo, vel Decano, cum feſtis ſolemnibus rei ſacræ præeſt, & iis tantum diebus baculum gerit. In feſtis ſolemnibus ad Veſperas & Matutinum duo Canonici eum comitantur, & antiphonas annunciant: ipſe vero ſolus ſpatiatur in medio ab Aquila ad aram uſque; alii duo juxta morem.

In Viſitationis feſto, duo Clerici tunicati, ad ſtationem Miſſæ in Navi, alter ad alterum ſe convertunt, ſibique invicem dicunt. *Unde hic mihi* & *Magnificat*.

Ha-

Habetur inibi parva quædam nola, Rioſta appellata, quæ poſt Canonicum aliquem ſepulturæ mandatum uſque ad alterius electionem continenter pulſatur.

Diaconi in S. Stephani feſto, Presbyteri in feſto S. Joannis, & Clerici Innocentium die, ſinguli cereum ad officium deferunt.

Religioſi S. Luciani ab an. 1130. Canonicis Bellovacenſibus ſertum quotannis offerre debent.

Meldis, diebus, quibus Epiſcopus rei ſacræ præeſt, Canonici proceſſionaliter inſtructi illum pro primis Veſperis canentes accerſunt.

Canonici Caroleum, tritico ſolvendum, ſinguli lucrantur, ſi Paſchatis vigilia aquæ benedictæ interſint.

Canonicus, qui beneficii ſui poſſeſſionem init, choro non debet *ſuum gratioſum adventum*, ut alibi; ſed Canonici pro eo alternatim hebdomadam peragunt; ipſe vero ſeptem Canonicos, qui pro eo rei ſacræ præfuerunt, menſæ debet adhibere.

Canonici non tenentur niſi ad unam e tribus majoribus horis, & in matutino quoque uſque ad finem primi pſalmi; tunc enim Canonicus poteſt equum conſcendere, & Luteriam ſe conferre; & dummodo die inſequenti fini Veſperarum adſit, omnia præſentiæ ſuæ jura lucratus eſt; hinc Canonici duos tantum menſes in ſingulos annos feriantur.

Septuageſimæ vigilia ad poſtremum *Alleluja* Clerici, quadraginta annis nondum exactis, verbere turbinem ejiciebant ex Eccleſia.

Carnoti, nemo chorum ingreditur, dum celebrans Collectas canit, verum dum Epiſtola dicitur.

Canonici percipiunt *anni prædam*, id eſt pecuniam omnem, Capitulo reliquam e redditibus fundationum, quibus eo anno ſatis fieri non potuit; plures enim ſunt in ea Eccleſia fundationes quam anni dies.

Olim Decanus Præbendarum vacantium annatam percipiebat, quem abuſum damnat Ivo Carnotenſis Ep. 94.

In duobus S. Stephani feſtis, Epiſcopus, Diaconus, Subdiaconus, Cantor, Subcantor, & quatuor Aſſiſtentes, palmam ſinguli manu gerunt.

Die Paſchatis poſt Matutinum, Epiſcopus pontificalibus veſtibus indutus, ſtat in medio altari, Canonicorum corona ſeptus, eiſque dicit alteri poſt alterum *Surrexit Dominus*, illi vero reſpondent *Credo*. Id olim Romæ fiebat; dicebat Papa, *Surrexit Dominus vere*, Cardinalis reſpondebat, *& apparuit Simoni*.

Cum Epiſcopus Religioſarum vota ſuſcipit, poſt Miſſam SS. Sacramentum ſumit, & ad chlatros progreſſus Religioſam alloquitur, SS. Sacramentum manu tenens, editiſque a Religioſa, & obſignatis votis, eadem pompa regreditur.

Sacerdos, qui benedictionem ad Miſſæ finem largitur, patinam in manu dextera tenere debet, & dicere *Oremus* ante *Benedicat vos*, quod ſervatum fuit uſque ad Miſſale an. 1640. Rituale Meldenſe anni 1547. ad Benedictionem præcipit *Adjutorium* .... *Sit nomen* ... & deinde *Benedicat vos & nos divina Majeſtas, & una Deitas Pater &c.*

Andomatuni Lingonum, in Natali Diaconus viridi dalmatica indutus Genealogiam muſicis notis canit alternatim cum choro, qui pariter muſicis modulis reſpondet.

Namnetis, ad Natalis nocturnos, tres primæ lectiones ſic abſolvunt; prima, *Hæc dicit Dominus Deus, qui hodie naſci dignatus eſt pro ſalute humani generis, convertimini ad me, & ſalvi eritis*; ſecunda; *Hæc dicit Dominus, qui hodierna die homo natus apparuit pro redemptione generis humani, convertimini* .... tertia, *Hæc dicit Dominus, qui particeps factus eſt noſtræ humanitatis, convertimini &c.*

CAP. XXVII.

De Veſtibus Eccleſiaſticis ad Divini Officii celebrationem.

A*Miſtus*, capiti imponebatur; eoque Epiſcopus in Ordinatione Sub-

Subdiaconi caput tegit, *imponit ſuper caput ſingulis*, inquit Pontificale Romanum. Æſtate in collum demittitur, ne is ob æſtum incommodo ſit. Miſſale Lugdunenſe anni 1556. ait: *Sacerdos Amictu caput ſuum* obnubit; atque apud Prophetam Ezechielem ait Deus; *Nec amictu ora velabis*. Virgilius, *purpureo velare comas adopertus amictu*. Hic eſt ruſticarum rica, quam Novitiæ album ſæcularium puellarum velum deferentes, & Profeſſæ nigrum mulierum, ſervarunt.

Pellis, ſeu *Almutia* caput olim, & ſcapulas per hyemem tegebat; eratque ab origine pileus quidam ſubſutus, quem *capucium foderatum* appellabant; & ex ejus aucta longitudine, atque latitudine effluxerunt integræ almutiæ, pelles ſcilicet in ſcapulas, & in pectus deſcendentes. Concilium Ravennatenſe anni 1314. almutiarum meminit, quæ ad aures extendebantur. Hæc deinde almutia, ſeu capucium in collum devolutum fuit ob æſtum, & tranſverſim ſuper humeros extenſum, ut æſtate geſtatur in S. Victore Pariſienſi. Ucetiæ olim in ſiniſtrum humerum tantummodo gerebatur, ad inſtar Doctoralis amiculi, quod dextera manu tenentes Doctores pronius in humerum ſiniſtrum projiciunt, quam in dexterum; atque hæc ratio eſt, cur almutia ſuper ſiniſtrum brachium feratur. Lugduni almutia ſuper humeros geſtatur ad inſtar pallii, & capucium rotundum habet, quo olim caput operiebant; quod & alibi obtinebat. Verum cum id æſtate nimis moleſtum eſſet, deducta eſt almutia ſuper ſiniſtrum brachium, cujus capucio, quod hodie quadratum eſt, utuntur Canonici ad Breviarium inibi collocandum. In Eccleſia eam deponunt ſuper ſedilia, neque iterum ſumunt, niſi cum Pſalmum incipere, vel collectam, aut lectionem recitare, vel aliquod aliud munus debeant exercere.

Capero, ſeu *Capitium* pilei genus erat ad tegendum caput, qui uſus cum deſierit, ſuper humeros defertur. *Capucium foderatum* pileus quidam erat pelle ſubſutus, quo caput magis fovebatur; pellis deinde educta ad capucii limbum poſita fuit, vetuſque capuciorum pellis reliqua tantum fuit Cardinalium cappis, Doctorum amiculi, & Baccalaureorum capuciis, eo tamen diſcrimine, quod Doctores præter pellem partis anteriori amiculis, circa collum etiam pellem, quæ intus aſſuebatur; Baccalaurei vero anteriorem tantum partem ſervarint. Vide etiam pellitas veſtes Præſidentium Parlamenti, Rectorum &c.

Collare, & *manulea*. Collare eſt ſubuculæ numella, in veſtimenti collare devoluta, quo pacto illud ruſticani quidam adhuc hodie deferunt. Manuleæ vero originem duxerunt ab induſii manicis, quæ invertebantur, plicabanturque ſuper manicarum veſtimenti oram, quæ deinde disjunctæ fuere, non ſecus ac collare. Ieſuitæ, Theatini, Barnabitæ eo tempore inſtituti, quo ſubuculæ limbi neque e collo, neque e manicis prodibant, hanc conſuetudinem retinent; Miſſionarii, Oratorii presbyteri, & Monachi eo tempore inſtituti, quo induſii collare devolvebatur, non autem manica, hunc morem pariter ſequuntur. In Italia, Hiſpania, Germania, Polonia, Belgio Clerici numellam lineam pro collari geſtant, in Gallia tantum centum circiter abhinc annis hæc linea tænia producta fuit, atque in eam formam, quam hodie perſpicimus, collare redactum.

Biretum quadratum, ab origine rotundum erat, & laneum ad inſtar ingentis galericuli, vel quale gerunt Hoſpitalium pueri; Galli *Bonnet* appellant a panno, e quo conficitur. Hoc igitur biretum cum digitis aſſidue apprehenderetur, quemadmodum nocturnus pileolus apprehendi ſolet, ſenſim cornua quædam ſeu angulos adeptus eſt, qui cum tres eſſent, in Gallia, ut majorem ſymetriam nanciſceretur, additus eſt quartus, & ita e rotundo quadratus evaſit. Biretum tam in Eccleſiam, quam in forum invectum eſt e moleſtia capucium in capite per æſtatem deferendi, unde 200. aut 300. circiter abhinc annis in ſcapulas devolutum fuit.

Alba. Veſtis alba eſt lanea, aut linea

nea olim Clericis, & Laicis communis, viriſque æque ac mulieribus Ejus tamquam veſtis Altaris miniſterio deſtinatæ primum in IV. Concilio Carthaginenſi mentio fit. Eſt & apud Herodianum, mulieres ad Imperatoris Severi mortem albis veſtibus indutas fuiſſe. Ita & in Hiſpania viduæ plerumq; albis veſtibus utuntur, quæ fuit ſatis diu & Clericorum conſuetudo. Leo IV. 9. ſæculo, *nullus in alba qua in uſu utitur, Miſſam cantare præſumat*. Riculphus Sueſſionenſis, *ut nemo illa alba utatur in Sacris Myſteriis, qua in quotidiano, aut exteriori uſu induitur*. Ubi vero Epiſcopi eam deponere voluere, ut eam denuo uſurparent, Conciliis Monſpellienſi 1214. Lateranenſi IV. 1215. Budenſi 1274. Mediolanenſi 1565. ſancitum fuit. Quare Papa, & Canonici Regulares ea ad hanc diem licet breviori utuntur; ceteri vero Clerici in Eccleſiaſticis tantum muneribus, ſuperpellicei nomine, præterquam ad Altare, eam ſervarunt. Extant igitur albæ & pro vulgari, & pro Altaris uſu, & quodammodo mutabantur, fere ut Epiſcopi ſoleas, & calceo frequenter mutant, ut decentius Officium peragant. Legimus in S. Fulgentii vita cap. 18. eum ad Altare accedentem veſtes non mutaſſe, ſed eadem tunica, qua dormiens utebatur, ſacrificium peregiſſe. Alba apud Petrum Bleſenſem, atque alibi, *Camiſia* appellatur.

Superpelliceum eſt alba contracta. Ejus meminit Stephanus Turonenſis, tamquam ad talos deſcendentis, *ſuperpelliceum novum, candidum, & talare*. Contractum deinde fuit ad medias tibias, demum ad genua; ſolique Clerici integram albam retinuere. Superpelliceum vero ſic appellatum fuit, quia poſtquam laxatum fuit ejus corpus, tunicæ pellibus ſubſutæ, *pellicium* proinde vocatæ, ſuperimponeretur; quod liquet ex Concilio Colonienſi an. 1260. ubi Canonicis interdicitur, ne diebus ſolemnibus ad Eccleſiam pergant *ſine Clericali pellicio, vel veſte canonicali ſub ſuperpellicio*. In Conſtitutionibus Abbatiæ S. Victoris Canonicus habere debet *unam tunicam laneam, duo pellicia, duo ſuperpellicia*. In quibuſdam Auctoribus ſuperpelliceum vocatur *Alba parva*, ut ab Alba diſtinguatur, *Alba longa*. Apud Mendicantes, Bernardinos, Cœleſtinos &c. Celebrans, & Choriſtæ ſub cappis albas deferunt; & hic eſt Romanus ritus. Remis quoque, & in Ordine Benedictino, Officio, & præſertim Miſſæ, ac ſupplicationibus albati interſunt.

Superpellicei manicæ modo rotundæ ſunt, ut Romæ, Remis, & in S. Victore Pariſienſi, modo longæ, pendenteſque, ut Pariſiis, & in pluribus Galliæ Eccleſiis, veluti disjunctæ a ſuperpellicei corpore, & in poſticum rejectæ, alarum inſtar. Harum pendentium manicarum uſus conſpicitur in domeſticis togis Patrum Societatis Jeſu, & Oratorii, Penſionariorum Collegiorum, in veſtibus infantium, & Epheborum; ac in tibicinum, & tympani tribarum ſagis.

Rochetum eſt alba contracta, cujus corpus, & manicæ adſtrictæ ſunt; in quo differt a ſuperpelliceo, cujus corpus, & manicæ amplæ ſunt. Primus veſtis hujus uſus fuit in itineribus, utpote alba commodioris; eaque de cauſa Canonici Regulares illud ſemper deferunt extra chorum. Sumebatur etiam, ut manuale opus poſſet facilius exerceri, non ſecus ac Monachi ſcapularium ſumunt loco cuculli, qui amplus erat, & ad opus nimis incommodus. Cum autem moleſtum fuiſſet ſæpius per diem deponere, & ſumere hoc rochetum, æque ac ſcapularium, uſus invaluit illud numquam dimittendi, & evaſit ordinaria veſtis, Canonicorum alterum, alterum Monachorum. Manicis deinde imminutum fuit, & alii ſcapularium in lineam tæniam, Monachi vero longum cucullum in tæniam laneam redegere.

Quod ad veſtes Monachales attinet, S. Benedictus in ſua Regula c. 55. eas non præſcribit niſi quas neceſſitas exigit: regionis ſitus, aeriſque temperiei rationem habet, atque id Abbatis prudentiæ permittit: in locis temperatis exiſtimat, tunicam, & cucullum ſufficere debere: vult e clauſtro in urbem

V pro-

Digitized by Google

prodeuntium veſtes iis meliores eſſe, quæ domi de more deferuntur, tum ob decorum, tum ob majorem oculis Mundi concinnitatem: ob eumdem decorem in agrum proficiſcentibus Monachis femoralia permittit. Scapularium nonniſi ad opus præſcribitur, ut humeri ad ferendas ſarcinas, & ſervandam tunicam munirentur. Ob eamdem rationem præcipit, ut Monachi cubent veſtibus induti, ne cingulo quidem ſoluto; tunc enim homines vulgo nudi cubabant, ut adhuc aſſolet in Italia; & indecorum, atque inhoneſtum fuiſſet in eodem Dormitorio ita nudos alterum alterius oculis exponi: mandat præcipue, ut Monachorum lecti ob paupertatem, abſque cellulæ diviſione, ut in hoſpitalibus, aperti ſint.

Tunica talaris, *Toga*, veſtis erat pluribus Laicis communis; Curiales, & Medici non ita pridem illam deferebant.

Cappa erat amplum pallium e panno nigro, violaceo, vel rubro, ab Eccleſiaſticis ſuper albam delatum. E cappa contracta ortum eſt humerale; & ex his tribus vulgaribus indumentis tunica, alba, & pallio, ſola tunica prolixa remanſit; alba vero contracta fuit, ut ſuperpelliceum, vel rochetum, cappa, ut humerale fierent. Cappa primitus non erat niſi capucium ad tegendum caput deſtinatum; mox capucium iſtud ad inſtar ſcapularii, ſive humeralis, in humeros demiſſum fuit, ad renes deinde ac genua decidit, demum ad ſolum uſque deſcendit, totum corpus operiens, qualis eſt excubitorum, Canonicorum ſæcularium, vel regularium, Papæ, Cardinalium, & Monachorum cappa, ſeu chlamis. Capucium veſti adhærebat; Ciſtercienſes ſcapulario, Fratres Charitatis, & Carthuſiani pallio, ſeu ſcapulario, Minimi, & Camaldulenſes pallio, Capuccini tunicæ illud adnexum gerunt; alii a toga ſejunctum, veluti Doctores, & Univerſitatum Baccalaurei.

Cappa tam æſtate, quam hyeme geſtabatur. Pariſiis juniores Canonici eam ſemper deferunt, ſicuti & Clericus, quem *Spè* appellant; at in S. Victore ac S. Genovefa etiam extra Eccleſiam atque extra urbem gerebatur. Moleſtia denique illam in magnis æſtibus deferendi cauſa fuit, ut defereretur, etiam in choro; & a XIII. ſæculo Nicolaus III. loquitur de conſuetudine jam Romæ obtinente ſuperpelliceum tantummodo, & almutiam a Paſchate ad omnium Sanctorum feſtum gerendi; at Pariſiis poſt IX. ſæculum dimittitur cappa Sabbato Sancto ad fontium benedictionem uſque poſt S. Dionyſii octavam.

Pallium longum cappæ ſubſtitutum fuit, & capucio pileus tam in clauſtris, quam apud ſæculares; pallium namque nihil aliud erat, quam cappa ab anteriori parte patula cum capucio in humeros devoluto, quod hodie pallii collare vocitatur.

Pileus eſt capucium a cappa ſejunctum, cujus limbi amplificati ſunt ad tuendum a temporis injuriis caput. *Cappa*, *Capello*, eadem origo.

Cingulum Albæ conſtringendæ, atque complicandæ inſervit: *Ne tunica linea deſluat, & greſſum impediat*, inquit Beda. Renibus autem circumponitur juxta illud, *præcinge me, & extingue in lumbis*. Conſtat ex Exodo 12. 5. 11. renes cingi ſolitos Iſai. 11. *Erit juſtitia cingulum lumborum*. Clerici S. Mariæ Pariſienſis ſemper ſibi renes ſuccingebant; presbyteri vero cingulum, quo altius poterant, ſuſtollebant. Opus vero aut iter facientes commoditatis gratia veſtem cingulo extollebant. Sic Luc. 12. *Præcinget ſe, & faciet diſcumbere*; & Job. 5. *Inveni juvenem præcinctum, & quaſi paratum ad ambulandum*. Luc. 17. *Præcinge te, & miniſtra mihi*.

Manipulus ſimplex linteolum erat, longum magis, quam latum. Fimbria primum, ſeu texto denticulato ornari cœpit, mox opere Phrygio. Denique abjecta tela e textili panno confectus eſt. Siniſtro autem brachio imponebatur; non ſecus ac humero ſeu brachio lævo imponitur mappula, ut menſæ miniſtretur; in manu ſiquidem dextera impedimento eſſet: *ut dexterum expeditum ſit ad miniſtrandum*, ait Rupertus. Manipulus primo nihil aliud erat, quam ſudarium; antequam enim uſus peras veſtibus

ſſibus aſſuendi obtineret, in ſinu modo recondebatur, ſicuti hodie quoque pagani crumenas ſuas inibi locant, eas abdentes ſub induſio; modo zonæ, ſeu brachio appendebatur: marſupium etiam in cingulo condebatur; unde Dominus noſter Apoſtolis ſuis vetat, ne pecuniam gerant in zonis; ideſt in marſupiis. Pariſienſis Univerſitatis Rector, cum ſolemniter incedit, hoc adhuc obſervat; & nonnulli Religioſi, Ruſtici, aliique ſuas, uti vulgo appellantur, corollas zonæ appendunt; ſudarium vero puerorum cingulo adhuc appenditur. Verum plerumque manicæ, ſeu brachio ſiniſtro appendebatur, unde ortum adagium, *manica mucum emungere*, ad innuendum parentum noſtrorum ſimplicitatis tempus, qui peris carentes ſudarium manicis adnectebant. Invecto quoque perarum uſu, cum alba totum corpus tegeret, operoſius fuiſſet ad altare ſudariolum e pera depromere, ac proinde illud brachio adnectere perſtiterunt. Atque ea ratio eſt, quod Romano ritu excepto, in proceſſione, quæ Miſſam antecedit, Miniſtri alba induti manipulum geſtent. Lanfranchus laicos etiam fratres in monaſteriis eumdem geſtaſſe ait: *In cœnobiis Monachorum etiam laici cum albis induuntur, ex antiqua traditione ſolent ferre manipulum*. Diu non eſt, quod in conferendo Subdiaconatu initiandis traditur manipulus; & fortaſſe hinc orta occaſio, quod, cum Subdiaconus in ordinatione ſua ab Archidiacono urceolum cum aqua, & mantile reciperet, eidem traderetur mappula quædam, ne ejus alba inficeretur, ſi fortuito urceolos effunderet. Amalarius *lib.* 2. *c.* 24. *Offic. Eccl.* de manipulo tamquam ſudario agit: *Sudario ſolemus tergere pituitam oculorum & narium*. Pſeudo-Alcuinus. *Mappula quæ in ſiniſtra parte geſtatur, qua pituitam detergimus*. Ivo Carnutenſis Serm. 3. *In ſiniſtra manu quædam ponitur mappula, quæ manipulus vel Sudarium appellatur*. Innocent. III. de Myſt. Miſſ. c. 59. idem quod Beda 7. ſæculo *Coll. 7. de Ordin.* habet. Videmus tamen Riculphum Epiſcopum Elnenſem, quum Eccleſiæ ſuæ ſex manipulos auro circumſutos, unde flocci quidam aut tintinnabula dependebant, relinqueret juxta more noſtrum loqui: *Manipulos ſex cum auro, unum ex his cum tintinnabulis*.

Stola ornamentum eſt binas tænias latas habens, ab anteriori parte pendentes a collo ad talum uſque, ab antiqua veſte, ſeu pallio anterius aperto, *ſtolaque* appellato, ſejunctas. Vocata fuit etiam *Orarium* a voce *ora*, quæ extremitatem, limbum ſignificat; hæ ſiquidem tæniæ in id tantum in veſtibus adhibebantur, ne, margine iis cooperto, filatim diſſolverentur, *ora*, *orula*, *orlum*, *orletum*. Hæ duæ tæniæ anterius apponebantur duobus veſtis lateribus, non ſecus ac hodiernæ tæniolæ textiles; & hodie quoque in noſtris tunicis, atque dalmaticis conſpiciuntur. Presbyteris, & Diaconis, dum initiantur, ſtola tradi ſolet. Vide Concilium Bracharenſe an. 563. can. 2. & Moguntinum an. 813. can 28. Defertur ad altare in concionando, in Sacramentorum adminiſtratione, ſupplicationibus, Synodis. Papa eam numquam deponit, ne in via quidem, atque ad menſam. Epiſcopi quoque eam ſemper geſtabant, legimuſque in vita S. Thomæ Cantuarienſis, neque interdiu, neque noctu ab eo depoſitam fuiſſe.

Concilium Bracharenſe eam ſuper pectus in crucis formam decuſſandam eſſe ſcribit, can. 4. Verum is mos nondum Romæ obtinuerat Innocentii III. ætate, quemadmodum ipſe teſtatur de Myſt. Miſſæ, & Durandus quoque 13. ſæculo ait, lib. 3. Rational. c. 5. *Non ubique partes ſtolæ reducuntur ante pectus in modum Crucis*. Hinc & hodie extra ſacrificium pendens geſtari ſolet, Diaconi vero tranſverſam gerunt, ut liberius munere ſuo fungantur. Vide 4. concil. Toletanum can. 36.

Caſula. Olim univerſi Altaris Miniſtri caſula induti erant. Ordo Romanus, & Amalarius caſulam veſtis genus quoddam eſſe ajunt, omnibus clericis communis, licet forte diverſæ formæ pro Miniſtrorum varietate.

Diaconi, & Subdiaconi quadrageſimæ, & adventus tempore eam retinuere, cum enim iis temporibus pergeretur ad Miſſam celebrandam in Ec-

Digitized by Google

cleſiis, ubi ſtationes indictæ erant, hi miniſtri, ut ſe a pluvia tuerentur, vel in itinere ſibi præcaverent, caſulam, ſeu pallium, dalmaticæ, vel tunicæ loco ſumebant, eamque adhibebant etiam ad altare; non ſecus ac pluviam metuens vir pallium ſumit, eoque utitur, etiamſi officioſe aliquem adeat.

Diaconi, & Subdiaconi Pariſiis, & alibi caſula tranſverſa induuntur, adeout quod in partibus anteriori, & poſteriori eſſe deberet, ad latera ſit, ut liberius brachio ad munus ſuum exercendum uti poſſint. Romanum ſequentes ritum eam geſtant, ſicuti Sacerdos, ab anteriori tamen parte complicatam; quod minimæ utilitatis eſt; dexterum ſiquidem brachium præcipue eſt expediendum.

Diaconus in ritu Romano caſulam deponit ad Evangelium, & nonniſi poſt communionem illam iterum aſſumit, quo liberius munere ſuo fungatur; Subdiaconus etiam epiſtolam lecturus caſula exuitur juxta veterem morem, quo Lectores, dum munus ſuum exercebant, albis erant induti.

Concilium quoddam Germanicum ſub Carolomanno circa octavum ſæculum habitum Presbyteros, & Diaconos caſulas geſtare ait, tamquam veſtis genus perſonis Deo peculiariter addictis convenientis. Monachorum etiam pallium caſula dicitur in regula S. Macarii cap. 27. in vita S. Gregorii l. 2. c. 45. & l. 4. c. 63. atque in vita S. Fulgentii c. 18. ubi Monachis ſuis caſulam pretioſam, vel fulgidi coloris non permiſiſſe dicitur. Laicorum quoque pallium caſula dicitur. S. Auguſtinus l. 22. de Civitate Dei c. 8. pauperis cujuſdam opificis meminit, qui caſulam ſuam amiſerat. Caſſianus lib. 2. de Hab. Monach. c. 7. Laicorum caſulas memorat. Videre etiam eſt in S. Fulgentii vita pluvio tempore, qui itineris ejus comites erant, *planetis ſuis* eum protexiſſe. S. Severinus Abbas Agaunenſis caſulam exuit, eaque Chlodoveum induit, ut eum a morbo liberaret. S. Medardus caſulam egeno donavit. Vide concilium quoddam Germanicum octavi ſæculi, quod de ea loquitur tamquam de veſte omnibus clericis communi. Olim promiſcui uſus erat; nitidiores tantum in Altari adhibebantur. Ejus uſus erat idem, ac cappæ, *pluvialis* appellatæ, quæ pluvio cœlo induebatur; at deinde e pretioſis adeo pannis confecta eſt, ut eam pluvia decidente, amplius deferre nemo audeat. Occurrunt adhuc caſulæ, quibus capucia, ſeu ordinarii cuculli adnexi ſunt.

Olim caſula rotunda erat, undique clauſa, & ad terram uſque promiſſa; ſuperius tantum aperta erat, ut injici poſſet. Poſtea commoditatis gratia, & ad evitandam ſuperfluitatem, reciſa in utroque latere fuit, & undique rejecta ad eam formam, quam hodie intuemur, adeout Monachalis ſcapularis lati quidem, ac minus longi ſpeciem præſeferat.

Calceamentum Epiſcoporum. Peculiare calceamen, nitidius, & decentius pro muneribus altaris decor exigebat. Amalarius lib. 2. Offic. Presbyteris, diaconis, & ſubdiaconis tribuit ſandalia. Caroli Magni capitularia jubent, ut presbyteri cum ſandaliis Miſſam celebrent. Ea erant calceamenti genus communis, ſed nitidioris. Iis Epiſcopi induuntur a ſuis cubiculariis, & in Sacrario. Cum vero presbyteri ob paupertatem calceamenta mutare non poſſent, ſandalia Epiſcopis reliqua fuere.

Sandalium calceamenti genus eſt ex unica aluta ſuperne vinculis, vel corrigiis alligata conſtantis; *quo calceamento nec pes tectus eſt, nec nudus ad terram*, inquit Beda Coll. de 7. Ord. cujuſmodi ſunt ea, quæ Religioſi geſtant; verum apud Epiſcopos, & in Pontificali calceus evaſit. *Caligæ* levioris ocreæ genus erant, pedem, & crurum partem tegentis. Sumuntur ſæpe pro ſandaliis, ut patet Act. 12. *Calcea caligas tuas*, ubi in Græco habetur *Sandalia*. In calidis regionibus nullus erat tibialium uſus; calceamentum pedibus tantum inſerviebat.

Tunica, ſeu *Tunicella* Subdiaconis a S. Gregorio conceſſa fuit lib. 7. c. 64. antea enim albam tantum geſtabant.

Dal-

Digitized by Google

Dalmatica, tunicæ genus erat a Dalmatia profectæ, unde & appellationem habuit. Lampridius in vita Imperatoris Commodi eum in publicum prodiiſſe ait, Dalmatica indutum, Dalmatarum more. Super caſulam geſtabatur, cumque nimiis circa veſtes impenſis presbyteris non eſſent onerandi, ſolis Epiſcopis remanſit. Tradit Valafridus Strabo ævo ſuo Epiſcopos, & Presbyteros jus habere deferendi ſub caſula Dalmaticam exiſtimaſſe.

Dalmatica manicas latas habet, ut tunicæ manicas auguſtiores ſemper, & brachio adſtrictiores comprehenderet. Tunica utpote arctior ſubtus gerebatur, ſupra Dalmatica auguſtior; hæc autem fimbriis ad manicas, & latera ornatur, non autem tunica. Regum veſtimenta, dum ſacrantur, eadem ſunt ac Epiſcoporum Miſſam pontificaliter celebrantium; geſtant enim tunicam, ſeu dalmaticam, & regiam chlamidem.

Chirothecæ. Decor, & concinnitas poſtulare videntur, ut in Eccleſiaſticis muneribus manus contegantur. Hinc in pluribus Monaſteriis, veluti in Cluniacenſi, Priores chirothecis utuntur extra altare, cum rebus ſacris præſunt; in aliis geſtantur in ſupplicationibus; in aliis Cantor, dum baculum gerit, & ii, qui reliquias deferunt, iiſdem induuntur. Id autem univerſim Epiſcopis reliquum fuit, & forte inde profectum, quod illis moleſtum nimis eſſet, per hyemem nudis manibus baculum paſtoralem tenere.

Gremiale a Latina voce *gremium*, fruſtum telæ quadratum, quod ponebatur in gremio celebrantis, dum ſederet, ne illius manibus caſula inquinaretur. E pretioſo panno deinde confectum fuit.

Mitra, vetus eſt capitis integumentum, ſive pileus rotundus, aut quadratus potius, unde laciniæ quædam dependent, quæ ad eam capiti alligandam ſerviebant. In duplex acumen, anticum, & poſticum deſinebat; eratque omni hominum generi communis. Circa decimum ſæculum vero Eccleſiaſticis, & Epiſcopis extra ſacra munera peculiaris fieri cœpit, quin etiam ipſimet Pontifici, cujus tiara, ſeu camaurus, pileus eſt rotundus, & elevatus, cui ornando corona addita eſt. Bonifacius III. ſecundam addidit, Benedictus XII. tertiam. Lugduni, & Viennæ, atque alibi Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi eam ad altare geſtant. Paſſim vero Epiſcopi, atque Abbates Regulares dumtaxat ea uti ſolent.

De veſtium clericalium coloribus. Rubræ veſtes nobiliorum Eccleſiarum erant, quarum Eccleſiaſtici purpurea indumenta geſtabant, atque inde Cardinalium peculiaria evaſere; tum violaceæ, quæ deinde Epiſcopis remanſere; reliqui enim Clerici nigrum colorem uſurparunt, velut omnium communiſſimum, ſimpliciſſimum, atque viliſſimum. Ceteroquin in vetuſtis vitris intuemur presbyteros rubris, & violaceis veſtibus indutos, uti hodie ſunt Clerici, quibus hi colores reliqui fuere. De veſtium colore ne Monachi quidem ſolliciti erant, unde illa S. Benedicti in Regula c. 44. *De colore non cauſentur Monachi*. Erant in hoc Ordine Monachi nigri, ſeu fulvi, & Monachi albi. Hinc Carthuſiani colorem ſubtus album, ſuperne nigrum ſervarunt. Ciſtercienſes, Cœleſtini, & poſtremi Reformati omnino nigri ſunt; Camaldulenſes, Fulienſes penitus albi. Euſtachius Bellæus 16. ſæculo Pariſienſis Epiſcopus Eccleſiaſticorum veſtes *nigri coloris, aut ad nigrum* proxime accedentis eſſe debere decrevit, quod & a S. Carolo an. 1565. & a Concilio Burdegalenſi an. 1583. ſtatutum fuit.

De Clericorum, & Monachorum veſtibus. Clerici, ceterique Chriſtiani primis Eccleſiæ ſæculis iiſdem, atque Romani externis moribus vivebant: *ejuſdem victus, habitus, & inſtructus*, inquit Tertullianus Apolog. Hæc autem veſtis talaris erat: *Quiſque demiſſam ad talos togam in urbe habeto*, ait lex Romanorum. Franci, & Barbari ætate breviorem veſtem geſtabant; unde diſcrimen ortum eſt inter Clericos, qui veterem veſtem retinuerunt, & laicos, qui eam deſeruerunt, idque circa ſextum ſæculum, nam quinto ſæculo Cœleſtinus Papa Epiſtola 2. ad Epiſcopos Provinciæ Viennenſis, & Narbonenſis, Epi-

Epiſcopos corripit, quod Philoſophorum inſtar palliati, & cincti incederent. Non veſtis, inquit, ſed doctrina, & mores a vulgo vos diſcriminare debet.

Franci brevioribus veſtibus utebantur. Sidonius Apollinaris, *Strictius aſſuta veſtes procera coercent membra virum*; & Epiſt. 20. l. 4. Gothi habitum ita deſcribit: *Veſtis alta, ſtricta, verſicolor, vix appropinquans poplitibus exertis*; ideſt eorum veſtes adeo erant adſtrictæ, ut eorum corporum forma videretur; adeo breves, ut genua non excederent.

Decimo quarto ſæculo, atque inſequutis aliis in Gallia, Italia, atque Hiſpania honeſtiores homines, Reges, atque magnates longis veſtibus utebantur. In Oriente promiſſæ veſtes ubique ſervantur, ſi iter facientes excipias. Laici tantum veterem morem deſeruere; Clerici enim Epiſcoporum mandatis, ne breviores adhiberent, coerciti fuere.

Monachi Clericos imitati ſunt, demiſſaſque veſtes ſervarunt; Soli Franciſcani pallium gerunt tunica brevius, quia frequentibus itineribus diſtinentur; at Capuccini, Recollecti, &c. illud longe brevius habent ob eamdem rationem; Clerici quoque hoc breve pallium ſaltem propter itinera ſervarunt, quod veſtis erat & Laicis communis. Quem autem S. Gregorius, ubi de S. Benedicto agit, *Sanctæ converſationis habitum* appellat, id de Monaſticæ vitæ regulis, atque inſtitutis, non de veſtibus accipiendum eſt, fere ut apud S. Cyprianum *habitus, & diſciplina Virginum* regulæ ſunt Virginibus rite inſtituendis; & cum S. Gregorius de S. Romano ait: *Sanctæ converſationis habitum tradidit*, eum innuit profeſſionis Monaſticæ regulas tradidiſſe.

S. Benedictus Diſcipulis ſuis communes patriæ ſuæ pauperum veſtes tribuit; tunicam ſcilicet, cucullum, & ſcapulare ad opus faciendum. Sic Theodemarus Montis Caſſini Abbas 9. ſæculo in epiſtola ſua ad Carolum Magnum teſtatur, ruſticos homines & circa Monaſterium ſuum opus facientes ad ejus uſque ætatem ſcapulari uſos fuiſſe.

Reliqui Religioſorum ordinum conditores veſtes illas adhibuere, quæ in Monaſteriis illis, ubi degebant, uſu receptæ erant. Religioſæ vero mulieres modeſtiorum ſui temporis fœminarum cultum ſervarunt; Velum, redimiculum, faſcia pectoralis, cingulum religioſarum, veſtes ſunt ſæcularium etiam mulierum, quæ elapſis ſæculis vixere, ut in tumulis, aliiſque proxime elapſorum ſæculorum monumentis perſpicere licet.

CAP. XLVIII.

De Affinitate, & Convenientia inter Romanum Breviarium, & Breviaria Eccleſiarum Gallicanarum.

Cum impoſſibile ſit ritus omnes cujuſque ſingularis Eccleſiæ referre, immorabor dumtaxat Eccleſiæ Pariſienſis Breviario, atque hoc cum Romano collato, facile ceteris Breviariis applicatio fieri poterit.

Pariſiis nocturnum Officium incipit a *Pater, Ave, & Credo ſecreto*: Idque a Pio V. acceptum eſt. *Domine labia, Deus in adjutorium, Gloria Patri*, Invitatorium, & Pſalmus *Venite*, Hymni omnium Officii Horarum; mutatio ſtropharum ad finem horum Hymnorum pro quorumdam Feſtorum ratione; diviſio, ſive partitio Pſalmorum per hebdomadæ curſum; Antiphonæ, atque Capitula eadem ſunt cum Romanis; quemadmodum & mos mutandi Antiphonas ad Pſalmos Matutini Dominicis Adventus, eoſdem verſiculos recitandi, antiphonas Dominicis poſt Septuageſimam uſque ad Paſcha mutandi, Officium a capitulo recitandi, capitulum Nonæ pro capitulo regulæ accipiendi, verſiculos ad preces Nonæ recitandi Feſtis non duplicibus, vel extra octavas (ſolum ad completorium locus mutatur ad *Confiteor*) Orationem *viſita* recitandi, atque poſt eam Antiphonas ad B. Virginem collocandi, eaſque pro tem-

temporibus mutandi. Omnia enim hactenus enarrata a Romano Breviario ſumpta ſunt.

In Officio proprio de tempore per totum fere annum eadem lectio fit Scripturæ Librorum, quæ Romæ ſervatur. Romanus mos Adventus tempore, atque in Antiphonis, & Verſiculis Dominicarum obſervatur: Miſſæ Epiſtola legitur ad Veſperas, atque ad ceteras Dominicæ horas; Evangelia quoque quatuor Temporum, & Dominicarum leguntur; quod ſi Pariſiis novem ſunt Antiphonæ OO, tot quoque olim Romæ erant. Natalis vigilia, ejuſdem Feſti Officium tam ad Matutinum, quam circa tria Evangelia, atque tres Miſſas, collectas, commemorationem S. Anaſtaſiæ, Antiphonas Laudum, & Veſperarum Pſalmi, cuncta eidem Romano Breviario congruunt, quemadmodum & Officium S. Stephani, atque totius octavæ Natalis. Officium quoque S. Thomæ Cantuarienſis, S. Sylveſtri, Circumciſionis paucis immutatis inde acceptum eſt, velut & Officium Epiphaniæ, ejuſque Octavæ. Septuageſimæ, atque Quadrageſimæ tempore per omnia inter ſe quam ſimilia ſunt; eadem enim quotidie ſunt Evangelia, cum Homiliis ſuper eadem Evangelia; eadem major Hebdomada, atque Paſchalis. Tempore Paſchali hoc tantum diſcrimen habetur, quod Pariſiis tres tantum Pſalmi, & tres Lectiones uſque ad Feſtum Trinitatis dicuntur, quod & olim Romæ fiebat. Poſt Trinitatis Feſtum uſque ad Adventum a Romano Breviario eadem Evangelia accepta ſunt, quæ olim Pariſiis diverſa erant.

Quod ſpectat officium proprium Sanctorum, potior eorum pars accepta eſt, qui Romæ coluntur: ſcilicet S. Nicolaus cum ſex Lectionibus, commemoratio S. Barbaræ, Feſtum Conceptionis cum ſua octava, officium S. Luciæ cum ſuis Antiphonis, Cathedra S. Petri Romæ, atque Antiochiæ; officium S. Agathæ; Feſta S. Thomæ Aquinatis, & S. Bonaventuræ tamquam Doctorum, S. Joſephi, & Joachimi; officium Annuntiationis, abſtinentia, & proceſſio die S. Marci, officium S. Joannis Baptiſtæ, Antiphonæ primarum Veſperarum diverſæ ab Antiphonis Laudum, officium S. Petri, officium Sanctiſſimi Sacramenti, Feſtum Viſitationis ſecunda Julii, quod Pariſiis menſe Junio fiebat; Feſtum S. Petri in Vincula: Tranſlatio s. Dominici a 5. ad 4. Auguſti; atque Transfigurationis ad 6. Jejunium, Feſtum, officium, & collecta s. Laurentii: Antiphonæ, & fere totum officium Aſſumptionis; Oratio, & fere totum officium Decollationis s. Joannis: Antiphonæ, & officium Nativitatis B. Virginis; s. Martini; Angelorum, atque etiam Angelorum Cuſtodum. Major cautio Romæ adhibetur circa S. Urſulam, atque Mortuorum commemorationem; hæc enim Romæ obitus inſtar tantum eſt, quod diei officium non impedit; octava ſolemnis omnium Sanctorum; officium s. Martini; officia Præſentationis, s. Ceciliæ, s. Clementis, & s. Andreæ Pariſiis eadem ſunt cum Romanis: adeo Romanis moribus conformes eſſe ſtuduerunt. In communi Sanctorum idem diſcrimen conſpicitur, quod tempore Paſchali circa Apoſtolos, Martyres, atque alios Sanctos, & Sanctas: Breviarium Pariſienſe adhuc ſimilius Romano erat ante recenſionem anno 1682. inſtitutam.

CAP. XLIX.

Quantum interſit populos hortari ad Divinum Officium recitandum, atque illud omnibus aliis Precibus præferendum.

Eſt jam a nobis ſuperius relatum, quantum SS. Patres, & Concilia populos ſuorum temporum hortarentur, ut diu noctuque Eccleſiæ officiis intereſſent, atque illa omnibus aliis precibus præferrent: Eſt enim reapſe Divinum Officium publica quædam oratio compoſita, atque inſpirata a Spiritu Sancto, quæ omnium Fidelium nomine recitatur. Oratio hæc inſtitutionis Apoſtolicæ eſt. Hinc S. Ambroſius Fidelibus

Digitized by Google

libus dicebat: tam ad Deum laudandum, quam ad eundem placandum, cum contra vos propter peccata veſtra iratus eſt, univerſam Eccleſiam adhibere, quæ pro vobis orabit, atque tunc vobis concedet, quod jure recuſare poſſet: *adhibe Eccleſiam, quæ pro te oret* lib. 5. in Luc. Præceptum implebitis, ait S. Auguſtinus, quod ſemper orare jubet, ſi cum Eccleſiæ Miniſtris diu noctuque Dei laudes certis temporum intervallis decantabitis, cum illa dies, & noctes in varias horas dividentes, quibus ipſa Filios ſuos congregat *lib. 1. de hæreſ. c. 57.* Hinc per plurima ſæcula Laici homines nullos alios precum libros, quam quos Clerici, habebant, atque ea de cauſſa utrique idem Officium recitabant, quod præſtitit etiam S. Ludovicus Galliarum Rex decimo tertio ſæculo.

Omni autem ævo exiſtimatum eſt, Laicos ad Officium Divinum recitandum teneri. Hinc tot Canones, Parochos ad publicum Officium abſolvendum compellunt nunc diebus ſingulis, nunc Dominicis tantum, atque Feſtis diebus; idque ea ratione, ut illi populus intereſſet, quia Divinum Officium non pro ſolo Clero inſtitutum eſt, ſed pro univerſo Parochiæ populo, ut illi interſit, atque emolumentum inde percipiat *Diſt. 62. Can. ult. cap. 1. extra de Celebratione Miſſ.* Quod ſi mores hujus ſæculi, ſingulos Parochos ad recitandum, & canendum univerſum officium Dominicis diebus non compellunt, Miſſam ſaltem recitare, populos inſtruere, & Veſperas canere debent, quia populus hiſce omnibus intereſſe debet; unde conſequitur populos Eccleſiæ Officium ſequi oportere.

Hinc SS. Patres nihil Fidelibus magis commendarunt, quam ut ſectarentur, atque uniformiter adhiberent preces Cleri, qui Eccleſiam repræſentat vim, quam preces iſtæ apud Deum habent, exprimentes. Curate, ait S. Ignatius *Ep. ad Eph.* ut ſæpe cum Epiſcopo conveniatis, atque cum ipſo eaſdem preces Deo offeratis, ad gratias illi agendas propter ſua dona, atque ad ipſum glorificandum. Nos, ait Tertullianus Apolog. c. 39. per ſocietatem ejuſdem Religionis unum corpus componimus: gregatim coram Deo nos ſiſtimus, quaſi nos ipſos ſimul conjungeremus, ut noſtris communibus precibus ipſius gratias, atque favores extorquere vellemus; hæc enim conſpiratio, atque vis ipſi grata eſt. Hoc ipſum S. Joannes Chryſoſtomus admirabili quadam comparatione nos docet: ait enim, quemadmodum aqua, quæ in exigua quantitate vaſe quodam comprehenditur, ad mare ſola fluere non poteſt; in magnum vero flumen projecta aquarum curſu rapitur, atque cum ceteris fluviis ad mare pervenit: Ita cum privatas preces facimus, hæ infirmiores ſunt, quam ut ad Deum pertingere poſſint: verum cum nos ſimul cum publico conventu oramus, atque tot aliis, qui in Eccleſia orant, conjungimur, tunc validiores infirmos fulciunt, atque oratio noſtra clamore, atque vi Divini amoris, quo tot virorum piorum animæ exuberant, abripitur. Ea re videmus, Apoſtolos, atque primos Fideles vocem unam, unum cor, unamque animam habuiſſe, atque in iiſdem precibus perſeverando, Spiritum Sanctum ſuper Eccleſiam Pentecoſtes die petraxiſſe. Re enim vera his tantum communibus Eccleſiæ precibus Deus peccatorum veniam concedit, teſte S. Hieronymo. Eccleſia, ait S. Ambroſius *lib. 2. de pœn.* ſarcinam noſtram ſibi imponat, oportet, pro nobis fleat, atq; fideles omnes preces ſuas conjungentes veluti tributi quoddam genus efficiant. Fidelium congregatio, ait S. Auguſtinus *Tract. 4. in Joan.* qui cum Eccleſia orant, columba illa eſt, de qua Scriptura meminit, cujus interior pulchritudo adeo accepta Deo eſt, quæ nos a peccatorum noſtrorum vinculis ſolvit, atque conſtringit. S. Leo *ſerm. 3. de jejun.* hoc pacto Eccleſiæ preces extollit ſuper preces alias, quas privata devotio inſpirat, quod illud, quod lege quadam publica, atque univerſali ſervatur, ſanctius, atque magis ſacrum ſit, quam quod privata quadam devotione ſuſcipitur: abſolutiſſima enim peccatorum remiſſio obtinetur, cum Eccleſia veniam petit. Si enim Domi-

nus

Digitized by Google

nus ſe conceſſurum promiſit, quod duo, vel tres uno conſenſu per ipſius nomen petunt, quid recuſaturum exiſtimabimus tot Chriſtianorum myriadibus, qui ipſum eodem ſpiritu orant? Atque ſi Apoſtoli a Jeſu Chriſto petierunt, ut orationem præſcriberet, qua Deum exorare poſſent, Eccleſiam adeamus a Spiritu Sancto inſtitutam, atque formatam, ut ab ea diſcamus, quomodo ipſe digne laudandus, & glorificandus ſit. Ait præterea S. Leo, licet miles Jeſu Chriſti in privatis occaſionibus cum gloria pugnare poſſit; attamen numquam tutius, atque felicius hoſtem debellat, quam cum palam; atque in medio exercitus illi reſiſtit, quod tunc ſolus cum illo pugnaturus non ſit, ſed ductu invicti Regis; atque cum aliis commilitonibus, qui hoſtis impetum cum ipſo ſuſtinere poterunt; minus enim longe periculum eſt, cum plures adverſus hoſtem pugnant, quam cum ſolus; atque difficile fieri poterit, ut vir, qui & propria, & aliorum virtute defenditur, quippe Fidei ſcutum manu geſtat, ictu aliquo feriatur; adeo ut in communi cauſa omnes victoriam referant.

C A P. L.

Reſolutio plurium caſuum circa Breviarii recitationem.

Q. *Ecleſia poteſt ne conſtringere Miniſtros ſuos ad Divinum Officium recitandum omnium membrorum nomine, quibus ipſa conſtat, quorumque Mater eſt?*

R. Affirmative. Sacerdotes veteris Teſtamenti Deo populi Sacrificia offerebant: *Rogabitque pro eo Sacerdos*, ait lex. Idem ait Dominus c. 3. Joel: *plorabunt Sacerdotes .... & dicent parce populo tuo*. 1. Paralip. c. 23. Levitæ ſero, atque mane ejus laudes canere debebant. *Stent mane ad confitendum ſimiliterque ad Veſperam*. Ezechias lib. 2. c. 32. Sacerdotes, & Levitas in choros diſtribuit ad canendas Deo laudes: *Ut confiterentur; canerentque in portis caſtrorum Domini*. Sanctus Paulus Heb. 5. ait Sacerdotes inſtitutos eſſe pro hominibus in iis, quæ Dei cultum ſpectant: *Pro hominibus conſtituitur ut offerat*; atque cum Presbyteri Chriſti gregi invigilare debeant, id maxime præſtant precibus, quas diu noctuque offerunt pro fidelibus.

Q. *Illi, qui in Sacris ordinibus conſtituti ſunt, teneturne quotidie recitare Divinum Officium?*

R. Affirmative. Vide quartum Concilium Toletanum *Can. 1. ſecul. 6. quotidie aut in publico, aut in privato Officio prætermiſſo .... ordinis ſui honore privetur*. Vide Reginonem lib. 1. c. 208. *Presbyter perſolvat penſum ſervitutis ſuæ canendo Officio*, quæ verba ſunt canonis Concilii Namnetenſis ſæc. 9. Chrodogangus *c. 27.* regulæ, *cap. Presbyter. Extr. de celebratione Miſſarum*. Concilium Baſileenſe *ſeſſ. 21. can. 9. Quoſcumque beneficiatos, ſeu in Sacris conſtitutos, cum ad horas canonicas teneantur, ut & diurnum, nocturnumque Officium reverenter verbiſque diſtinctis pronuncient*: Concilium Lateranenſe V. ſeſſ. 9. atque alia Concilia.

Q. *Excommunicatio ſolvitne ab onere recitandi Breviarii?*

R. Negative. Onus enim iſtud conjunctum eſt majorum ordinum charactеri, vel titulo beneficiali; neque æquum eſſe videtur, ut crimen, quod excommunicationis pœnam conciliavit, ab onere ſolvat, quod innocens præſtare deberet. *Vide de Sentent. Excomm.* in corpore Juris. Attamen excommunicatus choro intereſſe non poteſt, neque Officium recitare cum reliquis Miniſtris juxta eumdem Canonem; quod intelligitur etiam ex can. 4. Concilii Antiocheni; immo neque extra Eccleſiam cum ſocio illud recitare poteſt; omnis enim Societas, atque conjunctio in rebus ſpiritualibus per excommunicationem interdicta eſt. Clericus in majoribus Ordinibus conſtitutus damnatus ad triremes, eadem lege tenetur, propter characterem; ſi facultas id præſtandi ipſi concedatur.

Q. *Beneficiati, qui majoribus Ordini-*

Digitized by Google

bus initiati non ſunt, tenenturne Breviarii lege?

R. Affirmative. *Beneficiatus*, ait Concilium Baſileenſe, & V. Lateranenſe, *quilibet habens Beneficium cum cura, vel ſine cura*; Pius V. Bulla *ex proximo*, concilia Rotomagenſe, Mediolanenſe, atque alia in Galliis habita poſt Concilium Tridentinum, quibus adde conſuetudinem, atque uſum univerſæ Eccleſiæ. Sunt, & qui idem aſſerant, cum reditus tam modici ſunt, ut pro alendo Beneficiato non ſufficiant, niſi diſpenſationem obtinuerit a Summo Pontifice, vel a ſuo Epiſcopo ex legitima cauſa, propter opus aliquod Eccleſiæ utilius, quod cum Officii recitatione componi non poſſit; quia canones nullum diſcrimen inſtituunt inter pinguia Beneficia, atque illa quæ modicos reditus habent. Præterea, qui Beneficia Commendæ jure, non vero titulo poſſident, eadem lege tenentur, quia Beneficiorum illorum liberam, atque abſolutam adminiſtrationem habent, atque Beneficiatorum loco ſtatuti ſunt, & hodie Commendæ vera ſint Beneficia, quod per Eccleſiaſticam poteſtatem in perpetuum conferantur. Hinc Eques Melitenſis, qui Tonſuram ſuſceperit, atque Commendam Eccleſiaſticam conſecutus fuerit, hac lege tenetur. Ita & Reſignatarius, qui ex pacto reſignationis in ſui favorem reſignanti fructus omnes ſui Beneficii tribueret, eadem lege teneretur, quia ipſe verus, & ſolus titularis eſt, titulus enim ad Beneficii onera conſtringit. Haud aliter Canonicus, qui nullos fructus perciperet primo anno ab inita poſſeſſione, licet reditus illi Fabricæ deſtinati eſſent, quia ipſe canonicatus illius titularis eſt, illumque acceptando oneri huic acquieverit, cum ipſe aſſenſum dederit, ut reditus ſui Eccleſiæ reparationi applicarentur.

Sed & cum beneficium aliquod litigioſum eſt, atque reditus uſque ad litis finem ſequeſtro ſuppoſiti, pars utraque ad Breviarium recitandum tenetur, dummodo poſſeſſionem acceperint, licet poſſeſſio hæc pacifica non ſit, quia titulum habent, licet litigioſum, & quia ſperant poſt Judicis ſententiam ſe fructus percepturos; alias qui Beneficium lucraretur, fructus annorum perciperet, quibus Officium non recitaverat, atque Fundatores contra ipſorum, atque Eccleſiæ inſtitutionem ſacris operibus carerent. Qui reditus omnes beneficii ſui in ſervitia impenderet, neque inde fructum ullum perciperet, puta ſi majori aliqua vi cogatur, vel propter bellorum infortunia, cum Titularis ſit, Breviarii lege tenetur. Ita & Filii familias quorum parentes reditus percipiunt; eorum enim nomine reditus illi Beneficiorum, quæ poſſident, percipiuntur, neque illis beneficia conferenda ſunt, ſi adeo juvenes ſint, ut Breviarium recitare non poſsint. Atque hæc eſt ratio, cur Concilium Tridentinum requirat, ut ſaltem quatuordecim annos nati ſint. Idem dicendum eſt de Scholaribus, qui in inferioribus claſsibus litteris ſtudent, eſſetque pravus uſus, ſi Epiſcopus aliquis horas canonicas in B. Virginis officium, vel in ſeptem Pſalmos commutaret. Profeſſores Theologiæ, Miſſionarii, & Concionatores eadem lege minime ſolvuntur, præcipue ſi alii inveniri poſsint, qui doceant, & concionentur; quare munera iſta deſerere potius debent, ſi ea cum Divini officii recitatione conciliare non poſsint. Eccleſiaſticus, qui ſummo mane prævidet, ſe Breviarium recitare non valiturum propter charitatis opera, quibus tota die diſtinebitur, tenetur occaſiones iſtas prævertere, atque officium ſummo mane recitare, ſi per tempus liceat.

Q. *Qui penſiones habent, tenentur ne ad Breviarium?*

R. Si eas Laico titulo, veluti in remunerationem operum temporalium Eccleſię præſtitorum, vel ad eos ad Eccleſiæ protectionem ſuſcipiendam conciliandos, neque Breviarium, neque B. Virginis officium recitare tenentur. Verum ſi penſio titulo Clericali poſſideatur, cum id ſine clericali Tonſura prius ſuſcepta fieri non poſsit, ſub pœna peccati mortalis, atque fructuum reſtitutionis ad minoris officii B. Virginis recitationem tenentur per Bullam Pii V. ex proximo, ubique receptam, atque per

III.

Digitized by Google

III. & IV. concilium Mediolanenſe , & per concilium Aquilejenſe an. 1596.

Q. *Cujus peccati rei ſunt , qui Breviarii legem non ſervant?*

R. Rei ſunt peccati mortalis , idque definitum eſt in conciliis Mediolanenſibus , in Rotomagenſi an. 1581. in Aquiſextienſi an. 1585. & in Aquilejenſi an. 1596. quia Deus debita laude privatur, neque munus ab Eccleſia clerico commendatum abſolvitur , fundatorum intentioni fraus injicitur , atque gratiis huic operi conjunctis ſponte renunciatur ; peccatum vero iſtud committitur, cum ſine legitima cauſa prætermittitur vel totum officium , aut pars notabilis ejuſdem .

Q. *Infirmitas , vel negotia poſſuntne ab Officio excuſare?*

R. Si infirmitas notabilis ſit , nemo Officium recitare tenetur , velut & lex jejunii ceſſat , cum jejunium graviter valetudini noceret. At ſi recitatio cum morbo conſiſtere poſſit , officium inſervire debet ad obtinendam a Deo ſalutem , atque in dubio medicorum judicio , vel piorum, & doctorum hominum conſilio ſtandum eſt ; neque enim mens eſt Eccleſiæ filios ſuos gravis morbi periculo exponere. Ita & cum neceſſario ingruentibus negotiis vacandum eſt , neque ea in aliud tempus , vel ſine periculo , vel ſine ſcandalo rejici poſſunt , ut ſi Confeſſionale deſerere non poſſis majori quodam Feſto , Breviarii lex penitus ceſſaret .

Q. *Tenetne Breviarii lex , ſi phyſice ſit impoſſibile illud recitare?*

R. Qui Breviarium non habet , vel illud legere non poteſt , aut invenire nequit , veluti dum iter ſit , illud recitare non tenetur. Quod ſi culpa propria amiſerit , aut illud invenire ipſemet impoſſibile effecerit , peccatum eſſet notabile ; verum recitare debet quidquid memoria tenet , ſatisfaciendo debitorum inſtar pro virium modo, vel per alias preces , aut meditationes , aut per alia bona opera. Cœcus ab aliquo recitari curare debet , dummodo vires ſuppetant ſubſidium iſtud procurandi , atque coram ſe perlegi , memoriter ſi fieri poteſt recitando , quæ legi audiverat. Canonicus mutus , & cœcus tenetur ſaltem officio in choro adeſſe ; ita enim ædificationis ſaltem erit ejus præſentia , atque pro virili , ut Officium ſolemnius ſit , efficiat. Quod ſi quis dubitet , an officium , vel Horarum aliquam recitaverit , ſi dubium iſtud ſcrupulo tantum , aut levibus rationibus nitatur , tuto negligi poteſt ; verum ſi rationes iſtæ aliquam licet exiguam ſoliditatem habeant , rurſus recitandum eſt , quod a nobis omiſſum credimus , atque tutior pars amplectenda eſt. Iter facientes a Breviarii recitatione non excuſantur. S. enim Gregorius Nazianzenus in itinere , quod in Arabiam cum ſuis Sociis inſtituerat , vehiculo tamquam Eccleſia utebatur ad concinendas Deo laudes. S. Germanus Pariſienſis officium ſuum nudo capite in itineribus recitabat.

Q. *Quem ritum ſequi debemus in Breviario recitando?*

R. Plerique omnes Canoniſtæ in eam ſententiam conveniunt , Beneficiatos officium Eccleſiæ , vel Diœceſeos , in qua Beneficium poſſident , recitare debere , Religioſos vero officium Ordinis , in quo profeſſionem ediderunt . Præterea eos , qui choro adeſſe debent, ſive Beneficiati ſint , ſive non ſint, Romanum privatim recitare poſſe ; verum Beneficiatos conſultius facere , si officium Diœceſeos recitent , in qua Beneficium poſſident , quemadmodum & illi , qui firmiter ibi degunt ; alii vero docent, cum Epiſcopus nominatim juſſerit , ſuæ Diœceſeos Breviarium ſervandum eſſe , neque eos , qui patrimonii , neque eos , qui beneficii titulo ordinati ſunt , Breviarii obligationi ſatisfacere , Romanum recitando. Prior ſententia majori auctoritate nititur , atque confirmatur Clementis V. decreto , qui ſinit, Eccleſiaſticos , atque Religioſos Cardinalium aſſeclas Romanum Breviarium recitare , atque eos ab alterius recitatione immunes pronunciat *Indulgemus c. Dudum* , Conc. Viennnenſis Attamen cum ab Epiſcopo nominatim cautum eſt , ut Diœceſeos officium recitetur , quemadmodum facultatem habet rationem præſcribendi , qua præcepti

Digitized by Google

ſubſtantiæ, quod ad Breviarium obligat, ſatisfaciendum ſit, ſatius eſt ejus voluntati parere ad uniformitatem hoc in negotio ſervandam.

Quod ſi objiciatur, Pium V. an.1568. in ſua Bulla *Quod a nobis*, abolere omnem uſum cujuſque Breviarii a Romano diverſi, atque declarare, nullum eorum, qui Divinum Officium recitare tenentur, præcepto Eccleſiaſtico ſatisfeciſſe non eſſe cenſendos, ſi Romanum Breviarium non recitent, reſpondendum eſt, Bullam hanc ad Eccleſias illas non ſpectare, quæ a tempore immemoriali, vel ſaltem ducentorum annorum, antequam illa in publicum ederetur, alio officio quam Romano utebantur, quemadmodum ipſe Pontifex adnotavit; eamque demum ad eos tantum pertinere, qui vel jure, vel conſuetudine tenentur ſequi mores Eccleſiæ Romanæ: reliquas vero Eccleſias, Ordines, atque Communitates in jure, atque poſſeſſione peculiaria officia habendi reliquiſſe.

Q. *Eccleſiaſticus poteſtne voluntarie recitare Officium pro alio Officio?*

R. Negative; id enim neque electionis, neque arbitratus privatorum eſt: debet quiſque ſe conformare Eccleſiæ, cui adhæret; vel ſaltem Eccleſia quoad officium eamdem libertatem non ſtatuit, quam presbyteris permiſit Miſſas votivas celebrandi, & in Miſſa officio ſe non conformandi.

Q. *Quid agere debeat is, qui alterum officium pro altero recitavit?*

R. Qui incogitantia id præſtitit, minime eſt excuſandus; prævidere enim debebat recitandum Officium. Quod ſi bona fide id egerit, Officium rurſum repetere non tenetur; prior vero, ſi per tempus liceat, conſultius ageret, ſi Breviarium rurſum a capite inciperet.

Q. *Eccleſiæ, quæ ritum Romanum ſequuntur, tenentur ne recitare in Choro minus Officium B. Virginis, vel Defunctorum?*

R. Pius V. ait, eas ad hoc teneri, ſi id ſervaverint ante Bullæ ſuæ publicationem: hinc in Diœceſibus, atque Religioſis Ordinibus, ubi Officia hæc præſcripta ſunt, quilibet præter Breviarium ſtatis diebus ea recitare debet, vi ſtatutorum id jubentium.

Q. *Quo tempore recitandæ ſunt Officii Horæ?*

R. Sane valde commendabile eſſe eas recitare horis illis, quarum nomen præferunt, atque pro virili, veterem Eccleſiæ morem ſequi, & quam pauciſſimas fieri poteſt Officii Horas ſimul conjungere: præterquam enim quod Eccleſiæ intentioni id melius reſpondet, ſæpius etiam hoc pacto ad noſmet ipſos redimus; mentis evagationem propter curas exteriores evitamus, atque commodius Breviarii penſum abſolvimus, ſi pluribus intervallis recitetur. Ad hæc partitio iſta pronunciationis difficultatem levat, atque mentis attentionem conciliat. Frequentiſſimus uſus eſt Matutinum, & Laudes recitandi ante Solis ortum, Primam, & Tertiam poſt Solis ortum, uſque ad horam nonam, vel decimam, Sextam meridie, Nonam medio inter veſperas tempore, & Veſperas, atque Completorium circa Solis occaſum. Qua in re quilibet eccleſiæ Cathedralis morem ſequi poteſt.

Q. *Tenemur ne Officium recitare, eo Ordine, quem Eccleſia præſcribit?*

R. Affirmative; immo grave peccatum eſſet, ſi voluntarie, atque cum ſcandalo aliter fieret.

Q. *Eſt ne peccati reus, qui Miſſam recitat ante Matutinum, & Laudes abſolutas juxta Canonum mandata?*

R. Sacerdos juſta, atque rationabili de cauſſa, hora, vel aliquo charitatis officio urgente, tam pro audiendis confeſſionibus, quam ad conſecrandas Hoſtias pro populi, vel infirmi Communione, nullius peccati reus eſſet; hæ enim regulæ Matutinum, & Laudes ante Miſſam recitandi nituntur ſolo veteri more, Miſſam ſolemnem poſt eas Horas tantum recitandi: verum conſuetudo cogit aliquando Miſſam celebrare ſummo mane propter fidelium devotionem; ut illud prætercam, quod Natali Miſſa ante Laudes noctu dicatur.

Q. *Quo loco Breviarium recitandum ſit?*

R. Beneficiati, qui Choro intereſſe tenentur, in Eccleſia, ubi ipſorum titulus

Digitized by Google

tulus eſt, atque loco a conſuetudine ſacro huic muneri deſtinato recitare debent. Reliqui Eccleſiaſtici Breviarii obligationi ubivis ſatisfacere poſſunt, dummodo loca non ſint parum decentia, atque minus decora, ſi id alibi recitare poſſint; ſicut nec locis illis, ubi diſtractionibus expoſiti eſſent: *Tali in loco, unde a devotione non retrahatur*, ait Concilium Baſileenſe. Rectus ordo, atque exempli auctoritas poſtulat, ut Epiſcopus Chorum ſæpe adeat, præcipue Dominicis, & Feſtis diebus, velut & Parochi, atque Officium in ſuis Eccleſiis canant; quia Divinum Officium non ſolum pro Eccleſiaſticis inſtitutum eſt, ſed etiam pro univerſo Parochię populo, illique plerumque, ut interſint, emolumenta percipiant.

Q. *Capitulum poteſt ne ſe a lege ſolvere quotidie univerſum officium in Choro cantandi?*

R. Propria auctoritate id tentare nequeunt, ſed tantum cum Epiſcopi diſpenſatione, qui ubi reditus imminuti ſint, atque onera nimium gravia, poteſt piam fundatorum voluntatem interpretari; quemadmodum & ubi reditus aucti ſunt, Epiſcopus diſpenſationem revocare poteſt, atque canonicos cogere ad officium univerſum in choro canendum.

Q. *Quo habitu, vel ſtatu Officium recitandum ſit?*

R. Qui choro intereſſe tenentur, eo habitu adeſſe debent, qui a corpore collegii illius adhiberi ſolet, eoque præterea ad gravitatem atque modeſtiam compoſito: *Gravitatem ſervent, quam locus, & Officium exigunt*, ait concilium Baſileenſe, ſtantes vel ſedentes, vel genibus flexis pro chori conſuetudine: eſſet enim minus recta devotio genibus flexis orare, cum Chorus ſtando officium recitat. Verum ſi privatim recitetur Pſalmi ſtando, vel ſedendo, aut genibus flexis abſolvi poſſunt, cantica vero, atque Verſiculi ſtando. Ceterum ad Eccleſiæ ſpiritum magis accedit, ſi ſtando recitetur, atque niſi ad Lectiones ſedeatur, genua vero flectantur cum Rubricæ id jubent.

Q. *Tenetur ne ad reſtitutionem qui breviarium non recitavit?*

R. Quemadmodum omne beneficium præcipue propter Officium datur, ita Beneficiatus, qui breviarii recitationem omiſit, fructus ab omiſſionis die perceptos reſtituere debet; quod & naturali jure nititur, & V. concilio Lateranenſi ſub Leone X., atque conſtitutione Pii V. *ex proximo*, quibus locis ſtatuitur, fructus reſtituendos eſſe pro rata temporis, & quantitatis Officii, cujus recitatio omiſſa eſt: eum, qui Matutinum omiſit, medietatem fructuum ejus diei amittere; illum vero, qui Matutinum recitavit, reliquas autem horas omiſit, ſemiſſem quoque amittere, ſextam vero partem pro cujuſcumque Horæ omiſſione.

Q. *Quinam cenſendi ſunt Officium omiſiſſe, ut ad reſtitutionem teneantur?*

R. Illi, qui Officium vocaliter, atque externe non recitarunt; neque enim ſufficit ſola lectio, aut alios recitantes audire, nihil vero verbaliter pronunciaret, ſed revera recitandum eſt. Ita & qui ſemel cum alio Officium recitat, ſi ſocium in Hora aliqua, vel pluribus antevertat, partes iſtæ pro omiſſis habentur. Idem dicendum eſt de illis, qui ſine attentione atque cum voluntariis diſtractionibus recitant: omnis enim oratio *eſt mentis elevatio ad Deum*, atque Eccleſia mentis attentionem, & cordis devotionem exigit: *ut Divinum Officium ſtudioſe celebrent, & devote*, ait concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. Quibus fit, ut beneficiatus, qui habitudinem peccati mortalis habens, in ea perſiſtere cogitat, neque vel leviter ab ea exire cupit, Eccleſiaſtico præcepto de Breviarii recitatione non ſatisfaciat

Q. *Poſſunt ne aſſignari diſtributiones quotidianæ Canonicis, qui aliquibus tantum Pſalmis, vel Divini Officii Horis interſunt, præcipue cum id confirmatum eſt a Statutis, vel Conſuetudinibus immemorialibus ſingularium Capitulorum?*

R. Negative; quippe juxta concilium Tridentinum diſtributiones pro univerſis, vel ſingulis Officii Horis aſſignatæ ſunt, ut cultus Divinus nullo modo imminuatur, atque Officium quotidie

tidie eo quo par eſt decore, atque ſolemnitate peragatur; *Ne qua in parte diminuatur Cultus Divinus* Seſ. 24. Quod ſi diſtributiones iis aſſignentur, qui ab aliqua Officii parte abſunt, divinus cultus aliqua parte imminueretur. Hinc Statuta, & conſuetudines contrariæ, habenda ſunt pro abuſibus, qui originem a deſidia, atque negligentia clericorum acceperunt, Eccleſiæque Spiritui adverſantur, atque Sacros canones indigne infringunt, quemadmodum eſt a concilio Baſileenſi declaratum. *Tollant prorſus abuſum illum, quo in una hora dumtaxat præſens, totius diei diſtributiones uſurpat*. Ita & concilium Aquiſextienſe, & Burdigalenſe anno 1624. *Sed abuſum illum, quo in una hora, aut duabus Officiorum Divinorum præſens, totius diei diſtributiones uſurpat, tolli penitus, & aboleri præcipimus*. Anno 1607. Senatus Pariſienſis abuſus damnavit Statutum canonicorum Aurelianenſium, juxta quod, qui unicæ horæ præſens erat, reliquarum etiam horarum diſtributiones lucrabatur. Vide Fabretum in ſuo Tractatu de abuſu lib. 7. c. 1.

CAP. LI.

Excurſus in Libros horarum, ſive precum, quæ in manibus populi verſantur.

INter potiſſima Epiſcoporum munera annumerandum eſt vigilandi ſtudium circa preces, quæ diſtribuuntur, vel excuduntur in ipſorum Diœceſibus, atque ne recitentur vetandæ, niſi ſint ab ipſis approbatæ. Ex prioribus ſæculis diſcimus, antequam Eccleſia officium certa ratione diſtributum haberet, nihil in fidelium conventibus recitatum fuiſſe, quod prius a toto conventu approbatum non eſſet. Hac de cauſſa concilia toties juſſerunt, ut preces ab Epiſcopis loci approbatæ eſſent. Quare ubi comparatio inſtituitur inter minores iſtas Horas, quæ inter populi manus diſperguntur, cum illis, quæ in Romano collectario pro feſtis ſingulis, atque pro omni occaſionum genere adeo magno numero ſunt, quam magnum diſcrimen percipitur inter utrarumque elegantiam, ſoliditatem, & pios, teneroſque ſenſus quos inſpirant.

Preces iſtæ veterem *Horarum* inſcriptionem retinuerunt, ut ſignificarent, eas veterum more collectiones eſſe Horarum canonicarum Eccleſiæ, cum revera ſolæ Dominicæ, & feſtorum veſperæ ibi inveniantur; reliqua omnia nihil commune habeant cum Officio Eccleſiæ. Verum quid magis decet quam pro Matutina oratione dicere, *Domine labia .... Deus in adjutorium .... Gloria Patri ....* Invitatorium *Venite adoremus Dominum qui fecit nos*; Tres priores Verſiculos Pſalmi *Venite*. Pro adorationis actu capitulum Primæ, *Regi ſæculorum*, & ceteras omnes preces quæ ſequuntur, *Pater*, *Credo*, *Confiteor*, Orationem *Domine Deus Omnipotens*: pro Sanctorum invocatione *S. Maria, & omnes Sancti*: ad benedictionem operi ſuo conciliandam, *Reſpice*, Orationem *Dirigere*, *Dominus nos benedicat*; pro Defunctis, *Fidelium animæ*: pro Veſpertina Oratione: *Converte nos .... Deus in adjutorium*, Pſalmos, *In te Domine ſperavi*, *Ecce nunc*, capitulum, Verſiculum, *In manus*, canticum, *Nunc dimittis*, cum ceteris precibus quæ ſequuntur, interferendo *Pater*, *Confiteor*, *Viſita*, *Dominus nos benedicat*: pro Miſſa, Ordinarium Miſſæ: pro Sacramento Pœnitentiæ, *Miſerere*, *De profundis*, *Confiteor*: Pro communione, poſtremæ duæ Orationes, quas Sacerdos ante Communionem recitat: pro gratiarum actione, *Te Deum*. Quilibet juſtus rerum æſtimator fatebitur, preces iſtas longo intervallo ſuperare formulas omnes precum a privatis compoſitarum, qualeſcumque ii demum ſint.

Summi etiam Principes Tridentino concilio proponi curaverunt, ut preces populo, & clero proponendæ emendarentur. Galliarum Rex per Cardinalem Lotharingiæ petiit, *ut Divinum Officium pure perageretur; ſuperſtitiones omnes amputarentur, & reiicerentur, ceteraque omnia, quibus populus ſub pietatis ſpecie*

falli

falli poteſt, aut in detrimentum ſuum uti. Excerptum ex precibus anno 1572. oblatis, quæ inter Concilii Acta inveniuntur. Imperator quoque petiit: *Breviaria, Miſſalia, purganda, ea reſecanda omnia, quæ non ex Divinis ſint deſumta litteris, habito orationum delectu*. Imperator Carolus V. idem propoſuit in conventu Auguſtano anno 1548. *In formam precum, & orationum ab antiquis Eccleſiæ Patribus traditum, temporum vitio multa inepta, apocrypha, parumque ad ſincerum cultum pertinentia emendentur*. Poloniæ Rex in ſuo edicto anno 1526. jubet: *Ut nulla deinceps orationes, cantilenæ, & id genus inſolita dicantur, niſi quæ fuerint ab Epiſcopo approbata*. Cur demum Epiſcopi peculiarem curam non habebunt circa populorum preces, qualem pro cleri precibus habent? concilium Remenſe anno 1581. id omnibus ſuæ Provinciæ Epiſcopis commendat; *Ut diligenter inſpiciant, & examinent ſuarum Diœceſeum preculas horarias .... ne quid contineant contrarium doctrinę Catholicæ, aut aliquid, quod ad ædificationem Eccleſiaſticæ Diſciplinæ, & morum pietatem non pertineat*. Concilium Mediolanenſe IV. ait, non minori diligentia opus eſſe ad eradicandas falſas devotiones, quam ad ſtabiliendam, & augendam Religionem, chriſtianamque pietatem, mandatque Paſtoribus, ut huic rei ſedulo invigilent, quo remedium aliquod tanto malo in synodo afferri poſſit.

Verum illud hac in re cavendum eſt, ne in oppoſitam ex adverſo partem tranſcurramus, nimis curioſe quaſdam precum noſtrarum loquendi rationes, ſub examen revocando. Chilpericus Rex uti nolebat *perſonæ* voce in Trinitatis negotio, quod exiſtimaret eam ſolis hominibus convenire. Laurentius Valla putabat minus latinum eſſe, ſi quis *perſonę* voce utatur ad hominem quendam ſignificandum, affirmabatque apud prioris latinitatis Scriptores pro qualitate tantum, atque apparentia quadam uſurpari; Cicero tamen, & Jureconſulti, quorum latinitas puriſſima eſt, ſæpe hac voce pro perſonis ipſis uſi ſunt. Lutherus, & Calvinus pati nolebant, ut cum Trinitas invocatur, diceretur; *Sancta Trinitas, unus Deus*; attamen id veteri Eccleſiæ uſu confirmatum eſt, veriſſimumque eſt dicere, tres Perſonas unicum Deum eſſe. Petrus Damianus orationem iſtam tuetur; verum illos improbat, qui eam in Litaniis ter repetebant, quaſi Trinitas perfectior eſſet, quam ſingulæ perſonæ ſingillatim acceptæ. Hincmarus Remenſis locutionem iſtam damnabat, *Trina Deitas*, quam e contra Ratramnus, & Gotheſcalchus tuebantur; accipi tamen poteſt etiam de tribus Perſonis, eas ab eſſentia non ſeparando, cum Hincmarus de tribus Deitatibus, vel tribus Naturis eam videretur intelligere, quemadmodum poſtea Goſſelinus aſſeruit. Ceterum *triplex Deitas* cum plures Naturas ſignificet, hoc ſenſu Trinitati convenire non poteſt, niſi per eas demonſtrentur Perſonalitates, relationes, & proceſſiones. Chriſtianorum aures non patiuntur dici, tres Deos exiſtere, quod tres ſint Perſonæ, quæ eamdem Divinitatem habent. Attributa eſſentiæ convenientia æque multiplicari non poſſunt, atque adeo dici non poteſt, *tres Sancti, tres Boni*, eſſetque ſuperſtitio exiſtimare, nos ob favorem aliquem uni Perſonę magis, quam alteri Trinitatis debere, quia omnes gratiæ nobis collatæ, tribus Divinis Perſonis æque debentur. Poteſt tamen ſpeciales cultus Perſonæ alicui tribui, beneficium aliquod per appropriationem illi tribuendo, quemadmodum & peccata nonnulla cenſentur magis oppoſita uni e Divinis Perſonis, quam alteri, propter attributum illius proprium, ut blaſphemia, quæ peccatum eſt contra Spiritum Sanctum. Quæri ſolet, poſſit ne fieri feſtum ſpeciale Dei Patris? Verum cum Eccleſia illud hactenus non inſtituerit, æquum eſt credere non ſine ratione id factum fuiſſe. Summopere evitandæ ſunt peculiares quædam Devotiones, phanaticorum inventa, ut cujuſdam ex Oratorio Sueſſionenſi, qui Jeſum Chriſtum expirantem, a Jeſu Chriſto moriente diſtinguens, feſtum Jeſu Chriſti expirantis inſtituendum proponit feria ſexta majoris Hebdomadæ. Huic ſimilis eſt aliorum devotio, qui

qui feſtum Cordis Jeſu Chriſti celebrant die octavam S. S. Sacramenti ſequente, ad errores expiandos in ea octava minus recte celebranda admiſſos, atque præterea devotiones captivitatis Jeſu Chriſti, & B. Virginis: Eccleſiæ enim univerſalis Spiritum, atque mores unice ſectari debemus.

CAP. LII.

Excurſus in veterem diſciplinam, quam olim Canonici Eccleſiæ Pariſienſis, & cæterarum Galliæ Cathedralium obſervabant.

VEterem Diſciplinam iſtam ad octo capita revoco. 1. Clericos, & Canonicos Cathedralium renunciaviſſe olim patrimonio ſuo, atque veſtes in commune habuiſſe. 2. Eodem in loco, ſive clauſtro prope Eccleſiam concluſos fuiſſe, quo aditus mulieribus negabatur. 3. In eodem omnes dormitorio cubaſſe. 4. In eodem refectorio in commune vivere conſueviſſe. 5. Plures alios Monaſteriorum mores ſervaviſſe. 6. Superpelliceum ad talos uſque deſcendens geſtaſſe. 7. Cappam anterius clauſam habuiſſe. 8. In Eccleſia ceciniſſe.

1. Clerici, & Canonici Cathedralium patrimonio ſuo renunciarunt, ut perfectiorem vitam ducerent.

Bonorum communio in primitiva Eccleſia paſſim uſurpata fuit ab omnibus Chriſtianis, qui proprietati bonorum ſuorum renunciabant, ut ea in commune conferrent: *Et erant illis omnia communia*. Id ab Apoſtolis peculiariter Clericis mandatum fuit, quos perfectiorem vitam ducere oportebat, atque a terreſtribus bonis minus impeditam, quod Deum pro hæreditate ſua elegiſſent: *Dominus pars hæreditatis meæ*. S. Marcus Clericos in Eccleſia Alexandrina inſtituens, mores vitæ communis, & Apoſtolicæ illis tradidit, quæ præcipue in eo ſita erat, quod bonorum ſuorum dominio, ut ea in commune conferrentur, renunciandum eſſet, quemadmodum ex Euſebio Cæſarænſi diſcimus, qui Philonis locum in Alexandrinorum Chriſtianorum favorem referens l. 2. Hiſt. c. 16. *In quibus ſupradictus vir Apoſtolicus (ſcilicet S. Marcus) Eccleſiaſticæ inſtitutionis initia, & originem Apoſtolicæ, atque Evangelicæ traditionis intexuit.*

Inde cum charitas primorum Chriſtianorum refriguiſſet tam apud clericos, quam apud Sæculares, atque perſecutionum rigor Communitates ſeparaſſet, quod fideles in montibus, & ſpeluncis, & in cavernis terræ latere cogerentur, poſtquam pax Eccleſiæ rurſum reddita fuit a Chriſtianis Imperatoribus, complures pii Epiſcopi ſanctos iſtos mores in Clero ſuo reſtituere conati ſunt, ut S. Euſebius Vercellis, cujus S. Ambroſius mentionem faciens in Panegyrico ait: *Ut eſſet in ipſis viris* (ideſt *Clericis*) *contemptus rerum, & accuratio Levitarum.*

Cum S. Auguſtinus ab eo rationem Clericos dirigendi didiciſſet, atque vitam, quam illi ducere debebant, quamprimum Eccleſiæ Hipponenſis in Africa coadjutor conſtitutus fuit, Communitatem Clericorum inſtituit, ut vitæ Apoſtolicæ conſuetudo illa reviviſceret, quæ inter primos Chriſtianos, atq; primi ſæculi Clericos uſu recepta fuerat. Audiamus quomodo Diſcipulos ſuos alloquatur in lib. 1. de communi vita Cleric. cum mentem ſuam explicat eos in commune congregandi. *Noſtis omnes, aut pene omnes, ſic nos vivere in ea Domo, quæ dicitur Domus Epiſcopii, ut quantum poſſumus imitemur eos Sanctos, de quibus loquitur liber Actuum Apoſtolorum, nemo dicebat aliquid proprium, ſed erant illis omnia communia.* Occaſione loci hujus duo conſideranda ſunt; prius S. Auguſtinum loqui de Clericis, ſive Canonicis Cathedralis: *Sic nos vivere in ea Domo, quæ dicitur Epiſcopii.* Poſterius, velle eum in Eccleſia ſua Hipponenſi primorum Eccleſiæ Clericorum vitam reſtituere: *ut imitemur Sanctos, de quibus loquitur liber Actuum.*

Agit deinde apertius de paupertate voluntaria, quam ſervari curabat, deque omnibus relinquendis. *Cæpi*, inquit, *fratres colligere compares meos nihil habentes, ſicut nihil habebam, & imitan-*

tantes me, ut quomodo ego tenue paupertatulam meam vendidi, & pauperibus erogavi, ſic facerent & illi, qui mecum eſſe voluiſſent; & de communi viverent, commune autem nobis magnum, & uberrimum prædium ipſe Deus.

Reſpondere aliquis poſſet, S. Auguſtinum Clericos tunc allocutum, qui cum ipſo in Monaſterio vivebant, non Clericos cathedralis cujuſdam. Verum hæc difficultas ſolvitur ex conſequentibus; *volui habere in domo iſta Epiſcopii mecum Monaſterium Clericorum: ecce quomodo vivimus, nulli licet in ſocietate noſtra habere aliquid proprium; ſed forte aliqui habent? Nulli licet, faciunt quod non licet.* Conſtat ergo ex his verbis, Clericos ejus cathedralis ſervaſſe paupertatem communionis bonorum tam in Epiſcopatu, quam in Monaſterio.

S. iſte Doctor hæc omnia confirmat alio adhuc efficaciori loco ex eodem libro petito. *Noveris Charitas veſtra dixiſſe me fratribus meis, qui mecum manent, ut quicumque habet aliquid, aut vendat, aut eroget, aut donet, aut commune illud faciat.*

Conſuetudo iſta vitæ inter Clericos communis non tantum eo tempore in Africa vigebat, ſed & Juliani Pomerii Mauritani, Sacerdotio Arelate in Galliis initiati, ubi Rethoricam docuit anno 478. qui hac in re S. Auguſtinum imitatus, quem Patris loco habebat, voluit Canonicos cathedralium eadem libertate vivere, qua Hipponenſes. Audiamus ipſiſſima ejus verba l. 2. de Vita contempl. c. 2. *Expedit facultates Eccleſiæ poſſideri, & proprias perfectionis amore contemni, non enim propriæ ſunt, ſed communes Eccleſiæ facultates, & ideo quiſque omnibus, quæ habuit, dimiſſis, aut venditis, fit rei ſuæ contemtor, cum præpoſitus factus fuerit Eccleſiæ, omnium quæ habet Eccleſia, efficitur diſpenſator.*

Idem Scriptor eadem de re agere pergens, ait deinde lib. 2. c. 11. *Sacerdos cui diſpenſationis cura commiſſa eſt, non ſolum ſine cupiditate, ſed etiam cum laude pietatis accipit a populo diſpenſanda, & fideliter diſpenſat accepta, qui omnia ſua reliquit, aut Eccleſiæ rebus adjunxit, & ſe in numero pauperum paupertatis amore conſtituit, ita ut unde pauperibus ſubminiſtrat, inde & ipſe tamquam pauper voluntarius vivat. Clerici quoque quod pauperes aut voluntas, aut nativitas fecit cum perfectione virtutis, vitæ neceſſaria, ſive in Domibus ſuis, ſive in Congregatione viventes accipiant, qui ad ea accipienda non eos habendi cupiditas duxit, ſed cogit vivendi neceſſitas.* Animadvertendum autem eſt, non eſſe Abbates, qui Cœnobitis loquantur de exercitio paupertatis voluntariæ; verum pios Epiſcopos, atque magnos Doctores, clericis, & canonicis Eccleſiarum, *quos pauperes voluntas fecerat.*

Diſtinguenda præterea ſunt cum ſcriptore iſto duo clericorum genera, *ſive in Domibus ſuis, ſive in Congregatione viventes*; qui omnes paupertatem cuſtodire debebant, atque bonis patrimonialibus renunciare. Eandem diſtinctionem videre eſt apud S. Iſidorum lib. 2. de officiis: *Sunt duo genera Clericorum, unum Eccleſiaſticorum ſub regimine Epiſcopali degentium, alterum Acephalorum, id eſt ſine capite, quorum quidem ſordida, & infirma numeroſitate ſatis ſuperque noſtra pars occidua pollet.* Credibile autem eſt, Clericos iſtos, *qui ſub regimine Epiſcopali erant*, eos ipſos fuiſſe, qui in commune *in Epiſcopiis vivebant*; reliquos vero, qui *Acephali erant, id eſt ſine capite, quia quem ſequantur ignorant, hos neque inter laicos ſæcularium officiorum ſtudia, neque inter Clericos Religio retinet Divina.* Erant illi ſcilicet homines ab omni tum civili, tum Eccleſiaſtico munere vacui; neque tamen exiſtimandum eſt, eos Epiſcopis ſubditos non fuiſſe, quia Clerici Diœceſano ſemper parere debuerunt; verum potius homines, qui ut liberius viverent, in privatis domibus degebant nulli Eccleſiæ conjuncti, neque ulli ſervientes: *quorum numeroſitate ſatis ſuperque noſtra pars occidua pollet.* Probe adnotanda ſunt hæc duo Clericorum genera ad Conciliorum canones intelligendos, ne iis, qui in commune vivebant, ea tribuamus, quæ de Acephalis dicta ſunt, qui ſingillatim vivebant.

Digitized by Google

Inſecutis quoque ſæculis facile eſt demonſtrare conſuetudinem iſtam vitæ communis, & paupertatis inter clericos voluntariæ. S. Gregorius Papa, qui circa annum 600. floruit, S. Auguſtino ſcribens, quem in Angliam miſerat ad eam nationem convertendam, illique præſcribens vitæ rationem, a Clericis, qui cum ipſo in Eccleſia ſua vivere debebant, ſervandam, ait. *Quia tua fraternitas Monaſterii Regulis erudita ſeorſum non debet fieri a Clericis ſuis in Eccleſia Anglorum, hanc debet inſtituere converſationem, quæ in initio naſcentis Eccleſiæ fuit Patribus noſtris, e quibus nullus eorum, quæ poſſidebat, aliquid ſuum eſſe dicebant, ſed erant illis omnia communia.* Apud Gratian. cap. quia tua fratern. 12. qu. 1.

Ex his omnibus teſtimoniis ſatis clare conſtat, quinam fuerit Eccleſiæ ſpiritus prioribus ſæculis, quod bonorum diſtributionem ſpectat, atque patrimonii Clericorum, vel Canonicorum, qui incommune vivebant cum Epiſcopis prope Eccleſias cathedrales; neque difficile eſt animadvertere, SS. Doctores, pro perfectiſſimo Ordinis Clericalis ſtatu ſemper habuiſſe paupertatem voluntariam, & ab omni exteriorum bonorum, atque patrimonii, & temporalium commodorum onere libertatem, quæ fere efficere ſolent, ut hæreditatem cum Deo habeamus: *Sicut de eis ſcriptum eſt*, ait S. Iſidorus, *ego hæreditas eorum, loquente Domino, unde oportet, ut qui Deum hæreditate poſſident, abſque ullo impedimento ſæculi Deo ſervire ſtudeant, & pauperes ſpiritu eſſe contendant*: unde colligitur, Clericos, & canonicos, qui patrimonio fruuntur, impedimentum ſæculi habere, atque in ſe juxta perfectionem ipſorum ſtatus, atque conditionis non vivere.

Verum licet Sancti Patres ſemper exiſtimaverint, perfectionem vitæ Clericalis ſitam eſſe in obſervatione paupertatis Evangelicæ, eamque ſemper commendaverint iis, qui ſub eorum ductu vivebant, attamen ſæpius coacti ſunt aliquid remittere, humanæque infirmitati concedere, quod zelus ipſorum cetera recuſaſſet. S. Auguſtinus ſub initium inſtitutionis Clericorum ſuorum ſi acriter mori huic ſervando inſiſtebat, adeo ut clericali loco moverit eos, qui in communitate ſua aliquid proprium retinebant, idque deſerere, vel in commune conferre nolebant. Nihilominus ſententiam poſtea mutavit; ſatiſque habuit, eos a ceterorum clericorum, qui ſimul vivebant, ſocietate ſejungere, eos inter clericos haberi patiens: *Ecce in conſpectu Dei*, inquit, *de veſtra muto conſilium, qui volunt habere aliquid proprium, quibus non ſufficit Deus, & Eccleſia ejus: maneant ubi velint, ubi poſſint, eis non auferro Clericatum.*

Julianus Pomerius Magiſtri ſui veſtigia ſecutus, poſtquam Clericos ſuos hortatus eſt ad amorem paupertatis voluntariæ, atque ad renunciandum omnibus bonis, addit deinde: *Illi autem, qui tam infirmi ſunt, ut poſſeſſionibus ſuis renunciare non poſſint, ſi ea, quæ accepturi erant* (ſcilicet de bonis Eccleſiæ) *diſpenſatori relinquant nihil habentibus, ſine peccato poſſident ſua.*

Cum vero Concilia, & canones paſſi ſunt, Clericos, vel Canonicos bona propria poſſidere, largiri, & accipere, id de clericis privatim viventibus accipiendum eſt, quales tunc fuiſſe eſt jam a nobis demonſtratum; vel ſi id etiam de canonicis dici poſſit, qui in cathedralibus in commune vivebant, id intelligendum eſt ea ratione, juxta quam S. Paulus ait: *Secundum indulgentiam, non ſecundum præceptum*. Sane celebre illud Concilium Aquiſgranenſe, quod præcipue congregatum fuit ad Galliarum cathedrales reformandas, ideo tantum illis permiſit *dare, & accipere proprias res, & Eccleſiæ poſſidere*, quod plurimæ difficultates obviæ eſſent reſecare volentibus morem, ab aliquot ſæculis a clericis jam uſurpatum. Satis quidem intelligitur Concilium iſtud rem in priſtinum locum reſtituere noluiſſe, & ut vita communis, & ab omni proprietate ſoluta juxta puritatem ſuam inter canonicos reviviſceret, curare, quia tamquam regulam, atque exemplar pulchras illas S. Auguſtini, & Juliani Pomerii ſententias a nobis paulo ſupra relatas ipſis proponit, ut

ſaltem

Digitized by Google

ſaltem cognoſcerent., quæ perfectio ipſorum ſtatus propria ſit, ipſiſque abſolutam ideam daret libertatis ab omni onere bonorum hujus mundi, licet per indulgentiam ipſis aliquid poſſidere, atque diſtribuere permiſerit; verum Patres nonnullas conditiones addunt, ſcilicet, ut ſit *cum humilitate, & juſtitia*: cum humilitate, ideſt non immodice, abſque luxu, & vanitate; & juſtitia, in uſus ſcilicet juſtos, legitimos, atque eorum profeſſioni non adverſos, *faciant inde, quod eorum propoſito congruit*, atque cum patrimonium retinere volunt pro vitæ neceſſitatibus, nihil de Eccleſiæ bonis accipiant, can. 89.

Poſt hujus Concilii tempora, quod anno 816. habitum fuit, plures pii Galliarum Epiſcopi, Aquitani præcipue, & Occitani, cum viderent capitula cathedralium rurſum veterem rigorem relaxaſſe, optantes ea ad priſtinum inſtitutum revocare, circa undecimum ſæculum S. Auguſtini regulam illis tradiderunt, cogentes illos ad paupertatis Evangelicæ vota facienda, quam olim in Canonicali Ordine viguiſſe nor ant, quæque ad ipſorum perfectionem neceſſaria eſt, neque ullo modo vitæ Canonicorum cathedralibus inſervientium repugnat. Iſarnus Archiepiſcopus Tholoſanus, Canonicos in ſua Metropoli inſtituens, ut vetus diſciplina rurſum floreret, ipſis regulas præſcribit, atque inter ceteras: *Ut nihil ſibi proprium habeant, vel etiam, quod abſit, dicant, omnes una prandeant, una ſomnum capiant &c.* Inter Galliæ Eccleſias, quæ regulam S. Auguſtini ſervarunt, reperire eſt Burdegalenſem, Arelatenſem, Auſcienſem, Arauſionenſem, Lugdunenſem, Convennenſem, Leſcarrenſem, Monſpeſſulanam, Magalonenſem, Nemauſenſem, Sagienſem, Sanicienſem, Tarbenſem, Ucecienſem, Gratianopolitanam, & plures alias, quorum Epiſcopatus antiquiſſimæ ſunt fundationis, ut nihil loquar de Abbatiis Ordinis Canonicorum Regularium, quæ in Epiſcopatus commutatæ ſunt, veluti Apamiæ, Lombaria &c.

His adde, Papam Benedictum XII. anno 1339. Conſtitutiones edidiſſe pro reformatione totius Ordinis Canonici in Eccleſia, tam pro cathedralibus, quam pro Collegiatis, atque Abbatiis, quemadmodum ipſe manifeſte loquitur in pluribus harum conſtitutionum locis; nam de Eccleſiis agens plerumque ait: *Eccleſiæ Cathedrales, Capitula, Collegia, Monaſteria*; cum vero de Prepoſitis Canonicorum agit, *Antiſtites*, inquit, *Abbates, Præpoſiti, Archidiaconi*, unde manifeſte intelligimus, regulam iſtam Canonicis cathedralium communem eſſe debuiſſe. Inter has vero Conſtitutiones Capitulum extat numero 60. inſcriptum: *Proprietarii damnantur*; atque inde conſtat, bonorum proprietatem aliquando Canonicis cathedralium interdictam fuiſſe. Eandem conſuetudinem in celeberrimis Chriſtiani Orbis Eccleſiis demonſtrare poſſem, veluti Romæ in Lateranenſi, atque in Patriarchali Hieroſolymorum, & pluribus aliis: verba hactenus relata ſufficere exiſtimo ad demonſtrandum Eccleſiæ, Apoſtolorum, Conciliorum, Pontificum, Epiſcoporum, & Doctorum ſententiam fuiſſe, Canonicos, & Clericos in Cathedralibus viventes nihil proprium habere oportere, ſed perfectam bonorum communionem cuſtodire. Quod ſi paſſi ſunt eos aliqua de re frui, atque uti, id potius ex peculiari diſpenſatione, quam ex juris rigore actum eſt, quemadmodum carnium uſus Ordinibus Sancti Benedicti, & Sancti Bernardi conceſſus, atque propterea *merito ſuſpicaretur aliquis non licere Clericis tum in rebus patrimonialibus, quam Eccleſiaſticis proprium aliquid habere.*

Veteres Clerici, & Canonici Cathedralium veſtes communes habebant.

Id neceſſario ex hactenus enarratis conſequitur; ſi enim verum eſt affirmare, ipſos nihil proprium habuiſſe, neque ullis bonis gaviſos, neceſſaria ex communi cella veſtiaria abſque dubio depromebant. Ejus rei excellens teſtimonium extat apud S. Auguſtinum, qui cum Epiſcopus eſſet, peculiares veſtes habere nolebat, ſed communibus utebatur: *Nemo det Byrrhum, vel lineam Tunicam,*

ſeu aliquid, niſi in commune, & communi accipiant mihi ipſi, cum commune ſciam me velle habere quidquid habeo. De communi Vita Cleric.

Regula Chrodogangi Metenſis Epiſcopi, & Pipini Galliæ Regis nepotis, quam circa annum 760. edidit, ad Canonicam, & Regularem vitam inter Canonicos cathedralis ſuæ reſtituendam cap. 41. inquit: *Illa dimidia pars Cleri, qui Seniores fuerint, annis ſingulis accipiant cappas novas, & veteres, quas præterito acceperint, ſemper reddant, dum accipiunt novas.* Addit deinde: *Calceamenta vero omnis Clerus annis ſingulis, & veſtimenta in Tranſitu S. Martini, & campſiles in Paſcha habeant*; unde manifeſto intelligitur juxta veterem Canonici Ordinis morem, Clericos, vel Canonicos veſtes, ceteraque neceſſaria in commune habuiſſe.

Concilium Turonenſe ſub Carolo Magno habitum, ait de canonicis cathedralium, *victum, & veſtitum juxta facultatem Epiſcopi accipiant*; & quemadmodum victus communis erat, *ſimul in uno reficiantur Refectorio*, dicendum quoque eſt, veſtes pariter communes fuiſſe.

2. Canonici eadem Domo, ſive Clauſtro prope Eccleſiam concluſi erant.

Prioribus Eccleſiæ ſæculis, clerici, qui in commune vivebant, alia clauſtra quam Epiſcopalem domum non habebant, ubi cum Epiſcopo degebant, velut diſcimus ex loco ſuperius recitato e Sermone S. Auguſtini *de communi vita Clericorum*, quo loco ait: *Noſtis, omnes, aut pene omnes ſic nos vivere in ea domo, quæ dicitur domus Epiſcopii &c.*

Clauſtra, ceteraque loca eodem tempore inter clericos, quo inter Monachos, atque ut credibile eſt, horum exemplo inſtituta fuere. Scimus, quod anno 662. Migeſius Epiſcopus Veſuntionenſis, quemadmodum in Actis veterum Epiſcoporum ejuſdem civitatis relatum eſt apud Chifflet. in Veſunt. *Clauſtrum quoque columnis, & teſtudinibus ædificavit ab oſtio Eccleſiæ, quæ ducit ad Palatium per partem illam, quæ Conventus vocatur, & per partem Dormitorii, uſque ad Refectorium.* Clauſtrum iſtud quemadmodum clariſſime liquet, erat pro canonicis cathedralis ſuæ.

Chrodogangus Metenſis Epiſcopus, magnus canonici Ordinis inſtaurator, in Regula pro canonicis Eccleſiæ ſuæ conſcripta, ſæpe clauſtrorum mentionem facit, veluti cap. 12. de portario: *Portus Clauſtri, & oſtia cuſtodiæ debet advenientes ſuſcipere, & Priori adventum eorum cauſamque renunciare*, quod de clauſtro regulari, non de clauſtro publico intelligendum eſt, qualia ſunt illa, quæ hodie a canonicis noſtrarum cathedralium frequentari ſolent; & cap. 52. peccata, quæ pœnitentiam merentur enumerans, inter cetera ait: *Qui e Clauſtris ſine licentia exierit.*

Concilium Turonenſe an. 813. ſub Carolo Magno habitum, ait: *Clerici, & Canonici Civitatum, qui in Epiſcopiis commorantur, conſideravimus ut in Clauſtris habitantes ſimul omnes in uno dormitorio dormiant &c.*

Concilium Aquiſgranenſe, quod poſtea ſub Ludovici Pii regno ad canonicos, & clericos reformandos anno 816. habitum eſt, canone 117. ait: *Neceſſe eſt tamen, ut Clauſtra, in quibus Clero ſibi commiſſo Canonice vivendum eſt, firmis undique circumdet munitionibus, ut nulli omnino intrandi, aut exeundi niſi per portam pateat aditus, ſicut etiam interius Dormitoria, Refectoria, Cellaria, & cetera habitacula uſibus fratrum in una ſocietate viventium neceſſaria.* Adnotandum eſt hoc loco, Concilium hoc velle, ut Eccleſiæ cathedrales eandem fere faciem, atque cetera Monaſteria habeant; atque hæc eſt ratio, cur eam denominationem habuerint, atque ab omnibus veteribus Auctoribus Monaſteria appellata fuerint; quæ appellatio univerſalior poſtea evaſit, atque omnibus promiſcue Eccleſiis tributa fuit.

Idem concilium clarius adhuc de clauſtris iſtis mentionem facit canone 144. *Oportet Clauſtra Canonicorum ita diligenter cuſtodiri, ut grex Dominicus fraterna concorditer fruatur pace, ut ſi quemlibet Prælatus intra Clauſtra quempiam inhoneſte agentem, aut extra in biviis, & pla-*

teio

Digitized by Google

tio otio, vaniſque confabulationibus vacantem repererit &c. Facile eſt intelligere, clauſtra, de quibus hoc concilium agit, interiora fuiſſe, intra quæ canonici lectioni, & ſtudiis vacabant.

Non ignoro, ad teſtimoniorum iſtorum vim eludendam dici poſſe, concilium hoc nullo modo de canonicis, qui ſunt in cathedralibus, agere in altera parte, quæ incipit a canone 154. ſed eam ad canonicos tantum pertinere, qui in Monaſteriis ſub Abbatum ductu vivebant. Verum ego contrarium affirmo, atque contendo, partem iſtam æque ad utroſque tam in cathedralibus, quam in Monaſteriis viventes pertinere. Prima ratio, qua moveor, illa eſt, quod canones concilii hujus poſt 114. ſumti ſint ad verbum ex Regula Chrodogangi, qui totis 50. annis ante concilium illud floruerat, condita vero regula erat pro canonicis cathedralis; quare canones iſti, cum regulam canonicorum Metenſium tantum complectantur, minime adverſantur vitæ, quam canonici cathedralium ducere debent. Secundo canon 145. & poſtremus concilii hujus, qui ſumma eſt, atque epitoma ceterorum, ait: *Proprio Epiſcopo in omnibus ſecundum Canonicam inſtitutionem obtemperent*; unde conficitur, concilium præcedentes canones præcipue pro canonicis cathedralium, qui ſub ductu atque obedientia Epiſcoporum ſunt, condidiſſe. Tertio, in vita Ludovici Pii ab Auctore contemporaneo conſcripta refertur apud Ducheſn. t. 2. hiſt. Franc. *Fecit componi ordinarique librum Canonicæ vitæ normam geſtantem, in quo totius illius Ordinis perfectio continetur*. Itaque ſi perfectio totius Ordinis canonici canonibus concilii hujus continetur, illam quoque cathedralium comprehendent. Addit Auctor: *Quem librum per omnes Civitates, & Monaſteria Canonici Ordinis ſui Imperii miſit per manus Miſſorum prudentium, qui illum in omnibus ſupradictis locis tranſcribi facerent*. Obſervandum eſt, dicere illum, *Civitates, & Monaſteria*. Per civitates Eccleſias cathedrales, & clerum urbanum intelligit, & per Monaſteria, Abbatias Ordinis canonicorum ſignificat: Quarto, addit idem Auctor, *præſcribi fecit omnibus cibi potuſque atque omnium neceſſariorum ſummam, ut omnes ſub hoc Ordine Chriſto ſervientes nullis præpediti neceſſitatibus libera ſervitute Domino omnium militare meminiſſent*. Ex verbis iſtis intelligi poteſt, Regulam hanc ad omnes Eccleſias canonici Ordinis in univerſum ſpectaſſe, cum panis, vinum, & cetera neceſſaria demenſa præberentur, ut ab omni vitæ cura ſoluti liberius Deo ſervirent. Hinc cum canones concilii hujus ad univerſum Ordinem canonicum pertineant, cathedrales quoque comprehendunt; & quemadmodum canonici, quorum ibi mentio fit, neceſſaria accipiebant, ut melius Deo vacarent, dubitandum non eſt de vita communi, quam ducebant, id accipiendum eſſe, de qua poſterior pars concilii Aquiſgranenſis præcipue agit.

Mulieres Canonicorum Clauſtra non ſubibant.

Potiſſima ratio, quæ afferri poteſt ad demonſtrandum, concilium Aquiſgranenſe, ſaltem quoad alteram partem, editum non fuiſſe, niſi ut pro regula canonicis cathedralium inſerviret, illa eſt, quod pluribus aliorum conciliorum canonibus adverſetur; hi enim clericos, & canonicos, Matrem, Sorores, Amitas, & e Fratre neptes ſecum habere patiuntur; illud vero omnino vetat, mulieres clauſtra, & canonicorum habitationes ſubire. Difficultati huic ſolvendæ ita reſpondeo. Cum concilia facultates iſtas clericis impertiuntur; id de clericis accipiendum non eſt, qui in commune, ſed qui ſingillatim vivunt. *In Domibus viventes*, ut Julianus Pomerius loquitur, *& non in Congregatione*; vel ſi canones iſti Eccleſias cathedrales, atque ipſorum capitula ſpectabant, de tempore, quo diſciplina lapſa erat, intelligendi ſunt, atque antequam concilia Moguntinum, Turonenſe, & Aquiſgranenſe ad vitam communem reſtituendam eos adegiſſent. Ita nulla contradictio eſt inter concilium Aquiſgranenſe, & reliqua, licet Decreto de arcendis mulieribus a clericorum clauſtris, cathedralium quoque clericos complectatur.

Adi-

Digitized by Google

Aditus locorum, quos Eccleſiaſtici ſimul incolebant, omnibus retro ſæculis mulieribus interdictus fuit. S. Auguſtinus ſedulo id a clericis ſuis ſervari curabat, dicens, *Et ſi propinquæ mulieres ſuſpectæ non eſſent, tamen quæ ad eas ventitarent, poſſe ſuſpicionem afferre.* Chrodogangus id nominatim mandat in Regula ſua c. 56. pro canonicis Metenſibus: *Mando atque remando, ut hoſpitiolum Canonicorum, aut raro, aut nunquam mulierum pedes terant*: vox illa *hoſpitiolum* accipienda eſt pro hoſpitio, ſive hoſpitum domo, non pro cubiculo, vel habitatione canonici cujuſdam; id enim paulo poſt ſequentibus adverſaretur, *& in ipſa Clauſtra nulla fœmina introeat*; ſi enim eas clauſtra ſubire non patitur, tanto magis cubicula, & cetera loca interiora.

Sed hoc amplius: Epiſcopus iſte ne laicis quidem hominibus clauſtra hæc ſubire licere vult; addit enim: *Hæc laicus homo præter tantum ſi Epiſcopus, aut Archidiaconus, vel Præpoſitus juſſerint, ut in Refectoria refectionis cauſſa veniant, & ſi neceſſe fuerit ad opera facienda* &c. Ex quo loco clare conſtat eum de Canonicis Eccleſiæ cathedralis agere, cum aſſerat Epiſcopi eſſe vel Archidiaconi Seculares ad prandium invitare, tanquam domus Præpoſitorum.

Fruſtraneum eſſet longius immorari probationibus congerendis; quod olim in cathedralibus clauſtra fuerint, illis Monaſteriorum ſimilia, cum ad hanc diem conſpicua ſint, atque veſtigia tantum haberi poſſint veteris diſciplinæ, quæ a canonicis illarum Eccleſiarum ſervabatur. Attamen priuſquam ad alia me convertam, difficultatem quandam prævenire cogor, quæ circa locum e canone 142. Concilii Aquiſgranenſis petitum moveri poſſet; ait enim: *Quamvis Canonicis licitum ſit proprias habere manſiones, debet tamen a Prælato manſio infirmorum, & ſenum intra Clauſtra fieri, ut qui forte ſuam non habens &c.* ex quibus verbis Concilii conſequi videtur, licuiſſe canonicis habitare in domibus a communi dormitorio ſejunctis, ſanis æque, ac infirmis, velut hodie fieri videmus. Fateor, locum iſtum moram mihi iniecturum eſſe, niſi ejus explicationem cap. 13. Regulæ Chrodogangi invenirem; inde enim diſcimus aliquando, Epiſcopum ſiviſſe, ut canonici nonnulli juſtis de cauſſis cubicula haberent, *Manſiones* appellata, extra dormitorium ſitas, ubi cubare poterant, quæ tamen extra clauſtra, ſive domus ſeptum, non erant: *Omnes in uno dormiant dormitorio, præter illos, quibus Epiſcopus licentiam dederit, ſecundum quod ei rationabiliter viſum fuerit, & in ipſis Clauſtris per diſpoſitas Manſiones dormiant ſeparatim per ſingulos lectos etc.* quod Officialibus permitti poterat, qui cum Sæcularibus majus commercium habebant.

3. *Canonici Cathedralium in eodem dormitorio cubabant.*

Minime neceſſarium duco longius immorari ad probandum, extitiſſe olim dormitoria, quibus canonici cathedralium Eccleſiarum utebantur; cum tam perſpicue eorum mentio fiat in Regula Chrodogangi, in canonibus concilii Moguntini, Turonenſis, & Aquiſextienſis; nemo tamen contendere debet, loca iſta regularia educandis tantum junioribus clericis prope Eccleſias, Seminariorum inſtar, deſtinata fuiſſe. Facile enim oſtendi poteſt, canonicos in illis habitaſſe, qui in dormitoriis iſtis cubabant. 1. Regula Chrodogangi ait: cap. 13. *Omnes in uno dormiant dormitorio*; & cap. 23. *Cum magna cautela ambulent in Eccleſia, et in Dormitorio, et cum ad proprium ſtratum venerint.* Hæc omnia confirmat illis, quæ cap. 49. habet: *Honeſte, et humiliter dormitorium petant, et nequaquam duo in uno lecto, ſed ſinguli, in ſingulis lectis quieſcant, lucerna quoque in dormitorio noctis tempore jugiter ardeat.* 2. Loca iſta referuntur in canone 136. Concilii Aquiſgranenſis, & canone 145. omnium poſtremo addit, *In dormitorio, niſi quem infirmitas detinuerit, omnes dormiant*. Concilium Moguntinum canone 9. ait; *Ut ſimul manducent, et dormiant*; atque Turonenſe; *in uno dormitorio dormiant*.

Eccleſiæ cathedrales Germaniæ, quæ canonicos iſtos mores Regulæ Chrodogangi, & conciliorum Moguntini, & Aquiſgranenſis tenebant, eoſdem etiam

Digitized by Google

anno 1200: ſervabant ætate Stephani Epiſcopi Tornacenſis (qui decus, atque ornamentum fuit Domus S. Genovefæ, cujus Abbas erat) veluti intelligimus ex 160. Epiſtolarum ſuarum, ad Decanum Eccleſiæ cathedralis Remenſis conſcripta, quæ Eccleſia Regularis adhuc erat, ſed aliarum exemplo Sæcularis fieri optabat. Ad excitandum ergo Decanum iſtum, ut malo huic ſe ſe opponeret; *Quid dices*, inquit, *ſi hæc immutari ceperint, germana ejus loco, & ordine Germania, quæ inter alias inſtitutiones Eccleſiaſticas refectionis adhuc, & quietis fraternam communionem ſic obſervat, ut modernam diſſolutionem non admittat*.

Eundem dormitoriorum morem in pluribus Galliæ cathedralibus oſtendere poſſem; verum contentus ero exemplo Eccleſiæ Remenſis, qua de re teſtimonium præbet idem Stephanus Tornacenſis, Scriptor coævus in Epiſtola jam recitata. *Ex reliquiis Regularium inſtitutionum duo ſibi loca detinuerat; cœnaculum refectionis, & domum ſomni; in altero caſtigatam ſequentes abſtinentiam; in altero candidatam continentiam obſervantes*. Quid ex locis iſtis tam claris, tantæque auctoritatis colligi poteſt, niſi Canonicos cathedralium olim in dormitorio dormiviſſe, quomodo hodie Religioſi ſolent?

4. *Canonici Cathedralium in eodem refectorio cibum in commune ſumebant*.

Quod vitam communem ſpectat, atque uſum refectoriorum inter clericos, & veteres Canonicos, ejus rei apertiora documenta proferemus. Mos iſte cum Eccleſia exordium habuit, atque porro ab Epiſcopis uſurpatus fuit, qui diſciplinæ clericalis, atque canonicæ in cathedralibus conſervandæ tam in Oriente, quam in Occidente ſtuduerunt.

S. Auguſtinus in Sermone de communi vita clericorum hæc habet: *Ecce dico, audiſte qui ſocietatem communis vitæ jam ſuſceptam, quæ laudatur in Apoſtolorum Actibus deſerit, a voto cadit, a profeſſione ſancta excidit*. Iſta autem vitæ communio præcipue accipienda eſt de communi menſa, quomodo Epiſcopus iſte ſolebat, referente in ejus vita Poſſidio: *Cum ipſo ſemper Clerici una etiam Domo, ac Menſa ſumptibuſque communibus alebantur, & veſtiebantur*.

Decem ex ipſius Diſcipulis, qui ad Epiſcopatum evecti ſunt, in Eccleſiis ſuis eoſdem mores, quos didicerant ab ipſorum Patre, atque Magiſtro S. Auguſtino, inſtituerunt, eodem Auctore in ejus vita referente. Ex illis unus S. Gelaſius Papa fuit, qui vitam iſtam communem in uſum reduxit inter clericos, ſive canonicos Eccleſiæ Lateranenſis, quæ totius Chriſtiani Orbis Metropolis eſt.

Idem inſtitutum in cathedralibus Galliæ Eccleſiis ſervatum fuit, atque in Metenſi a Chrodogango inſtauratum, ut videre ex pluribus Regulæ ſuæ locis, quod deinde ceteris omnibus Eccleſiis præſcriptum fuit a Conciliis Moguntino Can. 9. Turonenſi Can. 25. & Aquiſgranenſi, quod poſtremo canone, ceterorum omnium ſumma, ait: *Quibus etiam in Refectorio comedentibus; & religioſe ſilentium tenentibus continuatim legatur lectio*. Facillimum eſſet demonſtrare idem in pluribus Galliæ Eccleſiis factitatum fuiſſe; verum contentus ero Eccleſiæ Remenſis exemplo, quæ Mater eſt, atque Metropolis Laudunenſis.

Non ſine ratione affirmare poſſem clericos, vel canonicos Remenſes, ipſo S. Remigii tempore vitam communem, & regularem duxiſſe, cum S. Rigobertus, (ducentis circiter poſt eum annis) juxta Flodoardi teſtimonium, *Canonicam Clericis religionem reſtituerit*, ubi vox illa *reſtituerit* notanda eſt; ſignificat enim eam antea viguiſſe. Immo affirmare poſſem clericos, vel canonicos a Chlodoveo, & S. Clotilde inſtitutos, ut Eccleſiæ S. Genovefæ inſervirent, ab Eccleſia Remenſi S. Remigii opera acceptos fuiſſe, charta quadam Henrici primi Regis, magni ſane facienda innixus, quæ integra in quarundam Eccleſiarum ſcriniis ſervatur, in qua Rex iſte de canonicis hujus Eccleſiæ agens eos ita appellat: *Venerabilis Congregatio Beatorum Apoſtolorum Petri, & Pauli, & S. Genovefæ Virginis ibidem quieſcentis, quæ olim a quodam Anteceſſore noſtro Francorum Rege Clodoveo hortatu, & per-*

perſuaſione B. Remigii Remorum Archiepiſcopi fundata, & multitudine prædiorum ditata, Canonicæ Religioni eſt mancipata. Hinc argumentum peti poteſt contra eos, qui exiſtimant, Monachos olim in Eccleſia iſta fuiſſe. Redeamus nunc ad Eccleſiam Remenſem, & dubitationem quamdam ſolvamus, quæ in teſtamento S. Remigii occurrit. Epiſcopus iſte moriens teſtamento ſolidos viginti quinque legat æqualiter inter omnes Presbyteros, & Diaconos Remenſes diſtribuendos, unde argui poſſet, eos non omnia in commune habuiſſe, ſed aliquid proprium poſſediſſe. *Compresbyteris meis, & Diaconibus, qui ſunt Remis, 25. ſolidos æqualiter dividendos in commune dimitto.* Cui loco ita reſpondeo, conſiderandum eſſe, duo Presbyterorum, & Clericorum genera fuiſſe, quemadmodum jam admonui, quorum alii in commune vivebant, alii privatim. Sanctus ergo Epiſcopus iſte cum legatum ſuum inter eos æqualiter dividi jubet, ſequitur ne inde eos proprietarios fuiſſe? Si hodie quiſpiam Teſtamento centum legaret æqualiter inter omnes Presbyteros cujuſdam civitatis diſtribuenda, Regularis quilibet, qui portionem ſuam aſſequeretur, eſſetne ejus proprietarius eam accipiens, ſi eam poſtea ad communitatem referret?

Sanctus Rigobertus poſtquam ad Archiepiſcopatum Remenſem pervenit, Clero ſuo dirigendo unice ſtuduit, *Canonicam Clericis Religionem reſtituit, ac ſufficientia victualia conſtituit, nec non ærarium commune uſibus eorum conſtituit.* Quæ verba ſatis aperte demonſtrant, Epiſcopum hunc vitam communem reſtituiſſe inter Clericos ſuæ Cathedralis, qui a prima inſtitutione jam declinaverant. Nihilominus exiſtimo, eos adhuc in Epiſcopio cum ipſo convixiſſe, cum nulla adhuc Regularia loca conſtructa eſſent, præcipue cum Flodoardus referant, eum Epiſcopalem Domum reædificari curaviſſe, atque vitam Canonicam in Clero ſuo reſtituiſſe, nullam tamen mentionem faciat, Regularia loca ab eo conſtructa, vel reparata fuiſſe. Refert præterea idem Scriptor Ebbonem Archiepiſcopum ejuſdem civitatis, qui an. 830. vivebat, ex membrana Ludovici Pii ab eo recitata, illum Cathedralem Remenſem, & Clauſtra pro ſuis Canonicis reſtitui curaviſſe. *Concedimus ad hoc opus, & ad cetera quæque pro Servorum Dei ibidem degentium neceſſitatibus ædificanda* &c. & paulo poſt: *Vias etiam publicas omnes, quæ circa eamdem Eccleſiam vadunt, & impedimento eſſe poſſunt ad Clauſtra, & Servorum Dei habitacula conſtruenda, ut transferri, & immutari poſſint, concedimus.*

Poſtquam Archiepiſcopus iſte Clauſtrum, & loca Regularia ædificavit juxta recentia Concilii Aquiſgranenſis mandata, Regulas pro Officialibus Cathedralis ſuæ conſcripſit, atque in Regula Præpoſiti ait; *Sequitur autem hinc ſtudium, omnem ornatum corporalem, & ſpiritualem continens fratrum, corporalem primum in Clauſtra, inde in Refectorio, in Dormitorio, in Cellario, in Coquina, ſive in cunctis habitationibus neceſſariis.*

Eccleſia hæc mores iſtos Canonicos, & communem vitam adhuc ſervabat tempore Stephani Tornacenſis an. 1200. atque cum in procinctu eſſent ſæcularium more vivendi, ad plurium aliarum Galliæ Eccleſiarum imitationem, quæ paulo ante jugum excuſſerant, ad Decanum litteras dedit, quibus eum hortabatur, ut incœpto huic acriter reſiſteret; de vita vero communi, quam ducebant, hunc fere in modum loquitur. *Procedentibus unanimiter de Miſſa ad Menſam, & a Spiritali refectione ad corporalem, præmiſſa invocatione Dominica, & ſigno Benedictionis ſuper cibum extenſo, reficiebant convivæ Domini minus ventrem quam mentem; ſonante eis per miniſterium Lectoris Divino eloquio nunc admonendo præceptis, nunc prohibitionibus coercendo. O fortiores epulæ, quæ non crapulam provocant, ſed ſobrietati deſerviunt; & poſtquam ſumptæ fuerint, gratiarum actione clauduntur, derelinquentes alimoniam corporalem, & conviviis ſuis ſpiritualibus fructum ſervantes. In iis, & aliis obſervantiis Regularibus incedebat Remenſis Eccleſia terribilis ut caſtrorum acies ordinata, amabilis ſuis, admirabilis alienis: ſi hæc immutari cœperint, quid*

dicet

Digitized by Google

dicet germana ejus loco, & ordine Germania, quæ inter alias inſtitutiones Eccleſiaſticas refectionis adhuc, & quietis fraternam communicationem non obſervat, ut modernam diſſolutionem non admittat? Clamabit vel compatiens, vel inſultans, quomodo obſcuratum eſt aurum, mutatus eſt color optimus? Clamabunt & Gallicanæ Eccleſiæ diſpenſationis levamen libentius admittentes, quam auſteritatis rigorem. Ecce Remenſis Eccleſia facta eſt, quaſi una ex nobis, conſortio ſuo verecundiam noſtram operiens, auctoritate ſua negligentiam noſtram defendens. Locum iſtum totum tranſcripſi, quod miro argumento noſtro deſerviat ad oſtendendum vitæ communis uſum in Eccleſia Remenſi. Adnotanda præcipue ſunt verba illa; *Ut modernam diſſolutionem non admittat*, ex quibus facile colligitur, ſæculariʒationem recens in Gallicanas Eccleſias invectam fuiſſe, iiſque ſæculis tam communem paſſim fuiſſe, ut ad Epiſtolæ finem appellet eam, *Generalem Eccleſiæ conſuetudinem*.

Circa hæc eadem tempora Innocentius Papa III. epiſtolam dedit ad Canonicos Remenſes ex ipſorum Chartulario depromtam, quam retulit Dominus Belot in Eccleſ. Laudun. rit. ut eam in ſui favorem interpretaretur. Ex illa intelligimus, qua ratione vitæ communis inſtitutum paulatim in capitulo iſto defecerit; Sub exordia enim, cum Regula adhuc vigebat, omnes in eodem refectorio prandebant; quemadmodum eſt a nobis jam demonſtratum; inde, licet quotidie pranderent, nonnulli tamen ſeorſim a communi menſa cibum ſumebant. *Si non omnibus diebus ſingulis, omnibus tamen diebus Canonicorum aliqui comedebant*. Tandem malo in dies creſcente, certis tantum diebus ad Refectorium ibant, atque duo hæc peccata ipſis Pontifex improperat: *In frequentatione menſæ communis vos exhibetis non modicum negligentes, cum nec omnibus nobis*, quod primum eſt flagitium, cum non omnes ad Refectorium ventitarent: *Nec omnibus diebus, ſed certis aliquibus communi Refectorio miniſtretur*; alterum vero, quod certis tantum diebus illuc convenirent, quod veteri ejus Eccleſiæ inſtituto indubie adverſum erat, cum Pontifex hæc addat: *Factumque ſit per negligentiam veſtram interpolatum, quod eſſe continuum prædeceſſorum veſtrorum temporibus conſueverat*. Hercle non intelligo, quo pacto ex hoc loco colligi poſſit, refectoria ædificata non fuiſſe, ut Canonici quotidie ibi pranderent, ſed certis tantum ſolemnitatibus, cum tam aperte ibidem legamus: *Quod eſſe continuum Prædeceſſorum veſtrorum temporibus conſueverat*.

Laudunenſes Canonici eamdem ſane, quam Remenſes eorum confratres, cenſuram a Summo Pontifice promerebantur, cum ejuſdem peccati rei eſſent, ut me Dom. Belot docuit ex Actis capituli ſui eodem loco relatis, ex quibus nihil colligere poteſt, niſi eos in idem cum Remenſibus flagitium lapſos fuiſſe, quorum in ſervanda quoque diſciplina ſocii fuerant.

Ex iis, quæ inde conſecuta ſunt, intelligimus, neque Chriſti Vicarii monita, neque adhortationes tantæ auctoritatis Epiſcopi, qualis erat Stephanus Tornacenſis, tantam vim apud Remenſe capitulum habuiſſe, ut eos a regulari vita deſerenda, & ſæculari aliorum more amplectenda abſterrere poſſent. Inoleverat jam iis temporibus Præbendas reſignandi conſuetudo, quod ex notabili Hiſtoria diſcimus, a Thoma Cantipratenſi relata lib. 2. cap. 39. quæque an. 1192. evenerat in perſona Rhotodii, nepotis Guillelmi de Campania Archiepiſcopi Remenſis, qui cum Cantor, & Archidiaconus illius Eccleſiæ eſſet, atque ad Epiſcopatum Cabillonenſem nominatus fuiſſet, *Archidiaconatum, & Canoniam reſignavit*. Itaque exiſtimo, Canonicos Metropolitanæ Remenſis ſæculares effectos fuiſſe circa an. 1200. Laudunenſes vero horum exemplum ſecutos.

5. *Canonici Cathedralium plures alios monaſticos mores ſervabant.*

Qui intimius plerarumque Cathedralium Canonicorum inſtituta rimabitur, fateri debebit contra Domini Beloti jam citati ſententiam, quod *Vitam clauſtralem ducebant more clauſtralium*. Legatur cap. 9. Regulæ

Z Chro-

Chrodogangi, de *Septimariis Coquinæ*, atque perſpiciemus, Canonicos præclariſſimæ Cathedralis Eccleſiæ culinaria vaſa ſingulis hebdomadis per vices purgare, ex quibus Archidiaconus, Præpoſitus, & Cellerarius ab ea re immunes erant.

Obſervamus præterea, illis demandatum fuiſſe, ut Sabbatho veniam peterent, ſi quid aut amiſiſſent, aut confregiſſent, hæc humilitatis opera perpetrando. Videre eſt quoque cap. 19. preſcriptum illis fuiſſe, ut quotidie poſt Primam ad opus irent: *Surgentes a capitulo vadant, aut ſimul, aut ſeparatim ad opus ſibi injunctum, cuſtodientes ſilentium*. Servandum etiam illis erat ſilentium præcipue poſt completorium, quomodo legitur cap. 23. *de recepto ſilentio poſt Completorium*.

Errata quoque ſua quotidie in capitulo fatebantur, atque pœnitentiæ loco imponebantur flagellationes, carcer, ad Eccleſiæ fores excubatio, ut Canonici introeuntes, & exeuntes ſuper eos graderentur, quomodo cap. 61. eſt explicatum: *Qui taciturnitatem in Eccleſia minime cuſtodierit, vel fregerit, in ipſo die pœniteat in aqua, & pane; & ſi iterum tribus diebus pœniteat in pane, & aqua; & ſi tertia vice iteraverit, ſeptem diebus pœniteat; & ſi amplius hoc facere præſumpſerit, corporali diſciplinæ ſubjiciatur, ut ceteri timeant*. Animadvertendum autem eſt, Decreta iſta non ab Abbate pro ſuis Monachis edita eſſe, ſed a magno Epiſcopo pro ſuo Clero.

Plures Eccleſiæ tam Germaniæ, quam Galliæ leges iſtas amplexæ ſunt, atque illæ præcipue, quæ Regulam S. Auguſtini ſervabant. Remenſis Eccleſia inter illas ſemper habita fuit, quæ majori ardore Canonicæ, & regularis diſciplinæ ſervandæ ſtuduerunt, qua re merito ſemper commendari meruit juxta Stephanum Tornacenſem: *Uſurpabat ſibi hactenus, nec immerito, Remenſis Eccleſia diſciplinam, in his, & aliis obſervantiis regularibus incedebat terribilis ut caſtrorum acies ordinata*. Hoc ipſum memorabili exemplo confirmabo a Cantipratenſi relato, qui id ſe ab iis accepiſſe teſtatur, qui illum norant, de cujus eventu agitur, Bertrodo ſcilicet, Remenſi Archidiacono, ad Cabillonenſem Epiſcopatum nominato, de quo ſuperius mentio a nobis jam facta eſt. Canonicus iſte funeri Alberti Epiſcopi Leodienſis cognati ſui aſſiſtens, quod in Remenſi Eccleſia fiebat, non veſte in choro uſurpari ſolita a confratribus ſuis, ſed alio ornatu magis ſæculari, qualis a Nobilitate adhibetur, illuc advenerat. Re divina peracta Decanus capitulum congregavit, atque Archidiaconum acceſſiri juſſit, ab eoque quæſivit, reſignaſſetne Præbendam ſuam, atque Archidiaconatum? qui cum negaret: *Surgite ergo, ait Decanus, ut ſatisfaciatis Eccleſiæ, & dorſum ad diſciplinam coram fratribus præparate, eo quod ſine nuptiali veſte Chorum cum Canonicis contra Regulam intraviſtis; nec mora ſurgens, & procumbens electus accepit, exuit, & a manu Decani validiſſimam diſciplinam accepit, qua accepta veſtibus reindutus ſe erexit, & Decano cum maxima oris gratia coram omnibus dixit: Gratias ago Deo, & Patronæ Remenſis Eccleſia ejus piiſſimæ Genitrici, quod te talem in regimine derelinquo, hinc magis diligam locum iſtum, & in ſede iſta dignam ſeveritatis memoriam venerabor*. O verba ſane pulcherrima, profundæ humilitatis, atque admirandæ manſuetudinis ſenſus in tam illuſtri Canonico teſtantia, quæque mihi invictum argumentum ſufficiunt ad comprobandum, quam accurate Eccleſia illa regulares mores ſervaverit, cum poſtremis temporibus, diſciplina jam in præceps ruente, anno ſcilicet 1192. ejus dignitatis, atque ordinis viro non pepercerit.

6. Canonici Cathedralium promiſſum ſuperpellicеum geſtabant ad talos uſque deſcendens.

Cum Dom. Belot 6. Sum. n. 6. de rit. Eccleſ. Laudun. ſcribat, facile eum concedere ſuperpelliceum ad talos uſque promiſſum geſtatum olim fuiſſe a Canonicis cœnobitis, ſive in commune viventibus; ſi horum numero Canonicos Eccleſiarum Cathedralium complectatur, idem cum ipſo ſentio; verum ſi eos inde eximere contendat, loca aliquot ſatis ad rem facientia in medium

pro-

Digitized by Google

proferam, quæ ſententiam ipſius funditus evertant. Primus eſt ex Homilia *de Cura Paſtorali* Leonis Papæ IV. anno 847. ubi Presbyteris, ipſorum munera recenſens, vetat inter cetera, ne ſuperpelliceo albæ loco in celebranda Miſſa utantur, haud dubio propter veſtium iſtarum ſimilitudinem. *Veſtimenta*, inquit, *ſint nitida; nullus in Alba qua in uſu ſuo utitur, præſumat Miſſas cantare*.

Riculphus Epiſcopus Sueſſionenſis, qui an. 889. florebat, in conſtitutionibus pro cleri ſui reformatione conſcriptis; *Nemo*, inquit, *illa Alba utitur in ſacris Myſteriis, qua in quotidiano, & exteriori uſu induitur*. Profecto loci iſti accipiendi ſunt tam de canonicis cathedralium, quam de aliis Presbyteris, cum eodem ſuperpelliceo ſaltem retroactis ſæculis ſemper uſi fuerint. Concilium Baſileenſe Seſſione 21. jubet quoque, canonicos geſtare ſuperpelliceum *ultra medias tibias*.

Si evidentiora hujus rei documenta quiſpiam requirat, vel priſcos tumulos, atque vitra cathedralium inviſet, reperietque magnam monumentorum copiam veteris indumenti Canonici. Eccleſiarum Galliæ poſtrema, quæ hanc veſtem adeo venerabilem geſtarit, eſt Abbatia S. Dionyſii Remenſis, ubi non ita pridem conſpiciebantur veteres canonici eadem induti, quæ non alia erat, ut putandum eſt, a veſte, qua utebantur olim canonici cathedralis hujus Urbis, dum vitam communem ſervabant; quod adhuc videre licet in quibuſdam ſepulchris, quæ in hujus Metropolis clauſtro conſpiciuntur.

7. *Veteres Canonici Cappam anterius clauſam geſtabant*.

Minime moribus atque uſibus noſtri temporis innitendum eſt, ſi quis affirmare velit, Cappas canonicorum cathedralium anterius ſemper apertas fuiſſe; neque enim vetuſtati id cognitum fuit, ſed recens eſt potius inventum ab aliquot ſæculis majoris commodi gratia invectum, eadem fere ratione qua caſulæ circumciſæ ſunt, quibus Presbyteri ad Miſſas celebrandas utuntur.

Sacrum Cardinalium collegium, quod princeps eſt Eccleſiæ capitulum, hactenus cappas anterius clauſas geſtat, foramine quodam excepto ad manus exerendas.

Concilium Oxonienſe in Anglia anno 1222. habitum, atque Londinenſe anno 1237. celebratum jubent, ut clerici & canonici *Cappas clauſas* habeant.

Canonici Eccleſiæ Remenſis, atque Abbatiæ S. Dionyſii ejuſdem civitatis, atque aliquot Germaniæ cathedrales eumdem morem retinent, qui olim ubique paſſim ſervabatur.

Cum commodi ratio canonicis ſuaſiſſet, ut cappas anterius aperirent, curioſitas ſerica ornamenta adjecit, ut venuſtiores & pretioſiores redderentur. In Eccleſia Laudunenſi eas e rubro villoſo ſerico, vulgo *Velluto*, geſtant, quod Dom. Belot tamquam rubricam illius Cathedralis, latenſque myſterium vendit, explicationem huic rei accommodans moralem magis quam litteralem, & magis piam, quam naturæ & menti illorum conformem, qui primi morem iſtum invexerunt.

8. *Veteres Canonici Cathedralium Officium Divinum in Eccleſiis canebant*.

Dominus Belot videtur nimis generatim affirmaſſe 4. Sum. n. 16. quod *Nuſquam Canonici Cathedrales, ad cantum deſtinati* fuerint, cum nullo negotio tam in Græca, quam in Latina Eccleſia oſtendere poſſim, Clericos & canonicos Pſalmos & Dei laudes in Eccleſia ceciniſſe. Locus eſt memorabilis circa Orientis morem ex Imp. Juſtiniani Epiſtola ad Taberium *Præfectum Prætorio* Codice Tit. 3. *de Epiſcopis & Clericis n.* 52. *Prætereà ſancimus, ut omnes Clerici per ſingulas Eccleſias conſtituti per ſeipſos pſallant nocturna & matutina & veſpertina, ne ex ſola Eccleſiaſticarum conſumtione Clerici appareant, nomen quidem habentes Clericorum, rem autem non implentes Clerici circa Liturgiam Domini Dei: Si enim multi Laicorum, ut ſuæ animæ conſulant, ad ſanctiſſimas Eccleſias confluentes ſtudioſi circa pſalmodiam oſtenduntur, quomodo indecens non fuerit Clericos ad id ordinatos non implere munus ſuum? quapropter omnimode Clericos pſallere jubemus, & eos qui inventi fuerint inculpate in Litur-*

turgiis perſeverantes, extra Clerum conſtitui. Nam qui conſtituerunt vel fundaverunt ſanctiſſimas Eccleſias, pro ſua ſalute & communis Reipublicæ, reliquerunt illis ſubſtantias, ut per eas debeant Sacra Liturgiæ fieri, & ut in illis a miniſtrantibus piis Clericis Deus colatur. Locus iſte adeo elegans, & rei inſerviens mihi viſus eſt, ut totum inſerere, Latine ſaltem, operę pretium duxerim; ubi adnotandum eſt, pium hunc Imperatorem velle & jubere, ut Clerici & Canonici in Eccleſiis *per ſeipſos pſallant*.

Eundem morem in Occidentis Eccleſiis obſervare eſt. S. Ambroſius eum in Mediolanenſem Eccleſiam invexit. Gregorius Turonenſis pluribus librorum ſuorum locis nos docet, clericos in Eccleſiis ceciniſſe; atque ne longius progrediamur, videri poteſt liber MS. Miraculorum S. Genoveſæ ante Normannicum bellum collectorum, ſcilicet ante annum 850. ubi quodam loco dicitur, quod *Clerici cantabant*, dum unum ex miraculis illis fiebat.

Quod ſi quis reſpondeat, eos cathedralium canonicos non fuiſſe, videamus, quid Chrodogangus Metenſibus ſuis mandarit; ex cap. 50. enim *de Cantoribus* perſpici poteſt non Mercenarios, ſed Canonicos fuiſſe eos, qui Choro & cantui præerant, cum ibi ſcriptum ſit: *Propter collatum donum, non ſe ceteris ſuperbiendo præferant, ſed humiliter ſocios exhibeant, & providendum illis, quando temperate, quando ſubmiſſe Divinum agatur Officium, ut ſecundum numerum Clericorum, & Officii qualitatem, & temporis prolixitatem, tantum protendant, & voces moderentur cęterorum*. Unde facile conjici poteſt, Canonicos omnes in Cathedrali iſta Officium ceciniſſe; ſed nonnullos inter eos fuiſſe, qui propter vocis excellentiam ceteris ad cantum dirigendum præpoſiti erant. Subdit deinde; *hi autem qui hujus artis minus capaces ſunt, donec erudiantur, melius convenit ut ſileant*. Si Officio peragendo deſtinati non eſſent, ſed tantum animarum ſaluti procurandæ, cur adeo ut cantum addiſcerent commendarentur? Cur ipſis mandaretur, ut taceant, donec canere ſciant? Nullæ utique regulæ præſcribendæ ipſis fuiſſent circa id, quod ipſorum muneris non erat. Cum hoc loco de *Schola Cantorum agitur*, exiſtimandum non eſt, eos mercede conductos tantum fuiſſe, velut hodierni Cantores; ſed id intelligendum de Clericis, ſive Cantoribus Eccleſiæ cujuſdam loco quodam, veluti ad anagnoſterium, congregatis, ad ſimul canendum; quomodo in Pontificali pluribus locis adnotatum eſt, *Schola proſequitur*. Ubi vero dicit, conſtituendos *Seniores fratres, qui tempore ſtatuto viciſſim cum cantorum ſchola ſint*, id intelligendum, ut ſcilicet eorum curam gerant, ut modeſtiam ſervent, atque illos admoneant eorum, quæ canenda ſunt: *Ne hi qui dicere debent, aut otio vacent, aut inanibus, aut ſuperfluis fabulis vacent*. Concilium Aquiſgranenſe a Regula iſta Canonem 133. ſumſit, ubi dicitur: *Tales ad legendum, cantandum, & pſallendum conſtituantur* &c. Et paulo poſt: *Qui vero hæc docte peragere nequeant, erudiantur prius a Magiſtris, ut inſtructi hæc implere ſtudeant*. Clariſſime igitur videmus, Concilium optare, ut Canonici canere diſcant, quo muneri ſuo Officium peragendi ſatisfacere poſſint, *et inſtructi hæc implere ſtudeant*.

Adeo vero conſtans eſt, Canonicos ipſos rem Divinam feciſſe in Cathedralibus ſaltem poſt Concilium Aquiſgranenſe, ut ſi vetuſta Regeſta conſulantur, facile dignoſci poſſit, Semipræbendarios, & Cantores quingentis tantum, vel ſexcentis annis poſt quam ſæculares effecti ſunt, admiſſos fuiſſe. Ea de cauſſa certus præbendarum numerus in duas partes diviſus eſt, ad conſtituendas Semipræbendas, ſive ſerviles Præbendas; quæ Eccleſiaſticis conferendæ eſſent, Officii onus, atque pondus in Canonicorum levamen portaturis. Ejus rei exempla a compluribus Cathedralibus petita afferre poſſem; ſed contentus ero ejus, quæ notiſſima eſt, Pariſienſis teſtimonio, ubi decem Semipræbendæ, quæ hodie huic Eccleſiæ inſerviunt, inſtitutæ tantum fuerunt circa

ca

Digitized by Google

cā annūm 1260. quo obtenta fuit Bulla a Papa Alexandro IV. ut quinque Præbendæ Presbyterales S. Dionyſii in decem Semipræbendas Divino Officio deſtinatas dividerentur. Tandem nemo dicere auſit, Canonicos Cathedralium numquam Dei Laudibus in Choro decantandis deſtinatos fuiſſe ſine manifeſta ipſorum injuria, atque niſi unum e pulcherrimis elogiis, quæ præclaro iſti Ordini unquam tributa ſunt, ipſis eripiatur, quod ſcilicet a Venantio Fortunato Epiſcopo Pictavienſi ante mille annos editum fuit lib. 16. Carm. 30.

Celſa Pariſiaci Cleri reverentia pollens
Eccleſiæ genium, gloria munus, honor,
Carmine Davidico Divina poemata pangens
*Curſibus * aſſiduis dulce revolvis opus*

* Officium Divinum apud veteres Auctores *curſus* appellatur.

FINIS LIBRI PRIMI.

C O M-

COMMENTARIUS HISTORICUS IN BREVIARIUM ROMANUM,

Quo ſimul aliarum ſingularium Eccleſiarum, præcipue vero Breviarii Pariſienſis ritus explicantur.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

Dominica ad Matutinum.

DOminica ante Matutinum dicitur tacita voce *Pater*, *Ave*, & *Credo*, *totum ſecreto*; idque ideo, quod olim in Officio non extarent; Pius enim V. primus id fieri juſſit.

Initium deinde fit clara voce, recitando verſiculum *Domine labia*, qui ex Pſalmo quinquageſimo petitus eſt, eſtque Oratio, quæ olim, dum a ſomno ſurgebant, recitabatur. Verſiculus *Deus in adjutorium*, primus eſt Verſiculus Pſalmi 69. qui olim totus recitabatur, atque ad ejus, ſicut ad omnium Pſalmorum finem, dicitur *Gloria Patri*, atque poſt, *Sicut erat*, additur *Alleluja*, quod ad Pſalmorum finem dicebatur. Crucis etiam ſignum fiebat, quum *Deus in adjutorium* canebatur, juxta veterem Chriſtianorum morem, actiones omnes a crucis ſigno incipiendi. S. Benedictus primus inſtituit, ut *Deus in adjutorium* ad cujuſque Horæ initium recitaretur; ante ejus tempora vero initium fiebat a Pſalmis, quomodo tribus ante Paſcha diebus adhuc fieri ſolet; ad ejus autem imitationem dicitur *Domine labia* ad Matutini initium, & *Converte nos* ante completorium: quæ quidem preces revera duobus hiſce officiis conveniunt, verum a Monachis profectæ ſunt. Honorius Auguſtodunenſis l. 4. c. 117. ait, Alexandrum 2. juſſiſſe, ut *Alleluja* mutaretur in *Laus tibi Domine Rex Æternæ Gloriæ*, poſt Septuageſimam, uſque ad Paſcha.

Invitatorium quoque Monachis acceptum referimus, extat enim apud S. Benedictum cum Pſalmo *Venite*; Invitatorium iſtud eſt Antiphona ex eodem Pſalmo petita: ſolebant enim Antiphonæ ab ipſis Pſalmis peti. *Venite adoremus Dominum, qui fecit nos*, eſt Verſiculus 9. Pſalmi *Venite*; repetiturque Invitatorium poſt duos quoſque hujus Pſalmi Verſiculos. In veteri Pſalmorum diviſione duo verſus, qui duos verſiculos efficiunt, ſimul jungebantur, quod ad *Venite* adhuc ſervatur. Repetitur Invitatorium ad Verſiculos ſingulos. Erat enim vetus Antiphonas canendi ratio, eas poſt ſingulos Pſalmi, qui canebatur,

Digitized by Google

Verſiculos repetendi. Eccleſiæ mens eſt per Invitatorium filios excitare, ut ad Deum Creatorem noſtrum adorandum veniant; is enim præcipuum Divini officii objectum eſt, & maxime Dominicæ diei. Ritus genua flectendi ad verba illa Pſalmi *Venite adoremus* a Monachis proficiſcitur.

Hymni *Primo dierum omnium*, & *Nocte ſurgentes* vulgo S. Gregorio tribui ſolent: exiſtimarem tamen, eos antiquiores eſſe, quum apud S. Benedictum obvii ſint, neque alias ſatis certum videatur, S. Gregorium carmina conſcripſiſſe. Hymni iſti valde ſero Breviario Romano inſerti fuerunt.

Eo anni tempore, quo noctes longiores ſunt, ſcilicet per Æquinoctium Autumnale uſque ad Vernum, dicitur, *Primo dierum*, qui ceteris longior eſt, quia tunc Officium longius erat, cum illud incipiendi tempus longius diſtaret a diluculo, quod Laudes recitandæ erant. At *Nocte ſurgentes*, qui brevior eſt, æſtate dicitur, quod noctes breviores ſint. Hymni iſti compoſiti fuerunt ea ætate, qua nocte ad Matutinum recitandum ſurgebatur. *Nocte ſurgentes*, atque in alio, *Surgamus omnes, Nocte quæramus*. Ex Hymnis iſtis intelligitur, Eccleſiam Dominica diem illam colere velle, qua Deus Mundum condere cœpit, atque illam, qua Jeſus Chriſtus reſurrexit: *Primo dierum omnium, quo Mundus extat conditus, vel quo reſurgens*.

Quod ad Pſalmos attinet, olim Officium ab illis incipiebat, quod juxta Breviarii inſcriptionem nihil aliud erat, niſi *Pſalterium diſpoſitum per hebdomadam*.

Quis hanc Breviarii diſtributionem fecerit, ignoramus; fuerit autem fortaſſis S. Hieronymus Damaſi Papæ tempore. Illud certe conſtat, eam antiquiſſimam eſſe, atque S. Benedicto anteriorem, qui tamen eam ſequi noluit, atque profitetur, ſe a Pſalterio Romano nil niſi Canticum, quod ſingulis hebdomadæ diebus ad Laudes dicitur, accepiſſe. Idem Sanctus teſtatur, ſe quidem idem, quod Pontifex, intendiſſe, curare ſcilicet, ut Pſalterium per hebdomadam abſolvatur; verum aliam Pſalmorum diſtributionem inſtituit, valde a Romana diverſam. In Romano enim cum Pſalmi vel longiſſimi numquam ſecari ſoleant, velut *Attendite*, immo ſæpe plures Pſalmi ſub eodem *Gloria Patri* conjungi, quaſi unicum conſtarent, quod ad Laudes adhuc ſupereſt; contra S. Benedictus nil veritus eſt eumdem Pſalmum in plures partes ſecare. Peculiaris hæc eſt Sancti hujus licentia, quam deinceps aliæ Regulæ imitatæ ſunt, & nonnulla quoque Concilia approbarunt; Romæ tamen ad hanc diem recepta non eſt, præter *Beati immaculati*, qui in minores diei horas diſtributus eſt, atque ante earum inſtitutionem Pſalmus ille totus ad primam diei horam, ſive ad Orationem matutinam dicebatur. S. Benedictus, & ceteri Monachi huic Pſalmorum diviſioni per Lectiones ſuppleverunt, quum e contra Romæ, atque in Eccleſiis ſæcularium in populi tantum Conventibus legi ſoleret. Hinc lectiones ad Miſſæ tempus ſervabantur, quo populo a Concionatore explicabantur. Monachi vero per quam raro concionabantur, ſatiſque habebant multum legere, atque ſuper ea, quæ lecta fuerant, meditari.

Ad primum Nocturnum conſpicuus eſt vetus mos plures Pſalmos ſub unica Antiphona recitandi, quomodo & hodie fit ad minores Horas. Antiphona *Servite* a Pſalmo 2. *Quare fremuerunt* petita eſt, quemadmodum Antiphonæ ſemper a Pſalmis accipi ſolebant.

Gloria Patri Antiphonam comitabatur, atque cum plures Pſalmi ſub eadem Antiphona recitabantur, *Gloria* ad finem poſtremi Pſalmi tantum dicebatur. Hinc ad Matutinum unicum tantum *Gloria Patri* erat ad finem cujuſque e quatuor Pſalmis primi Nocturni, idque ad Laudes ſupereſt, ad Pſalmum *Deus Deus meus ad te de luce vigilo*, atque ad *Deus miſereatur noſtri*, atque ad alios duos *Laudate*, & *Cantate*, qui unicum tantum *Gloria*, atque unicam Antiphonam habent.

Dominicæ Officium unico tantum Nocturno ſub exordia conſtabat e duodecim Pſal-

Pſalmis compoſito, quaſi ad Deum tot Pſalmis, quot horæ noctis ſunt, collaudandum. Apud S. Pachomium, atque Caſſianum videre eſt, Angelum duodecim Pſalmos pro noctis Officio deſignaſſe; at cum Monachi, præcipue S. Benedictus, tres Nocturnos Dominicæ Officio tribuerunt, duo quoque Romano officio addita ſunt, verum primo longe breviores, ſimileſque minoribus diei Horis effecti ſunt, quarum ſingulæ tres tantum Pſalmos habent.

Secunda Antiphona *Deus judex juſtus* e Pſalmo VII. ſumpta eſt, atque alterius eſt a noſtra, verſionis, diciturque *fortis, & longanimis* juxta verſionem a Septuaginta expreſſam, cum in Pſalmo juxta vulgatam legatur *Fortis, & patiens*, quod ſæpe in Officio occurrit. Verum id admonuiſſe ſufficiat, cum poſt Pii V. Papæ tempora, qui vulgatam Breviario inſeri voluit, Pſalmi tantum & Lectiones juxta eam inſerti fuerint; Antiphonæ vero, atque Introitus priori loco conſtiterint, atque juxta eamdem verſionem, ſecundum quam ante Pontificem iſtum legebantur, adhuc recitari ſoleant. Tertia Antiphona *Tu Domine* e Pſalmo VI. petita eſt.

Quod ad Verſiculum *Memor fui nocte* ſpectat, Amalarius l. 4. c. 2. docet olim *Media nocte ſurgebam* dici conſueviſſe, at poſtquam media nocte ſurgere deſitum eſt, verſiculi iſti mutati ſunt. Idem docet, duodecim Pſalmos primi Nocturni recitatos fuiſſe ſine Antiphona cum tribus *Gloria Patri*, ideſt ſemel poſt quatuor quoſque Pſalmos, tres vero Pſalmos ſecundi Nocturni cum tribus Antiphonis, atque tres poſtremi cum *Alleluja*. Verſiculi iſti poſt Pſalmos breves erant preces, ſive elevationes mentis, & cordis ad Deum. Quum dicuntur, verſus Altare ſe vertunt; unde juxta Amalarium l. 4. c. 45. *a vertendo* Verſiculi appellati ſunt.

Pater ad Pſalmodiæ finem dicitur: abſolutio vero Nocturnum abſolutum eſſe ſignificabat; abſolutio enim dicitur *ab abſoluta prece*; nullæ enim erant tunc lectiones: at poſtquam illæ in Breviarium invectæ ſunt, *Pater* inter Pſalmodiam, & Lectiones invenitur, neque dici poteſt quo referatur: tutius tamen eſt credere, Orationem Dominicam medio Officio inſeri voluiſſe. Tacita voce adhuc recitari ſolet, neque vox elevatur, niſi ad *Et ne nos*, quomodo & Benedictini, qui olim nullas collectas ad Officii finem habebant, ad hanc diem *Pater* eodem modo recitant ad minorum Horarum finem; cum e contra alta voce canerentur, atque recitarentur ad Laudes, Veſperas, atque ad Miſſam. *Pater* in Nocturnis ſecreto recitatum, cui reſpondebatur, dicendo *ſed libera*, idem erat, quod noſtræ collectæ ſunt, quæ in ejus locum ſucceſſerunt, quas Sacerdos ſolus recitat, atque vocem elevat, ad *Per omnia ſecula*, ut illi reſpondeatur *Amen*. Hinc *Pater* ſecreto non dicebatur, neque adhuc plerumque dicitur, quam a Celebrante; populi vero reſponſio, *ſed libera nos a malo*, velut & *Amen* ad collectam, unionem Celebrantis ſignificat cum Aſſiſtentibus.

Amen ad *Pater* Officii non dicitur, quia populi aſſenſus Celebrantis orationi præſtitus ſatis demonſtratur poſtrema petitione, *Sed libera nos a malo*, in commune recitata.

Abſolutio, & Benedictio aliud non erant quam Celebrantis benedictio ad cujuſque Officii finem, *Abſoluta prece benedixit*, quomodo benedictio datur ad finem cujuſque Horæ dicendo, *Benedicamus Domino*, atque clarius ad Primam, & Completorium, *Dominus nos benedicat*, vel *Benedicat, & cuſtodiat nos Deus* . . . . Poſtea Verſiculus *Pater* abſolutio, & benedictio ad Lectiones, quæ invectæ fuerunt, relata ſunt.

Quare Verſiculus adverſus Altare converſus excitat ad renovandam attentionem ad preces peragendas, Lectiones audiendas, atque abſolutionem recipiendam; atque inde ſervatus eſt mos, Verſiculos ante officii collectas recitandi, ut magis attenti eſſemus orationi, quæ peragenda eſt. Olim nulli Verſiculi erant, quod in Paſchatis hebdomada adhuc ſupereſt.

Satis conſtat, eas, quas abſolutiones vocamus, preces tantum fuiſſe, cum in tertii dumtaxat Nocturni abſolutione

de

Digitized by Google

de peccatorum remiſſione mentio fiat, *A vinculis peccatorum*: potuit autem id in precis formam dici cœpiſſe, eaque de cauſa pro abſolutione deprecatoria tantum haberi poteſt.

Jube facultas eſt, quam Lector a Superiore petit, antequam legere incipiat: dicit autem *Domne*, & non *Domine*, quod non Deum, ſed Superiorem alloquatur. Poſt VI. ſæculum vox iſta *Domnus* ſatis invaluit, idemque ſignificat, quod *Dominus*, *Signore*. Pontifex ipſe in vetuſtiſſimis Litaniis, referente Serario, *Domnus Apoſtolicus* appellatur. S. Benedictus cap. 63. jubet, ut Abbas *Domnus* appelletur, quod nomen, ait Smaragdus, Monachis quoque tribuitur, quia juxta S. Benedictum, Abbas Jeſum Chriſtum repræſentat, *Abbas quia vices Chriſti agit, Domnus appelletur*. Caſſiodorus lib. 8. cap. 5. ait, *Domni* appellationem Regibus quoque tributam fuiſſe, quæ & Sanctis ſæpe tributa eſt. Solus Pontifex, antequam lectionem ſuam legat; ait *Jube Domine*, ſermonem ad Deum convertens, quum non deceat eum ab inferioribus benedici.

Lectionibus reſpondetur dicendo *Deo gratias*, quod a Monachis derivatum eſt, qui olim per diei ſpatium hac prece utebantur; & S. Auguſtinus in Pſal. 132. eamdem tuetur adverſus Donatiſtas, qui Monachos deridebant, quod quum invicem obvios ſe haberent, ea uterentur.

Secundus, & tertius Nocturni tres tantum Pſalmos, & tres Lectiones habent, ſatiſque oſtendunt, eos veteri officio fuiſſe ſuperadditos; fuerunt enim Romæ Dominica die tres Nocturni ad Sancti Benedicti imitationem recepti.

Ad ſecundum Nocturnum in Antiphona *Bonorum meorum non indiges*, vetus verſio a Pſalmi verſione diverſa ſervata eſt, quo loco habetur *non eges*; non ſecus ac ad tertiam Antiphonam *Diligam te virtus mea*, quum in pſalmo habeatur *Fortitudo mea*. In Pſalmo iſto primus verſiculus Antiphonæ loco eſt; quod a vetuſta Antiphonarum origine ductum eſt, quæ ſub initium primus tantum Pſalmi verſiculus erant poſt ſingulos verſiculos, vel ad finem tantum, velut hodie fit, repetendus. Id in Veſpere ad *Dixit* ſupereſt, atque ad plures alios officii Pſalmos, atque etiam ad Miſſæ introitus, ut prima Adventus Dominica Introitus eſt, *Ad te Domine levavi animam meam* .... & Pſalmus eſt alter verſiculus: *Vias tuas demonſtra mihi*.

Poſt tertium Nocturnum dicitur *Te Deum*, Adventu, & Quadrageſima exceptis. Oratio iſta a Sancto Benedicto deſumpta eſt, ſicut etiam & duo Nocturni *Te Deum* præcedentes. Romæ Hymnus iſte Reſponſorii locum tenet, atque ideo cum recitatur, nullum extat Reſponſorium. Apud Monachos, Pariſiis, & in pluribus aliis Galliæ Eccleſiis Reſponſorium inter poſtremam Matutini Lectionem, & *Te Deum* ſemper extat.

CAP. II.

Dominica ad Laudes, atque ceteras diei Horas.

NEmo inficiari poteſt, Laudes eſſe Officium a Matutino diſtinctum, quia illis initium datur per *Deus in adjutorium*; atque ideo ſtatutum eſt, ut poſt *Te Deum* dicatur collecta, cum *Benedicamus*, cum Laudes Matutinum non comitantur, veluti fit Natalis tempore.

Quatuor priores Pſalmi ſub duobus *Alleluja* tantum recitantur. Duodecim enim Noctis Pſalmi ſub unico *Alleluja* abſoluti fuerant teſte Caſſiano, atque hoc primum erat Officii intervallum; altero vero duo *Alleluja* recitabantur, atque tertio, quod poſt ultimum *Laudate* eſt, tria dicebantur; nulla enim cantica olim ad Laudes habebantur, ſed addita tantum fuere circa VI. ſæculum, ut videre eſt ex Regula S. Benedicti, qui eadem, Romanæ Eccleſiæ exemplo, officio ſuo inſeruit.

Duo priores Pſalmi *Dominus regnavit*, & *Jubilate* ſunt velut cantica Reſurre-

ctionis; & prætermitti ſolent a Septuageſima uſque ad Paſcha, quod tempus lugubre ſit, & loco *Dominus regnavit*, dicitur *Miſerere*; reliqui duo Pſalmi *Deus Deus meus*; cum *Deus miſereatur noſtri* quotidie dicuntur etiam Ferialibus diebus, ſuntque Oratio ſub diluculum recitanda. Poſt illos unicum *Gloria Patri* dicitur, quia eandem unicam Orationem conſtituunt. Dominicis ad Laudes, atque ad minores Horas nulla alia eſt Antiphona præter *Alleluia*, quod canticum eſt Reſurrectionis, cujus memoria ſingulis Dominicis renovatur. Inter cantica, Deo laudando omnium aptiſſimum eſt *Benedicite* (Daniel. 3.) quod officio Dominicæ optime convenit. Obſervandum tantum eſt, poſtremum verſiculum *Benedicamus Patrem*, additionem eſſe Eccleſiæ, loco *Gloria Patri*, neque id cantici partem eſſe; potuiſſet tamen ad confuſionem evitandam Antiphonæ loco ſtatui, atque diſtinctio fieri inter ea, quæ Prophetæ ſunt, quæque ejus non ſunt. Alter verſiculus *Benedictus es Domine in firmamento* ſumtus eſt ex Daniele. Idem obſervari poteſt ad Miſſam Sabbathi quatuor Temporum menſe Septembri ad quintam Lectionem, ad quam legitur hoc canticum, atque continenter dicitur *Gloria Patri*, & *ſicut erat*, cantico primum puerorum inſertum, quod ceteris quatuor Temporibus, licet idem canticum recitetur, obvium non eſt.

Tres poſtremi Laudum Pſalmi ſunt totius Pſalterii poſtremi, ita ut Pſalterium ad Matutinum incipiat, atque ad Laudes abſolvatur, quaſi unicum Officium forent. Poſtremi iſti *Laudate*, Laudum appellationem Officio huic dederunt, *Matutinæ Laudes*; Officium enim hoc in Romanis Ordinibus tria nomina habet; quod poſt primam Antiphonam abſolvitur, Officium ſive Oratio *Matutina* dicitur; Canticum *puerorum* dicitur *Benedictiones*, ſive *Canticum trium puerorum*; tres demum poſtremi Pſalmi peculiariter *Laudes* appellantur, quam appellationem toti huic Officio tribuerunt.

Hymnus *Æterne rerum conditor* conſtanter S. Ambroſio tribuendus eſt, quomodo intelligimus ex S. Auguſtino l. 1. Retract. c. 21. qui eum Patris hujus nomine recitat. Hymnus Æſtivus *Ecce jam noctis* S. Gregorio tribui ſolet.

Canticum *Benedictus*, a S. Benedicto Canticum Evangelicum appellatum, ex hujus Sancti Regula ſumtum eſt, neque ulla ejus mentio fit in Regula Aureliani. Amalarius hujus cantici meminit, cui S. Benedictus nullam Antiphonam præpoſuit; Romæ vero ea quæ uſurpari ſolet, plerumque ex diei Evangelio petita eſt, quemadmodum & ad *Magnificat*, quia Cantica hæc ſunt Evangelica; idque tantum Dominicis, vel Quadrageſimæ Feriis, quibus habentur Evangelia ſingulorum dierum propria.

Quod ad commemorationes ſpectat, vel ſuffragia Sanctorum, Micrologus c. 4. ait, juxta veterem Romanum ritum unicam tantum Orationem in Miſſa recitatam fuiſſe. Cum vero plures huic inſertæ ſunt, idem quoque in Officio ſervatum; at poſtea earum numerum pro cujuſque pietatis ſenſu adauctum fuiſſe. Teſtatur præterea c. 30. in Adventu commemorationem de Cruce factam non fuiſſe, atque uſque ad Pentecoſtes feſtum abſolutum tam ad Veſperas, quam ad Laudes, Sexta etiam Feria, & Dominicis commemorationem Trinitatis prætermiſſam fuiſſe. Ex commemoratione iſta illud ſervatum eſt, ut poſtremum Matutini Reſponſorium, quod eſt de Trinitate, *duo Seraphim*, atque Symbolum *Quicumque* ad Primam ſingulis Dominicis recitetur. In concordia S. Dunſtani mentio fit ſuffragiorum Crucis, B. Virginis, & Patroni per varias Antiphonas, ſed per unicam collectam, quæ hæc omnia comprehendebat: *Quibus finitis cantent Antiphonam de Cruce, inde Antiphonam de S. Maria, & de S. Patrono*.

Commemoratio B. Virginis fit per Antiphonam, *S. Maria ſuccurre miſeris*, quæ ex Sermone 18. de Sanctis, S. Auguſtino tributo, quum tamen ſit Ambroſii Autperti, Monachi Benedictini, Volturnenſis in Italia apud Beneventum VIII. ſæculo Abbatis, petita eſt.

Hymnus *Jam lucis orto ſidere* ad Primam

nam vulgo S. Ambroſio tribuitur. Quod ad Pſalmos attinet, ex antiquis Romanis Ordinibus videmus, ſeptem Pſalmos ante *Beati immaculati in via* recitatos fuiſſe; videlicet 21. *Deus Deus meus reſpice in me*, 22. *Dominus regit me*, 23. *Ad te Domine levavi Animam meam*, 26. *Judica me Domine quoniam*, 53. *Deus in nomine tuo*, 117. *Confitemini Domino*, inde *Beati immaculati*, & *Retribue*. Verum in poſtremis Breviarii emendationibus, *Deus in nomine*, & *Confitemini* Dominica die ſervati ſunt, ceteri vero quinque, in quinque priores hebdomadæ dies diſtributi; poſt Feriam ſecundam, uſque ad Feriam ſextam. Dicitur quotidie *Deus in nomine*, & *Confitemini* Dominicæ adjunctum fuit propter verſiculum *Hæc dies*, qui cum Dominica affinitatem habet, & Feria VI. dicitur *Deus Deus meus reſpice*, quia ibi de Paſſione mentio fit, cui Feria ſexta Sacra eſt. Radulphus Propoſ. 10. ait, juxta Ambroſianum ritum *Confitemini* recitari ad Primam omnibus Dominicis, atque omnibus Feſtis, & Paſchatis hebdomada Dominica dicitur quoque Symbolum *Quicumque* S. Athanaſio tributum.

Pro Antiphona dicitur tantum *Alleluja*, quod ter repetitur, & Paſchali tempore quater: Paſchatis die vero ſemel tantum dicitur.

Nihil animadverſione dignum eſt in minoribus Dominicæ Horis, quod adnotatum non ſit, ubi de illis in univerſum egimus.

Hymnus *Lucis Creator* ad Veſperas S. Ambroſio tribui ſolet. Micrologus ait, Verſiculum *Dirigatur oratio ſicut incenſum* recitatam fuiſſe eodem tempore, quo Altare thurificabatur; *Cum ipſo Verſu Dirigatur . . . . offertur Incenſum*, & Feriæ diebus, quibus Incenſum non adhibebatur, dicebatur *Elevatio manuum &c.*

Nihil fere habetur alicujus momenti circa completorium, atque Officium ſex hebdomadæ dierum, quod, ut longius illi inhæreamus, promereatur; quare ad Proprium de Tempore tranſitum facimus.

C A P. III.

De Salutatione Angelica.

Antequam ſalutatio *Angelica* uſu reciperetur, mane ſignum edebatur, hominibus ad opus evocandis; meridie, ut ſignum daretur iis, qui in agris erant, & præcipue ad operarios admonendos, ut boves vel equos ſolverent, iiſque jugum demerent. Unde fit, ut quemadmodum hora undecima illa ſolvi ſolent, ita eadem hora, non meridie, Campana in agro pulſetur. Concilium Colonienſe anno 1423. jubet, ut quotidie ad Solis ortum ſignum Campana edatur; Ludovicus vero XI. ſtatuit, ut *Ave Maria* ad Campanæ ſonitum meridie recitaretur, quemadmodum Veſpere uſu jam receptum erat, atque hinc idem quoque mane fieri ſolet. Ex Concilio quodam Senonenſi XIV. ſæculi intelligimus, per ea tempora nondum additum fuiſſe *Angelus* ad *Ave Maria*, quare ut Mane, Meridie, & Veſpere Oratio fieret, campanæ pulſatio admonebat.

PROPRIUM DE TEMPORE.

C A P. IV.

De Tempore Adventus.

Ex Eccleſiæ more Adventus eſt tempus ante Natalis Feſtum deſignatum, ut per pietatis exercitationes animi Fidelium præparentur, ad rite celebrandum, propitiumque ſibi reddendum Jeſu Chriſti adventum. Olim enim Adventus vox pro ipſo Natali die accipiebatur, quæ Adventus Domini appellari ſolebat, non pro tempore quo ad hoc Feſtum præparatio inſtituitur. Miſſale Mozarabicum, & Lanfranchus in ſuis Statutis, ubi de Dominicis ante Natale agitur, eas *Dominicas ante Adventum* vocant. Hymni Natalis apud S.

Ambroſium inſcribuntur: *De Adventu Domini* ad hujus Feſti diem demonſtrandum. In veteribus libris tempus hoc appellatur juxta Dominicas I. vel II. vel III. *ante Nativitatem Domini*. Videre tamen eſt apud S. Bernardum, tempus hoc ea ætate Adventum appellatum fuiſſe: *Hodie celebramus Adventus initium*. Durandus quoque *lib. 6. Ration. præparationem Adventus* illud vocat, atque iſta præparatio ad Adventum, ſcilicet ad Natale, quinta Dominica ante Feſtum illud incipiebat. Alii: *Quadrageſimam ante Natalem Domini* illud appellabant; vide Sacramentarium Rutholdi Abbatis Corbejenſis; Alii vero *Quadrageſimam Martini* vocant.

Facili negotio demonſtrari poteſt, omni ævo dies quoſdam fuiſſe præparationi ad Natale addictos. Videmus apud Theophylum Alexandrinum, atque apud S. Auguſtinum, Natalis Vigilia jejunium inſtitutum fuiſſe ad animos ad hoc Feſtum præparandos. Durandus l. 6. c. 2. & nonnulli alii contendunt, ipſum S. Petrum Adventus inſtitutorem fuiſſe; verum affirmare poſſumus, nihil certi ea de re quinque prioribus Eccleſiæ ſæculis inveniri poſſe, atque Adventus appellationem huic tempori ſignificando deſignatam ante VI. vel VII. ſæculum minime obviam eſſe.

Satis conſtat, illuſtriora ejus rei veſtigia in Gallia exſtare, minimeque fidei abſonum eſt, ibidem Adventum originem ſuam habuiſſe circa V. ſæculi dimidium, ut videre eſt ex Gregorio Turonenſi l. 10. hiſt. c. 3. qui refert, Perpetuum Epiſcopum Turonenſem in Diœceſeos ſuæ uſus juſſiſſe, ut tribus per hebdomadam diebus a Feſto S. Martini, uſque ad Natale jejunium fieret. Inde Concilium Turonenſe anno 567. cum de jejuniis a Monachis per annum ſervandis ſtatutum ederet, menſe Septembri, Octobri, & Novembri Feriam ſecundam, tertiam, & ſextam ipſis præſcribit, atque pro menſe Decembri addit can. 9. 17. *die Decembri ad Natale Domini omni die jejunent*.

Verum concilium Matiſconenſe anno 581. conſtitutionem pro laicis edidit, Perpetui Decreto conformem, qua pro omnibus Fidelibus ſtatutum eſt, ut ſingulis hebdomadis *a S. Martini Feſto, uſque ad Natale Domini, ſecunda, quarta, & ſexta Feria jejunetur, & Quadrageſimali ordine Sacrificia debeant celebrari.* In Gallia ſecunda, quarta, & ſexta Feria jejunium fiebat, non Sabbato, cum e contra Romæ dies Sabbati omnibus retro ſæculis jejunio deſtinata fuerit. Hoc pacto Adventus velut quædam Natalis quadrageſima habitus fuit, quadraginta præparationis diebus Natale præcedentibus, non ſecus ac veris Quadrageſima præparationi ad Paſcha inſervit. Id ex Regula Chrodogangi ſpectamus, qui canonicis ſuis mandat, ut *a tranſitu Martini, uſque ad Natale Domini a carne abſtineant, & uſque ad nonam jejunent*. Capitularia Caroli Magni jubent, tres Quadrageſimas ſervari; primam ante Paſcha, alteram poſt Pentecoſtem, tertiam ante Natale; atque additur l. 8. c. 184. *Propter conſuetudinem plebis, & Parentum noſtrorum morem obſervare convenit*. Quum vero jejunia iſta omnia ad Natale referantur, ea abſque dubio præparationis loco ad hoc Feſtum ſervabantur. Hinc videmus, quomodo Adventus in Gallia cœperit. Durabat autem ſex hebdomadis perendie a S. Martini Feſto incipiendo, quæ res occaſionem dedit hilaritati, qua ea die indulgetur, eodem ferme pacto, ac Feria tertia ante cinerum diem, quia illa poſtrema erat, qua carnes comedere liceret, & quia ſequenti die jejunium, ſive abſtinentia incipiebat. Rabanus l. 6. de Inſtit. cler. c. 22. Quadrageſimam S. Martini ad Natalis Feſtum refert, quæ quadraginta diebus ante Jeſu Chriſti Natale incipiebat, ut præparatio ad illud inſtitueretur. Hinc in Miſſalibus Mozarabicis, Ambroſianis, & Gallicanis ſex Dominicæ ante Natale numerabantur ordine retrogrado, ita ut ſexta plerumque eſſet, quæ Feſtum Sancti Martini ſequebatur. Videmus præterea in Bulla Bonifacii VIII. occaſione Canonizationis S. Ludovici Regis, eum quadraginta dies ante Natale jejunaſſe, unde conjicimus, morem iſtum in Gallia ultra decimum tertium ſæculum perduraſſe.

In-

Digitized by Google

Inſtitutum adeo pium illico e Gallia in Italiam migravit, aliquam tamen contractionem paſſum: fuit enim ad quinque hebdomadas redactum. Atque inde eſt, quod in Sacramentario Sancti Gregorii quinque tantum Dominicæ ante Natale reperiantur. Poſtea vero tempus iſtud ad quatuor hebdomadas contractum eſt. Nicolaus I. in ſua Epiſtola ad Bulgaros id ipſis tantum præſcribit; *In Adventu quatuor hebdomadibus a carne abſtinendum*. Ratherius Veronenſis decimo ſæculo quatuor tantum hebdomadas deſignat, & Berno Augienſis ſæculo undecimo ait: *In Adventu Domini quatuor hebdomadibus abſtinendum*. Spicileg. t. 2. Abbo abbas Floriacenſis meminit Concilii apud S. Dionyſium in Gallia habiti an. 995. quo libellus exhibitus fuit de adventus initio, quod nonnulli, ut ibi refertur, 28. Novembris adverſus communem conſuetudinem incipiebant, cum quatuor tantum hebdomadas habere deberet. Ex Canonibus Egberti Archiepiſcopi Eboracenſis videmus, in Anglia unica hebdomada præparationis gratia ante Natale jejunium ſervatum fuiſſe: *Propter advenientem venerabilem ſolemnitatem Domini Noſtri Jeſu Chriſti in plena hebdomada ante Natale Domini præparare ſe gens Anglica ſemper conſuevit*. Verum ſenſim iſta adventus jejunia adeo laicis ipſis commendata, in ſimplicem abſtinentiam degenerarunt. Ratherius Veronenſis, Concilium Selingeſtadienſe an. 1122. atque Abricenſe an. 1172. abſtinentias iſtas clericis tantum commendant: Salisburienſe vero an. 1281. Monachos tantum ad id conſtringit. S. Franciſcus de Paula Feriam quartam tantum, & ſextam ab omnium Sanctorum die uſque ad Natale pro ieiunio præſcribit. Concilium Mediolanenſe IV. duos hoſce dies pro Epiſcoporum domeſticis deſignat. S. Carolus in ſuis Actis de abſtinentia tantum agit pro Eccleſiaſticis. Ex epiſtola Innocentii III. ad Archiepiſcopum Bracharenſem conſtat, Romæ totius adventus tempore exacte ieiunium ſervatum fuiſſe. At Urbanus V. an. 1372. domeſticis ſuis abſtinentiam tantum; non ieiunium præſcribit. Gerſo XV. ſæculo mirabatur, quod Sacerdotes in adventu non ieiunarent. Radulphus Tongrenſis propoſ. 16. moris meminit, qui hodie etiam Romæ ſervatur, ſcilicet Adventum die poſt S. Catharinam ſequenti incipiendi: *Adventus Domini apud Romanos incipit Dominica prima poſt craſtinum Catharinæ*. Durandus lib. 6. Ration. ait: *De B. Thoma non eſt jejunium ſtatutum, quia ejus Feſtum eſt in Adventu, ubi continuum eſt jejunium*.

Licet affirmare non poſſimus, quando celebrari cœperit tempus, atque officium Adventus, nemo tamen inficiari poterit, a quinto uſque ſæculo populis commendatum fuiſſe, ut ſe ad Natalis Feſtum pararent. Extant de hoc argumento ſermones duo Maximi Turinenſis, atque inter opera S. Ambroſii duo ſermones ſub hujus Patris nomine, qui tamen S. Ambroſii non ſunt, ſed S. Maximi, vel S. Cæſarii, quibus tempus iſtud deſignatur pro diſponendis animis ad Jeſu Chriſti Natale: *Hoc tempus non immerito Domini Adventus nominatur, nec ſine cauſſa SS. Patres Adventum Domini celebrare cœperunt, & ſermones de iis diebus ad Populum habuerunt, ut ſe unuſquiſque Fidelis præparatet, & emundaret, quo digne Dei, ac Domini ſui Nativitatem celebrare valeret*. Scriptor iſte, quicumque is demum ſit, ſatis oſtendit, tempus iſtud ante ætatem ſuam inſtitutum fuiſſe, atque ſingulis Adventus diebus concionem habitam fuiſſe. Videmus quoque ex ſermonibus *de Tempore* S. Auguſtino tributis, quique inter opera S. Cæſarii locari ſolent, hortationes ad Fideles pro concione habitas fuiſſe, ut ſe ad ſynaxim Natali die rite ſuſcipiendam pararent, atque ad id per pœnitentiam, eleemoſynam, atque continentiam diſponerent.

Vetus iſte mos Adventus tempore concionandi ad hanc diem ſervatur. Habemus apud S. Bernardum, atque Ivonem Carnutenſem ſermones *de Adventu Domini*. S. Bernardus in primo ſuorum ſermonum de tempore hoc tamquam celebri meminit: *Hodie celebramus Adventus initium, cujus nomen utique*

Digitized by Google

que celebre ſatis, & notum Mundo. In Capitularibus Caroli Calvi an. 846. Epiſcopi facultatem petunt ab aula ſecedendi Adventus tempore, atque ad Diœceſes ſuas redeundi, ut prædicationi, atque aliis Miniſterii ipſorum muneribus vacarent: *Maxime in Sacratiſſimis temporibus Quadrageſimæ, & Adventus Domini*. De ieiunio vero Adventus nullum aliud veſtigium ſupereſt, quam in Officio, quod Feriarum diebus celebratur, more Quadrageſimali, excepta Miſſa, quæ poſt Sextam tantum recitatur. Nulla quoque Matrimonia per hoc tempus celebrantur, per quod olim coniugati continentiam ſervabant.

Ad rite Adventus Officium intelligendum neceſſe eſt obſervare, Eccleſiam duplicem ſimul Jeſu Chriſti Adventum nobis proponere, ad pietatem noſtram duplici hoc argumento magis occupandam. Inde eſt, quod tot ibi invenientur ad gloriam referenda, quæ Jeſum Chriſtum in altero ſuo Adventu debet comitari, licet præcipuus finis ſit, nos ad Natalis Feſtum diſponere, quod ad primum dumtaxat Adventum refertur. Jeiunium non adeo rigide Adventus, quam Quadrageſimæ tempore ſervabatur; videre enim eſt apud quoſdam Scriptores, ova, atque lacticinia edi conſueviſſe, atque ita Nicolaus I. abſtinentiam tantum a carnibus Bulgaris præſcribit.

Romæ adventus a quinta primum Dominica ante Natale incipiebat, quomodo & in Sacramentario S. Gregorii, atque in veteribus Lectionariis adnotatum eſt, quod & Amalarius ætate ſua jam obſervaverat l. 3. c. 40. *In antiquis libris Miſſalium, & Lectionariorum reperitur ſcriptum hebdomada quinta ante Natalem Domini, totidem enim lectiones habentur, & totidem Evangelia*. Evangelia quinque harum Dominicarum ita fere diſpoſita erant. Quinta Miraculum erat multiplicationis panum: *Cum ſublevaſſet Ieſus oculos*. Quarta erat ingreſſus Ieſu Chriſti Hieroſolymam: *Cum veniſſet Bethphage*. Tertia: *Erunt ſigna*; Secunda; *Quum audiſſet Joannes in vinculis*; & prima Dominica ante Natale, *Miſerunt Judæi*. Idem apud Lanfrancum c. 1. ſect. 2. in ſuis ſtatutis ſpectamus, primam ſcilicet Dominicam Adventus illam eſſe, qua Evangelium multiplicationis panum legitur. In Gallia, atque in Hiſpania Adventus ſex hebdomadas habebat; prima erat, quę ſtatim poſt S. Martini Feſtum ſequebatur, quemadmodum iam admonuimus. Caroli Magni ævo Romana conſuetudo in Galliam tranſiit, atque paulo poſt Adventus ad quatuor Dominicas redactus fuit, ex quibus tres erant ſolidę hebdomadæ, intra quartam vero Natalis vigilia evenire debebat. Amalarius, qui de antiquiori more meminerat, poſtremum iſtum non prætermiſit, atque de duobus hiſce moribus agit, qui ætate ſua, nono ſæculo ſcilicet ineunte, iam ſervabantur, atque rationem quærit eos conciliandi. Poſtquam Adventus ad quatuor Dominicas redactus eſt, eas numerandi ratio mutata fuit, atque illa, quæ quarta ante Natale appellabatur, prima Dominica Adventus vocata fuit, & tertia ante Natale ſecunda Adventus dicta, atque ita de ceteris. Berno Augienſis, qui ſæculo undecimo vivebat, c. 4. de Miſſa, Adventus meminit, uti quatuor Dominicas iſtas cum ſuis hebdomadis continentis. In collectione quadam Homiliarum, quæ Bedæ tribuuntur, quatuor tantum Evangelia Adventus tempore reperiuntur; primum eſt, *Miſſus eſt*, Alterum, *Exſurgens Maria*; Tertium; *Fuit Ioannes in Deſerto*; Quartum, *Ioannes teſtimonium perhibet*.

Græcorum Eccleſia ſuum quoque Adventum habet quadraginta diebus conſtantem, velut altera Quadrageſima, quæ tamen in ſola abſtinentia a carnibus poſita eſt; hodie vero ſeptem tantum diebus ieiunium ſervare ex lege tenentur.

CAP. V.

De Officio primæ Dominicæ Adventus.

Romæ ſæpe mutata eſt ratio Officium Adventus tempore recitandi.

Digitized by Google

di. In Ordine Romano S. Petri a Thomaſio p. 16. edito, Sabbato ante primam Dominicam ad Veſperas dicuntur pſalmi de Sabbato ſub unica antiphona, quæ eſt prima Laudum de Dominica: *In illa die ſtillabunt*; Verſiculus *Oſtende nobis Domine*, atque antiphona ad *Magnificat*: *Spiritus Sanctus* .... Inde Oratio de Dominica, ſcilicet Miſſæ. Dicitur ibidem; ſi Feſtum S. Andreæ Sabbato accidat, Veſperas de Feſto futuras cum Commemoratione Dominicæ, antiphona, verſiculo, & Oratione prædictis. In aliis Ordinariis Officium Adventus a Capitulo incipiebat cum Commemoratione S. Andreæ. In eodem ordine Romano ſcriptum eſt, ab hac die uſque ad octavam Epiphaniæ commemorationem S. Petri, & S. Pauli prætermitti. Idem ſpectatur in Ordine Romano Benedicti XI. ſæculo S. Petri Canonico.

Hodie Adventus Officium Sabbato incipit tantum a Capitulo, & non ab antiphona Laudum, quod poſt Lectiones Officio ejuſdem diei inſertas factum eſt. Capitulum iſtud ex epiſtola Miſſę de Dominica Rom. 13. ſumtum eſt. In pluribus Galliæ Eccleſiis primæ Epiſtolæ loco legebatur prophetia Malachiæ: *Ecce ego mittam Angelum meum* ..... & pro ſecunda Epiſtola S. Jacobi loco, quo de Judicio agit: *Patientes eſtote uſque ad Adventum Domini*. Hymni quoque additi fuere; treſque illi de Adventu, ſcilicet, *Conditor* ... *Verbum Supernum* .... *Vox ecce clara* .... S. Ambroſio, ſed ſine teſtimonio tribuuntur. Verſiculus *Rorate*, atque antiphona *Ecce nomen* alii ſunt a veteri more. Oratio *Excita* reperitur in Sacramentario Sancti Gregorii ad Miſſam.

In potiſſima Eccleſiarum parte, ubi Miſſæ Epiſtola pro Capitulo non ſumebatur, Sabbato ad Veſperas dicebatur: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & ſuſcitabo David germen juſtum* .... Habetur quoque Reſponſorium, *Salvatorem expectamus*; nam olim in Gallia dicebantur reſponſoria ad primas Veſperas Dominicarum, & Feſtorum. Id ſupereſt Pariſiis, atque in nonnullis aliis Eccleſiis ad primas Veſperas Feſtorum duplicium.

Durante Adventu ſervatus fuit mos nullam Sanctorum commemorationem faciendi, idque optima ratione, cum Officium iſtud deſtinatum ſit ad omnium Sanctorum Principis, atque Sancti Sanctorum expectationem. At in Veteri Ordine apud Thomaſ. Commemoratio B. Virginis fiebat ſingulis Adventus diebus uſque ad Natale, *Commemorationem B. Virginis quotidie facimus*, quod Miſſali conforme eſt, ubi per Adventum in Miſſa fit commemoratio B. Virginis, quod eo ſolidiori nititur fundamento, quum Deus per eam Filium ſuum nobis tradere velit.

Hymnus *Conditor* extat in omnibus Ordinariis; in quibuſdam ad *Te deprecamur* inclinatio fit. Hymnus iſte elegantior reddi poſſet, ſicuti Cluniacenſes perfecerunt. Apud Monachos ante Completorium legebantur Homiliæ S. Bernardi ſuper *Miſſus eſt*, aut Dialogi S. Gregorii.

Obſervare juvabit, Officium Adventus inter omnia totius anni Officia maxime varium eſſe, quum per quatuor hebdomadas tot habeat antiphonas proprias, & Reſponſoria, cuncta fere e Scriptura petita, ita ut ex totius Breviarii elaboratiſſimis merito haberi poſſit. In novis quibuſdam Breviariis ſequens ordo ſervatus eſt, ut nempe Capitula non ex Epiſtola Dominicæ ſumta ſint, ſed aliunde, quo amplius e Scriptura legatur; a Pii enim V. dumtaxat temporibus Dominicis Adventus, Septuageſimæ, Quadrageſimæ, Paſchali tempore, atque Feſtis diebus capitula iſta ex Miſſæ Epiſtola ſumuntur, atque idem quater repetitur, ſcilicet ad primas, & ſecundas Veſperas, ad Laudes, atque ad Tertiam. Propriæ præterea pro Veſperis antiphonæ ab antiphonis Laudum diverſæ adjectæ ſunt, atque ad minores Dominicæ horas Antiphonæ, & Capitula diebus Ferialibus deſumpta, cum inde etiam petantur Reſponſoria, atque poſtremo Reſponſorio aliud ſubſtitutum, quod ad Evangelium ea die perlectum refertur.

Invitatorium *Regem venturum* prima Do-

Dominica ad Matutinum extat in pleriſque Ordinariis, ſi pauca excipias, etiam in Gallia, ubi habetur, *Ecce venit Rex, occurramus obviam Salvatori noſtro*.

Antiphonæ primi Nocturni a Benedicto Canonico relatæ ſunt, *Miſſus eſt Gabriel* pro quatuor prioribus pſalmis; *Ave Maria* pro quatuor ſequentibus, *Ne timeas Maria* pro quatuor poſtremis. Antiphonæ iſtæ ſunt ex Evangelio S. Lucæ. Hodie tres aliæ antiphonæ dicuntur, quæ majorem cum ſecundo Adventu affinitatem habent, quam cum primo; vel Antiphonæ iſtæ a Prophetis petitæ ſint. Jeſu chriſti Natalem a pluribus ſæculis prædictum annuntiant, ut ſtimulum nobis ad nos majori cura ad Nativitatem ſuam præparandos injiciant.

Verſiculus primi Nocturni erat olim *Oſtende nobis*; hodie vero eſt, *Ex Sion ſpecies*, de firma ſcilicet ſpe nobis a Deo per ſuos prophetas tradita, Filium ſuum nobis mittendi.

Lectiones primi Nocturni ex Iſaja petitæ ſunt, quum enim iſte primus ſit e quatuor majoribus Prophetis, ea de cauſſa ab illo initium ducitur. Inter Prophetas omnes nemo magis diſtincte Meſſiam deſcripſit, atque Iſajas, agitque tam clare de Jeſu Chriſto, atque de Eccleſia, ut Evangeliſta potius quam Propheta haberi poſſet, atque Hiſtoricus res jam geſtas referens, quam vir olim poſt multa ſæcula implenda prænuntians verius videatur. S. Hieronymus, pluresque alii pariter ſentiunt, Iſajam omnium Sacrorum Scriptorum eloquentiſſimum eſſe, eumque cum Demoſthene conferunt; verum Græca interpretatio paulo liberius confecta eſt, neque ſemper Hebraico exemplari conformis. In veteribus Breviariis legitur titulus: *Incipit Iſajas Propheta*, iſque ad primam tantum Lectionem. Ad primum autem, & ſecundum Nocturnum perlegebatur in pluribus Eccleſiis, quod adhuc alicubi ſervatur. In Pariſienſi Cathedrali legitur primum Prologus S. Hieronymi in Iſajam, atque ad finem Prologi dicitur, *Explicit Prologus*, poſtea *Tu autem*. Ad finem Lectionum Iſajæ Pariſiis vetus mos reſtitutus eſt dicendi, *Hæc dicit Dominus, convertimini ad me, & ſalvi eritis*. Carthuſiani morem iſtum numquam intermiſerunt.

In prima Lectione, ubi dicitur bos agnoviſſe poſſeſſorem ſuum, atque aſinus præſepe Domini ſui, id populi ſtupiditatem erga Deum ſignificat, atque hinc Pictores Jeſum Chriſtum in medio præſepis inter bovem & aſinum jacentem efformant. Extant Auctores nonnulli ignobiles, aut minus caſtigati, qui hujus ſententiæ fuerunt, veluti Auctor Poematis Lactantio tributi, atque alius Sermonis 33. S. Joanni Chryſoſtomo tom. 6. adſcripti, & Auctor libri Promiſſionum ſub nomine S. Proſperi latens.

Primum Reſponſorium *Aſpiciens* plures Verſiculos habet, atque ad finem *Gloria Patri*, huncque morem plures verſiculos ad ſingula reſponſoria inſerendi, & *Gloria Patri*, non ſecus ac ad tria Reſponſoria cujuſque Nocturni, & ad ſingula minorum horarum Reſponſoria dicitur, recitandi morem Romæ ſatis frequentem fuiſſe, ex Ordine Romano Benedicti Canonici intelligitur. Amalarius ait, ætate ſua Reſponſorium iſtud *Aſpiciens* tres Verſiculos habuiſſe in Antiphonario, quod Eccleſiæ Metenſi tradiderat; at in Abbatiæ Corbejenſis Antiphonario, quod Romanum erat, duos tantum Verſiculos exſtitiſſe. Honorius quoque Auguſtodunenſis de tribus hiſce Verſiculis loquitur, atque ad hanc diem tres Verſiculi uſurpari ſolent. Augebatur Verſiculorum numerus quum idem Reſponſorium per hebdomadam repetendum erat, atque in dies ſingulos ſinguli verſiculi ſumebantur: *Quando Reſponſorium cantari contingit bis aut ter in una hebdomada, aut in hebdomadis cui ſubnexi ſunt tres verſus, ut unus cantetur in una nocte, alter in altera, tertius in tertia*.

In pluribus Eccleſiis Reſponſorio huic plures cæremoniæ addebantur; canebatur autem cum Symphonia & Muſica, ob hæc verba: *Ite obviam ei* .... quaſi Meſſiæ obviam eundum eſſet. Pariſiis atque in nonnullis aliis Eccleſiis major campana hoc tempore pulſatur,

tam-

Digitized by Google

tamquam ſignum ad Populos admonendos, ut obviam eant Meſſiæ.

Ad ſecundum Nocturnum in veteribus Romanis Ordinibus Antiphonæ erant, *Ecce ancilla . . . . Angelus Domini . . . . Antequam convenirent . . .* Hæ Antiphonæ ex Evangelio petitæ erant, atque majorem cum Feſto Annunciationis affinitatem habebant, cujus revera Officium toto Adventu fieri cenſebatur; ſed ut aliquod diſcrimen extaret, in poſtremis Breviariis Antiphonæ ex Prophetis ſelectæ ſunt.

Verſiculus ſecundi Nocturni erat, *Veni ad liberandum*. Lectiones erant S. Auguſtini, & S. Leonis; hodie vero legitur tantum S. Leo de ſecundo adventu Jeſu Chriſti. Cum autem S. Leo primus ſit Pontifex, cujus Sermones collecti fuerunt, æquiſſimum erat, ut Romæ legeretur, ubi pro concione habiti fuerant; atque inde eſt, quod jure ſingulis ſolemnitatibus illum legi ſtudeant. Idem inter Latinorum Patrum eloquentiſſimos annumeratur.

Licet S. Leo primus ſit Pontifex, cujus Sermones ſuperſint, exiſtimandum tamen non eſt, ejus Deceſſores numquam conciones habuiſſe, quomodo nonnulli opinati ſunt ex Sozomeno l. 7. c. 13. ubi dicitur in Eccleſia Romana neque Epiſcopum, neque alium ejus nomine ad populum verba facere. Quis enim mente aſſequi poterit, in celeberrima totius orbis Eccleſia Epiſcopum, unum ex præcipuis muneribus ſuis, alimentum ſcilicet ſpirituale gregibus ſuis præbendi obire neglexiſſe? S. Leo nuſquam ſignificat, ſe rem novam concionando præſtitiſſe; immo ipſe profitetur Serm. 3. 7. & alibi ſe munus tantum ſuum implere; atque Sermone 82. de Sixto agens, publicarum Inſtructionum meminit, quas ille populo ſuo faciebat, *Ut utilitatibus Inſtitutionum ejus &c.* S. Ambroſius Sermonem memorat a Papa Liberio habitum pro Marcellinæ profeſſione in Baſilica S. Petri Natalis die, quod teſtimonium eſt veteris moris concionem in profeſſionibus habendi, eumque Roma fortaſſe originem ducere, aut ſaltem ibi perpetuo ſervatum fuiſſe. Dicendum igitur eſt, Romanos Pontifices omni ævo concionatos fuiſſe, non ſecus ac ceteri Epiſcopi in Eccleſiis ſuis præſtabant; S. Leonem vero primum extitiſſe, cujus Sermones collecti fuerint, fortaſſe quod reliquis eloquentiores eſſent; ejus enim ſtylus oratoriis ornamentis refertus eſt, atque numeroſa & ſonora oratione gaudet, quæ res attentionem maxime conciliat.

Apoſtolorum & Sanctorum Epiſcoporum exemplo ſatis docemur, auctoritatem & facultatem concionandi propriam eſſe Eccleſiæ Paſtorum. Quare id non prætermittebant, niſi quum ob negotia, vel morbos muneris ſui miniſterio vacare nequirent, atque eo caſu, ad ſuam abſentiam ſupplendam, atque Fideles Verbo Dei nutriendos presbyteris utebantur. Attamen primorum Epiſcoporum Sermones videntur potius fuiſſe allocutiones, atque inſtitutiones familiares, quam veri Sermones; atque hinc videmus neque a populis ſuorum paſtorum ſermones fuiſſe collectos, neque Epiſcopos eos litteris mandaſſe. Origenes primus eſt, cujus Homilias habeamus, crediturque eas ſcripſiſſe, cum nimis elaboratæ ſint, atque de argumentis agat tanta eruditione refertis, ut ex tempore eas conſcripſiſſe, atque antequam pronuntiaret ſcriptis non mandaſſe, minime vero ſimile fiat. Primus Epiſcopus, cujus in Oriente Orationes habeamus, eſt Gregorius Nazianzenus. Elucet autem in ejus ſcriptis minime vulgaris eloquentiæ apparatus, atque ipſemet nos docet, amanuenſes eum habuiſſe, qui Orationes ſuas conſcriberent. Orat. 32. *Valete Sermonum meorum amatores, & calami tam perſpicui, quam occulti*. Sanctus Joannes Chryſoſtomus, cum adhuc Presbyter eſſet, Homilias ſuas ad populum conſcribere ſtuduit; in illis vero nihil prætermiſit, quod auditorum animos allicere atque commovere poſſet; qua de re ad Oratoriæ Artis regulis diligenter exactæ ſunt, atque inde Chryſoſtomi appellationem eſt aſſecutus.

Fieri quoque potuit, ut cum primi Romanæ Eccleſiæ Epiſcopi Græci eſſent origine, quemadmodum eorum nomina oſtendunt, ideo difficulter latine verba facere pro concione potuerint, quod & Valerio Hipponenſi Epiſcopo contigit,

qui miniſterium hoc S. Auguſtino adhuc Presbytero delegare coactus fuit ; vel ut propterea raro conciones habuerint ; aut tandem ut concionandi mos primis ſæculis nondum fuerit conſtitutus. Satis enim erant breves quædam allocutiones in Evangelia, quales a S. Juſtino proferuntur, Homiliarum vel Sermonum loco ; idque magis convenit primorum temporum ſimplicitati, atque recte latine loquendi difficultati. Inde quoque fortaſſe ratio peti poteſt, cur cum tot Epiſtolæ, atque Decretales primis illis Pontificibus falſo adſcriptę fuerint, iis tamen nullus Sermo ſit tributus, quæ res Sozomeno occaſionem ſcribendi dedit, Romæ nullos umquam haberi Sermones.

Lectiones ſecundi Nocturni ſumtæ ſunt ex Sermone S. Leonis de jejunio decimi menſis, ſcilicet de jejunio quatuor temporum Decembris, ubi dicitur poſt collectas terræ fruges per meſſem, æquum etiam eſſe, ut Deo grates referantur, atque pauperibus bona a Deo nobis tributa diſtribuantur, atque abſtinentia ſervetur, atque ita jejunium & eleemoſynam commendat, ſimulque docemur, quomodo Sacrum Adventus tempus tranſigendum ſit. In iis etiam agit S. Leo de poſtremo judicio, atque de Mundi fine, tamquam in proximo eſſent, & ait, Chriſtianam temperantiam ſitam eſſe in reſecandis ſuperfluis omnibus, quibus concupiſcentia gaudet, quæque ſenſibus tantum oblectandis inſerviunt, demonſtratque, quanto facilius animus a terreſtribus curis atque negotiis ſolutus bonis cœleſtibus contemplandis, æterniſque rebus per ſilentium atque ſolitudinem meditandis aptus ſit.

Ad tertium Nocturnum Antiphonæ erant quoque ex Evangelio, *Ecce Ancilla .... Beata es Maria .... Beatam me dicent ....* quæ poſtea in eas, quas hodie recitamus, mutatæ ſunt. Priores duæ Lectiones ex Epiſtola S. Leonis ad Flavianum ſumtæ erant ; tertia vero erat Homilia in Evangelium, ut refert Benedictus Canonicus. Evangelium autem iſtud quam diutiſſime illud fuit de Jeſu Chriſto Hieroſolymam ſubeunte, quod Dominica Palmarum dicitur. Id non tantum ex Ruperto ſæculi duodecimi ſcriptore conſtat, ſed etiam ex noſtris Gallicanis Breviariis ſeculi decimiquinti, ubi habetur cum Homilia S. Joannis Chryſoſtomi Evangelium : *erunt ſigna in Sole*, cum Adventus ſex Dominicis conſtabat, ſecunda Dominica Adventus, ſive tertia ante Natale legebatur ; atque ea eſt ratio, cur in primam Dominicam translatum fuerit.

Homilia S. Gregorii eſt : maxime enim decet, ut Romæ explicationes legantur in Evangelia, quas Pontifex ille publice ad Populum habuit. Micrologus, qui de Evangelio *Erunt ſigna in Sole* agit pro prima Adventus Dominica, hanc ejus rei rationem c. 3. reddit, Evangelium iſtud primum fuiſſe, ſuper quod S. Gregorius Homilias conſcripſerit, neque eum Pontificem ordinem ullum ſervaſſe in iis, quæ ſeligebat. Idem ſcriptor ait, *ex antiqua traditione* ea die Evangelium Jeſu Chriſti Hieroſolymam ſubeuntis, *Quum appropinquaret* lectum fuiſſe, idque in Lectionario S. Hieronymi adnotatum eſſe, atque illud Evangelium affinitatem habere cum Jeſu Chriſti Natali, qui tunc primum orbem hunc ſubibat ; ex hoc etiam Evangelio Reſponſorium, quod Natali dicitur, *Benedictus qui venit*, ſumtum fuiſſe, quod hodie tertium eſt Circumciſionis die. Verum quidquid dicat Auctor iſte de titulo hujus Homiliæ, quæ prima inter Gregorianas recenſita ſit, multum immorandum non eſt inſcriptionibus, vel titulis Homiliarum ejus Pontificis, eorum præcipue, qui hodie hujus Patris editionibus inſerti ſunt ; iſti enim 200 vel 300. annis ab ejus morte ſuperadditi fuere : conſulendi tantummodo ſunt manuſcripti codices Regiæ & Thuaneæ Bibliothecæ, qui inſcriptiones præferunt ab editis valde diverſas ; antiquiores vero ſeptingentorum fere annorum nullas habent. In editis Dominicæ poſt Trinitatem numerantur, cum Feſtum iſtud recentiſſimum ſit. Adnotatum quoque, Homiliam ſextam recitatam fuiſſe in Baſilica S. Marcellini, et S. Petri Dominica tertia Adventus, die ipſorum Natali,

cum

cum tamen horum Sanctorum Feſtum conſtanter ſecunda Junii celebretur. Scriptum eſt præterea ad plurium Homiliarum capita, eas in Baſilica S.Joannis, quæ Conſtantiniana dicitur, pronunciatas fuiſſe, quum tamen conſtet, Baſilicam iſtam fuiſſe Baſilicam Salvatoris, atque ita appellatur a Papa Sylveſtro, & in Epiſtola Stephani VI. anno 885. Verum quidem eſt, prope Salvatoris Eccleſiam, S. Joannis Baptiſtæ Eccleſiam quamdam extitiſſe, atque aliam S. Joannis Evangeliſtæ; verum illæ Monaſteria erant. Anaſtaſius ſæpe obſervat, Baſilicam S. Salvatoris Conſtantinianam fuiſſe.

Fieri equidem poteſt, Homiliam iſtam in hujus diei Evangelium primum eſſe Sermonem, quem S. Gregorius habuerit, atque id occaſionem dediſſe Evangelium de Judicio legendi prima anni Eccleſiaſtici die, ut in ea prima quoque ejus Pontificis Homilia legeretur. Agit in his lectionibus S. Gregorius de Mundi fine, quaſi brevi accidere deberet propter aeris intemperiem, atque hominum internecionem paſſim graſſantem.

In quibuſdam Eccleſiis Evangelii loco legebatur initium S. Marci, ubi agitur de Miſſione, atque prædicatione Præcurſoris, qui ut Meſſiæ vias præpararet, advenerat.

In nonnullis Romanis Ordinibus videmus, ad tertium Nocturnum primi Reſponſoria repetita fuiſſe, & in Bibliothecæ Sangallenſis Ordine Reſponſoria extant, quæ ad hanc diem recitantur.

Quod ad *Te Deum* ſpectat, mos illud in Adventu Romæ recitandi, uſque ad duodecimum ſæculum viguit. Amalarius, qui IX. ſæculo vivebat, ait in Supplem. *apud aliquas tantum Eccleſias omiſſum fuiſſe*; atque in Ordine Romano Benedicti canonici adnotatum eſt, poſt nonam Lectionem in Adventu recitatum fuiſſe, *Quibus finitis cantatur Te Deum laudamus.* Quare poſt duodecimum tantum ſæculum illud Romę in Adventu dicere ceſſatum eſt; atque ideo in Miſſa hujus temporis *Gloria in Excelſis* non dicitur, quia ex veteri Romana Rubrica hi duo Hymni ſe invicem comitari debent, neque *Gloria* in Miſſa dicitur, quando ad Matutinum *Te Deum* recitatum non eſt. Innocentius III. hujus Rubricæ meminit, atque ejus fortaſſe Auctor eſt, eamque rationem reddit, quod nempe hi duo Hymni Sanctiſſimæ Trinitatis laudes continerent. Circa hoc idem tempus violaceis ornamentis in Adventu Romæ uti cœptum eſt, tamquam tempore myſteriorum pleno, quum olim referente Amalario candida ornamenta adhiberentur, atque Officium cum lætitiæ, & celebritatis ſignificationibus perageretur. Refert idem Benedictus p. 120. ſingulis Adventus Dominicis *Gloria* recitatum fuiſſe: *D. Papa venit .... ibique ſicut mos eſt, cantat Miſſas cum Gloria in Excelſis Deo, ſicut in aliis Dominicis, uſque ad Natalem Domini*. Micrologus cap. 30. quarumdam Eccleſiarum meminit, ubi neque *Te Deum*, neque *Gloria* in Adventu dicebantur, ut majori cum lætitia, inquit ipſe, Natalis die reſumerentur. Ait quoque, pleraſque Eccleſias Caſulis Dalmaticarum loco in Miſſa uſas fuiſſe, in aliis vero ordinarias veſtes mutatas non fuiſſe, propterea quod Miſſa ad Tertiam dicatur, atque *Alleluia* tamquam per anni curſum canatur. Neque diu eſt, quod Pariſiis in Adventu albis ornamentis utebantur. Turone, atque Cænomanii nigras adhibent.

Refert Radulphus Glaber hiſt. lib. 3. in pluribus Conciliis circa annum 1000. in Gallia habitis querelas propoſitas fuiſſe adverſus Monachos, quod *Te Deum* dicerent Adventus, & Quadrageſimæ Dominicis *contra Eccleſiæ Romanæ morem*; eos vero reſpondiſſe, ita a S. Benedicto præſcriptum fuiſſe; complures Pontifices, atque inter ceteros S. Gregorium Regulam illam comprobaſſe, atque *His compertis uſus Monachorum authentico ex more viguit*. Lanfranchus in ſuis ſtatutis c. 7. agit de more ſuorum temporum neque *Te Deum* ad Matutinum, neque *Gloria* ad Miſſam per Adventum, ne Feſtis quidem diebus recitandi. *In Adventu omnibus Dominicis, & Feſtis Gloria in Excelſis minime cantatur*. Itaque vetuſtiſſima Romæ conſuetudo erat, quæque circa

Digitized by Google

duodecimum ſæculum reſtituta eſt, *Te Deum* in Adventu non recitandi; *Vidi tempore priſco*, ait Amalarius, *Gloria in Excelſis prætermitti in Adventu*; quod ſi olim, ideſt ante ſuam ætatem, omittebatur, id tacite ſignificat, ejus ævo amplius omiſſum non fuiſſe.

In quibuſdam Eccleſiis per Adventum poſt Matutinum antequam Laudes inciperentur, Chorus univerſus genua flectebat, atque veluti ſuſpirabundus ob expectatam ſalutem ſolemniter canebat, *Emitte Agnum Dominatorem*, quod uſque ad Natalis Vigiliam fiebat. Oratio iſta verſiculi Sacerdotalis loco Pariſiis, atque in aliis Eccleſiis, inſervit.

In Eccleſia S. Martini Turonenſis dicebatur olim *Te Deum* per Adventum, & per Quadrageſimam uſque ad Paſſionis Dominicam, neque ultra 400. annos eſt, quod ibi communis Eccleſiæ conſuetudo recepta ſit. Contra Toloſæ *Te Deum* in Adventu non recitabatur, ne Feſtis quidem S. Saturnini, S. Andreę, S. Thomæ, aliiſque, licet *Gloria in Excelſis* Feſtis hiſce in Miſſa recitaretur.

Ad Laudes Antiphona *In illa die*, in omnibus Romanis Ordinibus reperitur, & quatuor ſequentes cum Alleluja ad cujuſque finem, abſque capitulo, vel Hymno, quæ ſequioribus tantum ſæculis invecta ſunt.

Verſiculus erat, *Egredietur de loco ſuo*, quod mutatum eſt in illud, *Vox clamantis*; Antiphona *Spiritus* ad Pſalmum *Benedictus* extat quoque in veteribus libris.

In antiquis Senonenſibus ſtatutis anni 1267. videre eſt, Epiſcopum concionari debuiſſe prima Dominica Adventus ante Miſſam. Pariſiis dies iſta ex illis eſt, quibus Theologus Epiſcopi loco concionari debet.

Ad minores Horas ad Pſalmos Primæ recitabatur ſecunda Laudum Antiphona, *Jucundare*; ad Tertiam tertia; ad Sextam quarta; ad Nonam quinta; ad Veſperas vero quinque Laudum Antiphonæ repetebantur.

Mane ſtatio habebatur ad S. Mariam Majorem, ibique Pontifex Miſſam cum ſolemnitate celebrabat; & *Gloria in Excelſis* canebatur; verum decimo tertio ſæculo conſpicuus eſt mos illud in adventu amplius non recitandi, ut videre eſt in Ordine Romano Cajetani, qui Bonifacii VIII. tempore vivebat; *A Dominica de Adventu uſque ad Nativitatem Domini non cantatur Gloria in Excelſis, niſi in Feſto novem Lectionum*. Feſtis quoque, ut hodie cantabatur; non vero a Septuageſima uſque ad Paſcha; hujuſque rei occaſione refert idem Scriptor Romanum morem hunc Hymnum ad Miſſam non recitandi, quando *Te Deum* ad Matutinum recitatum non fuerat: *Gloria ſemper dicitur in Miſſa, quando Te Deum dicitur ad Matutinum, ut dicitur Ite Miſſa eſt, ſecundum morem Romanæ Eccleſiæ*.

Miſſæ Epiſtola ſæpe mutata fuit, atque aliquando illa Hieremiæ perlegebantur, quæ cap. 23. 5. habet de Adventu Meſſiæ tamquam populi ſui Paſtoris nobis promiſſi. Ejus rei meminit Durandus lib. 6. cap. 142. in aliis Eccleſiis Malachias c. 3. 1. legebatur de primo Jeſu Chriſti Adventu, ante quem Deus mittere debebat Angelum ſuum, ſive Præcurſorem; vel ea, quæ S. Jacobus c. 5. 7. ſcribit ad præparandos ad ſecundum Jeſu Chriſti adventum fideles. Hæ duæ Epiſtolæ in veteribus Galliæ Sacramentariis habentur; neque diu eſt, quod Epiſtola ad Romanos legitur, eo loco ubi c. 18. 7. dicitur, ſalutem noſtram proximam eſſe, quod & Rupertus, & Durandus teſtantur.

Quod ad Evangelium ſpectat, hactenus dicta ſufficere poſſunt, ut intelligamus, illud, quod hodie legitur, primæ Dominicæ Adventus proprium effectum non fuiſſe, niſi poſtquam tempus iſtud ad quatuor Dominicas fuit redactum.

CAPUT VI.

De Feriis Adventus.

IN Feriis Adventus vetus Officium hodierno fere ſimillimum erat.

Feria ſecunda ad primum Reſponſorium

Digitized by Google

rium Matutini *Suſcipe* videntur reſecari poſſe in verſiculo verba illa, *Efficieris gravida, & eris Mater ſemper intacta*, cum paulo ante idem ſelectioribus verbis dictum fuerit.

Secundum Reſponſorium Feriæ tertię ex viſione quadam Ezechielis ſumtum, ſatis elaboratum eſſe non videtur.

Facili negotio videre eſt, Reſponſoria trium poſtremorum hebdomadæ dierum a Dominica ſumta eſſe, atque a tribus præcedentibus diebus.

In veteribus Romanis Ordinibus, Feriarum diebus in Adventu, ad Veſperas Pſalmi diei proprii dicebantur, ſub priori Antiphona Laudum Dominicæ, atque cum commemoratione B. Virginis per Antiphonam *Miſſus eſt* ℣. *Ave Maria*. Oratio *Deus qui de B.M.V. utero*: fiebat quoque commemoratio Sanctorum in univerſum; *Ecce Dominus veniet, & omnes Sancti ejus cum eo* ℣. *Exultabunt Sancti*.

Pro Feriis Adventus Miſſa habebatur vocata *de Adventu*. Huic ſimilis extat in lectionario Gallicano, *Miſſa in Adventum Domini*, & Miſſa hæc quinque prioribus hebdomadæ diebus dicebatur: *Sabbato* vero *Miſſa de S. Maria, ſi non fuerit Feſtivitas novem Lectionum*; tunc enim Officium erat de Feſto.

Concilium Matiſconenſe anni 581. can. 9. mandaverat, ut poſt S. Martini Feſtum uſque ad Natale Feria ſecunda, quarta, & ſexta Miſſa celebraretur eadem ratione, atque hora, ut in Quadrageſima. Verum diu eſt, quod id neque in Gallia ſervatur, neque apud Græcos, qui in ipſorum jejunio Quadrageſimali, quod Natale præcedit, Miſſam præſanctificatorum non celebrant, ut in Quadrageſima ante Paſcha. Nihil ergo ſingulare habetur in Miſſa Feriarum Adventus, quæ plerumque eadem eſt cum Miſſa de Dominica.

Olim Romæ Epiſtolæ extabant, atque Evangelia propria pro Miſſis Feriæ quartæ, & ſextæ cujuſque Adventus hebdomadæ, quæ Feriæ peculiariter jejunio deſtinatæ ſunt; ſed poſt Pii V. reformationem conſuetudo iſta exolevit; at Pariſiis in novo Miſſali Domini Harlæi reſtituta fuit.

In vetuſtis Ordinariis Turonenſibus, Bituricenſibus, aliiſque ſtatutum eſt, ut in Adventu Miſſa poſt Nonam dicatur, velut jejunii diebus, exceptis Dominicis, & Feſtis novem Lectionum, atq; ut eadem, quæ in Quadrageſima, ornamenta adhibeantur. Pariſiis poſt Sextam. dicitur Cabilone ſtatutum erat, ne *Gloria in excelſis* diceretur in Miſſa Adventus, etiam cum Feſta in id tempus inciderent. Meminit Rupertus moris cujuſdam, juxta quem in Adventu Diaconus Dalmaticam, & Subdiaconus Tunicam in Miſſa non geſtabat.

CAPUT VII.

Secunda Dominica de Adventu.

IN Ordine Romano Amelii anni 1394. habetur, ſi Feſtum duplex in aliquam e Dominicis Adventus inciderit, in aliam diem transferendum eſſe, quia Dominicæ illæ proprium Officium habent: *Quoniam iſtæ Dominicæ habent hiſtorias proprias*. En ergo poſtremorum ſæculorum de Dominicis Rubrica, ut cum Reſponſoria, & Antiphonæ propriæ haberentur, velut in Dominicis Adventus, atque a Septuageſima uſque ad Paſcha nullius Feſti Officium fieri deberet.

Secunda Adventus Dominica ſtatio erat ad S. Crucem in Hieruſalem, ubi Papa Miſſam celebrare debebat; propriumque Invitatorium extabat: *Rex noſter advenit Chriſtus, quem Ioannes prædicavit Agnum eſſe venturum*. Extabant quoque Antiphonæ propriæ cujuſque Nocturni, erantque Reſponſoria eadem fere, atque illa, quæ hodie recitamus, & Antiphonæ Laudum, *Ecce in nubibus*.

In quodam Ordine Romano, tres priores Lectiones hujus diei ex Iſaja petitæ erant, tres vero ſecundi Nocturni ex Sermone cujuſdam Patris, cujus nomen tacetur, atque ad tertium Nocturnum duæ Lectiones ex aliqua S. Pauli Epiſtolarum, poſtrema vero erat Homilia in Evangelium. Hinc patet anti-

qua

Digitized by Google

qua conſuetudo legendi vetus Teſtamentum ad primum Nocturnum, Sermonem cujuſdam Patris ad ſecundum, & Novum Teſtamentum ad tertium; quod tribus ante Paſcha diebus adhuc ſervatur.

Hodie ad ſecundum Nocturnum legitur S. Hieronymus, quo explicantur Lectiones in primo Nocturno lectæ, ſcilicet Prophetia, ubi Virgo tamquam ſurculus ſtirpis Jeſſe per David a quo deſcendit, ſpectatur, & Jeſus Chriſtus tamquam flos, & fructus ejus viſcerum, quem ipſa in lucem edidit. Ibi quoque habetur interpretatio S. Hieronymi, qua locum illum e Canticis Jeſu Chriſto accommodat, ubi ſponſus florem agrorum ſe eſſe ait, & Lilium Convallium, ut inde oſtenderet, cum pro totius Mundi ſalute advenerit, omnes ad eum accedere poſſe, fere uti agrorum flos omnium ſpectatorum manibus teri objectus eſt, alio longe diſcrimine a floribus hortenſibus, qui ſub cuſtodis tutela ab omni injuria immunes ſunt. S. Hieronymus in Lectionibus iſtis mentionem facit Evangelii Hebraici, quo Nazaræni utebantur. In hoc Evangelio locus Iſajæ aliter legebatur, atque in Editionibus Græcis, & Latinis; ejus enim ſententiæ loco, quam nos legimus, Spiritum Sanctum requieturum, ſive habitaturum in Meſſia, majori quadam vi legebatur, plenitudinem Spiritus Sancti in ipſo reſeſſuram.

Ad tertium Nocturnum in Homilia S. Gregorii nobilis quædam ſententia extat; tanto magis oportere nos gratos, atque obſequentes Deo præbere, quanto profundius ſe ipſe inclinavit, humanam naturam pro nobis aſſumens, reſque in ſpeciem ſumma ipſius excellentia indignas ſubiens, quod Judæis, atque Gentilibus, ne ſcandalum ob Dei Filii humilitatem accipiant, impedimento eſſe debet.

CAP. VIII.

Tertia Dominica Adventus.

Dominica iſta plerumque *Dominica de Gaudete* dicitur, quia Miſſæ introitus a *Gaudete* incipit. Romæ maxime ſolemnis erat; atq; in quibuſdam Ordinibus habetur, Sabbato præcedenti ad veſperas conſueviſſe recitari pſalmos de Dominica, *Dixit*, & *Laudate omnes gentes* quinti Pſalmi loco, cum quinque Antiphonis Laudum tertiæ Dominicæ; & noctu ſtationem apud S. Petrum fuiſſe; quo ante Matutinum proceſſionem inſtituebant, & Nocturnum tres Pſalmos, tres Antiphonas, tres Lectiones, ac tria Reſponſoria habentem canebant. Lectiones iſtæ ex Iſaja erant: *Gaudens gaudebo.* Inde *Te Deum*, poſtea dicebantur tres Nocturni ejus diei proprii, cum Antiphonis, & Reſponſoriis propriis; Invitatorium erat, *Ecce venit D. Rex occurramus obviam Salvatori*. Antiphonæ Laudum, & Reſponſoria Matutini eædem cum illis erant, quæ nos recitamus; Lectiones primi Nocturni erant, ut in minori officio jam recitato, ex Iſaja petitæ, *Gaudens gaudebo*. Ad ſecundum Nocturnum legebatur Epiſtola S. Leonis ad Flavianum de Incarnationis Myſterio, legebaturque a Cardinalibus. Duæ priores Lectiones tertii Nocturni Patris alicujus explicationem in Iſajam continebant, poſtremam vero Lectionem Papa legebat, quæ Homilia erat in Evangelium ejus diei. Poſtea Primicerius præcinebat *Te Deum*; Miſſamque ea die Papa celebrabat, & *Gloria in Excelſis* dicebat.

Hodie aliud eſt Invitatorium, & cum Natalis non longe abſit, dicitur, *Prope eſt iam Dominus*. Lectiones ſecundi Nocturni ſermo ſunt S. Leonis de Collectis, ſive ſtipe, quæ certis per annum Dominicis Romæ pro egenis colligebatur. Extant hac de re ſex hujus Patris Sermones, de *Collectis* inſcripti. Eleemoſynam ibi commendat, admonetque, collectas a Traditione Apoſtolica proficiſci, adeo ut earum mentio a S. Paulo fiat 1. Cor. 16. 1. *De Collectis, quæ fiunt in Sanctos .... per unam Sabbati*. In eodem Sermone, ait quoque S. Leo, quatuor Temporibus Feria quarta, & ſexta jejunium ſervatum fuiſſe, & Sabbato vigilias in Eccleſia S. Petri habitas. *Quarta, & ſexta Feria jejunemus, Sabbato autem apud B. Petrum Apoſtolum*

ſe-

pariter vigilemus. Minime autem exiſtimandum eſt, Sabbato jejunium ſervatum non fuiſſe, quod S. Leo vigiliæ tantum meminerit; jejunium enim ea die pro veteri Romano more Sabbato jejunandi ſervabatur, atque in Sabbato quatuor Temporum jejunium uſque ad Dominicam porrigebatur, quæ vigiliam habebat, ideſt cujus nox in Eccleſia tranſigebatur ad Ordinationes habendas, nox ſcilicet inter Sabbatum, & Dominicam intercedens, qua jejunium Sabbati porrigebatur, & nonniſi Dominica poſt abſolutam Ordinationem comedere licebat. Admonebatur populus, ut vigiliæ huic in Eccleſia S. Petri intereſſet, quæ ſtatio erat Fidelium Urbis Romæ. Ordinationes autem non in domeſticis Epiſcoporum ſacellis, ut hodie, ſed publice, atque in præcipua Urbis Eccleſia habebantur coram Clero, & populo, & ceremonia hæc pars erat officii hujus Dominicæ.

Ad calcem omnium fere Sermonum, qui de quatuor Temporibus S. Leonis extant, legitur formula moniti, quod populo fiebat ad eum hortandum, ut officio huic intereſſet. Verum hæc additio eſt ab exſcriptoribus facta; licet jam diu locis illis inſerta fuerit, cum Micrologus c. 26. teſtetur, eam ætate ſua ad ſingulos S. Leonis Sermones de quatuor Temporibus extitiſſe: *Quem denunciationis modum pæne in omnibus ſuis Sermonibus obtinuit, cum jejunia quatuor Temporum denunciaret*.

In Lectionibus iſtis S. Leo jejunii præſtantiam explicat, atque, illud eleemoſynæ junctum eſſe debere, atque in egenos largienda, quæ per abſtinentiam e prandio reſecantur; hoſpitalitatem in advenas exercendam; nudos veſtiendos, atque opem ægrotis ferendam. Ad hujus Sermonis finem petit a Deo, ut preces ſuæ exaudiantur per merita, atque ſuffragium S. Petri: *Cujus ſuffragantibus meritis, quæ poſcimus, impetrare poſſimus per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum*. Hac ratione pleræque noſtræ Sanctorum collectę conſcriptę ſunt, petimuſque Dei opem, atque auxilium per merita, atque interceſſionem Sanctorum: *Eius meritis, & interceſſione*. Petimus autem hoc pacto a Deo, ut nobis propitius ſit ob virtutes, & res geſtas, quibus Sancti Deo ita gratos ſe reddiderunt, ut vitam æternam promeriti ſint. Idem quoque ſæpe in veteri Teſtamento uſurpatum fuiſſe, Scriptura docet iis in locis, quibus a Deo Patriarcharum merita proponuntur, veluti apud Danielem ait Ananias ad Deum: *Neque auferas miſericordiam tuam a nobis propter Abraham dilectum tuum, & Iſaac ſervum tuum, & Iſrael Sanctum tuum*, Dan. 3.

Noſtrarum Collectarum concluſio extat etiam ad hujus Sermonis finem, ubi poſt propoſita Deo merita, atque preces S. Petri, Jeſu Chriſti interceſſio additur: *Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum*. Omne, quod Eccleſia a Deo petit, per Jeſu Chriſti merita, atque interceſſionem deprecatur, *qui vivit, & regnat cum Deo Patre, & Sancto Spiritu in ſecula ſeculorum*. Ad Sermonis finem reſpondebat populus *Amen*, claudebatur vero Divini nominis invocatione. In concluſione iſta non extat *Deus*, uti in noſtris Collectis, ſed tantum, *Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui cum Patre, & Spiritu Sancto vivit, & regnat in ſecula ſeculorum*.

Decem & novem Sermones S. Leonis extant de jejunio decimi menſis, id eſt Decembris, quo Romæ frequentius, quam ceteris anni temporibus Ordinatio fiebat.

Ad tertium Nocturnum Homilia S. Gregorii circa humilitatem S. Joannis tota verſatur, explicatque, quomodo abſque mendacio præclaros titulos ipſi palam a Jeſu Chriſto tributos reſpuere potuerit.

CAP. IX.

De quatuor Temporibus Menſis Decembris.

Tertia Adventus hebdomada celebre jejunium, atque Officium quatuor Temporum occurrit, cujus originem inveſtigare juvat.

Exi-

Martio hebdomada prima . . . . In Menſe Iunii hebdomada ſecunda . . . . . In Menſe Septembri hebdomada tertia , & in Menſe Decembri hebdomada , quæ fuerit plena ante Vigiliam Nativitatis Domini , ſicut eſt in Romana Eccleſia traditum . En ergo conſtitutio juxta exemplar ab Eccleſia Romana acceptum , recenſque in Gallia inſtitutum ad Romanæ Eccleſiæ exemplum.

Idem Concilium Moguntinum ieiunia iſta recipiens, atque iiſdem hebdomadis, ut Romæ, affigens, decrevit, ieiunium iſtud Stationis fore magis, quam Quadrageſimæ, neque eodem rigore, ut Romæ, ſervandum, ubi non niſi poſt Veſperas cibum ſumere licebat; fas enim erat illud ſolvere poſt Nonam, qua diebus illis Miſſa celebrabatur, non expectato ſolis occaſu; licet eadem abſtinentia, ut Quadrageſima tunc ſervaretur: *Et venient omnes ad Eccleſiam hora Nona cum Litaniis ad Miſſarum ſolemnia , & jejunetur uſque ad horam Nonam , & a carne ab omnibus abſtineatur .*

Iſidorus Hiſpalenſis c. 39. 40. ubi de ieiuniis Quatuor anni Temporum agit, aliter atque Romæ conſueverat, ea collocat; aliud enim tribus poſtremis diebus hebdomadæ poſt Pentecoſtem deſignat, quod & in Concilio Gerundenſi an. 517. factum eſt: aliud Menſe Septembri ad ejus exemplum, quod a Moyſe decima die ſeptimi Menſis ſtatutum eſt ad publicam expiationem, quod Jeremias inſtituerat; poſtremum vero Calendis Januarii, qua die jejunium ab Eccleſia mandatum erat, ut obex poneretur inſanis, atque inhoneſtis ludis, ac jocis, qui Calendis Januariis ſæculis illis fieri ſolebant. Hinc aliqua inter Eccleſias diverſitas fuit circa Quatuor Temporum jejunia, neque Romanus mos firmiter per totum Occidentem conſtitutus fuit, niſi Papæ Victoris II. tempore an. 1054. vel etiam ſub Urbano II. in Concilio Claromontano.

Affirmare conſtanter poſſumus, nullum Quatuor Temporum veſtigium in tota antiquitate exſtare. Tertullianus, Euſebius, S. Hieronymus, S. Auguſtinus, qui tam ſæpe de jejunio egerunt, ne verbum quidem hac de re habent. Orientalis Eccleſia numquam ea agnovit, neque ad hanc diem novit, immo in ea vetitum ſemper fuit Sabbato jejunare. In Eccleſia Mediolanenſi ante S. Carolum numquam ſervata fuerant; ipſe enim primus ea ſervari curavit in ſua Diœceſi v. Concilii Mediolanenſis decreto.

Demum Romæ quoque per longum tempus tria tantum tempora numerabantur; quod jejunium menſis Martii cum Quadrageſima confunderetur. Hinc in Sacramentario S. Gregorii *Iejunium trium temporum dicitur*. Nulla ibi exſtat collecta, neque Officium, niſi pro quarto, ſeptimo, & decimo Menſibus; hinc jejunium primi menſis, quod hodie legitur, additio eſt hujus Pontificis tempore poſterior. Concilium Cloveshovienſe an. 747. can. 18. *Ieiunium trium temporum* dumtaxat appellat. Atto Vercellenſis decimo ſæculo trium Temporum morem, qui in Italia adhuc vigebat, in aliud Quatuor Temporum, qui ubique fere alibi ſtatuebatur, mutavit. Decretum vero Papæ Calixto tributum, ſuppoſititium eſt, ad quartum tempus tribus aliis ab Apoſtolis inſtitutis addendum. Decretum iſtud ſcriptum eſt ex falſis decretalibus, quarum Auctor ad Apoſtolos uſque porrigit ea, quæ tempore, quo ipſe ſcribebat, adhuc recentia erant.

Quod ad Officium Feriæ quartæ Quatuor Temporum Decembris ſpectat, noctu ad Matutinum Iſajæ Lectio non intermittebatur. Pius V. primus juſſit, ut Evangelium Miſſæ cum Homilia legeretur. Apud Carthuſianos, & Cluniacenſes, atque alibi hactenus id non ſervatur; Pariſiis vero, & in pluribus aliis Eccleſiis mos iſte ad Romanæ Eccleſiæ exemplum invectus fuit.

Quod ad Miſſam attinet, Romæ ſtatio habebatur ad S. Mariam Maiorem, ubi Papa rem divinam peragebat, eratque *Miſſa more Quadrageſimali*. Veſpere tantum celebrabatur ſine *Gloria*, & ſine *Credo*, atque ante collectas *Flectamus genua* dicebatur. Oratio ſuper populum fiebat, cantuſque lugubris erat, pronunciabatque Pontifex ad Miſſam iſtam eos, qui Sabbato ſequenti ordinandi erant.

Digitized by Google

erant. Ordo Benedict. *Ibi D. Papa cantat Miſſam, & nuntiat, quem ordinare diſponit. Auxiliante Domino, & Salvatore noſtro Ieſu Chriſto elegimus hunc Diaconum, in Presbyteratum. Si quis habet contra eum, pro Deo, cum fiducia exeat, & dicat verum, tamen memor ſit conditionis ſuæ.* Durandus l. 6. c. 8. obſervat, ætate ſua Ordinandorum examen ea die adhuc habitum fuiſſe, atque ieiunium, geniculationes, & preces eius diei ad hoc examen refert.

In Miſſa huius diei duæ habentur Epiſtolæ, ex Propheta Iſaia 7. 22. deſumptæ; erat enim vetus mos duas quotidie legendi, primam ex veteri, ex novo alteram Teſtamento, quod Feria quarta, & Sabbato quatuor Temporum dumtaxat hodie ſervatur. Evangelium eſt de Annuntiatione *Miſſus eſt*, pluribuſque in locis Miſſa ſolemnis erat propter Evangelium de Incarnatione, quod ad Matutinum legitur cum luminibus, thure, caſula, ſive tunica, velut ad Miſſam, atque dum perlegitur tam ad Matutinum, quam ad Miſſam, Pariſiis, Rothomagi, Meldis, & in pluribus aliis Eccleſiis, maior campana pulſatur. In ſancto Pariſienſi ſacello ad Matutinum poſt lectionem Evangelii *Miſſus eſt*, modis muſicis canitur *Salve Regina*. Biducaſſibus eædem veſtes ſumuntur ad legendum *Miſſus* ad Matutinum, quæ ad Miſſam, ſcilicet caſula cum Diacono, Subdiacono, Cruce, Cereis, Thure, geſtatque celebrans palmam manibus, dum hoc Evangelium legitur, atque inde Chorus univerſus Evangeliorum codicem deoſculatur. Meminit Durandus l. 6. cap. 8. huius cæremoniæ, quæ in pluribus Galliæ Eccleſiis adhuc viget. Propter huius Evangelii ſolemnitatem pluribus in locis genua ſub Officii tempus non flectebantur, atque minus B. Virginis officium prætermittebatur. In aliis vero Eccleſiis celebrans alba indutus totum Evangelium ad Matutinum legebat, atque inde Diaconus Homiliam e Beda ſumtam; in Miſſa vero ad primam orationem dicebatur: *Dominus vobiſcum*. Romæ Homilia ſuper *Miſſus eſt* a S. Ambroſio petitur, ubi inter cetera habetur, de B. Virgine: *Electa eſt, quæ erat deſponſata viro, non antequam deſponſaretur, ne diceretur, quod conceperat ex adulterio.* Ex quo loco intelligimus, Patrem iſtum exiſtimaſſe, Mariam non tantum Sponſam, ſed veram Uxorem S. Joſephi fuiſſe. Primum Matutini Reſponſorium *Clama in ſolitudine* a Micrologo c. 32. refertur.

In veteri quodam S. Dionyſii Breviario in Gallia ſtatutum legimus, ut Feſta, quæ in eam diem incidere poſſent, in aliam tranſferrentur; & cum ad Matutinum legatur, *Miſſus eſt*, non dicitur *Iube* ad Lectionem iſtam, ſed *Dominus vobiſcum*, velut ad Miſſam. Homilia eſt e Beda accepta.

Feria ſexta Evangelium eſt de Viſitatione B. Virginis, atque Homilia S. Ambroſii rurſum eſt, ubi promtitudinem extollit, qua Virgo ad Eliſabetham cognatam ſuam tranſiit, quod veluti argumentum proponit, activitatis gratia in animis docibilibus, qui piis eius inſpirationes ſequuntur: *Neſcit tarda molimina Spiritus Sancti gratia.*

CAP. X.

De Sabbato quatuor Temporum, atque de Ordinatione huic diei annexa.

SAbbato Evangelium eſt de Prædicatione S. Joannis, conſtatque ex S. Gregorio, qui ea de re Homiliam conſcripſit, eius ætate Evangelium iſtud ante Natale in Eccleſia S. Joannis Lateranenſis lectum fuiſſe, ubi tunc ſtatio habebatur, quæ poſtea in Eccleſiam S. Petri translata fuit

Notabilis hæc dies erat propter Miſſam, atque ceremoniam Ordinationis huic diei annexæ. Papa Gelaſius ep. 9. c. 7. primus Ordinationes Presbyterorum, & Diaconorum ſabbatis Quatuor Temporum, ad Quadrageſimæ medium, atque Veſpere ſabbati ſancti celebrari deſtinavit, exiſtimatque, nullo eventu Presbyterum, vel Diaconum alio tempore ordinari poſſe: *Ordinationes Presbyte-*

Digitized by Google

byterorum, Diaconorumque, niſi certis temporibus, & diebus exercere non audeant, ideſt, quarti menſis ieiunio, ſeptimi, & decimi, ſed etiam Quadrageſimalis initii, ac mediana Quadrageſimæ die Sabbati ieiunio.

Olim Ordinatio Miniſtrorum nulli tempori fixa erat, ſed prout Eccleſiæ neceſſitas ferebat, quocunque tempore, ut Græci vel hodie faciunt, ordinabantur. Circa quintum ſæculum Dominicis tantum Ordinationes fieri cœperunt, cuius rei Conſtitutiones Apoſtolicæ meminerunt, quemadmodum & Papa Zoſimus, s. Hilarius Arelatenſis, & præcipue s. Leo, qui in ep. 2. Dioſcorum Alexandrinum hortatur ad Eccleſiæ Romanæ morem ſervandum circa tempus Ordinationum, quæ, inquit, promiſcue diebus omnibus faciendæ non ſunt, ſed tantum nocte inter ſabbatum, & Dominicam, quæ veluti ad Dominicam diem ſpectare videri poſſet, iubetque, ut illi, qui Ordinationem celebrabunt, ieiuni ſint, atque ieiunium ſabbati uſque ad Dominicam producant, ideſt, ut poſtquam per totum ſabbatum ieiunarint, Dominica poſt abſolutam Ordinationem mane cibum ſumant. Ita enim explicatur ab Urbano II. in Concilio Claromontano anno 1095. ubi de Ordinationibus hæc habentur: *Et tunc protrahatur ieiunium uſque ad craſtinum, ut magis appareat in die Dominico ordinationes fieri*. Verum mos iſte, cuius meminit s. Leo tamquam Romæ iam conſtituti, Dominicis tantum ordinandi non ubique ſervabatur. Eius enim ratio habita fuiſſe non videtur in Ordinationibus s. Ambroſii, s. Auguſtini, s. Paulini, & plurium aliorum; quare Pontifex iſte teſtatur ep. 83. morem iſtum peculiarem Romanorum fuiſſe, quod adhuc in Epiſcoporum Ordinationibus ſervatur, quæ non niſi Dominicis, vel Feſtis ſolemnibus fieri ſolent: *Solum autem maiores noſtri Reſurrectionis Dominicæ diem hoc honore dignum iudicarunt, ut Sacerdotes, qui ſumuntur, hoc die potiſſimum .... non paſſim diebus omnibus Sacerdotalis, vel Levitica Ordinatio celebretur.*

Poſtquam Gelaſius Papa Presbyterorum, aliorumque Miniſtrorum ordinationem ſabbato Quatuor Temporum fieri deſtinavit, cernimus morem iſtum ab Egberto Archiepiſcopo Eboracenſi anno 747. in Canonibus ſuis confirmatum fuiſſe: *Epiſcoporum Ordinationes fieri oportet diebus Dominicis; Presbyterorum vero, & Diaconorum in Sabbatis Quatuor Temporum*. Can. 47. Attamen dici poteſt, id non ubique ſervatum fuiſſe, licet inficiari non poſſimus, concilium Claromontanum ſub Urbano II. anno 1095. ea de re decretum edidiſſe, legemque iſtam ab eo tempore in Eccleſia Latina uſu receptam fuiſſe. Habetur enim *Can.* 24. hujus Concilii, Ordinationes faciendas non eſſe niſi Quatuor Temporibus, & Sabbato tertiæ hebdomadæ Quadrageſimæ, ſtatuitque, ſi fieri poteſt, ut jejunium uſque ad Dominicam producatur, ut Ordinationes ea die celebrentur. Concilium quoque Lemovicenſe anni 1031. tempus Ordinationum Quatuor Temporibus deſtinat, idemque ait Concilium Rotomagenſe can. 8. Ordines Sacros nocte inter Sabbatum, & Dominicam, vel Dominica mane conferendos eſſe, ſi jejunium Sabbati ſolutum non ſit.

Amalarius, atque Micrologus teſtantur, nullum exſtare teſtimonium, quo ante Papæ Simplicii tempora Ordinationes alio tempore, quam Decembri factas fuiſſe probari poſſit; verum id falſo tantum Damaſi Pontificali nititur; conſtat enim ex S. Leone, Ordinationes ſingulis anni temporibus factas fuiſſe, dummodo dies Dominica eſſet, primuſque Gelaſius Papa Ordinationes Quatuor Temporibus conjunxit. Licet quoque primis eccleſiæ ſæculis, quibus Miniſtrorum numerus adhuc perexiguus erat, neque opus ducebatur eos, ut hodie, multiplicandi, Romæ quoque unica Ordinatio per annum habebatur Menſe Decembri, ob Natalis Feſtum, ideoque ad anni finem, ut in promtu eſſent ad Eccleſiam ſub proxime ſequentis anni initium deſerviendam. Verum etſi unica ſolemnis Ordinatio per annum habita fuiſſet, exiſtimandum tamen eſt alias extra Ordinem factas fuiſſe, cum

Digitized by Google

Eccleſia Paſtoribus opus haberet. Verum quocumque demum tempore Ordinatio fieret, Romana conſuetudo juxta S. Leonem erat, eam nocte, quæ Dominicam præcedit, celebrandi, *circa noctem Dominicam*, atque a jejunis, quia Romæ Sabbatis jejunabatur; atque ideo ad jejunium Dominicæ Vigiliæ reperiendum, opus non erat ante Gelaſium Papam aliquod anni tempus expectare. Cæremonia circa noctis medium peragebatur, & ad lucem uſque perdurabat, ſive uſque ad Domicæ Auroram; ea deinde ad Sabbati veſperam retracta fuit; cum enim a jejunis id præſtandum eſſet, occaſio ſumta eſt decimo vel undecimo ſæculo illud prævertendi ob difficultatem, jejunium tanto tempore ſervandi. Dominicæ iſtæ vacantes appellabantur, *Dominica vacat*, quia proprias Miſſas non habebant, Miſſaque de Ordinatione, quæ Dominica die mane fiebat, pro ejus diei Miſſa reputabatur; unde ad nos derivavit conſuetudo Quatuor Temporibus Decembris & Quadrageſimæ idem Evangelium Sabbato, & Dominica ad Miſſam dicendi; quarta vero Dominica Adventus tota Miſſa præter Epiſtolam & Evangelium a Feria quarta præcedenti ſumta eſt. Miſſa, quæ circa Dominicam dicebatur, pro Dominicæ Miſſa habebatur; atque hinc in omnibus Sacramentariis ante nonum ſæculum, atque antequam Ordinatio huic Sabbato adnecteretur, videre eſt Epiſtolam & Evangelium, quæ Romæ dicebantur Dominica ante Natale. Reliquum etiam nobis eſt, ut ad poſtremam collectam *Flectamus genua* non dicatur, quia tunc Ordinatio abſoluta erat, atque Dominica appropinquabat. Oratio quoque ſuper populum teſte Pſeudo-Alcuino amplius non dicitur, quia canones Dominica die geniculationes fieri vetant.

Hodie mos iſte penitus obſolevit; Ordinationes enim neque Dominica, neque Veſpere Sabbati, ſed mane fiunt. Hinc in recentibus Breviariis, ne Sabbato, & Dominica idem Evangelium repetatur, Dominicæ vetus ſuum Evangelium ſervatur, & Sabbato initium Evangelii S. Marci legitur: *Sicut ſcriptum eſt in Iſaja: Ecce ego mitto Angelum.*

Quarta iſta Dominica inter dies vacantes numeratur, quemadmodum & ceteræ omnes quæ poſt Sabbatum Quatuor Temporum, ſive Ordinationes accidunt.

Quod ad hujus diei Officium ſpectat, S. Gregorius in Homilia ſuper Evangelium oſtendit, Baptiſmo S. Joannis peccata remiſſa non fuiſſe, ſed ad eorum remiſſionem accipiendam per Jeſu Chriſti Baptiſmum ſolummodo præparaviſſe.

In quibuſdam Romanis Ordinibus ſtatio erat ad S. Petrum, atque Ordinationis tempore Papa Eccleſia iſta exibat, atque in Eccleſiam S. Andreæ ad Ordinationem faciendam tranſibat, inde ad S. Petri Eccleſiam ad Miſſam abſolvendam revertebatur, quia *In hoc Altari* (*S. Petri*) *nulla Conſecratio debet fieri, niſi de Romano Pontifice*. Ad Miſſam dicebantur primum duodecim Lectiones, unde Sabbatum iſtud duodecim Lectionum dies appellatum fuit; ante Ordinationem ſcilicet, quemadmodum totidem dicebantur & antequam baptizarentur Cathecumeni, & ante Fontium Benedictionem, quæ Romæ Sabbato Sancto adhuc leguntur. Verum Sabbato Quatuor Temporum duodecim Lectionum numerus ad ſex contractus fuit; affirmatque Micrologus c. 42. olim ſex tantum recitatas fuiſſe, atque cum Græce, & Latine recitarentur, duodecim ita exſtitiſſe: *Hoc Sabbatum quamvis ſex tantum habeat Lectiones, dicitur tamen duodecim Lectionum, eo quod antiquitus Lectiones bis legebantur, Græce videlicet, & Latine*. Amalarius id ipſum jam ante adnotaverat l. 2. c. 1. aitque, ætate ſua idem Conſtantinopoli ſervatum fuiſſe. Berno Augienſis, qui ſæculo undecimo vivebat, teſtatur Romæ morem viguiſſe eas Græce, & Latine recitandi; primas pro Græcis, qui Officio aderant, neque Latine ſciebant, alteras vero pro Latinis; unde credibile ſit, ſex tantum ut hodie exſtitiſſe, atque duodecim Lectiones appellatas fuiſſe, quod ſingulæ bis legerentur Latine ſemel, atque iterum Græce.

Inter ſex iſtas Lectiones plerumque quinque ex veteri Teſtamento petitæ ſunt, atque conſtanter Sabbato Qua-

Digitized by Google

tuor Temporum ſervari ſolet, ut pro quinta ejus diei Lectione liberatio trium puerorum e fornace Babylonica accipiatur, ad demonſtrandum, juxta Pſeudo-Alcuinum, eos qui ordinandi ſunt, tamquam pueros illos probatos eſſe debere. Adnotat quoque, non dici *Flectamus genua* ad Collectam hujus Lectionis, in eorum, quæ de Nabuchodonoſore perlecta fuerant, deteſtationem, qui Dei loco ſtatuam ſuam adorari faciebat. Ad finem hujus Epiſtolæ non dicitur *Deo gratias*, quia gratiæ Deo redduntur per Hymnum ſive Gradualem ſubſequentem, cui *Gloria Patri* & *Sicut erat* inſertum eſt, eo pacto quo Laudibus Dominicæ ad calcem Cantici *Benedicite* additum fuit *Benedicamus Patrem & Filium*. Adnotandum tamen eſt, doxologiam iſtam non exſtare apud Prophetam Danielem, ſed ab Eccleſia compoſitam & Officio ſuo inſertam fuiſſe, quemadmodum & in Pſalmis, aliiſque Officii ſui canticis facere ſolet.

Inter quintam & ſextam Lectionem peragebatur longa atque moleſta cæremonia ordinationis, quæ a ſatis longa Litania incipiebat, poſtquam Epiſcopus ſermonem atque hortationem faciebat, ceteraſque cæremonias in Pontificali deſignatas; ea de cauſſa tota Sabbati nox inſumebatur uſque ad Dominicæ initium; ea autem tranſacta, quarta ſcilicet vigilia, ſi incipiente jam Dominica ad poſtremam Collectam perventum eſſet, cum ea die genua flectere non liceat, *Flectamus genua* non dicebatur.

CAP. XI.

De ſolemnibus Adventus Antiphonis, quæ ab O incipiunt.

HEbdomada ante Natale dicitur quotidie ad *Magnificat* Antiphona propria, quæ incipit ab interjectione O, quaſi ad Salvatorem adjurandum, ut ad nos a peccato liberandos venire feſtinet.

Amalarius de Antiphonis iſtis agit c. 13. de Ord. Antiph. atque videtur eas pro libitu ad Laudes, vel ad Veſperas recitandi ſinere facultatem. In vita Alcuini habetur: *Tertia antequam migraret die, ſolitam exſultationis voce decantavit Antiphonam, O clavis David, & ſceptrum Domus Iſrael*. Videmus quoque in Ordinibus Romanis ſtatutum eſſe, ut ad Laudes, atque ad Veſperas recitentur. *Has Antiphonas, O Sapientia, cum aliis quotidie cantamus ad Benedictus, quas antiphonamus ab in Sanctitate*; repetebatur ſcilicet Antiphona a vocibus illis *in Sanctitate*, & Verſiculus quotidianus erat, *Oſtende nobis miſericordiam*. Hinc Amalarius exiſtimabat, cum Canticum *Benedictus* ad Meſſiam magis referatur, quam *Magnificat*, magis convenire, ut iſtæ Antiphonæ ad illud recitentur; verum ipſe ſibi reſpondet, Antiphonas iſtas ad B. Virginem potius, quam ad Zachariam ſpectare, atque ideo ad *Magnificat* additas fuiſſe.

In quibuſdam Romanis Ordinibus octo O reperiuntur; etenim præter ſeptem quotidianas octava dicebatur, *O Virgo Virginum*, quæ in Breviario Pii V. abolita fuit; in quibuſdam aliis Ordinibus præter octo iſtas habetur, *O Gabriel*, *O Rex pacifice*, *O Mundi Domina*, *O Jeruſalem*; alloquebantur enim modo Meſſiam, modo ejus Matrem, quæ eum parere debebat, vel Angelum, qui eam annuntiaverat, vel Urbem, in qua naſci debebat.

Apud Amalarium de Ord. Antiph. c. 14. octo O extant; ſeptem ſcilicet quæ adhuc ſuperſunt, & octava *O Virgo Virginum*, quæ abolita eſt. Durandus l. 6. c. 2. ætate ſua novem fuiſſe ſcribit; præter enim octo iſtas alia extabat pro Feſto S. Thomæ, quod inter hoc temporis intervallum cadit: *O Thoma Didyme*, atque alia, *O Virgo Virginum*, in B. Virginis honorem: *Una de Virgine quæ concepit, altera in honorem S. Thomæ cujus Feſtum tunc accidit*. Pariſiis anno tantum 1680. duæ iſtæ Antiphonæ expunctæ ſunt, quarum loco duæ aliæ compoſitæ, *O Paſtor Iſrael* pro vigilia S. Thomæ, & *O Sancte Sanctorum* pro poſtrema die, ſemper enim novem recitatæ fuerunt, quaſi novemdialis præparationis loco ad Natalis Feſtum; Romæ tantum ſeptem ſuper-

Digitized by Google

ſuperſunt, ubi hebdomada ſtatuta ad Meſſiæ Adventum ſuſpiriis expetendum. Honorius Auguſtodunenſis l. 3. c. 5. ſeptem tantum meminit, eadem ratione atque ordine, quo hodie Romæ recitantur. Incipiunt autem Antiphonæ iſtæ a variis nominibus, quæ Prophetæ Jeſu Chriſto tribuerunt.

In prima *O Sapientia* Jeſus Chriſtus agnoſcitur tamquam Patris Sapientia ab ejus ore egreſſa, ſcilicet ex ejus ſubſtantia generata; Sapientia appellatur, quia per Incarnationem ſuam rationem invenit nos redimendi, per Sapientiam, Juſtitiam, & Miſericordiam. Mirabilis eſt ergo ejus Sapientia in conſiliis ſuis, atque in eorum executione.

O Adonai: apud Hebræos hoc unum eſt e Divinis nominibus, quod Dominum ſignificat, atque ita Meſſiam pro eodem Deo habitum, qui populum Iſrael elegit, qui Judæis promiſſus eſt, qui Moyſi apparuit, ipſique legem tradidit. Græci, *Adonai* verterunt in *Kyrios*, & Latini in *Dominus*, quod de hominibus quoque dicitur, veluti in Pſalmo, *Conſtituit eum Dominum Domus ſuæ*, cujus loco in Hebraico exemplari habetur *Adonai*.

O Radix Jeſſe; Meſſia e Davidis genere oriri debebat, cui promiſſus fuerat; ipſe erat expectatio gentium, advenitque ad duos populos conjungendos, atque ſalvandos.

O Clavis David, Jeſus Chriſtus advenit ad nobis Cœlum aperiendum, viamque nobis demonſtrandam, qua illuc ejus veritatis lumine adiuti pervenire poſſimus. Id ex Iſaja ſumtum eſt cap. 22. verſ. 22. *Dabo clavem Domus David ſuper humerum ejus, & aperiet, & non erit qui claudat, & claudet, & non erit qui aperiat*, atque ex Apocalypſi 3. v. 7. *Hæc dicit Sanctus, qui habet clavem David, qui aperit, & nemo claudit, claudit, & nemo aperit*. Quæ plenam Jeſu Chriſti poteſtatem in Regnum ſuum, ideſt Eccleſiam demonſtrant, cujus figura erat Regnum Davidis; quo nemo revera pervenire poteſt, niſi Jeſus Chriſtus ei januam aperiat, eumque trahat ad ſe ipſum.

O Oriens; ſcilicet Sol eſt exoriens, qui annuntiat, atque affert lucem gratiæ. *O Rex gentium*; Rex nationum, qui ad eas ſubjugandas veniet, ſuæque Redemtionis participes faciendas. *O Emmanuel*, qui idem eſt ab Iſaja pronunciatus ſub eodem nomine, *nobiſcum Deus*.

Antiphonæ iſtæ apud Amalarium aliter diſpoſitæ ſunt, eas recenſentem, uti Metis canebantur, at Honorius Auguſtodunenſis illas eodem ordine refert, quo hodie leguntur, eaſque ſeptem donis Spiritus Sancti ab Iſaja c. 11. deſignatis confert, quæ Jeſus Chriſtus per Incarnationem ſuam nobis communicavit. *O ſapientia* donum eſt Sapientiæ. *O Adonai* donum intellectus legis Moyſi traditæ. *Radix Ieſſe* donum Conſilii, quo tanta molitus eſt ad nos redimendos. *Clavis David*, donum fortitudinis, qua Infernum clauſit, & Cœlum aperuit. *Oriens* donum eſt luminis, veritatis, & ſcientiæ. *Rex gentium* donum pietatis, qua ad Gentiles ſalvandos permovebatur. *Emmanuel* donum timoris Filialis, qui, ut Deum amemus, efficit.

In pluribus Ordinibus Romanis Antiphonæ iſtæ incipiunt a Feſto S. Nicolai, atque Feſto S. Luciæ abſolvuntur. Honorius Auguſtodunenſis l. 3. cap. 5. quarumdam Eccleſiarum meminit, ubi duodecim recitabantur ad duodecim Prophetas, qui Meſſiam prænuntiaverunt, deſignandos: *Si duodecim O cantantur, duodecim Prophetæ exprimuntur*. Eorum, qui ſeptem tantum habent, conſilium fuit hebdomadam conſecrandi Meſſiæ petendo ad exemplum Eccleſiæ Toletanæ; quæ in decimo ſuo Concilio anno 656. Feſtum B. Virginis octo ante Natale diebus celebrabat, atque totis octo diebus perdurare volebat; hoc re vera Feſtum erat Annuntiationis B. Virginis, quod vigeſima quinta Martii celebrare nolebant propter Quadrageſimam, atque 18. Decembris octo ſignanter ante Natale diebus affixum fuerat. Poſtquam vero Hiſpani, ut Romanum morem ſequerentur, Feſtum Annuntiationis 25. Martii celebrarunt, vetus 18. Decembris Feſtum ſervaverunt, atque *Expectationem B. Virginis* appellarunt;

Digitized by Google

runt; ideſt ejus partus expectationem: quod alibi dicitur Feſtum O Natalis, ſeu Feſtum Expectationis divini partus, & per integram octavam producitur. Hæc in Gallia *hebdomada de expectato*, vel *exceptato* dicitur, atque ita Mediolani etiam appellatur, finitque vigilia Natalis. In Belgio Feſtum iſtud Feria quarta quatuor Temporum celebratur; Annuntiationis Miſſa ante lucis ortum abſolvitur, diciturque *Miſſa aurea*, atque interea myſterium ab Actoribus repræſentatur. Inter Antiphonas O Romæ abrogatas ea ferenda non erat, *O Thoma Didyme*, qua Meſſias ab uno ex ejus Apoſtolis petebatur.

Pariſiis, Cabillone, atque in aliis Eccleſiis O dicebantur poſt Veſperas in Capitulo, vel in Refectorio, quo Proceſſionis ritu ſe conferebant, cantabantque tria Reſponſoria *Miſſus eſt*, & duo alia, atque inde O, duoque cerei accendebantur, qui Clero præferebantur, eique in reditu lumen præbebant, atque interea major Campana pulſabatur. Eodem tempore collatio Clero dabatur, unde intelligimus, Canonicos tunc jejunaſſe, atque in commune vixiſſe, & comediſſe. Procedente vero tempore cum nonnulli abuſus irrepſiſſent, collatio iſta abrogata fuit, ſtatutumque, ut O in Choro caneretur. Pariſiis anno 1545. decretum fuit, ut collatio illa in pecuniam converteretur; verum id nonniſi ab anno 1639. præſtitum. Ex hac ceremonia illud Pariſiis ſupereſt, quod in Urbis Parochiis Campana pulſetur, dum canitur *Magnificat* Antiphonæ O; quod ſignum erat ad eos, qui adeſſe volebant, admonendos; in Cathedrali vero abolitum fuit, poſtquam O in choro cantari cœpit; ſignum vero, quod poſt *Magnificat* editur, pro completorio eſt, quomodo ſingulis anni diebus edi ſolet. Pariſiis, non ſecus ac in pluribus aliis Eccleſiis collatio iſta ſolo Vini calice conſtabat, quod in vas aliquod verſabatur pro illo, qui cantabat O, qui primus bibebat, atque poſt eum ordine ceteri omnes de choro. Antiphonæ iſtæ quotidie a Dignitate aliqua annuntiabantur; prima die Decanus præcinebat *O Sapientia*, atque deinde reliqui ceteris diebus. Antiphonæ iſtæ bis tantum dicuntur juxta Romanum Ritum ante & poſt *Magnificat*, veluti ad Feſta duplicia ſolemus; verum Pariſiis, atque in aliis Eccleſiis ter repetuntur, ante Canticum, ante *Gloria Patri*, atque ad finem *ſicut erat*; quod in ordinariis appellatur, *triumphare*: *Triumphabantur Antiphonæ*: ad innuendum quod ter repetebantur.

CAP. XII.

De quarta Dominica Adventus, atque hebdomada eam ſubſequente.

QUod ad Dominicam iſtam ſpectat, duo tempora diſtinguenda ſunt; illud ſcilicet, quod S. Gregorium Papam præceſſit, quo Epiſtolæ, & Evangelii loco ea legebantur, quæ hodie ad tertiam Dominicam leguntur; atque illud, quo Ordinationes huic Dominicæ fuerunt adnexæ; poſt illa enim tempora cernimus, Miſſam Sabbati ſera adeo nocte celebratam fuiſſe, ut mane tantum quarta vigilia abſolveretur, eſſetque loco Miſſæ, & Officii de Dominica; unde eſt, cur Dominica iſta inter dies vacantes numeretur: *Dominica vacat*.

Verum poſtquam Ordinationis Miſſa citius, atque ipſa Sabbati die celebrata fuit, cum Dominica iſta implenda eſſet, atque illi Miſſa aliqua aſſignanda, Sabbati Evangelium retentum fuit, Introitus vero, Graduale, & Communio a Miſſa Feriæ quartæ deſumta, adeo ut nihil proprium habeat præter Epiſtolam.

Dominica hæc aliquando *Dominica de Canite* appellatur propter primam Laudum Antiphonam, quæ *Canite eſt*, atque præterea, quod Lectiones ad primum Nocturnum ab Iſajæ loco incipiebant, *Canite tuba*, quod hodie ad primum Reſponſorium dicitur. Ad ſecundum Nocturnum Sermo alicujus Patris legebatur; atque ad tertium duæ priores Lectiones ex Epiſtola S. Leonis ad

ad Flavianum acceptæ erant, tertia vero ex Homilia ſuper Evangelium.

In quibuſdam vetuſtiſſimis Ordinibus Romanis apud Thomas, hujus diei ſtatio erat ad S. Eugeniam Romanam Virginem, & Martyrem, quæ olim Eccleſiam in Urbe habebat; ejuſque mors ad vigeſimam quintam Decembris in Martyrologio deſcribitur. Extabant olim acta ejus Martyrii, quæ a S. Avito Viennenſi lib. 6. Poem. recitantur; verum quoad Martyrem iſtam, æque ac quoad S. Anaſtaſiam, vetus Romanus mos, cujus Papa Gelaſius meminit, ſervatus eſt, Acta ſcilicet Martyrum non legendi, ne aliquid veritati, atque Hiſtoricæ ſeveritatis legibus adverſum irrepſiſſet. Hinc commemoratio S. Eugeniæ Dominica ante Natale in anteceſſum fiebat, S. Anaſtaſiæ vero ipſa Natali die. In Gallia commemoratio S. Eugeniæ ad Miſſam vigiliæ Natalis fiebat. Sanctæ hujus nomen in ipſo Miſſæ Canone legebatur; unde credibile eſt inde eraſum fuiſſe, cum ejus commemorationem in Officio fieri deſitum eſt, quod tunc evenire potuit, quando Templum ejus nomini conſtructum minus frequentari cœpit, vel penitus dirutum fuit, cum e contra S. Anaſtaſiæ Eccleſia Romæ diu celebris extiterit: ibi enim ſtatio Feriæ tertiæ, quæ prima poſt Quadrageſimæ initium occurrit, & Feriæ tertiæ Pentecoſtes diu facta eſt, atque inde Sanctæ hujus commemoratio in Natalis Miſſa ſervata. Advertendum præterea eſt, S. Eugeniæ commemorationem in anteceſſum factam fuiſſe, licet 25. Decembris, quemadmodum & S. Anaſtaſia, Martyrium paſſa fuiſſet; quia S. Eugenia prius mortua erat, ſcilicet ſub Valeriano anno 258. & S. Anaſtaſia ſub Diocletiano circa annum 304. Hinc facile intelligi poterit, quod in veteri Orationum per annum collectione legitur apud Thomas. *Dominica quarta Adventus antiquitus vacabat ſtatio, poſtea ad S. Eugeniam. Al. ad Apoſtolos.*

In alio Ordine Romano apud Thomas. p. 226. Dominica iſta, *Dominica proxima Natalis D.* appellabatur. Pro Invitatorio dicitur, *Vigilate animo, In proximo eſt Dominus Deus noſter*: cetera Officio noſtro valde ſimilia ſunt.

Ad ſecundum Nocturnum legebatur celebris Epiſtola S. Leonis ad Flavianum miſſa, qua adeo accurate Incarnationis Myſterium explicat; diſcrimen enim ibi inſtituit inter duas Dei Filii Nativitates, atque duas in Jeſu Chriſto Naturas, quarum proprietates ſubſiſtunt, licet in eadem perſona unitæ ſint. Affirmat præterea, Verbum naturam noſtram ſumſiſſe, omneſque ejus proprietates præter peccatum, adductiſque rationibus probat, illud veram carnem, noſtræ ſimilem habuiſſe. Eutychetis Fidei formulam rejicit, quia abſurdum eſt, inquit, affirmare Filium in Incarnatione duarum eſſe Naturarum, impium vero contendere, cum poſt Incarnationem unius tantum Naturæ eſſe. Ad ſecundum Reſponſorium Verſiculus *Pulchriores oculi vino; dentes lacte candidiores*, quo major de Meſſia idea exhibeatur, mutari poſſet, atque ejus loco ea quæ præcedunt ſubſtitui: *Lavabit in vino ſtolam, & in ſanguine uvæ pallium.*

Hodie ad ſecundum Nocturnum legitur primus Sermo S. Leonis de jejunio decimi Menſis, ſcilicet de quatuor Temporibus Decembris. Diſcimus inde, Incarnationem merum eſſe Divinæ miſericordiæ effectum, & gratiam, quæ mentes noſtras illuminat, ut facienda nos doceat, corda noſtra quoque accendit, ut quæ nobis inſpirata ſunt, opere exequamur, *Dat, unde ipſi quoque quod operatur, operemur.*

In Homilia commendat S. Gregorius, ut pœnitentia peccatorum gravitati, & numero reſpondeat.

Hebdomada, quæ Dominicam iſtam ſubſequitur, hebdomada præparationis appellatur, quia tunc præparatio inſtituitur ad Natalis Feſtum, ſolemniſque eſt in omnibus Ordinibus Romanis propter Antiphonas proprias Laudum ad ſingulos dies, & propter Antiphonas *O* ad *Magnificat*. Obſervat Gavantus olim Rubricam fuiſſe, quæ ejus ætate Pariſiis adhuc ſervabatur, ut ſi aliquod Feſtum in hebdomadam iſtam incidiſſet, poſt abſolutas Feſti Laudes dicerentur quoque Laudes de Feria cum Pſalmis, &

An-

Digitized by Google

Antiphonis prædictis: at Pium V. Rubricam iſtam in aliam commodiorem mutari curaſſe; ſcilicet, ut Antiphonæ, quæ in diem S. Thomæ incidunt, in Sabbatum transferantur: & duplices iſtæ Laudes ad Officium contrahendum ſuppreſſæ ſunt.

In hebdomadam iſtam nullum Feſtum admittebatur, neque aliud adhuc viſitur præter Feſtum S. Thomæ, neque octava ulla celebratur a 17. Decembris incipiendo.

Tres extant in hebdomada iſta Antiphonæ, quæ ritum peculiarem habent. Prima eſt *Expectetur*, quæ ſemper Sabbato ante Natale ad Laudes dicenda eſt ſub finem Cantici Moyſis, quia ex Cantico illo ſumta eſt. Altera eſt *Nolite timere*, quæ S. Thomæ diei conjuncta eſt, ſive 21. diei Decembris quatuor ante Natale diebus, quia ibi dicitur intra quinque dies Dominum appariturum. Antiphona iſta adeo venuſta Franciſcanis Fratribus viſa eſt, ut vel quater eam repeti curaverint, cum Romanum Breviarium emendarunt; verum Pius V. repetitiones iſtas abolevit. Tertia eſt, *Ecce completa ſunt* in ſupervigilio Natalis ad Adventus temporis finem, & Meſſiam proxime adventurum demonſtrandum. Affirmare tamen poſſumus, duas haſce poſtremas Antiphonas ceteris fere omnibus Adventus Antiphonis non reſpondere, quæ ex Scriptura petitæ ſunt, & præcipue ex Prophetis. Meminit Micrologus cap. 32. Antiphonarum *Nolite timere*, & *Expectetur*.

In pluribus Eccleſiis Natalis ſupervigilio ſcilicet 23. Decembris, Veſperæ ſolemnes erant propter Antiphonam, *O Virgo Virginum, quomodo fiet iſtud, quia nec primam ſimilem viſa eſt, nec habere ſequentem: Filiæ Ieruſalem, quid me admiramini, Divinum eſt Myſterium hoc quod cernitis*. Campanæ præterea omnes pulſabantur, albæ veſtes, & incenſum adhibebantur.

Græci Dominica ante Natale Commemorationem Adami, & Evæ celebrant, omniumque Juſtorum veteris Teſtamenti, qui adventum Meſſiæ ipſorum Liberatoris, a quo poſt Reſurrectionem in cœleſtem gloriam introducendi erant, expectarunt.

CAP. XIII.

VIGESIMA QUARTA DECEMBRIS.

De Vigilia Natalis.

JEjunium Natalis vigiliæ totius antiquitatis, etiam remotioris teſtimoniis comprobari poteſt. S. Auguſtinus jejunium iſtud tamquam univerſale proponit, atque inter ceteros lapſus, propter quos Presbyterum quemdam Diœceſis ſuæ depoſitione dignum eſſe cenſebat, illum numerat, quod Natalis vigilia non jejunaſſet: *Confeſſus eſt diei jejunii Natalis Domini, quo Eccleſia Gippitana, ſicut ceteræ, jejunabat, prandiſſe, & cœnaſſe .... Ego .... removendum ab Officio Presbyteri arbitratus ſum* Ep. 65.

Ex Epiſtola decima Theophyli Alexandrini intelligimus, cum vigilia iſta in diem Dominicam incidiſſet, qua Canones jejunare vetant, neque jejunium in diem Dominicam incidens in anteceſſum præverti poſſet, quod in Oriente Sabbato quoque jejunare non liceret, Theophylus ut adverſas iſtas leges conciliaret, finit jejunium vigiliæ ſolvi, aliquot tantum dactilos comedendo: *Ut paucos dactilos ſumentes, ſimul, & hæreſes vitemus, quæ Chriſti Reſurrectionem non honorant, & diei jejunii, quod debetur, reddamus*.

Jejunium in vigiliis majorum Solemnitatum per univerſam Eccleſiam uſu receptum erat, velut a S. Paulino diſcimus ad vigiliam Feſti S. Felicis, Natal. 7.

Noſtis eum morem, ut jejunare ſolemus
Ante diem, & ſero libatis veſpere ſacris
Quiſque ſuas remeare domos. Tunc ergo ſolutis
Cœtibus, a Templo Domini; poſtquam data feſſis

Digitized by Google

Corporibus requies ſumta dape ; cæpimus Hymnos
Exultare Deo ; & Pſalmis producere noctem

Hinc aperte conſtat, jejunium iſtud uſu receptum fuiſſe die, quæ feſtum præcedebat : *Noſtis eum morem, ut jejunare ſolemus ante diem*. Jejunium uſque ad horam Veſperarum perdurabat, poſt Officium vero quilibet domum ſecedebat ; ciboque ſumto aliquanto tempore quieſcebant, atque inde in Eccleſiam ad Officium reliquo noctis tempore cantandum redibant.

Petrus Damianus in Regula, quam Eremicolis quibuſdam præſcribit, eis permittit, ut integrum Vigilia Natalis, & Paſchatis panem comedant, quo vires ad officii prolixitatem tolerandam ſumant ; verum illos valde improbat, qui longitudinem cantus hujus noctis prætexentes, collationes faciebant, & liquores bibebant ; quod ipſe demonſtrat adverſum eſſe hujus diei jejunio, quod magis exacte, & regulariter ſervandum eſſet, neque collationibus iſtis violandum, & Feſti ſanctitati, quod ita dehoneſtatur & profanatur. Sæpe etiam cœnæ iſtæ, ſive collationes in pravos uſus degenerabant, adeo ut quibuſdam in locis eas abolere opus fuerit, atque in eleemoſynas ſaniori conſilio convertere. Petrus Damianus die iſta pro veſpertino cibo patitur dumtaxat Eremicolas illos pane uti, atque herbas, ſive legumina oleo præparare, ut vires ſumere poſſent ad longitudinem cantus, & Officii Nocturni ſuſtinendam, *Ut labor Eccleſiaſtici relevetur Officii.* Opuſc 14.

Variæ extant Officii hac die recitandi rationes. In quibuſdam Romanis Ordinariis apud Thomaſ. p. 37. Invitatorium eſt, *Chriſtus adveniet nobis, venite adoremus* ; tres Antiphonæ, tres Pſalmi, tres Lectiones, & Laudes velut die Dominica. Hujus Vigiliæ Officium valde notabile eſt, neque ulla in re cedit vigiliis Paſchatis, & Pentecoſtes, immo Dominicæ ipſi præfertur, ſi vigilia hæc in eam diem incidat ; & mos tres Nocturnos Dominicæ recitandi uſque ad Homiliam, quæ eſt de vigilia, conſpicuus eſt apud Micrologum c. 33. *Vigilia, cum in Dominica evenerit, ſex ſibi Reſponſoria de Dominica cum Dominicalibus Pſalmis aſſumat ; .... vero ultima, & matutinales Laudes cum Ferialibus Pſalmis Sabbato concedas* : Ita ut Sabbato præcedenti Reſponſorium tertii Nocturni de Dominica diceretur, atque ad Laudes Antiphonæ quartæ Dominicæ in Pſalmos de Feria.

Invecta eſt ergo conſuetudo Natalis vigiliam habendi tamquam peculiaris ſolemnitatis argumentum, quæ ad tertium Nocturnum exorditur, cum in Dominicam incidit, cui præfertur, neque amplius Dominicæ mentio fit, neque ulla ejus commemoratio ad Laudes, atque ad Miſſam. Nullum quoque Feſtum ea die celebrari ſinitur.

In Breviariis, quæ annum 1521. præcedunt, Officium univerſum, initio ab ipſo Matutino ducto, ritu duplici recitandum eſſe, adnotatum eſt ; neque ideo deinde ad Laudes tantum duplex deſignatum eſt, quia Pſalmi de Feria in Officio duplici recitari non poſſint, cum olim alii Pſalmi in Feſtorum Officio, quam de Feria, ſive de die currenti, non recitarentur.

Antiphonæ omnes, & reſponſoria e Scripturis ſumta ſunt, quibus Iſraelitis mandatum eſt, ut parati ſint in diem ſequentem, quo Erythræum transfretare debebant, atque a Pharaonis perſecutione liberandi erant ; quod Eccleſia ſenſu ſpiritali Jeſu Chriſto accommodat, qui cras per Nativitatem ſuam apparere debet, noſter Liberator futurus.

In Homilia ſuper Evangelium agnoſcit S. Hieronymus, B. Virginem non tantum Sponſam, ſed revera nuptam S. Joſepho fuiſſe, veraſque rationes reddit, ob quas Jeſus Chriſtus ex muliere uxorata oriri debebat, ne ex adulterio conceptus exiſtimaretur. S. Hieronymus S. Joſephum quoque tuetur, quod, cum uxorem ſuam prægnantem videret, eam juxta legis mandatum non denuntiaverit ; atque, propter reverentiam erga uxorem ſuam ab illo id præſtitum fuiſſe, de qua ne minimam quidem ſuſpicionem conceperat. Locus S. Ignatii Martyris a S. Hieronymo relatus ex illius epiſtola ad Epheſios ſumtus eſt,

Digitized by Google

eſt, quo loco ait, Principem ſæculi, ſive diabolum, Mariæ virginitatem, ejus partum, atque mortem Domini ignoraviſſe.

In aliis Breviariis Homilia erat vel S. Hilarii, vel Origenis, quemadmodum Ulricus in ſuis Conſtitutionibus Cluniacenſibus adnotavit, aut demum ſermo S. Severini Epiſcopi. Voces illæ, *Qui licentia maritali*, parum caſtæ quibuſdam videri poſſent.

Solemnis Martyrologii lectio, quæ ad Primam fit, atque mos genua flectendi, cum Jeſu Chriſti ortus annuntiatur, uti etiam ad verba ſymboli, *Et incarnatus eſt*, utque ad illa Evangelii S. Joannis, *Verbum caro factum eſt*, fieri ſolet, in Concordia Regularum S. Dunſtani c. 3. occurrit, ubi dicitur, ad voces iſtas omnes humi ſe ſternere debere ad Deo gratias agendas pro Incarnationis beneficio, ejuſque Filii nativitatis. Mos erat majorum ſolemnitatum, Martyrologium legere in Capitulo, atque humi ſe ſternere, dum illæ annuntiabantur; quod Feria quarta majoris hebdomadæ, cum dies cœnæ Domini annuntiabatur, & in pluribus aliis Feſtis fiebat. In pluribus Galliæ Eccleſiarum Ordinariis videre eſt, ad Primæ finem majorem campanam pulſandam eſſe, quæ admoneat, in Capitulum eundum eſſe ad legendum Martyrologium, & genua flectenda, cum Lector incipit, *In Bethleem Judæ Jeſus Chriſtus Filius Dei naſcitur*. Lector quoque genua flectebat, atque ita lectionem ſuam intermittebat, quam paulo poſt reſumebat; dum humi ſtrati erant, pars, *Memento ſalutis Auctor*. .... *Maria mater gratiæ* .... *Gloria tibi Domine*, pars alia *Miſerere* dicebant. In nonnullis Eccleſiis Archidiaconus cappa ſerica indutus pulpitum aſcendebat cum pompa, incenſo, & luminibus ad Jeſu Chriſti Nativitatem annuntiandam, atque interea major campana pulſabatur.

Ubique reperiuntur Antiphonæ: *Judæa, & Jeruſalem*, & Collecta, *Deus, qui nos annua exſpectatione*. Exſtant ſermones S. Bernardi pro Natalis vigilia, ubi cum Eccleſia ad eam diem accommodat verba illa, quibus Invitatorium conſtabat; *O Iuda, & Ieruſalem, nolite timere, cras egredimini, & Dominus erit vobiſcum*; pro ſecundo vero Reſponſorio hæc ſerviebant; *Sanctificamini hodie, & eſtote parati, die craſtina videbitis majeſtatem Dei in vobis*; quod alterius ſermonis argumentum erat.

Hujus Vigiliæ Miſſa eo magis peculiaris eſt, quod in tribus Feſti Nativitatis Miſſis minime comprehenditur, eſtque ab officio, & Miſſa noctis Natalis ſejuncta: atque in omnibus Sacramentariis etiam Gelaſii ſtatutum eſt, eam ad Nonam celebrandam eſſe, velut minorum jejuniorum diebus: *ad Miſſam hora nona*. Lanfranchus ſtatut. c. 1. ſect. 2. jubet, ut Miſſa hæc cum ſolemnitate poſt ſextam celebretur, Diacono dalmaticam, Subdiacono tunicam, Cantoribus cappas geſtantibus; Graduale vero in albis canatur, atque præterea lumina, & incenſum ad Altare adhibeantur, & majores campanæ pulſentur. In quibuſdam Eccleſiis generalis abſolutio ante Miſſam dabatur, quemadmodum fit Feria quinta majoris hebdomadæ, cum pœnitentes reconciliantur; in aliis vero plures prophetiæ, & quinque aliquando legebantur, uti fit Sabbato quatuor Temporum, vel Sabbato ſancto, & vigilia Pentecoſtes ante Fontium benedictionem. Mediolani quatuor adhuc Lectiones e veteri Teſtamento dicuntur, cum totidem Gradualibus, & Collectis ante Epiſtolam, & Evangelium; atque ex quatuor iſtis primis Lectionibus prior eſt illa ex Geneſi, qua Meſſias Abrahamo promiſſus eſt; altera ex libro Judicum, Manue ſcilicet oratio; tertia ex libro Regum; quarta ex Iſaja, *Dixit Dominus ad Achaz*.

Ad Veſperas in pleriſque ordinariis dicebantur Antiphonæ Laudum *Iudæa, & Ieruſalem* cum Pſalmis de Feria, Capitulum *Paulus ſervus*, Reſponſorium *O Iuda Ieruſalem*, a quatuor cappas geſtantibus cantatum, Hymnus, *Veni Redemtor*, Collecta, *Deus qui nos Redemtionis*, Commemoratio vero Virginis fiebat per ſtationem canendo, *Sancta, & Immaculata*. ℣. *Poſt partum*.

Durandus l. 6. c. 12. de more alia-

rum Eccleſiarum Galliæ agit, ubi ad Veſperas quinque *Laudate* dicebantur; ſcilicet *Laudate pueri*, *Laudate Dominum omnes gentes*, *Lauda anima mea Dominum*, *Laudate Dominum, quoniam bonus eſt Pſalmus*, *Lauda Jeruſalem*; in quibuſdam vero dicebatur, *Laudate pueri*, *Qui confidunt*, *In convertendo*, *Memento Domine David*, *Benedictus Dominus Deus*.

In nonnullis ordinibus Romanis Veſperæ cantabantur cum Pſalmis de Dominica, atque Antiphonis Laudum de vigilia *Iudæa*, & *Ieruſalem*. Poſtremus Pſalmus eſt, *Laudate Dominum omnes gentes*, Verſiculus, *Hodie ſcietis*, Antiphona ad Magnificat, *Dum ortus fueris*, cum oratione de vigilia, *Deus qui nos Redemtionis*. Poſtea vero Veſperæ iſtæ, quæ ut propriæ ejus diei, atque ſolemnis vigiliæ haberi debuiſſent, primæ Veſperæ appellatæ ſunt, atque Antiphonæ de Feſto, & oratio de die recitatæ.

In ordine Romano Amelii, qui ad XIV. ſæculum pertinet, videre eſt Antiphonas, *Rex pacificus*, Hymnum, *Chriſte Redemtor*, qui vulgo S. Ambroſio tribuitur, licet ejus ſtylum non ſapere videatur; habet enim nonnihil ſuavius, atque ad animi motus excitandos aptius, quam hujus ſancti hymni habere ſoleant.

Hymnus *A ſolis ortus cardine* tribuitur Cælio Sedulio Presbytero Scoto, qui anno 430. florebat. In Hymno iſto ſtrophæ quælibet ab Alphabeti litteris incipit, A, *A ſolis ortus*, B, *Beatus*, C, *Caſtæ*. Aliqui eumdem Prudentio tribuere malunt.

Conſuetudo ad Hymnorum finem *Gloria qui natus es de Virgine* jambicis verſibus recitandi, a Monachis profecta eſt; extat in pluribus ordinariis; atque in quibuſdam, veluti ad S. Dionyſium in Gallia addebatur, *Memento ſalutis Auctor*, cum *Gloria tibi Domine*. Romæ *Gloria tibi Domine* tantum inſertum fuit.

CAPUT XIV.

Vigeſima quinta Decembris.

De Natalis Feſto.
De Tempore, quo Feſtum iſtud inſtitutum fuit.

INter majores Eccleſiæ ſolemnitates primum ante ceteras locum ſemper obtinuit Natalis Domini, ſi Paſcha, & Pentecoſtem excipias. *Natalis* dicitur, quia dies iſta Jeſu Chriſti Natalis eſt, & Feſtum ejus Nativitati ſacrum.

Haud ita facile eſt affirmare, quo præcipue tempore Feſtum iſtud in Eccleſia Latina inſtitutum fuerit. S. Auguſtinus de Feſtis agens ep. 35. 2. edit. quæ ætate ſua per univerſum orbem ſervabantur, quæque ab Apoſtolis inſtituta credebantur, Paſſionem tantum, Reſurrectionem, Aſcenſionem, Deſcenſum Spiritus Sancti nominat, quæ ſunt Myſteria, quorum Apoſtoli teſtes fuere; nihil vero habet de Natali, quod velut inferioris ordinis reputat præ illis, quæ primo loco enumeraverat. Sanctus Joannes Chryſoſtomus tom. 5. hom. 33. ait, Feſtum Nativitatis Domini a longo tempore, atque ex valde antiqua traditione in Occidenti 25. Decembris celebratum. Quidam Feſti hujus inſtitutionem Julio Papæ tribuunt an. 336. verum nullo ſatis firmo argumento innixi; tradunt autem ad Feſtum iſtud eam diem a Julio Papa electam fuiſſe, ut impium cultum, qui Soli renaſcenti tribuebatur, averteret; tunc enim ſol poſt ſolſtitium quaſi renaſci videtur, atque a Tropico deſcendere, ut ad nos redeat. Exſtat revera Feſti hujus teſtimonium, Solis ſcilicet renaſcentis, 25. Decembris, a Paganis celebrati apud S. Ambroſium, S. Auguſtinum, S. Maxentium, & S. Leonem; unde nonnullis ſuſpicio orta eſt, præcipua Feſta noſtra, quæ fixa vocantur, Feſtis Paganorum ſuperinſita fuiſſe, non ſecus ac præcipua Feſta mobilia, quæ omnium anti-

antiquiſſima ſunt, Judæorum Feſtis ſucceſſerunt, vetuſtaque nomina Paſchatis, & Pentecoſtes ſervaverunt. Conſtat ex Patribus mox recitatis, Paganos magna cum celebritate Feſtum Solis renaſcentis peregiſſe. Quare S. Auguſtinus ſerm. 2. in Natal. Fideles hortatur, ut diem illam in ejus honorem, qui ſolem creavit, celebrarent, per quem Fides noſtra augenda erat, & infidelitatis tenebræ diſſipandæ: *Iſtum diem nobis, non ſol ille viſibilis, ſed Creator ipſius inviſibilis conſecravit*. Verum conſultius eſt dicere cum eodem S. Auguſtino lib. de Trinit. c. 5. traditionem Eccleſiæ eſſe, Jeſum Chriſtum 25. Decembris ortum eſſe; licet affirmare liquido non poſſimus, quo præcipue tempore celebrari, atque huic diei affigi cœperit: *octavo Calendas Aprilis conceptus creditur, quo & Paſſus. Natus autem traditur octavo Calendas Ianuarias*, illo ſcilicet tempore, quo ſol rurſum aſcendere incipit, cum e contra Nativitas S. Joannis Baptiſtæ ſolſtitio æſtivo celebraretur, quo dies incipiunt imminui.

In Oriente diu circa Jeſu Chriſti Natalem diem certatum eſt. S. Clemens Alexandrinus l. 1. Stromat. 25. Menſis *Paſchon* deſignat, ſcilicet 15. Maii; alii 25. Menſis *Pharnuti*, ſcilicet 20. Aprilis. S. Epiphanius hæreſ. 51. eum 11. menſis *Tybi* ſtatuit, ſcilicet 6. Januarii. Caſſianus collat. 16. ait, ætate ſua Latinam Eccleſiam Chriſti ortus diem a die ejus Baptiſmatis diſtinxiſſe; verum juxta priſcam Ægypti traditionem, eadem die Natalem, Epiphaniam, & Baptiſmum Jeſu Chriſti celebrata fuiſſe; *Uniuſque Sacramenti Nativitatem non bifarie, ut ſub occiduis Provinciis, ſed ſub una die hujus Feſtivitatem celebrant*.

S. Joannes Chryſoſtomus Antiochiæ concionem ad populum habens, ait, a decem dumtaxat annis Natalis Feſtum 25. Decembris in Oriente celebrari cœpiſſe, cum e contra in Occidentali Eccleſia omnibus retro ſæculis ea die celebratum fuerit, Romanamque Eccleſiam certius Natalem Jeſu Chriſti diem reſcire potuiſſe, eaque de re ceteras Eccleſias docere, quod Natalis ille dies ineunte cenſu ab Auguſto per Quirinum in Judæa inſtituto evenerit, Actaque iſta magna cura Romæ ſervata fuerint; atque hinc eſt, cur Romæ, quis fuerit Natalis Jeſu Chriſti dies, melius reſciri potuerit, atque cur primum ibi Feſtum iſtud fuerit celebratum. Probat deinde ex Evangelio, cum Jeſus Chriſtus ſex menſibus poſt S. Joannem Baptiſtam conceptus fuerit, & Angelus jejunio menſis Septembris Zachariæ apparuerit, B. Virginem menſe Martio concepiſſe, atque Decembri peperiſſe: *Et quidem nondum decimus annus eſt, ex quo ipſe dies manifeſte nobis innotuit*.... Auctor Conſtitutionum Apoſtolicarum l. 8. c. 32. Feſtum Natalis ab Epiphania diſtinguit; quod additamentum eſſe ex multorum ſententia videtur, cum in Oriente utrumque ſimul celebratum fuerit. Iſidorus Peluſiota de Natalis Feſto ſub Theophaniæ tantum nomine agit, idque duplex Feſtum appellat, cum in diem Dominicam incidit: *Velut Feſtum in Feſto*. S. Gregorius Nazianzenus l. 2. ep. 110. ea pariter non diſtinguit in duabus orationibus de Theophania, & de Baptiſmate Jeſu Chriſti. Hinc Eccleſia Antiochena referente S. Joanne Chryſoſtomo prima fuit, quæ duo Feſta iſta diſtinxerit; verum id ubique receptum non fuit; advertitque Baronius in notis ad Martyrol. poſt Nicephorum can. 17. ſub Juſtini Imperio tantum Natalis Feſtum 25. Decembris ubique in Oriente celebratum fuiſſe. In Actis conciliabuli Epheſini Monachi Eutychiani conqueſti ſunt, Flavianum Conſtantinopolitanum paſſum non fuiſſe, eos ad Communionem accedere Natalis, Epiphaniæ, & Paſchatis diebus. In Conſtitutionibus Emmanuelis Comneni, atque in Legibus Valentiniani, & Theodoſii videre eſt ſimul juncta Natalis, & Epiphaniæ Feſta.

Feſti hujus Officium omni ævo celeberrimum fuit. Romæ duo Matutina recitabantur; prius *initio noctis* ſine *Domine labia*, & ſine Invitatorio in Pontificio Sacello, qui eidem cum Clericis ſuis inter-

intererat, initiumque fiebat a primi Pſalmi Antiphona; tres illius erant Nocturni, novem Pſalmi, novem Lectiones, & *Te Deum*, atque inde prima Miſſa celebrabatur. *Ibi celebramus Miſſam*.

Poſt noctis medium iterum majori cum celebritate Matutinum dicebatur, cum Invitatorio, & Pſalmo *Venite*. Honorius Auguſtodunenſis l. 3. affirmat, Romanum morem iſtum duo Officia in majorum Feſtorum vigiliis recitandi, alibi quoque a diutiſſimo tempore ſervatum fuiſſe; atque priori ex Officiis iſtis Epiſcopum ſolum cum Clero, & Sacellanis ſuis adfuiſſe, populum vero ad ſecundum media nocte ventitaſſe; ibique reliquum noctis tranſegiſſe; Invitatorium ad poſterius tantum Matutinum recitatum fuiſſe; atque ideo cum duo Officia iſta recitari deſierunt, vigilias proprium Officium habuiſſe. Prius ex his Officiis in vigiliam translatum fuit, quemadmodum videmus, Pariſiis Natalis, Epiphaniæ, Aſcenſionis, & Aſſumptionis B. Virginis vigilias Officia propria habere, cum e contra in vigiliis ceterorum Feſtorum, quibus duplex Officium non erat, aut ſi duplex quidem Officium extaret, idem vero tantum repetebatur, Officium de Feria dumtaxat recitatur.

Verum quia Natalis vigilia proprium Officium jam habebat, ab his noctis Feſtum præcedentis Officiis diſtinctum, ex illis ſecundum pro Natalis Feſto ſervatum eſt; primum vero, ſcilicet Pſalmi, Antiphonæ, & Reſponſoria prioris octava die, ſive Circumciſionis Feſto, Pio V. jubente, recitantur.

In aliis Eccleſiis, ubi unicum Officium recitabatur, nihilominus tota fere nox in Eccleſia tranſigebatur. Chorum enim ſubibant ante nonam veſpertinam, quomodo in Regula S. Cæſarii legitur: *Natale Domini, & Epiphania hora tertia noctis uſque ad lucem vigilandum eſt*.

Chriſtianorum pietas, qua ſuadente Natalis, & Paſchatis noctes orando traducebant, opinione illa nitebatur, Jeſum Chriſtum noctu ortum fuiſſe, & reſurrexiſſe; ut Myſteriis iſtis eodem tempore, quo perfecta ſunt, honos haberetur, *Noctes*, inquit Lactantius l. 7. Inſtit. c. 19. *vigilias celebramus propter Adventum Regis, ac Dei noſtri, cujus noctis duplex eſt ratio, quod in ea, & vitam tunc recepit, & tunc paſſus eſt*.

In duobus hiſce Officiis Antiphonæ Romæ duplicabantur (apud Thomas. p. 40.) ideſt ad cujuſque Pſalmi initium, ante *Gloria Patri*, & poſt *ſicut erat* canebantur. Poſt Lectiones ſex Cantores cappis induti in medium chorum veniebant ad Antiphonam *Ecce Maria* decantandam, eaque re ter præſtita Proceſſio fiebat, & *Te Deum* canebatur, atque inde Miſſa, & poſt eam Laudes abſolvebantur.

Priori iſto Officio expleto ad S. Petri Eccleſiam ibant, ubi aliud Officium illi, quod in Breviario ſupereſt, ſimillimum incipiebant. In vita Nicolai Papæ primi de duobus iſtis Officiis mentio fit tamquam de priſca conſuetudine: *Conſuetudo olitana*, ideſt, *antiqua*. Occurrit enim in vetuſtiſſimis Romanis Ordinibus, apud Pſeudo-Alcuinum, & præcipue apud Amalarium de Ordin. Antiph. c. 5. qui teſtatur in veteri Romano Antiphonario a ſe reperta fuiſſe: *Unde interrogavi quemdam Clericum educatum ab incunabulis in S.R. Eccleſia, cur eſſent hæc duo Officia in una nocte poſita*. Qui reſpondit, *Primum ſolet Apoſtolicus canere in vigiliis, & in Eccleſia S. Mariæ ad Præſepe ſine Invitatorio. Alterum ſolent Clerici canere in Eccleſia S. Petri cum Invitatorio nocturnali tempore, quando populus ſolet ad Officium ſurgere*.

Durandus l. 6. c. 3. de ratione agit, qua ætate ſua Altaria parabantur, aitque, tria paramenta pro tribus Nocturnis depromta fuiſſe, ad primum nigra ad tempus quod Moyſis Legem præceſſit ſignificandum; ad ſecundum alba, ad revelationis, & Prophetiæ tempus demonſtrandum; ad tertium vero rubra ad repræſentandum gratiæ, & veritatis a Jeſu Chriſto nobis allatæ ardorem. Narbone ad primum Nocturnum rubræ veſtes adhibentur, ad ſecundum albæ, ad tertium violaceæ. Pariſiis quoque colores ad Nocturnos, atque ad Miſſas mutantur.

Ad

Digitized by Google

Ad Matutinum, Invitatorium ubique eſt *Chriſtus natus eſt*, & canitur a quatuor Cantoribus cappis indutis. Narbone uſque ad duodecim numero cantant *Venite*, ſex alternatim quemlibet verſiculum. In quibuſdam Eccleſiis genuflectitur cum primo dicitur *Chriſtus natus . . . Venite adoremus*, & proſternitur ad adorandum Jeſum Chriſtum in momento Nativitatis ſuæ. Lugduni procedunt Canonici ad oſculandum Altare, in ſignum adorationis, ad Invitatorium *Chriſtus natus* . . . . quod fit etiam in Epiphania.

Trium Nocturnorum Pſalmi ſunt proprii; antiquus mos eſt a D. Benedicti Regula præſcriptus, in Feſtis ſolemnibus proprios eligendi Pſalmos pro Officio noctis; ſcilicet, in Pſalmis textum aliquem reperiri poſſe arbitrati ſunt, qui Feſto congruere videretur; quo textu Antiphonæ loco utebantur, & poſt eam dicebatur Pſalmus, quod indicat, Antiphonam ſemper ab aliquo Pſalmi verſiculo deſumi conſueviſſe, & in feſtis ſolemnibus recitari Pſalmum, unde Antiphona deſumta eſſet: quod quidem percurrentibus omnes Antiphonas Pſalmorum hujus Noctis facile patefiet.

Ad primum Nocturnum legitur Iſajas, & nullo inſcribitur titulo: *Tres Lectiones Iſaiæ leguntur ſine titulo*. Mos erat antiquus Librum titulo non inſcribendi, niſi cum legi incipiebatur; qui mos reliquus eſt in Nativitate. In pluribus Eccleſiis dicebatur in fine Lectionis, *Hæc dicit Dominus* . . . Hæ Lectiones Iſajæ ſunt promiſſiones a Deo factæ mittendi Meſſiam, quem quidem ſingulari ratione deſignant ad hominum conſolationem... Reſponſoria ſunt pii Eccleſiæ Nativitatem Jeſu Chriſti conſiderantis affectus, quibus modo Deum Patrem laudat, qui nobis dedit filium ſuum, modo exaltat, & laudat Filium in Nativitate ſua; quandoque ſe convertit ad Sanctam Virginem, quæ illum mundo peperit; atque utinam Reſponſoria illa, & omnes Antiphonæ ad Laudes a Sacris Scripturis deſumtæ eſſent, quemadmodum Antiphonæ ad Matutinum, & ad Veſperas deſumtæ ſunt. Patet autem, eos, qui hujuſmodi Officium compoſuere, piis, quibus in hujus myſterii contemplatione afflabantur, affectibus indulſiſſe.

Non dicitur *Gloria Patri*, niſi in fine primi Reſponſorii; Romæ antehac dicebatur, diciturq; etiam hodie in multis Eccleſiis in feſtis annuis in fine cujuſq; Reſponſorii; poſtea vero Romæ cœptum eſt omitti, neque dicitur niſi ad primum Reſponſorium ter in anno, nempe prima Dominica Adventus, die Nativitatis, & Paſchatis. Morem hunc memorat Honorius Auguſtodunenſis, putaturq; tribus hiſce diebus dici ſolere, ut SS. Trinitas pro tantis myſteriis glorificetur. Multis in Eccleſiis proſternebatur humi ad primum Reſponſorium, quando dicebatur *Hodie nobis* . . . . *naſci dignatus eſt*, & Reſponſorium ipſum a quatuor cappa indutis cantabatur. Poſſet ad incudem revocari ſecundum Reſponſorium: *Melliflui facti ſunt Cæli* ad exprimenda bona, quæ Deus dedit hominibus dando Filium ſuum Unigenitum J. C. ac verſiculus *Dies redemptionis novæ, reparationis antiquæ*, explicandus eſt, quod culpa antiqua reparari petebat, & reparatio iſta per redemtionem facta eſt.

Ad ſecundum Nocturnum Sermo S. Leonis eſt inter omnes a S. Pontifice habitus præſtantiſſimus, & eloquentiſſimus. Nobiliſſimo exprimit ſtylo tum bona, quæ nobis a Nativitate Jeſu Chriſti proveniunt; tum Dei omnipotentis inveſtigabiles vias, æternumque decretum de Incarnatione filii ſui, tum etiam moralia documenta ad ædificationem noſtram, ut tantum Myſterium cum fructu meditari valeamus. Ibi cernimus, Jeſum Chriſtum veniſſe, ut ſalvaret omnes homines; *Sicut nullum a reatu liberum reperit, ita pro liberandis omnibus venit*: ibi cernimus Jeſum Chriſtum ſine reatu, & ſine macula originali natum.

In quarto Reſponſorio auctor fortaſſe reſpicit Bovem, & Aſinum, qui vulgo in Jeſu Chriſti nativitate dipingi ſolent, *Ut animalia viderent Dominum natum jacentem in præſepio*. Locus tamen Iſaiæ 1. *Cognovit bos poſſeſſorem ſuum, & aſi-*

Digitized by Google

& aſinus præſepe Domini ſui; nullam habet relationem ad Jeſu Chriſti Nativitatem; quique nihil aliud eſt, quam Dei in ingratos homines invehentis querela, in eos, inquam, qui Dei obliviſcuntur, Deumque offendunt, quando Bos cognoſcit poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui. In Evangelio, quo Jeſus Chriſtus dicitur natus in præſepio, nulla fit mentio niſi Paſtorum, qui venerunt ad adorandum Puerum. Hoc Reſponſorium apud Monachos S. Dionyſii in Gallia a quatuor cappa indutis cantari ſolebat: Sextum autem Reſponſorium *Sancta, & immaculata* canebatur ab Abbate una cum quatuor Cantoribus cappa pariter indutis. Potuit etiam hujus Reſponſorii Auctor reſpicere verba illa Habacuch 3. verſ. 2. ubi juxta Septuaginta textus habet, *in medio duorum animalium*, cujus loco Vulgata habet, *in medio annorum*. Neque Evangelium, neque priſci quidquam dixere de duobus hiſce animalibus in præſepio Jeſu Chriſti; circa quintum tantummodo ſæculum inventa eſt applicatio iſta ad locum, ubi Jeſus Chriſtus natus eſt.

Ad tertium Nocturnum leguntur Homiliæ ſuper trium hujus diei Miſſarum Evangelia, quæ pauca hic adnotanda exhibent. In Homilia S. Gregorii apparet ætate ſua receptus mos dicendi Romæ tres Miſſas Solemnes in hoc Feſto; qua de cauſa abbreviabatur prædicatio. In Homilia S. Ambroſii Nativitas Jeſu Chriſti incunabulum vocatur Eccleſiæ, quæ cum Nativitate Salvatoris ſumſit exordium Nativitatis ſuæ. Homilia S. Auguſtini firmat contra Arianos Verbi Incarnati divinitatem & æternitatem. In cujus locum Pariſiis altera ejuſdem S. Auguſtini ſuffecta eſt, qua Verbi divinitas uberius explicatur.

Quod attinet ad *Te Deum*, Honorius Auguſtodunenſis l. 4. c. 117. obſervat, quod ævo ſuo diſceptabatur, utrum deberet dici ante primam Miſſam, an poſt; verum invaluit uſus, ut dicatur poſt Matutinum, cujus unam ſemper conſtituit partem, poſtquam inferi Matutino cœptum eſt; immo Romæ locum tenet ultimi Reſponſorii, quod adjungitur, quando non dicitur *Te Deum*.

In Ordinibus Romanis Papa legit ultimam Lectionem, dicens primo *Jube Domine benedicere*, & ſolum reſpondetur *Amen*.

In pleriſque Ordinariis apparet, Reſponſoria cantari a cappa indutis cum *Gloria Patri*, ad quodlibet Nocturnum adhiberi incenſum, incenſari Altare & Chorum; tria Evangelia cum ſuis Homiliis dici accenſis luminibus, cum incenſo, & ornamentis Sacerdotalibus, ut fit in Miſſa, adſtantibus Diaconis, Subdiaconis, ceteriſque Altaris Miniſtris. Micrologus c. 34. aſſerit Romæ, poſt nonum Reſponſorium, olim dici ſolitam Generationem ſecundum Matthæum: *In Natali Domini finito nono Reſponſorio Evangelium Liber Generationis legitur, deinde Te Deum cum pulſatione lignorum*. Hoc amplius in nullo cernitur Ordinario Romano; ſed tantum in pleriſque Eccleſiis Galliæ, ubi noni hujus Reſponſorii ſervatus eſt uſus, & iſtius Generationis ante *Te Deum*, quod dicebatur ad ſonum Campanæ; eratque hujuſmodi ſonus vel ſignum pro Miſſa, vel ſignum lætitiæ. In quibuſdam Eccleſiis dicebatur iſta Generatio in fine Miſſæ mediæ noctis, quemadmodum nos dicimus Evangelium Magorum in fine tertiæ Miſſæ.

De quibuſdam Imperatoribus, veluti de Carolo IV. & Friderico III. legitur, quod cum Romæ eſſent, ſeptimam Lectionem legere affectabant, propter illa verba, *Exiit Edictum a Cæſare Auguſto*. Fridericus III. hoc præſtitit ante Papam Paulum II. anno 1468. Sigiſmundus Imperator in Concilio Conſtantiæ, Diaconali veſte indutus; & hoc in Rituale Romanum tranſiit; quod ſi Imperator Romæ adeſſet ea die, ad eum ſpectaret iſtam Lectionem legere, ſuperpelliceo, & cappa indutum, & cum enſe denudato; hoc autem habetur in quibuſdam Ordinariis Galliæ, reſpectu Regis, ſi forte Matutino adeſſet, præſertim vero in Rituali domini Eſtutevillæ, Archiepiſcopi Rothomagenſis. Verum Romæ hoc non apparet ante Ordinem Romanum Cajetani, quem

Bo-

Digitized by Google

Bonifacius VIII. Cardinalem creavit.

In pleriſque Ordinariis Galliæ, in fine tertii Reſponſorii cujuſque Nocturni dicebantur Proſæ, aut Hymni, & præ ceteris *A Solis ortus*, qui in tres partes dividebatur, & ſingulæ ſingulis Nocturnis inſerviebant. Secunda incipiebat ab *Enixa eſt puerpera*. Teſtatur D. Auguſtinus Serm. 372. in Africa, tempore ſuo, cantari conſueviſſe hac nocte Hymnos S. Ambroſii, in honorem Nativitatis Jeſu Chriſti: *Hinc noſtri gigantis excurſum breviſſime ac pulcherrime cecinit B. Ambroſius in Hymno, quem paulo ante cantaſtis*. Hi Hymni, incenſationes, & aliæ cæremoniæ, quæ in iſtis Eccleſiis in hoc feſto ſervabantur, ſatis declarant, Nocturnum quodque conſiderari conſueviſſe tamquam Officium ſeparatum & diſtinctum ab aliis Nocturnis vel Horis nocturnis. In Turonenſi Eccleſia ter quæque Antiphona repetebatur, quod quidem appellabant in triumphum canere, *triumphari*, & cuique verſiculo tria *Alleluja* adjungebantur. In Lingonenſi in fine Lectionum Iſajæ, ad primum Nocturnum, dicebatur, *Hæc dicit Dominus qui hodie dignatus eſt naſci pro ſalute generis humani; convertimini ad me, & ſalvi eritis*.

In quibuſdam Eccleſiis legebantur quatuor Evangelia, & quatuor Homiliæ; nempe tria ordinaria, & quartum erat Generatio ſecundum Matthæum cum Homilia S. Hieronymi; atque ita legebantur in Homiliis quatuor Doctores Eccleſiæ Latinæ, S. Gregorius in prima, S. Ambroſius in ſecunda, S. Auguſtinus in tertia, & S. Hieronymus in quarta. Uſus autem & ritus legendi Evangelia hæc ad Matutinum cum lumine & incenſo habetur apud Joannem Abrincenſem undecimo ſæculo. *Tria Evangelia in cappis, incenſo, & candelabris præcedentibus pronuntientur*: quod Romæ etiam nunc obſervatur, ubi incenſatur Altare, antequam legantur Evangelia.

Inerat etiam aliqua differentia in Reſponſoriis; Durandus l. 6. c. 13. refert, in quibuſdam locis haberi tres verſiculos in primo Reſponſorio, ſicut in prima Dominica Adventus.

Canebantur etiam Pariſiis, & in aliis Eccleſiis, verſus qui Sibyllis tribuuntur, erantque, quos refert Euſebius in vita Conſtantini. Narbone Diaconus in pulpito cantat Generationem mitratus, una cum Subdiacono pariter mitrato. In Lingonenſi Eccleſia Diaconus cum Dalmatica viridi Muſico more cantat Generationem alternatim cum Muſicis. In Trecenſi ante Generationem Diaconus dicit, *Ecce annuntio vobis gaudium magnum*. In Bajocenſi, poſtquam Diaconus cecinit Generationem, affertur Liber Evangelii oſculandus Epiſcopo, incenſatur, & poſtea datur oſculandus toti Choro, qui pariter incenſatur, ut fit in Miſſa. In Ebroicenſi & Remenſi legebatur antehac Generatio iſta in fine Miſſæ mediæ noctis, cum candelabris, incenſo, ornamentis pretioſis, & in fine cantabatur *Te Deum*, & deinde Laudes dicebantur.

Romæ retentus eſt hac die antiquus uſus ſeparandi Matutinum a Laudibus. Poſt *Te Deum* dicitur Collecta diei, cum *Benedicamus*. Collecta eſt illa tertiæ Miſſæ *Concede*; ſed in quibuſdam Ordinariis dicebatur illa primæ Miſſæ, *Deus qui hanc Sacratiſſimam noctem*. Monachi S. Dionyſii in Gallia poſt Matutinum procedebant ad imum Eccleſiæ locum ad faciendam Stationem ad Virginis Sacellum, cantantes, *Sancta & immaculata Virginitas*, cum Collecta *Deus qui ſalutis . . .*;

In aliquibus Eccleſiis, nempe Rotomagenſi, Remenſi, & Turonenſi, poſt Matutinum fiebat Officium, quod appellabatur *Officium Paſtorum*; ibant ad præſepium, quod a tergo Altaris parabatur, ibique ponebant repræſentationem Virginis, & Infantis Jeſus; junior Clericus repræſentans Angelos dicebat Clero *Gloria in excelſis*; Canonici repræſentantes Paſtores ſalutabant Virginem, & adorabant Infantem; hiſque redeuntibus Celebrans, qui remanſerat ad Altare; (id enim fiebat poſt primæ Miſſæ communionem) converſus ad Clerum ajebat, *Quem vidiſtis Paſtores? dicite, annuntiate nobis, in terris quis apparuit*; qui vero Paſtores repræſentabant, reſpondebant, *Natum vidimus*. In qui-

buſdam Eccleſiis, nempe Lemovicenſi, & aliis, hoc fiebat poſt tertiam Lectionem; & propterea verba illa pro tertio Reſponſorio relicta ſunt, & pro prima Antiphona ad Laudes. In aliis Eccleſiis dicebatur ab uno Choro, *Quem vidiſtis Paſtores? Dicite* .... & ab alio Choro reſpondebatur, *Infantem vidimus*. Amalarius Ordin. Antiph. c. 15. loquens de Antiphonis ad Laudes, videtur non noviſſe primam *Quem vidiſtis?* Incipit enim a *Genuit puerpera*, quæ ſecunda eſt. Ea interim cernitur in Ordinibus Romanis; fortaſſe quia Romæ quoque fiebant hujuſmodi repræſentationes quas diximus, quarum Dialogus retentus eſt, quando fuere ſuppreſſæ. In Hymno *A Solis ortus*, expoliri poſſet. *Venter puellæ bajulat ſecreta*.

Pariſiis, & in pluribus aliis Eccleſiis, dicuntur Laudes abſque *Deus in adjutorium*, ſine Capitulo, ſine Hymno, ſine Verſiculo; quæ pretioſæ reliquiæ ſunt antiqui ritus recitandi Horas Officii. Dicuntur, non ſicut Romæ poſt Miſſam; ſed in Miſſa ipſa, cujus partem conſtituunt Laudes, & cui ſunt inſertæ; hoc alias fiebat tempore Quadrageſimæ; Veſperæ inſertæ erant Miſſæ, & hoc etiam Romæ retentum eſt in Sabbato Sancto, & alibi tribus diebus ante Paſcha. Poſtcommunio Miſſæ eſt Collectæ loco pro Veſperis.

Trium Miſſarum uſus in hac die ab Urbe Roma ortum duxit, teſte D. Gregorio, qui ait, ſe abbreviare Sermonem ſuum in hoc Feſto propter haſce tres Miſſas, quæ multum temporis inſumebant: *Quia hodie ter Miſſarum ſolemnia celebraturi ſumus*. Ad primam Miſſam, quæ noctis erat, ſermo habitus videtur. Fortaſſe etiam in ſingulis Miſſis habebatur concio; plures habemus Sermones S. Leonis ſuper hoc Feſto, quibus oſtenditur, pluſquam ſemel in hac die prædicari potuiſſe. Papa unam tantum trium Miſſarum celebrabat, eamque celebrans concionabatur. Forſitan duæ Miſſæ plerumque celebrabantur in cunctis ſolemnioribus Feſtis; prima nocturno tempore poſt Matutinum, ſecunda diu.. poſt Tertiam; tertia vero Miſſa hac die Romæ extra ordinem ob id tantummodo celebrabatur, quod haberetur in Urbe Eccleſia S. Anaſtaſiæ, cujus Feſtum in eumdem diem Natalis incidebat; & ne intermitterentur Stationes ordinariæ in Solemnitatibus in Eccleſia D. Petri, & potiſſimum in præcipuis ſolemnitatibus anni, ibant ad unam celebrandam Miſſam in Eccleſia illius Sanctæ, inter nocturnam & diurnam Miſſam, circa tempus Auroræ. Ecce trium iſtarum Miſſarum originem. Nondum invaluerat uſus transferendi Feſta, neque Officium in Eccleſia propria Sancti alicujus vel Sanctæ mutabatur; Miſſa, quæ dicebatur in Eccleſia S. Anaſtaſiæ, erat Miſſa Nativitatis, nec de Sancta fiebat in Eccleſia propria, in die ipſo Feſtivitatis ſuæ, niſi ſimplex Commemoratio in Officio Domini, quemadmodum fiunt Commemorationes Sanctorum, eos nominando in ſuis propriis Eccleſiis, quando dicitur Oratio *A cunctis*.

Uſus iterandi Sacrificium in Solemnioribus Feſtis habetur apud S. Leonem, qui Dioſcoro Alexandrino ſcribit, ideo morem invaluiſſe in ſua Eccleſia iterandi Sacrificia in ſolemnibus Feſtis, ne quis Sacrificio privaretur his diebus, quibus magnus aderat concurſus Populi, de villis venientis ad Urbes Officiis interfuturi; omnes enim Presbyteri & Populi intereſſe Cathedralis Eccleſiæ Officio tenebantur. Et propterea Sacrificium iterandum erat, alioquin, ut ait S. Leo, maxima pars Populi Sacrificii fructu privata fuiſſet. Hinc in majoribus Parochiis plures dictæ ſunt ſolemnes Miſſæ in diebus Dominicis & ſolemnibus Feſtis, & præcipue in die Paſchatis, cum iis diebus in Monachorum Eccleſiis publice celebrari non deberet. S. Ildephonſus Epiſcopus Toletanus ann. 855. tres Miſſas notat in diebus Natalis, Paſchatis, Pentecoſtes, & Transfigurationis. Re quidem vera in Miſſali Mozarabico, & in antiquis Sacramentariis Galliæ & Mediolani, una tantum apparet Miſſa in Natali, ſicut in aliis Feſtis; quod tamen non probat, iteratam non fuiſſe: ſicuti in Eccleſiis noſtris Parochialibus, ubi plures dicuntur Miſſæ in Dominicis & magnis Feſtis, eadem Miſſa re-

Digitized by Google

ſa repetitur. Quod ſi Romæ tres Miſſæ differentes pro Feſto Nativitatis concinnatæ ſunt, hoc ſane diſpoſitione ac devotione Liturgiſtæ factum eſt, qui tale Myſterium ſatis fœcundum reperit ad plura Officia ſuppeditanda; & ſicuti tempore Adventus mira cernitur Officii differentia in qualibet Hebdomada, non ſecus pro die Feſto factum eſt, cujus vigilia, primæ & ſecundæ Veſperæ, & Laudes etiam Antiphonas habent proprias; adeo ſuper Myſterium Incarnationis J. C. eloquens eſt Scriptura.

Duæ in Gallia Miſſæ in Natali, æque ac in omnibus aliis Solemnitatibus, apud Gregorium Turonenſem de Glor. Mart. c. 52. conſpiciuntur; altera nocturna, diurna altera. De nocturna loquitur referens ultionem a Deo ſumptam in Presbyterum quemdam Rionenſem in Arvernia, qui egreſſus Eccleſia, dum Officia Vigiliæ Natalis canerentur, ut biberet poſt galli cantum vel mediam noctem, Miſſam deinceps celebrare auſus fuerat; & alibi idem Auctor loquens de Niceſio Epiſcopo Lugdunenſi, horam Tertiæ deſignat, qua Miſſam in die Natalis celebrabat: *Factaque hora Tertia, cum populus ad Miſſarum ſolemnia conveniret*. De Vit. Patr. c. 8.

Conſuetudo tres Miſſas Romæ celebrandi in Feſto Natalis in Galliam & ceteras regiones invecta eſt, quo tempore Carolus Magnus Ordinem Romanum recipi juſſit; ac tandem migravit ad Presbyteros etiam, qui Miſſas privatas celebrant; ſtatutæque Rubricæ, ut qui unam tantum celebrant, Miſſam noctis celebrare debeant, ſi celebrent ante ſextam horam; ſecundam, ſi ante octavam horam; & tertiam, ſi poſt octavam. Trium Miſſarum privatarum mos hac die habetur apud Petrum Venerabilem Abbatem Cluniacenſem, qui eas celebrari præcipit in Sacello Infirmorum pro Infirmis; *De infirmis antiquus mos conſtituit, ut ſicut illo die tres Miſſæ in Conventu cantantur, ita eis tres Miſſæ in Cappella, quæ eis deputatur, celebrentur*. Statut. 72.

Quandoque Presbyter idem, aut Celebrans tres eaſdem Miſſas celebrabat; quod innuere videtur de ſe ipſo S. Gregorius, *Ter hodie celebraturi ſumus*. In Ordinibus Romanis adnotatum eſt etiam, quod Papa eas celebraret ad tres diverſas ſtationes; primam ad S. Mariam Majorem; ſecundam ad S. Anaſtaſiam; & tertiam ad S. Petrum. In Ordine Romano Canonici Benedicti, Papa tribus Miſſis oneratur: *Tres Miſſæ per Papam dicuntur, ſive debent dici*. Alibi plerumque a diverſis Sacerdotibus dicebantur, & Epiſcopus unam tantum, atque ultimam celebrabat, nempe diurnam, quæ ceteris ſolemnior eſt. Viget adhuc Pariſiis mos, ut primæ duæ Miſſæ non ſint niſi de Ritu ſecundæ claſſis, tertia vero de Ritu primæ. Joannes Abrincenſis præcipit, ut prima Miſſa ab Eccleſiæ Theſaurario, ſecunda a Cantore, tertia ab Epiſcopo dicatur. In pleriſque Ordinariis Monaſticis, Prior primam dicit, Hebdomadarius ſecundam, & Abbas tertiam. Apud Carthuſianos Vicarius primam dicit, Hebdomadarius ſecundam, & Prior poſtremam.

In pluribus Eccleſiis ſecunda Miſſa ne ad Altare quidem majus dicebatur; hoc obſervatur in Remenſi Eccleſia, Turonenſi, Viennenſi, Lingonenſi, & aliis.

Hora primæ Miſſæ ad galli cantum ſignata eſt, *In galli cantu*, qui juxta antiquos Ordines Romanos eſt primus cantus, *In primo gallorum cantu*, hoc eſt, ad mediam noctem, cum ſecundus galli cantus ad duas horas ſit. In Sacramentario S. Gregorii per Pamelium edito præciſe ſignatur media nox, *Media nocte Statio ad S. Mariam Majorem*. Ita etiam ſignata eſt apud Rupertum, Durandum, alioſque Auctores, mediæ noctis tempore, unde nomen retinuit, mediæque noctis Miſſa appellata eſt. Romæ non inchoatur, niſi completo mediæ noctis ſono; alibi vero inchoatur ſtatim poſt Matutinum, licet non æquum mediæ noctis tempus advenerit.

In Miſſa mediæ noctis cantabatur *Gloria in excelſis* ſolemniter: in quibuſdam Eccleſiis dicebatur Græce, & interim omnes Campanæ pulſabantur, genuflectebatur ad illa verba: *Et in ter-*

terra pax hominibus. In Auguſtodunenſi non dicebatur *Credo* in hac Miſſa, neque in ſecunda. In Libro inſcripto, *Speculum Eccleſiæ*, cujus Auctor eſt Turonenſis, pro certo affirmatur, pro Miſſa diei Natalis cœptum fuiſſe cani *Gloria in excelſis*, & Romæ dictum Græce ad primam Miſſam, & ad ſecundam latine, & a die Natalis invaluiſſe morem dicendi *Gloria* in Miſſis ſolemnibus. Hic hymnus ab origine erat ſolummodo pro die Natalis, dicebaturque pro Antiphona ad *Benedictus*, ubi inerat, antequam Miſſæ infereretur. Non reperitur in Miſſali Gallicano, nec alibi. Etherius & Beatus, Auctores Hiſpani noni ſæculi, vetuſtiores ſunt qui de hoc Hymno in Miſſa ſolemni loquantur.

Micrologus obſervat, in fine hujus Miſſæ non dici conſueviſſe *Ite Miſſa eſt*, ſed *Benedicamus*, quia dicebantur Laudes poſt Miſſam juxta Ritum Romanum; verum in omnibus Galliæ Eccleſiis Laudes dicuntur in Miſſa poſt Communionem.

In Ordine Romano Canonici Benedicti Papa dicit Miſſam mediæ noctis *ad galli cantum*; poſt Pſalmum *Judica*, & *Confiteor* ante Introitum, incenſat Altare, poſtea ſeſſurus vadit ad locum ſibi præparatum; dicitur *Gloria in excelſis* & *Credo*, Præfatio, *Quia per incarnati*, & *Communicantes* .... *& noctem Sacratiſſimam*; & ſolus Papa communicat in hac Miſſa; haurit Calicem abſque calamo; non ſumit ablutionem poſt Communionem, quia bis etiam celebraturus eſt, ſed lavat & purificat digitos, ut fit in privatis Miſſis. Statio hujus noctis eſt ad Præſepium, *ad Præſepe*, quæ S. Mariæ Majoris Eccleſia nominatur, & ſacra eſt, ut cernitur, Myſterio Nativitatis J. C. cujus titulo inſcribitur; ibique propterea prima Miſſa dicebatur. Poſt Miſſam cantantur Laudes, poſtea diſceditur. Non dicebatur *Ite, Miſſa eſt*, ſed *Benedicamus*, ne Populus abire juſſus Laudibus intereſſe deſineret, ut inquit Micrologus, *Ne populo quaſi licentiam abeundi intra matutinales Laudes dediſſe videamur; quas ſtatim poſt Miſſam iterum concrepantibus ſignis incipere ſolemus.*

Inde ſub lucis ortum ibatur ad S. Anaſtaſiam, ibique celebrabatur ſecunda Miſſa cum *Gloria* & *Credo*; in his Miſſis legitur Epiſtola & Evangelium Græce & Latine, & duo adhibentur Subdiaconi, & duo Diaconi. In hac ſecunda Miſſa fit tantum Commemoratio S. Anaſtaſiæ in Oratione. Duæ iſtæ Miſſæ ſolemniores erant Romæ, quam alibi, quia dicebantur in Eccleſiis in die præcipuæ illarum ſolemnitatis. In fine Miſſæ, Papa poſt *Ite, Miſſa eſt* dabat benedictionem dicens *Adjutorium* .... *Sit nomen Domini* .... *Benedicat vos* .... poſtea *Placeat S. Trinitas*. Ita antiquitus dabatur benedictio ante *Ite, Miſſa eſt*; poſt datam Populo abeundi licentiam nihil amplius dicebatur.

Secunda hæc Miſſa inſcribitur; *ſecunda Miſſa in aurora*; nec dici debebat niſi ſub lucis ortum, propter Introitum *Lux fulgebit*. In Statutis Carthuſianorum legitur, quod Auroræ ortus expectandus eſſet; ideoque dicenda erat ante Primam, non vero poſtquam dictum eſſet *Iam lucis orto ſidere*. Cluniaci id adeo exacte ſervabatur, ut maxima ſolemnitate Laudes dicerentur, ad hoc ut complerentur ſummo mane, & tunc ſecunda Miſſa inchoabatur.

Commemoratio S. Anaſtaſiæ, quæ Urbis tantum Romæ propria erat, ad ceteras omnes Eccleſias tranſiit, poſtquam Miſſale Romanum invectum eſt; quod etiam nunc obſervatur, licet Sancta illa in tali ſolemnitate nullam habeat relationem ad alias Eccleſias, præterquam ad illam, cujus eſt Patrona. Mos antea non erat transferendi Feſta; fiebat tantum commemoratio in die recurrentis Feſti, nec alibi niſi in Eccleſia propria, immo quandoque ſine Commemoratione, ut S. Auguſtinus refert de S. Leontio in Eccleſia propria, cum ejus Feſtum in diem Aſcenſionis incidiſſet. Amalarius pariter l. 1. ajebat de ævo ſuo, quod Romæ tantum, & in Eccleſia illius Sanctæ, ubi aſſervabantur Reliquiæ, dicebantur duæ Orationes in ſecunda Miſſa; ſed extra Eccleſiam propriam nulla fiebat illius Sanctæ Commemoratio. Concedit Micrologus quod ſi Romæ aliqua ineſt ratio hanc

faciendi

Digitized by Google

faciendi Commemorationem, nulla certe ineſt eam alibi faciendi: *In nativitate D. ad Miſſam in mane Romani Orationem de S. Anaſtaſia adiiciunt, quia ſtationem in Eccleſia eiuſdem Martyris ad eamdem Miſſam agunt: & nos quoque in illa adiectione incitamur, licet non eamdem adiectionis occaſionem habere videamur.* Creditur hæc Sancta Anaſtaſia fuiſse Vidua, neque confundi debere cum altera cognomine, quæ Virgo dicitur. Innoc. III. cap. *Ex parte. De celebratione Miſſarum*, decrevit, ne ablutio ſumeretur, neque fieret purificatio Calicis in prima, & ſecunda Miſsa.

Extant Miſſalia MSS. in quibus ſecunda hæc Miſſa tota eſt de S. Anaſtaſia, cum Commemoratione Nativitatis, quod ſcilicet curſu temporis ſtatutum ſit in hujus Sanctę Eccleſia Miſſam propriam in ejus honorem celebrari; Præfatio eſt de Communi Virginum, quamvis Sancta non ſit Virgo, fueritque Vidua, quando Martyrium ſubiit. *Codex Rotrad.*

Tertia, quæ eſt Miſſa diei, fuit ſemper ſolemnior ceteris. Romæ Cardinales Diaconi, & omnes Miniſtri Papæ in ea communicant; Communioque fiebat ſicut in Paſchate cum ablutione. Tres parabantur Calices, alter pro Communione Papæ, alter pro ablutione Papæ, & tertio pro ablutione eorum omnium, qui communicarent.

Non reperitur in antiquis Proſa *Lætabundus*, quia creditur eſſe S. Bernardi; eaque poſterioribus tantum ſæculis hujus diei Miſſæ adjecta eſt. Legimus in Ordinibus Romanis recentioribus, eam cantari conſueviſſe non ad Miſſam, ſed ad Menſam Papæ; poſt prandium Cantores veniebant ut canerent *Lætabundus*. In hac Proſa S. Bernardus appellat Verbum *Ens altiſſimi*, ut illud æqualem Altiſſimo oſtendat, citatque etiam verſus falſo Sybillis adſcriptos: *Credat Sibyllinis verſibus*. Pariſiis hæc Proſa dicitur ad tertiam Miſſam. Communio in hoc feſto generatim commendata cernitur; quapropter Concilium Autiſiodorenſe can. 4. bibere vetat in hoc feſto poſt mediam noctem, ut jejunus quiſque communicet. S. Cæſarius ſerm. 15. apud Auguſt. commendat in hac die Communionem; S. Ambroſius l. 3. de Virg. cap. 1. Gregorius Turonenſis de Vit. Patr. c. 8. Rabanus l. 1. c. 31. aſſerunt, hanc eſſe noctem, qua communicatur in honorem temporis, quo J. C. natus erat.

Oratio tertiæ Miſſæ, *Concede*, refertur ab Alcuino l. 3. contra Felicem, & Elipandum: *Ut nos unigeniti nova per carnem nativitas*; ut oſtendat, J. C. filium eſſe naturalem Dei, & non per adoptionem, ſicuti Hæretici illi affirmabant. Harum Miſſarum cuique erat Præfatio propria: *Quia per incarnati* ad tertiam ſpectat, in Sacramentario Gelaſii.

In Miſſali Gothico Evangelium *In principio* eſt pro Natalis Vigilia, & *factum eſt ut deſcriberetur* pro die Feſti. Epiſtola Veteris Teſtamenti eſt Iſaiæ 7. Epiſtola Novi eſt *Multifariam*.

In quibuſdam Eccleſiis pro Evangelio tertiæ Miſſæ dicebatur *Miſſus eſt*, in quibuſdam *Paſtores ad invicem*.

In Officio brevium Horarum, in quibuſdam Eccleſiis non dicebatur neque Hymnus, neque Capitulum, ſicut in Paſchate; in quibuſdam dicebatur *A Solis ortus*, & in 4. partes dividebatur. Cuilibet horæ hujus diei, & omnibus feſtis ſolemnibus adjungi poſſent orationes propriæ, ut faciunt Carthuſiani.

Ad Veſperas Antiphonæ *Tecum principium* ubique reperiuntur, cum quinque Pſalmis quos dicimus. De quibus Amalarius loquitur, deque uſu eas dicendi ad Veſperas Feſtorum, quæ incidunt in octavam; hoc etiam olim fiebat ad horum feſtorum laudes, quarum Antiphonæ, & Pſalmi erant de Nativitate.

Quoad uſum comedendi carnes, quando Natalis incidit in feriam ſextam, antiquiſſimus omnino eſt. S. Epiphanius in Expoſ. fid. obſervat, quod non jejunabatur in die Natalis, quando vel feria quarta, vel ſexta occurreret, quæ ferię erant in Oriente toto anni tempore deſtinatæ ad jejunium. Concilium Aquiſgranenſe an. 816. vetat Monachis jejunare in Feſtis Natalis, ejuſque octavæ, in Epiphania, in Aſcenſione, in

Pa-

Digitized by Google

Paſchate, in Pentecoſte, aliiſque ab eo nominatis ſolemnitatibus. Papa Nicolaus I Bulgaros exhortans ad abſtinentiam ſexta quaque feria totius anni, excipit Natalem, Epiphaniam, Feſtum Virginis, SS. Petri, & Pauli, S. Jo: Baptiſtæ, S. Jo: Evangeliſtæ, S. Andreæ, S. Stephani, ſi feria ſexta eveniant. Petrus Cluniacenſis in Epiſtola ad D. Bernardum c. 5. non poterat approbare jejunium in octava Natalis, aliiſque Feſtis D. N. non ſecus ac in Dominicis. Matthæus Paris in ſua Hiſtoria Anglica an. 1255. loquitur tamquam de ritu in Anglia communi comedendi carnes in die Natalis, quando incidebat in feriam ſextam: *Erat illo anno dies Natalis Domini feria ſexta, & comederunt carnes ob reverentiam Domini*. Papa Honorius III. conſultus ſuper hoc ab Epiſcopo Pragenſi reſpondit, quod poterant comedi carnes feria ſexta, quando Natalis Feſtum eo die occurreret, niſi contrarium præſcriberet votum, aut Profeſſio Religioſa: *Qui nec voto, nec regulari obſervantia ſunt adſtricti, in ſexta feria, ſi Feſtum Nativitatis Dominicæ die ipſo evenire contigerit, carnibus propter Feſti excellentiam veſci poſſunt juxta conſuetudinem Eccleſiæ generalis, nec tamen hi reprehendendi ſunt, qui ob devotionem voluerint abſtinere*. Papa hic non vituperat eos, qui devotionis cauſa abſtinentiam hac die ſervare voluerint. S. Leo epiſt. 15. ſcripſit contra Manichæos, & Priſcillianiſtas, qui jejunabant in Natali, & in Paſchate, Jeſum Chriſtum veram ſumſiſſe carnem minime credentes.

Si tanti Feſti Officium denuo ad incudem revocari contingeret, poſſet in Vigilia omitti tam frequens repetitio *Hodie ſcietis, & ſanctificamini*; quando pro Invitatorio dictum eſt; dici poſſet pro verſiculo *Dicite filiæ Sion*. ℟. *Ecce Salvator tuus venit*; ad ſecundum Reſponſorium, *Ecce Salvator tuus venit, & opus eius coram illo, præparate viam, planum facite iter*. ℣. *Qui reminiſcimini domum ne taceatis, & ne detis ſilentium ei: præparate*; pro tertio Reſponſorio, *Salva nos Deus Salvator noſter, & congrega nos ut confiteamur nomini ſancto tuo*, ℣. *Amen* — *Veni Domine Jeſu*. *Ut confit*. *Gloria*.

Pro Antiphonis ad Laudes; *Adhuc unum modicum, & veniet deſideratus cunctis gentibus. Veniens veniet, & non tardabit. Nunc magnificabitur uſque ad terminos terræ, & erit ipſe pax. Tu exſurgens miſereberis Sion, quia venit tempus miſerendi ejus. Præparate vos in occurſum Dei tui Iſrael*. Ad *Benedictus* Ant. *Veniant mihi Domine miſerationes tuæ & vivam*.

In primis Veſperis Feſti Antiphona, *Levate capita veſtra, ecce appropinquat redemptio veſtra. Scitote .... Completi ſunt. Gaudete, iterum dico gaudete. Dominus prope eſt. Adhuc modicum. Qui venturus eſt veniet, & non tardabit*. Pro Capitulo, loco *Apparuit*, quod ſupponit Jeſum Chriſtum veniſſe, *Lauda, & lætare, filia Sion, quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui, ait Dominus*. Zach. 2. Ad primum Reſponſorium Matutini, *Ecce nos venimus ad te, tu enim es Dominus Deus noſter. Vere in Domino Deo noſtro ſalus Iſrael*. ℣. *Utique Domine ego credidi, quia tu es Chriſtus Filius Dei vivi, qui in hunc mundum veniſti*. Ad *Benedictus*, Antiphona, *Per viſcera miſericordiæ Dei noſtri viſitavit nos oriens ex alto, alleluja*, & ſic de pluribus aliis Antiphonis aut Reſponſoriis, quæ de Scriptura S. non ſunt deſumta. Antiphonæ ad Laudes; prima, *Angelus ad Paſtores*: ſecunda, *Facta eſt*: tertia, *Parvulus*: quarta, *Reverſi ſunt Paſtores glorificantes, & laudantes Deum, in omnibus quæ audierant, & viderant*: quinta, *Maria conſervabat omnia verba hæc conferens in corde ſuo*. Ad *Magnificat*, Antiphona, *Magnum pietatis myſterium, Deus manifeſtatus in carne ipſe ſalvum faciet populum ſuum a peccatis eorum*.

CA-

Digitized by Google

CAPUT XV.

De Hebdomada Natalis.

SAncta omnino lætitia, qua Fideles de J. C. nativitate perfruebantur, coegit eos Feſtum hoc plurium dierum ſpatio celebrare, quod uſque ad Feſtum Epiphaniæ producebatur, ut videre eſt a medio uſque ſæculo ſexto in ſecundo Concilio Turonenſi an. 556. quod can. 18. præcepit Monachis, ne hujuſce temporis intervallo jejunarent, propterea quod dies omnes Feſti eſſent: *Inter Natalem Domini, & Epiphaniam omni die feſtivitates ſunt, itemque prandebunt*. Intervallum hoc a Græcis appellatur, *Dodecameron*, quia duodecim eſt dierum, quibus apud Græcos neque jejunium, neque abſtinentia fieri ſolet. S. Aureliani, S. Donati, & Magiſtri Regula c. 45. præſcribit, ut his diebus Officium ſolemniter cantetur, cum *Alleluia*; numquam genua flectantur, & numquam jejunetur. *In Natali Domini uſque ad Epiphaniam Antiphonæ, & Reſponſoria cum Alleluia pſallantur, & genua his diebus non flectantur, neque jejunetur, neque abſtineatur*. In Regula S. Iſidori c. 11. hoc ſervabatur ſolummodo uſque ad Circumciſionem; *A die Natalis Domini uſque ad diem Circumciſionis ſolemne tempus efficere placuit Patribus*. En igitur Hebdomada Natalis a ſexto uſq; ſæculo cognita, ut quædam longo ab inde tempore continuatio Feſtorum. Petrus Damianus opuſc. 15. ſolam excipit Hebdomadam Natalis, *Hebdomada Natalis Domini* . . . . ſicut etiam Petrus Venerabilis, & Guigo in ſtatutis pro Carthuſianis: *Exceptis octo diebus Natalis Domini*. Theodemarus pullos memorat, quos octo hiſce diebus Monachi comedebant. Concilium Aquiſgranenſe ad quatuor tantum illos coercet, tam in Natali, quam in Paſchate.

In Feſtis hac Hebdomada occurrentibus Officium partim erat de Nativitate; primus, & ſecundus Nocturnus erant de Feſto, tertius totus de Nativitate; Laudes erant de Feſto, cum commemoratione Nativitatis, & S. Virginis; Prima & ſexta de Nativitate, Tertia & nona de feſto, Veſperæ de Nativitate, cum commemoratione feſti. In hujus octavæ diebus, quibus nullum occurrebat feſtum, Officium de octava. S. Dunſtanus in concord. nolebat cantari *Te Deum* ad Matutinum: quotidie ad Laudes, & ad Veſperas mutabantur Antiphonæ. E veteri admiſcendi Officium feſti cum Officio octavæ mere id reliquum modo eſt, ut in Dominica infra octavam Nativitatis, Officium fiat partim de Dominica, & partim de Nativitate; & hoc fit etiam in Dominica infra octavam Epiphaniæ, & Aſcenſionis; primus, & ſecundus Nocturnus, & pſalmi tertii Nocturni ſunt de feſto, Evangelium cum Homilia eſt de die occurrente, & tres reliquæ Lectiones de Dominica, cujus legitur Evangelium, & Homilia; aliæ horæ partim de Dominica, & partim de octava.

Antequam Breviario Romano insereretur Officium S. Thomæ, & S. Sylveſtri, repetebatur tribus hiſce poſtremis diebus Officium diei Natalis, treſque hi dies dicebantur, *Dies vacantes*, quod nomen Dominicæ remanſit, quæ appellatur, *Dominica vacans*, propterea quod non extabat Officium proprium de illis diebus, ſicut nondum extat de Dominica, in quo totum Officium noctis uſque ad Lectiones tertii Nocturni eſt de Nativitate; Laudes & Veſperæ uſque ad Capitulum, quod eſt Officium mixtum de Officio Dominicæ, & de officio Nativitatis, duplex officium in unum digeſtum, meritoque appellatum ſemiduplex.

CAP. XVI.

De abſtinentia a carnibus remiſſa in Sabbatis a Natali uſque ad Purificationem.

MOs erat antiquus Romæ Sabbato jejunandi; ſed morem hunc laxantibus poſtea fidelibus. Gregorius Papa

Digitized by Google

Papa VII. an. 1078. generali lege ſancivit, ut abſtinentia Sabbato ſervaretur, exceptis infirmis, & magnis Feſtivitatibus; *Ut quicumque ſe Chriſtianæ Religionis participem eſſe deſiderat, ab eſu carnium die Sabbathi, niſi majore feſtivitate interveniente, vel infirmitate impediente abſtineat*. Neque tamen Decretum hoc communiter ab omnibus obſervatum eſt. Innocentius Papa III. conſultus circa licentiam, qua abutebantur quidam in eſu carnium die Sabbati, reſpondet ſolummodo, Epiſcopum ſervare debere conſuetudinem Eccleſiæ ſuæ. Petrus Cluniacenſis l. 6. ep. 15. conqueritur, quod Religioſi ſui abſtinentiam feria ſexta ſolummodo, & non Sabbato ſervarent; qua de cauſa ſtatutum editum eſt an. 1308. & an. 1458. In ſtatutis Ordinis Præmonſtratenſis, præcipitur pariter abſtinentia a carnibus in Sabbatis anni, immo & Sabbatis a Natali uſque ad Purificationem: *Et in Sabbatis poſt Nativitatem Domini uſque ad Purificationem*. Sabbata igitur habebantur tamquam privilegio diſtincta, & tamquam reliquiæ priſcæ libertatis, qua utebantur Fideles in ieiunando, vel non ieiunando die Sabbati; & hæc tolerantia, ſeu remiſſio in pleriſque Diœceſibus Galliæ reliqua fuit; præſertim in Senonenſi Provincia. Stephanus Poncherius, Epiſcopus Pariſienſis in ſuis Conſtitutionibus Synodalibus an. 1500. id tolerantiam appellat: *Toleramus diebus Sabbatinis carnes comedere a Feſto Nativitatis D. ad Purificationem B. Mariæ*. Euſtachius Bellæus de ea pariter loquitur anno 1557. & Concilium Carnotenſe an. 1526. *Declaramus ad tollendum quorumdam ſcrupulum bonarum mentium, quibus eſt timere culpam, ubi culpa non eſt, ex antiqua conſuetudine obſervari in hac Diœceſi, & Provincia Senonenſi conſuetum eſſe uti carnibus, quotieſcumque dies Purificationis incidit, & evenit die Sabbati* . . . . S. Antoninus ſcribens an. 1459. ait, tempore ſuo Gallos Sabbato carnes comedere conſueviſſe: *In Sabbatis comedere carnes in locis, ubi eſt conſuetudo univerſaliter non comedi, mortale eſt: ſecus ſi conſuetudo patria habet, quod comedantur, ut in Francia*.

CAPUT XVII.

Die 26. Decembris.

Feſtum S. Stephani Protomartyris.

ORdo poſtulare videbatur, ut J. C. Natali, tamquam primo, ac potiſſimo Chriſtianæ Religionis feſto celebrato, inter Sanctorum ſolemnia primum feſtorum omnium collocaretur, nempe feſtum primi Martyris, qui propter Jeſum Chriſtum paſſus eſt; hinc in Oriente ponitur feſtum S. Stephani ſtatim poſt diem Natalem D. in ſermonibus S. Gregorii Nyſſeni, & Aſterii Amaſeæ, Auctorum quarti ſæculi, cum vero Auctores iſti uno prope vixerint ſæculo ante inventionem Reliquiarum S. Stephani, aperte patet, non Reliquias quidem occaſionem præbuiſſe feſto, ſed primi Martyris ordinem, ac dignitatem. S. Gregorius Nyſſenus alludit ad *heri*, *hodie*, ut oſtendat, Diſcipuli feſtum ſtatim ſuccedere feſto Magiſtri: *Quam jucunda lætitiæ ſucceſſio: ecce diem feſtum ex die feſto, & gratiam pro gratia accipimus; heri nos Dominus univerſorum pavit, hodie Domini imitator; ille pro nobis hominem induens, hic pro illo hominem exuens; ille pro nobis faſciis involutus, hic pro illo lapidatus*. S. Aſterius, Epiſcopus Amaſeæ Urbis Ponti, de hoc loquebatur eodem pacto in Sermone in honorem D. Stephani, cujus meminit Photius: diu latuit hic ſermo ſub nomine Procli Conſtantinopolitani; verum poſt Photii teſtimonium Aſterio potius adſcribendus eſt: obſervat igitur, feſtum S. Stephani ſuccedere feſto Nativitatis Jeſu Chriſti: *Feſtus dies feſtum diem excipit: Solemnis celebritas ſolemnem occupat feſtivitatem; Domini Natalem diem ſervi honor continuus premit, heri Salvatorem mundi natum eſſe didicimus; hodie ſtrenuum pugilem cernimus pro illo lapidibus obrutum*; quo quidem abunde ſignificatur,

Digitized by Google

tur, hujus Sancti feſtum a primis uſque temporibus in Eccleſia fuiſſe celebre. In Conſtitutionibus Apoſtolicis diſtinguitur a generali Feſto, quod fiebat de Communi Martyrum: *In die Stephani Protomartyris vacent*: in numero Martyrum inventus eſt ſolus, cui feſtum proprium, ac peculiare tribuatur: & de Sancto, qui ſoli Jeroſolymæ, in qua martyrium ſubiit, convenire videbatur, brevi temporis ſpatio factum eſt Feſtum cunctis Eccleſiis commune, propter ſingularem venerationem illi, quam matris loco colebant, habitam.

Sed quoniam feſtum Nativitatis J. C. celebrabatur in oriente ſexta die Januarii, ſeptima igitur die occurrebat feſtum S. Stephani, quod poſtea ad diem 26. Decembris translatum eſt, quando Nativitati J. C. dies 25. Decembris aſſignata eſt in oriente, ad Eccleſiæ occidentalis exemplum; & hæc dies 26. Decembris illi remanſit, quia dies erat, qua Reliquiæ inventæ die 19. Decembris a Caphargamal, ubi inventæ fuerant, Jeroſolymam translatæ fuere ſolemniter in Eccleſiam Sion, quæ antiquior in Urbe eſt. Caphargamal locus erat, ubi Doctor Gamaliel corpus S. Stephani ſepeliri juſſerat, ibique jacuerat ad annum uſque 415. Utrum vero S. Stephani cultus in occidente ante Reliquiarum translationem invaluerit, ignoratur, neque ulla in Scriptis Patrum reperitur mentio, niſi forte apud S. Auguſtinum ſerm. 322. qui antiquiſſimam in Anconæ Urbe Eccleſiam memorat, S. Stephani titulo dedicatam, quæ ipſo Apoſtolorum tempore ædificata credebatur, occaſione unius cujuſdam ex illis petris, quibus S. Stephanus lapidatus fuerat, quam Fidelis quidam, qui ad ejus martyrium aderat, Anconem detulerat, juxta publicam regionis traditionem. Sed D. Auguſtinus in ſermone primo de S. Stephano diem ejus Feſtum deſignat ſtatim poſt Natalem: *Celebravimus heſterna die Natalem, quo Rex Martyrum natus eſt in mundo; hodie celebramus Natalem, quo primicerius Martyrum migravit a mundo.* Pater hic in ſermone ſecundo eadem ferme repetit; *Poſt heſternam diem, quo Salvatoris nobis nativitas illuxit, etiam hodiernus dies B. Martyris Stephani corona illuſtratur.*

Merito igitur credendum eſt, S. Stephanum fuiſſe primum e Sanctis, cui feſtum in Eccleſia cônſecratum fuerit, quoniam hic cultus incępit a Martyribus, quorum ipſe fuit primus; ſed quoniam ſciri non poterat dies mortis ejus, Jeroſolymæ, ubi Martyrium perpeſſus fuerat, ſtatim cœptum eſt poſt diem Natalem J. C. celebrari feſtum S. Stephani Protomartyris, ſtetitque in Oriente diu poſt Theophaniam die 7. Januarii, uſque ad Translationem Reliquiarum, quæ die 26. Decembris facta eſt; haberi autem in Occidente cœpit poſt diem Natalem, unde in Orientem tranſiit, quando Natalis ab Epiphania ſejunctus fuit, ſtatutumque feſtum Nativitatis J. C. ad diem 25. Decembris. Reliquiarum S. Stephani narratio a Presbytero Luciano ſcripta ſignat expreſſe diem 26. Decembris, qua Jeroſolymam fuere translatæ, non vero 3. Auguſti, qua die Romæ feſtum earum Inventionis celebratur; ſed forſan translatio aliqua Reliquiarum S. Stephani ea die facta Romæ Inventionis nomine inſignita eſt.

Feſtum hoc magna cum ſolemnitate celebrabatur; in pleriſque Eccleſiis poſt Veſperas Nativitatis dicebantur Veſperæ S. Stephani, quarum exordium erat Reſponſorium, tum Hymnus, deinde *Magnificat*, Antiphona, & oratio. In quibuſdam cantor deponebat baculum, qui ſumebatur a Diacono ad ordinandum Chorum; hoc enim die officii faciendi munus Diaconis incumbebat. Apud Joannem Abrincenſem legimus, quod Diaconi cappas ferebant, cantabant Antiphonas, Reſponſoria, & Lectiones; quod Evangelium Matutini canebatur a Diacono, Dalmatica induto, cum candelabro, & incenſo, ſicut in Miſſa; quod duo Diaconi in Dalmatica Chorum agerent, *Te Deum* præcinerent, ac incenſarent Altare; quod canerent etiam Epiſtolam cum Dalmatica, quia hujus S. Martyrium in Epiſtola deſcriptum eſt.

In Ordinibus Romanis varii leguntur modi, S. Stephani Officium celebran-

Digitized by Google

di, in pleriſque Invitatorium eſt *Regem Martyrum*; Duo Nocturni cum Antiphonis, & Reſponſoriis partim propriis, partim de Communi unius Martyris; tertius Nocturnus eſt de Nativitate; Laudes de feſtô cum Antiphonis *Lapidaverunt*, & ſequentibus, quæ hodie dicuntur. Olim dicebantur duæ Laudes, nempe de Sancto, & de Nativitate; & duæ etiam Miſſæ: prima poſt Laudes, quæ erat de Nativitate, *Puer natus eſt* ad Introitum; Evangelium *Exiit Edictum*, quemadmodum in prima Miſſa Natalis.

Reperiuntur in Capitularibus, & in Concilio Moguntino an. 813. quatuor Feſta in Natali: *In Natali D. feſtivitates quatuor*; nempe Natalis, S. Stephani, S. Joannis, & Sanctorum Innocentium. Lanfranchus præcipit, tria hæc feſta celebrari eadem ſolemnitate, qua feſtum Natalis, & Altare iiſdem ornamentis decorari. S. Dunſtanus, & Lanfranchus notant ad Veſperas Antiphonas proprias, non vero illas Natalis, *Tecum principium*. Carthuſiani dicunt Antiphonas de Communi unius Martyris: *Qui me confeſſus fuerit*. Romæ feſtum S. Stephani ſolemne erat; Papa intererat officio, & ſicut in Natali, concionabatur.

Ad Matutinum Pſalmi, Antiphonę, & Verſiculi ſunt de Communi unius Martyris; Officia fieri de Communi cœpta ſunt, antequam propria de Sanctis fierent.

Lectiones primi Nocturni, ab Actibus Apoſtolorum deſumtæ, præſtantiora ejus vitæ geſta referunt. Judæi Gręci, murmurantes, quod eorum Viduæ negligerentur, neque iis diſtribuendi eleemoſynas vel cura aliqua, vel minor quam ceteris deferretur, Fideles erant alienigenæ Græce loquentes, qui de Judæis Hebræis, aut Palæſtinæ indigenis conqueſti ſunt.

Apoſtoli ſeptem ſtatuerunt Diaconos; ad quod alludere videtur s. Joannes in Apocalypſi, loquens de ſeptem ſpiritibus, qui ſunt ante Thronum Dei. Diaconi miniſterio Epiſcopi, qui Jeſu Chriſti perſonam gerit, addicti erant. S. Stephanus Diaconorum primus ordine, & merito habetur; & a ſancto Irenæo l. 3. c. 12. appellatur *Archidiaconus*, ſeu Diaconorum Caput, aut Princeps.

Ut intelligatur, quid eſſet Libertorum ſynagoga, *Quæ dicitur Libertinorum*, ſcire oportet, plures extitiſſe Jeroſolymæ ſynagogas, juxta diverſitatem Regionum, a quibus componebantur; qui Liberti ſunt appellati, filii erant eorum, qui a Romanis in captivitatem ducti, libertate poſtea donati fuerant.

Ad ſecundum Nocturnum, s. Fulgentii teſtimoniis cernimus, omni tempore alluſionem fuiſſe factam ad hujus Feſti cum Feſto Natalis occurſum. S. Fulgentius Ruſpenſis in Africa Epiſcopus deſignatus eſt circa an. 504.

Ad tertium Nocturnum, Evangelium optime feſto congruit; loquitur enim de morte, & martyrio Abel Juſtorum primi, & de Prophetis, quos Judæi lapidaverant; ob eamdem namque cauſam Judæi lapidibus s. Stephanum obruerunt, ob quam & Prophetas lapidaverant, quia nempe eiſdem paria exprobraverant.

In Homilia s. Hieronymus mentionem facit Evangelii, quo utuntur Nazaræni; hæc erat ſecta peculiaris Chriſtianorum, qui judaizabant, recepta Circumciſione, & antiquis Legis cœremoniis: Evangelium habebant peculiare Hebraice conſcriptum, quod S. Hieronymus ſæpe citat; Eccleſia vero neque recepit, neque novit. Juxta illud Evangelium Zacharias ille nominabatur filius Jojadæ, non Barachiæ; quo factum eſt, ut crederetur Joas duo diverſa nomina habere potuiſſe, & Barachiæ nomen non fuiſſe proprium, ſed cognomen, quo Pontificis illius virtus ſignificaretur; nam Barachia *Benedictus Domini* dicitur. Inde etiam elucet, tempore D. Hieronymi Hiſtoriam quamdam extitiſſe apocrypham de Zacharia patre S. Joannis Baptiſtæ, narrantem, quod propterea occiſus ſit a Judæis, quia Salvatoris prædicaverit adventum.

Reſponſoria primi, & ſecundi Nocturni de Scriptura ſunt, ſicut Antiphonæ

Digitized by Google

phonæ ad Laudes . Reſponſoria vero tertii Nocturni ſunt humanæ compoſitionis , & alterius Auctoris : procul dubio inſerta ſunt , aut compoſita , quum antiquus exolevit uſus mentionem faciendi de s. ſtephano in primo tantum & ſecundo Nocturno , & tertium dicendi de Nativitate ; quando igitur Reſponſoria Feſti inducere voluerunt , ea quæ nunc extant , compoſuere , eo fortaſſe tempore , quo jam obſoletum erat Divino officio nihil inſerere , quod non eſſet a ſcriptura deſumtum : in his Reſponſoriis prædicabiles quædam inſunt ſententiæ , quæ videntur a ſermonibus quibuſdam ſumtæ ; poſſentque ſumi etiam aliæ a Cluniacenſibus , aliiſve novis Breviariis .

Collecta eſt antiquiſſima , & antiquorum Feſtorum ſtylo compoſita , hiſtorico quodam more , non precationis modo ; ut videre eſt in tribus Feſtis Natalis , in feſto ss. Petri , & Pauli , Nativitatis s. Joannis , & s. Laurentii, quæ Romę Feſta ſunt antiquiora .

CAPUT XVIII.

Die 27. Decembris.

Feſtum S. Joannis Evangeliſtæ.

PEculiaria Apoſtolorum , ac Martyrum Feſta in Oriente habuiſſe principium nemo poteſt inficiari . A quarto uſque ſæculo feſtum s. ſtephani in Jeroſolymitana , Cappadociæ , aliiſque Eccleſiis jam vidimus . S. Gregorius Nyſſenus in funebri oratione in honorem s. Baſilii aſſerit , quod ſaltem in Eccleſia ſua poſt Feſtum Natalis Feſta s. ſtephani , s. Petri , s. Jacobi , s. Joannis , s. Pauli , & s. Baſilii celebrarentur . En igitur ſex dies Feſti Natalem ſubſequentes , & quomodo hæc Hebdomada feriata erat . *Præclarum Deus hiſce noſtris Anniverſariis feriis , quas certa quadam ſerie per iſtos dies jam celebravimus , ac rurſum celebramus , impoſuit ordinem . . Igitur eas quæ hanc conſequuntur numerari ; ſunt autem hi , Stephanus , Petrus , Jacobus , Ioannes , Paulus , deinde Baſilius.* Ita ut dies craſtinus s. ſtephani s. Petro conſecraretur , poſterior s. Jacobo , & ſubſequens s. Joanni ejus fratri . Ad imitationem igitur orientalium Latini quoque feſto Natalis tot alia ſanctorum feſta addidere ; & cum Romæ feſtum ss. Petri & Pauli diei eorum mortis , quam die 29. Junii contigiſſe norant , affixum eſſet , ita poſt Feſtum s. ſtephani feſtum s. Jacobi , & s. Joannis fratris ejus collocari placuit , ut cernimus in aliquibus ordinibus Romanis , & in Sacramentario quodam Gallicano ævi Regum primæ ſtirpis , ubi habentur Lectiones , & Miſſa pro feſto horum duorum Apoſtolorum : *Miſſa in Natale Apoſtolorum Jacobi , & Joannis* ; Epiſtola vero eſt de obitu s. Jacobi , in Actibus Apoſtolorum relato , & Evangelium , petitio uxoris Zebedæi pro filiis ſuis apud S. Matthæum . In cunctis hujus Miſſæ precationibus duo illi Apoſtoli ita nominantur , ut , ſicuti s. ſtephanus , quia primus erat Martyr , Natalis feſtum ſtatim ſubſequebatur , ita etiam poſt s. ſtephanum coleretur s. Jacobus , quod primus poſt s. ſtephanum Martyr eſſet ; & cum eo s. Joannes ejus frater conjungebatur . Poſtquam vero translatio Reliquiarum s. Jacobi ad 25. diem Julii feſtum hujus Apoſtoli immobile , ac perpetuum reddidit , remanſit in Natali feſtum s. Joannis fratris ejus , cui etiam Officium proprium ſtatutum eſt . Epheſi , ubi mortuus eſt , feſtum habebatur ſingulare . In Concilio Epheſino duæ extant hujus ſancti Panegyricæ orationes , a s. Cyrillo Alexandrino , & Theodoro Ancyrano habitæ , ut ex titulo colligitur , die s. Joannis Evangeliſtæ ; ſed cum Concilium poſtremis Junii diebus celebratum ſit , nonnulli credunt , hoc ſancti Joannis Evangeliſtæ feſtum una cum feſto ſancti Joannis Baptiſtæ die 24. Junii fuiſſe celebratum . Græci hodie præcipuum ſancti Joannis Evangeliſtæ feſtum celebrant die 26. ſeptembris , quam diem eſſe autumant mortis ejus . In Regula Chrodogangi

Digitized by Google

an. 783. Metenſis Epiſcopi feſtum s. Joannis poſt feſtum s. ſtephani deſignatum eſt .

In Officio hodierno illud antiqui moris retentum eſt dicendi in feſto unius Apoſtoli, de Communi Apoſtolorum ; omnium enim Feſta primitus in Communi celebrata ſunt, & poſtquam ſingula per annum diſtributa fuerunt, in Feſto unius Officium fieri volunt univerſorum. Antiphonæ, Pſalmi, & Verſiculi ſunt de Communi, pleraque ex Reſponſoriis ſententiæ ſunt prędicabiles e Patrum Sermonibus decerptæ . In primo & quinto repetitur, S. Joannem fuiſſe Virginem, eique propterea a Jeſu Chriſto Matrem Virginem commendatam ; quod a S. Hieronymo deſumtum eſt . Alia quoque a Cluniacenſibus , aliiſque novis Breviariis depromi poſſent .

Ad primum Nocturnum legitur initium primæ Epiſtolæ hujus Apoſtoli, & æquum eſt, ut die eidem ſacro ejus Epiſtola legatur. Quo loco, aut tempore ſcripta ſit, ignoratur ; a S. Auguſtino, aliiſque veteribus citatur titulo Epiſtolæ ad Parthos : nempe ad Judæos in Perſia diſperſos inter Tigrim & Indum ; & in ea probat Joannes, Jeſum Chriſtum veram habuiſſe carnem, non apparentem, idque probat ſenſuum teſtimonio, ad exemplum Jeſu Chriſti, qui eorumdem teſtimonio uſus fuerat, ut veritatem reſurrectionis Apoſtolis perſuaderet.

In Lectionibus ſecundi Nocturni docet S. Hieronymus, S. Joannem Evangelium ſcripſiſſe, rogatum ab Aſiæ Epiſcopis, ut Cerinthum & Ebionitas confutaret, qui Jeſum Chriſtum purum hominem affirmabant, neque habuiſſe principium, antequam a Virgine naſceretur. S. Joannes divinitatem Jeſu Chriſti confirmat, declarans ab initio Evangelii ſui, quod Jeſus Chriſtus erat Verbum Dei; in illis S. Hieronymus de Ebionitis loquens ſignat eos tamquam Sectam hoc nomine vocatam, non vero quod illius Auctor nominaretur Ebion, Veteribus omnino incognitus : *Nunc Ebionitarum dogma conſurgens* : Apocalypſim præterea, quamvis e Veteribus aliqui dubitaverint an eſſet S. Joannis Apoſtoli, ab hoc conſcriptam fuiſſe non dubitat S. Hieronymus. Liber hic exaratus eſt in modum Epiſtolæ miſſæ ad ſeptem Eccleſias Aſiæ, quas S. Joannes regebat. Docet inſuper S. Hieronymus, ætate ſua Commentaria extitiſſe S. Juſtini, & S. Irenæi in Apocalypſim : quæ ætate noſtra deſiderantur. Apparet etiam in his Lectionibus, S. Joannem poſtremos vitæ ſuæ annos in Aſia Minori tranſegiſſe, atque Epheſi commoratum, uſque ad Trajani imperium vixiſſe, ſub quo mortuus eſt, anno Dom. ut creditur, 107. nonageſimum annum agens. Quin igitur S. Joannes Epheſi mortuus fuerit, dubitare merito nemo poteſt. Hoc etiam a Polycrate Epheſino Epiſcopo ad Victorem Papam ſcribente obſervatum fuit ; atque etiam a Tertulliano, qui addit fruſtra ſperatum fuiſſe, Joannem non moriturum, cum Henocho tantum & Eliæ privilegium hoc Scriptura reſervaſſet, ut morte transferrentur immunes, quamvis translatio iſta nonniſi mors videatur diutius prorogata : *Obiit & Joannes quem in Adventum Domini remanſurum fruſtra ſpes erat* . S. quoque Joannes Chryſoſtomus hom. 26. in ep. ad Hebr. loquitur de tumulo & Reliquiis S. Joannis ; & in Concilio Epheſino plura extant teſtimonia de S. Joannis morte, quæ Epheſi contigit, deque Eccleſia ſuper ejus tumulum ædificata : & quamvis S. Auguſtinus Tract. 124. in Joan S. Joannem non ſecus ac reliquos Apoſtolos obiiſſe crediderit, eos tamen non improbat, qui vivum adhuc exiſtimant, propter ebullitionem terræ, qua corpus ejus tegitur, quaſi adhuc tumulo reſpiraret : quod quidem tunc fieri ſine ulla dubitatione teſtabantur : *Eſt qui aſſerat Joannem adhuc vivere, atque in illo ſepulchro ejus, quod eſt apud Epheſum, dormire eum potius, quam mortuum jacere contendat. Aſſumat in argumentum, quod illic terra ſenſim ſcatere, & quaſi ebullire videatur, atque hoc ejus halitu fieri . . .* Obſervat Gregorius Turonenſis de glor. Mart. l. 1. c. 36. miraculum, de quo loquitur S. Auguſtinus, ad ſua uſque tempora perduraſſe, affirmatque pulverem illum ſpeciem quamdam mannæ farinæ ſimilem fuiſſe.

Digitized by Google

Ad tertium Nocturnum legitur Evangelium, in quo Jeſus Chriſtus prædicit fore, ut eum S. Petrus ſequatur per martyrium, & S. Petri martyrio S. Joannes ſuperſtes ſit. In Homilia S. Auguſtini in hoc Evangelium Petrus & Joannes tamquam exemplar activæ & contemplativæ vitæ repræſentantur. In Miſſa dicitur Præfatio de Nativitate, non vero de Apoſtolis, ut oſtendatur, quod Feſtum & Miſſa Natalis continuabatur, antequam Feſta illa omnia Natali inſererentur, & quod poſt eorum inſtitutionem, in iis de Officio Natalis quam plurimum poterat miſcebatur.

Mediolani dicuntur primæ Veſperæ S. Joannis poſt ſecundas S. Stephani; in quibuſdam Eccleſiis duæ reperiuntur hac die Miſſæ, ſicut in magnis ſolemnitatibus; prima in nocte, vocaturque *Miſſa Vigiliæ*, quæ Romæ dicitur in Vigilia Apoſtolorum, *Ego ſicut oliva*; & ſecunda poſt Tertiam, *In medio*. Joannes Abrincenſis obſervat, in hac ſecunda Miſſa Presbyteros omnes planetis indui ſolitos, quod S. Joannem Patronum dicerent ſuum, quemadmodum Diaconi S. Stephanum, & juniores Clerici SS. Innocentes dicebant; obſervat etiam, primam Miſſam, quæ dicebatur, fuiſſe Miſſam ejus Vigiliæ, qua neque jejunari potuerat, neque Miſſa dici ob S. Stephani feſtivitatem.

Apparet etiam, hac die in pluribus Eccleſiis poſt Veſperas Stationes fieri ſolitas ad Fontes, ut fit in Paſchate, quod Romæ quoque fiebat, ubi tres habentur Stationes; prima ad S. Joannem Lateranenſem, quæ diurna eſt; ſecunda ad Fontes Baptiſmi illius Eccleſię, *ſecunda Statio ibidem ad Fontes*; & tertia ad S. Andream.

CAP. XIX.

Feſtum Fatuorum.

IN Turonenſi Eccleſia S. Martini in Veſperis S. Joannis ad *Magnificat*, cum ad Verſiculum *Depoſuit* ventum erat, Cantor deponebat baculum, dabatque juniori clerico, qui tunc incipiebat Chorum regere uſque ad finem Officii poſterioris diei; ſed quoniam tali miniſterio abutentes Pueri, atque Epiſcopum imitantes dabant benedictionem, geſtabant mitram, unde commeſſationes & convivia, querelæ & jurgia, ſpectacula etiam & Populi riſus conſequebantur, Concilium Copriniacenſe can. 12. anno 1260. choreas & tripudia in die SS. Innocentium abolevit, moremque pariter tali die perſonas eligendi, quibus Epiſcopi nomen imponeretur. Concilium Conſtantienſe, & præcipue Baſileenſe ſeſſ. 21. nova hujuſmodi monſtra proſcripſit, quæ die Innocentium fiebant in Eccleſia, choreas ſcilicet, & profanos larvales jocos: *Turpem illum abuſum in quibuſdam frequentatum Eccleſiis, quo certis anni celebritatibus nonnulli cum mitra, baculo, ac veſtibus Pontificalibus, more Epiſcoporum benedicunt, alii ut Reges aut Duces induti, quod Feſtum Fatuorum vel Innocentium ſeu Puerorum in quibuſdam regionibus nuncupatur; alii larvales & theatrales jocos, alii choreas & tripudia marium & mulierum facientes, homines ad ſpectacula & cachinnationes movent; alii commeſſationes & convivia ibidem præparant. Hæc S. Synodus deteſtans ſtatuit & jubet* . . . . . Contra hujuſmodi mimicas ſcurrilitates extant Gerſonis Sermones, quibus vehementer invehitur in talia ſcandala, damnatque morem cæremonias noſtras imitandi per Pueros, qui Epiſcopi perſonam induerent, Dignitatum uſurparent titulos, loca occuparent Miniſtris deſtinata. Feſtum hoc, *Feſtum Fatuorum* appellabant. Hujus meminit Durandus l. 2. c. 42. qui ait, tale Feſtum durare ſolitum a Natali uſque ad Epiphaniam; alii hoc Feſtum celebrabant die S. Stephani, nempe Diaconi; alii die S. Joannis, nempe Presbyteri. Quidam hujuſce Feſti Ritum approbare voluerunt per Sermonem S. Bernardi, qui loquens de Proceſſione Purificationis aſſerit primos futuros noviſſimos, & noviſſimos evaſuros primos; verum S. Pater affirmat id tantum, quod etiam hodie in uſu eſt, nempe ut juniores in Proceſſionibus procedant primi; quod qui-

Digitized by Google

quidem nullam habet ad illas ſcurrilitates relationem. Apud S. Bernardum reperitur Feſtum Innocentium, tamquam conſtituens quartam ſolemnitatem Natalis: *De quatuor ſolemnitatibus continuis, ſcilicet Nativitatis D. & SS. Stephani, Ioannis & Innocentium.*

CAP. XX.

Die 28. Decembris.

Feſtum SS. Innocentium.

INnocentium Martyrium ita refertur in Evangelio; Herodem nempe Nativitate J. C. perterritum, cum vidiſſet ſe illuſum a Magis, qui ad eum adorandum profecti nequaquam revertebantur, ſtatuiſſe occidere infantes omnes a bimatu & infra, ſc. qui ante Stellæ apparitionem nati erant, ne ille, quem timebat, a cæde eſſet immunis.

Veterum plerique Patrum de Feſto Natalis, & Epiphaniæ loquentes, horum Infantium Martyrium extulerunt. Eos S. Irenæus appellat J. C. Martyres, ab eo præmiſſos in Regnum ſuum, tamquam ſpolia, tenebrarum Principi erepta: *Bene ſortiti illo tempore naſci, ut eos prætermitteret in regnum ſuum; ipſe infans cum eſſet, infantes hominum Martyres propter Chriſtum.* S. Gregorius Nyſſenus præclarum pariter eorum elogium texit in Sermone Natalis; & S. Chryſoſtomus in expoſitione S. Matthæi non dubitat, quin Innocentes, cum pro Chriſto mortui fuerint, magnam a Chriſto remunerationem acceperint. Prudentius magnificum & elegantiſſimum Hymnum in eorum laudem compoſuit una cum Hymno Epiphaniæ. Origeni tribuuntur Homiliæ quædam in varios Evangelii textus, & in tertia loquitur de Martyrio Innocentium, eorumque Feſto, tamquam antiquiſſimo, tunc cum Homilia illa dicebatur: *Bene SS. Patres eorum memoriam celebrari mandaverunt ſempiternam.* Verum has Homilias legentibus non ſolum patet, eas non eſſe Origenis, ſed non poſſe eſſe niſi Auctoris Latini: ſcatent enim battologiis, antithetis, verborum luſibus, Synonymis & alluſionibus, quæ quidem aperte indicant Latinam linguam, qua fuere compoſitæ. Tantum etiam abeſt, quod veteris alicujus Auctoris Latini ſint, ut ex eo, quod ibi dicitur de Feſto Innocentium, conſtet poſt octavum tantummodo ſæculum editas fuiſſe, cum antea Feſtum illud Eccleſiæ fuerit incognitum. Minus etiam probari poteſt, Infantes iſtos non ſolùm habuiſſe Feſtum, ſed etiam Octavam tempore S. Auguſtini, propterea quod in Catalogo Sermonum illius Patris, per Poſſidium allato, non deſint qui Octavæ Infantium titulo inſcribantur: *De Octavis Infantium Tractatus duo.* Hæc procul dubio erat Octava Paſchatis, & Infantes ii erant novi Baptizati, qui veſtem candidam per octo dies deferebant, nec ullùs proculdubio extat S. Auguſtini de Feſto Innocentium Sermo: quique ejus nomine inſcribuntur, Sermones ſunt ſuppoſititii; neque de Infantibus Pater ille loquutus eſt, niſi in Inſtructione ad Cathecumenos l. 3. quodque de iis dixit, nullam habet ad eorum Feſtum relationem; ſed occaſione expoſitionis in Evangelium S. Matthæi eorum martyrium relatum eſt.

Editum eſt ætate noſtra Kalendarium Carthaginenſe, quod inter reliqua omnia, quæ in lucem prodiere, creditur antiquiſſimum, & quinto aut ſexto ſæculo exaratum: ibi de Innocentium Feſto ſermo eſt, quod S Stephani Feſtum ſequebatur, *Sanctorum Infantium quos Herodes occidit*: quod ſuadere poſſet, Feſtum hoc non ſecus ac Feſtum S. Stephani, ortum in Africa duxiſſe, unde Romam, deinde in Galliam tranſierit; habentur enim quatuor Feſta Natalis in Regula Crodogangi Metenſis Epiſcopi c. 74. *In ſolemnitatibus præcipuis, ideſt Natali . . . . In Sanctorum Feſtivitatibus, ideſt S. Stephani, S. Ioannis Evangeliſtæ, & in Feſtivitate Infantium.* Ad credendum autem, Feſtum hoc in Africa incepiſſe, ſicut Feſtum S. Stephani, & duo hæc Feſta celebrari conſueviſſe poſt Natalem, induci poſſem ex eo, quod apud S. Fulgentium, qui circa 530. annum mor-

Digitized by Google

mortuus eſt, reperitur poſt Sermonem Nativitatis J. C. Sermo S. Stephani primi Martyris, & deinde Sermo de Epiphania, ſive de morte Innocentium, & adoratione Magorum; ſicut etiam Prudentius panxit Hymnum de Innocentibus poſt Hymnum de Epiphania; perinde ac ſi cœpta eſſet Commemoratio de his Infantibus fieri in Officio Epiphaniæ, a qua poſtea ſeparati, & Natali conjuncti fuerint, veluti ut ad Chriſti cunas cogerentur ii, qui primi poſt Chriſtum natum paſſi eſſent.

Antequam Officium Innocentium percurramus, obſervandum eſt, diu quæſitum eſſe, cur hoc Officium lugubre ſit; neque in eo dicatur *Te Deum* ad Matutinum, neque *Gloria in excelſis* ad Miſſam, neque *Alleluja*. Amalarius l. 4 Offic. affirmat, ætate ſua in quibuſdam tantum Eccleſiis Officium hoc lugubri ritu celebratum eſſe, ſed in Monaſteriis dictum *Gloria in excelſis*, ad Miſſam, & *Te Deum* ad Matutinum; neque alia de cauſa ſublatum fuiſſe *Gloria in excelſis*, & *Alleluja* in Sacramentario S. Gregorii, niſi quia in Evangelio planctus Rachel memoratur, *Ploratus & ululatus*; non vero ſublatum *Gloria Patri* ad Reſponſoria, neque *Te Deum* ad Matutinum; *a quarumdam Eccleſiarum Clericis non dicitur Gloria in aliis Reſponſoriis, nec Hymnus Te Deum, Monachis vero conſonum videtur non prætermittere .... In authentico Gregoriano Alleluja, & Gloria in excelſis tantum tollitur, propter luctum matrum in Evangelio, Vox in Rama*. Ita Romæ tunc non eſt omiſſum *Te Deum*, quamvis non diceretur *Gloria in excelſis* ad Miſſam; ſed poſt duodecimum Sæculum facta Rubrica de non dicendo *Gloria in excelſis*, quando non dicitur *Te Deum*, ſublatum eſt *Te Deum* etiam ad Matutinum. Probat Amalarius, dici debere *Te Deum* in hoc Feſto, quia ad Laudes dicitur Pſalmus lætitiæ: *Dominus regnavit*, *Jubilate*: quo docemur, a Septuageſima uſque ad Paſcha ideo non dici duos hoſce Pſalmos ad Laudes, quia dictum non eſt *Te Deum* ad Matutinum. Amalarii locus oſtendit, Officium Innocentium ab origine ſua nihil habuiſſe lugubre. Hoc invectum poſtea in aliquibus tantum Sæcularium eccleſiis; Monachi enim ſemper veterem ritum retinuere: & Romæ etiam nihil videbatur lugubre niſi in Miſſa propter Evangelium, quod loquitur de ploratu. Quin etiam, ſi hoc feſtum inciderit in Dominicam, nullum demitur lætitiæ ſignum; & in Octava pariter dicitur *Te Deum*, & *Gloria*. Udalricus in conſuetudinibus Cluniacenſibus docet, ſervatum fuiſſe ibi antiquum uſum Monachorum, de quo loquitur Amalarius, dictumque *Gloria in excelſis* & *Alleluja* ad Miſſam: *In Natali Innocentium quod aliæ Eccleſiæ non cantant Gloria in excelſis, nec Alleluja, hoc minime curatur a nobis*.

Præter Amalarium quæſiere Scriptores alii, cur hoc Officium lugubre ſit. Micrologus c. 36. aſſerit, Innocentes, quamvis martyrium paſſi ſint, gloriam tamen poſt eorum mortem non eſſe adeptos, ſed expectaſſe poſt mortem Chriſti; ideoque eorum octavam, quæ eorum gloriam repræſentat, lætitiæ ſignis in Officio celebrari: *Merito paſſio SS. Innocentium minus feſtive celebratur, quia licet martyrio coronati, nondum tamen ad gloriam, ſed ad infernalem pœnam diſceſſerunt .... Octavam eorum celebramus ....* Ita hoc feſtum habebat octavam undecimo ſæculo. Joannes quoque Abrincenſis quærens, qua de cauſſa hoc Officium lugubre eſſet, ſimile eſſe ait Officio in obitu J. C. in quo multo plura mœroris, & triſtitiæ ſigna oſtendit Eccleſia, quam lætitiæ, & cum pro Chriſto, quem repræſentabant, Infantium quiſque mortuus ſit, idem eſſe affirmat Officium facere mortis Chriſti, ac officium facere Innocentium: *Quia illis occiſis ſit mors Chriſti ſecundum æſtimationem Herodis*. Idem Epiſcopus antiquum ait eſſe morem, *ex more antiquo*, hoc officium quibuſdam triſtitiæ ſignis celebrandi.

In quibuſdam Eccleſiis, nempe in Cabilonenſi, fiebat hoc officium lugubre, ſicut in Paſſione; omiſſo enim *Te Deum*, & *Gloria in excelſis*, omittebatur etiam *Gloria Patri* ad Invitatorium, ad Reſponſoria Matutini, & ad Reſponſoria minorum horarum.

In pleriſque Ordinariis, nempe Lemovi-

movicenſi, Turonenſi, Ebroicenſi, Arelatenſi, Lugdunenſi, Noviomenſi; & aliis hoc officium nihil habebat lugubre.

Neque alia fortaſſe de cauſſa Romę factum eſt lugubre, niſi quia antehac tertius Nocturnus de Nativitate erat, non de Innocentibus; *Te Deum* vero non dicebatur, niſi in Dominicis; ac pręterea neque canebatur hic Hymnus in feſto Innocentium, niſi caderet in Dominicam. Hoc inſuper in Concordia S. Dunſtani reperitur, quod in Hebdomada Natalis non dicebatur neque *Te Deum* ad Matutinum, neque *Gloria in excelſis* ad Miſſam, ut ſcilicet dies infra octavam feſti a die ipſo feſti diſtinguerentur. Hoc idem fieri poterat in duobus feſtis præcedentibus, videlicet S Stephani, & S. Joannis; ſed quando tertius Nocturnus de Officio horum feſtorum proprius aſſignatus eſt, ſtatuerunt *Te Deum* non dicere in Feſto Innocentium, ratione ab Amalario allata lacrymarum Rachel, de quibus loquitur Evangelium, quod ea die legitur ad tertium Nocturnum, & ad Miſſam. En igitur, qua de cauſa decretum eſt, ne diceretur *Te Deum* ad Matutinum, neque *Gloria in excelſis* ad Miſſam.

Hoc die olim Romæ nigris quoque veſtimentis utebantur, & a carnibus abſtinebant, niſi occurreret in Dominica, ut notat Ordo Romani Canonici Benedicti: *Iſto die Romani non comedunt carnes, nec ſagimen, niſi venerit in Dominico die*. Si deprehendi poſſet, quo fundamento ea abſtinentia inniteretur, vera etiam cauſa, ob quam hoc Officium Romæ lugubre fieret, intelligeretur.

In Officio non negligenda eſt Collecta, quæ omnium fere pulcherrima eſt, elegantiſſima, atque optime expreſſa. Hymni ſunt Prudentii, inter Breviarii Hymnos maxime elaborati, poetico lepore admodum illiti, ac præcipue propter vetuſtatem Auctoris ſummopere commendandi. Breviario Romano inſerti ſunt poſt annum dumtaxat 1550.

Nocturnorum Antiphonæ ſunt de Communi Martyrum; ut autem oſtendatur, Officium hoc ab initio de communi fuiſſe, mutata eſt tantum ſecunda Antiphona tertii Nocturni, in qua de Martyribus dicitur, quod tradiderunt corpora ſua in mortem, ne ſervirent idolis; quod quidem aptari Innocentibus non poterat, qui ſine cognitione, & delectu mortui ſunt.

Lectiones primi Nocturni ſunt Jeremiæ, & relationem habent ad Evangelium, in quo ploratus, & lacrymę Rachel memorantur. Obſervandum, quod in Vulgata Prophetæ habeatur ſolummodo: *Vox in excelſo audita eſt*; apud Matthęum vero c. 2. exprimatur nomen proprium loci, nempe Rama, quæ urbs erat Tribus Benjamin. Rachel mater Benjamin inter Rama, & Bethleem ſepulta erat; & quia in Rama Nabuzardanus Judęos omnes transferendos catenis vinciri juſſerat, idcirco Propheta figurate docet, per plorantem Rachel exprimi matres omnes deſolatas earum Tribuum, quæ captivæ educebantur, dolentes eripi ſibi infantes ſuos compedibus vinctos, & in Chaldęam perducendos, abſque ulla redeundi ſpe. S. Matthęus verba reſpexit Jeremiæ, tamquam occiſionis Innocentium prædictionem; quapropter nil melius convenire poteſt, quam Prophetiam legere ad primum Nocturnum, & Prophetię eventum ad tertium.

Reſponſoria ſunt e diverſis Scripturæ locis decerpta, ac præcipue ex Apocalypſi.

Lectiones ſecundi Nocturni non ſunt D. Auguſtini, nec eſſe poſſunt niſi Auctoris VIII. vel IX. ſæculi; ego equidem eſſe credo Bedę, aut Flori Eccleſię Lugdunenſis IX. ſeculo Diaconi. Pariſiis legitur S. Auguſtinus *de Symbolo ad Cathecumenos*, factumque eſt pro Innocentibus Officium proprium, quia cum mortui ſint abſque cognitione illius, pro quo paſſi ſunt, applicari iis officium non poſſe crediderunt, quod ſolis Martyribus convenit, qui voluntarie mortui ſunt pro Chriſto, quem corde, & ore profitebantur.

Ad tertium Nocturnum legitur Evangelium de fuga Chriſti in Ægyptum, & de cæde Innocentium. In Homilia obſervat S. Hieronymus, Prophetiam illam, *Ex Ægypto vocavi filium meum*, in ſeptuaginta Interpretum verſione non

legi,

Digitized by Google

legi, ſed in Hebraicis exemplaribus reperiri, ſcriptamque eſſe in Oſee Propheta, licet a S. Matthęo nulla hujus mentio facta ſit, illam inſuper in perſona Populi Judaici, quem Deus ſalvavit, & eduxit de Ægypto, juxta litteram completam, prophetico ſenſu ad Jeſum Chriſtum referri poſſe, quia in hoc populus ille figurabat Chriſtum. Obſervat etiam Hieronymus, ſepulchrum Rachel juxta Bethleem fuiſſe, & in Evangelio appellari filios Rachel, qui pro Chriſto in finibus Bethleem occiſi fuerant.

Innocentium Officium ſemiduplex tantum erat Durandi tempore, & in aliis Ordinariis a nobis relatis; Pius V. duplex eſſe voluit. Habent etiam officium proprium in Cluniacenſi Eccleſia, & in novis Breviariis; in quibuſdam ad ſecundum Nocturnum legitur S. Auguſtinus *de Symbolo ad Cathecumenos*, in aliis ſermo S. Bernardi de Feſto, aut S. Chryſoſtomi *Homil. 9. in Matth.* In quibuſdam Ordinariis non dicebatur *Credo*, neque dicitur, niſi quia Feſtum hoc occurrit in octava Natalis. In quibuſdam Eccleſiis dicebantur duæ Miſſæ in hiſce Feſtis; prima erat de Nativitate; & ſola octavę Natalis commemoratio fiebat, non aliorum trium Feſtorum. Has duas Miſſas memorant Joannes Abrincenſis, Durandus, & alia pleraque Ordinaria.

CAP. XXI.

Die 29. Decembris.

S. Thomas Cantuarienſis.

Feſtum hoc trium priorum cedit antiquitati; Sanctus enim, cujus diem feſtum colimus, obiit an. 1170. & an. 1173. Sanctorum numero adſcriptus fuit ab Alexandro III. qui poſt feſtum Innocentium Feſtum hoc publice juſſit celebrari.

Oportet autem, ut feſtum hoc ſero Romæ celebratum fuerit, cum in nullis Ordinibus Romanis recentioribus reperiatur; & fortaſſe nonniſi poſt Schiſma, & diſsenſionem in Anglia ortam tempore Henrici VIII. factum eſt, ut Pius V. S. Thomam Breviario Romano adſcribi juberet. Videretur immo, quod cum hoc feſtum ſit Ritus ſemiduplicis, non deberet habere niſi commemorationem in officio de octava Natalis; hoc enim, utpote novem lectionibus conſtans, debet cenſeri ſemiduplex, cumq; ſit Domini Noſtri in concurſu cum feſto unius Sancti ejuſdem ritus, feſtum poſt octavam remittere deberet. In Cluniacenſibus, aliiſque Ordinariis fit hoc die de Nativitate, cum commemoratione tantum S. Thomæ. Primi Nocturni Lectiones ſunt de communi unius Martyris.

Lectiones ſecundi Nocturni ſunt ejus vitæ compendium. Iſte Sanctus cognomine dicebatur *BeKet*; natus eſt Londini an. 1117. & Thomas vocatus, quia in die feſto S. Thomæ Apoſtoli in lucem editus eſt; Cancellariæ munus in Anglia obiit an. 1157. In Senonum Diœceſim venit ad Alexandrum III. Pontificem, qui eum commendavit Guichardo Abbati Pontiniacenſi Ciſtercienſis Ordinis, qui poſtea Archiepiſcopus Lugdunenſis fuit. Pontiniacum eſt in Diœceſi Autiſiodorenſi, quatuor leucis cum dimidio ab Urbe diſtans, eſtque vicus de electione Ternodorenſi. Anno *1167.* Ludovico VII. annuente receſſit in Galliam; rebus deinde compoſitis, antequam rediret in Angliam, Luteriam Pariſiorum veniens ad petendam a Ludovico Rege diſcedendi facultatem, in Abbatia S. Victoris hoſpitio receptus eſt, ubi concionem habuit in octava S. Auguſtini, ibique ejus cilicium aſſervatur adhuc veluti reliquia. S. Dionyſius, cui S. Thomas moriens ſe commendavit, primus fuerat Epiſcopus Pariſienſis, cujus devotio, & ſolemnitas ad extremas uſque Angliæ partes pervaſerat, & plurimarum Eccleſiarum illius Regni patronus erat ac tutelaris. S. Thomas mortuus eſt an. 1170. annum agens ultra 53. quem Alexander III. in Sanctorum numerum ſolemniter retulit feria quarta Cinerum an. 1173. precepitq; idem Pontifex

Digitized by Google

tifex, ejus feſtum ubique poſt Innocentium feſtum celebrari, quod in Anglia inter primæ claſſis feſta in Concilio Exonienſi an. 1287. recenſitum eſt. Scripſere nonnulli, eum mortuum eſſe in die Natalis, ejuſque officium poſt Natalis feſta translatum; quod quidem adnotatum eſt in quodam Kalendario Ciſtercienſis Ordinis, Divione impreſſo an. 1617. Ciacconius in vita Alexandri III mortem ſignat S. Thomæ ad diem 28. Decembris; Breviarium vero ad diem 29. quod magis receptum eſt.

Ad tertium Nocturnum Evangelium legitur de bono Paſtore, cum Homilia S. Joannis Chryſoſtomi de officio, & zelo Paſtorum Eccleſiæ: quæ Homilia a Pio V. hoc loco diſpoſita Pariſiis quoque retenta eſt.

CAPUT XXII.

De Dominica infra Octavam Nativitatis.

HÆc Dominica appellatur, *Dominica vacat I. poſt Natale Domini*: in pleriſque Ordinibus Romanis dicitur prima Dominica poſt Nativitatem, cujus Collecta eſt *Omnipotens . . . . dirige actus*.

Antiphona *Dum medium ſilentium*, adeo repetita a c. 18. Sapientiæ deſumta eſt, per quam nos docet Eccleſia, quod ſicut Deus mediæ noctis tempore populum ſuum ab Ægypti captivitate liberaverat, ita etiam media nocte per Incarnationem Verbi populum ſuum a ſervitute peccati liberavit.

Lectiones primi Nocturni ſunt initium Epiſtolæ ad Romanos: legitur Novum Teſtamentum poſt adventum J. C. Epiſtola hæc ab urbe Corintho ſcripta anno Domini 57. aut 58. prima inter Epiſtolas S. Pauli recenſetur, non juxta temporis ordinem, ſed dignitate urbis & Eccleſiæ Romanæ & pro veritate dogmatum, quæ in ea tractantur. Mos eſt antiquus Romæ legendi Epiſtolas S. Pauli a Natali uſque ad Septuageſimam.

Ad ſecundum Nocturnum Sermo S. Leonis elegantiſſimus eſt, & inter reliquos præſtantiſſimus; legitur etiam Pariſiis.

Ad tertium Nocturnum incipit Officium hujus Dominicæ per Evangelium proprium; in Homilia S. Ambroſius indicat, Virginem non mortuam eſſe martyrem, nec mortem obiiſſe violentam; & per gladium, qui ejus animam pertranſivit, intelligi debere dolorem extremum, quo ejus cor tranſverberatum fuit in morte Filii. In eadem Lectione S. Ambroſius Lectorem remittit ad Librum ſuum de Viduis, ibi quæ de Anna Propheteſſa ſcripſerat, conſulturum.

Dominica hæc a Micrologo cap. 27. vocatur, *Officium dum medium ſilentium*; aitque, ejus officium quotidie repeti uſque ad Epiphaniam, ſi nulla occurrant feſta. Ex Collecta quiſpiam fortaſſe credat, Eccleſiam ad Feſtum Nominis Jeſu reſpexiſſe: *Ut in nomine dilecti Filii tui*.

CAP. XXIII.

Die 31. Decembris.

S. Sylveſter Papa.

IN quibuſdam Ordinibus Romanis feſtum hoc Circumciſionis Feſto ſuccedit; apud Græcos celebratur die 2. Januarii. Apparet, tempore S. Gregorii fuiſſe Romæ Eccleſiam S. Sylveſtri, & in ejus Feſto in eadem Eccleſia S. Gregorium pronuntiaſſe Homiliam, quæ hodierno Officio inſeri potuiſſet. Gregorius Papa IX. decimo tertio ſæculo S. Sylveſtrum retulit in feſtorum numerum, quæ ſanctificanda eſſent; & propterea Hebdomadæ Natalis inſertus eſt, ut ſcilicet ejus Feſtum eo ipſo die celebretur, quo ipſe Sanctus mortuus eſſe creditur; unde patet, ætate illa nonniſi tria Feſta in hebdomada Natalis celebrata. Hodie S. Sylveſtri feſtum in Urbe Roma feriatum eſt poſt Bullam Urbani VIII. an. 1642. editam.

Quoad

Digitized by Google

Quoad Lectiones ſecundi Nocturni ex continent facta, & Decreta S. Sylveſtro tributa, in quo tamen non omnes conveniunt. Obſervandum eſt, quod a tempore uſque Gelaſii Papæ extabant Acta S. Sylveſtri, quæ in quibuſdam Eccleſiis legebantur, licet incertus eſſet Auctor, ut inquit Gelaſius in celebri Decreto contra apocryphas Scripturas.

Ab Hadriano Papa in Epiſtola ad Irenem Imperatricem pro tuendis Imaginibus, & a pluribus ſeptimi, & octavi ſæculi Auctoribus citantur, & afferuntur a Surio; ſed deinde adulterata eſſe, vel jam tum fuiſſe videntur. Non ait Gelaſius ſe ea legiſſe, ſed ſibi nuntiatum eſſe a quibuſdam legi. Quæ ex his deprompta in iis lectionibus referuntur de Baptiſmo Conſtantini, a nonnullis recentioribus Criticis vocantur in dubium.

Legati a S. Sylveſtro ad Concilium Nicænum miſſi proprio nomine in Lectione non ſunt vocati; erant autem Vincentius, & Vitus aut Vito, ambo Presbyteri. Vincentius fuit deinde Epiſcopus Capuæ. Oſius quoque Epiſcopus Cordubenſis perſonam Pontificis gerere juſſus, cum primus appareat in ſubſcriptionibus, præſediſſe creditur, tamquam Legatus S. Sylveſtri.

Quod vero attinet ad Concilium, quod in quinta Lectione dicitur a S. Sylveſtro congregatum Romæ, in quo pro confirmatione Concilii Nicæni interfuerint ducenti octoginta quatuor Epiſcopi, illud aliquibus ſuſpectum eſt, utpote toti antiquitati incognitum, & cujus nemo veterum uſpiam meminerit.

Sexta Lectio Decreta refert S. Sylveſtro tributa. Habetur in primo Concilio Toletano an. 400. can. 1. ab omnibus receptum eſſe, ut a ſolo Epiſcopo Chriſma conficiatur, nec ab alio umquam conficiendum ſit. Legitur apud Innocentium I. Ep. 1. c. 3. poſſe quidem Presbyteros baptizare, & baptizatos ungere oleo ab Epiſcopo conſecrato, ſed Baptizatorum linire frontem ſolis Epiſcopis permiſſum eſſe. Quoad Dalmaticam, quæ ab hoc Pontifice Diaconis conceſſa dicitur in Sacrificio Miſſæ, S. quoque Iſidorus de Dalmatica loquens ait, ejus uſum a Dalmatia, unde nomen ſumſit, invectum eſſe, & hujuſmodi ornamentum jamdiu deſtinatum Diaconis Eccleſiæ Romanæ.

Decretum præcipiens, ut in lineo velo Sacrificium Corporis Chriſti conficeretur, ad repræſentanda ſudaria, in quibus poſt mortem involutus eſt, obſervatum legimus apud S. Optatum, qui ait lib. 5. in uſu fuiſſe linteo operire Altare tempore Sacrificii; & apud S. Iſidorum Peluſiotam, qui ait l. 1. ep. 123. Altare, vel Sanctam Tabulam linteo cooperiri conſueviſſe, ad repræſentandum illud, in quo J. C. ſepultus eſt: verum apud Gregorium Turonenſem l. 7. c. 32. & alios altaria reperiuntur holoſerico cooperta; & Anaſtaſius Bibliothecarius, qui primus omnium Decretum illud S. Sylveſtro adſcribit, teſtatur, ſuis quoque temporibus fuiſſe Eccleſias, quarum Altaria holoſerico operirentur.

Regula præſcribens obſervari interſtitia in Sanctis Ordinibus ſuſcipiendis habetur etiam in Pontificibus Siricio, Innocentio I. Zozimo, Cæleſtino I. & Gelaſio.

Quoad feriarum nomen, quo hebdomadæ dies diſtincti ſunt, de eo ſæpius loquitur etiam Tertullianus. Omiſſum eſt Romæ Concilium Arelatenſe, quod hoc Pontifice habitum eſt, non autem omiſſum in Breviario Pariſienſi, in quo ſumma habetur Epiſtolæ hujus Concilii ad S. Sylveſtrum miſſæ; optant Concilii Patres præſentiam Pontificis, ut cum illis judicet, *Te pariter nobiſcum judicante*: ſit digna, & honorifica S. Sedis mentio: *Ubi Apoſtoli quotidie ſedent, & cruor ipſorum ſine intermiſſione Dei gloriam teſtatur*.

Officium S. Sylveſtri erat tantum ſemiduplex ante Pium V. qui duplex fecit; & ex antiquo ritu hoc illi reliquum fuit, ut nulla de eo fiat commemoratio in primis Veſperis Circumciſionis; nam juxta noſtras Rubricas nulla fit commemoratio Feſti ſemiduplicis in primis veſperis Feſti ſecundæ claſſis, ſed tantum feſti duplicis. Ex quo patet, quod non fiebat Feſtum S. Sylveſtri in hebdomada Natalis. A Carthuſianis officium fit de octava cum commemoratione tantum S.

Digitized by Google

Sylveſtri. In Eccleſia S. Dionyſii in Gallia transfertur ad diem ſecundam Januarii. In Breviario Cluniacenſi tranſlatum eſt ad tertiam diem. Pariſiis fit commomemoratio S. Columbæ Virginis, martyrium paſſæ in Senonum Urbe ſub Aureliano, anno, ut creditur, 273. vel, ut alii arbitrantur, an. 259. ſub Valeriano, ſiquidem Aurelianus, Provinciæ Senonenſis juxta illos Præfectus, poſtea fuit Imperator. S. Audoenus in vita S. Eligii c. 30. Eccleſiam memorat S. Columbæ, quæ Pariſiis erat, nec amplius exſtat; in qua Sancta illa colebatur Pariſiis circa ſeptimum ſæculum. Ejus tumulum ornavit S. Eligius in propria Senonenſi Eccleſia, quæ celebris Abbatia facta eſt.

Ad tertium Nocturnum legitur Evangelium *Sint lumbi* de Communi Confeſſoris non Pontificis, quod fit etiam Pariſiis in die S. Marcelli Pariſienſis Epiſcopi. In Feſto vero S Sylveſtri Pariſiis legitur Evangelium de Feſto S. Petri, *Venit Jeſus in partes Cæſareæ*, cum Homilia S. Hilarii, quæ Petrum ſummopere commendat, eumque appellat fundamentum Eccleſiæ, & quod ille decernit in terris, ait decretum eſſe & in cęlis: *Terrena ejus judicia cęleſtia ſunt*.

CAP. XXIV.

Kalendis Januarii.

Feſtum Circumciſionis, ſive Octavæ Nativitatis.

Dies iſte, ſi juxta veterem, primumque ritum conſideretur, in Eccleſia Occidentali jejunio, & pœnitentiæ ſacer erat, ad profanas, quæ apud Ethnicos ea die invaluerant, conſuetudines, quæ Kalendæ Januarii vocabantur, expiandas. Vigebat enim effræni libidinum, commeſſationum, aliorumque exceſſuum licentia perquam corruptus ſtrenas dandi, & accipiendi mos; ad quem evertendum S. Auguſtinus Serm. 7. in append. eleemoſynam, & jejunium commendabat: *Acturus es celebrationem ſtrenarum ſicut paganus, luſurus alea, inebriaturus te. Dant illi ſtrenas, date vos eleemoſynam; advocantur hi cantionibus luxuriarum, advocate vos ſermonibus Scripturarum; currunt illi ad Theatrum, vos ad Eccleſiam, inebriantur illi, vos jejunate. Si hodie non poteſtis jejunare, ſaltem cum ſobrietate prandete.*

Diu autem viguiſſe apparet hanc corruptelam, contra quam invehunt S. Petrus Chryſologus, S. Maximus Taurinenſis, S. Fulgentius, & S. Eligius; ſecundum Concilium Turonenſe an. 567. præcipit ea die jejunari, & Miſſam tantum Circumciſionis præſcribit, quæ ante horam tertiam celebranda erat, ſicut in diebus minoris jejunii: *Patres noſtri ſtatuerunt privatas in Kalendis Januarii fieri Litanias, & hora octava in ipſis Kalendis Circumciſionis Miſſa Deo propitio celebretur*. Quartum Concilium Toletanum an. 633. abſtinentiam ea die præſcribens cantari vetat *Alleluia* in officiis Eccleſiæ: *Kalendis Januarii, quæ propter errorem gentilitatis aguntur, omnino alleluia non decantabitur*: quod Concilium nequaquam loquitur de officio Circumciſionis, quemadmodum nec S. Iſidorus, qui l. 1. offic. c. 40. ait, Eccleſiam Kalendis Januarii inſtituiſſe jejunium propter errorem Ethnicorum, qui Deum ſibi fecerant antiquum Principem Ethnicum, nomine Janum, unde Januarius menſis nomen ſumſit, eiq; hunc diem conſecrarant, ſpectaculis deſtinatum, corruptelę ac perſonarum libidini; Eccleſiam vero idcirco præcepiſſe jejunium, ut homines ex eo cognoſcerent ſceleris gravitatem, quod pro eorum culpa cunctis Eccleſiis jejunii pœna ſtatuta fuiſſet. S. Bonifacius Moguntinus conqueritur etiam ipſe, quod hæc corruptela tolli non potuit, niſi Kalendis Januariis Bacchanalium tempus, quod Quadrageſimam præcedit, fuerit ſubſtitutum.

Kalendis Januariis quando jejunium deſierit, & feſtum cœperit, ignoratur; Joannes Belethus, qui ſub finem duodecimi ſæculi vivebat, nullam ea de re mentionem facit. Odo ſuliacenſis, Epiſcopus Pariſienſis an. 1199. Le-

Digitized by Google

Legati Pontificis auctoritate uſus eſt ad compeſcenda facinora, quæ diebus Circumciſionis, & s. Stephani admittebantur; majoribus diſtributionibus iſtorum dierum Officia cumulavit, ut ſolemniori cultu celebrarentur, *& aliorum Feſtorum ſimpliciter duplicium more*; unde patet, non fuiſſe antea duplicia. Extat etiam Epiſtola Facultatis Theologorum Pariſienſium anno 1444. Epiſcopis Galliæ ſcripta ad extirpandos hujuſmodi abuſus; eaque legitur in fine Operum Petri Bleſenſis.

In Miſſali Gothico habentur hac die duæ Miſſæ, altera Circumciſionis, altera contra idololatrias, quæ ea die patrabantur: *Ad prohibendum ab idolis*; habentur etiam in Gelaſiano. Poſtea vero ex duabus Miſſis una tantum facta eſt ſub titulo Circumciſionis: *Ordo Miſſæ in Circumciſione Domini*; in qua duplex habetur benedictio, altera ante communionem, altera poſt. Hæc ſpectabat ad Miſſam, quæ ad extirpandas Ethnicorum ſuperſtitiones dicebatur, eratque Miſſa jejunii, in qua dicebantur benedictiones poſt Communionem. Prima hujus Miſſæ Epiſtola eſt Iſajæ 44. *Hæc dicit Dominus Redemtor tuus*. Secunda eſt s. Pauli 1. Cor. 10. 14 *Fugite ab idolorum cultura*. Evangelium eſt circumciſionis: ita in hac Miſſa duo Eccleſiæ vota continebantur. Secunda Epiſtola errorem Ethnicorum reſpicit, ſicut etiam collecta: *Omnipotens .... tu nos convertens vivifica, & quos error Gentilitatis involvit, agnitionis tuæ munus abſolvat*.

Difficile dictu eſt, quale officium Romæ olim fieret hac die, utrum de Octava Nativitatis, an de circumciſione, an de Virgine. In Sacramentario Gregorii habetur *In Octavis Domini*, ſicut etiam in antiquis ordinibus Romanis; Veteres dicebant plurali numero, Octavas: apud Amalarium habetur *De Octavis in Nativitate Domini*; mos erat Romæ hunc diem appellandi Octavam Nativitatis: quapropter Durandus ait, hac die fieri de octava Nativitatis, non autem de circumciſione; verum in Gallia feſtum hoc antiquo circumciſionis nomine vocatur; ſecundum, quod ſuperius retuli, Concilium Turonenſe de circumciſione tantum mentionem facit. In capitularibus caroli Magni l. 6. c. 186. appellatur circumciſio: *In Circumciſione Domini Kalendis Januarii*. In antiquis Martyrologiis Galliæ appellatur circumciſio J. C. ſecundum carnem; Odo ſuliacenſis de circumciſione tantum loquitur; & revera Octava Natalis celebrari non poteſt abſque celebritate Feſti circumciſionis, quoniam octava die J. chriſtus circumciſus fuit; ita nullum aliud Evangelium huic diei debebatur. Sacramentarium s. Gregorii Octavæ Nativitatis, & feſto circumciſionis addit ſolemnitatem Divini s. Virginis partus, qui dicitur *Puerperium*; ejus collecta, *Deus qui ſalutis æternæ*. Veſperæ ſunt pſalmi de s. Virgine; & antiqua extant Kalendaria, ubi Kalendis Januarii inſcribebatur, *Natale S. Mariæ*. Aſſerit Micrologus, officium totum fuiſſe olim de Virgine tantum; & hoc appellabatur feſtum de Partu Virginis, ſeu *Puerperium*. Eccleſia 25. Decembris officio filii penitus occupata, in octavam diem transferebat officium matris. S. Bernardus in ſuis ſermonibus in hanc diem mentionem facit de circumciſione, quam octavæ Natalis myſterium vocat; *Ante paucos dies celebravimus diem natalis; hodie celebramus Sacramentum octavæ diei*.

In antiquis Ordinibus Romanis officium erat de octava Natalis tantum, & collecta, *Deus qui nobis nati Salvatoris diem celebrare concedis octavum*. In aliis reperitur hodiernus uſus, nempe officium Natalis cum officio Virginis permixtum; primæ, & ſecundæ Veſperæ ſunt de Virgine, cum Antiphonis, *O admirabile commercium* .... Verſiculus *Poſt partum*, Antiphona ad *Magnificat*, *Beatus venter*. Iſtæ Antiphonæ ſunt etiam ad Laudes uſque ad Vigiliam Epiphaniæ. Matutinum, ſive officium nocturnum eſt de Nativitate. Quinque Antiphonæ

næ *O admirabile commercium*; *Quando natus*, *Rubum*, *Germinavit*, *Ecce Maria*, & *Mirabile Myſterium* citantur ab Amalario l. 4. c. 32. Videntur Antiphonæ iſtæ ad confutandum ac debellandum Eutychianiſmum ab Auctore compoſitæ; legitur propterea in Antiphona ad *Magnificat*, *Non commixtionem paſſus, neque diviſionem*. Patres Oratorii in Gallia finem mutant Antiphonæ *O admirabile*, & loco dicendi *procedens homo ſine ſemine*, dicunt, *noſtræ factus mortalitatis particeps*.

Romæ, ut ſuperius diximus, nocte Natalis dicebatur alias Matutinum bis cum duobus diverſis officiis; quando autem duo illa officia dicendi mos obſolevit, alterum pro nocte Natalis retentum eſt, alterum pro die octavæ; eſtque officium quod hodie dicitur, quoad Pſalmos, & Antiphonas.

Lectiones primi Nocturni ſunt Epiſtolæ ad Romanos, quæ die 29. aut 30. Decembris legi cœpta eſt.

In Lectionibus ſecundi Nocturni Sermo S. Leonis Eutychianos oppugnat, qui utramque naturam in J. Christo commixtam & confuſam eſſe audebant aſſerere.

In Homilia tertii Nocturni S. Ambroſius docet, ſolum J. C. ex natis de fęmina terrenæ corruptelæ non ſenſiſſe contagia; quod quidem validum eſt argumentum originalis peccati omnibus hominibus communis, quo ſolus Chriſtus expers fuit & immunis, quia de Spiritu S. conceptus, & de Virgine natus; & hoc multo ante Pelagianorum hæreſim.

Oratio diei, *Deus qui ſalutis*, exſtat in omnibus Sacris Ritualibus, & ad partum refertur Virginis: *Per quam meruimus auctorem vitæ ſuſcipere*.

Ad quintum Reſponſorium Matutini habetur *Confirmatum eſt cor virginis, in quo divina myſteria concepit*, quod non eſt intelligendum juxta ſententiam cujuſdam viſionarii, qui J. Chriſtum aſſirmabat a Virgine non in viſceribus, ſed in corde conceptum, licet Angelus dixerit, *Concipies in utero*. Hoc igitur Reſponſorium ſignificat, Virginem concepiſſe Myſterium in corde ſuo per fidem verbis Angeli præſtitam.

Ad nonum Reſponſorium, *lactabat Virgo ubere de Cælo pleno*; non ſibi vult, ut quidam Auctor perperam interpretatus eſt: e cœlo ſcilicet pluiſſe lac in ubera Virginis; ſed per hoc voluiſſe Eccleſiam mirum illum modum ſignificare, quo Virgo lactabat Filium, quem mirabili quoque modo conceperat.

In una Antiphona Laudum, ubi habetur, *Innovantur naturæ*, tranſmutatio intelligenda eſt in natura tantum humana, non vero in divina, quæ tranſmutari non poteſt; & fortaſſe nil aliud ſignificatur quam communicatio idiomatum utriuſque naturæ, cujus proprietates attribuuntur divinæ perſonæ; idque ab Auctore, qui adverſus Eutychianos ſcripſerat, deſumtum eſt.

In minorum Horarum capitulis facile eſt animadvertere, ad Sextam & Nonam ea eſſe de die Nativitatis, propterea quod ea die duo Officia, nempe de Virgine & de Nativitate confunderentur.

Joannes Belethus ait, ideo ætate ſua duas Miſſas hac die celebrari ſolitas, alteram de Virgine, alteram de Octava Natalis, ne ſcilicet duo iſta objecta confunderentur. Hodie in Miſſa Collecta tantum de Virgine eſt, reliqua de Octava Natalis. Micrologi ævo, ut ipſe teſtatur c. 39. Miſſa erat de Virgine tantum, ad Introitum *Vultum tuum*, non vero *Puer natus eſt*. In primis Veſperis dicebantur Antiphonæ *Tecum principium* cum reliquis, Reſponſorium *Congratulamini*, Hymnus *A Solis ortus*; ad *Magnificat* Antiphona *Magnum Myſterium*; ad Laudes Antiphonæ *O admirabile*; & eædem Antiphonæ dicebantur in ſecundis Veſperis cum Pſalmis de Nativitate.

Apud Carthuſianos, & alios, ad Veſperas non dicuntur Antiphonæ & Pſalmi de die Natalis, *Tecum principium*; & ſi Circumciſio occurrat in Dominica, fit commemoratio de Dominica in Laudibus & Veſperis, cum Oratione *Omnipotens .... dirige actus*. Apud Udalricum videre eſt, quod hodiernum Evangelium erat illud Natalis: *Paſtores loquebantur*, cui adjungebatur: *Et poſtquam conſummati ſunt dies octo*.

In Eccleſia S. Dionyſii in Gallia Miſ-

ſa

ſa erat tota de Nativitate, ſicut in die Natalis, cum Introitu *Puer*; Epiſtola *Multifariam*; Proſa *lætabundus*; Collecta *Deus qui nobis nati Salvatoris diem octavam* .... Evangelium de Circumciſione: ad Veſperas Antiphonæ *Tecum principium*.

In Cluniacenſibus & novis Breviariis Officium totum eſt de Nativitate, cum Collecta *Qui nati Salvatoris diem concedis celebrare octavam*. In toto Officio nulla ſit mentio de Virgine. Pariſiis Officium Romanum retentum eſt, immutata tantummodo ad tertium Nocturnum Homilia, quæ eſt S. Cyrilli Alexandrini de nomine Jeſu, cum nono Reſponſorio *O Beata Infantia* ... *O felices panni, quibus peccatorum ſordes exterſæ ſunt*.

Neque prætermittendum eſt, inopinato accidiſse, ut primæ tres lectiones de Circumciſione abſque ullo delectu diſpoſitæ illius diei Myſterio convenirent.

CAP. XXV.

De diebus infra Circumciſionem & Epiphaniam occurrentibus.

Antequam Feſtis Natalem ſubſequentibus interſererentur Octavæ, quatuor illis diebus infra Circumciſionem & Epiphaniam nullum aliud Officium habebatur, quam quod Dominica infra Octavam Nativitatis. In quibuſdam Eccleſiis dicebantur Pſalmi de Feria, & Antiphonæ, & Hymni de Nativitate ſumebantur.

Micrologus c. 37. ait quod, ſi dies illi, etiam poſtquam Feſtis Natalis adjectæ ſunt Octavæ, occurrerent in Dominica, fieret Officium de Dominica, *Dum medium ſilentium*, & quod nullum exſtabat apud S. Gregorium Officium pro Dominica, quæ occurrere poſset infra Circumciſionem & Epiphaniam; & ſi occurriſset, repetebatur Officium de Dominica infra Octavam Nativitatis, quemadmodum repetebatur Officium de ultimis Dominicis poſt Pentecoſten, quando proprium non exſtabat; & quando Vigilia ipſa Epiphaniæ incidit in Dominicam, hoc idem Officium repetitur.

Sed quamvis in Ordinibus Romanis nulla ſignetur Dominica infra Circumciſionem & Epiphaniam, reperitur tamen in pluribus Ordinariis: *Dominica prima poſt octavas Natalis*. In Miſsali Gothico nulla extat Dominica poſt Natalem, ſed poſt Circumciſionem, *Dominica poſt Circumciſionem*. *Prima* Epiſtola Miſsæ eſt Ezechielis 43. *Fili hominis, hi ſunt ritus altaris*; ſecunda Epiſtola ad Epheſios 1. v. 3. *Benedictus Deus & Pater Domini noſtri*; Evangelium *Matth.* 9. *Obtulerunt turbæ hominem dæmonium habentem*.

Dominicæ infra Nativitatem & Epiphaniam vocantur Dominicæ vacantes, ſed improprie, quia numquam fuerunt Officio vacuæ, ut fit in Dominicis poſt Ordinationem quatuor Temporum: dicendum eſt igitur, duas haſce Dominicas infra Nativitatem & Epiphaniam eſſe vacantes, quia non habent Officium proprium ſeu de Dominica, vel quia occupantur ab Officio Feſti alicujus Sancti, vel ab Officio Octavæ Natalis.

Pariſiis reſtituta eſt Dominica infra Circumciſionem & Epiphaniam; Evangelium eſt de fuga J. C. in Ægyptum, cum Homilia S. Petri Chryſologi eloquentiſſima.

CAP. XXVI.

Die 2. Januarii.

De Octava S. Stephani.

De Octava S. Stephani, & duobus ſubſequentibus diebus primus omnium egit Amalarius l. 4. c. 37. *Poſt Octavas Nativitatis Domini, Octavas celebrare S. Stephani, & S. Ioannis Evangeliſtæ, atque Innocentium ſolemus; ut earum octavarum cantu perveniamus ad Vigilias Theophaniæ*: ne dies hi abſque celebritate elaberentur, tribus hiſce Fe-

Feſtis Octava aſſignata eſt. En quomodo hiſce diebus Officium Natalis, quod antea duodecim iſtorum dierum ſpatio continuatum unam eamdemque quaſi confecerat ſolemnitatem, extinctum eſt, ut Sanctorum Officia ſubſtituerentur, & Sanctorum Octavæ; idque ad Eccleſias omnes, & ad Pariſienſem quoque tranſiit, ubi licet Officium S. Joannis ſit tantum duplex majus, non vero ſolemne, & Officium Innocentium ſit inferioris Ritus, nempe duplex minus, tamen celebrantur cum Octava; ita ut officium de octava Innocentium uno tantum gradu differat ab officio Feſti. Tres iſtæ Octavæ non exſtant in novo Breviario Cluniacenſi; ubi fit commemoratio de Feria, hoc eſt de continuatione Natalis tribus illis diebus, ſi Feſtum occurrat.

Hi Octavæ dies Romæ erant ſemiduplices tantum ante Pium V. qui duplices eſſe voluit. Nullus Ordo Romanus de iſtis Octavis mentionem facit; Amalarius qui de iis primus egit, voluit fortaſſe uſum ſignificare Eccleſiæ ſuæ Metenſis, cujus Patronus eſt S. Stephanus, & in qua forſitan hujus Sancti Octava cœpta eſt, & duorum poſtea Feſtorum ſubſequentium, atque deinde de quibuſdam Eccleſiis Galliæ Romam invecta eſt. Primum, quod hujus octavæ mentionem faciat, Martyrologium eſt Notkeri, qui decimi ſæculi Auctor eſt; & fortaſſe quia S. Stephanus ejus Abbatiæ Sangallenſis Patronus eſſet. De ea loquitur undecimi Sæculi Scriptor Micrologus c. 37.

In primo Nocturno legitur Martyrium S. Stephani; quod elevatis oculis in cœlum vidit gloriam Dei, hoc eſt lucem ſplendidam, & in medio Jeſum ſtantem, quem Filium hominis vocat potius quam Filium Dei, ne Judæi dubitarent, de Jeſu Chriſto eum loqui, quem faceret æqualem Patri; quapropter credidere Judæi Stephanum blaſphemantem, & lapidarunt; quo ſupplicii genere puniebantur a Lege blaſphemantes: lapidaverunt autem extra Urbem, quia in Urbe Jeruſalem nemini permiſſum erat occidere. Et quia teſtes Lege cogebantur primi injicere manus in reum, ut facilius lapides jacerent, veſtimentorum partem depoſitam tradidere cuſtodiendam Saulo, qui Judaiſmi tenebatur zelo, vocaturque adoleſcens, licet pluſquam triginta annos natus eſſet. S. Auguſtinus Serm. 14. de Sanctis ait, Sanctum Stephanum a Saulo quodammodo lapidatum fuiſſe per manus lapidantium Judæorum, quorum ſervabat veſtimenta. Creditur autem S. Stephanus obiiſſe ſub finem anni 33. ætatis Chriſti, novem circiter menſibus poſt ejus mortem.

Ad ſecundum Nocturnum Sermo S. Auguſtini animadverſione digniſſimus eſt; in eo apparet inter Feſtum Natalis & Feſtum Sanctorum diſtinctio; Feſtum Natalis appellatur *Feſtiviſſimus dies*, nempe maximum & ſolemniſſimum Feſtum; quod in Africa S. Auguſtini ævo S. Stephani Feſtum ſubſequebatur feſtum Natalis; quod S. Stephanus erat adoleſcens, quando lapidatus fuit, *In ipſo juventutis flore*; quod ejus martyrium e libro Actuum Apoſtolorum lectum fuerat ante Sermonem; & quod illius Martyrii picturæ quædam in Eccleſia Hipponenſi extabant; *Hanc de Libro Actuum Apoſtolorum, quum legeretur, non ſolum audivimus, ſed etiam oculis ſpectavimus.*

Homilia tertii Nocturni eſt Commentarii S. Hieronymi, ipſius feſti die perlecti continuatio. Pſalmus 117. ab eo citatus eſt: *Confitemini Domino quoniam bonus*, qui ad Primam dicitur diebus Dominicis.

Collecta *Omnipotens .... qui primitias*, eſt in antiquo Eccleſiæ Romanæ Collectario.

Pariſiis quoque fit de Octava S. Stephani officium ſemiduplex; Lectiones ſecundi & tertii Nocturni differunt ab Officio Romano.

In quibuſdam Eccleſiis in Octava S. Stephani hiſtoria Reliquiarum ejus legebatur.

CA-

Digitized by Google

CAP. XXVII.

Die 3. Januarii.

Octava S. Joannis Evangeliſtæ.

LEctiones primi Nocturni ſunt de Apocalypſi S. Joannis, quæ legitur in Octava Feſti; Caput 4. hujus Libri, ubi Sanctorum gloria deſcribitur, Deus in Throno, & vigintiquatuor Seniores, qui ſunt velut Aſſeſſores Judicis, deſignat univerſitatem Sanctorum Veteris & Novi Teſtamenti, per duodecim Patriarchas, & duodecim Apoſtolos repræſentatam. Mare illud pellucidum ſimile chryſtallo aſſimilatur mari æneo aquæ pleno, quod Salomon in Templo collocari juſſerat ad purificationem Preſbyterorum; quatuor inibi deſcribuntur animalia ad inſtar quatuor Cherubim, qui erant circa Arcam Sanctuarii, duo a Moyſe, & duo a Salomone poſiti, quibus quatuor Archangeli Dei juſſis exequendis addicti ſignificabantur; hi leones ſunt præ fortitudine, boves præ obedientia, homines præ prudentia, aquilæ præ celeritate. Patres quatuor his animalibus quatuor Evangeliſtas innui opinantur.

Ad ſecundum Nocturnum S. Auguſtinus quatuor animalia Ezechielis & Apocalypſis quatuor comparat Evangeliſtis, aitque, per aquilam s. Joannem ſignificari, qui multo altius ac ſublimius, quam ceteri tres, ſe erexit, explicans J. C. Divinitatem, & præcipue in primo capite Evangelii ſui: ibi enim, ut Auguſtinus inquit, s. Joannes videtur ſe erexiſſe ſuper cœlos, & omnes Angelos, & ad ipſum Deum perveniſſe, ut divini Verbi perciperet originem; affirmatque, s. Joannem tam ſublimem doctrinam a Jeſu Chriſto hauſiſſe, cum ſupra pectus ejus in Cœna recubuit; ibi Deus gloriam ſuam quodammodo temperavit, ut a s. Joanne videretur, & contemplaretur, ſicuti aquila ſolem contemplatur, ejuſque jubar oculis inconniventibus ſuſtinet.

Homilia s. Chryſoſtomi ad tertium Nocturnum non multa continet obſervatione digna.

In primis editionibus Breviarii Cardinalis Quignonii, a Paulo III. Pontifice approbati, non fiebat hac die Officium de Octava s. Joannis Evangeliſtæ, ſed de s. Antero Papa; quod tamen a Pio V. mutatum eſt, & nullum de hoc Papa relictum Officium, neque memoria niſi in Martyrologio.

Pariſiis hac die fit Officium & Feſtum S. Genovefæ Virginis, quæ illius Urbis habetur Patrona; ſepulta eſt in Eccleſia, quæ a Clodoveo anno 507. ædificari cœperat in honorem SS. Petri & Pauli, quorum relicto titulo, s. Genovefæ nomen ſumſit, propter nimiam Populorum frequentiam ad ejus tumulum concurrentium.

Officium eſt de communi Virginum, exceptis Antiphonis ad Laudes & ad *Magnificat*, quæ deſumtæ ſunt e Vita s. Germani Autiſſiodorenſis, a Presbytero Conſtantio deſcripta, ubi de illa Sancta mentio fit. Hymni ſunt P. Petavii Societatis Jeſu.

Sanctæ iſtius feſtum feriari cœpit poſt Guillelmum Cartherium, habetque Octavam cum ſola Commemoratione in Officio de Octava Epiphaniæ, ne excepto quidem die ipſo Octavæ, qui cum ſit ſemiduplex tantum, cedere debet diei infra Octavam Epiphaniæ, qui pariter ſemiduplex eſt.

CAP. XXVIII.

4. Januarii.

Octava Innocentium.

AD primum Nocturnum reſumuntur lectiones Epiſtolæ ad Romanos, quarum loco duobus præcedentibus diebus ſucceſſerant Lectiones propriæ de Feſtis.

Sermo ſecundi Nocturni non eſt S. Auguſtini, ſed ſtylus videtur alicujus

Auctoris noni ſæculi ; exclamationibus & verborum luſibus refertus eſt .

Cardinalis Quignonius in ſuo Breviario a Paulo III. Pontifice approbato Octavam Innocentium ſuppreſſerat, illique ſubſtituerat Octavam S. Aldegundis Virginis in Hannonia , de qua fit mentio in Martyrologio 30. Januarii .

Pariſiis fit memoria S. Rigoberti Epiſcopi Remenſis , qui obiit anno circiter 743. cujus oſſa quædam Pariſios allata anno 1362. aſſervantur in Eccleſia S. Mariæ , & exponuntur hodierna die ſuper Aram maximam tempore Miſſæ , quæ prope Sanctorum Cineres celebratur , ſervaturque antiquus uſus celebrandi Miſſam ſuper Oſſa Sanctorum .

CAP. XXIX.

5. Januarii.

Vigilia Epiphaniæ.

Nihil in toto hodierno Officio referri poteſt ad titulum , *In Vigilia Epiphaniæ* , id eſt ad Epiphaniam ; totum eſt, ſicut in Dominica infra Octavam Nativitatis , eſtque ; ut ajebat Micrologus , illud Officium quod repetebatur quotidie a Natali uſque ad Epiphaniam . Evangelium tantum proprium eſt , nempe de fuga J. C. in Ægyptum .

Ad ſecundum Nocturnum Auctor Sermonis non videtur eſſe s. Auguſtinus ; ſolum Jeſum Chriſtum aſſerit ſine peccato natum , utpote abſque virili complexu genitum : *ſolus ſine peccato natus eſt* ; quod excludit etiam Nativitatem s. Joannis Baptiſtæ tamquam a peccato immunem ; quæ quidem erat s. Auguſtini ſententia , quod , ſicut juxta Evangelium nemo renaſcitur ſpiritualiter , niſi prius naſcatur , s. Joannes non fuerit ſanctificatus antequam naſceretur , & quod ſanctificatio , illi per Evangelium tributa , quædam fuerit deputatio ſeu deſignatio miniſterii ſui.

Ad tertium Nocturnum s. Hieronymus vocat S. Joſeph Patrem nutritium Jeſu Chriſti , *Nutritius , non maritus* ; aitque , Herodem , qui occidi juſſit Innocentes , patrem fuiſſe illius , a quo in Paſſione ſua J. C. irriſus eſt ; itemque nullum reperiri in Scripturis locum , ubi expreſſe dicatur per Prophetas de J. Chriſto , quoniam Nazaræus vocabitur , ideoque Evangeliſtam de Propheris in genere loquutum eſſe, non in ſpecie , & Prophetas pluraliter vocantem voluiſſe oſtendere, ſe non verba de Scripturis ſumſiſſe, ſed ſenſum . Appellatur autem J. C. Nazaræus , quia conceptus & nutritus eſt in civitate Nazareth ; & nonniſi per deriſionem in Crucis titulo inſcriptus fuit Nazarenus . Cum tamen Nazarenus , ſanctus interpretetur , & ſegregatus a mundo , & cum Prophetæ Chriſtum appellaverint ſanctum ſanctorum , vel ſimpliciter ſanctum , non immerito ab Evangeliſta dictum eſt , & Prophetarum teſtimonio comprobatum , quoniam Nazaræus vocabitur .

Hodie fit commemoratio s. Teleſphori Papæ & Martyris ſine Lectione . S. Irenæus l. 3. c. 3. in catalogo primorum Pontificum s. Teleſphorum decorat Martyrii palma , qua poſt s. Petrum neminem præter Teleſphorum ornat . Quoad hunc Pontificem antiquus Romanæ Eccleſiæ ſervatus eſt mos , a Gelaſio Pontifice memoratus , Acta Martyrum non legendi , ne quid fortaſſe falſum irreperet & apocryphum . Iſte ſanctus in nullo Ordine Romano reperitur , & ejus commemoratio , quæ hodie fit , apparet tantum ab anno 1602. a Clemente VIII. Pontifice inſerta poſt Breviarii Romani emendationem .

Huic autem diei Vigiliæ Epiphaniæ nomen tribui nequit niſi ratione Miſſæ , quæ antehac dicebatur recte poſt Nocturnos, & quæ præcedenti diei aſſignata eſt , poſtquam nocturnarum vigiliarum uſus Populo fuit interdictus .

Si hæc Vigilia occurrat in Dominica , Officium , ut ait Micrologus c. 40. fit *Dum medium* ; hoc eſt repetitio Dominicæ infra Octavam Nativitatis ; ſi incidat in aliam diem , dicitur idem Officium cum Evangelio de fuga in Ægyptum , propterea quod antequam hæc Vigilia decerneretur , fiebat Officium

de fuga

Digitized by Google

de fuga illa, tamquam de Feſto Domini: *Quia hoc Officium ante uſum hujus Vigiliæ cantabatur*. Oratio Miſſæ de Vigilia, quæ in antiquis Romanis Collectariis eſt, *Corda noſtra .... venturæ Feſtivitatis ſplendor illuſtret* .... Pariſiis reſtituta eſt.

Vigilia Epiphaniæ nihil tum habebat ab aliis Vigiliis diſtinctum, noxque precibus & lectionibus inſumebatur. De ea agunt in Epiſtola Trecenſis & Auguſtodunenſis Epiſcopi Lupus & Euphronius, aſſerentes durare totam noctem, ac propemodum uſque mane, non ſecus ac Vigiliam Natalis; Vigiliam vero Paſchatis citius terminari, quia in Natali & in Epiphania tardius, & poſt cœnam & quietem congregabantur, in Vigilia vero Paſchatis ſtatim poſt veſperam, & jejuni. Affirmant Epiſcopi in eadem Epiſtola, Vigiliam Epiphaniæ aliquid habere præcipuum: *Epiphaniæ ſolemnitas habet ſuum ſpecialem cultum*: & nihil aliud fuiſſe credo, quam quod in ea non jejunaretur; legimus enim, concilium II. Turonenſe anni 567. can. 12. a Natali uſque ad Epiphaniam vetuiſſe jejunium. S. Cæſarius Arelatenſis, qui annis 50. vixerat ante hoc concilium, jejunium indixerat ſeptem dierum ante Epiphaniam, Vigiliam vero Feſti precibus celebrari a nona hora veſperarum uſque ad lucis ortum.

Petrus Damianus l. 1. ep. 35. affirmat, in Vigilia Epiphaniæ jejunandum eſſe, vini & olei uſu conceſſo; cujus novitatem jejunii quibuſdam impugnantibus reſpondet, S. Gregorium in ſuo Sacramentario Miſſam de iſta Vigilia propriam conſtituiſſe, idque argumentum eſſe ſervati in ea Vigilia jejunii, cum nulla habeatur Miſſa ſine jejunio; conqueritur autem, quod Miſſi hujus Vigiliæ ad horam Tertiam celebretur, non vero ad horam Nonam, ut fit in aliis Vigiliis: *Cum nuſquam reperenint vigilias dici, in quibus Miſſæ debeant abſque jejunio celebrari*. Apud Canonicos Regulares S. Rufi jejunabatur in hac Vigilia, & ideo Miſſa poſt ſextam præcipitur celebrari: *Quia jejunium eſt, poſt Sextam cantabitur Miſſa*. Hujus jejunii meminit concilium Moguntinum an. 1020. & concilium Selgenſtadenſe an. 1022. Durandus Petro Damiano aſſentitur, probatque hodie jejunandum ex Miſſa Vigiliæ, quæ exſtat apud S. Gregorium, eſtque Miſſis jejunii ac pœnitentiæ ſimilis. Sed per hujus Vigiliæ Miſſam videtur potius probari Feſtus dies, quam dies jejunii, cum Miſſa ad Tertiam diceretur. Hinc Lanfranchus in ſuis ſtatutis hunc diem a jejunio eximit; *In Vigilia Epiphaniæ non jejunatur*. Hoc idem ait Udalricus in conſuetudinibus Cluniacenſibus, *Hodie non jejunamus*. In Regula S. Donati, & S. Aureliani non jejunatur a Natali uſque ad Epiphaniam. S. Dunſtanus in ſua Concordia c. 1. aperte aſſerit, *In Vigilia Epiphaniæ non jejunatur*, & Petrus Damianus opuſc. 55. c. 1. Monachis ſuis præcipiens jejunium, declarat, hoc eſſe recenter inductum contra communem uſum, *Epiphaniorum vigilias dignum eſt jejunare. Hic Romatrahitur me peregrina noviter introducere jejunia, quæ nulla valeam Patrum auctoritate firmare*. Joannes Abrincenſis optime ait, hanc Vigiliam diverſimode obſervari in Eccleſia; alii enim jejunabant, & Officium faciebant lugubre; alii diem feſtum celebrabant; præfert autem idem Auctor jejunantes minime jejunantibus: *Vigiliam Epiphaniæ quam plebes diverſe colunt: alii enim jejunant, alii prandent; nobis jejunandum magis congruum videtur*. In Miſſali Mozarabico habetur Miſſa de jejunio, *In jejunio Epiphaniæ*: in antiquo Kalendario, in Vigilia Epiphaniæ habetur *Jejunium, & Miſſas hora nona*. In quibuſdam Ordinariis non dicitur *Te Deum* ad Matutinum, neque *Gloria in excelſis*, aut *Alleluia* ad Miſſam. Narbone dicitur *Te Deum*, ſicut in feſto. Mediolani habentur quatuor Prophetiæ, & una Epiſtola in Miſſa hujus Vigiliæ, quod ſignum erat magni jejunii; & poſt quamlibet Lectionem Reſponſorium, & Collecta, ſicut in Sabbatis quatuor Temporum; Evangelium eſt de Baptiſmo J. Chriſti, cujus loco in antiquo Lectionario Galliç Evangelium erat de adoratione Magorum. Mediolani præter Prophetias, quæ leguntur in Miſſa, dicuntur etiam Veſperæ in medio Miſſæ, quod magnum deſignat

Digitized by Google

ſignat jejunium, nonniſi ad veſperam ſolvendum, idque ſervatur in Vigiliis Paſchatis, Pentecoſtes, & Natalis; jejunium etiam hodie ibi in uſu eſt, ſed in Bulla legitur *de hortatu*, ut quiſque intelligat non eſſe amplius de præcepto.

Pariſiis fit hodie commemoratio S. Simeonis Stylitæ, qui ſolitariam in Oriente vitam egit. Cur autem Pariſiis Sancto iſti habeatur cultus, haud equidem ſcio; niſi forte quia legitur in Vita S. Genovefæ, quod, cum in Syria Pariſienſes quoſdam Mercatores inveniſſet, hos rogaſſe dicitur, ut eum Sanctæ iſtius precibus commendarent. Quod tamen neſcio, an ulla auctoritate firmari queat.

Hodie Græci in Vigilia Epiphaniæ jejunant, ut ſcilicet ſe ipſos præparent ad cæremoniam aquæ, die ipſo feſti benedicendæ, quæque alias nocte benedicebatur. Hac vero aqua olim lavabantur, de ea hodie tantummodo bibunt; lavabantur autem in honorem Baptiſmi J. Chriſti, & aqua inſerviebat Baptiſmo Cathecumenorum, qui nocte iſta baptizabantur. Quilibet vicus fluvium, a quo irrigatur, multis cum precibus, & cæremoniis benedicit. De hoc agit S. Jo: Chryſoſtomus hom. de Bapt. Chr. Theodorus Lector, & Cedrenus ajunt, a Petro Fullonio Patriarcha Antiocheno introductum uſum hujuſmodi cæremoniæ faciendæ ſub veſperam, ante noctis initium, quæ S. Jo: Chryſoſtomi ævo fiebat nocte; *ſub mediam noctem*. Nocte iſta baptizabatur etiam in Occidente, ſaltem in Africa. Victor Vitenſis l. 2. c. 4. refert, a S. Eugenio Carthagineni ſanatum cœcum nocte Epiphaniæ ad benedictionem aquæ baptiſmalis coram populo ſuo, qui ſolemni noctis officio aderat. S. vero Leo baptizare prohibet in tali feſto, baptiſmum reſervans in diem Paſchatis, & Pentecoſtes.

Huic Vigiliæ populus ſcurriles licentias ſubſtituit, quę procul dubio videntur eſſe Gentilitatis reliquiæ. Cæremonia Regis Fabæ, ut vocant, neque Chriſtianorum gravitati, neque hodiernæ feſtivitati videtur convenire. Eſt illa quædam Ethnicorum imitatio, qui, ut auream ætatem ſignificarent, ſubditos æquabant Regibus, & Regium ſtatum commentitium ſortiebantur; ſed hæc inſolens ſuperſtitio eſt, velle Deum, & S. Virginem hujuſmodi ludis immiſcere, & pauperes etiam in eorum locum ſufficere. Dicitur autem *Phebe Domine*, loco dicendi *Fabæ Domine*.

CAPUT XXX.

De Feſto Epiphaniæ.

FEſtum hoc erat primitus in Oriente Feſtum Nativitatis J. Chriſti. S. Chryſoſtomus Antiochiæ prædicans fatetur, lapſos decem tantum annos, ex quo in Oriente feſtum Natalis fuerit cognitum, & ex Eccleſia occidentali devectum. S. Hieronymus Epiphaniam vocat diem illum, quo J. C. baptizatus fuerat; ob acceptum teſtimonium manifeſtatæ gloriæ ſuæ. Hinc Epiphania plerumque manifeſtatio interpretatur: alii vocant Theophaniam, quæ vox Dei præſentiam ſignificat, propterea quod Pater præſentiam ſuam in Baptiſmo Filii manifeſtaverat, juxta antiquum Ethnicorum uſum, qui multo ante Chriſtianam Religionem exortam hujuſmodi vocabulo utebantur ad Deorum ſuorum præſentiam ſignificandam, cum præſertim ab iiſdem Diis miraculum aliquod patratum crederent; ut videre eſt apud Plutarchum in lib. de Muſic. In Gallia feſtum hoc vulgo vocant *Reges*: quod illi nomen populi uſus impoſuit, credentis Magos fuiſſe Reges, propter verſiculum *Reges Tharſis*. In Oriente, ubi Feſtum hoc celebrabatur in honorem Baptiſmi J. C. appellabatur *Sancta lumina*, ex quo factum ut Patres ſermones ſuos inſcriberent *In Sancta Lumina*, eo quod Baptiſmus vocaretur illuminatio; *Qui fuerint illuminati*, ut inquit S. Paulus; non vero quod illud eſſet Feſtum Purificationis B. M. V. ut Pamelius, Galeſinus, Gretſerus, & alii credidere.

Inficiari nemo poteſt, inter Feſtivitates Eccleſiæ maximam fuiſſe Epiphaniam, præſertim vero poſtquam ei feſtivitas Natalis adjuncta eſt; hinc Am-

mia-

Digitized by Google

mianus Marcellinus l. 21. refert, Julianum, qui deinde fuit Apoſtata, cum Chriſtianis die Epiphaniæ in Eccleſiam ingreſſum, quo die Viennam Allobrogum Pariſiis reverſus eſſet: *Feriarum die quam celebrantes menſe Januario Epiphaniam diſtitant, progreſſus in Eccleſiam, ſolemniter numine adorato, diſceſſit.* S. Gregorius Nazianzenus pariter orat. 20. teſtatur, Valentem Imperatorem hodierno Officio interfuiſſe, ibique mirum in modum commendaſſe cœtum populi innumerabilem, rectumque ordinem, quo S. Baſilius Pontificali munere fungebatur: *Erat autem Epiphaniæ dies, cœtuſque ampliſſimus* .... Iſte Pater non refert hoc Feſtum ad adorationem Magorum, verum ad ſolum Baptiſmum J. Chriſti, & ad ejus Nativitatem. Addit S. Epiphanius hæreſ 5. miraculum in Nuptiis factum, quo aqua in vinum converſa eſt. S. Auguſtinus ſerm. 29. de Tempore, in Eccleſia Latina alios aliter ſenſiſſe, quoad ipſius ſolemnitatis objectum; alii enim Magorum adorationem celebrabant, alii Baptiſmum J.C. aliis in locis primum Chriſti miraculum colebatur. Idipſum teſtatur etiam S. Paulinus in ſuis Carminibus. Tria deinde hæc objecta in unum tantummodo Feſtum coaluere, unde etiam celebris orta eſt Antiphona *Tribus miraculis ornatum diem colimus.* S. Maximus Taurinenſis hom. 6. de Epiph. de tribus hiſce Feſtis agit in unum conflatis, neque tamen dici poteſt, quodnam eorum in ſextam Januarii diem inciderit. Sedulius in Hymno *Hoſtis Herodes*, & S. Iſidorus Hiſpalenſis offic. l. 10. c. 6. idipſum advertunt: *Tribus cauſſis hæc dies Epiphania dicitur, quia Chriſtus in Baptiſmo .... & quod eo die ſideris ortus magis eſt proditus, ſive quod primo ſigno per aquam vinum factum* ..... Quidam putavere, ab Eccleſia triplicem hanc gloriam manifeſtationis J. C. fuiſſe conjunctam, ut oblivione deleret triplicem Imperatoris Auguſti triumphum, quem Romæ ſexta die Januarii Ethnici celebrabant, poſteaquam per hunc Imperatorem pax toto orbe terrarum conciliata eſt, clauſumque Jani Templum; quapropter nonnulli arbitrati ſunt, Romanam Eccleſiam, ut populum a profana illa celebritate revocaret, triplicem triumphum aut manifeſtationem J. C. in unum conflaſſe, ut refert Oroſius l. 6. c. 18.

Inquit Ordo Romanus, quod tribus miraculis hodierna die celebratis addita erat memoria multiplicationis panum, tamquam altera potentiæ illius manifeſtatio; & hoc habetur etiam in ſermone 27. *de Tempore*, qui S. Auguſtino antehac adſcribebatur; id tamen cum Evangelio non convenit, a quo miraculum hoc Feſtorum Paſchalium tempore deſcribitur, *Joan. 5. Erat proximum Paſcha dies Feſtum Judæorum.* Magorum tamen adoratio præcipuus remanſit hujus Feſti ſcopus, & finis. In Occidente vocatio Gentilium Sermonibus Latinorum Patrum potiſſimum præbuit argumentum. Feſtum hoc eſt unum ex quinque illis, quæ ab Eccleſia Latina vocantur Sacratiſſima, *Sacro Sancta*, in Canone Miſſæ, aut Feſta cardinalia, propterea quod circa ea totus Divini Officii ordo verſatur: hinc S. Hieronymus in Ezech. c. 1. ait, Feſtum hoc maxima ſemper veneratione habitum, non quidem ad honorandam J. Chriſti Nativitatem, ut nonnulli arbitrabantur, ſed ad memoriam celebrandam Baptiſmi ſui: *Epiphaniorum dies hucuſque venerabilis eſt, non, ut quidam putant, natalis in carne; tunc enim abſconditus eſt, & non apparuit; ſed Baptiſma, in quo aperti ſunt Chriſto cæli.* Non poterat Epiphaniæ nomine appellari Feſtum Natalis, quoniam J. Chriſtus in Nativitate celaverat gloriam ſuam, quæ manifeſte apparuit in Baptiſmo. Affirmat S. Auguſtinus ſerm. 32. de Tempore, Donatiſtas Feſtum hoc celebrare noluiſſe, quod ſcilicet unitati infenſi, Orientali Eccleſiæ, ubi Stella apparuit, non communicarent. Hinc colligitur, quod Epiphania in Africana Eccleſia pro adoratione Magorum celebranda inſtituta ſit. Sed ad hujus officium accedamus. Pluribus in locis ad primas Veſperas dicebantur pſalmi feriales ſub unica Antiphona, *Stella iſta*: quod obſervare licet in Lanfrancho. In aliis dicebantur Antiphonæ Nativitatis, *Tecum principium*, quas ad

pri-

Digitized by Google

primas, & ſecundas Veſperas adhuc dicunt Carthuſiani.

Noctis officium omni ævo celeberrimum fuit. S. Cæſarius Arelatenſis c. 25. præcipit vigilare a nona hora veſpertina uſque ad matutinam, ut fit in Natali. Mediolani ad audiendum Matutinum tantus accurrit populorum cœtus, quantus in Natali; ideoque juxta ritum Ambroſianum hac tantum nocte, & Natalis tres habentur Nocturni, cum ſola ſint magna Feſta in noctes longiores incidentia; & ſinguli Nocturni ſeptem continent pſalmos.

Hoc habet peculiare Noctis officium, quod ſcilicet inchoatur ab Antiphona primi pſalmi, omiſſis Invitatorio, & Hymno; ex quo apparet antiquitas hujus officii, cujus ordo remanet adhuc, ſicut erat diſpoſitus, antequam inveheretur Pſalmus *Venite*, illique præcedentia *Domine labia* .... *Deus in adjutorium* .... cum vero hæc introducerentur, Pſalmus *venite*, qui ad tertium Nocturnum locatus occurrebat, ne in eodem officio bis diceretur, ſuo loco relictus eſt, uſuſque retentus Matutinum inchoandi a primo Pſalmo. De Invitatorio, quod omitti ſolebat, loquitur Amalarius l. 4. c. 33.

In pluribus tamen Ordinariis Monaſticis præcipitur Invitatorium, & *Venite*, ut videre eſt in novo Breviario Cluniacenſi apud Carthuſianos; dicitur etiam in Eccleſia Nannetenſi, Rotomagenſi, atque etiam Lugdunenſi, ubi ad ſingulos *Venite* verſiculos repetitur, *Chriſtus apparuit, venite adoremus*; & quatuor Canonici quatuor altaris angulos oſculantur: verum hic ritus recentior eſt, & Romana conſuetudo antiquum morem ſapit.

Romæ antehac ſicut in pluribus Eccleſiis Galliæ ante *Te Deum* legebatur Liber Generationis J C. ſecundum Lucam, quemadmodum legitur ſecundum Matthæum in Natali. In quibuſdam Eccleſiis, & hoc ſervatur adhuc in Parochia s. Pauli Pariſiis, ſervatus eſt mos ad tertium Nocturnum legendi cum luminibus, incenſo, & ornamentis tria Evangelia, & tres Homilias eadem ſolemnitate, qua in Natali leguntur; Evangelia autem ſunt de adoratione Magorum, de Baptiſmo J. C. & tertium de primo ejus miraculo.

Quoad ea, quæ hodiernum componunt officium, in antiquioribus Ordinibus Romanis reperiuntur Antiphonæ *Ante Luciferum* in primis Veſperis cum Pſalmis de Dominica, quorum quintus eſt *In exitu Iſrael*, etiam in primis Veſperis. Iſtæ Antiphonæ ſunt etiam apud Amalarium de Ord. Antiph. c. 23.

Hymnus *Hoſtis Herodes* Sedulio adſcribitur; in quo tria hujus Feſti objecta comprehenduntur, Adoratio nempe Magorum, *Ibant Magi*; J. C. Baptiſmus, *Lavacra puri gurgitis*; & primum Miraculum, *Novum genus potentiæ*. In Collecta Adoratio Magorum tantum commemoratur. Humnus *Hoſtis Herodes* eſt continuatio Hymni *A Solis ortus*, qui dicitur in Natali. In nonnullis Ordinariis tres ſumuntur ſtrophæ, quæ præcedunt *Enixa eſt puerpera*, iiſque additur *Hoſtis Herodes*.

Ad Matutinum Pſalmi ſunt proprii, ut fieri ſolebat in magnis ſolemnitatibus, cum Antiphonis a pſalmis deſumtis. Primus pſalmus eſt verum Invitatorium, æque ac ejus antiphona *Afferte*; hinc alio Invitatorio non erat opus, neque Pſalmo *Venite*. Secunda Antiphona *Fluminis* relationem habet ad Baptiſmum J. C. & huic tantum Antiphonæ in primo, & ſecundo Nocturno additur *Alleluja*. Amalarius l. 4. c. 33. in capite ad id conſtituto palam exponit, cur Pſalmus *Deus noſter refugium* in ordine non eſſet, & cum ſit numero quadrageſimus quintus, cur poſitus eſſet ad tertium Nocturnum poſt Pſalmum *Venite*, qui eſt 94. verum hodie eſt in primo Nocturno, & juxta ordinem ab Amalario expetitum, retentis ſolummodo duobus *Alleluia* ad Antiphonam, qui ritus proprie ad tertium Nocturnum ſervabatur.

Lectiones primi Nocturni ab Iſaja deſumtæ deſignant Gentilium vocationem ad fidem, progreſſum, gloriam, & exaltationem Eccleſiæ, Evangeliumque per univerſum Mundum fore diffundendum.

Primum Reſponſorium tria hujus Feſti

ſti

Digitized by Google

ſti objecta comprehendit. In ſecundo *In columbæ ſpecie* advertit Durandus poſt Brunonem Signienſem, quod verbis illis *Hic eſt Filius* .... additum fuerat *ipſum audite*, quæ quidem verba cum non in Baptiſmo, ſed in Transfiguratione dicta fuerint, a noſtris Breviariis expuncta ſunt.

Alterum Reſponſorium *Tria ſunt munera*, prædicabilem magis ſententiam continet, quam Reſponſorio congruentem; eſt enim ſignificatio myſtica munerum, quæ Magi Domino obtulerunt, cui exponendæ antiqui Patres operam impenderunt. Docet S. Irenæus lib. 3. cap. 11. Magos per qualitatem munerum, quæ J. Chriſto obtulerunt, ſignificaſſe, quis eſſet is, quem adorabant; myrrha ſignificabat eum mori debere, & ſepeliri propter homines; aurum, Regem eſſe, & regni ejus non fore finem; & thus eſſe Deum: idipſum aſſerit & S. Ambroſius; nec aliter ſentire Juvencum Poetam affirmat S. Hieronymus: Reſponſorium tamen S. Gregorii ſententiam ſequitur, qui in auro J. Chriſtum Regem conſiderat; in thure Sacerdotium, aut Divinitatem ejus, quia nonniſi Deo thus offertur; & in myrrha, quæ ungendis inſervit corporibus, Myſterium Dominicæ ſepulturæ.

In Lectionibus ſecundi Nocturni S. Leo Feſtum Nativitatis a Feſto diſtinguit Epiphaniæ, aitque, brevi intervallo unum ab altero diſtare; aperteque declarat, præcipuum Epiphaniæ objectum vocationem eſſe Magorum, & in iis, & per eos omnes Populos, & Imperium Romanum, & omnia Regna ad cognitionem Jeſu Chriſti vocata fuiſſe ſignificat.

Ad tertium Nocturnum Antiphona Pſalmi *Venite* poſt quemlibet verſiculum Pſalmi repetitur, quod ad Invitatorium quotidie ſervatum eſt, eratque antiquus uſus cantandi Antiphonas, & eas ad ſingulos Pſalmi verſiculos repetendi, quod dicebatur *Antiphonare*; quare in Ordinibus Romanis in ſolemnioribus Feſtis reperitur, *Hodie Antiphonamus*: & hoc fiebat potiſſimum ad primum, & ultimum Pſalmum in majoribus officiis, nempe ad Pſalmum *Venite* pro Matutino, ad *Benedictus* pro Laudibus, & ad *Magnificat* pro Veſperis.

In Lectionibus tertii Nocturni innuit S. Gregorius, quod legebatur Evangelium, antequam homilia vel ſermone explicaretur, aitque, ſe tunc, quod mox lectum erat, interpretatum. In iis ſingularis quidam occurrit exprimendi modus, quod ſcilicet Angelus ſit rationale animal, *Angelus animal rationale*.

Ad Laudes Hymnus *O ſola magnarum urbium*, Prudentii eſt.

In veteri Miſſali Gallicano hujus diei Evangelia ſunt in hunc modum diſpoſita; in Miſſa nocturna legebatur Evangelium, quo Magorum Adoratio deſcribitur, & in Miſſa diurna tria alia ſimul argumenta jungebantur; nempe Evangelium de Baptiſmo, *Venit in Jordanem ad Joannem ut baptizaretur*, Matth. 3. & Generatio ſecundum Lucam cap. 3. *Et ipſe Ieſus erat incipiens*, cum Evangelio Nuptiarum *Ioan.* 2. *Et die tertio Nuptiæ factæ ſunt*. Epiſtola Veteris Teſtamenti eſt Iſajæ, *Surge illuminare*, Epiſtola Novi eſt *Apparuit gratia* Tit. 2.

Antiquus mos eſt annunciandi hodie Feſtum Paſchatis. Caſſianus Collat. 10. c. 2. ait quod elapſa Epiphania, Epiſcopus Alexandrinus ſcribebat Epiſtolam cunctis Eccleſiis, & Monaſteriis Ægypti, qua iis ſignificabat diem, quo Quadrageſima eſſet incipienda, & quo Feſtum Paſchatis celebrandum. Quartum Concilium Aurelianenſe an. 541. præcipit: *Epiphaniorum die in Eccleſia populis denuntietur Paſcha*; idipſum mandat Concilium Autiſiodorenſe an. 578. Concilium tertium Bracarenſe an. 578. advertit, quod id fiebat in Natali poſt Evangelium Miſſæ, *Adveniente Natali Domini poſt Evangelium*. Mediolani ab Archidiacono denuntiatur Paſcha poſt Evangelium; & hoc habetur etiam in Pontificali Clementis VIII. & Urbani VIII. Hiſce autem verbis hujuſmodi denuntiatio incipit: *Noveris charitas veſtra* .... Dies vero Natalis aut Epiphaniæ conſulto eligebatur ad denuntiandum, quia major his diebus frequentia Populi officiis intererat.

In

Digitized by Google

In Sacramentario Gelaſiano habetur, quod hodie & feria ſecunda Paſchatis conſecrabantur Virgines.

Continuator Nangii ad an. 1378. refert, quod olim Magorum exemplo Reges Galliæ ad oblationem venientes Altari aurum, thus, & myrrham offerebant.

Quoniam vero hodierna dies ad honorandum J. Chriſti Baptiſmum conſecrata erat, in pleriſque Eccleſiis baptizabatur, & fiebat Aqua benedicta, ejuſdemque aſperſio, ſicut in Dominica.

CAPUT XXXI.

De diebus infra Octavam Epiphaniæ.

Cum Roma Ethnicorum Metropolis eſſet, quam maxima fieri poterat ſolemnitate celebrandum cenſuit hoc Myſterium, unde lumen, & cognitionem habuerat Evangelii. Quidqnid maximas ſolemnitates comitatur, occurrit in iſta; & præter diei ipſius Feſti celebritatem, poſtquam magnis Feſtis aſſignatæ ſunt octavæ, tali privilegio Epiphaniæ octava cumulata eſt, ut etiam hodie de nullo Sancto infra octavam occurrente Officium fiat, niſi forte fuerit Patronus.

Aliquando etiam tres dies primi poſt Epiphaniam feriati erant. Æque ac ii poſt Paſcha, & hoc adnotatur in antiquis Ritualibus Thomaſii, ubi ſtatio prioris diei fiebat ad S. Petrum ad Vincula, ſtatio ſecundæ ad S. Anaſtaſiam, & tertiæ ad SS. Joannem, & Paulum. Primitus tamen Officium diei ſatis eſſe putatum eſt continuare uſque ad Dominicam ſubſequentem, quæ peculiare habebat Officium, ut hodie: ita ut iſta continuatio modo ſeptima, modo octava, & nona die menſis terminaretur.

Antehac, ut refert Canonicus Benedictus, ſingulis octavæ diebus tres tantum dicebantur Pſalmi, & tres Lectiones cum ſuis Antiphonis, & Reſponſoriis, nec dicebantur novem Lectiones, niſi in Dominica infra octavam.

Hodie vero quotidie dicitur idem Officium ſicut in die cum novem lectionibus, quæ diem Feſtum deſignant. Ad primum Nocturnum continuatur Lectio Epiſtolæ ad Romanos, nempe de ſcriptura occurrente.

Ad ſecundum Nocturnum leguntur ſermones diverſorum Patrum, & ad tertium continuatur Homilia s. Gregorii, quæ die ipſo Feſti legi cœpta eſt.

Habentur ſingulis diebus Antiphonæ propriæ ad *Benedictus*, & ad *Magnificat*, ſicut in hebdomada Paſchatis.

Secunda die in Lectionibus ſecundi Nocturni oſtendit s. Auguſtinus Principibus ſæculi, quam terribile futurum ſit J. Chriſti tribunal judicantis, quando vel obſcura infantis cunabula ſuperbos Reges in perſona Herodis terruere; Magos appellat primitias Gentium, aitque, ſtellam tamquam cœlorum linguam nativitatem J. Chriſti nuntiaſſe; Epiphaniam Græcum eſſe vocabulum, quod latine manifeſtatio dici poteſt; J. Chriſtum in cunabulo trahere bonos, terrere malos.

In Homilia s. Gregorius confutat Priſcillianiſtas affirmantes, hominum corpora, & animas ſtellarum fato ſubditas eſſe, & hunc errorem probantes, argumento ſtellæ, quæ in J. Chriſti nativitate apparuit veluti aſtrum, quod ipſius vitam regere deberet; S. autem Pontifex ait, non puerum a ſtella, ſed ſtellam a puero pependiſſe, qui eam venientem ſtare juſſit, ubi erat puer; ideoque tantum abeſt, ut ſtella fuerit fatum pueri, ut potius, ſi dici liceat, puer fuerit fatum ſtellæ, quæ non apparuit, niſi Dei conſilio obtemperatura. Exemplum etiam affert s. Gregorius Jacobi & Eſau, qui gemini fratres uno eodemque momento ab una eademque matre progeniti, adeo tamen fuere inter ſe ingenio & vitæ ratione diſſimiles.

Tertia die ad ſecundum Nocturnum s. Auguſtinus aſſerit, Magos noviſſe Chriſtum Deum, *In membris parvis Deum adoraverunt .... erat cum Matre Virgine Deus infans.* S. Gregorius itidem per Magorum munera Divinitatem Chriſti confirmat; aurum quippe Regnum,

& thus

& thús Divinitatem deſignat.

Quarta die s. Leo numerum Magorum ſtatuit, treſque fuiſſe commemorat, *Tribus igitur Magis*, quod tamen ſcriptura non docuit, niſi forte hic numerus a tribus munerum ſpeciebus deducatur. Obſervat s. Leo, quod gratia comitabatur sydus, & Magorum cordi loquebatur, dum stella eorum iter moderabatur, *Sequuntur tres viri superni luminis ductum*.

Quinta die in sermone s. Maximi apparet triplex hodiernæ feſtivitatis objectum, quod Eccleſia Latina intendit celebrare. Vocatio nempe Magorum, J. Chriſti Baptiſmus, & primum ejus Miraculum; quæ tria hodie contigiſſe antiqua traditio declarat: *Sicut relatu paternæ traditionis instruimur . . . Ferunt. n. hodie . . . . Et quam recte tria hæc uno acta in die myſteria prædicantur.*

In Homilia s. Hieronymi demonſtratur, stellam, quæ apparuit Magis, Balaam vaticinio fuiſſe prædictam; in Evangelio legendum eſſe; *Bethleem Judæ*, non *Iudææ*, ut legebatur in quibuſdam exemplaribus, amanuenſium lapſu; Bethleem hanc appellari de Tribu Juda ad diſtinctionem alterius Bethleem de Tribu Zabulon; Prophetam de Bethleem loquentem Michæam eſſe, licet ab Evangeliſta non nominetur. Refert etiam s. Hieronymus Juvenci Poetæ verſum, myſticam ſignificationem munerum complectentem, J. Chriſto a Magis oblatorum, quibus illum Deum, hominem, & regem agnoſcunt. Juvencus Hiſpanus Presbyter & Vates, illuſtris familiæ, quarto ſæculo Hiſtoriam Evangelicam heroico carmine ſcripsit quatuor diſtinctam Libris, qui exſtant in Bibliotheca Patrum.

Sermo s. Fulgentii, qui ſexta die legitur, mira ſententiarum varietate Feſtum ipſum exornat. In Homilia s. Ambroſius munerum ſacramenta declarans ait, Magos donaſſe aurum Regi, thus Deo, & myrrham homini morituro, & poſt mortem ſepeliendo. Nec aliter explicaverat s. Irenæus.

Octava Epiphaniæ non ſemper eadem, qua hodie, ſolemnitate celebrata eſt; in Ordinibus ſupra relatis tres tantum Lectiones habebantur ſingulis diebus infra Octavam. Docet Micrologus c. 4. quod ætate ſua dicebantur Pſalmi de Feria cum Invitatorio, & una Antiphona de Feſto, & Laudes cum reliquo Officio de Feſto erant, cum Romæ mos eſſet numquam prætermittendi Pſalmos de Feria, quando fiebat Officium trium Lectionum, excepta hebdomada Paſchatis & Pentecoſtes; qui mos in Feſtis ſimplicibus retentus eſt.

Idem reperitur etiam in pleriſque Ordinariis Galliæ; & ante annum 1680. Pariſiis fiebant Feſta quædam ſemiduplicia infra hanc Octavam, videlicet s. Guillelmus Bituricenſis, & dies Octava s. Genovefæ; quæ duo erant Officia tantum ſemiduplicia; exinde dies Octava s. Genovefæ habet tantummodo commemorationem, & s. Guillelmus poſt Octavam Epiphaniæ transfertur.

Toloſæ, Narbone, & in aliis quibuſdam Eccleſiis habentur Epiſtolæ & Evangelia propria qualibet die infra Octavam Epiphaniæ, ſicut in hebdomada Paſchatis & Pentecoſtes.

Hodiernus Hymnus ad Laudes erat alias Hymnus Natalis, *A Solis ortus*, incipiendo ab *Enixa eſt puerpera*. A Pio V. in Hymnum Prudentii mutatus eſt.

Quoad Dominicam infra Octavam Epiphaniæ, Micrologus c. 41. deſignat ea die Officium ordinarium de Dominicis, cum cantu Epiphaniæ, *Eo die Dominicale Officium, Dominicales quoque Pſalmi, cum cantu de Epiphania*; quo ſignificatur, Officium hujus Dominicæ diverſimode celebratum fuiſſe; cum ab initio fuerit officium tantum de Dominica conſuetum; deinceps vero quando Epiphaniæ aſſignata eſt octava, canebatur officium totum de Dominica, cum cantu de officio Feſti, ut fit in Dominicis infra octavam feſtorum omnium, quæ Domini Noſtri Feſta non ſunt. Facta denique eſt quædam officii de Feſto, & officii de Dominica commixtio.

Evangelium eſt continuatio eorum, quæ J. Chriſtus geſſit poſt infantiam, quod nempe factus annorum duodecim aſcendit Jeroſolymam, periſſe ... in Evangeliis diſtribuendis ordinem aliquem ſervare voluerint, & ea, quæ ad

Digitized by Google

Chriſti adoleſcentiam ſpectant, referre prius quam de ejus Baptiſmo mentionem injicere.

De Introitu hodiernæ Miſſæ, *In excelſo throno*, verba facit Amalarius l. 4. c. 33

In Romanis Sacramentariis habetur collecta, quæ hodierno Evangelio congruit: *Deus qui temporalem filii tui pueritiam feciſti mirabilem, quique illum parentibus temporaliter ſubdi voluiſti; Spiritu prudentiæ corda noſtra quæſumus illuſtra, atque humilitatis & pietatis muneribus miſeratus nos informa. Per eumdem* ....

Quod attinet ad diem octavam Epiphaniæ, huic adnexa eſt ſpecialis memoria Baptiſmatis J. Chriſti, quod præcipuum Officii objectum eſt. In antiquis capitularibus Caroli Magni l. 1. c. 164. nulla exſtat octava niſi in Paſchate, cujus ſolemnitas octo dies durabat, *Paſcha dies octo*. In Natali trium priorum dierum ſpatia occupabat Feſtum s. Stephani, s. Joannis, & Innocentium, nec fiebat de Nativitate Chriſti, niſi octava die: *Natalis Domini, S. Stephani, S. Joannis Evangeliſtæ, Innocentium, Octavæ Domini*; verum Epiphania nullum habebat diem feriatum niſi octavum: *Epiphania, octava Epiphaniæ*: qui diu viguit. Concilium Oxonienſe an. 1222. præcipit, ut hac die audiatur Miſſa, & s. Hilarii Feſtum transferatur in diem craſtinum, ne illi præferatur. De octava die poſt Epiphaniam agit Amalarius l. 4. c. 34. *De Octavis Epiphaniæ*. Baptiſmi officium inſtitutum fuit in Eccleſia Pariſienſi a Guillelmo Cartherio, illius Urbis Epiſcopo, cum Proceſſione ad Fontes ad s. Joannem Rotundum. Romæ quondam hodiernum officium totum erat de Baptiſmo Chriſti, nunc autem de eo habetur Evangelium tantum. Iſte dies anno 1521. erat tantum ſemiduplex, poſtea vero factus eſt duplex.

Ad ſecundum Nocturnum ſermo s. Gregorii Nazianzeni eſt in feſtum Luminum, ideſt in Epiphaniam, in qua Baptiſmi J. Chriſti ſolemnitas celebrabatur; Baptiſmum appellant Græci Sacramentum luminis, quod in eo Fidei lumen recipiatur. Ex hoc ſermone intelligimus, J. Chriſtum baptizari voluiſſe, ut aquas ſanctificaret, quibus facienda erat chriſtianorum regeneratio.

In Homilia in Evangelium s. Auguſtinus contra Donatiſtas probat, sacramenta virtutem & efficaciam non recipere a dignitate vel merito Miniſtri conferentis, ſed a J. Chriſto, qui primus eſt illorum Miniſter; & baptiſmum conferente ſive juſto, ſive peccatore, ſemper tamen Chriſtum eſſe, qui baptizat.

Docet Amalarius l. 4. c. 34. ætate ſua hujus diei Miſſam fuiſſe totam de Chriſti Baptiſmo. In Cluniacenſi & novis Breviariis non ſolum Miſſa, ſed totum officium de Baptiſmo eſt.

CAP. XXXII.

De Dominicis poſt Epiphaniam.

NUmerus Dominicarum poſt Epiphaniam, quoad initium, pendet a ſexta die Januarii, & quoad finem, a die ſeptuageſimæ.

Leguntur Epiſtolæ s. Pauli poſt Natalem, quemadmodum leguntur Actus Apoſtolorum, & Epiſtolæ catholicæ poſt Paſcha. Ab Actibus inchoatur lectio Novi Teſtamenti, & terminatur per Epiſtolas s. Pauli, quæ antehac diſpoſitæ erant in Bibliis ultimo loco, & poſt Apocalypſim; ita ut, cum Scriptura incipiatur in ſeptuageſima, terminari cenſeatur eo tempore, quod Septuageſimam præcedit; hinc s. Pauli Epiſtolæ veluti poſtremum Bibliorum opus cenſebantur, & tamquam unus & idem Liber, licet quatuordecim Epiſtolæ diſtinguantur.

Reſponſoria hoc tempore occurrentia ſunt piæ quædam preces ac ſententiæ a Pſalmis deſumtæ; de quibus Amalarius de ord. Antiph. In Lectionibus ſecundæ Dominicæ videre eſt ad ſecundum Nocturnum, quod ſæpe s. Pauli Epiſtolæ legerentur in Eccleſia; quod per ſingulas hebdomadas ter aut quater fideles convenirent, præter occurrentia Martyrum feſta; & quod fere ſemper s. Pau-

Digitized by Google

s. Paulus legeretur: matutino nempe tempore ad Miſſam; quod reliquum nobis fuit in noſtris Epiſtolis, quæ ſunt fere omnes a s. Paulo deſumtæ. Conqueritur s. Joannes Chryſoſtomus de iis, qui hujus Apoſtoli lectionem negligerent, ac ne Epiſtolarum quidem ejus numerum plane ſcirent; eos tamen excuſat, qui vel familiæ vel aliarum rerum curæ intenti totos ſe dare huic lectioni non poterant.

In Homilia in Evangelium s. Auguſtinus oſtendit, Nuptias auctoritate Chriſti firmatas fuiſſe, tunc cum eas decorare voluit præſentia ſua, illos prævertens, qui deinde matrimonium erant damnaturi, Manichæos ſcilicet, aliosque Hæreticos: probat, Matrimonium divinæ inſtiſtitutionis eſſe, & a Deo formatum conjugale vinculum, *Deus conjunxit*; ideoque indiſſolubile eſſe, & quod Deus conjunxit, ſeparari non poſſe ab homine. Exponit etiam excellentiam Virginum in Eccleſia, quæ Chriſto Sponſo ſe ſe voverunt, quæque ſingularem honoris & ſanctitatis in Eccleſia obtinent gradum; & juxta ſententiam hujuſce Patris, Chriſtus aſſiſtens Nuptiis, de Matrimonio conſtituit Sacramentum. Quapropter dixere Theologi, Matrimonium a Chriſto ad Sacramenti dignitatem fuiſſe evectum: *Dominus invitatus venit ad nuptias, ut oſtenderetur Sacramentum nuptiarum*; & Miraculum a Chriſto peractum in Nuptiis deſignat gratiam nubentibus in Domino promiſſam. Inquit etiam s. Auguſtinus, quod bonum vinum ſervatum ad finem convivii repræſentat Evangelium, quod Chriſtus nobis noviſſimis temporibus nuntiatum venit.

Durandus l. 6. cap. 19. ait, Orationem diei, *Pacem tuam noſtris concede temporibus*, a s. Gregorio fuiſſe compoſitam, ut diceretur hodie, propterea quod ætate ſua tali die pax Imperatori reddita fuerat. Alia exſtat Oratio in collectario Romano: *Præſta quæſumus, omnipotens Deus, ut qui ſua mirabili poteſtate aquam vertit in vinum, nos a vetuſtate ſubtractos, in beatæ vitæ transferat novitatem. Qui tecum* ....

In quibuſdam ordinariis hæc Dominica appellatur *Feſtum Architriclini*, illius nempe, qui Sponſo parabat Nuptias, & inſtrui convivium jubebat.

In tertia Dominica ad ſecundum Nocturnum s. Auguſtinus exponit mentem s. Pauli in ejus Epiſtola ad Galatas, Judæos ſcilicet humiliandi, qui Evangelii gratiam ſe meruiſſe dictitabant; falſos etiam Doctores arguit, qui nihil eis prodeſſe Evangelium prædicabant, niſi circumciderentur, & ritum Judaicum obſervarent; oſtenditque eis s. Pater, Chriſtianos non eſſe amplius Judaicæ legi ſubjectos. Hæc Epiſtola ſcripta eſt ad Galatas, hoc eſt ad Eccleſias Galatiæ, quæ Minoris Aſiæ Provincia eſt.

In Homilia in Evangelium docet s. Hieronymus, Leproſum, de quo in eo ſermo fit, primum a Chriſto ſpecialiter fuiſſe curatum; aitque, Latinas quaſdam editiones jungere & legere, *volo mundare*, ſed perperam; inquit enim ſeparatim legendum, ita ut Chriſtus dicat non quidem *volo mundare*, ſed prius dicat, *Volo*, deinde imperet, *Mundare*.

In Lectionibus quartæ Dominicæ nihil videtur notatu dignum.

In Lectionibus quintæ Dominicæ ad ſecundum Nocturnum S. Auguſtinus exponit, Chriſtum humanam ſumſiſſe carnem, ut homines ſalvaret; quod nos abſque illo periiſſemus: quod homo, cum libero arbitrio ſuo improbe utens ad interitum ſe redegiſſet, per Jeſu Chriſti gratiam ſervatus eſt: ait, Jeſu Chriſti animam ejuſdem fuiſſe naturæ, cujus eſt noſtra, *non alterius naturæ anima noſtra, & anima Chriſti*. Ad tertium Nocturnum S. Auguſtinus ait, Hæreticos eſſe extra Eccleſiam, & nomine tantum vocari Chriſtianos.

Ad ſextam Dominicam quod attinet, nullum de ea antehac habebatur officium, quia raro accidit, ut ſex occurrant Dominicæ, ab Epiphania uſque ad Septuageſimam; & ſi quando accidiſſet, in ſexta Dominica officium quintæ repetebatur. Pius autem V. interſeri juſſit Officium pro ſexta Dominica, cum Evangelio proprio.

Ad ſecundum Nocturnum legitur ſermo s. Athanaſii contra Arianos, in quo

Digitized by Google

probat J. Chriſti Divinitatem per Epiſtolam ad Hebræos, quæ in primo Nocturno lecta eſt. Liquet autem fuiſſe proſpectum, ut ad ſecundum Nocturnum legerentur Sermones Patrum, qui ad Lectiones primi Nocturni relationem haberent; ſicuti in tertio Nocturno Homilia, quæ lectum Evangelium explicaret.

Antehac officia Dominicarum poſt Epiphaniam terminabantur in Dominica tertia, deinde in quinta, & repetebatur officium de Dominica præcedenti, ut videre eſt in Introitu Miſſarum.

CAP. XXXIII.

De Dominica Septuageſimæ.

SEptuageſima nomen eſt, quo vocatur Dominica tertia, quæ præcedit Quadrageſimam, hoc eſt primam Dominicam Quadrageſimæ; quoniam vero ab Eccleſia iſta Dominica ſemper appellata fuit *Quadrageſima*, ideſt quadraginta dierum ſpatium, ita juxta eamdem dicendi formulam, retrogrado curſu appellata eſt *Quinquageſima* prima iſtarum trium Dominicarum, ſecunda *Sexageſima*, & tertia *Septuageſima*. Hæ tres hebdomadæ ad pœnitentiam ſunt deſtinatæ, & juxta diverſum Eccleſiarum ritum ordinantur ad Quadrageſimale jejunium. Qui Sabbato non jejunabant, ut fit in Oriente, anticipabant Quadrageſimam una hebdomada, quæ *Sexageſima* nominabatur; qui neque feria quinta, neque Sabbato jejunabant, anticipabant eam duabus hebdomadis, quas appellabant *Septuageſimam*; qui denique neque feria quinta majoris hebdomadæ, neque Sabbato Sancto jejunabant, duos hoſce dies aliis quatuor adjungebant diebus, ut quadragenarium complerent numerum, talemque hebdomadam appellabant *Quinquageſimam*. Cum vero peculiari privatarum perſonarum zelo fieret, ut diutius quam reliqui Fideles jejunare cupientes, hoc modo tempus præcurrerent Quadrageſimæ, primum Concilium Aurelianenſe an. 511. can. 24. Quinquageſimam vetuit, hoc eſt jejunare una hebdomada ante Quadrageſimam: *Ut ante Paſchæ ſolemnitatem, non Quinquageſima, ſed Quadrageſima teneatur*; ut ſcilicet uniformis ritus ſervaretur. Quartum Concilium Aurelianenſe can. 2. tamquam novum quiddam, & inſuetum conſiderans, Quadrageſimam anticipare duabus hebdomadis, ut ſupplerentur ſex Dominicæ, in quibus jejunare non licet, & ſex Sabbata, quibus jejunare nolebant, ad exemplum Orientalium, jejunari juſſit Sabbatis Quadrageſimæ, & Quinquageſimam, & Sexageſimam vetuit: *Ut Quadrageſima ab omnibus æqualiter teneatur, neque Quinquageſimam, aut Sexageſimam ante Paſcha quilibet Sacerdos audeat indicere, ſed neque per Sabbata quiſque ſolvat Quadrageſimæ ieiunium*. Hujuſmodi Conſtitutiones Populis tantum inſerviebant; nam Monachi ſæpe Quadrageſimam anticipabant, cum maximam anni partem jejunare tenerentur. Magiſtri Regula jejunare præcipit qualibet feria quarta, & ſexta, & Sabbato poſt Sexageſimam, ut iſti ſex dies ſupplerent ſex Domininicas Quadrageſimæ: *A Sexageſima ad Quadrageſimam quarta, & ſexta, & Sabbato, poſt lucernarium ſemper reficiant, & quod Dominicæ Quadrageſimæ de quadraginta diebus ſubtrahunt, reſtituant*. Non comedebatur niſi in ſero poſt Veſperas, ſicut in Quadrageſima; ex quo dignoſcitur, Quinquageſimæ, aut Sexageſimæ nomen non ſignificare quinquaginta, aut ſexaginta dies ante Paſcha; ſed ſolummodo unam, vel duas, vel tres hebdomadas ante Quadrageſimam.

Iſte uſus incepit in Oriente. Caſſianus Collat. 11 c. 24 Regulares memorat, qui ſex hebdomadis jejunabant, quia jejunabant Sabbatis; & alios, qui ſeptem jejunabant hebdomadis, ut ſupplerent Sabbata, in quibus non jejunabant: *Diverſo more ſex, vel ſeptem hebdomadibus Quadrageſimam celebratis . . . hi ſex . . . qui putant die quoque Sabbati jejunandum*. Septima iſta hebdomada erat, quam nos Quinquageſimam appellamus. Græci igitur primi a Septuageſima quadrageſimæ exordium duxere, quia

Digitized by Google

quia non jejunabant feria quinta, neque Sabbato, neque Dominica, ideoque ut tres hoſce dies reſtituerent, anticipabant Quadrageſimam tribus hebdomadis, ut refert Ratramnus in Libro 4. contra Græcos c. 4. *Tribus enim ablatis de ſeptem, Dominica videlicet, Sabbato, & quinta Sabbati, ſuperſunt quatuor dieiper ſingulas hebdomadas ieiunati*.

Ad imitationem facile Græcorum invecta eſt Romæ Septuageſima, ſaltem in officio, & tribus hebdomadis anticipata eſt Quadrageſima, ſublatis quibuſque lætitiæ ſignis in officio publico, eo tempore, quod in oriente jejunio Quadrageſimali conſecratum erat, ne ſcilicet Romani Græcis laxiores viderentur; qui ritus cum Roma in Galliam tranſiſſet Caroli Magni ævo, non attentum eſt, quod Concilia Aurelianenſia decrevere, ſed tantum quæſitum eſt, qua poſſet auctoritate uſus iſte firmari. Extat Epiſtola Alcuini ad Carolum Magnum ſcripta, qua Princeps ille conſulitur de Quinquageſimæ, & Sexageſimæ origine; & quia falſæ Decretales pervagari cœperant, Teleſphoro Papæ attribuebatur decretum de Quinquageſima, ut Sabbati jejunia ſupplerentur, & Papæ Melchiadi decretum de Sabbatis non jejunandis, dicebaturque alter inſtituiſſe Quinquageſimam, alter Sexageſimam; ita porro Carolus Magnus Alcuino reſpondit. Teleſphorus Papa numquam tale edidit decretum; ſed cum hujuſmodi uſus ſeptimo, vel octavo ſæculo invaluiſſet, qui falſarum Decretalium compilationem fecerat, voluit eam antiquitatis auctoritate roborare; quæ ſuppoſititia decreta cum in Galliam ſub Carolo Magno invecta fuiſſent, nil mirum, ſi Princeps ille deceptus fuerit. Ratramnus vero horum decretorum falſitatem, cum ea ſilentio præterierit, videtur non ignoraſſe. Ex anticipatione igitur jejuniorum Quadrageſimalium tres iſtæ hebdomadæ ſunt introductæ.

Duo Septuageſimæ termini ſunt; dies 18. Januarii feſtus Cathedræ S. Petri Romæ, quando Paſcha incidit in diem 22. aut 23. Martii, & dies 22. Februarii, quo colitur Cathedra S. Petri Antiochiæ, quando Paſcha retrocedit, & tardius occurrit videlicet 25. Aprilis.

Cum vero poſt ſtatuta jejunia quorumdam dierum infra duas, vel tres hebdomadas, quæ præcedunt Quadrageſimam, jejunia iſta ad quadragenarium numerum referrentur, ſub ritu Quadrageſimæ celebrata ſunt, atque in Septuageſima *Alleluia*, *Gloria in excelſis*, & alia lætitiæ Cantica fuere dimiſſa, quod Romæ fieri cœptum eſt: & Breviarium Romanum in Lectionibus S. Gregorii Papæ ex ejus inſtituto id factum fuiſſe tradit; cujus tamen conſuetudinis ante IX. ſæculum nullum extat argumentum, niſi in Concilio Aquiſgranenſi an. 816. can. 30. *Ut Alleluia in Septuageſima dimittatur*. Vide Amalarium, & Micrologum; nulla harum trium Dominicarum eſt in Miſſali Gothico. In Miſſali Mozarabico Dominica ante Quadrageſimam appellatur *Dominica ad carnes pellendas*; in Regula S. Benedicti nulla fit mentio; ibi dicitur *Alleluia* uſque ad Quadrageſimam.

Aliquando Romæ dimittebatur *Alleluia* in ultima Antiphona Veſperarum Sabbati, quia Officium Dominicæ non incipit niſi a Capitulo. In Ordine Romano Canonici Benedicti non dicitur amplius *Alleluja* in Veſperis Sabbati poſt *Deus in adiutorium*, cujus loco dicitur *Laus tibi Domine*; quinque Pſalmi Veſperarum ſunt ſub una tantum Antiphona, *Voca operarios*. Nunc non dimittitur *Alleluja* niſi ad *Benedicamus* Veſperarum, ubi bis repetitur. In aliis Eccleſiis non dimittebatur, niſi ad Completorium; In Eccleſia Autiſiodorenſi dicitur *Alleluia* in Dominica Septuageſimæ, nec omittitur niſi in Feriis. Alexander II. ſtatuit, ut ubique omitteretur *Alleluia* in Septuageſima, & ejus loco diceretur *Laus tibi Domine Rex æternæ gloriæ*, hoc eſt ut diceretur latine, quod olim dicebatur Hebraice: vixit iſte Pontifex ſub finem undecimi ſæculi ad an. 1073. neque ejus rei rationem præterit; quia nempe Eccleſia tunc incipit pœnitentiæ, & luctus myſteria celebrare. S. Carolus in tertio Conci-

lio

Digitized by Google

lio Mediolanenſi præcipit Epiſcopis, ut admoneant Fideles in Septuageſima, quod Eccleſia hoc tempore officia, & ornamenta ſacra immutans eos ad pœnitentiam, & ad meditandos Chriſti dolores, & ſpectacula publicoſque ludos fugiendos invitat.

Dominica Septuageſimæ, non ſecus ac Dominicæ primæ, & ſecundæ claſſis, habet Antiphonas, & Reſponſoria propria; quod ſervatur uſque ad Paſcha, & in Adventu. Capitulum Veſperarum Sabbati ſumitur ab Epiſtola Miſſæ Dominicæ; Antiphona ad *Magnificat* a Libro Geneſis, cujus lectio nocte ſequenti inchoatur.

Pariſiis, & in pluribus aliis Eccleſiis, prima Lectio eſt Præfatio S. Hieronymi in Pentatheucum.

Eccleſia incipit in Septuageſima legere Geneſim, ut nobis ob oculos ponat hominis lapſum in perſona Adæ, ejus exilium e Paradiſo, ubi illum Deus collocarat, pœnitentiam illi impoſitam ad expiandam culpam, & promiſſionem Mediatoris, & Reparatoris ejus peccati. In ſtatutis Lanfranchi c. 1. art. 5. jubetur, ut quinque Libri Moyſis, Joſue, Liber Judicum, & Ruth legantur a Septuageſima uſque ad Paſcha, qui octo Libri Octoteuchus appellantur, *Quinque Libri Moyſis, Ioſue, Iudicum, & Ruth, a Septuageſima, ſeu Octoteuchus*.

Micrologus Reſponſoria a Geneſi ſumta Alexandro Papæ II. attribuit. Canon *Hi duo de Conſecrat. Diſt.* 1. adſcribit Leoni IX. ſuppreſſum *Alleluia*, quando legitur lapſus hominis.

Ad ſecundum Nocturnum S. Auguſtinus ſupplicium explicat peccati Adæ, & peccati præſertim originalis, quod omnes homines contraxere, & quomodo maluerit Deus peccatum Adæ permittere, ut homini gratiam, & gloriam per Incarnationem Filii ſui procuraret, quam lapſum hominis impedire, rectius judicans de malo bonum efficere, quam mali cauſam removere: *Melius judicavit de malis benefacere, quam mala nulla eſſe permittere*.

In Homilia tertii Nocturni oſtendit S. Gregorius, quod Jeſu Chriſti Eccleſia omnes Juſtos Veteris Teſtamenti comprehendit, qui a Mundi initio fuere, quorum primus fuit Abel, quoniam juſti eſſe non potuere, niſi per gratiam, quam erat illis Chriſtus promeriturus; ideoque ad Chriſti ſpectant Eccleſiam, quæ Patriarchas, & Prophetas complectitur, poſt quos a Chriſto Gentiles ad ultimam diei horam vocati ſunt.

In Ordine Romano Canonici Benedicti ſex primæ Lectiones hujus diei ſunt de Libro Geneſis, ſeptima, & octava ſunt expoſitio Epiſtolæ, & nona eſt Homilia in Evangelium.

Non dicitur amplius *Te Deum*, quia tempus triſtitiæ eſt, quo ſolemnitatis, & lætitiæ Cantica ſupprimuntur. Juxta Ordinem Romanum Canonici Benedicti neque Reſponſorium *Duo Seraphim* dicitur, neque *Gloria in excelſis* ad Miſſam. In Eccleſia Turonenſi S. Martini ſervatus eſt uſus dicendi *Te Deum* uſque ad Dominicam Paſſionis, ad exemplum Monachorum S. Benedicti, a quibus dicitur per totum annum, ſicuti a Cluniacenſibus.

Ad Laudes non dicuntur amplius Pſalmi Reſurrectionis, & gloriæ *Dominus regnavit* .... & *Iubilate*: ſed eorum loco dicuntur *Miſerere*, & *Confitemini*: quod ab ævo Amalarii reperitur.

Antiphonæ Laudum a Pſalmis deſumtæ ſunt; Antiphonæ minorum horarum ab Evangelio, & omnia Capitula ab Epiſtola; namque ut diutius occuparemur in lectionibus, quæ in Miſſa fiunt ad Epiſtolam, & Evangelium, eæ in officio diurno ſpargebantur, ſumtis ab Epiſtola Capitulis, & Antiphonis Horarum brevium ab Evangelio, quemadmodum fit per totum annum ad *Benedictus*, & ad *Magnificat*.

In quibuſdam vetuſtis Ordinibus Romanis Antiphonæ Laudum ſumuntur ab Evangelio, & Antiphonæ Veſperarum ab ipſis Pſalmis. In nonnullis Ordinariis quinque Antiphonæ ab Evangelio deſumtę, quæ cantantur ad quinque horas diurnas, cantabantur etiam ad quinque Pſalmos Veſperarum.

Per Hebdomadam ſingulis diebus habebantur Antiphonæ propriæ ad *Benedictus*,

nus, & ad *Magnificat* deſumtæ ab Evangelio Dominicæ; hodie habentur tantum ad *Magnificat*, tribus primis Hebdomadæ diebus. Hinc Eccleſia ſub cantu ponit in Reſponſoriis, & Antiphonis lectionem Evangelii, ut memoriæ noſtræ melius imprimatur per repetitionem, quæ legendo, & cantando fit.

Apud Amalarium l. 1. c. 1. reperitur Miſſa, ut apud nos eſt, cum Introitu *Circumdederunt*; quod non dicitur amplius *Gloria in excelſis*, neque *Alleluia*; quod ejus loco dicitur Tractus, *Tractus pro Alleluia a trahendo dicitur*; iſte Tractus eſt inter Epiſtolam, & Evangelium, loco *Alleluia*; eſtque Pſalmus, qui canitur totus ſine ulla interruptione, & repetitione. Tractus, *Tractum dicere*, in hoc differt a cantu cum *Alleluia*; ideoque Cantores canunt ſoli Tractum, neque Chorus interrumpit, aut concinit. Inquit etiam Amalarius, quod omittebatur hodie *Gloria in excelſis*; itaque fallitur Micrologus c. 2. cum ait, Gregorium VII. prohibuiſſe, ne a Septuageſima uſque ad Paſcha diceretur; id enim erat in uſu ante illum Pontificem. ſicuti etiam *Laus tibi Domine Rex æternæ gloriæ*, pro *Alleluia*, cum de hoc verba faciat Amalarius, qui refert etiam hujus diei Collectam: *Præſta... ut qui juſte pro peccatis affligimur*, & Epiſtolam *Omnis qui in agone contendit*. S. Benedictus jubet omitti *Alleluia* in Quadrageſima tantum; de Septuageſima ejus ætate nulla mentio.

C A P. XXXIV.

Dominica Sexageſimæ.

SEquitur idem ordo pro Antiphonis, Capitulis, & Reſponſoriis, qui in Dominica Septuageſimæ, idque uſque ad Paſcha producitur.

Ad primum Nocturnum legitur Hiſtoria ſecundæ Ætatis Mundi, quæ ſpectat ad Noe, & tempus Diluvii; eſtque Hiſtoria Reparationis humani generis poſt Diluvium; reparationis naturæ noſtræ per peccatum lapſæ figura. Radulphus Tungrenſis Propoſ. 16. ait, quod Gregorius VII. juſſit, ut Reſponſoria dicerentur, quæ eamdem exprimerent Hiſtoriam, cum antea Reſponſoria Septuageſimæ repeterentur; & quod pariter juſſit, ut in Quadrageſima Reſponſoria de Abrahami Hiſtoria dicerentur.

Collecta eſt S. Pauli commemoratio, quia ſcilicet Romæ hujus diei ſtatio erat in Eccleſia S. Pauli, ubi Miſſa dicebatur, & Collecta, quæ ibi dicebatur, repetita eſt, ſicuti aliæ collectæ, ad omnes Horas Officii, poſtquam collectæ inſertæ ſunt. Propter autem hunc Apoſtolum, cui honor in Eccleſia propria præſtabatur, pro Epiſtola leguntur ejus labores, curæ, ſollicitudines, & quæcumque perpeſſus eſt, tamquam ſumma vitæ ſuæ; & hoc Officium etiam ab Urbe Roma ad omnes alias translatum eſt Eccleſias, quæ Romanum Officium exceperunt, excepta Cluniacenſi, in cujus novo Breviario, cum iſte dies nullam cum S. Paulo relationem extra Romam habere videretur, reformata eſt collecta, & loco *Doctoris Gentium* dictum eſt *Gratiæ tuæ protectione*; correcta eſt etiam Communio hujus diei, ubi habetur adhuc *Introibo ad Altare Dei*, quæ verba principio potius Miſſæ videntur eſſe dicata, quam termino.

Ad ſecundum Nocturnum docet S. Ambroſius, Deum nulla paſſione moveri; pœnitere enim, iraſci, & motus alii, quos Deo Scriptura tribuit, non poſſunt intelligi niſi per effectus, quos prodit, licet nulla paſſione moveatur. Hominem autem definit, *Animal vivum, mortale, rationale*.

Quoad Evangelium hujus diei, advertit S. Hieronymus, hanc primam eſſe parabolam, quam Chriſtus ipſe ſumſerit interpretandam, neque illi interpretationum aliam tribuendam eſſe. Homilia vero S. Gregorii pervenuſta eſt inter ceteras.

Poſtremum Reſponſorium ab Evangelio petitum Dominica tantum dicitur: hiſtoricum pro feria quarta ſubſtituitur. En vero quo pacto in Dominica Evangelium per Reſponſoria, & Antiphonas diſſeminatur, ut ad ſingulas Officii horas

Digitized by Google

ras in Fidelium mentes revocetur.

Amalarius lib. 1. c. 2. Miſſam refert eo modo, quo nos illam dicimus; nempe Introitum *Exſurge*, Epiſtolam *Libenter ſuffertis*, Tractum *Commoviſti*, Evangelium Seminatoris. Diſputatur a Rubricariis, utrum ad Miſſam in ſecunda oratione *A cunctis* S. Paulus nominandus ſit, cum nominetur in collecta ſub nomine Doctoris Gentium, propterea quod bis de eodem fieri non debeat in eodem Officio. Verum diſputatio hæc locum non habet in Eccleſiis, veluti in Pariſienſi, ubi antiquus uſus retentus eſt unam tantum dicendi orationem in Miſſa Dominicæ. At nulla extat Rubrica, qua S. Paulus excludendus ſit ab illa oratione, cum per hebdomadam dicitur.

CAP. XXXV.

De Dominica Quinquageſimæ, vel Septima hebdomada ante Paſcha.

PEtrus Bleſenſis ſerm. 13. Quinquageſimam adſcribit Teleſphoro Papæ, ſicut etiam Quadrageſimam; quæ quidem falſa opinio a falſis Decretalibus petita eſt. Quinquageſimæ nomen pluſquam quadringentis annis poſt Teleſphorum invectum eſt, & pluſquam centum poſt S. Ambroſium; quod ſufficit, ut convincatur falſitas Sermonis 19. ſub ejus nomine, qui de Quinquageſima inſcribitur. Legitur hoc nomen in primo Concilio Aurelianenſi an. 511. a quo Quinquageſima interdicitur, & jejunium Quadrageſimale ſex tantum hebdomadarum ſpatio ante Paſcha concluditur.

Legitur hac die Abrahami Hiſtoria, quæ eſt Populi Judaici vocatio ad cognitionem, & cultum veri Dei, qui gentem univerſam voluit ab Abrahamo, tamquam a Capite deſcendere. Hic eſt primus Meſſiæ Parens; huic Deus promiſit, a ſuis deſcendentibus Meſſiam naſciturum. Lectiones ſecundi Nocturni, & Reſponſoria omnia circa hujus Patriarchæ verſantur Hiſtoriam. Nonum Reſponſorium eſt de Evangelio, ſicut in Dominica præcedenti.

Hodiernæ Miſſæ apud Amalarium l. 1. c. 3. Introitus eſt: *Eſto mihi*, Epiſtola: *Si linguis*, reliqua ut in die.

Vetuſtiſſima eſt apud Clerum abſtinentiæ inchoatio in Quinquageſima. Apparet in vita S. Udalrici Auguſtani Epiſcopi circa decimum ſæculum, quod Clerici carnes manducare deſinerent a Dominica ante Quadrageſimam: *Mos eſt Clericorum Dominica ante Quadrageſimam carnes manducare, & deinceps uſque ad Paſcha devitare*. Petrus Bleſenſis ſerm. 13. de Quadrageſ. ait, quod ætate ſua Monachi inchoabant jejunium a Septuageſima, Græci a Sexageſima, & Clerici a Quinquageſima. Concilium Claromontanum an. 1095. ſub Urbano II. ita ſtatuit: *Nemo Clericorum a Quinquageſima carnes comedat*. Synodus Andegavenſis an. 1270. minatur Suſpenſionem Presbyteris, qui jejunium Quadrageſimale non inciperent feria ſecunda Quinquageſimæ. Concilium Saliſburgenſe an. 1281. ad id Religioſos omnes adſtringit.

In pleriſque Eccleſiis fiunt hiſce diebus extraordinariæ preces ad revocandos eorum animos, quos malus uſus & malorum exempla poſſent impellere ad abominationes illas, quæ fiebant Kalendis Januarii, alioſque Gentilitatis errores, qui ab intervallo Natalis ad Epiphaniam tranſiere ad tempora Bacchanalium. Primus omnium S. Carolus inſtituit Mediolani quadraginta horarum preces per hoſce tres dies: qui precandi modus ab Italia in Galliam a Jeſuitis invectus per totum ferme Regnum receptus eſt. Revera de his profanationibus, & diſſolutionibus dici poteſt, quod S. Iſidorus Hiſpalenſis l. 2. de offic. c. 40. de ſuis temporibus prædicabat, quando Kalendis Januarii committebantur. SS. Patres, cum pleroſque hominum impuris, ſacrilegiſque ſolatiis occupatos viderent, publicas decrevere ſupplicationes, & univerſale jejunium, ut ſcilicet illi intelligerent, quam gravia eſſent hæc ſcelera, pro quibus

Digitized by Google

bus expiandis Eccleſias omnes orare ac jejunare neceſſe fuerit.

Secundum Reſponſorium Matutini, *Tres vidit, & unum adoravit*, eſt S. Auguſtini; Scriptura ait ſolummodo, quod cum Abraham ſublevaſſet oculos, apparuerunt ei tres homines, ſtatimque cucurrit ante eos, & proſtravit ſe in terram. Ait S. Paulus Hebr. 13. illos fuiſſe Angelos; S. Auguſtinus aſſerit, quod Abraham primo aſpectu homines eos eſſe credidit, mox vero Deum ipſum in iis reſpiciens, Trinitatem adoravit in unitate divinæ eſſentiæ, *Tres vidit, & unum adoravit*. Eſt igitur explicatio a S. Auguſtino textui tradita, non textus ipſe.

Reliqua Reſponſoria ſunt de Hiſtoria Geneſis, excepto ultimo, quod eſt de Evangelio, in quo poſtremum narratur miraculum a J. Chriſto vivente factum, ante prædictionem Paſſionis ſuæ, quæ paucis poſt diebus eventura erat. A tribus Evangeliſtis hoc miraculum refertur, a S. Matthæo *cap.* 20. 17. a S. Marco *cap.* 10. 32. & a S. Luca *cap.* 18. 23. Elegit fortaſſe Eccleſia Evangelium hoc, quo Chriſti Paſſio prædicitur, ut ſcilicet filiorum ſuorum animos ad triſtitiam commoveret, terrorem incuteret regnantium eo tempore delictorum, a ſpectaculis, ſtultitiis, exceſſibus & impietatibus his diebus ſatis vigentibus averteret & ad pœnitentiam diſponeret Quadrageſimæ.

Hæ quadraginta horarum preces inductæ ſunt ad celebrandum quadraginta dierum jejunium J. Chriſti, vel quadraginta horas inter ejus mortem ſeu condemnationem mortis, & ejus Reſurrectionem.

Pariſiis inſtitutæ ſunt hac die Proceſſiones generales ad impetrandam veniam veſcendi lacticiniis in Quadrageſima: eaſque Stephanus Poncherius ſæculo decimo ſexto præſcripſit.

In quibuſdam Eccleſiis Pariſienſibus feria tertia Quadrageſimæ fit Officium de S. Veronica, hoc eſt de ſancta facie J. Chriſti; *Veronica* enim per tranſpoſitionem *Vera Icon*, ſeu *Vera Iconica*, eſt vera Imago ſeu Repræſentatio J. Chriſti. Hujuſmodi Imagines erant expreſſæ in tela linea; at illæ potiſſimum ſic appellatæ ſunt, quæ Salvatoris *Faciem* repræſentabant ſanguine conſperſam, ſudore ac pulvere coopertam, qualis erat, cum ad Montem Calvariæ aſcendit, ut crucifigeretur, ſuper ſtrophiolum depictam, vel ſudarium, quod *Sanctum Sudarium* nuncupabatur. Cernebatur Romæ una ex his Imaginibus in Eccleſia S. Petri a duodecimo uſque ſæculo, ut teſtatur Mabillonius in ſuis Ordinibus Romanis. A Pictoribus iſtæ Imagines exprimebantur detentæ aliquando ab Angelo, plerumque a femina, & deinceps Veronicæ nomen impoſitum eſt feminæ Imaginem geſtanti: unde Hiſtoriam commenti ſunt, qua memoriæ proditum eſt, religioſam quamdam Jeroſolymæ feminam, cum J. Chriſtum prætereuntem videret, capitis velum detractum ei porrexiſſe, ut faciem ſudore & ſanguine manantem detergeret; quod quidem cum a nullo Evangeliſtarum referatur, ad rejiciendam Hiſtoriam ſufficit, & commentum de iſta femina improbandum. Sola igitur Chriſti facies in iſta Imagine proponitur adoranda; quem quidem cultum qui huic diei affixere, eo proculdubio reſpexerunt, ut venerationem erga ſanctam Jeſu Chriſti faciem obiicerent eorum exceſſibus, qui perſonas induunt hac die, ut liberius & inverecundius ad turpes voluptatum illecebras accedant. Habetur in Miſſali Pariſienſi, non Officium, ſed Miſſa Votiva, cui titulus *de S. Veronica D. N.* ſeu *de S. Facie J. Chriſti patientis*, pro feria tertia Quinquageſimæ. Satius fortaſſe conſultum fuiſſet novum hunc & arbitrarium cultum ſilentio præterire, & hujuſmodi devotos ad Officium de Dominica Paſſionis remittere, neque eorum animos ab Evangelio de Dominica dolorum Chriſti revocare. Juſſit propterea S. Carolus, e Miſſali Eccleſiæ ſuæ Miſſam de S. Veronica, quæ dicebatur, deleri, tamquam a Presbyteris privatis inſertam, qui nihil haberent auctoritatis; neque permitti deberet Pariſiis, ut Lintearii habeant adhuc pro Patrona iſtam commentitiam feminam, eique Officium celebrent, cujus ſtatum non bene norunt; modo enim Virginem

Digitized by Google

faciunt, modo non Virginem, modo Martyrem : & quamvis illi poſtea Feſtum de Chriſti facie ſubſtituerint, hoc tamen nonniſi ad confirmandam valet populorum ignorantiam, qui hujuſmodi hiſtoriæ commento ſunt inſtructi; idcirco ſatius eſſet feſtum hoc ſupprimere.

Officium ſolemne, & expoſitio SS. Sacramenti, quæ fit tribus hiſce diebus, ſucceſſere trium dierum jejuniis, quæ fiebant olim tribus primis diebus Januarii, adverſus illam Bacchanalium corruptelam, quæ ad dies Quadrageſimam præcedentes tranſlata eſt; & loco Officii de jejunio, & lugubris, fit Officium ſolemne, ratione SS. Sacramenti quod exponitur.

CAPUT XXXVI.

De Feria quarta Cinerum, & de quatuor diebus ante Quadrageſimam; Quando incœperint jejunari.

JAmdiu viguit uſus non inchoandi Quadrageſimam, niſi feria ſecunda poſt primam Dominicam, ſed cum pleriſque ineſſet ſcrupulus non jejunandi niſi triginta ſex dies, non vero quadraginta, præbuere anſam quatuor alios dies adjungendi. Qui tamen non erant præſcripti in Hiſpania tempore S. Iſidori Hiſpalenſis, neq; tempore quarti Concilii Toletani, neque Romæ tempore S. Gregorii, a quo hom. 6. in Evang. expreſſe dicitur, quod non jejunabatur niſi triginta ſex dierum ſpatio, propterea quod e quadraginta duorum numero ſex Dominicæ ſubtrahendæ erant : *A præſenti enim die uſque ad Paſcha ſex hebdomadæ veniunt, quarum videlicet dies quadraginta duo ſunt, ex quibus dum ſex dies Domini abſtinentiæ ſubtrahuntur, non plus in abſtinentia, quam triginta ſex remanent . . . . Et ſic quaſi anni decimas Deo damus.* Unde credibile eſt, Sacramentarium, quod hujus Papæ nomine inſcribitur, non habuiſſe ejus ævo Miſſam de Feria quarta Cinerum, cui titulus, *Feria quarta in capite jejunii*. Ita tres aliæ feriæ titulo carent Quadrageſimæ, *Feria 5. Feria 6. Sabbato infra Quinquageſimam*. Hinc Micrologus hallucinatus eſt cum c. 46. dixit, ante S. Gregorium additos fuiſſe quatuor dies, qui Quadrageſimam præcedunt. Æneas, Epiſcopus Pariſienſis, in ſuo Libro contra Græcos quæſt. 3. affirmat, S. Gregorium triginta ſex tantum dies, ſive ſex hebdomadas computaſſe; & ex Regula Magiſtri c. 28. liquet, quatuor hoſce dies ſeptimo ſæculo nondum fuiſſe adjectos. Nicolaus I. in Epiſtola ad Bulgaros his non præſcribit, niſi anni decimas pro jejunio Quadrageſimæ : *Deo carnis noſtræ decimas damus*. Idipſum teſtatur Theodulphus Aurelianenſis c. 37. qui circa an. 800. ſcribebat : *Quaſi ipſi dies decimæ ſunt anni noſtri*. Mediolani uſque ad tempora S. Caroli non incipiebatur abſtinentia & jejunium niſi feria ſecunda poſt Dominicam primam Quadrageſimę, quæ dies erat lætitiæ; & liquido apparet in ejus vita, ejuſque Conciliis, quantopere ſudaverit in ſupprimendis Bacchanalium ſolatiis, quæ ætate ſua nondum deſierant in Dominica, iiſque abſtinentiam curavit ſubſtituere, non immutatis tamen quatuor diebus Dominicam præcedentibus.

In Gallia forſitan cœptum eſt his quatuor diebus jejunari; occurrunt in Regula Chrodogandi, Epiſcopi Metenſis circa octavi ſæculi dimidium; in Concilio Meldenſi anni 845. ubi legitur : *Poſt quartam feriam, quæ caput ieiunii nominatur* : in Sueſſionenſi anni 853. *A quarta feria ante initium Quadrageſimæ*. Reperiuntur in cunctis Ordinibus Romanis & Sacramentorum Libris ad nonum ſæculum vergentibus : in Egberti Pœnitentiali ejuſdem temporis : non exſtant tamen in Capitularibus Caroli Magni; ideoque nonniſi circa nonum ſæculum adjecti ſunt a Latinis : qui diſputantes cum Græcis, a quibus non completum quadraginta dierum jejunium Latinis exprobrabatur, quatuor dierum numero Quadrageſimam anticipant. Ratramnus in diſputatione contra Græcos l. 4. c. 4. omnem ſuſtulit dubita-

bita-

Digitized by Google

bitationem, declarans, quod Græci nihil amplius haberent, quod exprobrarent Latinis circa Quadrageſimam, propterea quod adjungendo quatuor dies ad ſex hebdomadas, nos jejunamus, inquit, in ſex hebdomadis quantum Græci in octo: *Hac de cauſſa Græci non habent quod Romanis objiciant ſuper ſeptimanarum diſparitate: nam quod illi in octo .... hoc tam Romana quam Occidentales Eccleſiæ ſex hebdomadibus perficere noſcuntur, ſuperadditis quatuor diebus hebdomadæ ſeptimæ.* In Scotia vero nonniſi undecimo ſæculo recepti ſunt, ut videre eſt in vita S. Margaritæ Scotorum Reginæ apud Surium 10. Junii, ubi dicitur, quod freta Regis mariti ſui auctoritate inchoari Quadrageſimam juſſit feria quarta cinerum, cum feria ſecunda poſt primam Dominicam inchoaretur. Ita Eccleſiarum Occidentalium uſus, qui Mediolani ſervatus fuerat, ante nonum ſæculum poſtulabat, ut non inchoaretur Quadrageſima niſi Feria ſecunda pro jejunio.

CAPUT XXXVII.

De Origine Quadrageſimæ, deque variis jejunandi rationibus.

QUadrageſimale jejunium conſiſtit in ſtato quadraginta dierum ante Paſcha jejunandorum numero; quod tamen non eſt inſtitutionis divinæ, quamvis J. Chriſtus & jejunarit, & jejunium commendarit. Objiciebant Phariſæi, & S. Joannis Diſcipuli, quod Apoſtoli non jejunarent, quibus Jeſus reſpondit eos jejunaturos, quando Sponſus illis eſſet ablatus, quod intelligitur de intervallo inter Chriſti mortem & reſurrectionem. Hinc ſemper magis ſolemne, & magis generale jejunium fuit Feria ſexta, & Sabbato: & S. Auguſtinus in Ep. ad caſul. ait, ſe non legiſſe, quod Chriſtus aut Apoſtoli quidquam præceperint de diebus in Eccleſia jejunandis, licet jejunium ab Evangelio, & a ſcriptis Apoſtolorum præſcriptum fuerit. In Epiſt. ad Januar. aſſerit S. Auguſtinus, quod jejunium quadraginta dierum inſtitutum in Eccleſia, Veteris Teſtamenti auctoritate firmatum eſt in perſona Moyſis & Eliæ, & juxta Evangelium in perſona Chriſti, qui omnes quadraginta dies jejunarunt; ſed neque Chriſtus, neque Apoſtoli illud præceperunt. S. Hieronymo teſte ep. 54. ad Marcel. S. Leone Serm. 43. Tertulliano & aliis, quadrageſimale jejunium apoſtolica credebatur traditio; ſed quamvis Patres illi affirmarint, quadraginta dierum jejunium exemplo Moyſis & Eliæ fuiſſe firmatum, ac præcipue J. Chriſti exemplo, qui Chriſtianorum ſanctificavit jejunium: *Dominus quadraginta diebus ieiunium Chriſtianorum ſanctificavit*, ut ait S. Hieronymus l. 1. contra Jovin. non tamen facile eſt, Tertulliani teſtimonio, Quadrageſimæ uſum inter catholicos demonſtrare. Revera Montanus tres quadrageſimas obſervari volebat; ſed Tertullianus de catholicis loquens in lib. de jejun. ait, optime illis perſuaſum eſſe, non præcepiſſe Chriſtum Diſcipulis ſuis jejunare, niſi diebus, quibus Sponſus illis ablatus foret, (ſunt autem duo dies ante Paſcha) ſimulque Apoſtolos libertatem cuique reliquiſſe jejunandi juxta pietatem ſingulorum: *Certe in Evangelio illos dies ieiuniis determinatos putant, in quibus ablatus eſt Sponſus, & hos eſſe iam ſolos legitimos ieiuniorum Chriſtianorum, abolitis legalibus, & Propheticis vetuſtatibus. Itaque de cetero differenter ieiunandum ex arbitrio, non ex imperio novæ diſciplinæ, pro temporibus & cauſſis uniuſcuiuſque; ſic & Apoſtolos obſervaſſe, nullum aliud imponentes iugum certorum & in commune omnibus obeundorum ieiuniorum.*

A quarto uſque ſæculo habebatur tamquam traditio Apoſtolica unam jejunare Quadrageſimam, & non tres, ut jubebat Montanus, teſte S. Hieronymo ep. 54. *Nos unam Quadrageſimam ſecundum traditionem Apoſtolorum toto anno, tempore nobis congruo ieiunamus.* Concilium Nicænum de Quadrageſima verba facit can. 5. S. Cyrillus Jeroſolymitanus, con-

cilium Laodicenum can. 49. eos condemnat qui jejunium Quadrageſimæ frangebant Feria 5. majoris hebdomadæ. S. Epiphanius Eccleſiæ morem aſſerit eſſe, jejunandi quadraginta dies ante Paſcha: *Ante ſeptem Paſchatis dies Quadrageſimam obſervare, atque in ieiuniis perſeverare, eadem conſuevit Eccleſia*. Inquit S. Baſilius Orat. 2. de jejun. quod ſingulis annis per univerſam terram denuntiabatur conſtitutio jejunii: *Per univerſum terrarum orbem denunciatur ieiunii præconium*. S. Gregorius Nyſſenus & s. Jo: Chryſoſtomus perſuadere ubique conantur Quadrageſimale jejunium.

Hoc igitur jejunium fuit ab initio liberum & voluntarium, & privatorum devotioni & arbitrio relictum, neque præſcriptum, niſi ab amplexantibus auſteriorem vitam; quapropter Montaniſtæ a ſecundo uſque ſæculo pietatem quorumdam Fidelium æmulantes duas ac tres Quadrageſimas per annum jejunabant; & Tertullianus ipſe adv. Pſych. c. 13. plane novit, hanc libertatem ætate ſua in Eccleſia ſubſtitiſſe. In legem deinde tranſiit, uſumque communem in conſtitutionibus Apoſtolicis l. 5. c. 12. in concilio Nicæno, in Laodiceno. Hinc in Oriente uſus hic tranſiit in legem, totique Eccleſiæ ſenſim communicatus eſt, tempuſque præfixum quadraginta diebus ante Paſcha, ut ad tam ſolemnem feſtivitatem præparationi inſervirent. Hujus jejunii rationes ſuggerit S. Auguſtinus in ſua Epiſtola ad Januarium. Socrates proculdubio hallucinatus eſt l. 5. hiſt. c. 22. cum dixit, Romæ jejunari tres tantum hebdomadas continuas ante Paſcha; liquet enim ex Caſſiano collat. 21. & 27. S. Leone Serm. 3. &c. aliiſque quinti ſæculi auctoribus, & Socrati coævis, quod hujus Eccleſiæ lex, regula, & uſus erat jejunandi quadraginta dies, & quod abuſus jejunandi minus quadraginta diebus non poterat eſſe niſi peculiarium quarumdam perſonarum. Hinc licet non ubique eodem modo jejunaretur, eſſetque alibi differentia circa numerum dierum, tempuſque jejunii, Romanus tamen uſus numquam variavit, qui vigebat etiam Bedæ ætate affirmantis de Paſch. ſive æquinoct. loca fuiſſe in Italia, in quibus Quadrageſima viginti tantum diebus, vel tribus circiter hebdomadis concluderetur. Quadraginta dierum numerus continuo Romæ jejunabatur, cum apud Græcos & Mediolani, S. Ambroſio teſte, Sabbato non jejunaretur: & quamvis Romæ dies aliquot carerent Officio, ut Feriæ quintæ, jejunio tamen non carebant. S. Auguſtinus revera in ep. 36. ad Caſul. ait, quod ætate ſua non credebatur Romæ Ferias quintas jejunandas eſſe; ſed hoc non reſpicit Quadrageſimam triginta ſex diebus continuis conſtantem. Hoc igitur contigiſſe ſeptimo circiter ſæculo dicendum eſt ex falſo pervulgato Decreto Melchiadis Papæ, quo Feriæ quintæ a jejunio excipiebantur: verum octavo ſæculo Gregorius II. hoc jejunium reſtituit, ut refert Anaſtaſius Bibliothecarius.

Haud ſcio, veriuſne Socrates l. 5. c. 21. loquatur de aliarum regionum jejunantium more, ac locutus eſt de Romę jejunio, quod trium tantum hebdomadarum ſpatio in Quadrageſima concludebat: ait autem, quod in Illyrio, in Græcia, & Alexandriæ, jejunabantur ſeptem hebdomadæ, & hoc jejunii ſpatium *Quadrageſima* vocabatur; quod alii jejunabant quidem ſeptem hebdomadas ante Paſcha, ſed non continuo, vocabantque nihilominus tempus illud *Quadrageſimam*. Sozomenus etiam l. 7. c. 19. diverſum refert Eccleſiarum ritum in jejunando, & quod non conveniebant in ratione jejunandi quadrageſimam, nec in hebdomadarum numero, quem complecti deberet. Obſervat etiam S. Chryſoſtomus hom. 16. ad Antioch. quod ætate ſua diſceptabatur, quot hebdomadæ jejunandæ eſſent, ut Quadrageſima compleretur; alii enim duas hebdomadas, alii tres, alii ſeptem uſque ſe jejunaſſe dicebant: *Conſuetudinem omnes habent per Quadrageſimam interrogare quot quiſque ſeptimanas Quadrageſimæ jejunavit & dicentes audire licet, hos quidem quod duas, hos vero quod tres, illos vero quod omnes jejunaverunt ſeptimanas*.

Cernitur apud Caſſianum collat. 21. c. 24.

24. quam diverſa foret ea de re conſuetudo ; quibuſdam in locis Quadrageſima ſex hebdomadis concludebatur, quibuſdam ſeptem ; ſed ſublatis Dominicis & Sabbatis, nullo modo quadraginta dies jejunii numerari poterant ; & reſpondetur, quod triginta ſex Quadrageſimæ dies ſex hebdomadis comprehenſi decimam anni partem conſtituunt, quæ Deo conſecratur ; quod illi qui Quadrageſimam ſeptem hebdomadarum ſpatio concludunt, triginta ſex dies jejunant, ſubtractis Sabbatis & Dominicis ; quod illi qui ſex tantum jejunant hebdomadas, Sabbato jejunant ; ceterum quod tempus illud *Quadrageſima* appellatur, licet triginta ſex tantum dies jejunentur, propterea quod Moyſes, Elias, & J. Chriſtus quadraginta dies jejunarunt ; quod *jejunium pro perfectis non eſt, ſed pro iis qui in voluptatibus & deliciis vitam traducunt, ut hoc ſaltem tempus Deo tribuant* ; & ſubdit, *quod in primitiva Eccleſia nulla eſſet Quadrageſima, quæ ad Fidelium corruptelam reparandam inſtituta eſt*.

Licet etiam animadvertere, quod poſt inſtitutionem Quadrageſimæ, ætatis limites ad jejunandum præſcripti, nempe 21. annorum ad inchoandum, & 60. ad terminandum jejunium, neque antiquitatis præſidio, neque legum Eccleſiæ auctoritate firmantur. Jejunandum videtur, quando quis in ætate & ſtatu poteſt eſſe peccandi, & multo magis quando in peccatum lapſus eſt. Ninivitæ infantes ipſos ab uberibus avulſos jejunare jubebant. Quidam jejunii tempus præſcribunt ætati nuptui idoneæ, nempe 14. annorum ; alii annorum 16. quæ eſt ætas votorum Monaſticorum, qua concupiſcentiæ igniculi, antequam cum periculo excitentur, extinguendi ſunt.

CAPUT XXXVIII.

Quod jejunium eſſet abſtinentia a carnibus & vino, atque unica tantum comeſtio ad veſperam.

ABſtinentia a carnibus & vino ab omnibus fere communiter ubique ſervabatur in diebus jejunii. S. Hieronymus ep. ad Nepotian. rigidiſſimum ait eſſe jejunium, panem & aquam : *Fortiſſimum jejunium eſt aqua & panis* ; legumina, raro etiam piſciculos, & parum vini concedit infirmis in ep. ad Lætam. S. Auguſtinus l. 30. contra Fauſtum jejunium conſtituit in abſtinendo a carnibus & vino : *Si Quadrageſima ſine vino & carnibus, non ſuperſtitioſe ſed divina lege ſervatur*. S. Baſilius Orat. de jejun. carnes & vinum vetat diebus jejunii, hortaturque homines ad legumina & aquam, juxta primum uſum ante Diluvium. S. Gregorius Serm. de jejun. legumina tantum permittit & aquam, atque etiam condimenta prohibet.

Uſus igitur communis erat a carnibus abſtinendi : quibuſdam in Eccleſiis abſtinebatur etiam a piſcibus : cui addita eſt abſtinentia ab ovis, caſeo & lacte. Romæ in quocumque jejunio ab ovis & lacte abſtinent. Rotomagenſis Turris, in qua exſtat Campana, cui nomen Georgius Amburienſis, appellatur Butyri Turris, eo quia conſtructa fuerit a Fidelibus, quibus venia data fuit comedendi butyrum in Quadrageſima, quod erat prohibitum. Pariſiis ſingulæ Urbis & Suburbiorum Parochiæ adhuc Proceſſionem agunt ad Cathedralem, in Dominica Quinquageſimæ, ad impetrandam veniam veſcendi lacticiniis in Quadrageſima : *Pro indulgentia veſcendi lacte & butyro tempore Quadrageſimali*. In qua indulgentia non comprehenditur caſeus ; fit tantum mentio de lacte & butyro. Liquido conſtat in nonnullis Eccleſiis, veluti in Turonenſi, quod Canonici veniam a Papa impetraverant ve-

Digitized by Google

veſcendi lacticiniis in Quadrageſima, non credentes id fieri poſſe ſine venia: Stephanus Poncherius Epiſcopus Pariſienſis in ſuis Statutis anni 1503. juxta ſacrorum Canonum Decreta commendat abſtinentiam a carnibus, lacte, caſeo, butyro, & ovis in Quadrageſima: *Hortor & moneo vos Quadrageſimam congrue ieiunare, & veluti cenſuerunt ſacri Canones, a carnibus, lacte, caſeo, butyro, & ovis abſtinere.*

Nonnullæ Eccleſiæ ſiccis tantum cibis veſcebantur.

Abſtinentiæ uſus etiam nunc diverſus eſt in Eccleſiis, circa quam nihil peculiariter decrevit Concilium Tridentinum, præcipiens ſolummodo jejunium juxta conſuetudinem Eccleſiarum. Liquet ex S. Epiphanio, & Socrate, extitiſſe Eccleſias, in quibus volatilia comederentur in diebus jejunii; nulla umquam lata eſt lex cunctis Eccleſiis communis, quæ uniformem præciperet abſtinentiam.

Eccleſia Græca multo ſeverior eſt in jejuniis, quam Latina.

Antiquitus Dominicis Quadrageſimæ non abſtinebant a carnibus, neque hodie lex ulla præcipit abſtinere; noviſſimis tantummodo ſæculis abſtinendi hac die a carnibus uſus confirmatus eſt. In vita S. Godefridi Ambianenſis duodecimo ſæculo Epiſcopi habetur, quod plerique ætate illa abſtinentiam ſine jejunio non agnoſcentes, carnes comedebant Dominicis Quadrageſimæ, quod S. Præſul acriter conatus eſt uſum illum ſupprimere, juſſitque, abſtinentiam a carnibus ſervari in Dominicis, ut ſervatur in Rogationibus, in Feriis ſextis, & Sabbatis totius anni, & quod hujuſmodi uſus non veſcendi carnibus ſine jejunio in Dominicis Quadrageſimæ, in plurimis jam Italiæ, Germaniæ, & Galliæ locis ſervabatur. Plane conſtat, quantopere laboraverit S. Carolus, ut Mediolani abſtinentia in prima Dominica Quadrageſimæ ſervaretur; in id nervos omnes contendit: ſed melius fortaſſe conſultum fuiſſet Eccleſiæ ſuæ, si antiquus uſus circa Quadrageſimam inchoandam tam pro abſtinentia, quam pro jejunio, immutatus non fuiſſet.

Diſtinguendum eſt autem jejunium per ſe ab abſtinentia talis, & talis carnis; & si contingat, ut ex neceſſitate aliqua publica eſus carnis sit concedendus, non ideo ſequitur, jejunii legem violatam eſſe.

In quibuſdam locis abſtinebant a lacte, butyro, caſeo, & ovis, perfectæ tantum virtutis viri; Beda l. 3. c. 23. de Cedda in Anglia Epiſcopo refert, quod in Quadrageſima unum tantum ovum cum modico lacte ad veſperam comedebat: *Ad veſperam juxta morem protelatum ieiunium, niſi panis permodicum, & unum ovum gallinaceum, cum parvo lacte aqua mixto percipiebat.* Æneas Pariſienſis in Tractatu contra Græcos IX. ſæculo exarato c. 184. refert, quod in Germania abſtinentia ab ovis, & lacte in Quadrageſima erat voluntaria, & a religioſioribus viris tantummodo ſervata: *Germania a lactis, & butyri, & caſei, & ovorum eſu per totam Quadrageſimam non abſtinet, excepto quem ſpontanea attrahit voluntas*: Theodulphus Aurelianenſis idipſum innuit Diœceſanis ſuis: *Qui ovis, & caſeo, piſcibus, & vino abſtinere poteſt quicumque magnæ virtutis eſt.*

Jejunium ſtabat potiſſimum in non comedendo, niſi ſemel in die, & ad veſperam tantum juxta veteres omnes, nempe S. Ambroſium, S. Hieronymum, S. Auguſtinum, Caſſianum, & alios, *Ad veſperam iuxta morem protelatum ieiunium*, ut ait Beda loco citato: *Prandere, & ieiunare*, ſunt duo termini omnino contrarii; nam jejunare nihil eſt aliud, quam non prandere, ſed prandium vel potius refectionem ad veſperam differre: *Stationes in veſperam producimus*, ut ait Tertullianus de jejun. Thedulphus Aurelianenſis IX. ſæculo c. 37. affirmat etiam, jejunare non putandos eſſe, qui manducant, antequam Veſpertinum Officium terminetur: *Nullatenus ieiunare cenſendi ſunt, ſi ante manducaverint, quam Veſpertinum celebretur Officium.*

De hoc S. Benedictus ſtatutum edidit in Regula. Conſuetudo iſta durabat adhuc S. Bernardi ævo, qui ſuis ajebat Mo-

Digitized by Google

Monachis, quod ante Quadrageſimam uſque ad Nonam tantum jejunaverant, ſed in Quadrageſima Fideles omnes uſque ad Veſperam jejunabant : *Hactenus uſque ad Nonam ieiunavimus, nunc uſque ad Veſperam ieiunabunt nobiſcum univerſi* ſerm. 3. in Quadr. S. Thomas 2. 2. q. 147. art. 6. præſcribit etiam neceſſitatem ſemel tantum comedendi diebus jejunii ex communi conſuetudine Eccleſiæ : *Communis conſuetudo populi Chriſtiani*, & propterea quod unica refectio cum tuendæ valetudini ſufficit, tum caſtigando corpori inſervit : *Eccleſiæ moderatione ſtatutum eſt, ut ſemel a ieiunantibus comedatur*.

A Græcis ſervatur adhuc religioſe iſte uſus jejunandi uſque ad veſperam, ab iis ſemel tantum comeditur diebus jejunii poſt Solis occaſum. Judæi quoque jejunabant eodem modo, ut patet exemplis in Scriptura allatis.

CAPUT XXXIX.

De Collatione in diebus jejunii, deque uſu dicendi Veſperas mane in Quadrageſima.

AD duodecimum uſque ſæculum inaudita erat in Occidente comeſtio ante finem diei ; non dicebatur Miſſa niſi poſt Nonam, hoc eſt circa tertiam horam veſpertinam, ne ſcilicet comederetur niſi poſt horam Veſperarum, hoc eſt ſero, & Veſperæ dicebantur in Miſſa poſt Communionem, ut fit Feria quinta majoris hebdomadæ, & Sabbato Sancto ; ſed ad tertiumdecimum ſæculum non parum laxatus eſt uſus : & ad Nonam cœpta eſt anticipari comeſtio. Alexander de Ales ex iis fuit, qui huic conſuetudini locum dedere. Quartodecimo ſæculo, ut tempus lucrifieret, hora nona anticipata eſt, Paludano potiſſimum auctore : quintodecimo ſæculo magis etiam laxatum eſt comedendi tempus, dummodo recitatæ eſſent Veſperæ circa meridiem ante comeſtionem ; & ſextodecimo ſæculo non defuere Theologi affirmantes comedi poſſe non ſolum ad meridiem, ſed etiam ad undecimam horam.

Quod quidem occaſionem præbuit ſecundam addendi comeſtionem, quæ fit ſero ſub nomine collationis ; cœptum eſt a bibendo in ſero, propter alterationem quæ jejunium plerumque ſubſequitur ; & ab exemplo præſertim Religioſorum, qui manualibus laboribus feſſi ſero bibebant, antequam jejunii horæ perverterentur ; inde ventum eſt ad modicum cibi, *ne potus noceat*, ut videre eſt in Conſtitutionibus quorumdam ordinum : ſed ne quid temporis inutiliter inſumeretur, fiebat his diebus lectio ad veſperam in Refectorio, cum aliis diebus fieret in Clauſtro, vel in Capitulo ; & hoc appellatum eſt *ire ad collationem* : ita collationis nomen de lectione ad modicam iſtam comeſtionem tranſiit ; cœpitque hoc ſenſu per orbem propagari.

Secunda hæc comeſtio, quam nos collationem vocamus, & reperitur in Concilio Aquiſgranenſi an. 817. can. 12. quod permittit Monachis ſemel bibere ante completorium diebus jejunii, atq; etiam in Quadrageſima, vel propter operis laborem extraordinarium, vel cum novum Officium recitari deberet veluti Officium Defunctorum : *Ut ſi, neceſſitas popoſcerit ob operis laborem poſt refectionem etiam in Quadrageſima pari modo, & quando Officium Mortuorum celebratur ; priuſquam lectio Completorii legatur bibant*. Magiſtri Regula c. 17. Udalricus in Conſuetudinibus Cluniacenſium, Ivo Carnutenſis, Buchardus, s. Dunſtanus l. 2. & alii de bibendo mentionem faciunt, de comedendo nullam. Quod nos collationem dicimus, erat vini calix vel aquæ, quod ante, vel poſt illam, quam vocant conferentiam, quæ Completorium præcedebat, hauriebatur ; collatio enim Latine idem ſonat ac conferentia apud nos. Hinc uſus ſero bibendi poſt Veſperas ante Completorium collationis nomine appellatus eſt in ſtatutis Cluniacenſibus an. 1308. *Statuimus quod hora potationis ſerotinæ, quæ apud eos collatio nuncupatur, ad quam* ho-

horam omnes convenire præcipimus: tunc ſtudiorum collatio facienda erat. In ſtatutis Ordinis Præmonſtratenſis pulſato collationis ſigno, ad Refectorium procedebant, tamquam ad refectionem; ibi dicto *Benedicite*, Hebdomadarius benedicebat, & reſpondebatur *Amen*; Religioſi ſedebant ad menſam, & bibebant: *Ad collationem ſignum pulſet ſacriſta, intrent in Refectorium, ſicut ad refectionem . . . . Reſponſo Amen, Fratres ingrediantur menſas & bibant, quod & diebus ieiunii tantummodo faciendum*. S. Bonav. in Diſcipl. ad Novit. concedit Novitiis bis vel ter bibere ad collationem jejunii diebus: *Ad collationem tempore ieiunii faciendam duabus, vel tribus, ſi indiges, bibere vicibus.*

Uſus apponendi bellaria in collationibus profectus eſt a Scholaſticis, qui ea conceſſerunt aſſumi poſt comeſtionem, per modum medicinæ, & ad digeſtionem ciborum expediendam, talem ſolummodo quantitatem vetantes, quæ nutrimento magis quam medicamini foret, auctoritate fulti S. Thomæ, qui hujuſmodi uſui non reſtiterat, quamvis probaverit, de eſſentia eſſe jejunii, unam tantum in die refectionem aſſumere: *Electuaria etiamſi aliquando nutriant, non tamen principaliter aſſumuntur ad nutrimentum, ſed ad digeſtionem ciborum; unde non ſolvunt jeiunium, ſicut nec aliarum medicinarum aſſumtio, niſi forte aliquis in fraudem electuaria in magna quantitate aſſumat per modum cibi* 2. 2. quæſt. 147.

Collatio occaſionem præbuit refectionis horam anticipandi, quod gradatim factum eſt: cœperunt ab initio ſtatim comedere, quando ſonabat hora, & Officium Nonæ; ſignum pro convocandis Populis ad Officium a nonnullis acceptum eſt pro ſigno comedendi. Qua de re Theodulphus Aurelianenſis c. 39. conquerebatur IX. ſæculo: *Solent plerique qui ieiunare putant, mox ut ſignum audiunt ad Nonam, manducare; qui nullatenus ieiunare cenſendi ſunt, ſi ante manducaverint, quam Veſpertinum celebretur Officium*.

Ratherius, Epiſcopus Veronenſis, permittit ad Nonam manducare; & Concilium Rotomagenſe an. 1072. comedere vetat antequam, hora Nona completa, incipiat hora Veſperarum, *Statutum eſt nullus ut in Quadrageſima prandeat, antequam hora Nona peracta, veſpertina incipiat; non enim ieiunat qui ante manducat*; Ita Veſperarum ſignum ſumtum eſt pro ſigno prandendi.

Alexander Alenſis aſſerit, quod ætate ſua Miſſa Quadrageſimæ anticipata erat ad horam Nonam: *Miſſa in quadrageſima, & diebus ieiuniorum, hora nona*, & quod erat magis congrua hora comedendi diebus jejunii, quam hora Veſperarum, *Hora refectionis magis congrua tempore ieiunii eſt hora nona, quam uſque ad Veſperam*. Ita anticipatum eſt Officium; quemadmodum anticipabatur refectio, ac demum ventum eſt ad concedendam refectionem circa meridiem. Hoc Stephanus Poncherius, Epiſcopus Pariſienſis circa an. 1510. ex doctrina deſumit S. Thomæ, & Scholaſticorum: *Sic ſemel in die refectionem corporis capiatis, & ſi tempus congruum habuerit, ut S. Thomas, & alii Doctores inſtruunt nos, circa meridiem capiatis*. Statut. Pariſ. p. 243.

S. Carolus permittit etiam ſuis domeſticis manducare poſt meridiem diebus jejunii: *Poſt meridiem cibum capiant.* En quomodo anticipata eſt comeſtio de ſero ad tertiam horam veſpertinam, & poſtea uſque ad meridiem. Poſt invectam conſuetudinem ſolvendi jejunium circa meridiem, ſervatus eſt uſus dicendi Veſperas ante prandium, ut ſemper dici poſſet, quod jejunium non ſolveretur niſi poſt Veſperas.

In pleriſque Eccleſiis incipiunt dicere Veſperas mane a Feria quarta Cinerum, qua die tamquam principium Quadrageſimæ reſpiciunt, ut moris eſt Pariſiis: Romæ vero non incipiunt niſi Sabbato ſubſequenti in primis Veſperis Dominicæ, propterea quod antiquitus quatuor illi dies ad Quadrageſimam non ſpectabant. Apud Carthuſianos, aliiſque in locis non incipiunt niſi Feria ſecunda hebdomadæ primæ Quadrageſimæ, quia olim prima dies erat Quadrageſimalis jejunii.

Digitized by Google

CAPUT XL.

De Operibus pietatis, quæ jejunium Quadrageſimale proſequebantur, de Confeſſione, de Continentia. An ſingulis diebus diceretur Miſſa, deque Miſſa Præſanctificatorum.

QUam maxime commendabatur Fidelibus, ut jejunium per plura pietatis opera ſanctificarent; quorum præcipuum habebatur conſcientiæ puritas, ut jejunium Deo magis gratum fieret, magiſque meritorium; quapropter præcipiebatur, ut hebdomada ante initium Quadrageſimæ peccata ſua Sacerdoti aperirent, quo inter pœnitentes conſtituti ante Paſcha reconciliarentur: *Hebdomada una ante initium Quadrageſimæ Confeſſiones Sacerdotibus dandæ ſunt, pœnitentia accipienda; diſcordantes reconciliandi, & omnia iurgia ſedanda*, ut inquit Theodulphus Aurelianenſis in ſuis Capitularibus c. 36. ante IX. ſæculum. Stephanus Poncherius Epiſcopus Pariſienſis in Syn. Pariſ. 27. & 175. conſuetudinem iſtam renovavit circa an. 1500. præcipiens Confeſſiones ab initio Quadrageſimæ, & prohibens audire per quindecim Paſchatis dies eorum Confeſſiones, qui uſque ad Dominicam Palmarum exomologeſin diſtuliſſent: *Ut hortemini ſingulos Parochianos veſtros, ut circa initium Quadrageſimæ ad Confeſſionem accedant*. Hebdomada major, & hebdomada Paſchatis deſtinatæ erant ad eorum tantum Confeſſiones audiendas, qui ab initio Quadrageſimæ confeſſi erant. Hoc ſi fieret hodie, quam multis conſuleretur malis! Iis, qui Paſchate non communicarunt, ne carnem manducent, caſeum, & ova, prohibet hic Epiſcopus.

Commendabatur etiam continentia per Quadrageſimam, ideoque non celebrabantur eo tempore Nuptiæ, quod an. 370. vetitum eſt a Concilio Laodiceno can. 72. *Non oportet in Quadrageſima nuptias celebrare*. Fere omnes Canones inhibent pœnitentibus uti copula coniugali tempore pœnitentiæ.

Singulis diebus Quadrageſimæ habebatur in Oriente Synaxis, vel congregatio in Eccleſia, Officium, & Prædicatio, ut notat S. Epiphanius in Expoſ. Fid. *Synaxes tota Quadrageſima poſt horam Nonam ad Veſperam uſque celebrantur*. S. Baſilius in Orat. 2. de jejun. hortatur bis in die venire ad Eccleſiam: *Per hoſce ſequentes dies communio: excipiet vos Spiritus Sanctus matutinis ſimul & veſpertinis epulis*: quæ erant matutinæ & veſpertinæ prædicationes. Id ipſum frequenter aſſerit S. Joannes Chryſoſtomus hom. 22. *Ob hoc jejunium & Quadrageſimam, & tot dierum Synaxes, auditiones, preces, & doctrinæ*.

Singulis quoque diebus Quadrageſimæ celebrabatur in Occidente Sacrificium, ut liquet ex Tertulliano, & S. Ambroſio, qui in Pſal. 118. ait, quod diebus ſtationis ſtatim poſt meridiem fiebat congregatio in Eccleſiis, ubi Sacrificium in commune celebrabatur, quo peracto dabatur comedendi libertas; diebus vero Quadrageſimæ Sacrificium celebrabatur ad veſperam: *Adveniet Sacrificium veſpertinum*. Theodulphus de Miſſis agit, quæ ſingulis Quadrageſimæ diebus dicebantur. Pro ſingulis quibuſque diebus Quadrageſimæ habentur Miſſæ propriæ in Sacramentario S. Gregorii; in Miſſali Gothico ſeptem tantum habentur, quarum prima eſt pro initio: *Miſſa in initium Quadrageſimæ*, ſecunda eſt *Miſſa ieiunii*; iſtæ Miſſæ fuiſſe videntur pro ſex Dominicis Quadrageſimæ, idcirco repetebatur Miſſa Dominicæ, vel potius Miſſa ſub initium Quadrageſimæ.

In Oriente congregabantur ſingulis diebus; itemque communicabant, ſed Sacrificium non celebrabatur niſi Dominica & Sabbato, ut adnotatum cernimus a tempore uſque Concilii Laodiceni: *Quod non oportet in Quadrageſima panem offerre, niſi Sabbato & ſolis Dominicis*. Concilium Trullanum can. 51. ſacrificium permittit die Annuntiationis,

Miſſamque memorat Præſanctificatorum, videlicet panem conſecratum Dominica præcedenti, cum quo communicabant ſingulis hebdomadæ diebus: *In omnibus ſanctæ Quadrageſimæ jejunii diebus, præterquam Sabbato & Dominica, & ſancto Annunciationis die, fiat ſacrum Præſanctificatorum miniſterium*: eſtque Miſſa ſimilis illi, quam Latini celebrant Feria ſexta in Paraſceve. Iſte Græcorum uſus Mediolanum invectus ſervatur etiam hodie nullam celebrandi Miſſam ſingulis Feriis ſextis Quadrageſimæ.

Miſſa iſta a Græcis appellatur Præſanctificatorum, hoc eſt Miſſa, in qua non conſecratur corpus J. Chriſti, ſed tantum abſumitur hoſtia prius conſecrata. E Græcis quidam Auctorem iſtius Miſſæ dicunt S. Gregorium Papam, quem Dialogiſtam vocant, eo quia Dialogos ſcripſerit; quod autem veri ſpeciem non præ ſe fert; ſiquidem Miſſa iſta non dicitur niſi ſemel in anno in Eccleſia Latina, ſecus vero apud Græcos ſingulis jejunii diebus dicitur in Quadrageſima. Eam indicatam cernimus in concilio Trullano can. 52. & ad illam forte alludit concilium Laodicenum cum can. 49. vetat quadrageſima offerre panem ſingulis diebus, exceptis Dominicis & Sabbatis. Teſtatur Socrates l. 5. c. 22. quod Alexandriæ quarta & ſexta Feria fiebat quidquid ad Synaxim pertinet, excepta myſteriorum conſecratione.

En quomodo Græci Miſſam celebrant Præſanctificatorum. Presbyter panem accipit, & dividit in tot particulas, quot ſunt ſubſequentes dies, quibus hæc Miſſa debet celebrare, eaſque conſecrat una cum illis, quas ea die debet abſumere; deinde infundit de vino conſecrato ſuper particulas, eaſque in ciborio aſſervat. Ad ſtatutam horam dicendi Miſſam Præſanctificatorum, nempe ad horam Nonam, Diaconus cum ſolemnitate defert ſuper caput ſuum a parvo Altari ad majus pyxidem, in qua eſt particula hoſtiæ conſecratæ, & Presbyter tenet in manibus Calicem plenum vino, cui mixta eſt aqua non conſecrata, ſed tantum benedicta; Presbyter ad Altare accedens poſt ſimplicem orationem, per quam petit, ut dignus fiat ſanctorum Myſteriorum participatione, conſecratum panem immittit in vinum ad illud ſanctificandum, vel ut alii dicunt, ad conſecrandum, ſtatimque ſemetipſum communicat & adſtantes.

Prædicabatur etiam ſingulis diebus Quadrageſimæ, ut videre eſt apud S. Joannem Chryſoſtomum, quod præſtitiſſe S. Cæſarium Arelatenſem in ejus vita narratur: *Sedibus poſt paratis in jejunio ab hora diei ſeptima uſque ad decimam epulis plebem ſpiritualibus ſaginabat.* Sur. 5. Maii. Inter Sermones S. Leonis habentur quamplurimi pro Feriis Quadrageſimæ, de jejunio, & de Tempore Paſſionis. In nonnullis Sermonibus videtur affirmare, quod Dominica tantum, & Feria quarta prædicaretur.

Multiplicabantur etiam Officia in Quadrageſima. In vita S. Udalrici, Auguſtani decimo ſæculo Epiſcopi legitur, quod præter Officium Divinum, quod ipſe quotidie cum Canonicis ſuis in ſuæ Eccleſiæ choro canebat, recitaret etiam privatim Officia B. Virginis, S. Crucis, & omnium ſanctorum, & Pſalterium, & quod unam vel duas alias Miſſas pro temporis opportunitate celebrare conſueverat; ſed Quadrageſima poſt recitatum Matutinum nocturnum, ſuas preces continuabat uſque ad horam, qua pulſabatur ſignum Vigiliarum Mortuorum, quas cum choro decantabat, & exinde Primam; quod morabatur in Eccleſia orans, uſque dum Canonici cum cruce redirent ad celebrandam Miſſam, cui aſſiſtebat ipſe, & Presbyteri celebrantis dexteram oſculabatur; quod poſt Miſſam cantabat Tertiam cum Canonicis, & in Eccleſia permanebat uſque ad Sextam; poſt ſextam viſitabat Altaria, & ante ea genuflectens, *Miſerere* & *De profundis* canebat; inde revertebatur in cubiculum abluturus faciem; & præparationem facturus ad Miſſam, & Veſperas poſtea dicendas; in Xenodochio viſitabat Pauperes, e quibus eligebat duodecim, & ipſis lavabat pedes, & unicuique denarium erogabat; inde accedebat ad menſam, ac poſtea dicto Completorio domum ſe recipiebat. Ita ſingulis Quadrageſimæ diebus uſque ad Dominicam Palmarum feciſſe legitur.

Pre-

Digitized by Google

Preces longiores in Quadrageſima commendabantur, & Officio diei vel Officium Defunctorum, vel ſeptem Pſalmi Pœnitentiales, vel Pſalmi Graduales adjungebantur; ut Romæ adhuc fit, & in pluribus Ordinariis præcipitur.

CAPUT XLI.

De Feſtis, & Officio Sanctorum in Quadrageſima.

PErvetuſtus eſt uſus nulla celebrandi Feſta in Quadrageſima, & a concilio Laodiceno circa annum 360. can. 51. commendatus: *Quod non oporteat in Quadrageſima Martyrum Natales peragere, ſed Sanctorum commemorationes in Sabbatis & Dominicis*. Non ſunt celebranda Feſta in Quadrageſima, ſed Sabbatis tantum & Dominicis commemoratio Sanctorum facienda. Jejunii mœſtitia non videbatur conjungi poſſe cum ſolemnitate Feſtorum; tum etiam ut cultus Domino debitus diebus Domino ſacris, nempe Sabbatis & Dominicis, ſervaretur, nullum iis Feſtum Martyrum ſubſtituebatur, ſed fiebat tantum commemoratio. Iſte Canon concilii Laodiceni viguit omni tempore apud Græcos, qui Feſtum ſolummodo Annuntiationis in Quadrageſimam invexerunt. Balſamon duodecimi ſæculi auctor refert, quod in Monaſteriis bene conſtitutis hoc etiam ætate ſua ſervabatur, a quibus anticipabantur ſolemnitates in Quadrageſima occurrentes, & ante Quadrageſimam celebrabantur. Idipſum & apud Latinos diutius ſervatum eſt, ut liquet præſertim ex concilio Toletano an. 654. a quo Feſtum Annuntiationis ſtatutum eſt octo dies ante Natale, ne ſcilicet tale Feſtum vel per Quadrageſimam, vel per Paſchale tempus impediretur, quo tempore, ut ait concilium can. 1. antiqui canones nulla alia Feſta celebrari permittunt: *Quoniam die qua invenitur Angelus Virgini Verbi conceptum nuntiaſſe, eadem feſtivitas non poteſt condigne celebrari, cum interdum Quadrageſimæ dies, vel Paſchale feſtum videtur incumbere, in quibus nihil de Sanctorum ſolemnitatibus, ſicut ex antiquitate regulari cautum eſt, convenit celebrari*. Cenſebat etiam iſtud concilium, Annuntiationis Feſtum, ſi incideret in Quadrageſimam, propter magnæ lætitiam ſolemnitatis vel ſine jejunio celebrandum eſſe, vel poſt Paſcha transferendum; ut Romæ, & Galliæ moris eſt. Radulfus Tungrenſis Propoſ. 10. de ritu Romano loquens teſtatur, quod nullum fiebat olim Feſtum in Quadrageſima; quod Annuntiatio celebrabatur ante Natale, Feſtum S. Gregorii Papæ 3. Septembris, quo die occurrit ejus Ordinatio; Feſtum S. Benedicti die Translationis ejus menſe Julio; ſed poſtquam Romæ translata eſt Annuntiatio in menſem Martium, reliqua Feſta eidem menſi reſtituta ſunt, præter S. Ambroſium, qui Mediolani & Romæ remanſit menſe Decembri, licet obierit 4. Aprilis. Apud Joannem Abrincenſem undecimo ſæculo degentem legitur, quod ætate ſua nullum fiebat Feſtum per totam Quadrageſimam, ſed tantum Dominica fiebat commemoratio eorum, quæ inciderant in hebdomadam. En quomodo intelligebatur canon concilii Laodiceni.

Monachi in Occidente mutarunt hunc uſum, totque Feſta invexerunt etiam in Quadrageſimam, tum jejunii, tum laboris laxandi cauſſa diebus Feſtis. De Feſtis in Quadrageſima mentio fit apud S. Dunſtanum: Lanfranchus in ſuis ſtatutis c. 1. ſect. 23. aſſerit, quod ſi die cinerum occurrat Feſtum 12. Lectionum, in diem craſtinum transferatur: *Si in capite jejunii Feſtivitas duodecim lectionum evenerit, non celebratur ipſa die, ſed differtur in craſtinum*; præcipiturque, ut in Feſtis 12. Lectionum in Quadrageſima dicantur duæ Miſſæ, una de Feſto, altera de Feria: *Utraque Miſſa ad majus Altare celebratur*. In conſuetudinibus Ciſtercienſium ſignata eſt prima Miſſa de Feria, ſecunda de Feſto: *Primo Miſſam de jejunio, poſtea Miſſas de Feſto*. Radulfus Tungrenſis Propoſ. 23. ait, quod

ævo ſuo Miſſa de Feſto dicebatur poſt Tertiam, & Miſſa de jejunio poſt Nonam, & hic erat uſus Romæ, & Coloniæ: *Ut diebus ieiuniorum Miſſa de Feſto ad Tertiam dicatur, & de jejunio ad Nonam, ita & Romæ, & Coloniæ*. Per iſtas duas Miſſas in die Feſto, cum commemoratione Feriæ in Officio, ſervari creditum eſt & quidquid Feſto, & quidquid jejunio deberetur.

Diebus Feſtis Monachi anticipabant prandium in Quadrageſima; manducabant poſt Miſſam, & ante Veſperas, ut videre eſt in vita S. Gertrudis, Abbatiſſæ Nivellenſis ſæcul. 2. Benedict. *Hebdomada quinta in Quadrageſima Feſtivitas contigerat: omnes .... poſt expletam ſolemnitatem Miſſarum, ſumſerunt cibum*. Petrus Damianus in Regula præſcribens Monachis ſuis magnum jejunium in Adventu & Quadrageſima, eos abſolvit in tribus ſolemnibus Feſtis s. Andreæ, s. Benedicti, & Annuntiationis.

Capitulum generale Abbatum Galliæ anno 817. c. 46. abſolverat jam a ieiunio, quocumque die occurrerent Feſta Patronorum, *Plenum Officium agatur, & bis reficiatur*. Extra Monaſteria ieiunabatur diebus Feſtis in Quadrageſima, etiam die Annuntiationis, ut obſervat Cardinalis Humbertus adv. Nicet. *Nec jejunia reſolvimus in celebratione Miſſæ, aut in aliquo natalitio Martyrum, ſed nec in Annuntiatione B. Mariæ*. Glaber l. 3. c. 3. ait, quod circa annum 1000. Epiſcopi Galliæ, & Italiæ congregarunt plura concilia, quibus ſtatutum fuit transferre Feſtum Annuntiationis a die 25. Martii, quæ ſæpius incidit in quadrageſimam, ad diem 18. Decembris, ut fiebat in Hiſpania, eo fine, ne impedirentur ieiuniorum dies, vel ne Feſta celebrarentur in Quadrageſima, *Ferebatur Annuntiationem D more Hiſpanorum 14. Kalendarum Januariarum die irreprehenſibiliter poſſe celebrari*.

Apud Cluniacenſes in novo Breviario reſtitutus eſt antiquus uſus de nullo feſto commemorationem faciendi in Quadrageſima, præveniendi & anticipandi Feſta occurrentia in menſe Februario, & transferendi poſt Paſcha occurrentia in menſe Martio aut Aprili, excepto Feſto Annuntiationis; S. Benedictus transfertur in menſem Julium, S. Gregorius in Septembrem; Feſtum Dedicationis ſi occurrat in Quadrageſima, transfertur poſt Paſcha.

Micrologus c.48. refert Canonem concilii Laodiceni, a quo prohibetur commemoratio Martyrum in Quadrageſima; & Concilium Toletanum, a quo Annuntiatio ponitur ante Natale, ne celebretur in Quadrageſima, aitque, Romæ a Septuageſima uſque ad Paſcha non celebrari niſi Feſtum Purificationis, Cathedræ S. Petri, & Annuntiationis; & ſi quando occurreret Feſtum, de quo faciendum eſſet Officium, totum Officium fieri conſueviſſe de Feſto, & Miſſam dici poſt Tertiam, cum commemoratione Feriæ in Laudibus, & Veſperis, & Miſſam de Feria poſt Nonam. Auctor iſte eſt undecimi ſæculi. Joannes Belethus, qui duodecimo vel tertiodecimo vivebat ſæculo c.84 affirmat, quod ætate ſua Lugduni, ſicut Mediolani, nullum celebrabatur Feſtum tempore Paſſionis, & ſi quando occurrebat, fiebat tantum commemoratio: quod quidem intelligendum eſt de toto tempore Quadrageſimæ, ut teſtatur Radulfus c.6. qui uſum memorat Mediolani, qui ſervatur adhuc, *In Officio Ambroſiano, nullum Feſtum in Quadrageſima*.

CAPUT XLII.

De uſu cooperiendi Imagines in Quadrageſima.

NUllo alio conſilio, aut myſterio velabantur Imagines, niſi ut auri fulgor, nitorque gemmarum pœnitentiæ diebus tegeretur; ut patet in vita S. Eligii a S. Audoeno deſcripta l. 2. c. 34. *Mos erat, ut in diebus Quadrageſimæ propter fulgorem auri, vel nitorem gemmarum operiretur tumba velamine linteo urbane ornatu holoſerico: igitur ingrediente Quadrageſima præcinxerant crepam huiuſmodi Sindone, ut moles*

les radiantis metalli velata tegeretur diebus pœnitentiæ.

Videre licet deinde in Conciliis velum Quadrageſimæ, quod ponebatur ante Altare, & vocabatur *Velum Quadrageſimale*; in Concilio Cantuarienſi an. 1220. & in Oxionenſi an. 1287. can. 12. *Ad Altare quodlibet velum Quadrageſimale*; idipſum aſſerunt Concilium Vvintonienſe an. 1240. & Ebroicenſe eodem an. 1240. Lanfranchus in ſuis ſtatutis c. 1. ſect. 3. præcipit collocari velum iſtud prima Dominica Quadrageſimæ poſt Completorium, *Dominica prima Quadrageſimæ poſt Completorium ſuſpendatur cortina inter Chorum, & Altare*, & poſtridie tegebantur Cruces, & Imagines; *Feria ſecunda ante Tertiam debent eſſe coopertæ Crux, Coronæ, Capſa, textus qui Imagines deforis habent*. Guillelmus Pellicerius Abbas Grandimontenſis in ſuis ſtatutis præcipit operiri Imagines prima Dominica Quadrageſimæ poſt Completorium uſque ad Feriam ſextam in Paraſceve; & rationem affert c. 14. ut ſcilicet meminerimus, Chriſti faciem velatam fuiſſe in Paſſione ejus: *Quia velata fuit facies Chriſti in Cruce, cum fuit captus a Judæis*. Magnum velum apponebatur ante Altare in Quadrageſima, nec aperiebatur niſi ad conſecrationem, & diebus Dominicis, aut Feſtis, & auferebatur Feria quarta majoris hebdomadæ ad illa verba Paſſionis, *Velum Templi ſciſſum eſt*; & hoc Pariſiis adhuc in uſu eſt. Non deſunt uſus præſcribentes, ſolum Imagines operiri, non Cruces.

CAPUT XLIII.

De Benedictione Cinerum, de Officio initii Quadrageſimæ, & de Feriis.

INitium Quadrageſimæ vocabatur *Caput ieiunii*; atque ita vocata eſt Feria quarta Cinerum, poſtquam ab ea cœptum eſt ieiunium Quadrageſimale; verum Officium permanſit de Feria, quale erat, nec incipit eſſe de Quadrageſima, niſi Dominica ſubſequenti, quæ *Initium Quadrageſimæ* in Miſſali Gothico appellabatur: quare dies iſte initium potius ieiunii, *Caput ieiunii*, quam initium Quadrageſimæ vocatur. Primus iſte ieiunii dies adeo ſolemnis eſt, ut proprium Officium nulli cedat ſolemnitati, quæ eo die poſſit occurrere, ne Patrono quidem Eccleſiæ. Videſis S.Baſilium, & antiquos Patres de primo die ieiunii differentes, ut intelligas, quanta Populorum frequentia convolaret ad Eccleſiam, ut ibi per preces, & prædicationem tam ſalutare tempus inchoaretur. Ab an.1352. apparet Decretum Clementis VI. quo præcipit, Feſta omnia eo die occurrentia transferri, ut Fideles omnes ad pœnitentiæ opera incumbant. A Lanfrancho c.1. ſect.3. dies iſte appellatur *Dies Cinerum*, vel *Feria quarta Cinerum: ſi in capite ieiunii Feſtivitas 12 Lectionum evenerit, non celebratur ipſa die, ſed differtur in craſtinum*.

Quoad Cinerum cæremoniam hæc erat ratio peccatores pœnitentiæ addicendi. Tertullianus in lib. de Pœnit. Pœnitentem deſcribit conſperſum cinere: *Horrore cineris concineratum proſternis in medium*. S. Ambroſius ad Virg. lap. c. 8. pœnitentiam alicui Virgini indicens, lugubre præſcribit veſtimentum, cilicium & cinerem, *Totum corpus cinere aſperſum*. S. Optatus exprobrat Donatiſtis, quod cineribus Virgines conſecratas pœnitentiæ cauſſa conſperſerint, *Aſperſiſtis immundis cineribus*. S. Iſidorus Hiſpalenſis de offic. l.2. c. 16. cæremoniæ ſenſum exponit, oſtenditque, illam ætate ſua fieri conſueviſſe, ut peccatores recordarentur ſe eſſe pulverem, animumque & cogitationem converterent ad mortem, quam pro peccatis ſuis meruiſſent: *Cineres aſperguntur, ut ſint memores, quia cinis, & pulvis ſunt, per favillam cineris perpendamus mortis ſententiam, ad quam peccando pervenimus*.

Quidquid uſuvenit in cæremonia Cinerum, in antiquis reperitur Conciliis, & præcipue apud Reginonem, IX. ſæcu-

li

li Auctorem, qui accurate hanc cæremoniam deſcripſit, quemadmodum ætate ſua peragebatur. Epiſcopus, inquit, cum Parochis, & Decanis ruralibus adibunt Eccleſiam, offerent Pœnitentes ante fores Eccleſiæ indutos ſacco, & nudis pedibus; tum vero Parochi, qui vitam, & mores pœnitentium bene norunt, illis imponent pœnitentiam propriis criminibus congruam; juſſis deinde in Eccleſiam ingredi, Clerus univerſus in terram ſe proſternens effuſis lacrymis ſuper eos decantabit ſeptem Pſalmos Pœnitentiales; dein manus ſuper illos imponet, aſperget eos Aqua benedicta, eorum capita cinere, & cilicio obteget, illos demum exhortatione facta extra Eccleſiam ejiciet, dicens, ſe eos ab Eccleſia ob eorum peccata ejicere, non ſecus ac Adam e Paradiſo ejectus eſt. Tunc illos Clerus extra Eccleſiam ducet, verba illa Scripturæ decantans, quibus Deus primis parentibus pœnitentiæ cauſſa præcepit in ſudore vultus veſci pane: *In capite Quadrageſimæ omnes pœnitentes . . . . ante fores Eccleſiæ ſe repræſentent Epiſcopo ſacco induti, nudis pedibus . . . ubi adeſſe debent Decani cum Presbyteris . . . . . eos extra januas Eccleſiæ expellant, Clerus proſequatur eos cum Reſponſorio, In ſudore vultus tui veſceris . . . .* Feria quarta Cinerum appellatur initium quadrageſimæ, *Caput Quadrageſimæ*. Ritus Pœnitentium caput aſpergendi cinere a Judæis proficiſcitur. Lugduni una cum cineribus benedicuntur virgæ, tamquam inſtrumenta propria, & idonea ad caſtigandos Pœnitentes, & punienda peccata. In quibuſdam Eccleſiis ponebantur cineres in patina terrea, ut melius oſtenderetur, quod homo, qui recipiebat cineres, de terra eſt, & in terram revertetur. Nonnullis in locis feruntur ad Proceſſionem cilicia; in aliis cuilibet pœnitenti cilicium datur; vel etiam fœminæ ad pœnitentiam addictæ tegebant capita ſua altera parte tunicæ, quam in ſacci forma elevabant. Pluribus in Pontificalibus prohibetur Benedictio, & diſtributio cinerum in qualibet Urbis Eccleſia ante Sermonem, & Benedictionem factam in Cathedrali. In diſtributione cinerum, loco dicendi *Memento homo . . . .* in quibuſdam Ritualibus legitur, *Pœnitentiam age cum cilicio, & cinere*: in aliis, *Cineris hujus aſperſio ſit mihi, quæſo, Domine, remedium ſalutare*.

Accipiebantur cineres nudis pedibus; & hoc ſervabatur Romæ, ubi Papa ipſe cum Cardinalibus, & Clero nudis pedibus procedebat ab Eccleſia S. Suſannæ ad Eccleſiam S. Sabinæ, ut videre eſt in Ordinibus Romanis. Poſt XII. ſæculum, Romæ non ejiciuntur amplius Pœnitentes extra Eccleſiam, quod tamen diu multumque ſervatum eſt in Rotomagenſi, Cenomanenſi, Laudunenſi, aliiſque quamplurimis Eccleſiis Galliæ. Ad Offertorium jubebantur Eccleſia egredi, juxta veterem Eccleſiæ diſciplinam ante Miſſam Fidelium. Æneas Sylvius hiſt. de Europ. c. 31. quarumdam Eccleſiarum memorat uſum, in quibus homo quidam veterum pœnitentium perſonam induebat ac per totam Quadrageſimam lugubri veſte indutus, cucullo caput obtectus, ejiciebatur extra Eccleſiam, jejunabat quadraginta dies, nudis pedibus incedebat; nec niſi ad januas veniebat Eccleſiæ, & cum Adamo e Paradiſo ejectum repræſentaret, appellabatur *Adam*.

Cinerum cæremonia ad publicos olim peccatores tantum pertinebat; neque hodie deſunt Eccleſiæ, in quibus dantur cineres in limine majoris januæ, quo loco dabantur alias Pœnitentibus, & poſtea extra Eccleſiam remanebant. Romæ magnus Pœnitentiarius cinerem imponit Papæ: in aliis Eccleſiis magnus Pœnitentiarius cæremoniam cinerum peragit; quo ſignificatur, quod poſt XII. ſæculum cinerum diſtributio, quæ ſolis dabatur publicis peccatoribus, facta eſt cæremonia cunctis Fidelibus communis. Cœperunt pii viri caput cinere aſpergendum præbere in ſignum humiliationis, non ſecus ac in afflictionibus, & in qualibet luctus, & doloris ſignificatione operiri pulvere conſueverant; nihilo magis præ ſe ferre rati humilitatem ſuam, quam geſtantes in capite, quod pedibus conculcarent, *Cum fuerint cinis ſub plan-*

ta

Digitized by Google

ta pedum, ut ait Malachias c. 4. v. 3. peccatores protererentur pedibus, ſicut cinis pedum planta proteritur. Tunc quiſque pœnitens factus voluntarius ſe offerebat ad cineres accipiendos, atque hujuſmodi cæremonia facta eſt generalis pro Clero quoque ipſo, & Epiſcopis. Concilium Beneventanum an. 1091. cunctis Fidelibus utriuſque ſexus præcipit ea die cineres ſuper capita accipere: *Omnes tam Clerici, quam Laici, tam viri, quam mulieres die illo cinerem ſuper caput accipiant.* Can. 4.

Proceſſio fiebat ea die ad producendos pœnitentes ad fores Eccleſiæ; fiebatque nudis pedibus, etiam in Monaſteriis, ut præcipit Lanfranchus in ſtatutis; *Deſcalceent ſe ad Proceſſionem*. In Cluniacenſi Eccleſia fiebat iſta Proceſſio nudis pedibus qualibet Feria quarta, & Feria ſexta per annum; & S. Odilo permittit calceos a Kalendis Novembris uſque ad Feriam quartam Cinerum, propter frigoris acerbitatem. In Laudunenſi mos eſt peragendi cæremoniam cinerum in privata quadam Eccleſia, ſicuti mos eſt Pariſiis faciendi cinerum benedictionem in Eccleſia S. Chriſtophori. Mediolani benedicuntur cineres, non initio Quadrageſimæ, ſed in Rogationibus, quæ fiunt hebdomada prima poſt Aſcenſionem.

Romæ in diſtribuendis cineribus dicitur *Memento homo quia* . . . . cum vero diſtribuuntur Papæ, nihil dicitur, ut advertit Ordo Romanus Amelii, tempore Urbani VI. an. 1378.

Oratio hujus diei, *Concede quæſumus*, extat apud Micrologum c. 3. pro die Cinerum: qui dies in quamdam feſti ſpeciem evectus eſt ab ejus inſtitutione, IX. nempe ſæculo, ut videre eſt in Concilio Sueſſionenſi an. 853. ad hoc ut populus matutinis Officiis intereſſe teneretur. Ab an. 1352. apparet Decretum Clementis VI. præcipientis Feſta omnia eo die occurrentia transferri, ut quiſque incipiat ſerio pœnitentiæ ſe addicere, præbeatque pœnitentiæ publicę ſigna accipiendo cineres; Romæ enim iſte dies vocatur, *Feria quarta Cinerum*.

Amalarius l. 1. c. 7. Miſſam refert, ſicuti a nobis dicitur; Collecta *Concede* . . . . *Sanctis inchoare ieiuniis*; Epiſtola Joelis *In ieiunio, & planctu*; Evangelium *Cum ieiunatis*.

Ad Miſſam dicitur pro Tractu *Domine non ſecundum* . . . . qualibet feria ſecunda, quarta, & ſexta Quadrageſimæ. De hoc verba facit Micrologus c. 50. qui non hoc præſcriptum fuiſſe affirmat ætate ſua in Ordine Romano, ſed ex nova devotione inductum: *Non ex Ordine Romano, ſed ex devotione noſtra*. Tres illi dies ſemper ſpeciali cultu ad pœnitentiam conſecrati fuere; hinc fit, quod etiam hodie dicitur feria ſecunda Officium Defunctorum, Feria quarta Palmi Graduales, & feria ſexta ſeptem Pſalmi Pœnitentiales. His diebus ſemper habitus fuit populorum cœtus, & oblatio Sacrificii, ideoque illis additus eſt Tractus, cum tribus aliis diebus neque tam univerſim, neque tam ordinatim celebraretur Sacrificium, præſertim feria quinta, & Sabbato, quapropter nulla his diebus deſignata eſt Miſſa in Sacramentario S. Gregorii; & Valafridus Strabo c. 20. Gregorium II. putat juſſiſſe Miſſas inſeri pro Feria quinta Quadrageſimæ, & præcepiſſe hujuſmodi dies jejunari in iis locis, ubi tale jejunium non erat in uſu; & propterea Evangelia Feriæ quintæ ab aliis Feriis deſumuntur, & præſertim a Dominicis per annum, quæ Feria quinta repetuntur.

Honorius Auguſtodunenſis l. 4. c. 117. agit de Præfatione Quadrageſimæ, *Qui corporali ieiunio* . . . . affirmatque, a Papa Gelaſio fuiſſe præſcriptam.

Micrologus c. 5. verba facit de poſtrema Oratione Miſſæ ſuper Pœnitentes: aitque, eam eſſe pro iis, qui non communicabant, ac propterea omittitur in Dominica, quia tali die Populus communicabat; videlicet cum Populus olim ſingulis Quadrageſimæ diebus communicaret, frigeſcente pietate, non communicavit niſi in Dominicis, aliis autem diebus communionem ſupplebat Eccleſia per peculiarem orationem, ab ipſa factam ſuper Populum non communicantem. Ante orationem

iſtam

iſtam Diaconus inquit: *Humiliate capita veſtra Deo*: eſtque loco Benedictionis, quæ alias dabatur ante communionem, quæque dicitur adhuc in Pariſienſi, Meldenſi, Rotomagenſi, & quampluribus aliis Eccleſiis, ante *Agnus Dei*. Diaconus clamat *Humiliate vos benedictioni*. In Quadrageſima locum habet iſta Benedictio, diciturque poſt communionem ſuper Adſtantes, qui Pœnitentium loco habentur, quibus nondum datur communicandi facultas.

Quoniam vero iſta precatio eſt ſemper Collecta Veſperarum, Veſperę in Quadrageſima ab origine dicebantur poſt communionem, antequam Miſſa terminaretur; Collecta iſta erat loco Poſtcommunionis, ut fit hodie Pariſiis tribus diebus ante Paſcha; poſtquam vero Officium Veſperarum a Miſſa ſeparatum fuit, retenta eſt Collecta, ut Benedictioni ſuper Populum inſerviret; & per illam Feriæ 4. Cinerum conjici poteſt, quod eſt gratiarum actio poſt communionem: *Ut qui divino munere ſunt refecti, cæleſtibus muniantur auxiliis*.

Nunc genuflectitur ad Horarum preces, quod alias ſingulis feriis fiebat: verum hodie tam genuflexio, quam preces, reſervatæ ſunt ad dies jejunii, unde iſtæ preces *Orationes flebiles* ſunt appellatæ.

Ut autem ad diverſos iſtius diei uſus revertamur, cernitur in diverſis Ordinariis, quod Benedictio cinerum fiebat ad Altare, vel ſuper menſam ad hoc præparatam; in pluribus Monaſteriis quidquid benedictorum cinerum ſupererat, aſſervabatur pro morientibus, qui ſuper cinerem extendebantur.

In Parochialibus Eccleſiis non incipiebatur Benedictio cinerum, antequam facta eſſet in Cathedrali, & antequam Epiſcopus vel alter loco Epiſcopi prædicaſſet.

Quibuſdam in Eccleſiis diſtribuebantur Pœnitentibus aliiſque Fidelibus cineres ante Miſſam; & cum cineribus dabatur etiam aqua benedicta; in aliis fiebat tantum benedictio cinerum, & nudis pedibus acceptis cineribus, nudis pedibus ibant ad Proceſſionem.

Ad Miſſam ante Collectam dicebatur *Flectamus genua*, & Celebrans dicebat *Flecto genua mea ad Patrem Domini noſtri J. Chriſti ex quo omnis Paternitas in Cœlo & in Terra nominatur*. Poſt Præfationem Chorus flexis genibus, & proſtratus ſtabat uſque ad finem canonis.

Stationis diebus annuntiabatur ſtatio proxima, dicendo *Craſtina die venientes Statio erit in Eccleſia S. N.* & chorus reſpondebat *Deo gratias*. Romæ, etiam ad Miſſam Papæ, unus tantum aderat Præcentor cappa indutus dirigens chorum, Diaconus & Subdiaconus erant tantum induti alba ſine dalmatica aut tunica.

Cum autem ſingulis Quadrageſimæ diebus habeantur Evangelia propria, ita etiam ſingulis diebus ad *Benedictus*, & ad *Magnificat* habentur Antiphonæ propriæ, ab iis Evangeliis deſumtæ. Oratio Veſperarum differt ab Oratione Miſſæ; plerumque ea eſt, quæ dicitur ſuper Populum in fine Miſſæ, quia Veſperæ dicebantur poſt communionem, & Gratiarum actioni & Poſtcommunioni inſerviebant; & propterea non mutatur Oratio ad Veſperas in Dominicis, quia ſeparantur a Miſſa, neque precatio fiebat ſuper Populum. In Veſperis Sabbati dicitur collecta Dominicæ ſequentis, quia iſtæ Veſperæ ad Dominicam ſpectant. Non legebatur olim Evangelium, neque Homilia in Quadrageſima ad Matutinum in Officio de Feria; continuabatur Pentateuchus, qui a Septuageſima legi cœptus erat; & hoc ſervatur adhuc a Carthuſianis. Ex Decreto Pii V. factum eſt, ut in Vigiliis, quæ propria habent Evangelia ad Miſſam, hæc legi debeant cum aliqua Homilia Patrum pro Lectionibus ad Matutinum.

In Ordine Romano Cajetani cineres fiunt e palmis & ramis anni præcedentis, & benedicuntur a Presbytero Cardinali cum Miniſtris alba tantum indutis; Epiſcopus dat Papæ cineres, & Papa Epiſcopis & Presbyteris. In Ordine Romano Amelii notatur, quod diſtribuens Papæ cineres nihil dicit: *Nihil dicendo imponit cineres ſuper caput Papæ ad modum crucis*, Papa autem diſtribuens cineres ait *Memento* . . . . dexte-

Digitized by Google

xterum genu oſculandum porrigit, eique Laici, & Principes ipſi oſculantur pedes. Notatur etiam, quod cineres flexis genibus accipi debent, & Romæ utuntur ea die paramentis nigris, aut violaceis. In Ordine Cajetani, Papa poſt acceptos vel diſtributos cineres excalceat ſe, iturus ad ſtationem cum proceſſione, & quando ad S. Sabinam pervenit, lavantur ei pedes in Sacriſtia, deinde ſe calceat ad Miſſam celebrandam. Singulis Feriis Quadrageſimæ dicitur ſecunda Oratio *A cunctis* .... & tertia *Omnipotens* .... *qui vivorum*; & Præfatio Quadrageſimæ *Qui corporali jejunio* ... uſque ad Dominicam Palmarum. Non dicitur *Flectamus genua* in Collectis Miſſæ, niſi quando plures extant Prophetiæ, & hoc *ſecundum Romanam conſuetudinem*, vel quando in Miſſa duæ extant Lectiones a Prophetis deſumtæ; non dicitur *Flectamus* niſi ad primam, quæ ad modum Prophetiæ legitur, & propterea dicitur *Dominus vobiſcum* ante ſecundam; genuflectitur ad illa verba Tractus, *Adjuva nos*, etiam a Papa, & refertur Decretum Bonifacii Papæ IX. anno 1395. quod quando Papa non celebrabit, Celebrans diſtribuet illi cineres; notatur etiam, quando Feſtum S. Matthiæ inciderit in diem cinerum, fiet Officium de Feria, & non de Feſto, cujus Officium transferetur in craſtinum. Quando Papa non celebrat, non omittunt in ejus Sacello diſtribuere adſtantibus cineres.

In Adventu & in Quadrageſima Papa non dicit in Miſſa *Pax vobis*, ſed *Dominus vobiſcum*, ut patet in cunctis Ordinibus Romanis.

CAPUT XLIV.

De Stationibus ſeu Proceſſionibus in Feriis Quadrageſimæ.

APud antiquos Auctores, nempe Tertullianum (*De corona militis Lib. de anima, de jejuniis*, l. 2. ad uxorem), S. Cyprianum, *Ep.* 41. S. Ambroſium, *Serm.* 25. Stationes appellabantur dies illi, quibus Chriſtiani orabant, & jejunabant uſque ad horam Nonam; deinceps vero Stationes appellatæ ſunt illæ Eccleſiæ, quo Clerus, & Populus agmine ſupplici inſtructo proficiſcuntur, ibique conſiſtunt ad aliquam Divini Officii partem celebrandam. Chronicorum Orientalium Auctor uſum hunc S. Cyrillo refert acceptum, nullo tamen nixus fundamento, cum Stationum uſus nonniſi in Occidente cognitus fuerit. Poſtea Stationum nomine vocatæ ſunt Eccleſiæ a Pontificibus & Epiſcopis deſtinatæ, ad quas tenentur convenire Fideles pro Indulgentia Jubilæi. Olim apud Romanos in extraordinariis lætitiæ vel luctus feſtis, in Templis omnibus Stationes Populo præcipiebantur.

Singulis Quadrageſimæ, & quatuor Temporum Feriis, Romæ habebatur Statio ſeu Proceſſio; in unam conveniebant Eccleſiam, in alteram ituri ad Miſſam celebrandam. Ab initio Stationes iſtæ inſtitutæ ſunt in honorem Martyrum, ad quorum tumulum Miſſa celebrabatur. Joannes Diaconus in vita S. Gregorii l. 3 c. 18. ait, quod iſte Pontifex Stationes Romæ ordinavit, hoc eſt Eccleſias, in quibus faciendum eſſet Officium ſingulis diebus Quadrageſimæ, quatuor Temporum, & Feſtorum ſolemnium; nam Feſta Sanctorum celebrabantur in Eccleſiis, ubi erant eorum Reliquiæ, vel quarum erant Titulares. Stationes iſtas in ſuo Sacramentario deſcripſit, quomodo ſunt adhuc in Miſſali Romano, eaſque præcipue indixit Eccleſiis Patriarchalibus pro magnis Feſtis, & Eccleſiis Titularibus aut Parochialibus pro aliis diebus; & quamvis Stationes ſtatutæ eſſent, non omittebat Archidiaconus, poſteaquam Papa communicaverat, annuntiare Populo Stationem ſequentem. Populi, qui Feſtorum Stationes norant, ad eas veniebant nemine indicante; Statio autem dierum Quadrageſimæ indicabatur.

Locus, quo conveniebant, appellabatur *Collecta*; exinde ibant agmine inſtructo ad Eccleſiam, quæ in Miſſali

Digitized by Google

deſignata eſt, ad Miſſam celebrandam. In iſtis Proceſſionibus ibant nudis pedibus per viam, & Papa ipſe ſe excalceabat; noviſſimis tantum ſæculis conſuevere Pontifices & Miniſtri in proceſſionem ire, inſidentes equo, fortaſſe vel propter Pontificum ætatem plerumque ingraveſcentem, vel propter vaſtitatem Urbis vehi equo neceſſe fuit; Acolyti tamen aliique Clerici pedeſtri itinere ſubſequuntur. In hac proceſſione deferuntur a Palatio Papæ Libri & Vaſa ſacra ad ſacrificium neceſſaria. Appropinquanti Papæ accurrit Presbyter ſtationis cum Acolytis, deſcendentem equo ſuſcipiunt Diaconi, pergit deinde ad ſacriſtiam, ſe præparaturus ad Miſſam. Eligit Diaconum & Subdiaconum qui Evangelium & Epiſtolam legant. In Proceſſione cantatur Reſponſorium, deinde Litaniæ *Kyrie*: ad Miſſam non dicitur *Kyrie*, quia in Litania Proceſſionis cantatum eſt: *Quando efficitur collecta, ad Miſſam non cantatur Kyrie, quia Regionarius dixit in Litania,* inquit Ordo Romanus. Proceſſiones in Quadrageſima præcipiuntur in III. concilio Bracarenſi can. 9. *In Quadrageſimæ principio convenientes in unum vicinæ Eccleſiæ per triduum cum Pſalmis per Sanctorum Baſilicas ambulantes celebrent Litanias.* Ibi per triduum tantum deſignantur; verum alibi per ſingulos dies præcipiebantur. Pariſiis ter tantum fiebant in hebdomada, feria ſecunda, quarta, & ſexta; poſt Calviniſmum vero omiſſæ ſunt Proceſſiones; & introductus uſus prædicandi ſingulis diebus Quadrageſimæ in Cathedrali. In Ordinariis Viennenſi, Cabilonenſi, Sueſſionenſi, Turonenſi, Cenomanenſi, & aliis notatur, quod ad iſtas Proceſſiones ibatur nudis pedibus; nulla deferebatur Crux, ſed Liber Evangeliorum ante Clerum deferebatur a Diacono, ut Chriſti ipſius perſona repræſentaretur.

Feria quinta, ſexta, & Sabbato poſt Cineres Officium eſt de Feria currente, tamquam ſi nondum ad Quadrageſimam pertineret.

Feria ſexta celebratur Pariſiis Feſtum de quinque Plagis Domini Noſtri, *De Quinque plagis Chriſti*: eſtque propriæ Officium Feriæ ſextæ in Paraſceve, quod anticipatur, nempe Feſtum J. Chriſti crucifixi. Hujuſmodi devotio noviſſimis tantum temporibus a Feria ſexta in Paraſceve ſeparata eſt pro iis, qui multiplici Feſtorum frequentia & repetitione gaudent: cernitur autem devotio iſta firmata in concilio Vaurenſi anno 1368. can. 128. a quo conceduntur Indulgentiæ iis, qui in honorem quinque Plagarum D. N. quinquies Orationem Dominicam recitaverint, & ſepties Salutationem Angelicam in honorem ſeptem Gaudiorum B. Virginis: *Ob reverentiam & honorem quinque vulnerum per Salvatorem noſtrum in ara crucis pro redemtione noſtra receptorum, & ad honorem ſeptem gaudiorum, quæ de filio ſuo habuit B. Virgo, ſepties Angelica ſalutatione, ſeu Ave Maria.* Concilium iſtud triginta dies concedit Indulgentiæ.

Fuit hoc Officium Pariſiis diutius liberum, & piorum devotioni relictum; deinde Breviario inſertum eſt, forte quia cœpit inſtitui in Cathedrali; ſatius tamen prætermiſſum fuiſſet, quemadmodum Pius V. explodi juſſit e Miſſali Romano Miſſam de quinque Plagis, ne ſcilicet per Feſtorum multitudinem impediretur Officium commune de Feriis.

Quoniam veró Officium iſtud de quinque Plagis recte admodum compoſitum eſt, transferri poſſet ad Dominicam Palmarum, ut eo magis diverſum reddatur Officium de tempore Paſſionis, quo Jeſus agens animam potius repræſentatur, quam patiens; repræſentatur enim plerumq; petens liberari a malis, quæ ſibi ab inimicis parabantur, *Erue a framea .... Eripe me ..... De ore leonis ....* &c. Hymni præſertim Veſperarum, *Prome vocem*, & alii cantabantur in Majore Hebdomada, incipiendo a Dominica uſque ad Feriam quintam; poſſent etiam dici Reſponſoria hujus Officii, non immutatis Dominicæ Palmarum Lectionibus, neque Evangelio, quia legitur Paſſio ad Miſſam, & pro Tractu Pſalmus *Deus, Deus meus*, ad Capitula retineri verba Zachariæ, qui directe de Jeſu Chriſto lo-

quitur

Digitized by Google

quitur in ſenſu adeo litterali, ut nequeat aliis applicari; & poſſent etiam dici Antiphonæ Laudum.

In Officio de Feria Cluniacenſes, & nova Breviaria continuant Lectiones de Scriptura currente diebus Feriæ, & pro tertia Lectione Evangelium legunt cum Homilia. Romæ a Septuageſima uſque ad Paſcha ultimum Reſponſorium Dominicæ refertur ad Evangelium; quod fieri poſſet etiam in Feriis. Hujuſmodi Reſponſoria in novis Breviariis occurrunt.

CAPUT XLV.

Obſervationes ſuper Evangelia Quadrageſimæ.

Feria quarta Cinerum J. Chriſtus eorum condemnat hypocriſim, qui oſtentationis cauſa jejunant, & qui terrena appetunt, ut S. Auguſtinus explicat in Homilia.

Feria quinta oſtendit Centurio, & fidem in J. Chriſtum, & perfectam humilitatem ſuam, ſe indignum judicans, ut intret Dominus ſub tectum ſuum. In Homilia obſervat S. Auguſtinus, parum eſſe, Chriſtum corporaliter recipere, niſi etiam ſpiritualiter recipiatur.

Feria ſexta dilectio præcipitur inimicorum. Docet S. Hieronymus in Homilia, S. Stephanum, & Jeſum Chriſtum ipſum pro inimicis deprecatos fuiſſe.

Sabbato Navis Petri in medio mari ventis jactata repræſentat, ut inquit Beda, ſæculi adverſantis undas, Sanctam Eccleſiam agitantes; quam Chriſtus tueri non deſinit, & confirmare.

Dominica prima loquitur de ſolitudine Chriſti in deſertum ducti, deque ejus jejunio quadraginta dierum. Duo iſta media proponit S. Gregorius, ne vincamur a tentationibus, quæ in vitæ curſu evitari non poſſunt.

Feria ſecunda eſt expoſitio generalis Judicii. S. Auguſtinus æternum ignem explicat, & damnatorum æternas pœnas.

Feria tertia cultum deſignat domui Domini debitum, & quantopere punientur, qui ſacram Domini domum profanant. Homilia verſatur etiam circa Miniſtros Eccleſiæ, qui in Templo Dei res ſacras vendunt, & pretium de impoſitione manus accipiunt.

Feria quarta Jeſus Chriſtus proponit exemplum Jonæ, & Reginæ Auſtri, quæ ad ſapientiam Salomonis audiendam venerat. Homilia Jonam explicat tamquam Chriſti reſurgentis figuram.

Feria quinta Evangelium eſt de Chananæa; quam cernimus Paganam fuiſſe, & de Phœnicia, unde Syrophœniſſa a S. Marco appellatur. S. Hieronymus docet, hanc mulierem primam inter Gentes ad Dominum ſe convertiſſe, ei Dominum non diſtuliſſe concedere quod petebat, quamvis non eſſet de natione Judæorum, ad quos primum ſanandos venerat; proponitque hanc fœminam fidelibus tamquam fidei, humilitatis, & patientiæ exemplar.

Feria ſexta Piſcina Jeruſalem demonſtratur, in qua mira quotannis fiebat curatio languentium, aquis ab Angelo ſurſum deque verſis, applicaturque a S. Ambroſio Baptiſmati, in quo peccatorum accipitur remiſſio.

Sabbato, & Dominica ſecunda habetur Myſterium Transfigurationis J. Chriſti; & expoſitio S. Leonis oſtendit, Jeſum Chriſtum ſe transfiguraſſe, ut Apoſtolorum firmaret fidem. Putavere nonnulli, Transfigurationem hanc ſub finem Hiemis contigiſſe; ſed plerique Interpretum contigiſſe affirmant poſt Paſcha tantum, & circa Æſtatem.

Feria ſecunda Jeſus Chriſtus minatur Judæis impœnitentibus mortem in peccato ſuo; & S. Auguſtinus in Homilia occaſionem arripit Cathecumenos hortandi ad ſuſceptionem Baptiſmi, & peccatores ad converſionem.

Feria tertia præcipit Dominus, Phariſæos ſuper cathedram Moyſi ſedentes audiendos eſſe; atque etiam S. Hieronymus ait, audiendos quidem eſſe Miniſtros Eccleſiæ, qui in nomine Domini loquantur, licet eorum vita dictis eorum minime reſpondeat.

Feria quarta Jeſus Chriſtus petitionem rejicit ambitioſam a muliere Zebe-

Digitized by Google

dæi factam pro filiis ſuis, qui erant Apoſtoli; quam S. Hieronymus applicat illis, qui nullis meritis, nulla laborum perpeſſione vellent ad gloriæ palmam pervenire.

Feria quinta malus Dives deſcribitur; hanc quidam arbitrantur eſſe parabolam, Lazarumque in ea deſcriptum nomen eſſe generale cujuſdam pauperis, lepra, aliiſque infirmitatibus laborantis, atque omni prorſus auxilio deſtituti, quod quidem ſignificat Hebraice nomen Lazari, ſeu Eleazari. Credunt alii non fictam Hiſtoriam eſſe, ſed veram, quia ibi Jeſus Chriſtus perſonam pauperis proprio deſignat nomine, quod in parabolis fieri non ſolet. Divitem hunc condemnatum proponit S. Gregorius divitibus ſæculi, qui bonis male utuntur ſuis; & pauperum exprimit felicitatem, qui paupertatem patienter ferunt.

Feria ſexta videtur Chriſtus ſemetipſum oſtendere, Judæorum perſecutioni obnoxium, ut explicat S. Hilarius, affirmans, Jeſum Chriſtum Judæis oſtenſurum, ſe illum eſſe lapidem quem reprobaverunt per mortis damnationem, & ſuper fundamentum Apoſtolorum ædificaſſe Chriſtum Eccleſiam ſuam.

Sabbato occurrit Hiſtoria Filii prodigi, quam S. Ambroſius Chriſtiano applicat abutenti divinis donis, & a malis deinde moribus ad Deum revertenti.

Dominica tertia Evangelium legitur Dæmonii muti. Explicat Beda conatus Dæmonis nos tentantis, & converſionem noſtram impedire cupientis.

Feria ſecunda ſe Jeſus Chriſtus excuſat, quod pauca in patria ſua miracula operaretur, quia virtute aliqua præſtantes homines majori in pretio apud exteros habentur, quam in Patria, ut exponit S. Ambroſius, qui refert etiam ad Sacramentum Baptiſmi curationem Naaman Syri, qui per Jordanis fluenta mundatus eſt.

Feria tertia Evangelium indicat fraternæ correctionis modum. S. Auguſtinus memorat gradus omnes, qui a charitate proficiſcuntur, ut frater utiliter corrigatur.

Feria quarta arguit Evangelium ſuperſtitioſas traditiones Judæorum, propter quas Divinam traſgredientes legem, Mandato Dei traditionem Seniorum præferebant, ut obſervat S. Hieronymus, aſſerens, non corpora, ſed animas lavandas eſſe, magiſque ſtudendum moribus emendandis, quam vel externis Legis cæremoniis, vel ſtultæ corporis elegantiæ.

Feria quinta Socrus Simonis mirabiliter ſanata deſcribitur; quod S. Joannes Chryſoſtomus ad peccatores refert, qui a Domino ſanantur interius, quando divinæ gratiæ non reſiſtunt.

Feria ſexta converſio exponitur Samaritanæ mulieris; quam nonnulli ſub nomine S. Photinæ fecere Sanctam; eamque Græci ſub eo nomine colunt tamquam Martyrem die 20. Martii. Monachi Caſſinenſes in Eccleſia S. Pauli Romæ caput oſtendunt S. Photinæ, quam credunt eſſe Samaritanam; verum in Martyrologio Romano dicitur tantum de iſta Photina, quod mulier eſſet de Samaria, non vero quod illam Dominus convertiſſet. S. Auguſtinus colloquium Chriſti cum Samaritana aſſimilat gratiæ per aquæ figuram adumbratæ.

Sabbato Evangelium dicitur de femina adultera; oſtendit S. Auguſtinus manſuetudinem Chriſti in iſtius converſione mulieris, proponitque exemplum Miniſtris Eccleſiæ, ut patienter invigilent peccatorum ſaluti.

Dominica quarta proponitur quinque millium hominum ſaturatio de quinque panibus, quæ a S. Auguſtino minori miraculo digna oſtenditur, quam gubernatio totius mundi; hanc tamen miratur nemo: illam mirantur omnes, non quia miraculum majus ſit, ſed quia rarum.

Feria ſecunda legitur punitio, quam Jeſus Chriſtus ab eis exegit, quos invenit in Templo Jeroſolymæ vendentes; quod ſignificat, juxta S. Auguſtinum, flagella quibus punientur ii, qui proprium corpus, & animam polluunt, quæ ſunt Templa Spiritus Sancti.

Feria tertia Jeſus Chriſtus doctrinam ſuam per miracula probat; quapropter S. Auguſtinus Fideles hortatur, ut credant in Chriſtum, cujus doctrina de

cœlo

Digitized by Google

cœlo eſt, & ut vivant operando quod credunt.

Feria quarta legitur Evangelium de Cœco a nativitate, quem Chriſtus de ſaliva luto facto ſanavit, oculos ejus inungens, miſitque ad piſcinam Siloe, ut ſibi lavaret oculos; quod S. Auguſtinus aptat Cathecumenis, qui ut curentur a cœcitate ſpirituali, Baptiſmi lavacro ſunt abluendi.

Feria quinta legitur Reſurrectio filii Viduæ; inquit S. Ambroſius, ſicut mater unici filii reſurrectionem lacrymis ſuis meruit impetrare, ita Eccleſiæ matris precibus plures peccatores ad vitam revocari, & reſurgere ad Gratiam.

Feria ſexta exponitur Reſurrectio Lazari. S. Auguſtinus ait, Lazarum mortuum, & in tumulo clauſum imaginem eſſe peccatorum in peccato marceſcentium, & quidquid operatus eſt Chriſtus in Lazaro ſuſcitando, diverſa gratiæ opera ſignificare in peccatoribus convertendis. In quibuſdam Eccleſiis celebratur ea die lacrymarum cultus, quas Chriſtus effudit in reſurrectione Lazari; & ut hæc pietas ſenſibilis redderetur, harum lacrymarum etiam imagines factæ ſunt, & Populorum oculis expoſitæ, quibus aſſueti honorem præbere, non ſecus, ac veras Chriſti lacrymas, lacrymarum imagines venerati ſunt; ut cernitur in Eccleſia Trinitatis Vindocinenſi, aliiſque nonnullis Eccleſiis Galliæ. Videtur mihi cultus iſte lacrymarum Chriſti perquam ſuperſtitioſus, neque ſatis intelligo, cur ab Epiſcopo Diœceſis Vindocinenſis non prohibeatur. Sola expoſitio hiſtorica iſtius lacrymæ puram fabulam ſapit; ajunt enim, lacrymas a Chriſto ſuper Lazarum profuſas ab Angelo in vaſe collectas, & dono datas Magdalenæ, quas in Galliam delatas S. Maximino tradidit Aquenſi Epiſcopo, a quo in ſua Eccleſia ſervatæ ſunt uſque ad tempora Conſtantini, quo imperante Conſtantinopolim adductæ, inde reductæ ſunt Vindocinum an. 1042. a Godefrido Martello, Comite Andegavenſi, & Vindocinenſi, cui a Michaele Paphlagone Græcorum Imperatore donatæ fuerant.

Sabbato Jeſus Chriſtus ſe mundi lucem eſſe demonſtrat; quod S. Auguſtinus probat in Homilia, affirmans Chriſtum lucem Soli dediſſe, & hominibus Sapientiæ donum, quo ad ſalutem perducantur.

Dominica Paſſionis Jeſus Chriſtus innocentiam ſuam coram Judæis manifeſtat, & ſuæ divinæ generationis confirmat æternitatem, inquiens, quod ipſe erat antequam Abraham fieret. Oſtendit S. Gregorius, debuiſſe Chriſtum ſine peccato eſſe, qui peccatores venerat juſtificare, atque homines ſanctos facere.

Feria ſecunda agitur de conſilio Judæorum, Chriſtum perdere meditantium; & S. Auguſtinus oſtendit eum paratum ad mortem, & ad gloriam reſurrectionis ſuæ.

Feria tertia dicitur, quod Jeſus Chriſtus ſe abſcondebat Judæis, quia nondum venerat hora ejus, unde argumentum ſumit S. Auguſtinus affirmandi, quod Chriſtus libere mortuus eſt, & quando voluit.

Feria quarta agitur de Judæorum deliberatione Chriſtum perdendi, quando venit in Templum, quo die Dedicatio Templi celebrabatur. Oſtendit S. Auguſtinus, qua ratione Judæorum inſidias devitaverit.

Feria quinta Hiſtoria exponitur converſionis peccatricis mulieris; quam S. Gregorius tamquam exemplar proponit peccatoribus ſe convertentibus; adeo ut fiant peccatorum ſupplicia quæcumque fuerant inſtrumenta peccandi.

Feria ſexta deſcribitur metus Judæorum, Romanorum Imperium, & jugum formidantium, ni Chriſtum de medio tollerent. S. Auguſtinus declarat Judæorum ſtultitiam, qui quamvis Chriſtum ſuſtuliſſent, Romanorum jugum non potuerunt effugere, neque libertatem ſolummodo, ſed æternam amiſerunt hæreditatem.

Sabbato Judæorum exponitur conſilium interficiendi etiam Lazarum, poſtquam a Chriſto ſuſcitatus fuerat; & S. Auguſtinus ſtultam eorum improbat cogitationem, cœcamque ſævitiam, qui dum

Digitized by Google

dum inferre Lazaro tentabant necem, non auferebant Domino poteſtatem, nam quæ virtus ſuſcitare potuit mortuum, eadem quoque potuiſſet occiſum.

CAPUT XLVI.

De Dominica prima Quadrageſimæ.

HÆc Dominica, *Quadrageſima* appellata, toti Quadragenario numero nomen dedit, videturque nonniſi ad poſtremos quadraginta jejunii dies pertinere: neque proprie incipit Quadrageſima, niſi hodie, ut ait Micrologus c. 24. *Hoc autem initium Quadrageſimæ, non a capite ieiunii, ſed a ſubſequenti Dominica eſt computandum; nam quamvis a capite ieiunii pro quodam complemento Quadrageſimalis abſtinentiæ incipiamus, a ſubſequenti tamen Dominica juxta aſſertionem S. Ambroſii, S. Gregorii, & aliorum Patrum, Quadrageſimam proprie exordimur.* In quibuſdam Ordinariis legitur *Dominica initium Quadrageſimæ*, & pſeudo-Alcuinus ait, *Quadrageſima incipit a ſequenti Dominica poſt Quadrageſimam*. Joannes Belethus *cap. 93.* Durandus *lib. 6. cap. 2.* idipſum affirmant, quod nempe Quadrageſima incipit a prima Dominica poſt Quinquageſimam: volunt alii, quod hæc Dominica ideo appellata ſit Quadrageſima, quia ab ea uſque ad feriam quintam in cœna Domini quadraginta numerentur dies. Poſt decimum ſæculum Dominica iſta ſæpius appellatur Dominica *Cereorum*, quia hodie quicumque nimia licentia Bacchanalia tranſegerat, ad Eccleſiam veniebat, cerea offerens dona, ut ad publicam pœnitentiam admitteretur.

In Dominicis Quadrageſimæ, ſicut in Dominicis Adventus, & poſt Septuageſimam, Epiſtola Miſſæ diviſa eſt in Capitula, quæ legi incipiunt a Veſperis Sabbati. Hymnus *Audi benigne conditor* S. Ambroſio attribuitur; quod tamen nullo modo exploratum eſt, cum Hymnorum ejus ſtylum non redoleat: idemque affirmo de Hymno Matutini *Ex more docti myſtico*, qui eidem Patri tribuitur. Iſti quidem Hymni ſublimes minus ſunt, ſed minus etiam ſteriles; tum affectus ac ſententias exhibent validiores, quam pleraque S. Ambroſii carmina. Hymnus Laudum, *Jam Chriſtus Sol iuſtitiæ*, S. Gregorio adſcribitur, nec videtur a ſimplici pioque hujus Pontificis ſtylo diſſentire.

Inquit Amalarius de Ordin. Antiph. c. 35. quod Invitatorium *Non ſit vobis vanum* non dicebatur niſi ad dimidium Quadrageſimæ; & quod ab eo anticipatum eſt, juſſumque, ut a prima Dominica diceretur.

Ad Lectiones primi Nocturni, hodie Geneſis curſus intercíditur, & dicuntur Lectiones, quæ cohortandis hominibus ad pœnitentiam aptiores videantur.

Reſponſoria eodem ſpiritu plena ſunt, multumque idonea ad excitandos homines ad jejunium, ad converſionem, ad orationem, ad eleemoſynam, totumque Quadrageſimæ ſpatium ſancte transigendum. Cum de iis autem Amalarius mentionem faciat loco citato, pervetuſtum admodum Officium eſſe colligitur.

Obſervat etiam Amalar. l. 4. c. 10. quod hodie crebro repetitur Pſalmus *Qui habitat*, tum in Miſſa, tum in Reſponſoriis, ut certamina, & tentationes memorentur, quibus vita noſtra obnoxia eſt: & cum hoc Pſalmo uſus ſit Dæmon, ut Chriſtum tentaret, nos illum dicimus ad impetrandas vires contra aſtus, & artes Dæmonis, in illo repetentes cum fide, quod ipſe abutens Scripturæ verbis auſus eſt dicere, *Angelis ſuis mandavit de te*. Jeſus Chriſtus tentatus exemplar eſt noſtrarum tentationum, at Jeſus Chriſtus, Satanæ victor, nos pariter ad eum vincendum inſtruit.

Habentur etiam apud Amalarium l. 4. cap. 36. Antiphonæ Laudum, *Cor mundum*, & ſequentes.

Habebatur alias Hymnus proprius in ſecundis Veſperis Dominicarum Quadrageſimæ, quem Clemens VIII. ſuppreſſit, & repeti juſſit *Audi benigne conditor*.

Elo

Digitized by Google

Eloquentiſſimus eſt Sermo S. Leonis in ſecundo Nocturno, indicatque, Quadrageſimam Romæ corporali quadraginta dierum jejunio fuiſſe diſtinctam, ut jejunantium animi ad Feſta Paſchalia diſponerentur. Neceſſitatem corrigendi mores his jejunii diebus oſtendit.

Miſſa quoque apud Amalarium l. 1. c. 4. eſt, qualis a nobis dicitur, Introitus *Invocabit me;* Epiſtola *Tempore accepto;* Tractus *Qui habitat*, Evangelium de tentatione J. Chriſti.

Animadvertendum eſt etiam, quod in Dominicis Quadrageſimæ numquam jejunatum eſt; extat ſermo S. Valerii, ſeu Valeriani, Auctoris quinti ſæculi, qui interfuit Concilio Rejenſi an. 439. contra abuſus eorum, qui in Dominicis Quadrageſimæ indulgebant ventri, id ſibi licere rati, quod iis diebus ſervare jejunium non juberentur. Quos tamen s. Valerianus hortatur, ut etiam in Dominicis nonnihil retineant Quadrageſimalis diſciplinæ ſervantes modum, & gulę intemperantiam cohibentes.

Obſervat Durandus l. 6. c. 28. quod in quibuſdam Eccleſiis non dicebatur Præfatio Quadrageſimæ in Dominicis, quia in iis non jejunatur, neque in diebus Feſtis occurrentibus in Quadrageſima, & quod in Dominicis, & Feſtis dicebatur Præfatio communis. Mediolani in Dominicis Quadrageſimæ neque Hymni dicuntur Quadrageſimæ, ſed Hymni de Dominica conſueti: idque etiam præſcribitur in Conſuetudinibus Cluniacenſium apud Udalricum.

In nonnullis Eccleſiis detegebantur Altaria, & Imagines in Dominicis, & Feſtis novem Lectionum.

CAPUT XLVII.

Obſervationes variæ in Quadrageſimam.

QUamvis Jeſus Chriſtus quadraginta dies jejunarit, non tamen quadraginta dierum præſcripſit jejunium, neque Apoſtolis jejunare præcepit, niſi cum Sponſus ablatus fuerit, quod fuit ſpatium inter mortem ejus, & reſurrectionem. Quapropter ab initio Fideles Feriam ſextam, & Sabbatum generali conſecravere jejunio, & quadraginta illas jejuni horas, tranſigebant quibus in Sepulchro Chriſtus moratus eſt. S. Auguſtinus (*Ep. ad Caſul.*) declarat, nil Jeſum Chriſtum, & Apoſtolos decreviſſe circa dies, quibus in Eccleſia jejunandum eſſet, licet jejunium generatim per Evangelium, & Apoſtolos præſcriptum ſit. Jejunii tempus, de quo loquitur S. Lucas (*Act.* 27.) dum S. Paulus a Palæſtina Romam navigaret, non erat Quadrageſima, ſed magnum jejunium Judæorum, quod circa finem Septembris occurrebat. Primi Fideles imitari conati ſunt quadraginta dierum jejunium a Chriſto peractum, eorumque pietas brevi tempore per totam Eccleſiam diffuſa eſt adeo, ut cum quadrageſimale jejunium communi omnium uſu firmatum cernerent, Tertullianus, S. Hieronymus, S. Auguſtinus, s. Leo ex traditione Apoſtolica derivatum fuiſſe dixerunt. Tertulliani ævo Montaniſtæ, ut a Catholicis diſtinguerentur, tres jejunare Quadrageſimas geſtiebant. Ignoratur autem, utrum illorum occaſione Eccleſia Quadrageſimam cunctis Fidelibus præſcripſerit; cernitur autem circa dimidium tertii ſæculi in Conſtitutionibus Apoſtolicis (*lib.* 5. *c.* 12.) in Concilio Nicęno *Can.* 5. in Laodiceno *Can.* 6. apud Socratem, & Sozomenum; cœptum eſt autem jejunium præcipi Feria ſexta, & Sabbato Sancto, quemadmodum refert Tertullianus (*De jejun. c.* 2. & 73.) quod illa jejunia de præcepto eſſent, & ab Apoſtolis præſcripta: *In Evangelio dies illos determinatos putant .... & Apoſtolos obſervaſſe ...... nullum aliud imponentes jugum obeundorum ieiuniorum.* S. Irenæus videtur duobus hiſce diebus alludere, cum de jejunio loquitur quadraginta horarum. Deinceps tota hebdomada Sancta jejunatum eſt. Socrates loquitur de jejunio trium hebdomadarum. Poſtea ad ſex hebdomadas, ſeu triginta ſex dies, ac demum ad quadraginta deventum eſt. Temporis decurſu

tres occurrũt Quadrageſimæ ; prima ante Paſcha, altera ante Pentecoſten, & tertia ante Natale: a Græcis addita eſt quarta in menſe Auguſto, ante B. Virginis Aſſumptionem.

Tempore Quadrageſimæ ante Altare ſuſpendebatur cortina inter Sanctuarium & Clerum, quæ Altare, & Miniſtros velabat, neque retrahebatur, niſi Dominicis aut diebus Feſtis. Plerique in Monaſteriis legebantur ad Matutinum Sermones Patrum tantum, non vero de Scriptura, niſi in Dominicis. Habebantur Hymni proprii per Horas, ſicut habebantur ad Matutinum, ad Laudes, ad Veſperas, & Completorium. Multiplicabantur Officia, & proſtrationes; crebræ fiebant Proceſſiones, & nudis pedibus; lavabantur quotidie pedes ſtato pauperum numero, eiſque erogabatur eleemoſyna; ſervabatur in Communitatibus ſilentium Feria ſecunda, quarta, & ſexta; & ſexta ſæpius nihil comedebatur; jubebantur populi frequenter hoc tempore communicare; & quotidie Miſſæ, & Concioni intereſſe,

In pluribus Eccleſiis tres quotidie Miſſæ dicebantur in Quadrageſima; prima pro Defunctis poſt Tertiam; ſecunda *pro familiaribus*, Conventualis, poſt Sextam; & tertia de feria poſt Nonam. In Feſtis etiam dicebantur tres; prima de Feſto, ad majus Altare; ſecunda de jejunio, ad aliud Altare; & tertia pariter ad Altare majus, quæ erat Conventualis. Miſſa de jejunio in paramentis nigris celebrabatur. Quibuſdam in Eccleſiis cantabatur quotidie unus e Verſiculis *Domine non ſecundum*. A Durando memoratur uſus Præfationem Quadrageſimæ non dicendi in Dominicis, quia in Dominicis non jejunabatur; idem tamen Auctor non negat, Præfationem dici poſſe, propterea quod jejunatur ſaltem in qualitate ciborum, hoc eſt quoquo modo ſervatur abſtinentia. Refert etiam dici *Humiliate capita veſtra* in fine Miſſæ pro iis, qui non communicabant, *lib. 6. c.* 28. & Micrologus *cap.* 51. eamdem rationem affert: Quod ſcilicet quando ceſſatum eſt ſingulis Quadrageſimæ diebus communicare, adjecta eſt Precatio iſta, tamquam ſupplementum communionis. In nonnullis Ordinariis Celebrans poſt Miſſam incipiebat Veſperas ad Altare, poſt *Benedicamus* dicebat *Deus in adiutorium*, poſtea dabat Benedictionem, *Benedicat vos*, ſtabatque cum Miniſtris ad Altare, ibique Veſperas decantabat. Canonici manducabant ſimul in Refectorio per totam Quadrageſimam, etiam poſtquam facti ſunt Sæculares. In quibuſdam Eccleſiis dabatur abſolutio generalis ter in hebdomada; in Miſſali Mozarabico ſignata eſt Feria quarta, & Sabbato poſt Offertorium. Lauduni ſingulis Quadrageſimę diebus fiebat ad Veſperas precatio pro pœnitentibus, Antiphona *Vivo ego*, ℣. *Convertere*, & Oratio *Domine uſquequo* . . . .

CAPUT XLVIII.

De Hebdomada prima Quadrageſimæ.

FEria ſecunda Officium incipit eſſe de Quadrageſima pro Feriis, & in eo habentur Antiphonæ, Capitula, & Reſponſoria brevia propria de tempore; S. Auguſtini Homilia argumento probat validiſſimo æternitatem ignis, quo Reprobi comburendi ſunt.

Feria quinta in Homilia S. Hieronymus docet, quod Chriſtus & ad Gentiles & ad Judæos miſſus fuerat, ſed quod primum miſſus ſit ad Judæos, ut illis non recipientibus Evangelium, juſta fieret ad Gentes tranſmigratio.

Feria ſexta, S. Auguſtinus in Homilia affirmat, quadraginta dierum jejunium in Veteri Teſtamento per Moyſem & Eliam conſecratum fuiſſe, & in Evangelio per Chriſtum, quod duplicis Teſtamenti conſenſum monſtrat; addit etiam obligationem abſtinendi a peccatis in jejunio, & jejunium Quadrageſimale ita celebrandum, ut ſit præparatio ad Paſcha.

Hac hebdomada occurrunt Quatuor Tempora Verna, ſeu primi menſis; ab initio

Digitized by Google

initio aſſignata fuere primæ hebdomadæ menſis Martii, ut inquit Concilium Moguntinum anno 813. & hoc juxta ritum Romanæ Eccleſiæ; itaque occurrebant modo ante, modo poſt initium Quadrageſimæ; ſed in Concilio Selgunſtadenſi, prope Moguntiam, anno 1022. affixa fuerunt ipſi Feriæ quartæ, ſi in Feriam quartam inciderent Martiæ Kalendæ, & ſi inciderent in Feriam quintam aut aliam ſubſequentem, ſtatutum eſt, ut in ſequentem hebdomadam transferrentur; demum Gregorius VII. teſte Micrologo, ea addixit hebdomadæ poſt primam Dominicam Quadrageſimę; & Quatuor Tempora Æſtiva, quæ ſecundæ hebdomadæ menſis Junii erant annexa, apponi juſſit hebdomadæ poſt Octavam Pentecoſtes. Concilium Quintilineburgenſe in Saxonia anno 1085. de hoc Canonem edidit, & anno 1095. Urbanus II. Decretum hoc renovavit in Concilio Claromontano in Arvernia, cui ipſe præfuit, quod tamen in Anglia non tam cito receptum eſt, quoniam Concilium Oxonienſe anno 1222. aſſignat etiam Quatuor Tempora Verna primæ hebdomadæ Martii, & Æſtiva ſecundæ Junii.

Feria quarta habentur duæ Epiſtolæ ad Miſſam; prima a Veteri Teſtamento deſumta, ſecunda a Novo: hoc eſt veſtigium veteris moris dicendi in qualibet Miſſa duplicem Lectionem, a duplici Teſtamento deſumtam. Non dicitur *Dominus vobiſcum* ante primam Lectionem, ſed *Flectamus genua*, juxta Romanum ritum audiendi flexis genibus Prophetias, & capita humiliandi ad conſiderationem peccatorum, quæ Dei in nos iram concitaverant, eo fine, ut preces genua flectentium placatus exaudiat; audiendi vero ſtando lectiones Novi Teſtamenti, a quo annuntiatur nobis gratia per J. Chriſtum collata.

Feriis ſextis Quadrageſimæ nulla dicitur Miſſa Mediolani; S. Carolus in Synod. Mediol. vetuit etiam Miſſas de Requiem, niſi præſente corpore, ad repræſentandum Eccleſiæ luctum die mortis J. Chriſti, & præcepit iis diebus fieri adorationem ſolemnem Crucis, & ſuper Paſſionis Myſterium prædicari. Ibi neque dicitur *Magnificat* ad Veſperas Feriis ſextis Quadrageſimæ, ſed ejus loco leguntur Lectiones, & dicuntur preces.

Quod attinet ad Feriam quintam, nulla quondam Romæ habebatur Miſſa propria; Anaſtaſius in vita Gregorii II. ait, quod iſte Pontifex jejunium præcepit Feria quinta, eique Miſſam aſſignavit; quapropter Evangelia in Feriis quintis Quadrageſimæ variant ſæpius apud Auctores divini Officii, neque Romæ ſunt ſemper eadem.

Sabbato celebrabatur jejunium maximum Quatuor Temporum; ſæpe etiam jejunium Quatuor Temporum appellatum eſt jejunium Sabbati, eratque maximi momenti propter Ordines, quorum cauſſa prorogabatur hoc jejunium ultra ſtatutam horam, qua ſolvi poterat aliis diebus. Quandoque Lectiones duodecim lectæ ſunt ad Miſſam, ut fit Sabbato Sancto, deinde ad ſex redactæ ſunt, quæ legebantur Græce, & Latine, quod duodenarium complebat numerum; ac propterea iſte dies appellatur ubique Sabbatum duodecim Lectionum.

Evangelium hujus diei eſt de Transfiguratione, & Homilia S. Leonis ad Matutinum hujuſmodi Myſterium exponit. Incertum eſt, qua occaſione iſte Pontifex in hoc Myſterium prædicaverit; fieret ne Romæ ætate ſua Feſtum ea die, an vero occaſione Evangelicæ lectionis Sermonem fecerit? Mihi magis videtur veriſimile, quod tunc Romæ Feſtum de Transfiguratione fieret quadam Dominica ante Paſcha, & quod Pontifex ille, cum prædicaſſet in Feſtis Natalis, Epiphaniæ, de jejunio, & tentatione Chriſti, de Paſſione, Reſurrectione, & Aſcenſione, idem fecerit etiam in Feſto Transfigurationis; Feſtumque aſſignatum fuerit Dominicæ ſecundæ in Quadrageſima, inter jejunium & Paſſionem Domini; cum enim reliqui omnes iſtius Patris Sermones nonniſi occaſione alicujus Feſti, quod ævo ſuo celebraretur, habiti fuerint, idipſum videtur dicendum de Sermone ſeu Homilia de Transfiguratione. Indicat ſtatim Sermonis initio, Evangelium de hoc Myſterio mox lectum fuiſ-

Digitized by Google

ſe: *Evangelica lectio quæ pulſavit auditum, ad magni Sacramenti intelligentiam nos vocat*.

Ad hodiernam Miſſam non dicitur *Flectamus genua* in poſtrema Miſſæ Collecta, propterea quod non raro accidebat, ut cum ad iſtam Orationem ventum eſſet, inciperet nocturnum Dominicæ tempus, quo genuflectere non licebat; qua de cauſſa neque Oratio dicitur ſuper Populum, ut ait Joannes Abrincenſis.

CAPUT XLIX.

Dominica ſecunda Quadrageſimæ.

Dominica iſta diu appellata eſt vacans, *Dominica vacans*, hoc eſt ſine Officio, vel ſaltem ſine Miſſa, ſiquidem Miſſa Sabbati totam noctem occupaverat uſque ad ortum Solis; itaque quieſcendi gratia poſt diuturnam vigiliam non amplius fiebat mane conventus; numquam enim in more habitum fuit Miſſam dicendi veſpere in Dominicis, neque hoc fiebat niſi diebus jejunii; quare Miſſa nocte Sabbati, Dominicam præcedente celebrata, habita eſt tamquam Miſſa propria de Dominica, quia in ea fiebat Ordinatio, Dominicæ potius quam Sabbato aſſignata. S. Leonis ad Dioſcorum Epiſtola Ordinationem huic nocti addicit, ita tamen, ut nocturnæ Ordinationis finis initium diei Dominicæ ſequentis attingens, tempus Dominicæ Reſurrectionis deſignaret, ut ait iſte Pontifex. In honorem igitur Jeſu Chriſti Reſurrectionis, quæ ſummo Dominicæ mane contigit, factum eſt, ut Ordinatio & Miſſa a nocte Sabbati uſque ad Dominicam perduceretur. Commendat autem S. Leo, ut ſaltem Ordinantes, & Ordinandi eſſent jejuni, nec niſi cæremonia completa jejunium ſolverent.

Poſtea vero in diem Sabbati anticipata eſt & Miſſa & Ordinatio, ita ut eo die ſoluto jejunio, & data facultate quieſcendi nocte ſequenti, Miſſa quoque ſubſtituta fuerit pro Dominica; in qua retentum eſt Evangelium de Transfiguratione, nempe Evangelium Sabbati quod repetitur; repetebatur etiam totum Officium Sabbati præcedentis, exceptis Lectionibus Veteris Teſtamenti, ut obſervat Micrologus c. 14. alii repetebant Miſſam Feriæ quartæ, atque etiam hodie Introitus, Graduale, Offertorium, & Communio ſunt Feriæ quartæ præcedentis, una tantum adjecta Epiſtola.

In quibuſdam Eccleſiis legebatur hodie Evangelium de Chananæa, deſumtum a Feria quinta præcedenti; illud habet etiam *Comes Hieronymi*. In nonnullis Ordinariis ſignatur in prima Miſſa Evangelium de Chananæa, & in ſecunda Evangelium de Transfiguratione; in aliis legebatur Transfigurationis Evangelium ſecundum Marcum, ut diſtingueretur ab Evangelio Sabbati, quod legitur ſecundum Matthæum, ne ſcilicet idem Evangelium repeteretur. Hoc in uſu eſt apud Cluniacenſes.

Hodie ad primum Nocturnum reſumitur Liber Geneſis, & Reſponſoria ſunt de Hiſtoria Iſaac & Jacob, quæ lecta eſt. Excuſat S. Auguſtinus mendacium Jacob, verbiſque hujus Patriarchę myſticam tribuit ſignificationem. Antiphonæ Laudum ſunt apud Amalarium de Ord. Antiph. c. 38.

CAPUT L.

Dominica tertia Quadrageſimæ.

Dominica iſta in Sacramentario Gelaſii, aliiſque non paucis appellatur *Dominica Scrutiniorum*, eo quia hac die fieri ſolebat examen Catechumenorum, qui ad recipiendum in fine Quadrageſimæ baptiſmum diſponebantur. In quibuſdam Eccleſiis hoc primum ſcrutinium fiebat ſolummodo Feria quarta ſubſequente; ſed in antiquis Libris ſignatum eſt hodie Romæ, & preces etiam leguntur quæ fiebant, *Pro Scrutiniis Electorum*, & quoniam fiebant etiam Exorciſmi ſuper his, qui ad Baptiſmum diſponebantur, tamquam adhuc ſub poteſtate Dæmonis ante Sacramen-

Digitized by Google

mentum exiſtentibus, ideo legitur Evangelium, in quo mutus Dœmoniacus a Chriſto liberatus eſt.

Feria quinta in dimidio Quadrageſimæ collecta ss. Coſmæ & Damiani retenta eſt in Officio, quod hodie fieri ſolebat in eorum Eccleſia, ubi erat Statio. Evangelium habet etiam relationem quamdam ad Sanctos; cum enim Medici eſſent, in eo agitur de curatione morborum varia a Salvatore peracta, Fiebat plerumque Commemoratio Sanctorum Titularium illius Eccleſiæ, ubi Officium celebrabatur, ut fit in Oratione *A cunctis*: itaque retenta eſt Collecta, & fortaſſe tota Miſſa, quia Romæ ea die, hoc eſt Feria quinta nulla Miſſa habebatur; hinc cum primum in illa Eccleſia Statio instituta eſt, dicta fuit Miſſa eorum feſto aſſignata; hæc proinde collecta in Sacramentario Gregorii non reperitur.

Sabbato Statio eſt ad S. Suſannam Virginem & Martyrem; & perinde ac ſi de iſta Sancta fieret Officium, in Epiſtola legitur Hiſtoria Suſannæ Babylonicæ, & in Evangelio mulieris in adulterio deprehenſæ hiſtoria, ut ſcilicet quadam veluti alluſione ad nominum ſimilitudinem facta, cultus aliquis memoriæ hujus Sanctæ tribueretur. En autem, quomodo ex ſimilitudine nominum alicui perſonæ tributum ſit, quod ad plures cognomines pertinet.

CAPUT LI.

Dominica quarta Quadrageſimæ.

HIc dies appellatur *Dominica lætare* quia ab hiſce verbis incipit Introitus Miſſæ; vel *Dominica in Roſa*; eratque Romæ admodum celebris: quinimmo ab ea tantum incipiebat fieri Officium de Quadrageſima, quod deinceps anticipatum eſt ad Dominicam primam Quadrageſimæ, ut advertit Amalarius; ac propterea ejuſdem tunc erat ritus, ac hodie dies prima eſt. Feſtum hoc celebrabatur externis lætitiæ ſignis, quæ a Feria quinta in media Quadrageſima ad hanc diem translata ſunt, ut Populi in jejuniorum curſu ſolatium invenirent; Officium verbis *Lætare* plenum eſt: fiebat hodie Imperatorum coronatio, & ſolemnitas Roſæ aureæ, quam Pontifex magna cum cæremonia benedicebat. Hujuſmodi ritum cernimus in Vita Leonis Papæ IX. circa annum 1050. qui tributum ſeu penſionem annuam impoſuerat cuidam Abbatiæ, ut ſatis eſſet expenſis iſtius Roſæ aureæ, cujus cæremonia undecimi proinde foret ſæculi; & deinceps Pontifices una cum Cardinalibus roſeo colore indutis ſolebant agmine inſtructo progredi ad Eccleſiam S. Crucis, ubi dicebatur Miſſa, & fiebat Roſæ aureæ benedictio; poſt Evangelium prædicabatur, & Roſæ iſtius ſignificatio allegorica explicabatur; exſtat unus ex his Sermonibus inter habitos ab Innocentio III. decimotertio ſæculo. Pontifices Roſam iſtam vel alicui perſonæ celebri & excellenti offerebant, vel alicui Principi deferri imperabant.

De iſta Roſa ſermo habetur in Hiſtoria Fulconis Comitis Andegavenſis in Spicileg. f. 10. ubi dicitur, quod Urbanus Papa II. Turonum venit, ibique Dominica quarta in media Quadrageſima coronatus, florem aureum, quem geſtabat in manu, prædicti Comiti dono dedit. Eugenius III. in Epiſtola ad Alphonſum Hiſpaniarum Regem ait, ſe ei mittere Roſam auream, quam Romanus Pontifex ſingulis annis benedicere ſolet in Dominica *Lætare*, in Dominicæ Paſſionis & Reſurrectionis honorem. Alexander III. idipſum ſcribit ad Ludovicum VII. Gallorum Regem, eique myſticas Roſæ ſignificationes exponit. Idem Pontifex Roſam donavit Venetorum Reipublicæ anno 1177. Itaque fallitur Auctor Vitæ Innocentii IV. qui de eo Papa tradit, quod primus Roſam auream benedixerit, eamque Canonicis S. Juſti Lugdunenſibus miſerit.

Romæ Cardinales hac die, depoſito violaceo, roſeum colorem induunt. Hæc Dominica appellatur etiam de

Digitized by Google

quinque Panibus, propter lectionem Evangelicam hodie occurrentem de panibus multiplicatis: olim conjungebatur hoc miraculum cum miraculo Nuptiarum in Cana die Epiphaniæ. Vide S. Auguſtinum *Serm. 7. de Epiph.*

Feria quarta hebdomadæ quartæ Quadrageſimæ fiebat magnum Scrutinium eorum, qui Paſchate erant baptizandi. In ea legitur Evangelium de Cœco a nativitate, qui cæcitatem animæ ante Baptiſmum repræſentat. Epiſtola eſt promiſſio aquæ puræ Populum purificantis, a Deo facta Populo ſuo, hoc eſt promiſſio Baptiſmi J. Chriſti, cujus ſanguis aquæ communicavit virtutem detergendi & purificandi credentes in eum. Duæ legebantur Epiſtolæ, quæ totidem erant inſtructiones pro Catechumenis: nomina illis imponebantur poſt oblationem pro ipſis a patrinis factam; de iis memoria habebatur in *Memento*, & pro iis precabatur Sacerdos in Oratione *Hanc igitur oblationem*, ut mos eſt pro Baptizatis in hebdomada Paſchatis. Hi Catechumeni non aſſiſtebant Miſſæ, ſed exibant ab Eccleſia poſt Evangelium. Scrutinia hæc incipiebant Dominica tertia, Feria ſecunda, & Sabbato ſequentibus; ſed magnum Scrutinium, nempe tertium, ubique fiebat hodie. Acolytus circa horam Nonam ordinatim componebat eos qui ad Baptiſmum offerebantur, maſculos ad dexteram, & feminas ad lævam locans; eorum nomina in variis ſcribebat ſchedulis; deinde Presbyter cum pollice ſignabat ſingulos ſigno Crucis in fronte, poſtea manus ſingulorum capiti imponebat, precationem quamdam ſubjungens; deinceps fiebat exorciſmus ſalis, hoc eſt benedicebatur coram illis, ſicut benedicitur Sal pro Aqua benedicta in Dominica, & de illo Sale benedicto in ſingulorum os immittebatur; & data ipſis benedictione, jubebantur egredi e veſtibulo Eccleſiæ; inchoato Miſſæ Introitu, Acolytus nominatim revocabat omnes, ordinatimque diſponebat ut antea; deinde Diaconus dicebat *Flectamus genua* ante Collectam; repetebatur ſuper eos ſignum Crucis cum pollice in fronte factum, & exorciſmus, expanſis ſuper eos manibus; verum preces iſtæ & Exorciſmi a prioribus differebant; deinde legebantur duæ Lectiones Ezechielis & Iſajæ cum ſuis Gradualibus; & ante Evangelium fiebat cæremonia unctionis aurium cum ſaliva, quæ appellatur *De apertione aurium*, tamquam ſi aperirentur Cathecumenis aures ad audiendum Evangelium & Symbolum quod ipſis legebatur & explicabatur; aures autem a Presbyteris ungebantur. Legebatur initium quatuor Evangeliſtarum, & poſt cujuſque lectionem brevis fiebat explanatio, deinde recitari Symbolum jubebatur, & breviter etiam explicari. Extant apud S. Auguſtinum quatuor ejuſmodi Sermones *De Symbolo ad Catechumenos*; S. Ambroſius recitari jubebat Symbolum in Dominica Palmarum; idipſum in uſu erat in Gallia, & in Hiſpania; in Africa recitabatur quatriduo ante Paſcha, & Romæ Feria quarta hebdomadæ quartæ. Poſt recitationem & explicationem Symboli ad Orationem Dominicam tranſibatur, cujus ſinguli articuli a Presbytero exponebantur; poſtea jubebantur Catechumeni egredi Eccleſia; continuabatur Miſſa; Patrini ad Altare oblationem deferebant; ad Oblationem recitabantur nomina Patrinorum, & ad finem Canonis, & ante Conſecrationem, recitabantur nomina Catechumenorum, qui in Scrutinio fuerant admiſſi; Patrini communicabant; deinde omnes remittebantur uſque ad Feriam quartam majoris hebdomadæ; tum vero admonebantur, ut Sabbato Sancto de mane adeſſent Eccleſiæ, rationem reddituri de Symbolo, aliiſque Inſtructionibus; ipſis ſignificabatur hora, qua baptizandi eſſent, vel nocturna, vel etiam veſpertina, ſicut deinceps factum eſt, quando anticipatum eſt nocturnum Sabbati officium.

Hodierna Miſſa ſignatur ab Amalario l. 1. c. 8. prima Lectio Ezechielis, *Sanctificabo*; ſecunda Iſajæ, *Lavamini*; Graduale, *Beata Gens*; quo Eva-

Digitized by Google

finito aurium & narium fiebat unctio, Exorciſmi, Signa Crucis, & aliæ Preces, appellaturque *Maximum inter ſeptem Scrutinia*. Evangelium Cæci a nativitate, qui in Piſcina ſe abluens viſum recepit, eſt imago Catechumeni, qui Fidei lumine clarificari debet, in aquis Baptiſmatis ſeſe abluens.

Quacumque die congregaretur Catechumeni, repetebantur Exorciſmi & unctio cum ſaliva, & ſingulis diebus mutabantur preces pro Exorciſmis; quapropter in noſtris Ritualibus remanſerunt: in novo Rituali Senonenſi ſuppreſſæ ſunt omnes repetitiones Exorciſmorum, quæ diverſis fiebant diebus, tamquam inutiles, poſtquam ad unam eamdemque actionum ſeriem redactum eſt, id quod dividebatur in plures. In Ordine Romano reperiuntur quæcumque cæremoniæ & preces a nobis obſervantur; fiebat ſtatim ſignum Crucis ſuper frontem, *Signum S. Crucis in frontem tuum . . . pectus tuum pono in nomine* . . . imponebantur eis manus dicendo *Omnipotens . . . reſpicere dignare* . . . . ſola hæc habetur Oratio ante Exorciſmum Salis; exorcizabatur eadem precatione, qua nos utimur, poſt Exorciſmum ſalis dicitur *Deus Patrum noſtrorum . . . . . Deus Abraham . . . . . Ergo maledicte Diabole . . . . . Æternam ac juſtiſſimam pietatem*. Adjungebantur aliæ Preces & Exorciſmi, qui non ſunt amplius in noſtris Ritualibus.

Sabbato iſtius hebdomadæ fit Ordinatio; ſignata eſt in Ordine Romano *In ſeptima Mediana*, tamquam in hebdomada mediæ Quadrageſimæ, quoniam Quadrageſima non incipiebat niſi poſt primam Dominicam Quinquageſimæ, hoc eſt, cum ſex tantum conſtaret hebdomadis, proprie Dominica quartæ hebdomadæ dimidium temporis conſtituebat, ideoque media Quadrageſima appellabatur. Gelaſius Papa vocat Sabbatum *Medianæ* inter dies, quibus fiebat Ordinatio, *Mediana Quadrageſimæ dies*. Sugerius Abbas S. Dionyſii in Vita Ludovici Craſſi ait, ſe Presbyterum fuiſſe initiatum Sabbato *Medianæ*. Multiplicabantur in Quadrageſima Ordinationes, ne ſcilicet Paſchate Presbyterorum & Miniſtrorum copia deeſſet.

CAPUT LI.

Dominica Paſſionis.

Liquet ex S. Auguſtino in Ep. ad Januar. quod Feria ſexta in Paraſceve appellabatur *Dominica Paſſio*, ideſt Paſſio Domini, quod Apoſtoli Feſtum hoc inſtituerint ad honorandos cruciatus, & mortem Jeſu Chriſti. Deinde duarum hebdomadarum tempus inſtitutum eſt, ut ad illam præparemur, & quemadmodum tempori Adventus tributum eſt nomen, quod proprie convenit Natalis Feſto, *Adventus Domini*, ita etiam tempori, quod Jeſu Chriſti mortem præcedit, nomen Paſſionis ejus tributum eſt, *Dominica de Paſſione*.

Hoc tempore multum Eccleſia retinuit veteris ſimplicitatis in ſuis Officiis; non dicitur amplius tam ſæpe Doxologia *Gloria Patri*, omittitur in Pſalmis Miſſæ, in Invitatorio, & in Reſponſoriis, ut patet in quarto Concilio Toletano, *Gloria in lætis leguntur in fine Reſponſoriorum, in triſtioribus repetitur principium*: in ſolemnitatibus lugubribus non dicitur *Gloria Patri* in fine Reſponſoriorum, ſed eorum principium repetitur. Omittuntur etiam Suffragia Sanctorum, velantur Imagines in Eccleſiis, ut repræſentetur antiqua ſimplicitas, & decoratio Altarium, & Eccleſiarum, quæ nec Imagines habebant, nec ornamenta, reddaturque veluti ſenſibilis populorum oculis triſtitia, & luctus in conſideratione dolorum Jeſu Chriſti: ideoque nonnullæ etiam Eccleſiæ utuntur ornamentis nigris, ut fit in Officio Defunctorum.

Cernimus apud Amalarium l. 4. c. 2. quod Paſſionis tempus duas continebat hebdomadas: *Dies Paſſionis Domini computantur duabus hebdomadibus ante Paſcha Domini*; & quod ab eo die incipiebat omitti *Gloria Patri* in fine Pſalmorum: *Ab illo die quando omittimus Gloria*

Digitized by Google

ria Patri, duæ hebdomadæ ſunt, hoc eſt quatuordecim dies uſque in Paſcha Domini.

Dominica iſta appellatur a nonnullis Dominica de Neomenia, hoc eſt de Novilunio Paſchali, quod ſcilicet occurrat poſt Novilunium primi menſis anni, ſicut Paſcha poſt Plenilunium. Indicatum cernimus Paſſionis tempus in Sermonibus S. Leonis: quorum duodecim ſunt de Quadrageſima, & novemdecim de Paſſione, qui alternatim ſunt pro Dominica, & Feria quarta: frequentius prædicabatur quindecim poſtremis Quadrageſimæ diebus, ut Cathecumeni ad Baptiſmum, & Pœnitentes ad Communionem diſponerentur.

In pluribus Ordinariis, uti Senonenſi, Remenſi, & Cabilonenſi, adhibentur ornamenta rubea toto tempore Paſſionis; Pariſiis adhibentur nigra; Romæ color violaceus continuatur.

Cum vero totum hoc Officium lugubre ſit, ab Eraſmo improbatum fuerat affirmante, noluiſſe Chriſtum mortem ſuam lugubrem eſſe, ſed glorioſam, neque eam lugeri, ſed adorari; quod ſi Propheta in Pſalmo 68. Chriſtum inducit loquentem: *Suſtinui qui ſimul contriſtaretur, & non fuit*, hoc ait nihil aliud ſignificare, quam quod ad mortem Chriſti pii homines debebant flere, quia patiebatur, & in tormentis erat; nunc vero cum ſit in gloria, debent omnes gaudere cum ipſo, cum & ipſa Eccleſia tempore ipſo Paſsionis non poſſit continere lætitiam ſuam dicens: *Crux fidelis, inter omnes arbor una nobilis*; quod hoc tempore ſæpe canit Eccleſia, nos debere gloriari in cruce, *Gloriari oportet in cruce Domini noſtri*; quod gaudium Reſurrectionis ejecit e corde Virginis, & Diſcipulorum ſenſus omnes triſtitiæ, quos habuerant in morte Chriſti; & quod Chriſtus mulieres Jeruſalem mortem ejus plorantes exprobravit; *Nolite flere ſuper me.* Pariſienſium tamen Theologorum facultas articulum hunc Eraſmi condemnavit: diciturque in Cenſura, quod licet mors Chriſti glorioſa ſit, quia mortem deſtruxit, non tamen deſinit eſſe lugubris; neque ii pro quibus mortuus eſt, ceſſare debent a fletu: ad quod probandum citatur allegatus textus Pſalmi 68. & alius Zachariæ Prophetæ: *Et plangent eum planctu quaſi ſuper unigenitum, & dolebunt ſuper eum, ut doleri ſolet in morte primogeniti*: dicitur, quod juxta Simeonem Prophetam in morte Jeſu Chriſti doloris gladius pertranſivit animam Matris: quod oportet etiam flere peccata hominum, quæ ſunt cauſa mortis Jeſu Chriſti. Declaratur Eraſmi propoſitio contraria Catholicorum Doctorum ſententiæ, & conſuetudini univerſalis Eccleſiæ, quæ abſtinentia utitur qualibet Feria ſexta in honorem mortis Jeſu Chriſti, itemque contraria recto ſenſui Scripturarum.

Poſſet fortaſſe quiſpiam objicere, quod totum Paſſionis Officium repræſentat plerumque Jeſum Chriſtum quaſi formidantem ſupplicia ſibi parata, a quibus liberari poſtulat, ut in Horto Olivarum, *Tranſeat a me calix*. Repetitur enim ſemper, *Erue a framea, Eripe me*, quod minima videtur paſſionis ejus circumſtantia. Huic tamen objectioni mea quidem ſententia reſponderi poteſt, quod Jeſus Chriſtus noſtra ferens crimina repræſentat peccatorem in cogitatione pœnarum timidum, & parata ſibi ſupplicia formidantem, a quibus liberari per pœnitentiam petat.

Sabbato ad Veſperas Capitulum ab Epiſtola Miſſæ de Dominica deſumptum eſt. Hymnus *Vexilla* eſt a Fortunato Pictavienſi compoſitum pro Monaſterio S. Crucis Pictavienſis, a S. Radegunde extructo, ubi ipſa partem veræ Crucis ab Orientis Imperatore ſibi miſſam collocaverat. Fortunatus S. Radegundis Capellanus erat, antequam eſſet Epiſcopus Pictavienſis. In poſtrema hujus Hymni Stropha *O Crux ave ſpes unica* poſſet quidem dulcius ſententia exprimi, dicendo, *O Chriſte noſtræ victima ſalutis, & ſpes unica, ſerva pios per hanc Crucem, reiſque dele crimina.* Carthuſiani hunc Hymnum dividunt ab *Arbor decora* pro Laudibus. Pluribus in Eccleſiis genuflectitur, cum dicitur *O Crux ave.* In quibuſdam hujus Hymni Editionibus deeſt: *O Crux ave*; ſed ejus loco habetur *Salve victima, de Paſ-*

ſionis

Digitized by Google

ſionis gloria, Qua vita mortem pertulit, & mortem vitam reddidit.

Hymni *Pange lingua* ad Matutinum Auctor eſt Claudius Mamertus, Eccleſiæ Viennenſis Presbyter, quamvis alii Venantium Fortunatum Auctorem dixerint; verum Gennadius, & antiquus Scholiaſtes Claudio Mamerto adſcribunt, Mamerti Epiſcopi Viennenſis fratri: iſte creditur eſſe Hymnus, qui a Sidonio, cum de Mamerto loquitur, tantopere commendatur.

Ad primum Nocturnum inchoatur Jeremiæ lectio: quod quidem ſtatutum fuit a Gregorio VII. in Decreto, quod Gelaſio Papæ falſo tributum eſt. In pluribus Ordinariis dicitur in fine cujuslibet Lectionis: *Hæc dicit Dominus, convertimini*, loco dicendi *Tu autem*.

Primum Reſponſorium hujus diei proprium eſt; quartadecima enim die ante Paſcha Judæi agnum parare debebant; atque ita rurſum admonentur Fideles, ut ſemetipſos ad Feſtum Paſchatis diſponant. Reliqua Reſponſoria ſunt a Pſalmis excerpta, & a locis deſumta, quæ poſſint Jeſu Chriſti, tempore Paſſionis ſuæ, triſtitiam exprimere.

Ad Miſſam omittitur Pſalmus *Judica*; olim non dicebatur, ſed ſola Antiphona *Introibo*, cui deinceps adiectus eſt Pſalm. *Judica*, unde Antiphona ſumta erat. Hodie vero ideo omittitur iſte Pſalmus, quia cum legatur in Introitu, bis non eſt repetendus. In quodam Ordine Romano ad iſta verba Evangelii *Jeſus abſcondit ſe*, Imagines Altaris velabantur. Obſervat Micrologus, quod ævo ſuo non incipiebat dici Præfatio de Paſſione, niſi in Dominica Palmarum. In quibuſdam Ordinariis Presbyter in Miſſa ſuper calicem Hoſtiam tenens intonat Antiphonam Communionis *Hoc corpus*, & quiſque interim genuflectit; Chorus repetit *Hoc corpus*, & poſt Communionem corporis Jeſu Chriſti elevat calicem, & cantat *Hic calix Novum Teſtamentum eſt in meo ſanguine*, & accepto Sanguine Jeſu Chriſti, dicit pro Communione *Hoc facite quoties* . . . .

Feria quinta infra hebdomadam Paſſionis cernitur in Homilia S. Gregorii, quod confundit mulierem peccatricem Evangelii cum Maria Magdalena, & Maria ſorore Lazari, ſed alii putant eam mulierem peccatricem non eſſe Mariam Sororem Lazari. 1. Peccatrix erat e Galilæa, quam Chriſtus convertit in Civitate Naim, & Maria Soror Lazari erat de Bethania in Galilæa. 2. Quando S. Lucas c. 10. loquitur de Maria, quam Jeſus adiit, *Intravit in quoddam Caſtellum*, de Maria loquitur, tamquam de perſona, de qua nondum loquutus fuerat, quamvis interea capite 7. hiſtoriam Peccatricis deſcripſerit. 3. Jeſus Chriſtus Mariæ domum adiit (*Luc.* 10.) eamque prætulit Marthæ Sorori ejus, licet iſta proba virgo eſſet, quæ non ſollicita erat, nec turbabatur, niſi ut Chriſto ſerviret: jam vero quomodo Chriſtus Mariam pœnitentem Marthæ innocenti prætuliſſet, ſi Maria fuiſſet Peccatrix? 4. Non potuiſſet Chriſtus honeſte adire publicam peccatricem, idque illi fuiſſet exprobratum, quemadmodum accuſabatur, quod eſſet *Potator vini*, quod manducaret cum Publicanis; nam quæcumque fuiſſet Mariæ pœnitentia, remanſiſſet tamen ſemper aliqua infamiæ de peccato ſuo nota. 5. Venerunt Judæi, ut Mariam conſolarentur in morte fratris; quod certe non feciſſent, ſi fuiſſet ipſa Peccatrix publica; & eo minus feciſſent, quia viderant eam a Chriſto diligi, quem perdere cupiebant, immo infamaſſent ambos, eoſque pari obſtrictos crimine dictitaſſent.

Unica eas confundendi ratio eſt, quia S. Joannes c. 11. de Maria loquens ait, *Maria quæ unxit*, quamvis unctionem ab ea factam non referat, niſi ſequenti capite; concludunt ergo: Sanctus Joannes prima vice loquens de Maria, eamque per unctionem ab ea factam deſignans, videtur peccatricem ſignificare, quia omnes Evangeliſtæ de duabus tantum unctionibus Chriſto factis loquuntur; quarum prima fuit in domo Simonis Phariſæi per mulierem peccatricem facta, quam Sanctus Lucas memorat capite 7. altera paucis diebus facta ante mortem Chriſti, quam referunt S. Matthæus, S. Marcus, & S. Joan-

Digitized by Google

Joannes, qui Mariam Lazari Sororem unxiſſe dicit: ergo Maria eſt eadem cum Peccatrice. Verum reſpondetur, quod S. Joannes loquitur de unctione, quam fecit poſtea, non vero de unctione jam facta, cum tranſpoſitio hujuſmodi valde uſitata ſit in Scripturis; ita ut de aliquo incipientes loqui, actiones illi attribuant proceſſu temporis factas. Ita S. Matthæus, & S. Lucas de vocatione Judæ loquuntur, a quibus appellatur *Proditor*, vel *qui tradidit eum*, licet nonniſi longo poſt tempore eum tradiderit. Ratio autem, cur ita intelligendus ſit S. Joannes, eſt, quia S. Joannes loquens de una perſona, non eam deſignat per actionem, de qua non loquitur, ſed per actionem, quam ipſe declarat, ac refert; quare cum S. Joannes non loquatur de unctione per Peccatricem facta, ſed facta ſolummodo per Mariam ſex diebus ante Paſcha, Mariæ ſoli hanc unam actionem tribuit.

Quod Maria Magdalena diſtincta fuerit a muliere peccatrice, & a Maria Sorore Lazari, patet ex Evangelio, in quo Soror Lazari Maria ſimpliciter appellatur, & nihil dicitur de nomine mulieris peccatricis: de vita autem Mariæ Magdalenæ plures circumſtantiæ referuntur: quod ſcilicet per Chriſtum a ſeptem Dæmoniis liberata fuerit: quod Chriſtum ſequeretur, eique miniſtraret: quod juxta Crucem ſteterit: quod ad Sepulchrum ierit, ut ungeret corpus Jeſu: quod illi ante alios apparuerit Chriſtus poſt Reſurrectionem: quod ipſa fuerit Nuntia Chriſti reſurgentis, cum ab ea Apoſtolis ipſis reſurrectio nuntiata fuerit.

Antiphonæ ad *Benedictus*, & ad *Magnificat* hujus diei nullam habent cum Evangelio relationem, eo quia olim hoc die non haberetur Miſſa propria, nec proinde Evangelium, quo huic diei aſſignato mutatæ tamen non ſunt Antiphonæ.

In nonnullis Eccleſiis Feria ſexta celebrabatur Feſtum de Compaſſione B. Virginis, ſignaturque in Concilio Colonienſi an. 1423. inſtitutum eſt autem contra Huſſitas, qui Imagines condemnabant Virginis, Filium mortuum inter brachia geſtantis: *Ad gloriam Sanctæ, & intemeratæ Virginis . . . . nec non ad honorem illius anguſtiæ, & doloris, dum Redemptor noſter in ara Crucis immolatus Matrem Diſcipulo commendavit, præſertim ut adverſus Huſſitas... ut Feſtum Commemorationis præfatæ anguſtiæ, & doloris B. M. deinceps ſingulis annis Feria ſexta poſt Dominicam Jubilate, niſi aliquod Feſtum eodem die intervenerit*: Carthuſiani hoc die magna cum ſolemnitate hoc Feſtum celebrant; Concilium tamen Colonienſe ſignaverat Feſtum iſtud Feria ſexta poſt tertiam Dominicam poſt Paſcha, quæ appellatur *Jubilate*, non vero in Quadrageſima.

Feſtum hoc in nullo Ordinario ne Monaſtico quidem reperitur, exceptis Carthuſienſibus. Appellatur modo *Beata Maria de Pietate*, modo Feſtum de *ejus doloribus*, vel de *ejus Compaſſione*; & Pariſiis magis quam alibi celebratum eſt; tres extant Eccleſiæ, ubi B. Maria de Pietate eſt Titularis; nempe Eccleſiæ Pietatis, Miſericordiæ, & S. Eliſabeth; ſed in Cathedrali ipſa eſt objectum principale majoris Altaris, poſtquam Ludovicus XIII. illud Altare extrui juſſit ſub repræſentatione B. Mariæ de Pietate: repræſentari cœperat ſupra januam chori nuper dirutam, atque ita hæc devotio ab Aula Regia ad hanc Eccleſiam tranſiit, ubi pro hoc Feſto annui redditus aſſignati. Hoc autem Feſtum Pariſiis tam celebre evaſit ex profanatione Calviniſtarum contra Imaginem B. Mariæ de Pietate in cœmeterio S. Nicolai a Campis, cujus reparatio tam ſolemni pompa facta eſt, ut Clerum, & populum ad iſtam devotionem impulerit.

Annuntiatæ B. Joannæ Feſtum celebrant de *Spaſmo* S. Virginis ſub ritu ſecundæ claſſis, in memoriam dolorum Virginis, Feria ſecunda Paſſionis cum octava, quam terminant Sabbato ſequenti ad Nonam: Feſtum hoc titulo inſcribebatur, *In Feſto Spaſmi*: ab an. 1626. mutatus eſt titulus, *In Feſto Martyrii B. Mariæ*. Moniales illæ dividunt Proſam *Stabat*, ut Hymnos conficiant.

Nullum olim habebatur Officium Romæ pro Sabbato iſtius hebdomadæ, quæ appel-

appellatur *vacans* ab Amalario l. 1. c. 9. & aliis; itaque Introitus, Graduale, Offertorium, & Communio Miſſæ ſunt repetitio præcedentis diei. Pontifex hodie cum omnibus ſuis Miniſtris occupabatur in eleemoſynis diſtribuendis, quo tempore Fidelium ſtationem habere non poterat: *Sabbato vacat quando eleemoſyna datur; ſive quando datur fermentum in Conſiſtorio Lateranenſi*. Diſtribuebatur fermentatus panis in Palatio Lateranenſi, ubi erat Pontifex, panis ſcilicet, qui omnibus Urbis Parochiis ſufficeret ad Sacrificium, & Communionem quindecim diebus Paſchatis, ut in vita S. Gregorii a Joanne Diacono l. 2. c. 4. deſcripta in magnis anni ſolemnitatibus fieri conſueviſſe apparet. Hodie ibat etiam Pontifex ad lavandos pauperum pedes, quorum magnus aderat numerus, iiſque dabat eleemoſynam, hoc modo præveniens cæremoniam, quæ alibi fit Feria quinta in Cœna Domini, ut Feriæ quintæ Officiis liberius vacare poſſit. Putat Amalarius hoc inſtitutum fuiſſe in memoriam mulieris, quæ Jeſu Chriſti pedes ſexta die ante Paſcha inunxit.

CAPUT LIII.

De Officio Dominicæ Palmarum.

HÆc Dominica, qua peragi diverſa ſolebant, diverſis proinde nominibus eſt appellata. In Gallia antehac mos erat hodierna die explicandi Symbolum Cathecumenis, ut præcipit Concilium Agathenſe can. 13. *Ut Symbolum ante octo dies Paſchæ competentibus prædicetur*: & in Miſſali Gothico Miſſa appellata eſt *Miſſa in Symboli traditione*. Mediolani hoc fiebat Sabbato præcedenti. Alii eam appellant *Paſcha competentium*, quia cathecumenis explicabatur Symbolum. In Gallia appellabatur *Capitilavium*; eo quia baptizandis caput, præſertim pueris lavabatur ad porriginem detergendam, quæ plerumque Quadrageſima contrahitur, quo tempore a balneis pœnitentiæ cauſa abſtinebatur; ut ſcilicet caput haberent nitidum pro unctione Sancti chriſmatis recipienda. Hac eadem de cauſa, feria tamen quinta majoris hebdomadæ, in Africa baptizandi balnea adibant, ut tradit Sanctus Auguſtinus ep. 34. & quia hujuſmodi caput lavandi ratio cum Baptiſmo confundebatur, circa undecimum ſæculum antiquatus eſt uſus. Ab Amalario l. 1. c. 15. appellatur Dominica Palmarum, quia hodie palmæ benedicuntur, *Dies Palmarum*.

Palmarum ſeu Ramorum Feſtum cœpit in Palæſtina; ſiquidem reperitur in vita S. Euthymii a Cyrillo ejus diſcipulo ſcripta, quod Solitarii, qui in deſertum ſecedebant poſt Epiphaniam, ut ad Feſtum Paſchatis ſe pararent, ad Monaſterium ſuum revertebantur ad Feſtum Palmarum celebrandum, quod erat in capite hebdomadæ, qua Dominicæ Paſſionis Myſteria celebrantur. A clero procul dubio Monachi iſti didicerant hoc feſtum celebrare quinto ſæculo in Oriente; nihil enim certi colligi poteſt ex Sermonibus, qui S. Epiphanio, & S. Jo: Chryſoſtomo tribuuntur, in quibus ſolemnitas iſta de Palæſtina in Cyprum, & Syriam tranſiſſe dicitur, nam Sermones iſti illorum Patrum certe non ſunt, ſed Auctorum multo recentiorum.

Quando autem in Occidente inceperit iſta ſolemnitas, affirmare non poſſumus. Apud S. Adhelmum de Laudib. Virg. c. 15. an. 709. inſtitutam in Anglia cernimus, quo certe Roma fuerat invecta, licet ibi nullum appareat veſtigium, niſi in Oratione ad Benedictionem, quæ Communionem præcedit, in Sacramentario S. Gregorii, in quo an illud adjectum fuerit, ignoratur. In hac oratione Deo dicitur, quod, quemadmodum Fideles ſe illi offerebant ea die cum frondibus palmarum, & ramorum, vellet eos poſt mortem recipere palmis victoriæ præcinctos, & bonorum operum fructibus exornatos. Mentio palmarum fit etiam in Sermonibus 1. & 2. Sancto Ambroſio alias adſcriptis: *Hinc deſcendit conſuetudo, ut pſallentes ramos palmarum, ſive olivarum portemus in manibus*.

Proceſſio Ramorum, quæ fiebat Parochiarum omnium & Monaſteriorum unius Regionis, ut ſimul ad cathedralem convenirent, recte deſcribitur in Poemate ſeu Hymno *Gloria, Laus*. Carmen hoc eſt 78. continens verſus, quorum canitur initium tantum, adſcribique debet Theodulpho, ſæculo nono Aurelianenſi Epiſcopo, cum Lupus Ferrarienſis Abbas, qui tempore vivebat Caroli calvi, ep. 20. illum cenſeat Auctorem, & ſub illius nomine Poematis hujus locum citet. Hoc autem Poema, in quo quid agebatur in Eccleſia deſcriptum eſt, officio recentius eſt. Andegavis a Theodulpho compoſitum ferunt, & Ludovico Pio, a quo detinebatur in carcere, tranſeunti cum Proceſſione decantatum, cujus modulatio Hymni ita placuit Imperatori, ut Theodulphum libertate donarit. Quod tamen factum non cohæret cum vita illius Principis, in qua apparet, non potuiſſe illum Andegavis eſſe Dominica ante Paſcha anno 818. quo Theodulphus in carcerem conjectus eſt. Pro comperto tamen habetur, Hymnum hunc in Andegavenſi Urbe fuiſſe compoſitum; in eo deſcribitur magnifica Ramorum Proceſſio, quæ fiebat Parochiarum omnium & Monaſteriorum Urbis & Suburbiorum, una procedentium ad Cathedralem. De hoc Poemate tantum canebatur, quantum perdurabat iſta Proceſſio; nunc autem quatuor tantum aut quinque diſticha decantantur, primum inter alia ſingula repetendo per intercalationem. *Hoſanna* quod repetitur, erat acclamatio quædam vocis & geſtus, movendo moderate ramum, ut tali cœremonia Deo honor daretur. Hoc erat in uſu apud Judæos in Feſto Tabernaculorum, ubi quæque dies ſuum habebat *Hoſanna*. Olivæ ramus aut palmæ appellabatur *Hoſanna*, ſicut etiam laudum formula erat quædam votorum ac deſideriorum ratio, tamquam ſi quis diceret *Salus & gloria*.

Videtur iſte Hymnus poſterior eſſe Proceſſionis Ramorum inſtitutione, ſiquidem occaſione Officii & Proceſſionis Ramorum compoſitus eſt a Theodulpho in carcere Andegavenſi, ubi detinebatur, tamquam conſcius & cum aliis quibuſdam Epiſcopis particeps defectionis Bernardi Regis Italiæ, contra patruum ejus Ludovicum Pium Imperatorem.

Cernimus ad undecimum ſæculum, quod Epiſcopus quidam Lingonenſis Rainaldus ſive Reginaldus appellatus cantari juſſit hunc Hymnum in Eccleſia ſua poſt reditum de carcere Noviomenſi, ut refert Auctor de Libri tranſlatione Reliquiarum S. Mammæ in Galliam, qui vivebat tempore Philippi Auguſti; illumque item apud pſeudo-Alcuinum, undecimi Auctorem ſæculi, tamquam uſu receptum in Eccleſia Romana videmus.

Verum cæremonia Palmarum non invenitur in Sacramentario Gelaſii, neque S. Gregorii, neque apud S. Iſidorum, neque apud Bedam, vel in Egberti Pœnitentiali; reperitur autem apud Amalarium l. 1. c. 10 *In memoriam illius diei nos per Eccleſias noſtras ſolemus portare ramos, & clamare Hoſanna*.

Pſeudo-Alcuinus ſatis ample cęremonias deſcribit iſtius Proceſſionis, quæ hodiernæ valde ſimilis eſt: benedicebantur Rami cum frondibus excerpti ex palmis, olivis, ſalicibus, buxis, aliiſque arboribus, additis etiam floribus qui tali tempore poterant inveniri; deferebatur in triumphum Evangeliorum Liber in Proceſſione; redeuntes autem conſiſtebant ad fores Eccleſiæ, quæ clauſæ tenebantur, ubi cantabatur *Gloria, Laus*; ex quo Hymno ſuppreſſum eſt quidquid ad Urbem tantum Andegavenſem refertur. In Ordine Romano duodecim habentur diſticha. Salutabatur Evangelium, cui Crux ſubſtituta eſt; ſalutabatur autem inclinando ramos, & folia quædam excerpendo, quę in terram projiciebantur cantando *Hoſanna*, hoc eſt, Salus & gloria. Hoc autem fiebat, ut repræſentaretur triumphalis J. Chriſti ingreſſus in Jeruſalem, ſicuti refertur in hodierno Evangelio, utque nos admoneamur, Cœli portas hominibus fuiſſe intercluſas, eaſque nobis Chriſtum per mortem ſuam aperuiſſe, ut exponit S. Bernardus. In Proceſſione Ramorum deferebatur Crux detecta, & tamquam in triumphum. In

pro-

Digitized by Google

proceſſionibus quadrageſimæ non crux, ſed Liber tantum Evangeliorum ante Clerum geſtabatur; in quibuſdam Eccleſiis crux detegebatur dicendo *Ave Rex noſter*, & ter genuflectendo; in aliis fiebat adoratio crucis ad Stationem.

Benedictio & diſtributio Ramorum pluribus in locis fit extra Urbem, quemadmodum Pariſiis ad S. Genovefam, *Ad Latus Pariſiorum*: quapropter cernuntur cruces prope Vicos & Villas, & ſæpe etiam lapideæ menſæ, ut apponantur Rami, & benedicantur. Atque ut repræſentetur quod fecit Chriſtus, fit egreſſus ab Urbe, & ingreſſus ſolemnis, ac veluti triumphalis cum ramis arborum. Porta Urbis ſeu Eccleſiæ debet eſſe clauſa in reditu Proceſſionis, quemadmodum obſervatur in ſolemni Principum & Regum ingreſſu in Urbes, ac propterea dicitur *Attollite portas*; & exſiſtentes in Eccleſia reſpondent: *Quis eſt iſte Rex gloriæ?* attollite portas veſtras, tranſitum facite, alludendo ad portas Sion, quæ in altum ſuſpenſæ erant, & in modum ligneæ vel ferreæ cratis confectæ, ſicuti portæ ſunt Urbium præſidio munitarum, quæ extolluntur, vel dejiciuntur pro temporis opportunitate.

Gloria, Laus cantatur a junioribus clericis, quia in Hymno habetur *Cui puerile decus*. Pluribus in locis canitur in Sacello aliquo elevato, alludendo ad verba illa *Cœtus in excelſis te laudat*. Pariſiis canitur in cubiculo ſuper unam Oppiduli portam, ubi ſunt carceres; carceres enim olim erant prope Urbium portas, ibique Judices jus dicebant: *Judices conſtitues in omnibus portis tuis, ut judicent*. Hoc nomen Portæ Turcarum Imperatoris Aulæ remanſit. In quibuſdam Eccleſiis deferebatur in triumphum Euchariſtia in hac Proceſſiones, ut obſervat Lanfrancus, Archiepiſcopus Cantuarienſis anno 1059. in ſuis Statutis pro Abbatia Beccenſi, *Occurrunt turbæ; exeunt duo Sacerdotes albis induti, qui portent feretrum, in quo corpus Chriſti debet eſſe reconditum*. Hæc eſt una ex antiquioribus Proceſſionibus Latinæ Eccleſiæ, in quibus occurrat S. Sacramenti delatio, quod non palam, aut in aperto vaſe, ſed in Feretro ſeu Sepulchro ferebatur. Proceſſio illa hodierno die fiebat etiam Rotomagi, ubi appellatur *Proceſſio Sancti Corporis*. Circa horam tertiam matutinam Presbyter e Sancto Ciborio deſumit Hoſtiam, & in alterum immiſſam ſumma cum reverentia defert ad portam Chori, & ſuper menſam paratam in geſtatorio Tabernaculo quadrato, & vitris clauſo collocat, ut Hoſtia videatur & adoretur. Ad horam ſextam poſt Laudes duo Sacerdotes eam ſub umbella deferunt ad Eccleſiam S. Godardi, alias extra Urbem, ſine Cruce, & Clero, magno cereorum numero, & Populi cœtu ſubſequente. Ubi dicitur Miſſa S. Sacramenti, & ad horam decimam Canonici cum palmis veniunt; fit prædicatio, deinde exponitur S. Sacramentum ad portam Eccleſiæ, quo Clerus & Populus accedunt cantantes *Hoſanna*, & iterum defertur ad Cathedralem.

Idipſum fiebat in Monaſterio S. Albani in Anglia, ut refert Matthæus Paris in vitis Abbatum illius Monaſterii, ubi vas deſcribit affabre elaboratum, quod fieri juſſit Abbas Simon ad deferendum Corpus D.N. in Proceſſione Dominicæ Ramorum: *Vaſculum ſeu ſcrinium eleganter elaboratum ad portandum Corpus Domini in Ramis Palmarum ad Proceſſionem*.

Ut autem ad Officii ordinem revertamur, nihil occurrit notatu dignum ad Matutinum; in Reſponſoriis admonitio exponitur Judæis facta, ut ſe pararent ad Paſcha decima die Lunæ primi menſis, hoc eſt quinque dies ante Paſcha. Ad ſecundum Nocturnum S. Leo de Feſto loquitur mortis Chriſti: *Feſtivitas Dominicæ Paſſionis*, tamquam de ſolemniori Feſto, in quo ipſe prædicabat, & quod Paſtores debebant celebrare, nempe Feriam ſextam in paraſceve. Ad tertium Nocturnum legitur Evangelium Palmarum, cum Homilia; de quo vide Amalarium c. 52.

Quoad Benedictionem Ramorum, quæ Romæ adeo prolixa eſt, pluribus in Eccleſiis ita ſimplex erat, ut una tantum vel duæ Orationes dicerentur. A

Digitized by Google

Baronio anno 877. attribuitur Joanni Papæ VIII. Ex Precibus, quæ Romæ hodie ſunt in uſu, videtur quod Miſſa propria pro hac Benedictione dici ſoleret. Quod remanet, vera Miſſa eſt uſque ad Canonem; Antiphona *Hoſanna* eſt tamquam Introitus, una dicitur Collecta, una Epiſtola, Graduale, Evangelium, habetur etiam Præfatio, & *Sanctus*, quod ſuppreſſum eſt, quando & de Officio diei & de cæremonia Palmarum una tantum & eadem Miſſa conſtitui voluit.

Non ubique inveniuntur quinque Orationes, quæ dicuntur in benedictione Ramorum; duas tantum memorat Alcuinus, quę ętate ſua dicebantur, poſt quas fiebat diſtributio palmarum, & interim cantabatur: *Pueri Hebræorum*. In vita S. Udalrici, decimo ſæculo Auguſtani Epiſcopi, dicitur, quod Dominica Ramorum ibat ſummo mane ad Eccleſiam S. Afræ, ubi canebat Miſſam de Trinitate, & faciebat Benedictionem Ramorum, quos comitantibus Clericis & Populo deferebat cum Evangelio, Cruce, Vexillis, & Imagine D. Noſtrum ſuper aſinam repræſentante, uſque ad certum locum, quo illi occurrebat Canonicorum chorus, & magnus Populi cœtus, qui ramos aut veſtimenta proſternebant in via: quod, facta illis ab Epiſcopo exhortatione ſuper Paſſione Domini, ſimul ad cantandam in Eccleſia Cathedrali Miſſam revertebantur.

In Ordine Romano Benedicti Canonici S. Petri, Antiphona *Pueri Hebræorum* ſignata eſt pro Proceſſione cum aliis Antiphonis, *Gloria, laus* ad portam S. Joannis Lateranenſis, & ad ingreſſum Eccleſiæ dicitur *Ingrediente Domino*, & ſtatim celebratur Miſſa, in qua ad Paſſionem Diaconus dicit *Dominus vobiſcum*, & chorus reſpondet *Et cum ſpiritu tuo*, poſtea *Paſſio D. N. J. Chriſti ſecundum Matthæum*, & reſpondetur *Gloria tibi Domine*; quod non fit niſi hodierna die; nam Feria tertia, quarta, & ſexta dicitur Paſſio ſine Populi ſalutatione, & ſine Reſponſorio. In Ordine Romano Cajetani fit conventus in Eccleſia S. Silveſtri, quæ eſt ad Palatium Lateranenſe; incipit benedictio ſalis & aquæ, ut fieri ſolet in Dominicis; ibi cernitur, quod Papa non conſueverat hodierna die officium celebrare, ſed tantum ramos diſtribuere. In Ordine Romano Amelii habetur, quod poſtea voluere Pontifices hodie celebrare; quod dicitur Paſſio ſine *Munda cor*, ſine *Dominus vobiſcum*, & ad illa verba *Emiſit ſpiritum*, omnes genuflectebant brevi temporis ſpatio, ac demum quod ante *Altera die* Diaconus dicit ſubmiſſa voce *Jube Domine benedicere*; benedicitur, afferuntur candelabra & incenſum, ut fieri ſolet ad Evangelium, & canitur in tono Evangelii; incenſatur celebrans, qui ſtatim dicit *Credo*, quia hodie nullus eſt Sermo. Ad Paſſionem igitur nonnihil veteris ſimplicitatis retentum eſt in legendo Evangelium ſine *Jube*, ſine lumine & incenſo, & ſine *Dominus vobiſcum*. Romæ nunc non amplius oſculantur terram ad illa verba *Emiſit ſpiritum*, ſed pauſam tantum faciunt, nempe Diaconus tacet aliquantulum, ut attentionem conciliet momento illi, quo Chriſtus exſpirans myſteria omnia conſummavit Redemptionis noſtræ. In conſuetudinibus Ciſtercienſium ſignatur ritus oſculandi terram. In Ordinario Chartuſianorum traditur, quod ad hunc locum dicitur: *Adoramus te Chriſte, & benedicimus tibi, quia per crucem tuam redemiſti mundum*; & in faciem proſternitur, *In noſtras ruentes facies*. Godefridus Bellovacenſis, in vita S. Ludovici, refert, Sanctum Regem, ad imitationem quorumdam Monaſteriorum, ubi iſta cæremonia obſervabatur, eam quoque in Sacellum ſuum, & in Eccleſiam Prædicatorum invexiſſe. In quibuſdam Eccleſiis Diaconus inclinabat & proſternebat ſe, quia ſolus pronuntiabat verba, & ad ejus exemplum Clerus & Populus ſimiliter ſe proſternebant, quemadmodum fit in privatis Miſſis ad exemplum Sacerdotis.

In Miſſali Gothico non dicitur hodie Paſſio, neque Feria tertia, neque quarta ſubſequenti, ſed tantum feria quinta; in Miſſis privatis Paſſionem legi prohibet Lanfrancus: *Sacerdotes ad privatas Miſſas dicant Evangelium Cum appropinquaſſet, Paſſionem nullus legat.*

Udal-

Digitized by Google

Udalricus ait, Cluniacenſibus morem eſſe dicendi Evangelium Ramorum ad primam Miſſam, & Paſſionem non legendi, ut fit ad privatas Miſſas, eo fine, ut Monachi duabus hodiernis Proceſſionibus intereſſe poſſent: *Ad matutinalem Miſſam Paſſio non legitur, quod etiam præcipitur cunctis Sacerdotibus, qui privatas Miſſas cantaverint.*

Legitur Paſſio quatuor Evangeliſtarum, juxta ordinem temporis, quo eam ſcripſerunt; incipiturque per S. Matthæum, & terminatur per S. Joannem; cantatur Paſſio cum notis; atque ita cantabatur antehac Evangelium, quemadmodum cantatur Præfatio. Inquit Alcuinus, quod ævo ſuo non omittebatur in Paſſione *Dominus vobiſcum*, niſi Feria quarta, propterea quod, ait, Judæi ea die contra Chriſtum conſpiraverant.

CAPUT LIV.

De Hebdomada Sancta.

PRimis Eccleſiæ ſæculis Feria ſexta tantum & Sabbatum eligebantur ad repræſentandum Eccleſiæ luctum in morte Chriſti; qui luctus conſiſtebat in vigilia duarum noctium, quibus preces aut Officia publica fiebant, & in continuo quadraginta horarum jejunio. Hoc obſervatum cernimus duobus primis ſæculis; deinde addita eſt Feria quarta, & poſtea tota hebdomada deſtinata eſt; & S. Jo: Chryſoſtomus in Sermone de hebdomada ſancta proprio majorem appellat hebdomadam; quia magna Myſteria hoc tempore operatus eſt Chriſtus; homines enim a jugo Dęmonis liberavit, vicit mortem, fortem devicit armatum, peccatum delevit. Cum autem hæc ſit major hebdomada, quia inter hebdomadas præcipua, ideo etiam Sabbatum magnus dies appellatur: quo etiam fit, ut plerique Fidelium pia exercitia talibus augeant diebus, alii rigidiora jejunia, alii continuas vigilias, magnas alii eleemoſynas diſtribuant. Imperatores ipſi hebdomadam iſtam celebrant, & Magiſtratibus omnibus juſtitium indicunt, ut curis ſæcularibus liberi, diebus iſtis divino cultui vacare poſſint. Hoſce dies honorarunt etiam litteris huc illuc miſſis, quibus aperiri carceres præceperunt. Et nos igitur honoremus hos dies, inquit S. Joannes Chryſoſtomus, & pro ramis & palmis cor noſtrum J. Chriſto offeramus. S. Dionyſius Alexandrinus Ep. can. 1. fuiſſe quoſdam ait, qui per totam hebdomadam abſtinerent a cibis, alii autem per quatuor continuos dies. Xerophagię hebdomadam appellat S. Epiphanius, quia res tantum ſiccæ ſine condimento comedebantur, vel panis tantum & aqua cum ſale ſumebatur: *Hebdomada Xerophagiæ, quæ vocatur ſancta.*

Paſchatis jejunium præceſſit Quadrageſimam, vel Quadrageſimæ occaſionem præbuit. Fideles ſemper ad Feſtum Paſchatis ſe pararunt, Myſteriumque paſſionis, & ſepulturæ Domini extraordinariis celebravere jejuniis. Præcedebat, teſte Epiphanio hæreſ. 70. Quadrageſima ſeptem jejunii dies, qui ante diem Paſchatis obſervabantur: *Ante ſeptem Paſchatis dies Quadrageſimam obſervare, atque in jejuniis perſeverare conſuevit Eccleſia.* De Quadrageſima numquam loquutus eſt S. Irenæus, ſed de jejunio, quod feſtum Paſchatis præcedebat, aitque, alios uno die jejunare conſueviſſe, alios duobus, alios pluribus, alios vero quadraginta horis: *Quidam exiſtimant unico die ſibi eſſe ieiunandum, alii duobus, alii pluribus, nonnulli quadraginta horis diurnis ac nocturnis computatis diem ſuam metiuntur.* In Conſtitutionibus Apoſtolicis l. 5. c. 12. Quadrageſimale jejunium a jejunio hebdomadæ Sanctæ aperte diſtinctum eſt; illud quidem in honorem quadraginta dierum, quibus jejunavit Chriſtus, inſtitutum erat; hoc autem ad præparationem pro Paſchatis Feſto faciendam: *Servandum eſt jejunium quadrageſimæ, quod vitæ Chriſti, & legis latæ recordationem continet; celebratur vero ieiunium hoc ante ieiunium Paſchæ, incipiens quidem ſecunda feria, deſinens ultro in ſextam; deinde dimiſſo hoc ieiunio, incipite Sanctam Hebdomadam Paſchæ,*

Digitized by Google

ſcha, ieiunantes ipſam omnes cum timore. Hebdomadam Sanctam vocat iſte Auctor hebdomadam Paſchæ, Græcorum more, qui hebdomadas vocant per Dominicam ſubſequentem, non vero per præcedentem, ſicut Latini. Liquet etiam, quod hebdomadis Quadrageſimæ non jejunabatur, niſi a Feria ſecunda uſque ad Feriam ſextam, verum Hebdomada Sancta, ne Sabbato quidem excepto, jejunabatur tota. Apud Latinos nullum apparet diſcrimen inter jejunium Quadrageſimæ, & jejunium Paſchatis, quamvis intra Quadrageſimæ tempus Paſſionis tempus admiſerint ſit. Tradit idem Auctor l. 5. c. 17. quod ſex Hebdomadæ Sanctæ diebus pane tantum, aqua, ſale, & frugibus veſci ſolerent: *Sex diebus Paſchæ pane tantum, ſale, oleribus, & aqua viventes*. Duas Xerophagiarum hebdomadas memorat Tertullianus: *Duas in anno hebdomadas Xerophagiarum*. Tota iſta hebdomada feſtiva erat, ſicut hebdomada Paſchatis, propter Chriſti mortem, & reſurrectionem, quæ duabus hiſce hebdomadis celebrabantur; quarum prima in honorem Paſſionis eſt, altera in honorem Reſurrectionis, ut Apoſtolicæ docent Conſtitutiones l. 8. c. 33. *Tota magna hebdomada, & prima ſequenti vacent ſervi, quia illa Paſſionis eſt, hæc Reſurrectionis*. In Summa Legum Imperialium, & Canonum refert Photius, quindecim hoſce Paſchatis dies feſtivos fuiſſe: *Dies feſti ſunt ſeptem dies ante Paſcha, & ſeptem poſt Paſcha*. Gregorius Papa IX. in Decretali Feſtorum computat ipſe quoque quindecim dies, ſeptem ante Paſcha, & ſeptem poſt Paſcha: *Septem diebus Dominicæ Paſſionis, Reſurrectionis cum ſeptem ſequentibus*.

Quælibet hujus hebdomadæ dies Officium habet proprium cum ſuis Lectionibus, Reſponſoriis, Antiphonis non ſolum ad *Benedictus*, & ad *Magnificat*, ſed etiam ad Laudes, & per Horas, & cum Orationibus ad Officium diei, & ad Veſperas.

Antehac legebatur tantum Paſſio ſecundum Matthæum; quod patet ex S. Auguſtino, qui in Eccleſiam ſuam inducere morem legendi ſingulis hebdomadæ diebus Paſſionem ſecundum reliquos Evangeliſtas optabat. Hoc inſtitutum fuiſſe Romæ ab Alexandro Papa II. nonnulli dictitant; verum videtur antiquius, & a ſeptimo, vel octavo ſeculo conſpicitur. Mediolani legitur Paſſio feria ſexta tantum ſecundum Joannem. Romæ legitur feria tertia ſecundum Marcum, & feria quarta ſecundum Lucam.

Feria quarta duæ habentur Lectiones ad Miſſam; erat illa Scrutinii dies, & habebantur Inſtructiones pro Cathecumenis, vel pro Ordinandis, qui Sabbato S. erant initiandi.

Dicebantur antehac feria quarta Orationes ſolemnes, quæ feriæ ſextæ aſſignatæ ſunt. Viennæ Allobrogum, & Mediolani dicuntur etiamnunc in Dominicis Quadrageſimæ; & Romæ quoque dicebantur tempore Micrologi, a quo indicantur. Miſſa, qualis a nobis dicitur, cum ſolemnibus Orationibus habetur in Amalario. Introitus *In nomine Jeſu*, duæ Epiſtolæ, Gradualia, aut Reſponſoria *Quia defecerunt*; quinque habentur verſiculi, in honorem, ut ipſe ait, quinque vulnerum Domini Noſtri; deinde ad Paſſionem ad illa verba *Velum Templi ſciſſum eſt*, velum cadere ſinebant, quod initio Quadrageſimæ poſitum fuerat: quod etiamnunc Pariſiis in uſu eſt; incipit etiam omitti *Deus in adjutorium*, & *Gloria Patri* in fine Pſalmorum, itemque Hymni, & Capitula omittuntur. In nonnullis Eccleſiis, veluti S. Martini Turonenſis, hæc omnia dicuntur, & Veſperæ ſunt ſolemnes.

CAPUT LV.

De Officio Feriæ quintæ in Cœna Domini.

Singulare licet videatur hiſce diebus Officium, antiquo tamen ritui magis convenit. Incipiebatur olim a Pſalmis, non dicebatur *Domine labia*, neque *Deus in adiutorium*, neque Invitatorium, neque Hymni; Lectiones pri-

Digitized by Google

primi Nocturni erant de Teſtamento Veteri, Lectiones ſecundi a SS. Patribus excerptæ, & ad tertium Nocturnum legebatur Novum Teſtamentum. Nullo igitur myſterio hæc omnia facta ſunt, ſed tantum antiquus ſervatus uſus; quæcumque autem myſticæ ac variæ deinceps expoſitiones inventæ ſunt, perquam ingenioſæ videntur ſententiæ ad Fidelium pietatem hoc dierum ſpatio excitandam. Idem in hoc ſervatur ordo, qui etiam in Officio Defunctorum numquam excidit; & vera ratio, ob quam hoc Officium quoque ita ſubſtitit, ea eſt, quia tamquam Officium exequiarum Chriſti reſpicitur. Mirum autem videtur, cur Monachi, hoc trium dierum Officium mutaverint primi, & poſthabita Romanæ Eccleſię imitatione, nihil hoc triduo de antiqua ſimplicitate immutantis, antiquum Officium reliquis recentioribus conformaverint. Hoc patet ex Abelardo, qui apud S. Bernardum de Religioſis Ciſtercienſibus conquerebatur, quod Matutinum cum Invitatorio canerent, Hymnum, & tria Reſponſoria cum *Gloria Patri* poſtremis hiſce Hebdomadæ Sanctæ diebus, quod Abelardus epiſt. 5. ait, totius Eccleſiæ praxi adverſari, quæ preces haſce lætas omittendo triſtitiam ſuam teſtatur in conſideratione dolorum Chriſti, cui veluti exequias celebrat, atque has Vigilias Tenebrarum appellavit nomine, cum extinctis luminibus tenebræ offundantur: *Ubi & Invitatorium, & Hymnus cum tribus tantum Lectionibus, & Reſponſoriis cum Gloria, contra omnem Eccleſiæ morem, & ut dicitur, rationem, vos dicere inſtituiſtis, cum enim hoc triduum tamquam exequiæ Domini in luctu peragatur, atque hinc vulgo horum dierum Vigiliæ nuncupantur Tenebræ, quod extinctis ibi luminaribus mœror exprimitur.* S. Bernardus, ut Ordinem excuſaret ſuum, reſpondit, ſequi eum quidquid in S. Benedicti Regula præſcriptum fuerat; præſcriptum autem fuerat, ut Officium eodem quotidie modo diceretur.

Refert tamen Hildemarus, in Synodo Aquiſgranenſi, ſub Ludovico Pio habita, decretum fuiſſe, ut in Officio hujus tridui Romanus ſervaretur uſus, quamvis aliqui repugnarent. Amalarius in Supplemento de Divinis Officiis videtur diſpoſitionem iſtorum officiorum S. Gregorio tribuere, traditque in quibuſdam Monaſteriis neque Invitatorium, neque Hymnum dici conſueviſſe: *In quibuſdam locis non ignoro in Paſſione Domini tribus noctibus duodecim Pſalmos, & duodecim Lectiones cum Reſponſoriis agi, ubi prætermittuntur Hymni, & Cantici, quippe qui pertinent ad lætitiam, Officia inchoationis, itemque Invitatorium non recitant.* Totus fere Ordo S. Benedicti, & Ciſtercienſium etiam poſt S. Bernardum, Romano ſe conformavit ritui, qui toti Eccleſiæ communis eſt; novum ſolummodo Breviarium Cluniacenſium Invitatorium inſeruit, & Hymnum, & Officium recitant, ut aliis anni temporibus, quamvis hæc omnia tempore S. Benedicti non eſſent in Officio. Lanfranchi ſtatuta, conſuetudines Cluniacenſium, Breviaria omnia Benedictina, Ciſtercienſia, Carthuſiana dicunt, hoc Officium fieri debere ſicut Officium Defunctorum; in quo non dicitur *Te Deum*, neque Evangelium ad Matutinum, neque Invitatorium, neque *Gloria* in fine Pſalmorum, neque Capitula Horarum brevia, neque Verſiculi, neque *Iube* ante Lectiones, neque *Tu autem* in fine; quælibet Hora incipit ab Antiphona, & Pſalmo; terminatur a *Kyrie eleyſon* cum *Pater noſter*, & precibus; Oratio *Reſpice* dicitur ſine *Dominus vobiſcum*, & ſine *Benedicamus* in fine. En veteres Carthuſienſium Rubricæ: *His diebus nec Te Deum, nec Deus in adiutorium, nec Hymnus, nec Evangelium ad Matutinas dicimus, nec Capitula, nec Verſus, nec Gloria Patri ad Pſalmos, & Reſponſoria, tertia Reſponſoria iterato dicuntur; nec Iube Domne ad Lectiones, nec deprecatio, nec Benedictio, nec Tu autem dicuntur; ſed more Lectionum Mortuorum finiuntur Matutinæ, & Laudes, & Veſperæ a ſuis incipiunt Antiphonis, reliquæ Horæ a ſuis inchoantur Pſalmis.*

Totus noſtri Officii Ordo deſcribitur ab Amalario l. 4. c. 12. non dicebatur *Domine labia*, nec Invitatorium, nec

Iube

Iube ante Lectiones ; non pulſabantur campanæ æneæ, ſed una tantum lignea. Oſtendamus autem, ſine myſterio antehac fuiſſe quæcumque nunc obſervantur in hoc Officio. Officium nocturnum Tenebræ nuncupatur, quia noctu dicebatur; & nomen hoc, quod huic triduo remanſit, proprium erat Officii, quod quotidie noctu dicitur. Ex omnibus antiquis Ordinibus Romanis patet, quod media nocte dicebatur, *Ad Vigilias in media nocte*: & in aliis ſignatur *In galli cantu*, duabus poſt mediam noctem horis. Hæ Tenebræ igitur erant Officium ordinarium, quod ubique media nocte canebatur.

Durante Tenebrarum Officio ponitur ante Altare candelabrum triangulare cum pluribus cereis, qui ſucceſſivo ordine in fine cujuſque Pſalmi extinguuntur, quod antiqui ritus veſtigium eſt: ſuper Altaria non ponebantur candelabra, quod ſervatur adhuc in nonnullis Eccleſiis: cerei illi ſeu lampades erant luminaria ſuſpenſa, vel ſuper elevatas trabes, *Hirpices* appellatas, quæ per totum chorum extendebantur, vel ſuper magna candelabra prope Altare defixa, quæ plures habebant ramos, qui cerei ſeu lampades Officii nocturni tempore accendebantur. In magnis ſolemnitatibus uſque ad lucis ortum perdurabat Officium, qui cunctanter admodum & ſenſim cantabatur, & juxta ordinem appropinquantis diei extinguebantur ſucceſſive cerei uſque ad Officii finem, quo finito luminaria omnia extinguebantur, præter unum cereum, qui intra Altare abſcondebatur ad accendendam lampadem, quæ ante Altare majus ardere debet; & ſi hæc lampas tam cito accenditur id fit, ne SS. Sacramentum, quod in ara majori ſervatur, lumine careat. En hodiernus uſus in fine Tenebrarum.

Tenebræ igitur media nocte dicebantur & terminabantur ſub lucis ortum; quapropter extinguuntur lumina prout adventat dies; omnia vero in fine Laudum extincta remanent, cum dies illuceſcit. Proceſſu temporis terminatio illa Officii, cum omnia extincta ſunt lumina, non ſine myſterio fieri dicta eſt; hinc Tenebræ nuncupatæ ſunt, vel *Matutinæ tenebræ, & quod ſine lumine terminantur*, quia quando finiuntur, nullum amplius apparet lumen. Ab Abelardo jam vidimus appellari Tenebras ep. 5. *Horum vulgo dierum vigiliæ nuncupantur Tenebræ* . . . . eodem quoque nomine appellantur ab Hugone Flaviniacenſi, qui duodecimo vivebat ſæculo. Hodie vero ita Matutini, & Laudum tempus anticipatum eſt, ut nocte terminentur, & lumina extinguantur, quo tempore magis neceſſaria forent, ſi in Eccleſia permanendum eſſet. Apud Amalarium l. 4. c. 44. cernimus, quod Theodorus, Romanus Archidiaconus, de cereis conſultus, qui Amalarii ævo paulatim extinguebantur, reſpondit, ſe in Eccleſia S. Joannis Lateranenſis coram Papa non vidiſſe in Officio noctis extingui lumina: *Soleo eſſe cum Apoſtolico in Lateranis, quando celebratur Officium de Cœna Domini, nihil in eadem nocte obſervatur de extinctione luminum*.

Quindecim ponuntur ſuper candelabrum cerei, juxta quindecim Pſalmos Officii, & in fine cujuſque Pſalmi unus extinguitur. *Tot cerei ad Nocturnos, & extinguuntur per ſingulas Lectiones*, teſte Udalrico in conſuetudinibus Cluniacenſium. In Ordine Romano cereorum non ſignatur numerus: in Codice Ratoldi Corbejenſis, in quo Romanus, quem ſequi debent, ſignatur uſus, traditur, quod tota Eccleſia clarificanda ſit, & triginta octo cereis illuſtranda: *Eccleſia omni lumine ſit decorata, id eſt, triginta octo luminaribus*. In ſtatutis Lanfranchi vigintiquinque præcipiuntur cerei, ut ad ſingulas Antiphonas, & ad ſingula Reſponſoria extinguatur unus; aliis in locis extinguebantur omnia lumina ad Matutinum, & remanebant ad Laudes ſolummodo lampades ante Altare. Dici poteſt, quod poſtquam iſtæ vigiliæ pro populis ſuppreſſæ ſunt, hiſce diebus anticipatum eſt vigiliæ Matutinum, ut eidem intereſſe poſſent: atque etiam, quia poſtquam anticipata ſunt Officia diurna, nimis occupati fuiſſent, ſi etiam Matutinum nocturnum dicere debuiſſent; ſed Monachi religioſius ritibus adhærentes, veluti

Car-

Digitized by Google

Carthuſiani, & aliqui Collegiales etiam Pariſiis non mutant horam dicendi Tenebras hoc triduo, nempe vel nocte, ut in Eccleſia S. Victoris, & Virginum, vel ſummo mane, ut in Eccleſia S. Germani Autiſſiodorenſis, & in quibuſdam Hoſpitiis Ordinis Cluniacenſis; in Cathedrali uno abhinc ſæculo media nocte dicebantur. Cernimus in Ordine Romano Cajetani, ad quartumdecimum ſæculum exarato, quod tunc incipiebant Romæ dici Tenebræ veſpere præcedenti: *In die Mercurii de ſero hora competenti D. Papa veniret ad Officium Matutinorum*. A duodecimo tantum ſæculo cœperunt præcipi ſex luminaria ſuper Altare, & quindecim ſuper candelabrum.

Ad Officium quod attinet, dici poteſt, pluſquam mille ducentis ab hinc annis dici conſueviſſe ſicut hodie: incipit ab Antiphona *Zelus*, Pſalmi ſunt de Feria, quæ quinta eſt; variant parumper Feria ſexta, & Sabbato, juxta antiquum in Regula S. Benedicti ſignatum uſum mutandi Pſalmos in magnis ſolemnitatibus, & ex iis eligendi, ſi fieri poteſt, qui ſolemnitati nocturni Officii conveniant. In noſtris Breviariis nihil eſt antiquius hujus tridui Officio, quod minus ceteris variatum eſt.

Non dicitur *Gloria Patri* in fine Pſalmorum, quod dicebatur tantum in Officiis lætitiæ, neque etiam dicitur in Officio Defunctorum: quinimmo cernimus in Officio de Dominicis & Feriis, quod non dicebatur niſi poſt tres aut quatuor Pſalmos. In quibuſdam Monaſteriis Orientis dicebatur loco *Gloria Patri* hiſce diebus: *Miſerere noſtri Domine, Miſerere noſtri*.

Lectiones primi nocturni a Lamentationibus Jeremiæ deſumtæ ſunt: non dicitur Abſolutio, neque *Jube*, neque preces: hæc a Monachis proficiſcuntur, nec apud clerum in uſu erant. Lectiones iſtæ multo abhinc tempore leguntur cum cantu, & Alphabeto Hebræorum, cum Lanfrancus Monachis ſuis vetet eas canere, & ſine Alphabeto præcipiat lectitare: *Sine cantu & ſolitis Alphabetis*. Udalricus ſimiliter ait, a Cluniacenſibus non cantari, quod contrarium videretur Monaſticæ ſimplicitati, ac triſtitiæ, quæ hiſce diebus demonſtranda eſt. Exſtant Statuta recentiora, quæ idipſum vetant, ne Laici ſcandalizentur, audientes vel Paſſionem, vel Lectiones cum melodia cani, *Ne ſcandalizentur Laici hujuſmodi novitatibus*. Lamentationes Jeremię Hebraicis verſibus ſcriptæ erant, & quilibet Verſiculus per unam Hebraici Alphabeti litteram diſtinctus eſt, tamquam ad memoriam ſublevandam: hoc reperitur in pluribus aliis Scripturæ locis, velut in Pſalmis 118. & 33. & in capite 31. Proverbiorum.

In fine Lectionum non dicitur *Tu autem*, ſed *Ieruſalem convertere*; eſtque fructus a lectione percipiendus, nempe Adſtantium converſio, & ad pœnitentiam exhortatio. Iſta exhortatio eſt in Ordine Romano; repetitur *Ieruſalem* ad exemplum J. Chriſti Matth. 23. *Ieruſalem, Ieruſalem, quoties volui*...: Lectiones Jeremiæ repræſentant nobis animam pro peccato captivam, non ſecus ac miſerum & afflictum Populum, Babylonica captivitate detentum.

Novem tantum dicuntur Pſalmi ad Matutinum, poſtquam Lectiones inſertæ ſunt; ſuppreſſi ſunt tres ultimi Pſalmi, & tres Lectiones ſubſtitutæ poſt tres Pſalmos, qui ſucceſſive dicuntur, *Per modum unius Nocturni*, tamquam unicum Nocturnum conficientes.

Ad ſecundum Nocturnum in Sermone S. Auguſtini virtus apparet Paſſionis Chriſti, qui inimicorum injuriis expoſitus per crucem ſuam triumphavit, cujus ſigno totus Orbis devictus eſt.

Lectiones tertii Nocturni ad Euchariſtiæ Inſtitutionem referuntur; ſed Reſponſoria præcipuas Paſſionis Chriſti circumſtantias memorant, ejus agoniam in horto, & Judæ traditionem.

In Ordinibus Romanis Thomaſii p. 109. Cantores hoc triduo non deambulant per Chorum neque ad Pſalmos, neque ad Reſponſoria, niſi forte ad poſtremum Reſponſorium, quod erat de Euchariſtia, neque amplius exſtat in noſtris Breviariis, ℞. *Hoc corpus quod tradetur, hic Calix Novi Teſtamenti eſt in meo ſanguine, dicit Dominus. Hoc facite quotieſcumque ſumitis in meam commemo-*

Digitized by Google

memorationem. ℣. *Cumque manducaveritis panem hunc, & calicem biberitis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat. Hoc facite* . . . . repetitur *Hoc corpus* ad Laudes, noſtræ Antiphonæ *Juſtificeris* & ſequentes, ad *Benedictus Traditor*, poſtea *Chriſtus factus eſt*. In pluribus habetur *Kyrie* cum Precibus, teſte Micrologo c. 52. Oratio *Reſpice* præcepta non erat, ideoque cani non ſolet, atque ejus concluſio *Qui tecum* ſecreto dicitur. Nulla antehac habebatur Collecta in fine Officii.

Nullibi reperitur, quod ſtrepitus fieret in fine Tenebrarum; Miniſter tantum dabat ſignum manibus, pulſando Librum aut ſedem, ut abeundi facultas fieret; in ſolemnioribus diebus, & magna Populi frequentia iteratis ictibus ſignum dare tenebatur, ut univerſus Populus admoneretur. In Breviario Romano modicum tantum ſtrepitum faciendum legimus: *Fit fragor & ſtrepitus aliquantulum*.

CAPUT LVI.

De peculiaribus Feriæ quintæ Cæremoniis.

PLures de hoc die S. Eligius Sermones exaravit; in quarto obſervat, fieri hodie conſueviſſe reconciliationem publicam Pœnitentium, qui criminum cauſſa ſeparari per Epiſcopum ab Altari meruerant. Hos alloquitur Pœnitentes, hortaturque, ut a ſeipſis exquirant, utrum Deo ſint reconciliati, necne, propterea quod fieri poſſe ait, ut quamvis per Epiſcopi miniſterium ſint reconciliati, Deo tamen revera reconciliati non ſint, a quo uno vera datur reconciliatio, atque iis datur, qui culparum magnitudini congruam egerunt pœnitentiam: Nolite, inquit, exiſtimare Epiſcopos tamquam veſtræ auctores reconciliationis, ſed tamquam Miniſtros; eſt enim J. Chriſtus qui abſolvit & reconciliat inviſibiliter, nos vero miniſterio fungimur noſtro, cum viſibiliter cæremonias agimus reconciliationis. In octavo Sermone Pœnitentes hortatur ad induendum cilicium, & elevandas in cœlum manus, ut per impoſitionem manuum Epiſcopi reconciliationem accipiant, eoſque admonet, ne poſt reconciliationem iterum redeant ad peccandum. Ait etiam Serm. 10. & 11. quod hodie carceribus detenti liberabantur; Pœnitentes, quos alloquebatur, deſignat: ad perſonas quod attinet, inquit: quicumque pœnitentium veſtem præſeferunt, ſordidam faciem, paſſos crines, atque opere oſtendunt ſe peccata planxiſſe, & vitia carnis mortificaſſe, ſcire debent, juxta S. Gregorium, ſe peccatorum abſolutionem non recipere, niſi a divina bonitate per contritionis gratiam remittantur, quia abſolutio Epiſcopi ſequitur illius judicium, qui ſecreta judicat cordium, quod ſignificatur per reſurrectionem Lazari, cui Chriſtus vitam reſtituit, antequam Diſcipulis præciperet ut illum ſolverent; atque ita Paſtores omnes cavere debent, ne ſolvant niſi eos, quibus Chriſtus vitam animæ per gratiam reſtituit. Ex his Homiliis patet, quod peccata tantum publica pœnitentiæ publicæ ſubmitterentur; qui vero ſecreto peccaſſent, ſeparati tantum ab Eccleſia ſecreta pœnitentia punirentur; nam in Homilia 15. oſtendit magnos peccatores eſſe, quorum peccata ſunt adeo occulta, ut pœnitentiæ publicæ admitti non poſſint; hoſque peccatores aliquo tempore ſeparandos eſſe ab Eccleſia, quia licet ab Eccleſia per impoſitionem manuum ſeparati non ſint, neque abſolutionem recipiant, corpus tamen ſuum mortificare debent pœnitentiæ fructibus, & animam ſuam bonorum operum medela ſanare.

In Sermone octavo agit de reliquis cœremoniis Feriæ quintæ, præter reconciliationem Pœnitentium, nempe de Benedictione Sanctorum Oleorum, de Conſecratione Chriſmatis, de lotione pedum, Altarium, Vaſorum ſacrorum, pavimenti & parietum Eccleſiæ.

Digitized by Google

CAPUT LVII.

De reconciliatione Pœnitentium, & de liberatione Captivorum.

A S. Jo: Chryſoſtomo in pſal. 145. jam audivimus, quod hac hebdomada Imperatores in partes omnes litteras mitterent, quibus aperiri carceres jubebantur, & Reis dabatur libertas. Inquit S. Eligius Serm. 10. Feria quinta in Cœna Domini per totum mundum reſerari carceres, ad exemplum Eccleſiæ, quæ hodie indulgentiam & abſolutionem Peccatoribus concedebat. Cernimus in capitularibus Caroli Magni l. 1. c. 106. quod Epiſcopi tenebantur Judices admonere, ut ob amorem J. Chriſti Captivos liberarent diebus ante Paſcha, Pentecoſten, & Natale. Legimus apud S. Auguſtinum, apud S. Jo: Chryſoſtomum pluribus in locis; apud S. Leonem, alioſque Patres quamplures, quod Imperatores remiſſionis litteras ad Urbes mitterent, ut a carcere captivi liberarentur, & a morte Rei, diebus Feſtum Paſchatis præcedentibus.

Sed Feria quinta ante Paſcha reconciliabat Eccleſia Pœnitentes, quos ipſa expulerat Feria quarta Cinerum; atque iſte ritus adeo antiquus eſt in Romana Eccleſia, ut S. Hieronymus de S. Fabiola loquens ep. 30. repræſentet nobis Urbis Romæ Pœnitentes ad portam Baſilicæ Lateranenſis ante diem Paſchatis expectantes Epiſcopum, qui eos ingredi jubeat: *Tu ante diem Paſchæ in Baſilica Lateranenſi ſtabas in ordine pœnitentium, Epiſcopis & Presbyteris ſordida colla ſubmittens*; & Innocentius I. affirmat in Ep. ad Decen. hunc eſſe morem remittendi Pœnitentium reconciliationem ad Feriam quintam ante Paſcha: *Quinta feria ante Paſcha*: ea die Presbyteri & Epiſcopi imponebant Pœnitentibus manus, ut eos reconciliarent, quemadmodum obſervat S. Hieronymus. S. Eligius hanc reconciliationem memorat in Sermone 4. in Cœna Domini: *Non incongrue hac ipſa die, ſicut Eccleſiæ tenet conſuetudo, pœnitentium fit reconciliatio*. Hanc diem ſignat etiam Carolus Magnus in ſuis Capitularibus; Iſaac Lingonenſis fieri præſcribit quod in Sacramentario ſignatum eſt: *Sicut in Sacramentario continetur, reconcilientur*. Mediolani reconciliabantur Feria ſexta: *Erat autem dies quo ſeſe Dominus pro nobis tradidit, quo in Eccleſia pœnitentia relaxatur*, inquit S. Ambroſius ep. 33. Feria ſexta pariter in Hiſpania, ut liquet ex quarto Concilio Toletano can. 6. Sabbato vero in Oriente, poſt collatum Baptiſmum Catechumenis, ut ait S. Gregorius Nyſſenus.

Ab Epiſcopo dabatur Abſolutio generalis Feria quinta in Cœna Domini; cerniturque apud Joannem Abrincenſem, alioſque, quod Parochi tenebantur ea die ſuæ Parochiæ ſubjectos Populos ad Cathedralem ducere, ut ibi Epiſcopi manu abſolutionem reciperent; hujuſmodi juri circa tertiumdecimum vel quartumdecimum ſæculum renuntiantibus Epiſcopis, hoc ſibi adſciverunt Parochi in ſuis Parochiis. Pariſiis iſta Abſolutio datur ab Epiſcopo Feria quarta majoris hebdomadæ cuncto Populo; a Decano Capituli datur eodem die Canonicis & eorum Domeſticis, & ab Epiſcopo mittuntur qui Feria quinta pergant in varias Urbis partes ad dandam abſolutionem, veluti ad S. Eligium, & ad S. Maclovium; ad Abſolutionem vero faciendam in Cæmeterio SS. Innocentium pergit Epiſcopus ipſe, vel aliquem ſpecialiter mittit.

Lauduni, Feria quinta de mane, ad Capitulum pergit Epiſcopus Benedictionem daturus, deinde eam daturus venit *ad ambonem* iiſdem precibus utens. In Aurelianenſi Eccleſia Feria quarta; poſtquam Pœnitentiarius prædicavit in Cathedrali, benedicit cineres, & capiti imponit ſe ſe offerentium, quod facit etiam Feria quinta matutina in Sacello ſuo, ubi adſunt Pœnitentes induti & cooperti alii quibuſdam linteis, faſciis & tegumentis alii, atque etiam homines palliis ſuis, quibus faciem velare ſolent: recitatis ſuper eos preci-

bus a Pœnitentiario, omnes Proceſſionem peragunt circa Chorum, flexis ſemper genibus incedentes; præcedit Subpœnitentiarius, ſubſequitur Pœnitentiarius, ambo ſtolis induti; in Sacellum reverſi, ad Pœnitentiarii pedes ſe proſternunt, & terram alternatim oſculantur; a Pœnitentiario aſperguntur Aqua benedicta, & abeunt: nonnumquam quadraginta aut quinquaginta ſunt numero. Ante Abſolutionem recitabantur ſeptem Pſalmi, atque interim Pœnitentes in terram proſternebantur; deinde Epiſcopus & Clerus univerſus manus ſuper eos imponebat, preceſque recitabat, quæ in Miſſalibus hodie reperiuntur. Poſt Abſolutionem aſpergebantur Aqua benedicta, & incenſabantur: ibant ad Oblationem, & communicabant in Miſſa. In quibuſdam Eccleſiis durante Miſſa fiebat reconciliatio Pœnitentium. S. Optatus l. 2. illam ſignat poſt conſecrationem ante *Pater*, & hoc in Africa; alibi vero, quemadmodum Lauduni, poſt Evangelium ante Offertorium Miſſæ jubebantur in Eccleſiam regredi: quod huic Offertorio congruit; *Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltavit me, non moriar ſed vivam, & narrabo opera Domini*. Reconciliatio iſta *Abſolutio* vocabatur; fiebat autem in Miſſa Pœnitentium, nam antehac dicebantur hodierna die tres Miſſæ, prima pro reconciliatione Pœnitentium, ſecunda pro Benedictione Oleorum Sanctorum, & tertia in memoriam Inſtitutionis Euchariſtiæ; poſtquam tres iſtæ Miſſæ in unam tantum redactæ ſunt, tres etiam iſtæ actiones in diverſa Miſſæ tempora ſunt diſtributæ; Pœnitentes reconciliati ſunt ante Miſſam; propterea ad fores Eccleſiæ conveniebant, ſacco ac cilicio induti, & caput cinere conſperſi; in Eccleſiam cum cæremonia perducti ſe proſternebant, & Epiſcopus cum Miniſtris nonnullas ſuper eos recitabat preces, quarum tres exſtant in Ordine Romano: iis etiam Epiſcopus brevem faciebat exhortationem, abſolutionis formulam & reconciliationis adjungens; reconciliati locum habebant inter Fideles, aſſiſtebant Miſſæ, & communicabant; in quibuſdam locis communio illis differebatur in diem Paſchatis. Poſtea vero, quemadmodum ſe ſubmittunt omnes cæremoniæ cinerum, quæ nihil eſt amplius quam pœnitentiæ publicæ cæremonia, idipſum de Abſolutione publica factum eſt, omneſque peccata ſua confitentur ex ore Presbyteri, formulam confeſſionis generalem pronuntiantis, deinde recitantur publice ſeptem Pſalmi pœnitentiales ad pœnitentium culpas expiandas, & abſolutio recipitur generalis, quæ diſtincta eſt ab abſolutione Sacramentali, quam Pœnitentes recipiunt a Sacerdotibus, quibus peccata ſua ſecreto confitentur. Iſta Abſolutio generalis ſymbolum eſt reconciliationis peccatoris, per quam Eccleſia ejus pœnitentiam approbat, eique permittit accedere ad Euchariſtiam; non illa quidem peccatorum remittit culpas, ſed abſolutas ſupponit per Sacramentalem Abſolutionem.

Abſolutio iſta generalis fiebat antehac in medio Miſſæ, poſt Conſecrationem, & ante *Pater*, ut traditus. Optatus *Lib. 2.* & fiebat in locis, ubi Miſſa ſeorſim dicebatur pro Pœnitentibus; ubi vero unica tantum ea die dicebatur Miſſa, fiebat iſta reconciliatio poſt Evangelium, & ante Oblationem; & in quibuſdam locis antequam Miſſa inchoaretur.

Hodie Abſolutiones hujuſmodi, cæremoniæ loco habentur. Fideles omnes ſe ſe offerunt, & Sacerdos pro toto Populo confeſſionem generalem facit omnium fere peccatorum, quæ committi poſſunt, & Fideles abſque ullo metu particularis confuſionis ſeſe accuſant hoc modo per os Sacerdotis de graviſſimis criminibus, pro quorum expiatione Pœnitentiales Pſalmos recitantes abſolutionem recipiunt. Nonne vero turpiſſimorum narratio criminum, quæ in Rituali Pariſienſi præſcribitur, conſultius omittenda foret?

CA-

CAPUT LVIII.

De Benedictione Sanctorum Oleorum.

Altera hujuſce diei cæremonia eſt Benedictio Oleorum & Chriſmatis pro adminiſtratione Baptiſmi, Confirmationis, Ordinis, & Extremæ Unctionis.

Omni ævo benedictum fuit oleum, quod noſtris Sacramentis debebat inſervire. Affirmat S Cyprianus ep.70. oleum Baptizatorum unctioni deſtinatum ſanctificari ſuper idem Altare, ubi conſecrabatur Euchariſtia. De olei benedictione pro unctionibus, & aquæ pro baptiſmo loquitur D. Baſilius in lib. de Spir. S. c. 27. tamquam de ritu ab Apoſtolis tradito. Docet S. Optatus l. 7. oleum iſtud, quod conſecratur, per conſecrationem iſtam appellari chriſma.

Inter functiones Epiſcopi proprias Benedictio oleorum numerabatur; quam fieri a Presbyteris vetuit primum concilium Toletanum anno 400. eamque ad ſolum Epiſcopum pertinere declarant primum ac tertium Carthaginenſe concilium, & Papa Gelaſius. Presbyteri tamen jubentur inſervire Epiſcopo in hac cæremonia; ſunt autem Pariſiis duo Archidiaconi & duo Archipresbyteri. In concilio Rotomagenſi an. 1072. can. 1. præcipitur, ut duodecim adſint Sacerdotes Sacerdotalibus veſtimentis induti: *Hoc providere debet Epiſcopus, ut in ipſa Chriſmatis conſecratione duodecim Sacerdotes veſtibus Sacerdotalibus indutos, vel plures ſecum habeat.* Cernimus in vita S. Udalrici, qui an. 973. mortuus eſt, duodecim Sacerdotes huic cæremoniæ interfuiſſe; in vita S. Henrici legimus, Benedictum Papam VIII. in conſecratione chriſmatis duodecim habuiſſe Epiſcopos.

Benedictio iſta oleorum fiebat olim, quotieſcumque neceſſitas poſtularet, ut liquet ex primo concilio Toletano; quo teſte fiebat nonnullis diebus ante Paſcha pro Baptiſmo, qui Paſchate adminiſtrabatur; & propterea Benedictio iſta Feriæ quintæ in cœna Domini adjuncta eſt; & in Sacramentario Gelaſii exſtat Miſſa propria pro hac cæremonia, *Miſſa Chriſmatis* appellata; & hoc eſt antiquius objectum, quod in hodierna Miſſa proſpectum eſt Romæ, non ſecus ac in Hiſpania: nam a S. Iſidoro Hiſpalenſi l. 3. de div. offic. c. 28. ponitur *In Cœna Domini* biduo ante Paſcha; in Galliam deinde talis uſus invectus eſt. Concilium Meldenſe anno 845. can. 46. prohibuit Epiſcopis, ne ſanctum chriſma conficerent, niſi Feria quinta majoris Hebdomadæ, ſeu in die cœnæ Domini. Ait S. Cyprianus ep. 70. quod ad Altare, videlicet durante Miſſa benedicebantur Sancta Olea eodem loco ac tempore, quo Euchariſtia conſecrabatur: *Euchariſtia & oleum unde baptizati unguntur, in Altari ſanctificatur.* In pervetuſto Pontificali Bellovacenſi dicitur, quod Sacerdotes, qui Epiſcopum comitantur, cum ipſo ſunt conſecratores chriſmatis, quemadmodum J. Chriſti Corpus in Miſſa conſecrant, quando cum Epiſcopo concelebrant; appellantur autem *Teſtes & Cooperatores ſacri Chriſmatis. Ut in confectione Corporis Chriſti ſimul cum Pontifice verbis & manibus conficiunt, ſic cum Pontifice oleum conficiunt.*

Sicut autem tria oleorum genera benedicuntur, ita tria tempora ad eorum benedictionem aſſignantur. Oleum Infirmorum benedicitur ante *Pater*, ad illa verba *Per quem hæc omnia*. Chriſma & Oleum Catechumenorum ad *Agnus Dei*; balſamum miſcetur oleo, quod Chriſmati conficiendo inſervire debet, teſte Beda in cant. c. 1. *Balſamum quod in Chriſmatis confectione liquori olivæ admiſceri, ac in Pontificali benedictione conſecrari ſolet.* In Ordine Romano Amelii cernimus, S. Chriſma oleo olivæ puriſſimo compoſitum eſſe; in eo tres pretioſiſſimi balſami guttas infundi; afferri phialas, *Ampullas*, ad Altare initio Miſſæ, cum cruce, incenſo, & ſeptem candelabris, ut in magnis ſolemnitatibus fieri ſolet. In Sacramentario S. Gregorii habetur, quod in fine Cano-

Canonis offertur oleum pro Infirmis, exorcizatur, & benedicitur cum unica Oratione, poſt quam dicitur *Per quem hæc omnia ſemper bona creas*. Poſt communionem offertur Chriſma Pontifici, qui benedicit per Præfationem, *Dominus vobiſcum . . . Surſum corda*; *Gratias agamus . . . Vere dignum & juſtum eſt* . . . . Deſuper halat, & Orationem dicit, qua finita ſalutat Chriſma, *Omnes eum per ordinem ſalutant*; deinde Pontifex lotis manibus communicat Populum. In antiquo Pontificali Rotomagenſi præſcribitur, præparari tria vaſa aut phialas, *Tres ampullas aut bullas*, plenas oleo, unam pro Infirmis, alteram pro Catechumenis, & tertiam pro chriſmate. Phialæ iſtæ holoſerico teguntur; Miniſtri accedunt ad Altare ornamentis induti, ſicut in Feſtis ſolemnioribus; poſt collectam Miſſæ *Deus a quo & Iudas* . . . . dicitur altera pro chriſmate: *Deus qui in regenerandis plebibus tuis Miniſterio uteris Sacerdotum, tribue nobis perſeverantem in tua voluntate famulatum* . . . . in fine Canonis *Largitor admitte per Chriſtum* . . . . offertur Epiſcopo Oleum pro Infirmis, quod benedicit cum Sacerdotibus aſſiſtentibus; ibi etiam adnotatur, quod iſta oleorum confectio fit in Miſſa ipſa conſecrationis Corporis Chriſti, ideoque non habet Officium proprium, neque *Dominus vobiſcum*, neque concluſionem *Per Dominum noſtrum J. Chriſtum*, ut in Officiis particularibus, *Conſecratur in ipſo Officio conſecrationis Corporis & Sanguinis Domini; non enim habet proprium Officium, ideſt, non in capite verba ſalutationis hoc eſt, Dominus vobiſcum nec Oremus, nec in fine concluditur ut in cæteris, Per Dominum noſtrum I. Chriſtum, ſed tantum in nomine Domini Ieſu*: poſtea Epiſcopus cum Presbyteris exorcizat oleum Catechumenorum: *Exorcizo te Spiritus immunde* . . . . Oremus, *Emitte Domine* . . . Poſt Epiſcopi communionem duodecim Presbyteri & plures Acolyti pretioſis ornamentis induti, duabus præcedentibus crucibus, cereis, & duobus thuriferariis, deferunt hoc modo in proceſſione oleum Catechumenorum, & Infirmorum una cum Evangeliorum Libro; accedunt deinde ad Epiſcopum ſuo loco ſedentem, & circa illum ſtant; miſcet ipſe balſamum oleo, *halat* ter deſuper, dicit exorciſmum, *Exorcizo te*, deinde Præfationem, *Per omnia . . . . Vere dignum* . . . . ſalutat Chriſma dicens *Ave Sanctum Chriſma*, & omnes ſalutant, deinde Epiſcopus manus abluit, & Clerum ac Populum communicat. Hoc ferme idem in Pontificali Romano reperitur.

Concilium Rotomagenſe an. 1072. præcipit, ne Archidiaconi contenti ſint recipere aliquas Chriſmatis, & olei conſecrati guttas alii oleo immiſcendas, ſicuti in quibuſdam locis invaluerat abuſus; ſed ut totum eorum Chriſma, & oleum offerant Epiſcopo conſecrandum: Ut Decani Rurales Chriſma, & Sancta Olea cum reverentia diſtribuant, albis induti, & in vaſis bene clauſis: ad abſentes mittebantur per Diaconos, & numquam per Laicos, neque per Clericos, ut videre eſt in primo Concilio Toletano *can.* 20. & in IV. Carthaginenſi *can.* 26. Concilium Vaſionenſe per Subdiaconum ſaltem mitti jubet; Vormatienſe an. 868. deferri ſtatuit, quemadmodum Sanctorum Reliquiæ deferuntur; Autiſſiodorenſe obtegi præcipit chriſmario, & linteo, *Cum chriſmario, & linteo, ſicut Reliquiæ Sanctorum deportari ſolent*. Vetant etiam Concilia expreſſe, ne quid exigatur, vel petatur pro S. Oleorum diſtributione; Concilium Emeritenſe *can.* 9. *Nihil petere præſumat*; Cabilonenſe an. 813. Parochis prohibet, ne quid donent: *Nihil Presbyteri Chriſma accepturi, dent*; ita quoque Meldenſe *can.* 45. Barcinonenſe an. 599. *can.* 2. & ſecundum Bracarenſe *can.* 4.

CAPUT LIX.

De Miſſa Solemni Feria quinta in Cœna Domini.

Tertia hujuſce diei cæremonia, quæ tertiæ Miſſæ occaſionem dederat, in honorem fiebat illius Myſterii, quod

quod geſtum erat in cœna, & in captura Chriſti ante ejus mortem. En igitur objectum Officii nocturni, diurni, atque unicæ Miſſæ, quæ in præſens dicitur, in quam duarum reliquarum objecta inducuntur; reconciliantur Pœnitentes vel initio, vel ante Oblationem; & fit Oleorum conſecratio ante communionem. Hinc patet, cur tam ſolemnis facta ſit iſta dies, & cur diverſis nominibus appellata. Appellatur *Dies in Cœna Domini*, quia in cœna hujus feriæ quintæ Chriſtus inſtituit Euchariſtiam; quapropter in quibuſdam locis non diſpenſabatur communio jejunis, ſed poſt cœnam, ad exemplum Apoſtolorum, & primorum Fidelium, de quibus loquitur S. Paulus 1. Cor. 11. Hoc non improbatur a tertio Concilio Carthaginenſi; & a S. Auguſtino ep. ad Januarium traditur, quod in Africa duæ Miſſæ dicebantur hodierna die, altera mane pro iis qui non jejunabant, & volebant communicare jejuni; altera ſero pro iis qui jejunabant: *Mane propter prandentes, ad veſperam propter jejunantes*: & quod in nonnullis locis permittebatur hodie communicare poſt cibum: *Nonnullos probabilis quadam ratio delectavit, ut uno certo die per annum, quo ipſam Cœnam Dominus dedit, tamquam ad inſigniorem commemorationem, poſt cibos offerri, & accipere liceat Corpus, & Sanguinem Domini*. Concilium II. Bracarenſe an. 569. *can. 16.* celebrare hodierna die vetuit, aut communicare, niſi jejunos: *Si quis feria quinta in Cœna Domini hora legitima poſt nonam jejunus in Eccleſia Miſſas non tenet; ſed ſecundum ſectam Priſcilliani Feſtivitatem ipſius diei ad hora tertia per Miſſas Defunctorum, ſoluto jejunio colit, anathema ſit*. Error erat Priſcillianiſtarum aſſerere, poſſe quemquam poſt potum Miſſam Defunctorum celebrare. Cernitur in hoc Canone, quod *Feria quinta in Cœna Domini* prohibetur ſolutio jejunii Quadrageſimalis, & Miſſæ celebratio ante Nonam. Referente Micrologo c. 52. ejus ævo admonebantur accurate populi, ne jejunium hodierna die ſolverent, ſub pœna anathematis, juxta Conciliorum Decreta, ac præcipue Laodiceni *can. 50.*

Hodierna Miſſa ſemper fuit perquam ſolemnis etiam antequam Urbanus IV. inſtitueret SS. Sacramenti Feſtum, quale apud nos hodie celebratur. Uſque ad iſtius Pontificis tempora Feria hæc quinta deſtinata erat ad præcipuum hujus Myſterii cultum, & appellabatur *In Cœna Domini*, ſeu *Natalis Domini*, ut in quadam Homilia tradit S. Eligius. Durandus, qui de Feſto Corporis Chriſti non egit, propterea quod nondum ætate ſua inſtitutum fuerat ubique, affirmat, hujus diei Feſtum reliqua omnia antecellere, & magni Sacramenti inſtitutionem eſſe illius objectum: *Propter Inſtitutionem Sacramenti Sacramentorum eſt gaudium, & hoc Feſtum omnia alia excellit*.

In Sacramentario S. Gregorii unica tantum extat Miſſa, cujus Introitus *Nos autem*; dicitur *Gloria in excelſis*, ſi celebret Epiſcopus ad conficienda Olea Sancta; nec aliter dici permittitur. Ita præſcribit Nicolaus I. in Epiſtola ad Rodulphum Epiſcopum Bituricenſem: *Gloria in Excelſis ab Epiſcopis in Cœna Domini inter Miſſarum ſolemnia more noſtro dicenda eſt*. Reliquis omnibus vetat Lanfranchus: *Miſſa feſtive celebratur, Gloria in excelſis minime dicatur, niſi Epiſcopus Miſſam celebret, Chriſma faciat*. Idipſum affirmat Udalricus, *Miſſa feſtive abſque Gloria in excelſis*. Collecta eſt *Deus a quo Judas*; reliqua ut hodie, excepta Præfatione propria. Ad *Communicantes* additur; *Et diem ſacratiſſimum celebrantes, quo Dominus noſter pro nobis traditus eſt*: ad *Hanc oblationem* interſeritur: *Quam tibi offerimus ob diem in quo Dominus noſter J. C. tradidit Diſcipulis ſuis Corporis, & Sanguinis Myſteria celebranda... Qui pridie .... Hoc eſt hodie ....* Epiſtola *Convenientibus*, Evangelium *Ante diem Feſtum Paſchæ*, poſtea *Credo*, Offertorium *Dextera Domini*. Hæc Antiphona cum reconciliatione Pœnitentium relationem habet in iis locis, in quibus ante Oblationem reconciliabantur.

Communio Feria quinta in Cœna Domini generalis erat. Juxta ritum Romanum Presbyteri ad Miſſam cum

Sto-

Stola communicabant.; antehac celebrabant Miſſam cum Epiſcopo, vel Parocho, vel Celebrante, non ſine Sacerdotalibus ornamentis, & Pariſiis etiam nunc duo Archidiaconi una cum Epiſcopo celebrant. Carnuti ſex adſunt Archidiaconi, qui Præfationem, & *Pater* cum Epiſcopo decantant, ſe vertunt ſimul dicentes *Dominus vobiſcum*, & propriis manibus ſe communicant ſub bina ſpecie. Hodie Presbyteri, quemadmodum Clerici, communicant ſolummodo, non ſunt amplius Concelebrantes;, neque proprii Ordinis ornamentis induti; neque Clero permittitur calix, ſed communicat ſub una tantum ſpecie. Iſta communio non eſt Paſcha cleri, ſed cæremonia tantum, ac mera repræſentatio Inſtitutionis Sacramenti, quod Chriſtus ea die cum Apoſtolis celebravit: *In vivam repræſentationem illius Sanctiſſimæ Cœnæ, quam D. N. I. C. una cum ſuis Apoſtolis celebravit*, ut inquit Carthuſienſium Ordinarium præter plura Pontificalia.

In quibuſdam Eccleſiis pax non dabatur, quia Judas hac die oſculo tradiderat Chriſtum: *Propter Judam proditorem, & eius falax oſculum pax non detur*, ut plura Ritualia teſtantur. Ubi non dabatur pax, neque *Agnus Dei* dicebatur. Non omittebantur hac die privatæ Miſſæ, ut videre eſt in quibuſdam Ordinariis etiam Monaſticis; cum vero novus ignis ea die benediceretur, Miſſam ante ignis benedictionem celebrare volentes, ſine lumine celebrabant: *Sacerdotes ibunt dictum Miſſas ſuas, & debent celebrare illas, & celebrabunt ſine igne*, vel ut alia tradunt Ritualia, *ſine igne celebrabunt, ſi ante novi ignis benedictionem cantaretur*. Ea die, quoniam communio generalis erat, Presbyteris, qui ad Miſſam ſolemnem communicare non poterant, Miſſam privatam celebrare permittebatur.

Ad *Gloria in excelſis* Romæ non pulſantur campanæ, quia cum Veſperæ Miſſam immediate ſubſequantur, utriuſque ſignum edi cenſetur circa Evangelium. In aliis Eccleſiis nolæ pulſabantur uſque ad *Sanctus*, vel uſque ad *Agnus Dei*, ut ſignificaretur id ad Veſperas referri, quarum ſignum ſeparatim a Miſſa edebatur.

Veſperæ incipiebantur ſtatim poſt communionem Celebrantis, qui accepto calice primam dicebat Antiphonam Veſperarum *Calicem*, & Veſperæ dum canerentur, communicabat Adſtantes: *Dum communicant, cantantur Veſperæ*.

Si præcipuum hujuſce diei Myſterium, nempe Euchariſtiæ inſtitutio a Chriſto facta conſideretur, dicendum eſt incepiſſe Feſtum hoc cum Eccleſia, atque etiam inſtitutione ejus poſteriora eſſe Paſſionis, & Reſurrectionis feſta, quoniam Chriſtus Euchariſtiam inſtituens præcepit Apoſtolis, ut eam renovarent, & facerent in memoriam ejus. Hoc itaque Feſtum inter præcipua habebatur Eccleſiæ, & nonnullis inerat jejunandi ſcrupulus, qui propterea poſt Euchariſticam cœnam magnum apparabant convivium, quod a Concilio Laodiceno *can.* 50. vetitum eſt. Conſultus S. Auguſtinus, utrum hodierna die Miſſa dicenda eſſet mane, & ſero etiam poſt cœnam, ad imitationem Jeſu Chriſti, qui poſt cœnam celebraverat, an vero jejunandum eſſet, neque cœnandum niſi poſt Miſſam, reſpondit (*Ep. ad Iannar.*) nihil ea de re Scripturam decernere, & unumquemque debere ſequi morem Eccleſiæ ſuæ, cum nihil eſſet, quod fidem, aut mores offenderet; Sanctum quidem Paulum affirmans revera coarguiſſe Corinthios, quod Euchariſtiam in prandio vel poſt prandium celebrarent; ſed neque injuſtam ineſſe cauſam credendi; ſemel in anno, ipſo Euchariſticæ Inſtitutionis die offerri, & accipi poſſe Corpus, & Sanguinem Jeſu Chriſti poſt cibum. Addit S. Doctor, propter balneum, quo fere omnes ea die utebantur, his offerri Sancta Myſteria conſueviſſe, mane quidem pro prandentibus, qui jejunium ſimul, & balneum tolerare non poterant; ſero autem pro jejunantibus. Erat ab initio pro Cathecumenis tantum hujus diei balneum, cum dedeceret, eos, qui vigilia Paſchatis offerendi erant ad fontes, ſitu ſcatere ac ſordibus, quas ex jejunio contraxe-

Digitized by Google

xerant Quadrageſimæ, quo tempore abſtinebant a balneis; Feriam autem elegerant, tamquam Feſtum, quo annua Domini cœna celebraretur, & ad imitationem Cathecumenorum plures lavabantur, & jejunium hodiernum ſolvebant: indulgentia iſta concedendi balneum iis, qui hodierna die non jejunabant, colligitur ex tertio Concilio Carthaginenſi, *can.29.* per quod excipitur Feria hæc quinta ab inhibitione dicendi Miſſam, & communicandi poſt cibum, in honorem, & exemplum Dominicæ Cœnæ, cujus anniverſarium celebratur. Priſcillianiſtæ hodiernum ſolventes jejunium a Concilio Bracarenſi condemnati ſunt, *can. 16.* quo Presbyteri Miſſam dicere juſſi ſunt, & alii ad horam Nonam hodie communicare; itaque nonnihil de magni jejunii lege relaxatum eſt, cum anticipari prandium, veluti in parvis jejuniis, permitteretur. Robertus Pullus duodecimo ſæculo contra eos ſcripſit, qui hodierna die poſt lotionem pedum ſecunda vice comedebant. Concilium Aquiſgranenſe an.817.*can.23.* Abbati tantum permittit, ut vini calicem propriis manibus prębeat Religioſis, quibus pedes laviſſet. Hæc igitur relaxatio a Monachis profecta eſt; nam proceſſu temporis ad modicum vini acceſſere azymi, offæ, bellaria, liquoreſque in honorem Dominicæ cœnæ cum Diſcipulis peractæ. Quem tamen abuſum Petrus Venerabilis, & alii quamplurimi improbarunt.

CAPVT LX.

Quomodo Eucharistia aſſervaretur in craſtinum.

ROmanus Amelii Ordo tradit, quod Veſperarum tempore Hoſtia in craſtinum aſſervanda in armariolo ſolemniter defertur, hoc eſt cum cruce, cereis, & incenſo: *Antecedentibus luminaribus, cruce, incenſo proceſſionaliter portat ad armariolum*: quare iſta Proceſſio antiquior eſt Pii V. ævo, neque ante eum mentio de illa facta eſt in antiquis Miſſalibus Romanis, quibus Pii juſſu inſerta eſt. Cum autem hoc fieret olim perquam ſimpliciter, in antiquis Udalrici conſuetudinibus l. 1. c. 12. habetur quod Feria quinta majoris Hebdomadæ, dum Veſperæ dicerentur in choro, Celebrans retro Altare reponebat Euchariſtiam, quæ communioni craſtinæ debebat inſervire, *Reconditur Dominicum corpus a Sacerdote retro Altare.* Idque fiebat ſine proceſſione, aut pompa.

In antiquis uſibus Ciſtercienſium 1. par. c. 31. Feria quinta poſt communionem Religioſorum reſervatur in craſtinum communionis particula in Ciborio, quod ſuperiori Altaris parte ſuſpenditur, & die craſtina celebrans ex eodem ciborio particula accepta ſe ipſum communicat, & Miniſtros. De privatis Oratoriis nulla fit mentio. In ſtatutis Lanfranchi parari jubetur locus Euchariſtiæ deſtinatus: *Ad locum conſtitutum decentiſſime præparatum*: memoratur etiam Proceſſio ad locum repoſitionis paratum, & ornatum, *Interea præcedente Proceſſione .... incenſato ipſo loco, & ante repoſitionem, & poſt repoſitionem, ante quem locum lumen continue ardeat*; quæ quidem Proceſſio non erat niſi e Celebrante, Miniſtris, & Acolytis, qui luminaria, & incenſum deferebant; Clerus enim eo tempore remanebat in choro, *Interim Conventus ſedet in Choro.* In Ordinario Carthuſienſium c. 49. habetur, Euchariſtiam in eodem loco aſſervandam eſſe, ubi in majori Altari cuſtodiri ſolet, & prohibentur parari Sepulchra, & Altaria, ut Sæculares faciunt, Monachorum ſolitudini non convenientia: *Euchariſtia reponatur in loco conſueto majoris Altaris, prohibentes fieri pro ea reſervanda more ſæcularium monumenta, vel alios apparatus noſtræ ſolitudini non convenientes.* Joannes Abrincenſis, qui an. 1079. mortuus eſt, in Libro de Officiis ait, Feria quinta in cœna Domini plures Hoſtias conſecrandas eſſe pro cleri, & Populi communione, earumque dimidium ſine vino reſervandum in craſtinum; haſque Hoſtias a Celebrante, & Miniſtris cum Proceſſione, hoc eſt cum cereis, & incenſo honorifice defe-

Digitized by Google

rendas ſuper quoddam Altare, ubi pretioſiſſimis linteis obtegendæ ſunt, & ante Altare lampas accendenda: *Ipſa Hoſtiæ a Sacerdote, & Miniſtris Altaris indutis cum Proceſſione, ſcilicet cum cereis, & incenſo ſuper quoddam Altare honorifice deportentur, ubi cum nitidiſſimis linteaminibus optime recondantur*. Cernimus autem, proceſſionem appellari inceſſum illum celebrantis, cui incenſum, & luminaria præcedant. In Miſſali Carnutenſi de Proceſſione Feriæ quintæ, aut ſextæ majoris hebdomadæ nulla fit mentio. Feria ſexta Diaconus poſt adorationem crucis affert calicem cum corpore Domini pridie conſecrato, & ponit ſuper Altare: *Affert Diaconus Calicem cum heſterno corpore Domini, & ponat illud ſuper Altare*. Feria quinta Diaconus dat benedictionem choro, & Populo cum SS. Sacramento, antequam illud reponat in cornu Evangelii parato, ubi Eucharistia reſervatur in craſtinum.

Romæ denuntiatur celebris contra Hæreticos Bulla, *in Cœna Domini* appellata; quod quidem a Bonifacio Papa VIII. fieri cœptum creditur, vel ſaltem ante Ordinem Romanum Cajetani nihil cernitur; alii autem Clementi V. tribuunt. Anno 1420. credit Spondanus a Martino V. contra Bohemos prima vice evulgatam fuiſſe.

CAPUT LXI.

De Cæremonia detegendi, & lavandi Altaria.

POſt Miſſam Feria quinta in cœna Domini denudantur Altaria; quod olim fiebat quotidie poſt Sacrificii celebrationem. Lugduni ſemper, peracta Miſſa, removetur mappa. Romæ denudatio iſta fit cum cæremonia a Miniſtris Altaris, qui ut expeditiores ſint, caſulam deponunt ac tunicam, Presbytero, & Diacono albam habentibus ac ſtolam, & Subdiacono albam; verum antehac Sacriſta ipſe hora opportuna Veſperarum vel cœnæ denudabat Altaria. In uſibus Ciſtercienſium c. 21. *Expleto pauperum mandato, Sacriſta Altaria diſcooperiat*: apud Lanfranchum Sacriſta appellatur Secretarius, penes quem res ſacræ, aut ſecretæ deponuntur: *Dum fratres in Refectorio, Secretarii diſcooperiant omnia Altaria*. Deinceps vero huic cæremoniæ adjectæ ſunt preces, *Super veſtem meam miſerunt ſortem, . . . Diviſerunt veſtimenta mea* . . . . additusque Pſalmus *Deus Deus meus reſpice* . . . . Ordo Romanus de Altarium denudatione tantum, non de lotione mentionem facit: *In Veſpera hujus diei nuda ſint Altaria, uſque in mane Sabbati*; de lotione etiam Altarium nulla mentio in Gelaſii, & S. Gregorii Sacramentariis. S. Iſidorus Hiſpalenſis primus omnium de lavandis Altaribus loquitur, *In Cœna Domini Altaria Templique parietes, & pavimenta lavantur*: idipſum aſſerit Rabanus. De Altarium denudatione loquitur etiam decimum ſeptimum Concilium Toletanum *can. 2. In Cœna Domini quando more ſolito Altaria debent deveſtiri*. S. Eligius Noviomenſis Epiſcopus hom. 5. ait lavari hodierna die Altaria ad repræſentandam lotionem pedum, quos Chriſtus lavit Apoſtolis, *Eodem die quo Dominus pedes Diſcipulorum lavit, Altaria Templique parietes lavantur, & vaſa purificantur*. Adventante Paſchate tota verrebatur ac mundabatur Eccleſia, lavabatur pavimentum, parietes, Altaria, & Vaſa Sacra. In nonnullis Eccleſiis aqua, & vinum, quæ Altarium lotioni inſervire debebant, benedicebantur; & Miniſtri aras lavabant *Albis induti, & nudis pedibus*: in nonnullis celebrans erat indutus caſula, Diaconus, & Subdiaconus tunicis violaceis, atque etiam aqua, & vinum thymiamate aliquo perfundebantur. Pariſiis aqua, & vinum in modum crucis verſari debent. De aqua, & vino pro lavandis Altaribus agit Rupertus l. 5. c. 31. In ſtatutis Lanfranchi lavantur Altaria feria ſexta a Sacriſta cum Presbyteris quibuſdam, qui nudis pedibus, & albis induti cantant Reſponſorium *Circumdederunt*. Nonnulla tradunt Ordinaria, aqua primum, deinde vino Altaria lavanda eſſe, & buxeo, vel roſeo fru-

Digitized by Google

frutice fricanda. In Concordia S. Dunſtani aqua benedicta lavabantur Altaria: *Benedicta aqua Altaria lavantibus*. In aliis Ordinariis aqua, & vino lavabantur, & interea per Antiphonam, & Orationem fiebat commemoratio de Sancto, in cujus honorem erectum fuerat Altare, quod lavabatur: *Lavantur Altaria aqua, & vino, & interim dicatur Antiphona, & Oratio de Sancto, cujus eſt Altare, quod lavatur*: ut Pariſiis moris eſt.

Tribus hiſce diebus breves Horæ in choro non dicebantur, fortaſſe ut mundandæ Eccleſiæ Miniſtri vacare poſſent, qui Matutinum, Laudes, & Veſperas recitabant, quo tempore ceſſatur ab opere, & proinde cantabantur in choro hora conſueta, & libera; quod deinceps in cæremoniam tranſiit; vel potius Horę breves non cantantur tribus hiſce diebus, quia iis nondum inſertæ ſunt Antiphonæ, unde Pſalmi intonari ſolent. In pleriſque Ordinariis Monaſticis habetur, quod breves Horæ in Oratorio Infirmorum dicerentur, quia tunc Eccleſia mundabatur: *Eo quod interim mundaretur Eccleſia*.

CAPUT LXII.

De pedum lotione, & de Mandato.

ALtera erat hujuſce diei cæremonia, lotio pedum, quæ appellatur *Mandatum*, quod a Chriſto commendata ſit, *Mandatum dedi vobis*. Cum enim J. C. ævo nudis pedibus cum ſandaliis tantum ſive ſoleis incederent, ac pedes facillime deturparent, ante alia officia hoſpitibus præſtita lavabant pedes, quod eorum etiam laſſitudinem recreabat. Viduarum munia eſſe ait S. Paulus hoſpitalitatem exercere, & Fidelibus pedes abluere. Hanc autem cæremoniam lavandi pedes affirmat S. Auguſtinus epiſt. ad Januar. prætermitti tempore ſuo a pluribus conſueviſſe, veritis, ne genus quoddam Baptiſmi videretur: *Ne lotio videretur pertinere ad Baptiſmum*. Decimum ſeptimum Toletanum Concilium can. 3. eam Feria quinta præcipit celebrari: S. Bonifacius Moguntinus conſuluit antehac Zachariam Pontificem, utrum Sanctimonialibus liceret ſibi invicem lavare pedes, ſicut homines faciunt in cœna Domini, aliiſque diebus: *Si liceat Sanctimoniales feminas, quemadmodum viri faciunt, ſibi pedes abluere, tam in Cœna Domini, quam in ceteris diebus*: & reſpondit Pontifex licere, præceptumque Chriſti, qui communis eſt Dominus, non tam ad maſculos, quam ad feminas pertinere. In vita S. Berthæ Abbatiſſæ Ordinis Vallumbroſani apud Bolland. 24. Mart. legimus, eam Feria quinta Sanctimonialibus ſuis pedes lavare conſueviſſe.

Invectus eſt mos, duodecim pauperibus lavandi pedes, ad exemplum Jeſu Chriſti, qui duodecim Apoſtolis pedes lavit. Narbone quilibet canonicus duodecim pauperibus pedes lavat, quorum numerus ultra ducenteſimum fertur. Lauduni non pedes, ſed manus omnium canonicorum lavantur in capitulo. Pluribus in Monaſteriis immutatus eſt uſus lavandi pauperum pedes, lavanturque eorum ſtatuto numero manus ſingulis Quadrageſimæ diebus ante prandium. Cæremonia iſta *Mandatum* appellatur, quia prima Antiphona, quæ in ea cantatur, incipit per *Mandatum*; vigetque in Principum Aulis, in Capitulis, & in Monaſteriis; & Pontifices ipſi lavant adhuc duodecim pauperibus pedes, quibus eleemoſynas, & prandium etiam liberaliter elargiuntur. Aquiſgranenſe Concilium an. 817. can. 23. & 24. ut hujuſmodi prandia abrogaret, parum potus tantum permiſit Regularibus, quibus Abbas laviſſet pedes. Cardinalis Robertus Pullus Sentent. par. 8. & Petrus Venerabilis, Abbas Cluniacenſis, eorum licentiam improbarunt, qui labente die poſt Mandatum ſecunda comedebant vice, eorumque etiam, qui Dominicam Cœnam honorare dictitantes jejunium ſolvebant. In quibuſdam Regularium Cœnobiis hoc fit ſolummodo in ſero, tempore collationis, ut Pari-

Digitized by Google

ſis in Eccleſia S. Victoris, ubi Matutini hora nequaquam anticipata eſt: ſit lotio pedum ad veſperam, & panis, & vinum quod poſtea dari ſolet, datur ad horam, qua fieri ſolet collatio. In quibus Eccleſiis anticipata eſt hora Tenebrarum, anticipata eſt etiam hora lotionis pedum, & collationis, quas ſtatim Tenebræ ſubſequuntur: & quibuſdam in locis Cœna fit in Eccleſia, vel in Sacriſtia, ibique offæ butyro illitæ diſtribuuntur, manducatur, & bibitur, ſolviturque jejunium.

In Africa lavabantur hodierna die Cathecumeni; in Regione autem calida balneo per totam Quadrageſimam pœnitentiæ cauſſa privati cogebantur ad fontem lavari, ut ſordibus mundata corpora ad Baptiſmum afferrent: *Ut baptizandorum corpora*, teſte S. Auguſtino ep. 118. *per obſervationem Quadrageſimæ ſordidata cum offenſione ſenſus, ad fontem tractarentur, niſi aliquo die lavarentur, iſtum autem diem electum ad hoc, quo Cœna Domini anniverſarie celebratur.* Et ab eodem cæremonia lavandi pedes hodierna die ſuppreſſa traditur, atque illa retenta, qua baptizandorum capita lavantur.

CAP. LXIII.

De Officio Feriæ ſextæ in Paraſceve.

Dies iſta appellatur *Paraſceve*, hoc eſt præparatio, relatione habita ad Dominicam Paſchatis.

Communis Eccleſiæ ſententia eſt, Apoſtolos Myſteriorum, quorum teſtes fuerant, feſta inſtituentes unum præcepiſſe in honorem Dominicæ Paſſionis, ut obſervat S. Auguſtinus ep. 14, nov. edit. quod quidem feſtum licet auguſtiſſimum eſſet, precibus tamen, jejuniis, & mortificatione potius, quam lætitiæ ſignis celebrabatur. *Paſchatii* nomine hanc diem appellat Tertullianus, quod in ea Jeſus Chriſtus Paſcha noſtrum, & Agnus immolatus fuerit, mortemque Chriſti in Judæorum Paſchate figuratam reſpiciens affirmat, diem Paſchatis apud nos diem eſſe luctus, triſtitiæ, publicique jejunii, ac propterea in Fidelium cœtibus pacem oſculandam non præberi.

In pluribus Eccleſiis noctem precibus traducebant, ſicut in Natali & Epiphania, & ad Chriſti ſepulchrum vigilantes Nocturnum Officium ab hora noctis tertia incipiebant, teſte Gregorio Turonenſi l. 1. de glor. Mart. c. 5. qui hoc Officium ait in tenebris ſine lumine recitari conſueviſſe: *Sexta feria ante ſanctum Paſcha cum in vigiliis ſine lumine pernoctarent circa horam tertiam noctis, apparuit ante Altare parvum lumen . . .* Hinc *Tenebrarum* nomine Officium iſtud appellatum eſt; & ad eas tenebras repræſentandas, poſtquam cerei accenſi ſunt, paulatim extinguuntur, ut antiquus uſus hujus Officii in tenebris recitandi memoretur, quod propterea in tenebris terminatur.

Officium nocturnum & diurnum fit ſicut præcedenti die; non pulſantur campanæ a Feria quinta uſque ad Sabbatum Sanctum, veſtigium hoc antiquitatis ſervante Eccleſia, quæ duobus hiſce diebus Fideles convocat eodem modo, quo convocabat, antequam campanarum uſus inventus eſſet; quibus ſilentibus acerbiſſimus Eccleſiæ luctus ac triſtitia repræſentatur in morte Domini. In Ordine Romano Officium nocturnum media noctis hora deſignatur, per inſtrumentum ligneum dato ſigno.

Nocturnorum Pſalmi ſunt proprii, & ſelecti, & ad paſſionem & mortem Domini relationem habent; ad Laudes vero dicuntur Pſalmi de Feria. In pluribus Eccleſiis legebatur Paſſio ad Lectiones tertii Nocturni; in aliis, ut in antiquo Galliæ Sacramentario, ad ſingulas Officii horas tam nocturnas quam diurnas legebatur; quod & in Oriente in uſu erat, teſte Sozomeno l. 7. c. 19.

Romæ ſub lucis ortum totum Pſalterium recitabat Pontifex cum ſuis Sacerdotibus; quod videre eſt in Uſibus Ciſtercienſium, & in antiquis Cluniacenſium conſuetudinibus.

Quoad Officium matutinum, in antiquis Pontificalibus legimus, nullo alio ornamento Epiſcopos hodierna die, quam

Digitized by Google

quam ſimplici holoſerica mitra fuiſſe inſignitos; cum caſula rubea celebrare ſolitos; in pluribus Eccleſiis Diaconum & Subdiaconum alba indutos eſſe; nullum haberi paramentum ante Altare, quod ſuperius tantum mappa candida tegeretur; Altaris Miniſtros nudis pedibus toti Officio intereſſe; ad Altare accedentes ſe proſternere, ibique ſeptem Pſalmos Pœnitentiales recitare; Lectiones, Tractus, Orationes, Paſſionem, aliaſque preces dici ſine lumine, ad exprimendas tenebras, quæ in Chriſti morte Terram obtexerant, vel Solis & Aſtrorum eclipſim, ut ait Rabanus l. 3. c. 37. & Altare paramento carere, ad nuditatem Chriſti in cruce pendentis exprimendam. Quibuſdam in Eccleſiis, veluti in Narbonenſi, ante Officium non prædicabatur, ſed poſt Paſſionem, quemadmodum prædicatur in Miſſa poſt Evangelium.

Pontifex antehac de ſuo Palatio cum Clero nudis pedibus procedebat ad Eccleſiam S. Crucis, recitando Pſalterium; Euchariſtiam præcedentis diei in corporali cum burſa incluſam deferebat unus e Cardinalibus, quemadmodum in noſtris Proceſſionibus defert Evangelium Diaconus alba indutus & ſtola; dicto *Pater noſter*, Pontifex ſumebat Euchariſtiam, & vinum pro ablutione: *Confirmat de vino in Calicem miſſo*, ut tradit Ordo Romanus Canonici Benedicti.

Hodiernum Officium partim mane, partim veſpere celebrabatur: mane fiebant Lectiones, preces, Sermo, adoratio Crucis, & Communio fiebat veſpere. Ita etiam ætate ſua factitatum refert pſeudo-Alcuinus: *Finitis orationibus omnes exeunt foras*: quod a Sacramentario S. Gregorii idipſum affirmantis deſumſiſſe videtur; ad horam Tertiam, referente Alcuino, pro matutino Officio congregabantur, & quinta poſt meridiem hora pro Officio veſpertino.

Feria quinta reſervatur in craſtinum Euchariſtia, quia numquam hodierna die offertur Sacrificium: *Hoc biduo Sacramenta non celebrantur*, ut ajebat Innocentius I. ep. ad Decent. Itaque Romæ biduo ante Paſcha non celebrabatur; eſtque veſtigium veteris diſciplinæ in diebus jejunii, quod etiamnum Mediolani ſervatur ſingulis ſextis Feriis, & in Oriente ſingulis Quadrageſimæ diebus: hodierna autem die non ſacrificatur ad exprimendum Eccleſiæ luctum in morte Domini.

In Sacramentario S. Gregorii Officium valde ſimile eſt illi, quod præſcribitur in Miſſali Romano; prima Lectio, Canticum *Domine audivi*, ſecunda Lectio, Tractus *Deus laudem meam*, Paſſio ſecundum Joannem, Orationes ſolemnes, *Oremus, Dilectiſſimi*; in Oratione pro Judæis non genuflectitur; quæ quidem Oratio a tempore uſque Gregorii Turonenſis dicebatur in Gallia: *Sacerdote orante pro Judæis, ut converſi ad Dominum velamen ab eis litteræ rumperetur, quidam ex his ad S. Paſcha ut baptizaretur expetiit*; ait ille l. 5. Hiſt. c. 11. Hæc ut mane fiant, *hora Tertia* congregantur.

In Ordine Romano fit Benedictio ignis ante Officium, quemadmodum Feria quinta, & Sabbato Sancto non fiebat propter breves Horas, quæ dicebantur adhuc ſine lumine, quia dies erat, ſed propter Officium veſpertinum. Ritus hodierna die ſacrificium non offerendi communis eſt, inque omnibus Orientis & Occidentis Eccleſiis receptus; ſed non ita recepta eſt communio Præſanctificatorum, adeo vetus in Eccleſia Latina; vel ſaltem de ea mentionem non facit Innocentius I. De Innocentii I. Decretali mentionem faciunt Capitularia Caroli Magni l. 7. c. 333. & in Galliam tranſiſſe docent Romanæ Eccleſiæ uſum, biduo iſto ante Paſcha Sacrificium non offerendi: *Nec Miſſas in Paraſceve aut in Sabbato Sancto, vel divina Myſteria his duobus diebus celebrentur; Canonibus quippe jubentibus, biduo iſto Sacramenta penitus non debent celebrari*. Quartum Concilium Toletanum anno 633. ait, quod in Hiſpania Feria ſexta Eccleſiæ fores clauderentur; quod neque officium fieret, neque concio haberetur; præcipitque congregari Populos, legique & explanari Paſſionem: *Ideoque oportet*

ret eodem die Myſterium Crucis, quod ipſe Dominus cunctis annuntiandum voluit, prædicari, atque indulgentiam criminum clara voce omnem populum poſtulare; ut pœnitentiæ compunctione mundati venerabilem diem Dominicæ Reſurrectionis . . . Can. 6. Preces iſtæ Indulgentiæ fortaſſe erant, quas nos generalem Abſolutionem vocamus. Quoniam vero Sacrificium non offerebatur, congregari Populus non ſatagebat; ideoque in Hiſpania non communicabatur in Paraſceve. Sextum decimum Concilium Toletanum deſignat etiam, nulli licuiſſe eo die Miſſam celebrare: *Excepto Dominicæ Paſſionis die, quando Altaria nudata perſiſtunt, nec cuiquam in eodem die Miſſarum licet ſolemnia celebrare* Can. 8. In Miſſali Gothico, quod in Gallia erat in uſu, nullum aliud officium habetur in Paraſceve, quam diſtributio Dominicæ Paſſionis per omnes Horas diurnas, eaque legitur ſecundum quatuor Evangeliſtas: habentur etiam plures Orationes pro iſta & ſequenti die, *in Biduana*: differunt autem ab iis, quæ Romæ recitantur.

Undecimo ſæculo Humbertus Cardinalis diſputans adverſus Græcos, ac præ ceteris improbans Præſanctificatorum Miſſam, quam celebrant in Quadrageſima, affirmat, in Eccleſia Latina, quacumque hora dicatur Miſſa, ſemper perfecte dici; non reſervari partem aliquam oblatæ hoſtiæ in ſequentes dies, ut Miſſæ inſerviat imperfectæ; nec Apoſtolos hujuſmodi Miſſas celebraſſe: *Nec reſervatur ex oblatione ejus pars aliqua, ut per dies ſequentes agatur inde Miſſa imperfecta; nec Apoſtoli leguntur ex illo Myſterio quid reſervaſſe*. Ex quo intelligimus, iſtius Cardinalis ævo Miſſam Paraſceves nondum fuiſſe in uſu in Eccleſia Latina; quæ undecimo quidem ſæculo introducta eſt, ſed fortaſſe nonniſi tempore Cruceſignatorum; vel etiam dici poteſt, Miſſam Paraſceves numquam fuiſſe tamquam Miſſam conſideratam, ſed tamquam generalem Cleri & Populi communionem, quæ eo die in honorem Dominici Sacrificii perageretur.

Ante Innocentium I. nullum exſtat teſtimonium, quo nullum in Occidente ſacrificium offerri in Paraſceve perhibeatur. Tertullianus, & S. Ambroſius, de Sacrificio diebus jejunii, vel ſtationis agentes, Feriam ſextam non exceperunt; nonniſi ad quartum ſæculum abſtineri biduo iſto cernimus a celebrando, ut ſcilicet Dominicæ mortis ac ſepulturæ tempus, luctuſque Eccleſiæ, ſilentio celebretur; deinceps vero, quemadmodum Græci faciunt ſingulis Quadrageſimæ diebus, Miſſa ſeu Communio ſine Sacrificio inſtituta eſt, quæ in Gelaſii & S. Gregorii Sacramentariis reperitur, licet additamenti loco interſertam omnes affirment; ad ſeptimum tamen ſæculum in Magiſtri Regula c. 53. deſignatur: *Ut in Cœna Domini Sacramenta Altaris in patena majore vitrea finiantur*, hoc eſt ſub patina Hoſtiæ in Cœna Domini conſecratæ recondantur, ut ſequentis diei inſerviant communioni. Refertur etiam ab Ordine Romano, qui Caroli Magni tempore ad octavum ſæculum creditur inſtitutus, quo teſte poſt adorationem Crucis duo Sacerdotes ex iis, qui ad Altare aſſiſtebant Epiſcopo, ibant ad Sacriſtiam vel alium locum, ubi Chriſti corpus in heſterna Miſſa conſecratum reſervaverant, acceptumque reponebant ſuper Altare denudatum; tum Celebrans particulam Hoſtiæ conſecratæ immittebat in Calicem, in quo vinum erat non conſecratum, & nihil dicendo communicabat; & poſtea Clerus pariter & Populus communicabant. Sæpius de iſtius qualitate vini diſputatum eſt, utrum conſecratum eſſet, an non, per immixtionem particulæ conſecratæ; quapropter dicendum eſt, ſanctificatum ſolummodo fuiſſe, factumque id ad repræſentandam perfectam Communionem, in qua, ſicut in convivio, abſque potu non comeditur. Hinc hujus Miſſæ uſus a ſeptimo uſque ſæculo ſervatus eſt.

Amalarius l. 1. c. 15. de Ordine Romano agens, ſe legiſſe ait, quod poſt ſalutationem vel adorationem Crucis duo Sacerdotes afferebant corpus Domi-

Domini, quod præcedenti die reſervaverant, ſimulque Calicem cum vino non conſecrato, quod tunc conſecrabatur, ut Populus communicaret, perque immiſſionem conſecratæ Hoſtiæ vini quoque fiebat conſecratio; quod ſibi mirum viſum eſt, utpote contrarium Innocentii I. diſpoſitioni, qua hoc biduo Sacramentum celebrari vetabatur; unde liquet, Amalarii ævo id Romæ moris fuiſſe, & ab Ordine Romano præſcriptum. Erat igitur inter Humbertum Cardinalem & Græcos diſputatio tantum de nomine, nam a Græcis appellabatur Miſſa Præſanctificatorum, quæ a Cardinali & Latinis Communio tantum nominabatur. Inquit etiam Amalarius, quod Romæ conſultus ab eo Archidiaconus circa Ordinis Romani communionem, in qua vinum ſanctificari dicebatur per immiſſionem panis conſecrati, reſpondit, quod in Eccleſia, ubi Pontifex adorabat Crucem, nemo communicabat: *Ubi Apoſtolicus ſalutat crucem, nemo communicat*. Itaque hodierna die in nullis Eccleſiis Romæ communio fiebat ad nonum ſæculum. Mediolani non fit hodie Communio, neque Miſſa Præſanctificatorum; in Gallia vero ad nonum ſæculum fiebat generalis Communio. Theodulpho Aurelianenſi referente c. 56. omnes ætate ſua triduo ante Paſcha communicabant: *In Cœna Domini, in Paraſceve, & in vigilia Paſchæ, & in die Reſurrectionis ab omnibus communicandum*. In Regula Magiſtri Septimo ſæculo exarata, ſicut etiam in antiquis Cluniacenſium Conſuetudinibus communio hodierna die & ſequenti præcipitur; præſcribitur pariter a Roberto Arbriſſellenſi in ſua Regula pro Ordine Fontebraldenſi, atque etiam ſervatur in Eccleſia Maſſilienſi S. Victoris, aliiſque Eccleſiis.

Advertendum quidem eſt, adjectum eſſe *Confiteor*, quod ad pedes Altaris dicitur, antequam vel poſtquam itum eſt ad accipiendum Sacramentum, ſimulque adjectam eſſe Orationem *In ſpiritu humilitatis*, trecentis abhinc vel quadringentis annis; exſtat ſolummodo Oratio Dominica *Pater noſter*, & *Libera nos* ad communionem; elevatio quæ fit, dum dicitur *Sicut in Cælo & in terra*, in pluribus Eccleſiis in uſu eſt, obſervaturque Lugduni quotidie, Romæ vero non item. De *Confiteor* loquitur Lanfranchus in ſuis Statutis: *Collocato ſuper Altare Chriſti corpore facta in Calice vini & aquæ commixtione, dicta a Sacerdote cum Diacono Confeſſione*.

Hodiernum Officium in antiquis Sacramentariis unum, & idem reperiri jam diximus; nec diſſimile extat apud Amalarium, a quo l. 1. c. 13. dies iſta *Paraſceve*, hoc eſt præparatio nuncupatur. Prima Lectio eſt immolatio Agni, qui Jeſum Chriſtum repræſentat, Agnum noſtrum Paſchalem hodie immolatum. Secunda Lectio eſt Oſee, *Venite revertamur*, Tractus *Qui habitat*, deinde Paſſio, Orationes ſolemnes, adoratio Crucis, licet ipſa non ſit vera Crux, in qua Chriſtus pependit, & Præſanctificatorum Communio.

In Ordine Romano Cajetani habetur Proceſſio ſolemnis, qua ad ſuſcipiendum SS. Sacramentum itur cum cruce, cereis, & incenſo; illudque Pontifex ipſe de armario ſuſcipit, ubi fuerat reconditum, affertque ad Altare Hoſtiam pretioſo holoſerico coopertam. Redeunte Proceſſione reponitur Crux ſuper Altare inter cereos, & lumina, Celebrans lavat manus, & Hoſtia conſecrata ſuper corporale poſita, aquam, & vinum immittit in calicem, ut Sanguinem, & aquam e Chriſti latere hodie exeuntem repræſentet; incenſata Hoſtia, Celebrans dicit *In ſpiritu humilitatis*, poſtea *Orate fratres*, deinde *Per omnia ſæcula .... Præceptis ſalutaribus .... Pater noſter .... Libera nos*; Frangit Hoſtiam, & particulam pro conſecratione immittit in calicem, & ſolus Celebrans communicat. De elevatione Hoſtiæ ad illa verba *Sicut in cælo, & in terra*, loquitur Ordo Romanus Amelii. Hodie Papa communicat, non in throno ſedens, ſed ad Altare, & ſtans, ad honorandam Jeſu Chriſti humiliationem; continuo dicuntur Veſperæ, tanquam Miſſæ inſer-

tæ,

tæ, & quamvis non cantentur, Papa, aut alius quiſpiam Celebrans dicit Orationem *Reſpice*. In thurificationibus ſervatur antiquus uſus incenſandi ſolummodo SS. Sacramentum, non vero Altare, Celebrantem, Clerum, aut Populum.

Omnes Divinorum Officiorum Scriptores eoſdem deſignant ritus, qui hodie ſunt in uſu. Nudum erat Altare, quia pridie mappæ ſublatæ fuerant, atque una tantum ſuper illud reponebatur tempore Sacrificii. Ad Altare accedens ſe proſternebat Celebrans, ut plerumque moris erat, ante Altare, tamquam ante thronum divinæ Majeſtatis; oſculabatur Altare, annuntiabat Diaconus *flectamus genua* ſingulis diebus, Dominicis exceptis; orationes ſolemnes ſeu Sacerdotales quotidie antehac dicebantur: quarum meminit S. Auguſtinus in Epiſtola ad Vitalem, Cæleſtinus Papa in Epiſtola ad Epiſcopos Galliarum, S. Proſper, S. Leo, aliique affirmantes, hujuſmodi orationes ævo ſuo ubique terrarum dici conſueviſſe, tamquam Apoſtolica inſtitutione præſcriptas; a ſeptimo tantum ſæculo Liturgiæ abbreviandæ cauſa, Feriæ quartæ majoris hebdomadæ, & Feriæ ſextæ Paraſceves addictæ ſunt, & poſtea Feriæ ſextæ tantum aſſignatæ, quas in Miſſali Ambroſiano videre eſt. In pluribus Galliæ Ordinariis habetur una Oratio pro Rege; Mediolani Orationes iſtæ dicebantur poſt Veſperas; in quibuſdam Ordinariis dicitur a Sacerdote *Oremus*, a Diacono *Flectamus genua*, neque dicitur *Levate*, niſi ante *Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum*; dein ſequitur prædicatio, Lectiones, Tractus, Paſſio. In Ordine Romano Cajetani ad verba illa Paſſionis *Inclinato capite* Pontifex genuflectit cum aliqua pauſa, & quiſque alius ſimiliter; ad Paſſionem neque lumina deferuntur, neque incenſum, non dicitur *Dominus vobiſcum*, incipitur ſtatim *Paſſio Domini Noſtri J. Chriſti ſecundum N.* & nihil reſpondetur; quando autem ventum eſt ad illa verba *Poſt hæc autem rogavit Pilatum*, Acolyti afferunt cereos, & incenſum, ut fieri ſolet ad Evangelium, deinde Liber oſculandus traditur Celebranti; quod totum deinceps ſuppreſſum eſt, tamquam hodiernæ triſtitiæ non conveniens. Affirmat idem Auctor, tempore adorationis Crucis deferri eam linteo obtectam, & tribus diverſis vicibus detegi a Celebrante ſigillatim dicente *Ecce Lignum Crucis*. Non extat in Sacramentario S. Gregorii, quod ad verba illa *Ecce lignum* elevanda ſit crux, vel monſtranda ſolemniter populo, ſed adjectum eſt poſtea; extat autem, quod præparatur Crux ante Altare, quæ a duobus defertur Acolytis, eamque Papa adorat, & oſculatur, *Adoratam deoſculatur Crucem*, deinde totus clerus, & populus. Poſt crucis adorationem duo Sacerdotes ad Sacriſtiam ibant, conſecratam Hoſtiam accepturi; itaque officium hoc magis ſimplex olim erat, quam hodie. In Miſſa Ratoldi, qui eſt alter Ordo Romanus in Corbejenſi Eccleſia uſitatus, tres illæ in deferenda cruce proceſſiones deſignantur; prima exeundo e Sacriſtia, ſecunda accedendo ad Altare, & tertia ad Altare ipſum, ubi crux detegitur. Interim cantatur *Agios o Theos*, & reſpondetur *Sanctus*. Dum crucem oſculantur, dicitur Pſalmus *Deus miſereatur*, deinde *Beati immaculati*, *Pange lingua*; terque ad adorandam crucem ſe proſternunt.

Juxta S. Gregorii Sacramentarium crucis adoratio, cujus uſus in Paraſceve pervetuſtus eſt, & Communio fiebant veſpere. S. Paulinus ep. 31. quotannis in urbe Jeruſalem adorari crucem affirmat: *Epiſcopus Urbis hujus quotannis cum Paſcha Domini agitur, adorandum populo proponit, neque præter hanc diem, qua Crucis ipſius myſterium celebratur, ipſa Crux profertur*; erat certe Feria ſexta Paraſceves, *Dies qua Crucis myſterium celebratur*. Idem aſſerit S. Cyrillus Jeroſolymitanus catech. 4. Ruſticus Diaconus, contra Hæreticos, Acephalos nuncupatos, ſcribens affirmat, uſum proſternendi ſe ante crucem Jeſu Chriſti in tota Eccleſia fuiſſe receptum: *Nam & clavos quibus confixus eſt, & lignum venerabilis crucis, omnis per totum mundum Eccleſia abſque ulla contradictione adorat*.

Digitized by Google

derat. Concilium Pariſienſe Imaginum cauſa habitum per totam Eccleſiam inclinari declarat ante Crucem Feria ſexta in Paraſceve: *Et ideo Sancta Mater Eccleſia toto orbe terrarum inter cetera innumera crucis Sacramenta decrevit licitum eſſe univerſis Catholicis ob amorem Paſſionis Chriſti, ubicumque eam viderint, inclinando ſi voluerint venerari, & inſuper die Sancto, quo Paſſio Domini in univerſo mundo ſpecialiter celebratur, cum omni devotione univerſum ordinem Sacerdotalem, ſeu cunctum populum adorare*. Jonas Aurelianenſis l. de cult. Imag. Crucis cultum probat per cæremoniam Paraſceves: *Ob recordationem S. Paſſionis annuatim in Sancto die Paraſceves, ſecundum traditionem Eccleſiaſticam crucem Chriſti adorat, id eſt ſupplicando ſalutat, dicens: Ecce lignum Crucis .... Venite adoremus*. Vide, quam accurate de iſta adoratione Concilium Pariſienſe, & Jonas loquantur. Inclinationem vocat Concilium Pariſienſe, *Inclinando venerari*; Jonas ſalutationem nominat, *Supplicando ſalutat*; in Sacramentario S. Gregorii idipſum legitur: *Perſalutet populus crucem .... Salutante Pontifice vel populo Crucem .... qua ſalutata* .... idipſum plane apud Rabanum. S. Ambroſius de S. Helena loquens ait, ipſam in hoc ſacro ligno non lignum adoraſſe, quod idololatriæ crimen fuiſſet, ſed cœlorum Regem, qui in ligno pependerat: *Non lignum utique, quia hoc Gentilis eſſet error, ſed illum, qui pependit in ligno*. Exprobrabat Chriſtianis Julianus, quod lignum Crucis adorarent; & S. Paulinus oſtendendam populo ait, ut adoretur, *Adorandam populo promit*. Quando quis ſe proſternit ante crucem, adorat Chriſtum in ligno, &, ubi Chriſtus ſe humiliavit, veneratur inſtrumentum humiliationis ejus: *Quando crucem adoramus .... veneramur crucem, per quam redemti ſumus, & illum deprecamur qui redemit*, ait Pſeudo Alcuinus. Itaque verba, quæ diriguntur ad crucem, tamquam ad Chriſtum diriguntur: *Domine Jeſu adoro te in cruce pendentem*. Antiphona, *Tuam crucem adoramus*, repetitur in vita Alcuini, qui an. 815. obiit; cui morienti aſſiſtens S. Benedictus Anianenſis crucem porrigebat oſculandam dicens: *Tuam Crucem adoramus Domine, tuam glorioſam recolimus paſſionem, miſerere noſtri, qui paſſus es pro nobis*. Igitur adoratio crucis Jeroſolymis fieri cœpit, cujus Eccleſiæ ritum reliquæ imitatæ ſunt, ut arbitratur Amalarius l. 1. c. 14. qui excuſat adorantes crucem, quæ ad imaginem ligni veræ crucis facta eſt, propterea quod de ligno veræ crucis non ubique inveniri poteſt.

Petrus Cluniacenſis pati non poterat, argenteam crucem adhiberi, dum diceretur *Ecce lignum*, quare ligneam afferri præcipiebat. Nemauſenſe Concilium an. 1248. nonniſi a peccato liberum jubet accedere ad crucem adorandam in die Paraſceves: *Ad crucis oſculum in die Paraſceves nemo accedere debet, niſi immunis a peccato*.

Improperia *Popule meus*, & *Agios o Theos* extant in Concordia S. Dunſtani, & in ſtatutis Lanfranchi: in Ordine Romano Cajetani *Popule meus* cantatur a duobus Presbyteris alba indutis prope crucem; duo Diaconi alba pariter induti ante gradum Altaris dicunt *Agios*, & Chorus reſpondet *Sanctus*: Presbyteri *Quia eduxi* .... Diaconi *Agios* .... quod quidem Triſagion *Agios* ſeu *Sanctus* antiquiſſimum eſt in Eccleſia Græca, & repetitur in acclamationibus Concilii Chalcedonenſis Act. 1. & in omnibus Græcorum Liturgiis; cum vero Gnaphæus Patriarcha Antiochenus ad Triſagion pravo conſilio adjunxiſſet *Qui crucifixus es pro nobis, miſerere nobis*, Concilium *in Trullo* can. 81. hanc precationem vetuit: cujus additio a Felice quoque III. an 466. improbata multis diſputationibus anſam præbuit. Hymnus iſte, in quo *Sanctus* ter repetitur, precatio eſt ſæpius in Officio Græcorum iterata; ejuſque Auctores affirmant, inſtitutam fuiſſe ſub Theodoſio Juniore, & Proclo Patriarcha, occaſione terræmotus, qui Conſtantinopoli quatuor menſium ſpatio invaleſcens, hac precatione recitata, ceſſavit. Videtur iſte Hymnus ab illo originem ducere, quod apud Iſajam legitur c. 6. & in Apocalypſi c. 4. *Sanctus, Sanctus, Sanctus*,

Digitized by Google

Dominus Deus exercituum; habeturque in Liturgiis S. Baſilii, & S. Jo: Chryſoſtomi. Liquet ex S. Jo: Damaſceno tempore Procli, Patriarchæ Conſtantinopolitani, hujuſmodi Doxologiæ formulam, *Sanctus Deus, Sanctus fortis, S. immortalis, miſerere nobis*, in Conſtantinopolitanam Eccleſiam introductam eſſe, & in Concilio Chalcedonenſi cantatam; Petrus Gnaphæus Patriarcha Antiochenus addi juſſit: *Qui crucifixus es pro nobis*; qua fortaſſe additione factum eſt, ut in die Paraſceves caneretur.

Totum hodiernum Officium nudis pedibus dicebatur, ut ait Lanfranchus, *Officio interſunt nudis pedibus*; quandoque intererat etiam populus; nunc Diaconus ſine calceis cantat Paſſionem, & Clerus quoque ſine calceis adorat crucem.

Rigidiora hodierna die jejunia, & aſperiora exercitia peragebantur; quare Godefridum Abbatem uſque ad ſanguinem coram capitulo ſe verberantem affirmat Petrus Bleſenſis, & in pluribus Monaſticis conſtitutionibus Regulares a Superiore ipſo plectebantur.

Pane, & aqua jejunabatur, ut, Ludovico Pio imperante, Concilium præcipit Aquiſgranenſe can. 8 *In Paraſceve nihil aliud, niſi panis, & aqua ſumatur*. Jejunari uſque ad Veſperam jubet concilium quartum Toletanum, indignumque declarat communione Paſchali, qui ad horam nonam manducat.

Hodiernæ Veſperæ ſunt veluti in cœna Domini, & Veſperæ in cœna Domini videntur primæ Veſperæ Paſſionis; quibus, quemadmodum Matutino, Pſalmi proprii inſerti ſunt. Hac die Veſperæ non canebantur, ut antiqua Eccleſiæ ſimplicitas in pſalmodia ſervaretur, *Sub ſilentio Veſperæ*, inquit Dunſtanus in ſua Concordia, & Udalricus in Conſuetudinibus.

In pluribus Ordinariis, & apud Jo: Abrincenſem legitur, quod hodierna die poſt Veſperas lavaretur Crucifixus aqua, & vino, de quo biberent quicumque communicaverant. Poſt crucis adorationem in quodam Sepulchro recondebatur, & interim cantabatur *Sepulto Domino*.

Paſſionis Chriſti Myſterium pluribus Feſtis peculiaribus occaſionem dedit, quæ in noſtro Officio non ſunt admiſſa. Chriſti Crux per hodiernum publicum cultum ſatis honoratur. Pariſiis initio Quadrageſimæ Feſtum peculiare Paſſionis Chriſti ſub titulo *Quinque Plagarum* vidimus celebrari; quod quidem nihil aliud eſt, quam dies Paraſceves anticipare. In nonnullis locis exponuntur ampullæ, in quibus exiſtere dicitur Chriſti Sanguis. Honorari S. Sepulchrum poteſt, quod publicum eſt monumentum, adorari vera Crux, qualis a S. Helena inventa eſt, quoniam adeo authentica eſt inventio, ſemperque Eccleſiæ auctoritas amplexanda publicæ venerationis objectum proponentis.

CAPUT LXIV.

De Officio Sabbati Sancti.

MYſticam Jeſu Chriſti requiem in Sepulchro, deſcenſumque ad Inferos, tempus videlicet, quo ejus anima a corpore ſeparata fuit, ſeu myſterium Sepulturæ ejus hodierna die celebrat Eccleſia. In Ordine Romano Officium nocturnum a media nocte incipiebat, totumque, ſicut præcedenti biduo, peragebatur. Ad Matutinum Pſalmi ſunt proprii; ad Laudes Pſalmi, & Canticum Feriæ tertiæ, propterea quod ad exprimendam Dominicam Sepulturam aptiores viſi ſunt; Pariſiis dicitur Canticum Jonæ. Solus hic dies Miſſam non habet, ne Præſanctificatorum quidem. Romæ ſervatus eſt uſus, de quo loquitur Innocentius I. ex quo enim Officium nocturnum Paſchatis in diem præcedentem anticipatum eſt, tunc ſolummodo dici Miſſa cœpta fuit, quæ tota eſt de Vigilia ſeu nocte Paſchatis, eſtque inter vigilias Eccleſiæ maxime ſolemnis; incipiebat autem poſt Nonam circa occaſum Solis, & durabat uſque ad auroram Paſchatis, nec umquam egredi licebat ab Eccleſia; quilibet jejunus erat a die præcedenti, totum-

Digitized by Google

eumque illud ſpatium dabatur lectionibus, precibus, Inſtructionibus, Baptiſmo Cathecumenorum, & Sacrificio Miſſæ, quod per communionem Paſchalem adſtantium terminabatur. Hoc a Græcis etiamnum obſervatur, a quibus hoc ſolum Sabbatum per annum jejunio celebratur; præſcribiturque a Concilio in Trullo can. 89. *Dies ſalutiferæ Paſſionis in jejunio . . . . uſque ad mediam noctem magni Sabbati jejunare oportet*. Conſtitutiones Apoſtolicæ lib. 1. cap. 18. noctem precibus traduci, & poſt mediam tantum noctem comedi præcipiunt: *Sabbato uſque ad galli cantum, jejunium producite pervigilantes*.

Hodierni Officii talis eſt ordo: ad horam tertiam vocabantur omnes baptizandi veſpere; vel meridie, ſi noctu tantum baptizandi erant; pro ultima vice catechizabantur, fiebatque ultimum Scrutinium; deinde eorum quiſque peculiariter ſignabatur ſigno crucis in fronte, eorum capiti manus imponebantur; facto ultimo exorciſmo, tangebantur illis aures, & nares cum ſaliva, dicendo *Ephpheta*, poſtea ungebantur exorcizato oleo, quod Catechumenorum oleum appellatur, ſuper pectus, & humeros, abrenuntiare Sathanæ, & pompis ejus jubebantur, & cuilibet interrogationi reſpondebant. Primo Eccleſiæ ævo totum corpus ungebatur: ſed quia hujuſmodi unctio non ſine periculo, fœminis præſertim, fieri viſa eſt, pectori tantum, & humeris fieri cœpit; inde profeſſionem fidei facere, & Symbolum recitare jubebantur; poſt hæc dimittebantur, ut ad Baptiſmi horam regrederentur. Juxta Ordinem Romanum non erat inchoandum Officium, niſi prima Stella apparuiſſet in Cœlo: *Poſtea ingrediantur ad Veſperam; ut fuerit prima Stella in cœlo viſa, ſonans ſigna*. Tota nocte durabat Officium, nec niſi poſt mediam noctem populus dimittebatur: *In vigilia Reſurrectionis D. ante mediam noctem non eſt dimittendus populus de Eccleſia, juxta Canonum Sanctiones*. Ante hoc tempus egredi Eccleſia vetabant canones, ut meminit S. Hieronymus ep. ad Lætam: *In die vigiliarum Paſchæ, ante noctis dimidium populos dimittere non licet*: verum paulatim Officium anticipatum eſt. Quod ægre ferens Concilium Rotomagenſe an. 1072. decrevit can. 22. ne ante Nonam incipiatur Officium, quia ad noctem pertinet Dominicæ Reſurrectionis: *Ut in Sabbato Paſchæ Officium ante Nonam non incipiatur; ad noctem enim Dominicæ Reſurrectionis reſpicit . . . .* & Feſta omnia a Veſperis incipiebant: hoc autem Officium, quia maximam noctis partem occupabat, Lectionibus, Precationibus, Tractibus, & canticis plenum eſt. Simplex erat magis in Sacramentario S. Gregorii, in quo nulla fit mentio de cerei Benedictione, ſed tantum dicitur, quod *hora octava* conveniunt ad Eccleſiam, accenduntur duo luminaria in utraque parte Altaris, Pulpitum conſcendit Lector, Lectionem *In principio* recitat, deinde octo Lectiones totidemque Orationes, dicuntur Litaniæ, itur ad Fontes, duo luminaria accenſa præcedunt Pontificem, qui ad Fontes accedens aquam benedicit per orationem *Omnipotens . . . . Adeſto*, deinde Præfationem *Vere dignum . . . qui inviſibili potentia*: dividit propria manu aquam in modum crucis ad illa verba, *Qui hanc aquam regenerandis hominibus præparatam*; ter ſignat ſigno crucis ad illa verba, *Unde benedico te creatura aquæ per Deum vivum*: duos immergit in aquam allatos cereos, terque halat ſuper aquam dicens, *Deſcendat in hanc plenitudinem fontis virtus Spiritus Sancti*; de chriſmate infundit, & baptizat infantes, a maſculis incipiendo, eoſque confirmat: inchoantur Litaniæ, & quando ad *Agnus Dei* ventum eſt, accenduntur cerei in Eccleſia, & duobus cereis præcedentibus Pontifex redit ad Altare; finitis Litaniis, incipit *Gloria in excelſis*, *Pax vobiſcum*, collecta *Deus qui hanc Sacratiſſimam noctem*, Epiſtola, deinde *Alleluja*, quod a Papa intonatur, & ſtatim Evangelium; non dicitur Offertorium, neque *Agnus Dei*, neque Antiphona communionis; Præfatio eſt, *In hac potiſſimum nocte glorioſius prædicare*;

Digitized by Google

ad *Communicantes* interſeritur , *& noctem Sacratiſſimam celebrantes* . . . . ad precationem *Hanc oblationem* interſeritur *Pro his quos aqua , & Spiritu Sancto regenerare dignatus es* . De Sabbati Sancti Vigilia agit etiam Tertullianus l. 2. ad Uxor. *Qui ſolemnibus Paſchæ obnoctantem ſecurus ſuſtinebis* . Interea omnes hujus Officii cæremonias percurramus .

CAPUT LXV.

De novo Igne.

PEr novum Ignem incipitur hodiernum Officium. Cum enim poſt Laudes plerumque omnia in Eccleſia luminaria extinguerentur , utpote per diem ſupervacanea , novus ignis in ſero accendendus erat pro lampadibus , & cereis , qui ardere debebant ad Officium Veſperarum ; quod cum ſingulis diebus fieret , propterea Officium Veſpertinum appellatum eſt *Lucernarium* , atque ita etiam a S. Hieronymo ep. ad Lætam appellatur , quod circa veſperam lampades accenderentur : *Aſſueſcat lucerna accenſa Sacrificium Veſpertinum* . De Officio Veſpertino , & de oratione dicenda in accendendis pro Officio lucernis , agit S. Baſilius de Spirit. S. c. 29. *Viſum eſt patribus noſtris Veſpertini luminis gratiam haudquaquam ſilentio accipere* . Refert etiam laudem , quæ tunc S. Trinitati reddebatur : *Laudamus Patrem , & Filium , & Spiritum Sanctum Dei* . Ad hujus conſuetudinis imitationem in Latinam Eccleſiam invectus eſt mos dicendi ad ignem novum *Lumen Chriſti* ; ℟. *Deo gratias* ; atque in honorem SS. Trinitatis accenditur ſtatim cereus, qui in tres dividitur ramos. In Breviario Mozarabico quotidie ante Veſperas benedicitur lumen , quod pro Veſperis dicendis accenditur. Apud S. Iſidorum , & alios , atque etiam apud Prudentium habetur Hymnus , qui precationis inſtar dicitur in accendendis cereis , cujus titulus eſt *Ad incenſum cerei Paſchalis* ; ſed perperam : reſtitutus eſt verus titulus , *Ad incenſum lucernæ* : hoc autem Prudentii conſilio ſatis congruit , qui ſingulis diurnis horis proprium hymnum voluit aſſignare , in Poemate *Cathemerinon* ; primus Hymnus eſt *Ad galli cantum* ; ſecundus *Ad Matutinas* ; tertius *Ante cibum* ; quartus *Poſt cibum* ; quintus ad veſperam ſeu ad occaſum Solis , *Ad incenſum lucernæ* ; ſextus *Ante ſomnum* . Revera in Hymno iſto veſpertino deſcribit Prudentius ignem , qui eliciebatur e ſilice ad accendendas lampades ; ſed nondum in uſu erat , ut lampades perpetuo arderent in Eccleſia ; quare ne profanus afferretur ignis , e ſilice excutiebatur , & myſticæ quædam rationes adducebantur , ab eo deſumtæ , qui in Scripturis lux appellatur , & lapis angularis , & petra ſolida . Non igitur pro Sabbato Sancto fiebat antiquitus hæc cæremonia .

Hæc Romæ fiebat hoc triduo , & fit adhuc in Eccleſia Remenſi , Rotomagenſi , & Cluniacenſi , eo quia lampades omnes poſt Laudes extinguuntur . Quibuſdam in Eccleſiis novus ignis non eliciebatur , ſed aliunde ſumebatur accenſus . Docet Joannes Abrincenſis , quod poſt extincta luminaria ad Laudes lumen non accenderetur uſque ad ignis novi Benedictionem : *Ex quo ultima candela ad Benedictus relinquitur , lumen in Eccleſia uſque poſt ignis benedictionem non accendetur*. Carthuſiani novum ignem non excutiunt Sabbato Sancto , quia Sacriſta lucernam accenſam in fine Officii recondit , qua in accendenda lampade utitur ; neque benedicunt cereum Paſchalem . In Sacramentario S. Gregorii novi ignis nulla fit mentio , & Pontifex Zacharias in Reſponſione ad S. Bonifacium Moguntinum ait ; Quoad ignem Paſchalem noſtra traditio eſt , quod in Cœna Domini , dum ſanctum Chriſma conſecratur , lampadum omnium congregetur oleum in tres magnas lampades , quæ in ſecreto quodam Eccleſiæ loco ad imitationem interioris Tabernaculi recondantur , ardeantque continuo , ita ut oleum ſufficere poſſit uſque ad tertium diem ; ſed traditionem non habemus de cryſtallis , de quibus

loque-

Digitized by Google

loqueris. Erant autem ardentia ſpecula, ſeu lapides, unde novus ignis excutiebatur. Ex quo colligimus, præſentem Romanæ Eccleſiæ uſum excutiendi ignem, ad cereum Paſchalem accendendum, non admodum vetuſtum eſſe, neque Pontifici Zachariæ ſatis probati. Habetur autem in Ordine Romano Cajetani: *Ignis excutitur de cryſtallo ſive lapide & accenditur*; & referuntur tres Orationes, quæ in benedictione ignis dicebantur: aſpergitur aqua benedicta, tres accenduntur candelæ cannæ aut calamo ſuperimpoſitæ, diciturque *Lumen Chriſti*. ℞. *Deo gratias*. Epiſtola Bonifacii ad Pontificem Zachariam docemur, in quibuſdam Eccleſiis novum ignem accendi ſolere cum ſilice vel vitro ardenti. De novo igne, qui benedicebatur, loquitur Leo Papa IV. hom. de cur. Paſtor. *In Sabbato Paſchæ, extincto veteri, novus ignis benedicatur*. Idipſum tradit Ratherius Veronenſis, *Ep. Synod.* pro qua Benedictione in pluribus Pontificalibus unica tantum exſtabat Oratio.

CAPUT LXVI.

De Benedictione Cerei Paſchalis.

Quibus Eccleſia publice utitur, cereos quoque benedicere conſuevit: quæ Benedictio Sabbato Sancto majore cum celebritate fit, quia ignem & cereum hodie reſpicit tamquam imaginem J. Chriſti, qui lumen eſt mundi extinctum & ſuſcitatum.

De Cereo Paſchali nulla fit mentio in Sacramentario S. Gregorii, neque apud Carthuſianos, quemadmodum fit in Ordine Romano. Quarto Concilio Toletano docemur, licet quotidie pro Officio Veſperarum benedicerentur cerei, peculiarem tamen Sabbato Sancto benedictionem fieri illius cerei conſueviſſe, qui tota nocte debebat ardere; atque hujus cæremoniæ obſervationem in Hiſpania tantum obtinuiſſe; inquit enim can. 9. Si quis petat, cur iſta benedictio Sabbato Sancto fiat, reſpondendum eſſe, in honorem Dominicæ reſurrectionis: *Lucerna & cereus in pervigiliis Paſchæ apud quaſdam Eccleſias non benedicuntur; & cur a nobis benedicantur, inquirunt: propter glorioſum noctis ipſius Sacramentum ſolemniter hæc benedicimus, ut ſacræ reſurrectionis Chriſti myſterium, quod tempore hujus votivæ noctis advenit, in benedictione ſancti luminis ſuſcipiamus. Et quia hæc obſervatio per multarum loca terrarum, regioneſque Hiſpaniæ in Eccleſiis commendatur, dignum eſt ut propter unitatem pacis in Gallicanis Eccleſiis conſervetur*. De benedictione Cerei Paſchalis agit S. Iſidorus Hiſpalenſis, citaturque ab Elipando in Epiſtola ad Alcuinum: *Nam & ipſi canimus in vigilia Paſchæ beato Iſidoro docente, induit carnem, ſed non exuit majeſtatem; noſtram ſubſtantiam expetens, ſed propriam non relinquens*: quæ verba leguntur in Miſſali Mozarabico, ad Benedictionem Cerei Paſchalis.

Advertendum eſt etiam, quod una cum cereo benedicebatur lampas, qua cereus accendebatur, ut in citato quarto Concilio Toletano traditur: *Lucerna & cereus in pervigiliis Paſchæ*; & legitur etiam in Miſſali Mozarabico, ubi primo habetur, *Sic benedictio lucernæ*, in qua benedictione verba exſtant S. Iſidori; deinde, *Sequitur cerei benedictio* cum orationibus propriis.

In antiquo Pontificali Remenſi Sacerdos pergit retro Altare ad accipiendum lumen, quod reconditum fuerat in fine Laudum,& ſigno crucis ſignatum cereum accendit. In Miſſali Raroldi Corbejenſis novum ignem accendi legimus, vel per cryſtallum ardentem, *Cum ampulla a Sole illuminatum*, vel per ſilicem,unde dicitur, *Sive a ſilice excuſſum*; deinde diſpoſitis in modum crucis ſuper cereum granis incenſi, inſcribitur annus Incarnationis, Indictio, & Epacta, & binæ litteræ A & B, cereuſque ante Epiſcopum defertur; inde Diaconus benedictionem petit a Celebrante, & benedicitur cereus & accenditur.

In Ordine Romano Pontifex egreſſus e Sacriſtia cereum in deſtinato loco accenſum ſigno crucis benedicit; deinde dicuntur ſeptem Pſalmi, & longa precatio

catio eumdem fere ſenſum habens ac *Exultet*. Diu quidem Romæ prætermiſſa eſt cæremonia benedicendi cerei Paſchalis, cujus loco cera tantum benedicebatur, ex qua parvæ quædam Agnorum figuræ compactæ populo diſtribuebantur in Paſchate poſt Communionem. Cerei Paſchalis benedictio a Theodoro Papa reſtituta eſt; quem nonnulli etiam Auctorem putant iſtius cæremoniæ; ſed conſule Ennodium, qui longe ante Theodorum vixerat; Theodorus autem anno 642. Pontifex creatus eſt.

Amalarius *lib.* 1. *c.* 18. Micrologus *cap.* 5. & aliii inſtitutionem cerei Paſchalis Zozimo Papæ tribuunt anno 417. ſed nihil exſtat ante Ennodium ſexto ſæculo, & ante quartum Concilium Toletanum: vixerat Ennodius trecentis ferme annis ante S. Gregorium, nec poteſt certo ſciri, hujuſmodi inſtitutionem ante Theodorum Papam Romæ fuiſſe in uſu; cernitur illa quidem in Ordine Ambroſiano, in Liturgiis Gallicanis, & in Concilio quarto Toletano anni 633.

Pro hac benedictione quælibet Eccleſia propriam habebat orationem; *Exultet* Romæ dicitur, eſtque in Miſſali Ambroſiano, ſed orationis Auctor neſcitur, ex qua amplum ſolummodo apum ceram formantium elogium delectum eſt, a Virgilio, Plinio, aliiſque profanis Auctoribus petitum, earumque cum Sancta Virgine comparatio, ad ejus fœcunditatem puritatemque deſignandam, ſublata. A S. Hugone Abbate Cluniacenſi refert Udalricus expunctum fuiſſe locum illum, ubi peccatum Adæ dicitur neceſſarium & felix, quod Dominum meruerit habere Redemtorem: *O felix culpa, & quod Adæ peccatum neceſſarium eſt, ante hos annos D. Abbas fecit abradi, & ne amplius legeretur, interdixit*. Satis obſcura hæc precatio videtur.

Quæcumque cæremoniæ ad cerei benedictionem adhiberi ſolent, ad precationem iſtam interpretandam adhibentur. Incenſi grana cereo affiguntur, dicendo, *Incenſi hujus ſacrificium*, quamvis *incenſus* ſignificet accenſum cereum, non vero thus. Antehac cereus incenſabatur, ut videre eſt in Statutis Lanfranchi c. 62. Ad illa verba, *Quam rutilans ignis accendit*, accenditur cereus. Cum dicitur, *Pretioſæ hujus lampadis*, quod ad cereum refertur, accenduntur lampades, & Acolytorum cereis quibus accendendis adhibetur cereus in tres ramos diviſus, ad exprimenda verba illa, *Diviſus in partes mutuati luminis detrimenta non novit*: tota nocte cereus ardet propter illa verba, *Flammas ejus Lucifer matutinus inveniat*; ardet etiam quibuſdam in Eccleſiis in Feſtis Paſchatis, quia dicitur *Indeficiens perſeveret*. Romæ extinguitur tantum ad Aſcenſionem, & Pariſiis poſt officium diei Pentecoſtes, qui temporis Paſchalis terminus eſt, & quinquageſimus dies poſt Paſcha.

Cereus iſte ab origine ſua columna erat cerea, in qua inſcribebatur, hoc eſt ſtylo quodam imprimebatur Officii ordo per totum annum uſque ad futurum Paſcha, unde annus incipiebat, & *Breve anni* appellabatur. Quod Breve aptius deinceps viſum eſt ſuper chartam inſcribi, affigique cereo, ut fit etiam hodie in Rotomagenſi & Cluniacenſi B. V. Eccleſia. Poſt impreſſionem inventam aptius quoque judicatum eſt libellum fieri diſtinctum, eumque nuncupari *Breve*. Romæ, ut liquet ex pervetuſto Ordine Romano, non deferebatur in Paſchate cereus, ſed in Natali, ut legitur apud Bedam l. de rat. temp c. 45. & ratio erat, quia a Natali inchoabant annum, quemadmodum ex veterum Martyrologiorum diſpoſitione quiſque poteſt conjicere. Cereus iſte ſuper columnam in antiquioribus Romæ Eccleſiis collocatur; immo cereus ipſe columna erat, ut ex benedictione ipſa, quæ etiamnum in uſu eſt, colligitur. In quibuſdam Eccleſiis eſt trigintatrium librarum pondo in honorem triginta trium annorum Domini noſtri. Refert Beda, Monachos Romam a ſe miſſos cognoviſſe Natalis diem in novo cereo S. M. Majoris anno 701. Vide Papebrochium in menſe Majo, ubi ait; *Ratio Feſtorum pro anno ſequente inſcribebatur cereo toto iſto anno legendus*.

Apud Ennodium Epiſcopum Ticinen-

ſem,

Digitized by Google

ſem, qui anno 521. obiit, duæ reperiuntur benedictiones cerei Paſchalis, diverſæ a precatione *Exultet*, quam nos dicimus: apud S. Gregorium non legitur *Exultet*, ſed in Ordine Romano: & in Miſſali Gallicano inſcripta eſt hoc titulo: *Benedictio cerei B. Auguſtini, quam cum adhuc Diaconus eſſet, edidit & cecinit:* quæ inſcriptio nullo nititur fundamento, neque poteſt precatio iſta S. Auguſtino, aut S. Leoni tribui, ut nonnulli dictitant.

Ad S. Auguſtinum quod attinet, Auctor fortaſſe judicatus eſt ex quodam textu, ubi ait de Civit. l. 15. c. 22. ſe carmina quædam in cerei laudem compoſuiſſe: *in laude quadam cerei breviter verſibus dixi*:

> *Hæc tua ſunt, bona ſunt, quia tu bonus iſta creaſti:*
> *Nil noſtrum eſt in eis, niſi quod peccamus amantes.*

Verum cum iſti verſus in precatione, quæ S. Auguſtino tribuitur, non reperiantur, nullo modo precationis Auctor S. Auguſtinus cenſendus eſt. Quoad verba illa *O felix culpa*, ea non leguntur in vulgato Ordine Romano, neque in Liturgia Gallicana, ubi *Exultet* deſignatur; ſed fortaſſe tempore S. Hugonis Cluniacenſis verba illa interſeri cœpta ſunt, & ab eodem ſuppreſſa.

Benedictio Cerei Paſchalis, quæ Romæ fit a Diacono, fiebat Ravennæ ab Epiſcopo, teſte S. Gregorio l. 9. ep. 26. qui ægroto permittit Epiſcopo Sacerdotes ſuos ſubſtituere: *Preces quæ ſuper cereum in Ravennati civitate dici ſolent a Sacerdotibus, per alium dicantur.*

Magna erat in cereum benedictum & ceram pietas, cujus ope a fulgure & tempeſtate, multiſque vitæ periculis erui ſe poſſe Fideles arbitrabantur; ut legimus apud Ennodium in prima Cerei Paſchalis Benedictione: *Et ſi quis hinc ſumſerit adverſus flatus ventorum, ſpiritus procellarum, ſit illi ſingulare profugium*; & in ſecunda Benedictione, *Sumtum ex hoc contra procellas & omnes incurſus fac dimicare particulam.* E reliquo cereo ceræ quadam figuræ effingebantur, in quibus imprimebatur agni forma, quæ vulgo appellatur *Agnus* e cera benedicta.

CAPUT LXVII.

De Lectionibus quæ Fontium Benedictionem præcedunt.

POſt cerei benedictionem dicuntur a Choro Lectiones prætermiſſis Canticorum & Tractuum, vel dicuntur Orationes a Sacerdote ad Altare. Lectiones iſtæ ſunt Romæ duodecim numero, quæ, poſteaquam noctu non baptizatur amplius, & Baptiſmo Ordinatio ſubſtituta eſt, cum Ordinationis diebus duodecim habebantur Lectiones, Sabbato Sancto aſſignatæ ſunt; hæ duodecim Lectiones juxtam primam inſtitutionem ad Baptiſmum referuntur; Romæ quandoque Græce & Latine dictæ ſunt, quæ numero erant viginti quatuor; in pleriſque Eccleſiis Galliæ, quæ Romanum ritum receperunt, quatuor tantum ſunt Lectiones, ut liquet ex Amalario, Ruperto, Pſeudo Alcuino, & Hugone a S. Victore. Sex memorat Belethus, quæ ævo ſuo dicebantur: Sacramentarium S. Gregorii octo deſignat: Gelaſianum decem: *Comes Hieronymi* duodecim, ſicut Ordo Romanus. In nonnullis Eccleſiis dici quatuordecim refert Durandus l. 6. c. 81.

Lectiones iſtæ diverſimode diſtributæ propriam habebant ſingulæ Præfationem, ut earum ſenſus populo exponeretur. Duodecim iſtæ Lectiones Græce & Latine leguntur in Ordine Romano Canonici Benedicti. Anaſtaſius Bibliothecarius ait, Benedictum III. Nicolai I. prædeceſſorem, reformaſſe Libros, Lectioneſque in vigilia Paſchatis & Pentecoſtes legendas præparaſſe: *Dignum volumen præparare ſtuduit, in quo Græcas & Latinas Lectiones, quas die Sabbato ſanctæ Paſchæ, ſimul & ſanctæ Pentecoſtes Subdiaconi legere ſoliti ſunt.* In quibuſdam veteribus Romanis Ordinibus quatuor tantum habentur Lectiones cum tribus Canticis; in Concordia S. Dunſtani tres tantum Lectiones exſtant; prima *In principio*: ſecunda *Factum eſt*

in

Digitized by Google

in vigilia : tertia *Hac hæreditas*. Quatuor deſignantur ab Udalrico.

CAPUT LXVIII.

De Fontium Benedictione.

Finitis Lectionibus itur ad Benedictionem Fontium, ideſt aquæ, quæ Baptiſmo Catechumenorum inſervire debebat; eundo canitur Reſponſorium *Sicut cervus*, quod a tempore uſque S. Auguſtini, ut ipſe teſtatur in pſal. 41. peruſitatum erat. Ibatur autem in Proceſſionis modum, & canebantur Litaniæ a tribus, aut quinque, aut ſeptem choris, juxta cœtus frequentiam, vel repetebantur ter, quinquies, aut ſepties a duobus choris, unde Litaniæ iſtæ trinæ, quinæ & ſeptenæ appellatæ ſunt apud Thomas. *Litania ſeptena cujus nomina Sanctorum & rogationes ſepties repetuntur*. Appellantur *Rogationes* preces illæ, quæ Invocationem Sanctorum in Litaniis ſubſequuntur, idque nomen remanſit tribus diebus ante Aſcenſionem, quia hoc triduo dicebantur: *Litania quina, quæ quinquies repetitur*; *Trina quæ ter*. Apud Hugonem a S. Victore octies repetitur quælibet invocatio ad Fontes procedendo, quinquies cum acceditur, & ter cum reditur.

Antiquus eſt ritus benedicendi Fontis baptiſmalis, ut colligitur ex S. Cypriano ep. 70. & S. Cyrillo Jeroſolymitano catech. 3. crediturque inſtitutionis eſſe Apoſtolicæ, ut docet S. Baſilius lib. de Spir. S. c. 27. Benedictio iſta ab initio ſimplex tantum precatio fuit cum ſigno Crucis, & reliquæ cæremoniæ hodie uſitatæ poſt precationis formulam inſtitutæ ſunt ad ejus ſenſum explanandum; aqua Crucis inſtar diviſa in quatuor mundi partes diſpergitur, in aquam immergitur cereus Paſchalis, inſufflatio ſeu halitus Celebrantis ter iteratur; oleum cathecumenorum, & ſanctum Chriſma in modum crucis infunditur; eſtque hujuſmodi precatio ab Amalario deſignata, & in Gelaſiano, & Gregoriano Sacramentario inſerta. Sacerdos tangit aquam dicens, *Hanc aquam regenerandis*, ut aquam oſtendat; dividit in modum crucis, ut ſigno crucis eam benedicat; ſuper aquam halat, ut Dæmones ejiciat verbis illis: *Procul hinc Spiritus immundus abſcedas*; in quatuor ſpargit mundi partes dicens, *In quatuor fluminibus totam terram rigare præcepit*; aſpirat dicens, *Benignus aſpira*, & dulciter halat, quia *Benignus* legitur; immergit in aquam cereum ad illa verba, *Deſcendat in hanc plenitudinem fontis*; ſtillat in aquam cerei guttas in modum crucis propter illa verba, *Fœcundetur fons iſte in nomine Patris* .... aſpirat, & halat ſuper aquam ad illa verba, *Spiritus Sancti*, quia *Spiritus* a *ſpirando* dictus ſignificat flatum, ventum, halitum; dicens *Ut ſit unda purificans*, purificat aquam deſuper halans, & adjurans Dæmones per exorciſmum.

Antiquus eſt etiam ritus baptizandi in Paſchate, neque alio quam Paſchatis, & Pentecoſtes tempore conferebatur Baptiſmus, niſi neceſſitas poſtularet. In pluribus Eccleſiarum Ordinariis commendatur, ut ſerventur infantes aliqui baptizandi in vigilia horum Feſtorum, dum baptiſmalis Fontis benedictio peragitur, ut ſcilicet & præſentis Eccleſiæ exprimatur finis, & iſtius cæremoniæ deſignetur antiquitas. Id Romæ accuratiſſime fieri cernimus, & aliquis plerumque in talium Feſtorum vigilia baptizatur.

Solus Epiſcopus Baptiſmum adminiſtrabat, ut notat Paulinus in vita S. Ambroſii, legiturque etiam in vita S. Athanaſiii, & S. Jo: Chryſoſtomi. Baptiſteria autem nonniſi in Cathedralibus extabant, quemadmodum Pariſiis S. Joannes Rotundus Baptiſterium erat Urbis, nec alibi baptizabatur; in Diœceſi quoque Meldenſi nonniſi in Cathedrali per hebdomadam Paſchatis baptizatur. En igitur ordo conferendi Baptiſmi. Fontium benedictione peracta, cathecumeni accedere jubebantur; repetebatur quod in Scrutiniis factum fuerat; Patrini offerebant maſculos, Matrinæ feminas; interrogabat Epiſcopus, quo nomine vocarentur vel

Digitized by Google

vel in die nativitatis impoſito, vel octavo poſt nativitatem die, juxta veterem ritum; de omnibus fidei articulis interrogabantur, & reſpondebant: *Credo*; petebat Epiſcopus, an vellent baptizari, deinde unum, duos vel tres, ſi magnus foret numerus, baptizabat, & reliquos a Presbyteris vel Diaconis baptizari jubebat, ipſe interim ſe præparabat ad Miſſam; baptizabantur autem *Trina immerſione*. Si duo inerant alvei, ſeu fontes in Baptiſterio, feminæ a Matrinis ſuſceptæ, & a piis feminis exutæ baptizabantur ſeparatim a maſculis; ſin unus tantum fons inerat, poſt maſculos feminæ baptizabantur; aqua educti ſinguli baptizandi ab eodem Presbytero ungebantur S. Chriſmate in vertice capitis, crucis ſigno cum pollice facto; a Patrinis e Presbyteri manibus ſuſcepti linteo quodam cooperiebantur, dein veſte candida induebantur, quam ſæpius ab Epiſcopi manibus ſumebant Patrini, qui poſtea *chriſmale* iis imponebant, calanticam nempe ſeu tegmen lineum, quod modo veſtis, poſtquam baptizatis adempta eſt, locum tenet; deinde ante Epiſcopum diſponebantur, qui eis conferebat confirmationem, precatione ſuper eos facta, *Deus omnipotens, qui te regeneravit....* quam elevata manu recitabat, invocanſque gratiam, & ſeptem S. Spiritus dona eos ungebat ſacro chriſmate in fronte, & ſigno crucis cum pollice ſignabat; denique ad Altare cum Litaniarum cantu perducebantur, ut ad Miſſam communicarent. Quando baptizabat Epiſcopus, omittebat ſacri chriſmatis unctionem in vertice jam a Presbytero factam; quando non aderat Epiſcopus, novi Baptizati veſte candida induti, & chriſmali caput obtecti, cereum manu geſtantes ibant a Fontibus ad Altare communionem accepturi; in reditu cantabantur Litaniæ, & ad *Agnus Dei* accendebantur cerei per totam Eccleſiam; ad Miſſam communicabantur novi Baptizati, etiam infantes, qui jejuni afferebantur, antequam ea die ubera ſuxiſſent.

In Eccleſiis, in quibus non conferebatur Baptiſmus, fiebat Aqua-benedicta, & facta aſperſione in Eccleſia, benedicebantur domus: *Ubi Baptiſmus non fit, aqua benedicatur, & ſpargatur in omni domo*. (Ord. Rom.)

Uſus diſtribuendi Populo Aquam benedictam in Fontibus, ut eam domum quiſque ſuam deferret, ante Chriſmatis infuſionem, apud Gregorium Turonenſem reperitur, & in Capitularibus Caroli Magni; quæ quidem aqua ante chriſmatis immixtionem ſumenda eſt, ut aſperſio in craſtinum fiat.

CAPUT LXIX.

De Baptiſmi adminiſtratione.

PHyſica prorſus origo eſt lavandi infantes in momento nativitatis ſuæ, ut carnis ſordes emundentur (S. Paul. 2. Cor. 7.) *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & Spiritus*. (1. Cor. 6.) *Abluti eſtis, ſanctificati eſtis*; quapropter S. Petrus altiorem finem in Baptiſmo reſpiciendum docet, S. Petr. 2. 21. & Virg. Æneid. lib. 9. *Natos ad flumina primum deferimus*; S Hieronymus in Ezechielem 16. ait: *Cruenta infantium corpora, ſtatim ut emittuntur ex utero, lavari ſolent*.

Insufflat; S. *Auguſt. Tom. 5. Oper contr. Jul. c. 64.* inſufflatur ſuper infantes baptizandos, ut Princeps hujus mundi ejiciatur foras. Cæleſtinus Papa in Epiſtola ad Epiſcopos Galliæ c. 12. ait: Ad fontem vitæ non proficiſcuntur, niſi poſtquam Miniſtri Eccleſiæ per exorciſmos, & inſufflationes ab iis impurum ſpiritum ejecerint. Per exorciſmos autem dicitur: *Exi, recede*, & ſpiritus immundus foras ejicitur.

Manuum impositiones. Impoſitio manuum eſt aliquem tangendo oſtendere, unde inquit S. Matthæus, quod Domino obtulerunt infantes, *Ut manus eis imponeret*, Matth. 19. S. Marcus inquit 10. 13. *Ut tangeret illos*; itidemque Lucas 18. *Ut eos tangeret*; ideoque imponuntur manus ſuper eos, qui benedicuntur, exorcizantur, confirmantur, ordinantur, & abſolvuntur, ut

exorcizandi, confirmandi, ordinandi perſonam illam fixa, firma, & ſenſibilis ſignificetur intentio.

SUSCEPTIO feminarum poſt partum; earum capiti ſtolæ fimbria, non manus imponitur, modeſtiæ cauſa, quod fit etiam in aliis caſibus, in quibus Evangelium legi ſolet.

EPHPHETA. Auctor Libri Sacramentorum, apud S. Ambroſium l. 1 c. 1. ait, Jeſum Chriſtum voluiſſe, ut homo eſset ille, cujus linguam ſaliva ſua tetigit, quia ſi mulier fuiſſet, indecorum aliquid ea actio præſetuliſſet. Legitur etiam, Dominum noſtrum poſt reſurrectionem ſuam Magdalenæ vetuiſſe, ne illum tangeret. Dicebatur *adaperire*; Inſtructiones omnes Quadrageſimæ hoc unum ſpectabant, ut cor, & ſpiritum Cathecumenorum aperirent, ne quis ignoraret quid interroganti reſpondendum eſſet; & S. Jo: Chryſoſtomus *Hom. 2. in 2. Cor.* orat pro cathecumenis, ut illis cordis aures aperiantur, quæ clauſæ ſunt, quia nondum de ineffabilibus Myſteriis audierunt loqui; atque etiam in Oratione pro iis in Paraſceve dicitur: *Ut Deus adaperiat aures præcordiorum veſtrorum*; itaque hujuſmodi verba *Ephpheta*, & *adaperire* eo tendebant ſolummodo, ut ſpiritualis ſurditas ſanaretur, & internæ cathecumenorum aures aperirentur.

S. Ambroſius, *Lib. de Myſteriis*, referens quod dicebatur *Ephpheta*, aurium tantum memorat tactum, de tactu narium non tam aperte loquens: *Aperite igitur aures, & bonum odorem vitæ æternæ inhalatum vobis munere Sacramentorum, capite quod vobis ſignificavimus cum apertionis celebrantes myſterium dicebatur Ephpheta, quod eſt adaperire*. Attendite ergo, & bonum iſtum vitæ æternæ odorem reſpirate, quem vobis Sacramentorum virtus infundit, quemque nos deſignavimus per verbum *Ephpheta*, quod *adaperire* ſignificat. Bonus iſte odor narium tactum attraxiſſe poteſt; reperiturque in Libro Sacramentorum, qui S. Ambroſio tribuitur: *Aures tetigit Sacerdos, & nares*.

Præter unctionem ſalivæ ſumebatur etiam de luto, ad exemplum Chriſti, ut tradit Sacramentorum Libri Auctor, qui S. Ambroſio tribuitur, lib. 3. c. 2. *Quando dediſti nomen tuum tulit lutum, & liniit ſuper oculos tuos*; idem docet Haymo Alberſtadenſis in Sermone de tertiadecima Dominica poſt Pentecoſtem, & Leidradus Epiſcopus Lugdunenſis in Tractatu de Baptiſmo c. 2. hoc autem a Feria quarta hebdomadæ quartæ Quadrageſimæ deſumtum eſt, quo die cæremonia aperiendi aures peragebatur, & legebatur Evangelium cœci nati, quando Jeſus Chriſtus lutum de ſputo fecit, & linivit oculos cœci.

Patrini, & Matrinæ *Pater*, & *Credo* recitare jubentur: hoc autem fit, quia tenebantur ipſi docere hæc novos baptizatos, ſtatimque Catechumenum in iis recitandis inſtruere; liquet enim precationes iſtas recitari antiquitus non conſueviſſe in adminiſtratione Baptiſmi, ſed profeſſionem Fidei tantum a Catechumenis fieri juſſam, ut fit etiam in præſens.

In Baptiſmo duo fiunt ſufflatus: exſufflatio, quæ fit in exorciſmo, exit ab ore compreſſis labiis, veluti cum lumen exſufflando extinguitur; inſufflatio autem fit halitum emittendo aperto ore, veluti cum manus inſufflando calefacimus. Exſufflatio fit ad ejiciendum, & propulſandum malum, inſufflatio ad infundendum bonum: Tertullianus *lib. 2. ad uxor. c. 5.* de flatu loquitur, quo Chriſtiani impurum aliquid, & immundum ejiciunt: *Dum aliquid immundum flatu expuis*; & in Tractatu de Idololatria c. 11. Chriſtianorum morem innuit, quo fumantia Paganorum Altaria exſufflant ac deſpuunt: *Quo ore Chriſtianus turarius, ſi per Templa tranſibit, fumantes aras deſpuet, & exſufflabit, quibus ipſe proſpexit? Qua conſtantia exorcizabit alumnos ſuos?*

Initio Eccleſiæ Exorciſmi erant in uſu; Joſeph *l. 8. Antiqu. c. 12.* frequentes fuiſſe ait, apud Judæos, qui exorciſmos a Salomone compoſitos ſe callere jactitabant: hoc liquet etiam ex Evangelio *Matth. 12. c. 27.* ubi Chriſtus Judæos inter-

interrogat: in quo nomine filii veſtri Dæmonia ejiciunt? Formulas quaſdam precum, & invocationis habebant ad ejiciendos Dæmones. *Act.* 19. 13. quidam ex Judæis Exorciſtis nomen Domini invocarunt ſuper Energumenos.

In Eccleſiæ quoque exordio exorcizare Paganos neceſſe erat, & adjurationes ſuper eos facere, quia Dæmoni ſe dederant, ab eoque plerumque poſſidebantur; quare qui Catechumenorum inſtructioni præerant, Exorciſtarum munere fungebantur. Deinceps vero ſolis Sacerdotibus exorcizare permiſſum eſt, quia raro accidit in præſens, ut reperiantur Energumeni, & perſæpe accidit, ut Dæmoniacæ poſſeſſionis nomine non pauci decipiantur.

Baptizare, Lavare. Eſſenii, qui Judæi erant reformati, reliquos advenientes Judæos baptizabant, Phariſæi vero Idololatras tantum; S. Joannes baptizabat omnes, qui pœnitentiam agere volebant. Tertullianus *Lib. de Bapt.* refert, quod per lavacrum Myſteriis Paganorum initiabantur: *Nationes ſacris quibuſdam, per lavacrum, initiantur Iſidis alicujus aut mythræ*; idipſum aſſerunt S. Juſtinus *Apol.* 1. S. Clemens Alexandrinus *Lib. Strom.* & S. Auguſtinus *lib de Bapt.*

Lac, & mel Baptizatis offerebatur, tamquam infantibus modo natis, *Quaſi modo geniti infantes*, ait S. Petrus, *rationabile lac concupiſcite*; quod in Occidente uſitatum erat. Tertullianus *de Corona militis c.* 3. & *in Lib. contra Marcian. c.* 14. *Nec aquam reprobavit creatoris qua ſuos abluit, nec oleum quo ſuos ungit, nec mellis, & lactis ſocietatem, qua ſuos infantat.* Melle, & lacte nutriebantur infantes, *Butyrum, & mel comedet*, inquit Iſai. 17. v. 15. de Meſſia loquens; quod ſcilicet nutrietur iiſdem cibis, quibus infantes; ſuo quoque ævo in uſu fuiſſe, inquit S. Hieronymus, idque ad IX ſæculum factitatum cernimus. Apud Æthiopes offert illis Diaconus ſemper lac, & mel poſt Communionem dicens, *Lac, & mel immaculatum in regeneratione.*

Eucharistia post Baptismum. Inquit S. Petrus; *Si tamen guſtaſtis quoniam dulcis eſt Dominus*; quod videtur referri ad Euchariſtiam, quemadmodum id quod ait S. Paulus: *Guſtaverunt donum cæleſte*; eratque primorum temporum ritus ad Communionem dicendi, *Guſtate, quoniam ſuavis eſt Deus.*

Porrigebatur etiam vinum infantibus ad eos roborandos; ut meminit S. Hieronymus in c. 55. Iſajæ, & S. Clemens Alexandrinus, *Lib.* 1. *Pæd. c.* 6.

Unctio verticalis; fiebat unctio per totum corpus Neophyti: quam duxiſſe originem, ait Tertullianus, a cæremonia unctionis Magni Sacerdotis, in qua oleum in capite Aaron deſcendit uſque in oram veſtimenti ejus: *Quod deſcendit in oram veſtimenti*: Pſ. 132. & in libro de Reſur. c. 8. Tertullianus inquit, quod caro ungitur, ut anima conſecrata ſit, hoc eſt, eadem caro ungitur, quæ lota eſt; totum igitur corpus, a capite uſque ad pedes: & alibi inquit, *In nobis carnaliter currit unctio*, quæ per totam carnem diffundebatur. Ait etiam S. Ambroſius, *De Myſt. c.* 6. Unctionem, quæ in capite Neophyti fieret, a Propheta cognoſcendam eſſe, *Sicut unguentum in capite, quod deſcendit in barbam Aaron*; quare unctio de capite in reliquas corporis partes diſpergebatur. In Libro Sacramentorum Neophytus tamquam Athleta conſiderabatur; qui quidem per totum corpus liniebatur oleo, ne quando ab aliis in certamine capi poſſet. Græci, ut S. Cyrillus Jeroſolymitanus tradit, ungere conſueverunt nares, frontem, aures, os, pectus, manus, & pedes.

Apud Judæos, & Orientales, poſt lavacrum, ne cutis per aquam rugas contraheret, olei unctio adhibebatur; quæ in Scripturis lavacro adjungitur: *Ezech.* 16. 9. *Lavi te aqua, & unxi oleo.* Ruth. 3. *Lavare, & ungere*: 2. Reg. 12. *David lotus unctuſque eſt.* Judith. c. 10. *Lavit corpus ſuum, & unxit myro*; Suſanna, Dan. 13. lavari volens, oleum, & odoramenta juſſit afferri, *Oleum, & ſmigmata*; S. Jacobus Minor neque lavari, neque oleo liniri ſolitus dicitur. Eſſenios refert Philo poſt lavacrum ungi oleo ſeveri-

tatis cauſa non conſueviſſe. Adeo erat unctio cum Baptiſmo conjuncta, ut Gentiles de Chriſtiano dicerent, *Procul abſit lotus & unctus*. Magnæ tamen hujuſmodi unctiones multis de cauſis propter feminas contractæ ſunt, modeſtia ſcilicet ſuadente, vel forſitan parſimonia, & olei aromatumque penuria: tandem totius corporis immerſioni infuſio aquæ ſuper caput ſubſtituta eſt, & ſola unctio in vertice adhibita, *ſicut unguentum in capite, quod deſcendit*.

Oleum, quo ungebantur poſt Baptiſmum, odore erat imbutum; balſamo utebantur Judæi poſt circumciſionem; Romani balneo exeuntes ſuffito oleo liniebantur.

Vestis candida. Non datur amplius infantibus, niſi ſimplex reticulum ſeu capitium lineum, aut laneum ad conſervandam unctionem chriſmatis in vertice capitis factam; capitium iſtud appellatur chriſmale, eſtque veſtigium albæ, ſeu ſubuculæ lineæ. Nudus exibat a fonte Neophytus, ejuſque corpus a Patrinis, vel Matrinis linteo obtegebatur. Jeſſes Ambianenſis linteum a chriſmali diſtinguit, quod velum myſticum vocat: in hodierno Rituali Romano dicitur de Baptiſmo adulti, quod e Fonte exeuntem Patrinus, & Matrina ſuſcipiunt de manibus Sacerdotis, & linteo cooperiunt: apud Victorem Vitenſem, Diaconus Elpidophoro, quem de Fonte ſuſceperat, linteamina oſtendens, quibus cinctus, & involutus fuerat, ajebat: *Hæc ſunt linteamina, quæ te immaculatum cinxerunt de fonte ſurgentem*: hæc autem vocabantur *Sabanum*, quod erat linteum manibus poſt lavacrum abſtergendis idoneum. Pippinus Paulo Pontifici *Sabanum* miſit, quo filia poſt Baptiſmum involuta fuerat.

Dum chriſmale imponitur, dicitur, *Accipe veſtem candidam*, perinde ac ſi daretur integra veſtis, quæ nihil aliud eſt quam capitium cooperiendo capiti inſerviens. Lanſpergius, *Dialog. de Monaſter. & Monach. c. 3.* morem etiam ſui temporis memorat veſtiendi infantem e Fonte exeuntem parva quadam ſubucula aut tunica (*Interula*) cui cruce ſignatus cucullus adjectus erat: & Rituale Romanum de chriſmale loquens, dari ſolitum ait *loco veſtis albæ*: quam veſtem, ſeu tunicam Neophyti tota hebdomada Paſchatis deferebant.

Veſtes ab Eccleſia parabantur, ſaltem pauperibus; & S. Gregorius Epiſcopo cuidam miſit, quanti hujuſmodi linteamina emenda eſſent.

Linea autem erat veſtis, non lanea, ut liquet ex S. Hieronymo ep. 128 ad Fabiolam, *Præceptis Dei lavandi ſumus, & cum parati ad indumentum Chriſti tunicas pelliceas depoſuerimus, tunc induemur veſte linea tota candida, ut de Baptiſmo conſurgentes*.

S. Gregorius lib. 5. ep. 3. feminæ cuidam baptizandæ veſtem candidam ſe miſiſſe affirmat: & Conſtantinum refert Euſebius, purpura depoſita poſt Baptiſmum, indutum veſtibus albis, quarum magnificentia ſuæ dignitati conveniret.

Patrini, et Matrinæ. *Patrinus*, & *Matrina* Latine dicitur a corrupto vocabulo *Patricus*, & *Matricus*: erantque illi, qui patrem adhuc, & matrem habentes ad nuptiarum cæremoniam ducebant Sponſam, quam bini manu tenebant, tertius autem accenſo præibat cereo; in Baptiſmo vero hiſce nominibus appellabantur, qui baptizandum offerebant Fonti, vel deſcendentem, & exeuntem ſuſcipiebant; (hinc ſuſcipere jubentur hodie baptizatum etiam cum aqua infunditur;) quod vero e manibus ſuſcipiebant Epiſcopi, vocati ſunt *Suſceptores*; quod promittebant pro illis, & reſpondebant tamquam vades, *Sponſores*, *fidejuſſores* ſunt appellati: in certaminibus autem Patrini dicebantur, qui a certantibus comites eligerentur ac teſtes.

Sal in os Catechumeni; mos erat antiquis vix natos infantes purgandi ſale. *Ezech. 16. v. 4.* ait, *Quando nata es, in die ortus tui, non eſt præciſus umbilicus tuus, & aqua non es lota in ſalutem, nec ſale ſalita, nec involuta pannis*. Galeno, & Avicenna teſtibus, ſal reddit infantis cutem firmiorem, ac duriorem, *lib. de ſanitate tuenda*.

S. Hie-

Digitized by Google

S. Hieronymus in Ezechielem, prudentum feminarum memorat uſum corpus infantum fricandi ſale, ut conſtricta cutis conſolidaretur.

Hanc Baptiſmi cæremoniam a Judæorum ritu deducere videtur Origenes, *Hom. 6. in Ezech.* Oportere ait, ut qui renaſcitur in Chriſto Jeſu, purum Sapientiæ lac concupiſcat, ſed prius ſale purgandus eſt, ne, quemadmodum Jeroſolymæ, exprobretur ei, quod ſale non ſit ſalitus, nec pannis involutus. S. quoque Auguſtinus *Lib. 1. Confeſſ.* ad hujuſmodi ritum ſale purgandi infantes in nativitate videtur alludere: *Audieram adhuc puer de vita æterna, & ſignabar ſigno crucis, & condiebar ejus ſale, jam inde ab utero matris meæ.*

Alii ſal dari affirmant in teſtimonium fidelitatis in Principem juratæ, ut docet Leidradus Archiepiſcopus Lugdunenſis in Tractatu de Baptiſmo ad Carolum Magnum c. 1. juxta id quod Regi Artaxerxi dicunt cives Samariæ, *Eſdr. Lib.* 1. c. 4. ſe meminiſſe ſalis, quod in palatio Regis comederunt, *Memores ſumus ſalis quod in Palatio comedimus*, ſignificantes ſcilicet, ſe non oblitos eſſe juramenti de præſtanda Regi fidelitate, ut verba innuunt Leidradi: *Quem ritum a Gentilibus acceptum obſervant Catechumeni, cum Chriſto nomen dantes, fideles etiam titulum ambiunt accipere.* Hoc refertur ad pactum illud ſalis, de quo fit mentio *Num. 18. v. 29. Pactum ſalis ſempiternum*, pactum perpetuo inviolabile.

Quædam Ritualia alium ſenſum tribuunt huic cœremoniæ, quod ſcilicet in os infantis ſal immittitur, ut infectione careat & malo odore: *Ut ex eo conditus careat fœtore.*

Perſæpe dabatur ſal poſt Baptiſmum; apud Moſcovitas dari ſolet etiam ex aqua ſurgentibus, habeturque tamquam diſpoſitio ad Baptiſmum.

Apud Mahumetanos ſal etiam in os infantis immittitur, poſtquam Deo oblatus eſt.

UNCTIONES Baptiſmi. *Ezech. 16. v. 9. Et lavi te aqua* (inquit) *& unxi te oleo*; hoc eſt, ut ajunt Interpretes, ad emolliendam carnem. Horatius *Satyr. 6. lib. 1.* ait, *Ungor olivo, aſt ubi me feſſum ſol acrior ire lavatum admonuit.* Lucianus in quodam Dialogo, aliique profani Scriptores de uſu loquuntur ſe ungendi oleo ante & poſt lavacrum; balneum poros cutis aperiens per calorem, carnem diſponebat ad unctionem recipiendam, & oleum carnem penetrans prohibebat, ne quid nimia obeſſet humiditas.

Unctio iſta per totum fiebat corpus, a vertice capitis uſque ad plantam pedis; deinde ad pectus tantum & humeros reſtricta eſt, feminarum fortaſſe habita ratione. Moſchus *cap. 3.* Sacerdotem refert baptizandi munus deponere voluiſſe, quod non ſine periculo tentaretur, cum feminam ungeret, *Quoties mulierem innungeret, ſcandalizabatur*; ac propterea redacta eſt unctio ad ſolam frontem in confirmatione. Græci vero totum corpus ungendi ritum adhuc ſervant.

Immerſio autem ſuppreſſa eſt propter ægros, Infirmos, Clinicos, & fortaſſe propter feminas, aut homines ipſos, qui nuditatem ſuam nolebant oſtendere; quapropter raro Fontes in Eccleſia, ſed in locis remotis collocabantur. Græci calefieri jubent aquam antequam mergatur infans: idque a Latinis quandoque ſervatum fuiſſe nonnulli putant, credentes, caminum qui in Eccleſia Creolienſi cernitur, in Diœceſi Bellovacenſi, prope Fontes baptiſmales, & in Civitate Montis-Peſſulani, in Fontibus, ea de cauſſa exſtructum fuiſſe.

Baptizari Chriſtiani poterant cum veſtimentis, ut moris erat apud Judæos ratione Proſelytorum; aqua enim ſatis ſuperque penetrabat veſtes, qua fortaſſe ratione baptizabat S. Joannes. In Exodo c. 14. dicitur, quod Populus volens ſanctificari, ſua veſtimenta lavabat: forſitan, ut in Levitico legitur c. 15. dum veſtes lavaret, ſeipſum quoque lavabat, *lotis veſtibus & toto corpore*, v. 13.

E lavacro exeuntes recipiebant veſtimenta ſua; ut alludere videtur S. Paulus: *Expoliantes . . . . induentes*, expoliantes ſcilicet veſtimenta balneum ingreſſuri, induentes aut nova ſumentes e balneo egreſſi. Quem ritum ad mora-

Digitized by Google

moralitatem redigit S. Petrus: *Deponentes veſtes ſuas, deponentes omnem malitiam*. David, ut fertur, filii morte percepta, ad balneum profectus, unctus eſt & veſtem mutavit, ut Dominum adoraret: *Lotus unctuſque eſt, cumque mutaſſet veſtem*. Jacob purgari præcipiens propter idola, quæ de domo Laban abſtulerat Rachel, juſſit veſtimenta mutari Geneſ. 35. 2. *Mundamini ac mutate veſtimenta veſtra*. Rituale Romanum de adulto baptizato ait: Abſtergitur novus baptizatus linteo, deinde albis & novis veſtimentis induitur, *Novis & albis veſtibus*. Manuale Rotomagenſe anni 1640. inquit: Novus Baptizatus vetera veſtimenta deponens nova induit albi coloris, vel ſaltem ſolita veſtimenta obtegit veſte candida, e manibus Sacerdotis recepta.

Cereus accensus. Cereus iſte lumen præſtabat Neophytis, ut a Fontibus irent ad Altare, quia nox erat, cum Miſſa celebraretur. Ait enim Amalarius; *Propter noctem in qua celebramus Miſſam . . . ut illuſtretur lumine cereorum noſtrorum*; ait etiam, quemadmodum Alcuinus, quod in Litaniis tantum ad *Agnus Dei* accenderetur. De iſtis cereis inquit S. Cyrillus Jeroſolymitanus Catech. 1. Qui cereos accendiſtis, qui Symbolum fidei ſunt, curate, ne lumen iſtud deficiat: & S. Gregorius Nazianzenus in Orat. de Baptiſ. *Lampades quas accendis*; itemque Auctor *de Virgine lapſa*, qui S. Ambroſius exiſtimatur, *cap. 9*.

Cum novi Baptizati ſemper accenſum tenerent cereum per totam Miſſam, in qua prima vice communicabant, quia nox erat, quando illa Miſſa celebrabatur, hinc in plures Eccleſias invectus eſt uſus deferendi cereos ad primam Communionem.

Toto corpore expoliato nudi accedebant ad Baptiſmum: Facundus, *lib. 1. Lavacro regenerationis abluendi nihil ibi obtectum, nihil abſconditum fuit, expoliato denique corpore, magnum illud fidei percepimus & ſervare ſpopondimus Sacramentum, & non ſola voce, verum etiam totius habitu corporis profitemur exuiſſe nos hominem veterem cum actibus ſuis*.

CAPUT LXX.

De Confirmatione.

Appellatur Confirmatio reſpectu Baptiſmi, quemadmodum & Euchariſtia, quia Baptiſmum ſtatim ſubſequebatur: *Deinde corpore & ſanguine Dominico, omne præcedens Sacramentum in Neophyto confirmatur*, ut inquit Rabanus *Lib. 1. Inſtit. c. 29.* Communio ſcilicet Baptiſmum, & manuum impoſitionem ſubſequens, utrumque Sacramentum confirmabat; teſte Alcuino, infans ultimo loco corpore & ſanguine Dominico confirmatur. Ita Amalarius, *Ep. ad Carolum Magn.* Jeſſes Ambianenſis, Ivo Carnutenſis, & alii. Primis temporibus, ut ait Valafridus Strabo, *de Reb. Eccl. c. 26.* confirmabatur Baptiſmus per manuum impoſitionem. Joannes Papa VIII. de S. Chriſmate ſeu confirmatione agens ait: *Totius Chriſtianitatis ſalutem & perfectionem veram*; appellatque Baptiſmum Chriſtianitatis, unde communis invaluit uſus, ut idem ſit Chriſtianum aliquem facere, ac ei Baptiſmum conferre.

Chriſmatis Unctio eſt repetitio Chriſmationis in Baptiſmo factæ in vertice capitis Baptizati: *Repetita Chriſmatio*, ut ait Concilium primum Arauſicanum, *Can. 2.* Tertullianus inquit; Aqua exeuntes unctionem recipimus, ſtatimque nobis imponitur manus cum benedictione & invocatione Spiritus S. Et alibi; Lavatur caro, ungitur caro, ſigno crucis ſignatur caro, & cooperitur caro per manuum impoſitionem.

Itaque Confirmatio conferebatur ſtatim poſt Baptiſmum, teſte S. Cypriano *Ep. ad Jubaian.* S. Ambroſius *de Myſt. c. 6. & 7.* ait, quod e Fonte exeuntes ungebantur in capite Baptizati, qui poſtea veſtibus albis induti donum & virtutem S. Spiritus accipiebant. S. Auguſtinus *Serm. 321.* Baptizatus eſt, ſanctificatus eſt, unctus eſt, per manuum impoſitionem. Oratio *Omnipotens Sempiterne Deus*, quæ ad manuum impoſitio-

tionem dicitur, exſtat etiam in pluribus Ritualibus in continuatione cæremoniarum Baptiſmi; itaque repetitio eſt illius Orationis, quæ dicitur etiam in unctione Baptiſmi,

E diviſione Baptiſmi a Confirmatione oritur repetitio ejuſdem unctionis, ſeu duplex Chriſmatio, ut obſervat Innocentius I. *Ep. ad Decent.* Affirmat Beda, *Tract. 2 in Pſ. 26.* unctionem Confirmationis eamdem eſſe cum unctione Baptiſmi, nec immerito ab Eccleſia disjunctam, & ſolis Epiſcopis reſervatam, quæ fit per manuum impoſitionem: *Illa unctio quæ per manuum impoſitionem ab Epiſcopis datur; quaſi alia a duabus prædictis* (nempe quæ præcedit, & quæ ſubſequitur Baptiſmum) *& vulgo Confirmatio dicitur; eadem eſt cum ſecunda.* Ivo Carnutenſis *Serm. de Bapt.* idipſum videtur aſſerere. Atque etiam Concilium Arauſicanum unicam præſcribit Chriſmationem.

Græci, qui numquam Confirmationem a Baptiſmo ſegregarunt, unica utuntur chriſmatione, eſtque illa in præſens, quæ ſemper poſt Baptiſmum facta eſt. In Occidente prævaluit uſus Romanæ Eccleſiæ, ab Innocentio I. inſtitutus. Hoc unum reſtat unicæ chriſmationis veſtigium, quod Epiſcopi quando uno eodemque tempore Baptiſmum & confirmationem conferunt adultis, verticalem unctionem, ſi placet, omittunt, & unctionem in fronte faciunt, quæ magis habetur propria poſtquam impoſitioni manuum ſeu Confirmationi juncta eſt; & Sacerdotes, quibus facultas imponendi manus data fuerat, impoſitionem manuum & unctionem in fronte, tamquam unam & eamdem actionem conjungebant

Unctio in fronte ab Epiſcoporum more deducta eſt, qui Baptizatorum frontem ſigno crucis ſignabant, & in eodem loco ungebant: *Caro ſignatur*, inquit Tertullianus, *Lib. de Reſur. & Lib. de Præſcr. c. 40. Signat illic in frontibus milites ſuos.* Pontius in vita S. Cypriani de Confeſſoribus loquitur duplici nota ſignatis; *Confeſſores frontium notatarum ſecunda inſcriptione ſignatos.* Itaque imponebantur manus, ſignum crucis faciendo in fronte baptizatorum; & propterea Confirmatio dicitur *Signaculum vitæ æternæ: ſignaculum doni Spiritus Sancti*, ut ajunt Græci, vel *Signum Chriſti*, ut inquit Sacramentarium Gelaſianum, aut *Signum vel ſignaculum crucis Chriſti*, ut ajunt Ritualia recentiora; itaque *ſignare*, *conſignare* ſumitur pro unctione Chriſmatis facienda, ſeu pro confirmando; hinc dicitur *Signo te ſigno crucis*; Tertullianus dixerat *Caro ungitur . . . Caro ſignatur*; Innocentius I. *ad Decent. Oleo ſignare*: Prudentius, *Poſt inſcripta oleo fronti ſignacula, per quæ unguentum regale datum eſt, & Chriſma perenne.* Primævo crucis ſigno adjuncta eſt Chriſmatis unctio.

Manuum impoſitio per ſignum crucis fiebat; S. Auguſtinus *Serm. 19 de Sanctis*, & 118. *de Temp.* ait, quod gratia datur novis Baptizatis, quando per manuum impoſitionem ſigno crucis ſignantur. Tertullianus diſtinguit chriſmationem, ſignum crucis, & manuum impoſitionem: Ungitur caro, caro ſignatur, caro cooperitur per manuum impoſitionem.

Patrini & Matrinæ in Confirmatione locum habent, quia dabatur poſt Baptiſmum; erant autem eædem perſonæ, quæ novos Baptizatos e Fonte ſuſceperant, offerebantque Epiſcopo, ut Spiritum S. reciperent per manuum impoſitionem.

Confirmatio a Baptiſmo in Eccleſia Latina ſeparata eſt, quia Confirmatio reſervata eſt Epiſcopo, unde juxta S. Hieronymum mos erat Epiſcopo in vicos ſe conferre, ut manus illis imponeret, qui a Presbyteris vel Diaconis Baptiſmum accepiſſent. S. Gregorius *lib. 13. Ep. 18.* commendat Epiſcopis, ne Parochis nimio ſint oneri, cum data opera per Parochias proficiſcuntur ad conferendam Confirmationem.

Ex hac Confirmationis dilatione invectus eſt uſus non confirmandi niſi ſeptimum vel octavum agentes annum, quę dilatio etiam Scripturarum auctoritate firmata eſt, ubi dicitur, Samaritanos Spiritum S. non recepiſſe niſi poſtquam ad eos miſſi ſunt ab Apoſtolis S. Petrus & S. Joannes.

Sup-

Digitized by Google

Supprimi deberent Catechiſmi & Ritualia quædam, in quibus Epiſcopus dat alapam in confirmatione, & alapa iſta ſignificat, Confirmatum debere eſſe promptum ad omnia toleranda pro Chriſto. Scimus enim hoc nihil aliud eſſe quam pacis oſculum, quod dabatur in cujuſque Sacramenti adminiſtratione, dicendo, *Pax vobis*, & oſculo oris oſculum manus ſubſtitutum eſſe modeſtiæ cauſſa in Sacramento, quod tam maſculis quam feminis confertur, in quo Epiſcopus manum porrigit oſculandam, ut in aliis cæremoniis; nempe in Communione porrigit anulum; verum quia manus percuſſio ſuper genas, quamvis leviſſima, alapæ ictus videtur, idcirco appellata eſt *Alapa*: in antiquo Pontificali cenomanenſi legitur, quod Epiſcopus Pœnitentium genas plerumque oſcularetur dicens cuique, *Pax tecum*; ſed cum feminæ aderant, illis manum ſolummodo vel anulum oſculandum porrigebat, dicens ſimiliter *Pax tecum*.

Poſt Confirmationem Sacerdotes Epiſcoporum præcipiunt confirmatis, ut *Pater* dicant, & *Credo*, ſed vetus Rubrica præſcribebat, Patrinos & Matrinas admonere, ut ipſi Confirmatos preces iſtas docerent: *Doceant eos Credo in Deum & Pater noſter, quoniam ad hoc ſunt obligati*.

De impositione manuum; mos erat Judæis impoſitione vel extenſione manuum ſuper aliquem precari. Magnus Sacerdos Onias manus ſuas extulit ſuper congregationem filiorum Iſrael ad benedicendum, *Ecclеſ. v. 50. Manus ſuas extulit in omnem congregationem filiorum Iſrael dare gloriam Deo*. Qui filios offerebant Chriſto, ut eos Deo commendaret, precabantur ut eos tangeret per manuum impoſitionem, *Matth. 9. v. 13.* itaque Chriſtus ritum ſervans & uſum, ſuper eos quos benedicebat, & pro quibus precabatur, imponebat manus; quod fecit etiam in cœlum aſcendens; quapropter recto tramite impoſitio manuum a Judæis tranſiit in Eccleſiam; quam ſervavere Apoſtoli in Diaconorum, & S. Pauli & S. Barnabæ ordinatione. S. Petrus & S. Joannes per impoſitionem manuum, & precationem ſuper Samaritanos Spiritum S. attraxerunt. Tertullianus lib. de Bapt. c. 7. ait, impoſitionem manuum, quæ Baptiſmum ſubſequitur, benedictioni, & S. Spiritus invocationi junctam, a Veteri Teſtamento originem ducere: *Sed & eſt hoc quoque de veteri Sacramento quo nepotes ſuos ex Joſeph, Ephraim & Manaſſe, Iacob capitibus impoſitis & intermutatis manibus benedixerit*.

De Chrismate. Auctor ſeptimi Libri, qui ſexto S. Optati additus eſt, inquit, *Oleum confectum quod Chriſma vocatur*; erat oleum ſuffitum, & multiplici aromatum odore perfuſum, hodie vero balſamo tantum perfunditur; quod cum maxime oleat, omni aromatum generi anteponitur; verum Paulus Papa III. & Pius IV. Miſſionariis earum regionum, in quibus balſamum non habetur, ſine ullo diſcrimine permiſere, ut alio aromatis genere uterentur. Balſamum præter odorem, reddit etiam minus liquidum oleum, nec veſtes inficit. Græci quibuſdam etiam liquoribus eorum chriſma permiſcent.

Commixtio iſta plurium aromatum cum oleo ſimplici a Judæis proficiſcitur, qui ut ſolidum magis liquorem facerent, puriorem exprimebant ſuccum, ut liquet ex thymiamate ſacræ Sacerdotum unctioni deſtinato, quod ex myrrha, cinnamomo, aliiſque aromaticis plantis conficiebatur, *Exod. 30.*

CAPUT LXXI.

De Miſſa & Veſperis Sabbati Sancti.

Miſſa, quæ dicebatur poſt Baptiſmum, non cenſebatur ad Officium Sabbati pertinere; erat enim Sacrificium pro Neophytis, quod adventante magno Paſchatis Feſto circa quartam noctis vigiliam peragebatur. Miſſa autem perquam ſolemnis erat præ ornamentis, præ cantu lætitiæ, decorationibus, illuminationibus, thurificationibus, campanarum ſonitu, aliiſque

Fe-

Digitized by Google

Feſtivitatis & exultationis publicæ ſignis ; cantabatur *Alleluja* ; Evangelium de Reſurrectione ſecundum Matthæum, qui primus Evangeliſtarum eſt; die Paſchatis legitur S. Marcus, qui eſt ſecundus ; die ſequenti S. Lucas, qui tertius eſt.

Ex eo, quod omitti videtur in hac Miſſa, conſpicitur id, quod ei reliquum fuit, poſtquam noctis Officium ad Sabbatum anticipatum fuit. In Miſſa iſta omittitur Introitus (qui ſemper omittebatur, quando Miſſa immediate ſubſequebatur Officium) quoniam cœtus omnis in reditu a fontibus jam congregatus erat. Introitus autem in id ſolum inſtitutus erat, ut populos occuparet, dum Celebrans veniebat ad Altare ; & quia de fontibus ad Altare tranſibat, dum canerentur Litaniæ vel *Kyrie*, ideo intonatur ſtatim *Gloria in excelſis* ; non dicitur *Flectamus genua* ad Collectam, quemadmodum dicitur in Orationibus, quæ Prophetias ſubſequuntur, quia lectiones iſtæ ad Quadrageſimam ſpectare cenſebantur, & Miſſa ad Feſtum Paſchatis pertinebat ; ac propterea omiſſis violaceis alba ſumuntur ornamenta. *Alleluja* eſt ante Tractum *Confitemini*, qui Pſalmus inter eos habetur, qui ſemper ab *Alleluja* præcedebantur. Ex eo quod dicitur *Alleluja*, & illico Tractus, Petrus Damianus eorum opinionem refutat, qui ſolvere ſe poſſe jejunium credebant, poſtquam dictum erat *Alleluja*, affirmans l. 6. ep. 35. per ſubſequentem Tractum Miſſam pœnitentiæ deſignari : *Miſſa ſimul Quadrageſimalis eſſe videtur, atque Paſchalis, dum poſtquam Alleluja canitur, mox Tractus, qui Quadrageſimæ proprius eſt, adhibetur* ; verum obſervatio iſta non habet locum, niſi poſtquam hora & ordo hujus Miſſæ inverſus eſt. Non deferuntur luminaria ad Evangelium, quia Eccleſia toto Noctis Officio illuſtrata erat : non dicitur *Credo* ; & Romæ nonniſi ſero admodum cantari cœptum eſt ; Berno Augienſis a Benedicto VIII. præſcriptum ait anno 1014. ſuadente Henrico Imperatore. Non dicitur Offertorium, quia pluribus in locis, & Romæ præſertim ad Oblationem veniebant ſecreto ; in Africa cantabatur Pſalmus ; nunc autem, ut interea Populus occupetur, pulſantur Organa, vel Pſalmus canitur ; non datur illico oſculum pacis ; Romæ reſervabatur ad principium Matutini Paſchatis, ubi tum Populi conveniebant ad Eccleſiam, & antequam inchoaretur Officium, ſe ſe invicem amplexantes dicebant, *Surrexit Dominus : In ipſa nocte, Matutina luce rumpentes tenebras, ſurgentes in Eccleſiam venient, & mutua charitate ſe invicem oſculantes, dicant, Surrexit Dominus*. Non dicitur *Agnus Dei*, quę nova eſt adjectio ; non dicitur Communio, quia antehac ſecreto communicabant, vel potius Communionis Pſalmus ſuppreſſus eſt, ut in ejus locum ſufficerentur Veſperæ, quæ quidem gratiarum Actio potius dicendæ ſunt, quam Officium Veſperarum ; potuiſſet adjungi *Magnificat* ad Miſſam, ut Gratiarum Actio continuaretur.

Ad hanc Miſſam novi Baptizati communicabant poſt Sacerdotem, & Clerum, & deinceps totus populus, hoc tamen diſcrimine, quod Romæ in calicem Sanguinis J. Chriſti, quem bibituri erant, infundebatur lac & mel, quod ſimul cum vino in Sacrificium offerebatur, dabaturque Neophytis, ut eos tamquam infantes deſignarent lacte & melle nutriendos : *Quaſi modo geniti infantes, ſine dolo lac concupiſcite*, ait S. Petrus ; quod tamen cum ſanguine Chriſti miſcere indecorum viſum eſt, & a nono uſque ſæculo ſuppreſſum. In Africa Concilium III. Carthaginenſe can. 24. permittens lac & mel Baptizatis porrigendum offerri ſuper Altare, ſejunctim benedici juſſit, & a corpore & ſanguine J. Chriſti diſtingui.

Quoad infantes ſugentes ubera, non dabatur illis Chriſti corpus, ſed ſanguis tantum, qui cum cochleari ſumtus e calice in eorum os infundebatur, deinde porrigebatur illis lac & mel ordinarium. Lac iſtud & mel benedicebantur Romæ in fine Canonis ; quæ benedictio exſtat in Ordine Romano, & in Miſſa Ratoldi : *Benedic Domine hanc creaturam lactis & mellis . . . Per quem hæc omnia creas . . .* In Præfatione Miſ-

Digitized by Google

ſæ ſignatur, quod Miſſa erat Reſurrectionis, *Hac potiſſimum nocte*; *in Communicantes*, *Hanc Sacratiſſimam noctem*; nam antiquus retentus eſt uſus non celebrandi in Paraſceve, neque Sabbato Sancto, ad exprimendam Eccleſiæ triſtitiam in morte, & ſepultura Chriſti Domini: *Hoc biduo Sacramenta non celebrantur*, inquit Innocentius I. in Ep. ad Decent.

Uſus cantandi Romæ ſolemniter *Alleluja* habetur ex Sozomeno l. 8. c. 15. affirmante, quotannis die Paſchatis cum melodia cantari conſuevisse *Alleluja*; forſitan Romæ die tantum Paſchatis, vel Paſchali tempore cantabatur; crediturque S. Gregorius cantari juſſiſſe in Dominicis per annum, ut ipſe ait l. 6. ep. 64. atque, ut innuit Amalarius l. 4. c. 33. In antiquis Ordinibus Romanis Pontifex intonabat *Alleluja*. In Ordine Amelii poſt Epiſtolam Subdiaconus profunde ſe inclinat ante Papam dicens, *Annuntio vobis gaudium magnum, videlicet Alleluja*, quod a Papa ter intonatur.

Omnes hujus diei cæremoniæ, quales a nobis ſervantur, referuntur ab Amalario l. 1. c. 18. quod cereus repræſentet J. Chriſtum, quem figurabat columna ignis ante Iſraelitas incedens, quemadmodum cereus præcedit Catechumenos, cum baptizandi perducuntur ad Fontes; quod Diaconus benedicat cereum, quod ea die ſingulare eſt, quia juxta Ordinem Romanum ad Archidiaconum ſpectat *Agnos Dei*, & cerei ceram benedicere: *Quod a Diacono benedicitur, morem ſequitur Romanorum, in quo Archidiaconus conficit Agnos*; quod Lectiones Baptiſmum præcedentes erant Inſtructiones ad præparandos Catechumenos, exemplo S. Petri, qui inſtruebat antequam baptizaret; refert etiam duodecim Lectiones, Tractus, Orationes, quales nos dicimus, & *Sicut cervus* procedendo ad Fontes; itemque animadvertit, has duodecim Lectiones carere titulo, nec exprimi unde deſumtæ ſint, quod quidem myſticis de cauſſis factitatum deſignat. Cuilibet Neophyto e Fontibus exeunti datur cereus.

Hodiernæ Veſperæ perperam appellantur hoc nomine, quomodo enim recte appellari potuiſſent Veſperæ poſt mediam noctem, & quando nimis etiam tarda erat hora pro recitandis primis duobus Nocturnis Matutini? Erat igitur gratiarum Actio pro novis Baptizatis, ut colligitur ex Pſalmo *Laudate Dominum omnes gentes*, & *Magnificat*. Conſtitutiones Apoſtolicæ l. 7. c. 45. ſtatuunt, ut poſt Baptiſmum dicatur Pſalmus *Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in ſæculum miſericordia ejus*. Concilium II. Aquiſgranenſe anno 838. de his Veſperis can. 7. loquitur, tamquam de gratiarum Actione, quas Eccleſia Deo referebat pro filiis ſuis ad Feſtum Paſchatis perductis, atque etiam pro Neophytis; quas quidem preces Veſperarum loco habendas docet, eaſque ſolemniter jubet celebrari: *Veſpertinales quoque preces in pervigilia Paſchæ melius celebrandæ ſunt propter lætitiam Reſurrectionis Domini, quam dimittendæ*... Cernimus etiam, quod in pleriſque Ordinariis Monaſticis, ubi Officium brevius erat quam in Cathedralibus & in Parochiis, dici jubebantur cum Antiphonis, Pſalmis, Hymno, & aliis precibus, quæ Feſtorum ſolemnitati ſunt annexæ; & Udalricus ait, quod in Eccleſia Cluniacenſi Feſtum Paſchatis primas habebat Veſperas, & Matutinum cum tribus Nocturnis, quod etiamnum obſervatur in novo Breviario ejuſdem Ordinis. In Statutis Lanfranchi Capitulum eſt *Cum ſurrexiſti*, Hymnus *Ad cœnam agni*, collecta *Deus qui hanc Sacratiſſimam noctem*. Apud Joannem Abrincenſem tres tantum Pſalmi dicebantur ad Completorium: Udalricus in Cluniacenſium conſuetudinibus ait, quod hodierna die Miſſæ privatæ celebrari quidem poterant poſt Evangelium Miſſæ ſolemnis, ſed cerei non accendebantur, ſi celebrarentur antequam novi ignis Benedictio fieret. In Uſibus Ciſtercienſium celebrari prohibentur privatæ Miſſæ, & ſolummodo communicari permittitur. Inquit Micrologus c. 53. ætate ſua celebrari permiſſum eſſe poſt Fontium Benedictionem: *Poſt Baptiſmum poſſunt Presbyteri Miſſam, ſi neceſſe fuerit, privatim celebrare*,

brare,

Digitized by Google

ſtare, & incipere a Litaniis, hoc eſt a *Kyrie*.

Hinc colligitur, quod anticipatio prandii in diebus jejunii paulatim invexit anticipationem Officii publici non tam in Sabbato Sancto, quam in reliquis Quadrageſimæ diebus; verum Eccleſia nihil de veteris Officii ritu immutavit, eaſdemque ſervavit preces, quaſi Officium etiam hodie veſpertina hora recitaretur. In pleriſque Monaſteriis & Eccleſiis non inchoabatur niſi poſt horam ſextam veſpertinam, tempore Pii V. qui hunc uſum abolevit.

CAPUT LXXII.

Officium S. diei Paſchatis.

SAnctus dies Paſchatis apud Chriſtianos eſt Feſtum Feſtorum maximum; appellaturque magnus dies, *Megali imera*, ut ait S. Jo. 19. 31. *Magnus dies ille Sabbati*; & Tertullianus *l. 5. contra Marcian. Dies obſervatis, & tempora, & dies magnos*. Capitularia quoque l. 5. c. 71. præcipiunt, pœnitentes geſtare cilicium *Uſque ad magnum diem*, nempe Paſchatis. In Sacramentario S. Gregorii appellatur *Dominica Sancta*.

S. Ambroſius epiſt. 23. & Scripturis, & Traditione admoneri nos perhibet, ut accurate dies Feſtus Paſchatis deſignetur; idque tam neceſſarium judicatum fuiſſe a Concilio Nicæno, ut novemdecim annorum Cyclum fieri juſſerit eo conſilio, ut hac ratione omnibus in locis eadem nocte Sacrificium offerretur in honorem Reſurrectionis Jeſu Chriſti; ſuper hoc Epiſcopos Alexandrinos, & Romanos quaſdam Regulas conſtituiſſe; duo circa Paſchatis celebrationem obſervanda eſſe, quartamdecimam diem Lunæ, & menſem primum; hæc tempora ſignata fuiſſe in Veteri Teſtamento, & veterem Legem Chriſtum adimpleviſſe, cum celebraſſet Paſcha Feria quinta, quartadecima die Lunæ menſis Martii, cruci affixus fuiſſet quintadecima die, & reſurrexiſſet die Dominica ſubſequenti; itaque a Chriſtianis celebrandum eſſe Rurrectionis Feſtum Dominica poſt quartamdecimam Lunæ menſis Martii, qua jejunare amplius non permittitur; quando autem quartadecima Lunæ incidit in Dominicam, Paſchatis ſolemnitatem in Dominicam ſequentem transferendam eſſe, propterea quod nec jejunandum ſit in Dominica, nec jejunium ſolvendum quartadecima Lunæ, qua die J. Chriſtus captus eſt, ut crucifigeretur. Oſtendit S. Ambroſius, non neceſſe eſſe in menſe primo Reſurrectionis diem celebrari, dummodo in menſem primum incidat dies Paſſionis.

Hodiernus dies, inter reliquos excellentiſſimus, appellatur *Dies Domini*, vel *Dies Dominicus*. Huic omnes honores delati ſunt, qui Sabbato in Lege veteri deferebantur, conſecratuſque eſt ad celebrandum Reſurrectionis Chriſti Myſterium; eique datum eſt proprium tempus ac peculiare quinquaginta dierum, quod Paſchale vocatur. A S. Gregorio Nazianzeno Orat. de Paſch. appellatur *Feſtivitas Feſtivitatum*, & *Solemnitas Solemnitatum*; S. Baſilius, & S. Leo ſerm. 4. œconomicam divini cultus, & Sacramentorum Eccleſiæ diſpoſitionem ab hoc feſto pendere ajunt, quia J. Chriſti Reſurrectio noſtræ Religionis eſt fundamentum: quare Romæ *Dominica Reſurrectionis* nuncupatur, hoc eſt dies quo Domini Reſurrectio celebratur, quæ quidem denominatio multo præſtantior eſt, quam ſi vocetur dies Paſchatis; ſiquidem Paſcha per ſe nonniſi tranſitum ſignificat: *Paſcha ideſt tranſitus* Exod. 12. Paſcha eſt tranſitus Domini.

Cum autem ex Actibus c. 20. v. 7. & ex Apocalypſi c. 1. v. 10. videantur Apoſtoli diem Dominicum inſtituiſſe, ipſi quoque Paſchatis, ſeu Reſurrectionis Feſtum inſtituiſſe dicendi ſunt, in cujus Myſterii honorem dies Dominicus celebratur.

Quoad diem ſtatutam Feſti Paſchatis, ex diſputationibus habitis tempore Aniceti, & Victoris Pontificum liquet, Romæ fuiſſe traditionem a SS. Petro, & Paulo profectam, quod ibi ſemper

Digitized by Google

in Dominica Paſcha celebratum fuerit : Harum diſputationum Hiſtoria pariter docemur, in Aſia traditionem fuiſſe, quæ a S. Jo: Evangeliſta, & a S. Philippo fluxiſſe credebatur, ut ſcilicet Paſcha celebraretur quartadecima Lunę primi menſis,quacumque occurreret die, & celebraretur cum Judæis, & qua die Chriſtus mortuus eſt;verum poſt diuturnas diſputationes primis ſæculis habitas de die, qua Paſcha celebrandum foret, tandem communi conſenſu ſtatutum eſt, ut Romanus uſus ubique ſervaretur. Concilium I. Arelatenſe an. 314. *can.* 1. univerſis Chriſti fidelibus præſcripſit, ut Feſtum Paſchatis eadem die ubique terrarum celebrarent; ſtatuitque, ut Romanus Epiſcopus cunctis Eccleſiis quotannis ſcribens diem deſignaret; quod etiam in Concilio Nicæno an. 325 fieri conſueviſſe tradit. Orientales ſpoponderunt, ſe Romanum Ritum, & totius Occidentis ſervaturos; ne autem bis in anno, ut aliquando contingebat, Paſcha fieret, Paſchatis dies addicta eſt Dominicæ poſt quartamdecimam diem Lunæ primi menſis, quæ vernum Æquinoctium ſubſequebatur, propterea quod Jeſus Chriſtus reſurrexerat ea Dominica, quæ magis Judæorum Paſchati proxima eſt. Alexandrinis Epiſcopis præcepit Concilium, ut quotannis litteras huc illuc mitterent, quibus dies Paſchatis deſignaretur; quod quidem Feſtum die Epiphaniæ annuntiabatur,ut hodie etiam Pariſiis fieri ſolet.

Hodiernum Officium totum eſt de Reſurrectione; nihil dicitur de Baptizatis niſi in Canone Miſſæ, & poſt Veſperas in Proceſſione, quæ pro illis fit ad Fontes per totam hebdomadam. Quoniam in nocte Sabbati tarde admodum ab Eccleſia egrediebantur, redibant ad Eccleſiam ſub lucis ortum: *Eadem nocte ſancta ad vigiliam poſt gallorum cantum, matutina luce rumpente tenebras*, ait Ordo Romanus apud Thomas. p. 30 nimis tarda erat hora pro longo Officio, & quia nox jam tranſierat, Nocturnis amplius non erat locus; quare unus tantum dicebatur Nocturnus, ſicut hodie dicitur per totam hebdomadam. Ceſſat ritus lugubris, quo præcedenti triduo dictum eſt Officium, ſed nonnihil tamen veteris ſimplicitatis retinetur; Hymni enim, & Capitula non dicuntur, neque Antiphonæ per Horas, ſed tantum *Alleluja*. Introeuntes in Eccleſiam ſeſe invicem oſculabantur dicentes, *Surrexit Dominus*. Officium inchoabant per *Domine labia*, Pſalmum *Venite*, tres Pſalmos, & tres Lectiones. Gregorius VII. in Decreto perGratianum de Conſecr. d. 5 c. 15. relato confirmat hunc ritum, quem ait antiquum eſſe: *In die Reſurrectionis uſque in Sabbatum in albis, & in die Pentecoſtes uſque in Sabbatum ejuſdem tres Pſalmos tantum nocturnos, treſque Lectiones antiquo more cantamus, & legimus*. Unus tantum Nocturnus dicitur, quia ferme dies erat quando incipiebatur Officium noctis, eratque hora Laudum; nam, referente Amalario, moris erat Romæ, quando aderat Aurora, Lectiones, ſeu Officium abbreviare, vel eas omittere, & Laudes ſub lucis ortum inchoare: *Romana Eccleſia quantocumque ordine, vel numero Lectionum videris matutinum procedere, ut audivi, dimittis nocturnale Officium, & incipis matutinale*.

In Ordine Romano Canonici Benedicti Invitatorium hodiernum erat tantum *Alleluia*; ad omnes Horas dicebatur *Hæc dies*; tres tantum Pſalmi,etiam ad Primam, & Oratio de Feſto, *Oratio diei*. Apud Thomaſium p. 116. Invitatorium, & etiam Reſponſoria, a quatuor in choro cantantur cappa indutis; Lectiones quoque a cappa indutis dicuntur. Invitatorium eſt *Surrexit Dominus vere* .... Antiphonæ Matutini ſunt tria *Alleluia* ad primum Pſalmum, duo ad ſecundum, & tertium; poſtea *Hæc dies*; Presbyter cappa indutus incenſat Altare; ad Primam ſe invicem amplexantur dicendo, *Surrexit Dominus*, & reſpondetur *Et apparuit Simoni*. In alio Ordine reperiuntur Antiphonæ *Ego ſum qui ſum*, *Poſtulavi*, *Ego dormivi*, juxta veterem morem a Pſalmis deſumtæ; tria Reſponſoria ſunt *Angelus .... deſcendit*, *Angelus locutus eſt mulieribus .... Dum tranſiiſſet Sabbatum*. *Te Deum*. Ab Amalario l. 4. c. 23.

Digitized by Google

4. c. 23. refertur Officium, quale nos dicimus; tres Pſalmi ad Matutinum cum tribus Antiphonis, *Hæc dies* per omnes Horas diurnas; Pſalmus *Confitemini* pro Graduali ad Miſſam, & ad Veſperas per hebdomadam; poſt *Hæc dies* Oratio per Horas ſine Capitulo, & Reſponſorio brevi.

In pleriſque Eccleſiis poſt Matutinum fiebat Officium de Sepulchro, eratque popularis repræſentatio eorum, quæ mulieres egerant ad Sepulchrum, & colloquii cum Angelis. Cum proceſſione ibatur ad locum, qui dicebatur Sepulchrum, ubi repræſentabantur mulieres ad Chriſti Sepulchrum præcedentes; tres ſeniores Clerici retro Altare Mariarum formam induebant, candido velo ſuper albam impoſito, & dum Chorus canebat *Victimæ Paſchali*, alter Chorus veniebat ad Altare, ubi erant Mariæ, & dicebat, *Dic nobis Maria*, & ipſæ reſpondebant *Sepulchrum Chriſti viventis*; poſtea ſubdit Chorus *Scimus Chriſtum*. Hoc autem videre eſt apud Joannem Abrincenſem, & in Ordinariis Rotomagenſi, Narbonenſi, Laudunenſi, Sueſſionenſi, atque etiam Pariſienſi, Bellovacenſi, & Cabilonenſi. Verum curioſitate, & riſu Populi factum eſt, ut hujuſmodi ſpectaculum ac cæremonia ſupprimeretur.

Ad Monachos quod attinet, ita apud eos diſponebatur Officium. Hildemarus in Regulam S. Benedicti ait, quod in Concilio Aquiſgranenſi voluere Epiſcopi Monachos obligare, ut per hebdomadam Paſchatis Officium S. Benedicti prætermittentes, Romanum Officium recitarent; verum Abbatibus acriter reſiſtentibus, Monachorum uſus non eſt immutatus; cernimus interea, S. Dunſtanum in Concordia præcepiſſe, ut per hos dies Romanus Ritus ſervaretur: *In hac die S. Paſchæ ſeptem Canonicæ Horæ a Monachis in Eccleſia Dei more Canonicorum propter auctoritatem S. Gregorii Papæ, qui ita ordinavit in Antiphonario, celebrandæ ſunt*. In vita S. Roberti, Caſæ Dei Abbatis, legimus, quod ipſe inſtituerit uſum dicendi in Paſchate, & Pentecoſte idem Officium, quod dicebat dum eſſet Canonicus, & quod antea diceretur noctu duodecim Lectiones. Apud Lanfranchum, Udalricum, & alios, dicuntur Pſalmi de Dominica conſueti. Scripſit Rupertus l. 4. de Officiis adverſus Monachos, qui Proceſſiones in ſuis Eccleſiis faciunt, ut fiunt in Parochiis ad Fontes Baptiſmales, quique Officii ſui ordinem invertunt; novem ſeu duodecim de more Lectiones recitandas illis eſſe demonſtrat, & eſſe contra ordinem Eccleſiarum, velle in locis, ubi fontes non exiſtunt, id peragere, quod ad Baptiſmum tantum eorum, qui ad Fontes baptizabantur, inſtitutum eſſet.

Ab Amalario tamen docemur, ævo ſuo tres tantum Pſalmos, & tres Lectiones per hebdomadam Paſchatis a Monachis dici conſueviſſe, ut Romæ dicebantur: *Nobiſcum in omnibus totam Paſchæ hebdomadam per tres Lectiones, & tria Reſponſoria*; addit revera, quibuſdam in Eccleſiis dictos fuiſſe duodecim Pſalmos, & duodecim Lectiones tribus poſt Paſcha diebus, *In triduo*, atque, ut videtur, etiam die Paſchatis.

Hodie, & tota Paſchatis hebdomada vetus canendi ſimplicitas in Pſalmis, Horarum præſertim, retenta eſt; & totum antehac Officium eodem modo canebatur, ut liquet ex Udalrico in Conſuetudinibus Cluniacenſium l. 2. c. 25. qui de hoc conqueritur, & hujuſmodi cantum Feriis magis convenire affirmans, quam Paſchatis ſolemnitati, emendari ritum deſiderabat: *Hymnorum melodia qui cantantur in Paſchate, ita fit plana, & in directum, quam ſi ad privatum diem pertinerent, & hoc emendari poſſet*.

Fit etiam in pluribus Eccleſiis, veluti Laudunenſi, Remenſi, Sueſſionenſi, Aurelianenſi, & aliis, Proceſſio SS. Sacramenti ante Matutinum; quod in uſu eſt etiam Pariſiis, in Sancto nempe Palatii Sacello, & in Parochia S. Rochi. Cernitur hæc Proceſſio in vita S. Udalrici Epiſcopi Auguſtani ad decimum ſæculum; die enim Paſchatis poſt Primam ibatur in Eccleſiam S. Ambroſii, ibique celebrabatur Miſſa de Trinitate, & inde redibat Proceſſio, corpuſq; D.N. cum Evangelio, cereis accen-

accenſis,& incenſo deferebatur in Eccleſiam S. Jo: Baptiſtæ, ubi dicebatur Tertia, & inde ad Eccleſiam Cathedralem, ubi cantabatur Miſſa, & dabatur Communio cunctis adſtantibus, qua peracta dabatur prandium Canonicis Cathedralis Eccleſiæ, iiſque diſtribuebatur agni caro, & lardi fruſta, quæ in Miſſa benedicta fuerant. Lauduni Sabbato Sancto duæ Hoſtiæ conſecrantur, quarum altera in calicem immiſſa ponitur in loco, ubi eſt Sepulchrum cum multis luminibus præparatum. Die Paſchatis ante Matutinum fit Proceſſio ad hoc Sepulchrum, ubi Clerici abſconditi dicunt *Quem quæritis* . . . . & alter clericus ait, *Non eſt hic*, ſtatimque cantatur *Surrexit*, & Proſa *Victimæ*; adoratur SS. Sacramentum, & iterum defertur ſubter umbellam, atque dum Matutinum dicitur, Decanus privatam celebrat Miſſam, ut Sanctam Hoſtiam abſumat.

Quoad Miſſam, nihil differt ab ea, quam dicimus, juxta Sacramentarium S. Gregorii, excepta Proſa *Victimæ*, quæ recentior eſt, nec de ea vetus Auctor quiſquam meminit. Meminit autem Durandus l. 6. c. 87. collecta eſt *Deus qui hodierna* . . . . Præfatio *Te quidem omni tempore, ſed in hoc potiſſimum die, Communicantes, Et diem Sacratiſſimum celebrantes*, deinde *Hanc igitur* . . . . *Sed & pro iis quos ex aqua, & Spiritu Sancto regenerare*. In Miſſali Mozarabico prima Epiſtola eſt Apocalypſis, ſecunda Apoſtolorum, quod placet Concilio IV. Toletano can. 16. *Ut Apocalypſis liber a Paſcha ad Pentecoſtem Miſſarum tempore prædicitur*. In Miſſali Gothico Epiſtola eſt 1 ad Corinthios c. 15. *Notum facio vobis Evangelium, quod prædicavi*, Evangelium eſt S. Lucæ 24. *Una Sabbati valde diluculo*. Duę in eo habentur Miſſæ, prima de Feſto, *Miſſa prima in Feſto ſancto Paſchæ*, & ſecunda pro novis Baptizatis, quæ dicebatur quotidie per hebdomadam, *Miſſa matutinalis per totum Paſcha pro parvulis qui renati ſunt*. In Africa pro Epiſtola legebantur Actus Apoſtolorum, *Hodie incipit liber Actuum Apoſtolorum*, ait S. Auguſtinus Serm. 247. & pro Evangelio Hiſtoria Reſurrectionis ſecundum Matthæum, treſque reliqui Evangeliſtæ diebus ſequentibus legebantur: *Reſurrectio D. N. J. C. hodie recitata eſt, ſed de Libro Evangelii ſecundum Lucam, primo enim lecta eſt ſecundum Matthæum, heſterna die ſecundum Marcum, hodie ſecundum Lucam*: ex quo colligitur, duos poſt Paſcha dies fuiſſe Feſtos, incenſari ad quamlibet Lectionem conſueviſſe, Lectiones ſicut Miſſam dici cum incenſo, cantari primum Reſponſorium a quatuor cappa indutis, ſecundum a ſex, tertium ab octo.

In Miſſa Ratholdi Introitus eſt *Reſurrexi*, & reliqua ſicut apud nos; verum in fine Canonis benedicitur agnus, *Benedictio carnis* . . . . *Deus univerſæ carnis qui Noe, & filiis ejus* . . . deinde *Per quem hæc omnia bona creas* . . . In Ordine Romano extat hæc Benedictio carnis, & ceræ ad conficiendos *Agnos*. Græci quoque benedicunt hodie carnem, caſeum, & ova, quia de iis comedere incipiunt.

Mediolani dicuntur duæ Miſſæ, prima *pro Baptizatis*, ſecunda de Reſurrectione, & ſic per totam Octavam.

Monachi omnes communicabant ad Miſſam in Monaſteriis, etiam Sacerdotes, atque una tantum hodie dicebatur Miſſa; quod ſervatur adhuc apud Carthuſianos in tribus ſolemnioribus Feſtis per annum. S. Hieronymus in Præfatione ad Regulam S. Pacomii ait, Monachos omnes diverſorum Monaſteriorum ad principale Cœnobium convenire ſolitos, ut Paſchatis Feſtum in commune celebrarent; qua de re extat Epiſtola S. Pacomii in cod. Regul. Hoc idem fiebat ab Epiſcopis in ſuis Diœceſibus, nam principes, & nobiliores Civitatis in ſolemnioribus Feſtis ad Eccleſiam Cathedralem confluebant, ibique communicabant.

Concilium Lambetanum an. 1206. celebrari præcepit plures Miſſas in Paſchate, ſicut in die Natalis.

Introitus *Reſurrexi* Reſurrectionis Myſterio applicari nequit, niſi per quamdam allegoriam; ſed non raro ſatis eſſe creditur in pſalmo aliquo quidquam depre-

deprehendere, quod ad Peſtum applicari quoquo modo poſſit.

Quoad Veſperas, juxta Ordinem Romanum Thomaſii p. 17. univerſus Clerus cappa indutus, præeunte cruce, incenſo, & cereo Paſchali, qui *Facula Baptiſmi* appellatur, procedit ante Crucifixum, cantans novies *Kyrie eleyſon*, ut fit in Miſſa, deinde in chorum revertitur dicturus pſalmos; Antiphonæ loco quater repetitur *Alleluia*, poſtea *Magnificat*; deinde cum proceſſione itur ad Fontes S. Joannis Lateranenſis, cantando *Laudate pueri* .... cum una Antiphona, & Oratione; ad Fontes dicitur *Vidi aquam* .... Pſalmus *In exitu*, *Magnificat*, & Oratio. Redeundo cantatur Reſponſorium, Proſa *Magnificat*, cum una Antiphona, & Oratione Miſſæ. Proceſſio iſta fiebat pro novis Baptizatis, qui in triumphum ducebantur ad Fontes; exeundo e Fontibus dicebatur *In exitu Iſrael de Ægypto*, ut ſcilicet indicaretur, novos iſtos Iſraelitas a peccati ſervitute liberatos eſſe; præcedebantur autem a cereo accenſo, qui refertur ad columnam ignis, quæ præcedebat Iſraelitas, quando de Ægypto egreſſi ſunt, vel etiam, cum dicerentur Veſperæ ad occaſum ſolis, cerei Paſchalis lumen non minus neceſſarium erat quam Sabbato Sancto, quando iſte cereus illuſtrandæ inſerviebat nocti, ut Fontium Benedictio fieret.

In quibuſdam Eccleſiis veluti Pariſienſi, Rectores chori ſunt ſine cappis, alba tantum induti; quod vetus Cleri veſtimentum eſt: ex iſtis albis imminutis, facta ſunt ſuperpellicea, albæ vero nonniſi junioribus chori Clericis reliquæ fuere. Eas deferunt Cantores in Paſchate ad novorum Baptizatorum imitationem, qui veſtes albas per totam hebdomadam deferebant.

Apud Joannem Abrincenſem anno 1070. ibatur ad Veſperas cum Proceſſione ante Crucifixum cum cruce, cereis, Evangeliorum Libro, Diacono & Subdiacono indutis, & incenſo, quemadmodum itur ad inchoandam Miſſam; ibique incipiebantur Veſperæ per *Kyrie, & Chriſte eleiſon*, quod ante Pſalmos novies cantabatur, ſicut in Miſſa. Hoc modo Veſperas incipiunt etiamnum Carmelitę, & poſtea Pſalmos decantant ſine *Deus in adjutorium* Hoc etiam Romę fieri ſolere jam retuli, quod Rupertus ſuo quoque ęvo deſignat. Teſte Amalario l. 8 de divinis Officiis tres tantum Pſalmi Romæ dicebantur ad Veſperas, *Magnificat*, & duo alii Pſalmi per duas ſtationes ad Fontes & ad Crucifixum: *Notum eſt matrem noſtram Eccleſiam Romanam tres Pſalmos ante Hymnum Evangelicum, & poſt Hymnum duos per diverſa Altaria Pſalmos, ſæpiſſime tamen ad Fontem & ad Crucem*. E ſingulis Hebdomadæ ſanctæ & diei Paſchatis Officiis colligitur, Gallicanos ritus Roma derivari, eoſdemque ipſos ſervatos fuiſſe, dum immutati ſunt poſt ultimam Breviarii Romani correctionem. S. Dunſtanus ad Veſperas tres deſignat Pſalmos, *Dixit*, *Confitebor*, *Beatus*, *Hæc dies*, *Alleluja*, Proſam *Magnificat*, & ubi exſiſtunt Fontes, *Laudate*, & *In exitu*.

CAPUT LXXIII.

De Officio Hebdomadæ Paſchatis, & de Tempore Paſchali.

AD Lectiones Paſchalis temporis quod attinet, die Paſchatis legitur Evangelium, quo tres mulieres nominantur, quæ ad monumentum venere cum aromatibus, ut J. Chriſti corpus inungerent, videlicet Maria Magdalena, ex qua Chriſtus ejecerat ſeptem Dæmonia, Maria mater Jacobi Minoris, & Salome uxor Zebedæi, & mater S. Jacobi & S. Joannis. Homilia S. Gregorii eſt Evangelii moralis explicatio.

Feria ſecunda Evangelium eſt de apparitione J. Chriſti ad duos Diſcipulos euntes in Caſtellum nomine Emmaus; quod poſtea factum eſt Urbs nomine Nicopolis, teſte S. Hieronymo. Homilia S. Gregorii declarat effectum panis a Domino benedicti, unde Diſcipuli cognoverunt eum.

In Homilia Feriæ tertiæ nonnulla videntur deſiderari, quæ in nova Operum

S. Am-

Digitized by Google

S. Ambroſii editione ſuppleta ſunt. Pariſiis prætermiſſa eſt tertia Lectio, & ex duabus Breviarii Romani factæ ſunt tres; tertia autem hæc Lectio nullam ad Evangelium diei relationem habet.

In Homilia Feriæ quintæ S. Gregorius confundit Mariam Magdalenam cum muliere peccatrice. Hic textus Pariſiis prætermiſſus eſt, atque ejus loco continuatio legitur iſtius Homiliæ.

In prima Dominica legi incipiunt Actus Apoſtolorum. S. Auguſtinus uſum memorat legendi quotannis ſolemniter hunc Librum in Congregatione Fidelium, & lectionem inchoandi poſt Feſtum Paſchatis. Liber hic hiſtoriam continet Apoſtolorum ab Aſcenſione J. Chriſti uſque ad liberationem S. Pauli, quod eſt ſpatium triginta annorum. Creditur Theophilus, ad quem ſermo eſt, nomine appellativo, quo amicus Dei vel amans Deum ſignificatur, vocari potius, quam nomine proprio alicujus viri Antiocheni, qui per S. Paulum ad Chriſtum converſus fuerit, optaritque, a S. Luca narrari ſibi quæ ſciret de vita Chriſti, & Apoſtolorum. Liber iſte proprie eſt Evangelium J. Chriſti poſt reſurrectionem, Eccleſiam ſuam per Apoſtolos confirmantis. Dominica legitur ad primum Nocturnum S. Paulus de Reſurrectione loquens: ad ſecundum Nocturnum Sermo S. Auguſtini, qui hodiernæ feſtivitati, qua ſolemnitas Paſchalis concluditur, admodum convenit; loquitur ad novos Baptizatos: ad tertium Nocturnum S. Gregorius exponit, J. Chriſtum poſt reſurrectionem januas clauſas, tamquam corpus glorioſum, penetraſſe.

Dominica ſecunda Sermo S. Leonis de Reſurrectione Chriſti loquitur, & Homilia S. Gregorii de Chriſto bono Paſtore.

Dominica tertia incipit Liber Apocalypſis, qui multo ab hinc tempore poſt Paſcha legi ſolet; eſtque deſcriptio perſecutionum, quas paſſa eſt Eccleſia ſub Ethnicis Imperatoribus, & deinceps Eccleſiæ victricis & pacificę; Antiquus dierum eſt Deus Pater, Agnus eſt Filius, Terra eſt Imperium Romanum, Beſtia ſeptem habens cornua, & Draco ſunt Imperatores perſequentes Eccleſiam, magna Meretrix in proſtitutione ſua, Babylon, eſt Roma Gentilis, numerus dierum ſeu annorum deſignat tempus perſecutionis, Babylonis & magnæ Meretricis lapſus lapſum Perſecutorum & Romæ Idolis ſervientis ſignificat; flagella, quibus Deus terram afflixit, ſunt calamitates, quibus Romanum imperium afflictum fuit. Ad ſecundum Nocturnum Sermo S. Auguſtini de Chriſti reſurrectione agit; ad tertium Homilia ejuſdem S. Auguſtini hodiernum explicat Evangelium.

Dominica quarta legi incipiunt Epiſtolę Catholicæ; prima eſt S. Jacobi, & reliquæ ſubſequuntur uſque ad Pentecoſten. Lectiones ſecundi & tertii Nocturni ſunt de bono patientiæ in tribulationibus.

Dominica quinta Sermo S. Ambroſii de fide reſurrectionis, & Homilia de petitione in nomine Domini.

In Aſcenſione Domini, S. Leo in ſecundo Nocturno, & S. Gregorius in tertio Myſterium explicant, atque etiam Feria ſexta & Sabbato; & poſt Octavam Aſcenſionis Sabbato in Vigilia Pentecoſtes, ad ſecundum Nocturnum S. Auguſtinus cuncta commemorat opera, per quæ Catechumeni probarentur.

Animadverſione dignum eſt, quod ex Homiliis S. Gregorii in Evangelia Hebdomadæ Paſchatis liquet, Pontificem illum ſingulis illius hebdomadę diebus prædicare conſueviſſe; atque utinam in omnibus Eccleſiis per totam Paſchatis hebdomadam Officium ſolemne fieret, & concio haberetur, tum ut eorum, qui hac hebdomada ſuum Paſcha celebrant, pietati ſatisfieret, tum ut eorum, qui Paſcha ſuum celebrarunt, devotio confirmaretur. Qui prædicare ſatagunt in Quadrageſima, ut Fideles ad Paſcha præparent celebrandum, cur eos negligunt Dei verbo alere, qui Paſcha ſuum celebrarunt, propriis viribus poſt Communionem relinquentes eos, quorum fervorem deberent hebdomada iſta magis ac magis augere? imitanda eſſet Eccleſia, quæ toto hoc ſolemni tempore novos Baptizatos divinis Officiis & prædicatione exercebat,

ut in

Digitized by Google

ut in gratia Communionis Paſchalis poſt Baptiſmum factæ confirmarentur. Medicorum non eſt, convaleſcentium corporum curam deſerere, ſed integræ eorum valetudini deſervire.

Eccleſiæ fuit præcipuæ curæ Feſtum Paſchatis amplificare, tamquam omnium Feſtorum maximum, magiſque ſolemne; & quemadmodum Judæorum Paſcha per integram hebdomadam protrahebatur, ita Chriſtianorum Feſtis Paſchalibus integra hebdomada ſeu octava aſſignari cœpta eſt; quod fundamento nititur duarum ſolemnitatum, quas in Paſchate celebramus, nempe Myſterium Reſurrectionis Chriſti, & Neophytorum Baptiſmum; hebdomada hæc eſt continuatio duplicis iſtius ſolemnitatis; duæ Miſſæ antehac qualibet die dicebantur, qui ritus Mediolani ſervatus eſt, ubi prima Miſſa dicitur primo mane pro novis Baptizatis, ſecunda ad Tertiam, in honorem Dominicæ Reſurrectionis. Romę curatum eſt, ut duplex hujuſmodi ſcopus & in Officio & in Miſſa cujuſlibet diei immiſcerentur.

Hebdomada iſta appellatur ab Amalario hebdomada Paſchalis: in Sacramentario Gelaſiano dicitur hebdomada alba, ſeu Feriæ *In albis*, ſicut etiam in Sacramentario S. Gregorii, propterea quod Baptizati per octo dies, quibus eorum Baptiſmi Feſtivitas perdurabat, veſtem albam deferebant.

S. Auguſtinus ep. 55. nov. edit. de iſta hebdomada loquitur tamquam de inſtitutione non minus veteri, quam Quadrageſima: *Ut quadraginta dies obſerventur, Eccleſiæ conſuetudo roboravit; ſic etiam ut octo dies Neophytorum diſtinguantur a ceteris*. Vi igitur conſuetudinis, quæ quadraginta dierum ante Paſcha obſervationem inſtituit, potius quam vi legis effectum eſt, ut octo dies Neophytorum diſtinguerentur. Inquit etiam in Serm. Dom. in monte l. 1. quod in honorem regenerationis novi hominis Feriæ omnes iſtius Octavæ celebrabantur, hoc eſt tota hebdomada feſtiva erat: *Octavarum feriarum quas in regeneratione novi hominis celebramus*. S. Jo: Chryſoſtomus tom. 5. homil. de Reſurrect. ait, quod ſeptem hiſce diebus novi Baptizati convocabantur, & divinis inſtructionibus exercebantur, ut Baptiſmi gratia roborarentur: *Idcirco ſeptem dierum ſpatio collectam agimus, ac ſpiritalem menſam nobis apponimus, divinis eloquiis inſtruimus, & adverſus Diabolum armamus .... Idcirco ſeptem conſequentibus his diebus, concionum doctrinæ*: quapropter Evangelia etiam, & Miſſæ propriæ ſeptem dierum cuique aſſignatæ ſunt, ut ſingulis diebus concio haberi poſſit. Exſtat etiam Myſtagogicæ Catecheſes S. Cyrilli Jeroſolymitani, quibus per hebdomadam Paſchatis exercebat eos, quos per totam inſtruxerat Quadrageſimam, ut ad Baptiſmum præpararet. S. Jo: Chriſoſtomus ſeptem hoſce dies ait eſſe, veluti Nuptiarum celebritatem, cui hoc idem Myſterium ſeptem concedit dies: *In nuptiis ad ſeptem dies Thalamo proſtans*. In Officio lætabatur Eccleſia de eorum nova regeneratione; reſpiciebat eos, tamquam fluctibus diu multumque agitatos, feliciter portum tenere, & aquis Baptiſmi ablutos primum præſeferre candorem. Veſtibus albis per hoſces dies induebantur, cereos deferebant in manibus, pro iis fiebant proceſſiones Fontium, pro iis breviabatur Officium; ideoque tota hebdomada breve eſt, quia Officio Baptizati aderant: atque ut melius Feſtum Paſchatis, quod Baptizatorum Feſtum eſt, celebraretur, juſſa eſt tota hebdomada fieri feſtiva. Concilium II. Matiſconenſe anno 585. *Can. 2. Nullus his ſanctiſſimis ſex diebus ſervile opus audeat facere*; Moguntinum anno 813. *Simili modo totam illam hebdomadam obſervari decrevimus*; Meldenſe anno 845. *Can. 77.* anathematizat eos, qui octo dies Paſchatis non celebraverint: *Dies octo ſancti Paſchatis feriatos eſſe decernimus .... quod ſi quis violaverit, excommunicetur*: Concilium *In Trullo* in Oriente, *Can. 66.* idipſum præſcribit: *Tota ſeptimana in Eccleſiis vacare fideles jugiter oportet*. Theodulphus Aurelia-

nenſis in ſuis Capitularibus, *Can.* 41. *Ipſi dies Paſchalis hebdomadæ omnes æquali religione colendi ſunt*. Hujuſmodi dies tamquam continuatio Feſtorum Paſchatis habebantur. Herardus Archiepiſcopus Turonenſis in Paſchate & Pentecoſte Feſtorum Octavam permittit: *De octo diebus Paſchæ, qualiter feriari debeant, & de Pentecoſte*. Feſtivos etiam eſſe intelligimus in Capitularibus Caroli Magni, apud Amalarium, & Rabanum. Concilium Ingelheimenſe in Germania anno 949. Pentecoſtes quatuor tantum dies, Paſchatis vero hebdomadam totam præcipit celebrari: *Ut Paſchalis hebdomada feſtive tota celebretur, & in Pentecoſte ſecunda, tertia, & quarta feria*. Caput *Pronuntiandum* a Gratiano relatum diſt. 3. c. 1. de conſecr. octo dies decernit in ſolemnitate Paſchali: *Sanctum Paſcha cum tota hebdomada*. Ita etiam Gregorius IX. in Decretalibus. Undecimo ſæculo Feſta hæc ad tria redigi cœpta ſunt; decimo tertio ſæculo fere apud omnes invaluit uſus; denique ad ſecundam & tertiam Feriam ubique redacta ſunt. Concilium Conſtantienſe tria tantum Feſta deſignat; in Statutis Collemiri Rotomagenſis Archiepiſcopi anno 1245. duo tantum Feſta fiebant in Paſchate. Pariſiis Officium Feriæ quartæ ſignatur duplex tam in hebdomada Paſchatis, quam Pentecoſtes, ut eam diem feſtivam antehac fuiſſe demonſtretur. Carthuſiani quoque tres dies Feſtos celebrant, nec celebrari permittunt Feſtum Annuntiationis, aut Dedicationem Eccleſiæ, aut Feſtum Patroni, niſi tribus poſtremis feriis hebdomadę Paſchatis.

Officium in Hebdomada Paſchatis idem eſt ac in die tam pro Nocturnis, quam pro Veſperis, & Proceſſione Fontium; in omnibus Miſſalibus habentur Miſſæ propriæ pro qualibet die Paſchalis hebdomadæ, ſed tam Miſſæ, quam Officium ad Baptizatos videntur valde referri; ſunt enim immixtio duarum Miſſarum, quæ quotidie dicebantur, altera de Reſurrectione, altera pro Baptizatis.

Videtur e pluribus Romanis Ordinibus quælibet hebdomadæ dies tres habuiſſe Pſalmos proprios ad Matutinum, qui Pſalmi erant ii, qui ſubſequebantur tres primos, qui dicti fuerant in Dominica. Feria ſecunda dicebatur *Cum invocarem, Verba, & Domine ne*. Feria tertia *Domine Deus. Domine Dominus. In Domino*. Feria quarta *Salvum me fac. Uſquequo. Dixit inſipiens*. Feria quinta *Domine quis. Conſerva Exaudi*. Feria ſexta *Cœli enarrant. Exaudiat. Domine in*. Sabbato *Dominus regit me. Domini eſt terra*, & *Judica*: ſed per Horas, Laudes, & Veſperas, ſicut in die Paſchatis. Poſt Pium V. tantum, ut ego arbitror, repetuntur per totam hebdomadam ad Matutinum iidem Pſalmi de Feſto, quemadmodum repetuntur ad Laudes & ad Veſperas.

Pſalmi dicebantur ſine Antiphonis cum tribus *Alleluja, Hæc dies*, tribus Lectionibus & totidem Reſponſoriis. Ut autem per ordinem quatuor Evangeliſtæ ſuper Reſurrectione legerentur, poſt lectum die Sabbati Evangelium S. Matthæi, die Dominico S. Marci, feria ſecunda S. Lucæ, in quartam & quintam feriam, Sabbatum, & Dominicam diſtributum fuerat Evangelium S. Joannis; feria tertia & ſexta carebant Evangeliis & Homiliis; quibus Pius V. proprias inſeri juſſit Homilias, alteram a S. Ambroſio, alteram a S. Hieronymo excerptam; ſed reliquis diebus legitur tantum S. Gregorius, juxta morem legendi Romæ, quoad fieri poteſt, hujus Papæ Homilias, præſertim in ſolemnioribus Feſtis, quod nonniſi pergratum poterat eſſe Romanis, audire cupientibus quidquid antiquus eorum Paſtor majoribus ſuis prædicaſſet. Concilium Rotomagenſe anno 1050. *Can.* 17. & 19. præcipit novis Baptizatis, ut illis octo diebus, quibus albis veſtibus induebantur, cereum tantum offerrent ac linteum, quo Chriſmatis cauſſa caput operiebant, deferrentque per illos dies & albas, & cereos accenſos, in qua Eccleſia baptizati fuerant.

Neophyti communicabant etiam ſingulis diebus per hebdomadam Paſchatis undecimo ſæculo, ut innuit Pſeudo-

Al-

Alcuinus, *Omni die in Octavas ad Miſſam veniant, & communicent, parentes vero oblationes pro ipſis faciant, ſimiliter & in Pentecoſte*. Patrini ibant ad Oblationem pro ipſis; & juxta eumdem Auctorem novi Baptizati veniebant quotidie ad Miſſam cum cereo accenſo.

Secundum Reſponſorium Matutini, *Iſti ſunt Agni novelli*, dicebatur etiam in oratione Sabbati hujus hebdomadæ ad benedicendas paſtas ſeu panes cereos, qui appellantur *Agnus Dei*, quos Papa benedicit, & Populo diſtribuit Dominica *In Albis*; de eo quod reſtabat Paſchalis Cerei conficiebantur *Agni Dei*. His panibus plerumque imprimitur figura agni. Originem habet hæc Cœremonia ab antiquo Eccleſiæ Romanæ ritu, quo Dominica *In albis* ſumebatur reſiduum Cerei Paſchalis Sabbato Sancto benedicti, & diſtribuebatur Populo minutatim; partem quiſque ſuam domi vel in agris comburebat, tamquam remedium contra Dœmonum præſtigia, & contra fulgura & tempeſtates. En igitur *Agnorum Dei* origo, quos Papa deinceps majori ſolemnitate benedixit; eos nempe feria tertia poſt Paſcha Pontificalibus ornamentis indutus Papa aſpergit Aqua benedicta, & benedicit, qui poſtea in pyxide aliqua reponuntur, & a Subdiacono ad Papam afferuntur in Miſſa Sabbati ſubſequentis. Dicto *Agnus Dei*, Pontifici offeruntur *Agni*, ter dicendo: *Iſti ſunt agni novelli qui annunciaverunt, Alleluja: modo venerunt ad fontes, repleti ſunt claritate, Alleluja*. Deinde a Papa diſtribuuntur Cardinalibus, Epiſcopis, & Presbyteris; cumque nonniſi ab iis, qui ſacris Ordinibus ſunt initiati, tangi poſſint, panno holoſerico involvuntur Laicis diſtribuendi.

Sabbatum dicebatur *Infra albas*, ſeu *In albis deponendis*, quia eo die Baptizati veſtes albas deponebant; tota hebdomada Officiis matutinis & veſpertinis interfuerant, & Sabbato perducebantur ad Fontes; in Collectario Thomaſii pag. 18. habentur Orationes quæ dicebantur: veſtem autem albam nonniſi poſt Officium veſpertinum deponebant. Ad *Magnificat* Antiphona *Cum ſero eſſet* exſtat apud Micrologum, *cap.* 54. una cum Pſalmis Sabbati ad Veſperas cum *Alleluja*.

Exſtant Sermones apud S. Auguſtinum, qui a Poſſidio inſcribuntur *De Octavis Infantium, Tractatus duo*; erantque pro Octava Paſchatis, quæ a nobis dicitur *Dominica in albis*, eoque nomine vocata eſt, quia Baptizati veſtem depoſuerant, quam tota hebdomada geſtaverant tamquam ſignum innocentiæ, & ſpiritalis infantiæ per Baptiſmum renovatæ: *Paſchalis ſolemnitas hodierna feſtivitate concluditur, & ideo Neophytorum habitus commutatur, ita tamen quod candor, qui de habitu deponitur, ſemper in corde teneatur*, ait S. Auguſtinus. In Sacramentario S. Gregorii appellatur iſte dies, *Dominica Octavæ Paſchæ*. Apud Ratoldum legitur *Die Dominica poſt albas*. In Ambroſiano *Dominica in albis depoſitis*, poſtquam Baptizati albam veſtem depoſuerant. In Miſſali Gothico *Clauſum Paſcha*, tamquam iſtius Octavæ concluſio. Appellatur hodie *Dominica in Quaſi modo*, quia Introitus per illa verba inchoatur.

In pleriſque Romanis Ordinibus hodiernum Officium tres habet Nocturnos de Dominica conſuetos; incipiebantur ad primum Nocturnum legi Actus Apoſtolorum, qui tempore Paſchali continuabantur juxta ordinem Romanum, ut teſtatur Micrologus: *In hac nocte Dominica nocturna, & novem Lectiones juxta Romanum ordinem*; declaratque c. 54. eos, qui a Paſchate uſque ad Pentecoſten tres tantum Pſalmos & tres Lectiones recitare volunt, a Papa diſpenſandos eſſe: *Sed quia quamplures, omnes dies hinc uſque ad Octavas Pentecoſtes cum tribus Pſalmis & Lectionibus obſervare volunt, ad auctoritatem Sedis Apoſtolicæ recurrendum* . . . . Memorat autem Decretum Gregorii VII. quo præcipitur, ut Officium incipiat a Veſperis Sabbati in conſuetum ordinem reſtitui, quod in Concilio generali præſcriptum fuerat; hujuſmodi Decretum referunt Gratianus de conſecr. diſt. 5. c. 15. & Radulphus Tungrenſis Propoſ. 10. *In die Reſurrectionis uſque in Sabbatum in albis*,

& in die Pentecoſtes uſque in Sabbatum ejuſdem, tres Pſalmos tantum nocturnos, treſque Lectiones antiquo more cantamus & legimus; omnibus diebus aliis per totum annum, ſi feſtivitas eſt, novem Pſalmos & tres Lectiones recitamus; in Dominicis diebus octodecim Pſalmos, excepto die Paſchæ & Pentecoſtes, & novem Lectiones dicimus. Illi autem qui in quotidianis diebus tres tantum Pſalmos, & tres Lectiones celebrare volunt, non ex regula ſanctorum Patrum, ſed ex faſtidio & negligentia, hoc probantur facere. Improbat idem Radulphus eos, qui tres tantum Pſalmos & tres Lectiones recitant toto tempore Paſchali, auctoritate fretos Alcuini, præceptoris Caroli Magni, qui S. Bonifacio Moguntino deprecante, ita officium ordinaverat, probatumque fuerat in Concilio Moguntino. Quod tamen nullo niti fundamento contendit Radulfus; ſiquidem Alcuinus ipſe officio Aſcenſionis novem Reſponſoria, novem Lectiones, & novem Pſalmos aſſignat. Unde colligitur, a Radulpho verum Alcuinum cum falſo confundi; nam Officiorum liber Alcuini nomine inſcriptus, non eſt illius Alcuini, qui Caroli Magni florebat ævo, ſed Auctoris duodecimi ſæculi, qui eum citat. Itaque fieri poterat, ut ab ævo uſque Caroli Magni, tam in Germania quam in Gallia, Paſchalis hebdomadæ ritus ſervatus ſit tres tantum Pſalmos & tres Lectiones dicendi, nec improbarint Pontifices Eccleſias illas, quæ hujuſmodi morem ſubſequutæ ſunt. Legimus in Bulla Canonizationis S. Petri Martyris, Ordinis Prædicatorum, ab Innocentio Papa IV. permitti ejus Officium fieri cum tribus Pſalmis & tribus Lectionibus, quando ejus Feſtum poſt Paſcha occurrit in Eccleſiis, quæ hujuſmodi Officium facere conſueverunt; alibi vero Feſtum fieri novem Lectionum: *Faciant Officium cum novem Lectionibus; illi vero qui non conſueverunt Paſchali tempore feſtum cum novem Lectionibus celebrare . . . juxta morem & modum ſuum de Martyre agant.* Prædicatorum Ordo tres tantum Pſalmos & tres Lectiones recitat a Paſchate uſque ad Trinitatem; Præmonſtratenſes vero tres iſtas Lectiones cum tribus Pſalmis dicunt in Dominicis tantum ab Octava Paſchatis uſque ad Aſcenſionem. Pariſiis & in pleriſque Galliæ Eccleſiis tres tantum Pſalmi treſque Lectiones dicuntur a Paſchate uſque ad Trinitatem; quod Romæ quoque in uſu erat, ſaltem in Eccleſia S. Joannis Lateranenſis, ut narrat Canonicus Benedictus in Ordine Romano, *A Paſcha uſque ad vigiliam Aſcenſionis tres Pſalmi uniuſcujuſque nocturni ejuſdem feriæ, & tres Lectiones*; ſed mos iſte, qui a Præmonſtratenſibus obſervatur, in Aſcenſione deſierat. Durandus a pluribus Eccleſiis ævo ſuo obſervari ait toto tempore Paſchali. Cui tempori hoc inerat proprium, ut tamquam peculiaris Chriſtianorum feſtivitas haberetur, cujus ſolemnitas, teſte Tertulliano lib. de Idolol. quinquaginta duraret dies, & ſingula ceterarum nationum Feſta ſuperaret: *Excerpe ſingulas ſolemnitates nationum, & in ordinem texe, Pentecoſtem implere non poterunt.* Feſta Ethnicorum omnia unum Feſtum Pentecoſtes Chriſtianorum æquare non poterant. Apud Caſſianum legitur collat. 2. traditionis fuiſſe Apoſtolicæ, celebrandos eſſe ſolemniter & cum gaudio non modo quadraginta dies, quibus Chriſtus poſt reſurrectionem apparuit, ſed etiam decem dies, quibus Diſcipuli in concilium convenere uſque ad deſcenſum Spiritus Sancti; ne autem, ut ipſe ait, in ſolemnitatis lætitia fructum amitteremus abſtinentiæ Quadrageſimalis, hora tantum Nona iis diebus anticipata eſt, videlicet prandebatur ad Sextam, non vero ad Nonam; ciborum qualitate & quantitate non immutata.

Auctor Sermonis, qui S. Ambroſio adſcribitur, inquit, quod per quinquaginta hoſce dies fit a nobis continuatum Feſtum, *Jugis & continuata Feſtivitas.* Non quod Chriſtiani per hoſce dies a conſuetis ceſſarent operibus, ſed eorum Feſtivitas erat convenire ad Eccleſiam, Sacrificio intereſſe, & de eo par-

tici-

Digitized by Google

ticipes fieri, in quo conſiſtebat olim, quod nos appellamus *Feſtum agere*. Totum Paſchale tempus Octavam hebdomadarum appellat S. Ambroſius in c. 17. Luc. propterea quod ſeptem hebdomadæ ſunt dies quadraginta novem, & primus octavæ hebdomadæ dies eſt dies ipſe Pentecoſtes: *Ideo majores tradidere nobis Pentecoſtes omnes quinquaginta dies ut Paſcha celebrandas, quia Octavæ hebdomadis initium Pentecoſtem facit. Ecce per hos quinquaginta dies jejunium neſcit Eccleſia ſicut Dominica, qua Dominus reſurrexit, & ſunt omnes dies tamquam Dominica*. En igitur antiqua traditio quinquaginta hoſce dies celebrandi, ſicut celebratur Dominica, ideoque etiam Officium Officio Dominicæ ſimile eſt; dicitur *Alleluia*, non jejunatur, neque genuflectitur ad preces. Quem uſum tempore quoque ſuo obſervari conſueviſſe affirmat Tertullianus de Coron. Milit. c. 1. *Die Dominico jejunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Eadem immunitate a die Paſchæ in Pentecoſtem uſque gaudemus*. S. Auguſtinus in ep. ad Januar. de *Alleluia* loquitur, quod in quibuſdam Eccleſiis nonniſi per hos quinquaginta dies cantaretur: *Ut Alleluia per hos ſolos quinquaginta dies in Eccleſia cantetur, non uſquequaque obſervatur*; appellatque canticum gloriæ, quo imitatur in terris, quod Sancti dicunt in Cœlis.

Dominica de *Quaſi modo* ad primum Nocturnum legitur S. Paulus ſuper Reſurrectionis Myſterio: ad ſecundum Sermo S. Auguſtini, quo docemur, ea die in Africa Baptizatos depoſuiſſe veſtem candidam, atque etiam qua ſolemnitate hebdomada Paſchalis celebraretur.

Juxta Ordinem Romanum hodie auferebatur Cereus Paſchalis, qui ad Officia omnia a nocte uſque Paſchatis accenſus fuerat; deinceps remanſit uſque ad Aſcenſionem, accenſuſque eſt in Dominicis tantum in Miſſa, & Veſperis; in die vero Aſcenſionis abjicitur in fine Evangelii Miſſæ, ad repræſentandum Jeſum Chriſtum, qui ſe ab Apoſtolis ſuis ſeparat, dum aſcendit in cœlum. Hæc Rubrica poſt Pium V. ſolummodo exarata eſt. Juxta Micrologum c. 53. Pontifex cereum quemdam benedicebat, ex quo conficiebat *Agnos Dei*; erat autem reſiduum ceræ Paſchalis Cerei, qui per totam hebdomadam accenſus fuerat. Iſti *Agni* conficiebantur etiam e cera candidiſſima, cui miſcebatur reſiduum S. Chriſmatis prioris anni, & agni figura imprimebatur, alluſione ad Jeſum Chriſtum facta, qui Agnus Dei a S. Joanne appellatur.

Incipiebatur antehac in Dominica de *Quaſi modo* legi Apocalypſis, ut ait Micrologus c. 54. nunc vero transfertur in feriam ſecundam lectio Actuum Apoſtolorum, nempe Hiſtoria naſcentis Eccleſiæ. De uſu hunc librum legendi in Paſchate agit S. Auguſtinus.

Toto tempore Paſchali Officium ſimile eſt Officio Feſtorum; Laudes, Miſſa, & Horæ ſicut in Dominica, ad Matutinum tantum, & ad Veſperas dicuntur pſalmi de feria. Pſalmorum numerus ad Matutinum non ubique par; inter eos enim, qui tres tantum dicunt, Joannes Abrincenſis illos ita dividit, & præcipit, ut, cum octodecim habeantur in Dominica, novem tantum dicantur tempore Paſchali, & novem alii Dominica ſubſequenti, & ſic ſucceſſive, & alternatim cum novem Lectionibus; ut in feriis loco duodecim pſalmorum, ſex tantum una hebdomada, & ſex altera ſequenti dicantur, cum tribus *Gloria Patri*, una Antiphona, & tribus Lectionibus. In Diœceſi Silvanectenſi dicuntur novem pſalmi, & novem Lectiones in Dominicis, in Feriis vero tres tantum pſalmi, & tres lectiones.

Non habebant olim commune de Sanctis tempore Paſchali, niſi conſuetum, ſive Officium de Apoſtolis, ſive de uno aut pluribus Martyribus celebraretur, ut advertit Micrologus c. 55. *Sciendum eſt, quod antiqui de Sanctis communiter in Paſchalibus cantare ſolebant; unde & adhuc nunc de uno, quæ ad plures pertinent, cantatur, ut Alleluia, gaudete.* Non habebatur antehac commune unius Martyris, quemadmodum non habetur commune unius Apoſtoli.

Toto tempore Paſchali Laudes dicuntur de Dominica, tamquam ſi dies

fin.

Digitized by Google

ſinguli Feſti eſſent, ad *Benedictus*, & ad *Magnificat* habentur Antiphonæ propriæ, & dicitur *Gloria in excelſis* ad Miſſam. Extat etiam in Ordinariis commemoratio de Cruce, ſeu de Jeſu Chriſto crucifixo in Officio Paſchali: *Crucem Sanctam ſubiit* legitur apud Canonicum Benedictum. Reſponſoria trium priorum hebdomadarum ſunt Reſurrectionis propria. Dominica tertia legi incipitur Apocalypſis, & deinceps Epiſtolæ Catholicæ uſque ad Pentecoſtem. Inter quas prima eſt Epiſtola S. Jacobi, non quod ante Epiſtolas S. Petri ſcripta fuerit, ſed quod veterum catalogorum ordo ſervatus ſit, ut videre eſt apud S. Cyrillum Jeroſolymitanum, Euſebium, & Concilium Laodicenum. A S. Auguſtino Apocalypſis poſt Actus Apoſtolorum ponitur, ſed Epiſtolæ S. Pauli, & Epiſtolæ Catholicæ ante Actus collocantur. In Breviario autem Apocalypſis ante Epiſtolas catholicas poſita eſt, quia fortaſſe talis ordo eſt arbitrarius; cernitur etiam apud Canonicum Benedictum, quod legebatur Apocalypſis a feria ſecunda poſt Dominicam de *Quaſi modo* uſque ad Dominicam quartam, quo die incipiebantur legi Actus Apoſtolorum, quod ſervabatur etiam tempore Micrologi, ut ſupra dictum eſt, ita ut per emendationem Pii V. Actus præceſſerint Apocalypſim uſque ad Aſcenſionem, & duo iſti Libri ſucceſſivo ordine Romæ perlegantur.

Quoad Officium nocturnum tempore paſchali, in Decreto, quod Gregorio VII. adſcribitur adverſus eos, qui tres tantum pſalmos eo tempore recitant, dicitur hoc Romæ non invaluiſſe, niſi poſteaquam S. Sedes a Germanis fuit occupata; ex quo colligitur, in Germania, atque etiam in Gallia, & alibi tres tantum Pſalmos ac tres Lectiones dici conſueviſſe, uſumque Romam invectum eſſe; & a Gregorio VII. poſtea abrogatum, & alterum reſtitutum. A Succeſſoribus tamen antiquus ceterarum Eccleſiarum uſus non eſt immutatus.

Ad diem Paſchatis quod attinet, non tantus fuiſſet in Eccleſia diſputandi locus, ſi Feſtum hoc mobile certæ, & ſtatutæ diei fuiſſet addictum, puta Dominicæ primæ menſis Aprilis, in quacumque Lunæ diem incidiſſet; hoc modo præcepta fuiſſet contentionis occaſio; quamvis enim accidiſſet aliquando, ut Judæorum ſolemnitatem, qui quartadecima die Lunæ menſis Martii ſuum Paſcha celebrant, etiam Paſcha noſtrum incideret, quid hoc rei eſſet? Numquid Paſcha noſtrum non fuiſſet vi objecti ſui ſatis ſuperque diſtinctum? Paſcha noſtrum ſemper eſſet Paſcha Chriſtianorum, qui ea die celebrant Jeſu Chriſti Reſurrectionem, non tranſitum maris rubri, non liberationem a perſecutione Pharaonis, quæ figura erat Dominicæ redemptionis; quemadmodum in Oriente, qui Sabbatum colebant eo fine, ut requiem honorarent Creatoris Dei, qui tali die ab opere creationis Mundi ceſſaverat, numquid Judaizare ſe arbitrabantur? S. Paulus, qui Jeroſolymis adfuit Feſto Pentecoſtes Judæorum, cenſebaturne judaizare? Annon illi veniebat in mentem Pentecoſtes Chriſtianorum, & cultus, quo Spiritus Sancti deſcenſus celebratur? Qui Romæ diem Natalis ad 25. Decembris deſtinarunt, qui dies erat ab Ethnicis in honorem orientis Solis conſecratus; & diem Epiphaniæ ad 6. Januarii, ut tria Jeſu Chriſti Myſteria colerent, quo die a Romanis tres Auguſti Triumphi celebrabantur, idcirco Ethnicorum cultum reſtituere cenſendi ſunt? Annon potius profano cultui ſancta Myſteria ſubſtituere? De his vide quæ diximus in die Natalis, & in die Epiphaniæ.

In Reſponſorio primo Dominicæ quartæ loco dicendi *Si oblitus fuero*, dici poſſet, *Lætatus ſum in his, quæ dicta ſunt mihi, in domum Domini ibimus, alleluia: Illuc enim aſcenderunt tribus tribus Domini, alleluia. ℣. Si oblitus fuero tui Jeruſalem, adhæreat lingua faucibus meis*, vel etiam *Propter Domum Domini Dei noſtri quæſivi bona tibi. Illuc enim aſcenderunt.*

C A-

Digitized by Google

CAPUT LXXIV.

De Rogationibus, ſeu tribus diebus Aſcenſionem præcedentibus, de Proceſſionibus, & Stationibus.

Dies Supplicationum, ſeu Rogationum publicarum, quę Feſtum Aſcenſionis præcedunt, principium habuerunt in Gallia. Sidonius Apollinaris l. 5. ep. 14. ait, quod ante S. Mamerti Epiſcopi Viennenſis ævum parum fervide celebrarentur, parum frequenter, nec ſtatis diebus: *Vagæ, tepentes, infrequentesque Supplicationes*; quod pauci jejunarent; rogarentque pro terræ frugibus impetrandis: *Sæpe interpellantium prandiorum obicibus hebetabantur, maxime aut imbres, aut ſerenitatem deprecaturæ*; quod vero a S. Mamerto ferventiores aliæ inſtitutę fuerint, in quibus jejunaretur, oraretur, & plangeretur, *Invenit, invexit, inſtituit, in quibus jejunatur, oratur, pſallitur, & fletur*. En Rogationum inſtituendarum occaſio.

Cum, Deo permittente, Vienna Allobrogum terræ motibus, incendiis, aliiſque publicis calamitatibus deſolata eſſet, ac incendio potiſſimum, quo nocte Paſchatis an. 469. Palatium deflagravit, S. Mamertus tum Urbis Epiſcopus, Dei iram fervidis precibus placare ſatagens, ad hoc elegit tres dies, qui præcedunt Aſcenſionem. Sanctum hunc morem ſtatim ferme Epiſcopi Galliæ amplexati ſunt, ita ut S. Avitus Viennenſis, & S. Cæſarius Arelatenſis dicerent ævo ſuo Rogationes fere ubique terrarum fuiſſe receptas, videlicet circa finem quinti ſæculi, quod intelligi ſaltem poteſt de Galliarum Eccleſiis, & finitimarum Provinciarum, quamvis, ut obſervat S. Avitus homil. de Rog. non idem omnibus tempus iidemque dies illico probarentur; eas primum Epiſcopi, in ſua quiſque Eccleſia, ſtatuere quotannis pro temporum opportunitate celebrandas; verum S. Mamerti famam reveriti non multo poſt ad triduum ante Aſcenſionem deſtinarunt. Ait etiam Gregorius Turonenſis l.2.hiſt. c. 34. licet S. Mamertus eas Urbi ſuæ tantum indixiſſet, ab aliis tamen Epiſcopis ad ejus exemplum propriis Eccleſiis fuiſſe indictas: *Appropinquante Aſcenſione indixit populis ſuis jejunium, orandi modum .... per cunctas Provincias diſperſa fama facti, cunctos Sacerdotes imitari commonuit*. Ibat S. Mamertus in proceſſionem cum populo ſuo, orans, & viſitans loca ſacra, & angulos Urbis ſuæ, *Procedens Pontifex cum Populo ſuo, loca ſacra circumiret*. Quas Sidonius appellat *Supplicationes*, Gregorius Turonenſis vocat *orandi modum*, & S. Germanus Pariſienſis, ut in ejus vita refert Fortunatus, appellabat ubique Litanias: *Dum tempore Litaniarum .... ad Miſſam cum Populo progreditur in Proceſſu*. De his Rogationibus agitur apud S. Cæſarium Arelatenſem hom. 33. qui Concilio Agathenſi præfuit an. 506. Concilium I. Aurelianenſe an. 511. can. 27. Rogationes expreſſe decrevit cum jejunio: *Rogationes, ideſt Litanias ante Aſcenſionem Domini ab omnibus Eccleſiis placuit celebrari, cum triduano jejunio*; ante Aſcenſionem celebrandas eſſe decrevit: Concilium Gerundenſe an. 517. commendat eos in Hiſpania, aſſignatque Rogationibus Feriam quintam, ſextam, & Sabbatum poſt Pentecoſtem; Moguntinum an. 813. declarat, Litanias idem Græce ſignificare, ac Latine Rogationes aut Preces, præcepitque, Chriſtianos hoc triduo nudis pedibus, cinere, & cilicio indutos procedere: *Litaniæ autem Græco nomine appellantur, quæ Latine dicuntur Rogationes, placuit ut Litania major a cunctis Chriſtianis tribus diebus diſcalceati, cinere, & cilicio induti, niſi infirmitas impedierit, obſervanda ſit*.

Tradit tamen Anaſtaſius Bibliothecarius in vita Leonis II Pontificem iſtum Romæ celebrandas conſtituiſſe, poſtquam Carolus Magnus obſervari juſſiſſet in Gallia Litanias Romanas, quæ in Feſto S. Marci recitantur: *Iſte Pon-*

tifex

tifex conſtituit, ut ante tres dies Aſcenſionis Dominicæ Litaniæ celebrarentur. Utrum autem iſte Pontifex jejunare hoc triduo præceperit, ſilentio præterit; nullumque Romæ reperitur jejunii veſtigium ante octavum ſæculum; itaque quod in Sacramentario S. Gregorii deſignatur, mera eſt additio. Leo III. Pontifex creatus an. 791. Litanias admiſit, præcepitque feria ſecunda collectam ad S. Mariam Majorem ſeu ad Præſepe, ubi Pontifex, Clerus, & populus in unum congregabantur, profecturi cantantes pſalmos, & Hymnos ad S. Joannem Lateranenſem, quæ Baſilica Conſtantini appellabatur: Feria tertia conveniebant in Eccleſiam S. Sabinæ proceſſuri ad Eccleſiam S. Pauli: Feria quarta diſcedentes ab Eccleſia S. Crucis in Jeruſalem procedebant ad Eccleſiam S. Laurentii extra muros.

Tres iſti dies primitus fuere in Gallia feſtivi, ut liquet ex Concilio I. Aurelianenſi, ex Capitularibus Caroli Magni, & ex capite *Pronuntiandum*, quod Burchardus, Ivo Carnutenſis, & Gratianus perperam adſcribunt Concilio Lugdunenſi, quod eſt incognitum, eſtque Haitonis Epiſcopi Baſileenſis, qui tempore vivebat Caroli Magni, & Ludovici Pii; inhibitiones autem abſtinendi hoc triduo ab operibus paulo poſt fuere reſtrictæ ad Proceſſiones tantum, & Officium, quibus completis permiſſum fuit precationi, & abſtinentiæ manuum opera conjungere, potius quam otio, & voluptatibus operam dare; ſed Romæ numquam dies iſti fuere feſtivi; in Concilio tantum Trevirenſi an. 1549. commendatur, ut habeantur ſemi-feſtivi, qualis eſt Feria quarta Cinerum, & triduum ante Paſcha.

Jejunium in Rogationibus a prima earum inſtitutione præſcriptum eſt, quamvis eſſet tempus Paſchale; quod confirmatum fuit a Concilio I. Aurelianenſi an. 511. & a II. Turonenſi an. 566. Cum Rogationes inſtitutæ fuerint ad Dei iram placandam, & arcendam vindictam, ut hujuſmodi malis remedium quæreret, judicavit Gallicana Eccleſia, poſſe, & debere Fideles eximi a generali lege non jejunandi tempore Paſchali; quod deinceps redactum eſt ad abſtinentiam carnis, quæ hodie ſubſiſtit; jejunabatur etiam tempore Amalarii, qui l. 1. c. 17. conqueritur tamquam de uſu non recepto temporibus S. Ambroſii, S. Hieronymi, & S. Auguſtini, qui inhibitionem jejunandi quinquaginta dies poſt Paſcha, abſque ulla exceptione, tamquam legem memorant univerſalem. Contra Amalarium ſcripſit Agobardus, rem inauditam contendens eſſe in Eccleſia, Litanias vel Rogationes celebrari ſine jejunio, quod dici non debet, niſi de uſu Eccleſiarum Galliæ. Rabanus etiam l. 2. c. 20. tridui hujus jejunium æquum eſſe confirmat. Concilium Colonienſe an. 1536. jejunii, & Rogationum, quæ fiunt ante Aſcenſionem, rationem hanc affert, quod ſcilicet, cum Feſtum hoc in Vernum incidat tempus, quo plerumque bellum geritur, & fructus terræ florentes periculo ſunt obnoxii, per hujuſmodi pœnitentiam ac preces, Dei ira placanda eſt, & ſuper terræ fruges benedictio petenda; ac proinde iſtis diebus Proceſſiones campeſtres inſtitutæ ſunt: Litaniæ perſæpe appellantur Stationes, quibus ſignificatur locus, in quem Fideles conveniebant, ut publice deprecarentur, quemadmodum militari more appellantur *Stationes* conventus Militum in loco ſtantium, & excubias agentium ad nutum Imperatoris; non ſecus in Eccleſia ibatur, & ſtabatur ad nutum Epiſcopi. Stationes iſtæ antehac non fiebant ſine Sermone, ut liquet ex S. Leone, & ex Homiliis S. Gregorii, neque ſine Miſſa, ut videre eſt in Sacramentario S. Gregorii: initio cujuſque Miſſæ ſignatur locus, ubi Statio facienda eſt. Tertullianus lib. de Orat. de iſtis Stationibus agit diebus jejunii, quibus jejunium ſervabatur, preceſque dicebantur uſque ad finem Stationis. Creditur S. Gregorius incepiſſe Stationes decernere pro Dominicis, ac diebus ſolemnibus. Stationem indicere in aliqua Eccleſia, erat in eam transferre Cathedram Epiſcopalem; numquam ferme indicebatur Statio ad Monachorum Monaſteria, ſed ad alias Eccleſias; & quibus diebus Statio in illis Eccleſiis

non

Digitized by Google

non habebatur, fiebat Officium a Clericis vel Monachis finitimis, ſed ſine ſolemni conventu Populi; hujuſmodi conventus fiebat tantum in Feſtis coram Epiſcopo, vel Epiſcopi locum tenente. In Feſtis Sanctorum Statio indicebatur in eorum Eccleſiis, & ſi quis Sanctus duas haberet in Urbe Eccleſias, duæ quoque fiebant Stationes, ut patet ex Kalendariis Romanis in Feſto S. Laurentii, quo die duæ ſtationes habentur, altera ad Eccleſiam, ubi corpus, altera ad majorem Eccleſiam. Stationis Indictio fiebat per Notarium, qui præcedenti Feſto annuntiabat locum, quo Populus deberet convenire, & Eccleſiam, ad quam in proceſſione cum Epiſcopo & Clero deberet progredi; exſtant veſtigia Stationis Romæ, atque etiam in Gallia, in Concilio IV. Aurelianenſi anno 541. *Can.* 3. ubi præcipua Feſta celebrari præcipiuntur coram Epiſcopo in loco, ubi Conventus ſeu Congregatio facienda eſt. Gregorius Turonenſis ait, S. Perpetuum Turonenſem Archiepiſcopum Stationes in pluribus Eccleſiis Turonenſibus indixiſſe, quod *Stationis* nomen in Concilio Pontigonenſi an. 876. reperitur. Pariſiis in majoribus Proceſſionibus Eccleſiæ Cathedrali ſubjectæ eo conveniunt, & procedunt ſimul ad Stationem; in Rogationibus, Parochiæ ſubjectæ Priori S. Martini a Campis ad eam Eccleſiam conveniunt, proceduntque ſimul ad Stationem ad Miſſam celebrandam. In Univerſitate, Facultates omnes conveniunt in Eccleſiam Maturinorum cum Rectore, proceduntque ad ſtationalem Eccleſiam a Rectore indictam, ibique dicitur Miſſa. In magna Presbyterorum & incolarum Pariſienſium Confraternitate Clerus & Populi conveniunt in Eccleſiam Magdalenæ in Urbe, & procedunt ad Miſſam dicendam in Eccleſia ſtationali.

En Proceſſionum ordo in Rogationibus Eccleſiæ Cathedralis Pariſienſis. Feria ſecunda Clerus iſtius Eccleſiæ una cum quatuor Collegiatis ipſi ſubjectis incipit procedere ad Pontem *au Change* vulgo dictum, ibique ante Imaginem B. Virginis, quæ ſuper portam exſtat domorum ſuper illum Pontem exſtructarum, a parte Orientis, Hebdomadarius, præeunte, qui luſtralem geſtat hydriam, domum illam ingreſſus per feneſtram benedicit fluvium: *Fluvium Sequanam aqua benedicta aſpergit, formans ſignum crucis*; ait Cæremoniale Pariſienſe; Interim cantatur Antiphona *Exaudi Domine*. ℣. *Oſtende nobis*, *Oratio Deus qui culpas delinquentium* . . . Inde proceditur ad Cœmeterium SS. Innocentium, ibique cantatur *Miſerere* & *De profundis* cum precibus & Orationibus pro Defunctis: dein pergitur ad faciendam ſtationem in Eccleſia Sepulchri; e qua egrediendo incipitur Pſalterium per *Domine labia mea* . . . . & *Deus in adjutorium*, & continuatur uſque ad Montmartem, ubi celebratur Miſſa Stationis; & redeuntes proſequuntur Pſalterium uſque ad S. Lazarum, ubi fit altera Statio; ex hac Eccleſia ad alteram Stationem faciendam procedunt ad S. Laurentium, unde exeuntes incipiunt Litanias; alteram Stationem facturi procedunt ad S. Martinum; alteram deinde ad S. Medericum. In his omnibus Eccleſiis dicitur Antiphona, Verſiculus, & Oratio de Patrono ſeu Titulari.

Feria tertia incipitur per Stationem ante Imaginem B. Virginis, quæ exſtat ad portam Hoſpitalis ſuper parvum Pontem; inde ad alteram Stationem faciendam pergunt ad portam Eccleſiæ S. Benedicti, deinceps ad portam Eccleſiæ S. Stephani a Gradibus; inde ad Miſſam celebrandam procedunt ad Deiparam a Campis; & redeuntes procedunt ad Stationem ad portam Eccleſiæ S. Coſmi.

Feria quarta primum procedunt ad faciendam ſtationem ad portam Eccleſiæ S. Victoris; inde ad S. Marcellum, ubi ſtatio fit in Choro Eccleſiæ; deinde veniunt ad dicendam Miſſam ad S. Genovefam.

In Ordine Romano Canonici Benedicti, anno circiter 1240. exarato, legitur, quod Eccleſiæ Patriarchales cum ſuis Crucibus conveniebant in Eccleſiam Salvatoris, vel S. Joannis Lateranenſis; quod Pontifex cum Cardinalibus aliiſque Miniſtris Pontificalibus indutus ornamentis Reſponſorium cantat

Digitized by Google

& Collectam ; Archidiaconus dicit *Procedamus in pace*, & fit Proceſſio per partes Urbis ; identidem ſiſtitur, ut Pontifex quieſcat & aſſideat, unde invecta ſunt Sedilia, quæ in Feſto Corporis Chriſti adhibentur, & quæ ſubſiſtunt etiamnum Pariſiis in Rogationibus ad portam Eccleſiarum, ubi Cathedralis Eccleſia ſtationem facit, quando non intrat in Eccleſiam ; ibi quemadmodum Romæ, paratur locus, ubi conſiſtit Proceſſio, & Romæ paratur Pontifici ſella ad reclinandum. Interim cantatur Litania, & Pontifex dicit Collectam ſive Orationem. Litania iſta appellatur *Septiformis*, quia in ſeptem urbis regionibus ad eam canendam ſiſtitur.

S. Carolus Rogationes, quas in Eccleſia ſua reperit in uſu eſſe hebdomada poſt Aſcenſionem, & cum jejunio, confirmavit in ſuis Statutis ; eas inchoabat ante lucem per Benedictionem cinerum, & protrahebat uſque ad tertiam ſeu quartam horam pomeridianam, habebatque quotidie concionem, qua Populum hortabatur ad pœnitentiam, ibi Miſſam cantabat, ibi ſolo pane & aqua jejunabat, nec quemquam Eccleſiaſticum a tam ſancta cæremonia abeſſe patiebatur. Ita autem in Miſſali Mediolanenſi ſunt ordinatæ. Clerus & Populus poſteaquam convenerant in Eccleſiam Cathedralem, Archiepiſcopus ſive Pœnitentiarius, facta cinerum Benedictione, eas imponit capiti uniuſcujuſque, dicens *Memento quia cinis*, & reſpondetur *Memor ero*. Prima die fit Statio ad duodecim Eccleſias, & in ſingulis poſt Litanias & Orationes legitur Lectio unius Prophetæ cum Reſponſorio, & Diaconus legit Evangelium ; lectiones autem tam Prophetarum quam Evangeliſtarum in qualibet Eccleſia ſunt diverſæ. Secunda die proceditur ad novem Eccleſias, & tertia die ad ſeptem. Jejunium hiſce diebus Mediolani ſervatum eſt juxta primam inſtitutionem, & juxta Decretum primi Concilii Aurelianenſis ; jejunabatur etiam Romæ, cum Rogationes fuerunt receptæ. Amalarius, ut vidimus, jejunari ætate ſua conſueviſſe affirmat, quamvis eſſet tempus Paſchale. In Sacramentario S. Gregorii prima dies appellatur *Feria ſecunda in Litania majore*, tamquam ſi uno tantum die jejunandum fuiſſet ; itaque nonniſi Officium Feriæ ſecundæ jejunium ſentit. Legimus in multis Ordinariis, quod ii, qui ad Proceſſiones prodibant, intererant jejuni, nec comedebant, niſi poſt reditum, & ſemper tarde, quia Proceſſiones ſero terminabantur. Hujuſmodi jejunia ad abſtinentiam tantum redacta ſunt ; & Stephanus Poncherius, Pariſienſis Epiſcopus, in ſuis Conſtitutionibus Synodalibus anni 1500. Canonem renovans primi Concilii Aurelianenſis, nonniſi abſtinentiam commendat.

In iſtis Rogationibus & Proceſſionibus cantabatur *Kyrie eleiſon*, ac propterea preces incipientes per *Kyrie* Litaniarum nomine ſunt appellatæ, ut videre eſt apud Gregorium Turonenſem l. 10. c. 1. de Litania loquentem, quæ Romæ a S. Gregorio Papa inſtituta fuerat : *Kyrie eleiſon per plateas Urbis cantabat* ; an etiam adderet invocationem Sanctorum, nihil dicit. In pervetuſto Rituali Romano legitur, quod in Litaniis *Kyrie* tantum diceretur, & centies repeteretur abſque ulla invocatione Sanctorum, *Dicunt centies Kyrie eleiſon, centies Chriſte eleiſon, item centies Kyrie eleiſon* ; & Valafridus Strabo *cap.* 28. ait, Litanias invocationem potius divinæ miſericordiæ, quam Sanctorum invocationem continere : *Notandum, Litanias dici non tantum recitationem nominum, quæ Sancti in adjutorium vocantur infirmitatis humanæ, ſed etiam cunctas quæ in ſupplicationibus fiunt Rogationes appellari*. Rabanus ad eam Litaniarum formulam videtur alludere, cum loco dicendi *Ora pro nobis*, dicebatur *Tu illum adjuva*. Uſus invocandi Sanctos in Proceſſionibus reperitur apud Victorem Vitenſem *lib.* 3. ubi in calamitatibus publicis, & Vandalorum perſecutionibus invocabantur Patriarchæ, Prophetæ, Apoſtoli, & reliqui omnes Sancti, ſicuti nos facimus, *Deprecamur, Patriarchæ orate, ſancti Prophetæ, eſtote Apoſtoli ſuffragatores noſtri, præcipue tu, beate Petre . . . tu, ſancte Paule . . . ingemiſcite Sancti ſimul pro nobis*. Lauduni

in

Digitized by Google

in Proceſſionibus Rogationum dicitur potiſſimum *Miſerere, miſerere populo tuo quem redemiſti .... Suſcipe orationem noſtram ... Exaudi de ſancto voces noſtras, Sancte Sanctorum Deus, miſerere nobis*.

Exſtat Proceſſionum noſtrarum repræſentatio in Vita S. Porphyrii, Gazæ Epiſcopi in Palæſtina, qui obiit anno 430. ubi dicitur, quod iſte Sanctus Populum ſuum in unam Eccleſiam convocatum progredi juberet ad alteram, Pſalmos cantantem; quem ſubſequebatur Librum geſtans Evangeliorum, comitante Clero & miniſtris, qui procedebant bini, quo ordine J. Chriſtus Diſcipulos ſuos proſequebatur; quod Populum Crux præcederet, & ad quemlibet Pſalmorum Verſiculum decantatum reſponderetur, *Venite exultemus Domino. Cum Hymnis, præcedente Cruce ad Eccleſiam cum Clero & Populo proceſſiſſe*. Beda in Vita S. Cuthberti, de Proceſſione Rogationum loquens, Reliquiarum meminit, quæ in Proceſſione deferebantur, quod in omnibus cernitur Ordinariis. Lanfranchus quoque Crucem memorat, Aquam benedictam, Librum Evangeliorum, & reliquias in Proceſſione delatas, quemadmodum etiam Udalricus.

Monachorum plerique baculos in proceſſione geſtabant, quia nudis pedibus incedebant, ſicuti Concilium præcipit Moguntinum ſupra relatum; poſtea vero, licet calceati procedant, baculorum, vel ſaltem virgarum uſum ſervavere, ut videre eſt Pariſiis in proceſſione S. Martini a Campis, favore ſenum & infirmorum. In quibuſdam Eccleſiis remanſit antiquus uſus, ut qui reliquias deferunt, nudis incedant pedibus. Vexillum quod geſtatur hodie, eſt quædam contracta ſpecies veteris rotundi tentorii, quod ante Proceſſiones deferebatur, ut a pluvia, ſi quando deflueret, Clerus protegeretur. Quinque etiamnum præcipuæ Eccleſiæ Collegiatæ ſuum quæque deferunt ante proceſſiones, duo vero Eccleſia S. Joannis Lateranenſis, tamquam Cathedralis, cujus proceſſionibus major adeſt perſonarum numerus, qui a ſuperveniente pluvia tutandus eſt.

Nulla Litaniarum aut Rogationum fit mentio in Ordinario Carthuſianorum, in quorum Breviario Officium hujus tridui eſt veluti Officium de Feria tempore Paſchali; quod fortaſſe ſtrictiorem obſervantiam & clauſuram profeſſi a proceſſionibus abſtinerent.

Proceſſionum ordo deſcribitur a Lanfrancho in ſuis Statutis, & ab Udalrico in Conſuetudinibus Cluniacenſium. Vexilla præcedebant, deinde ad tintinnabuli ſonitum alter Clericus geſtabat Aquam benedictam, alter Crucem; Subdiaconus indutus alba cum textu Evangeliorum, Juniores Clerici, & poſtea Clerus procedebant; Miſſa Stationis erat *Exaudivit*; in qua fiebat Commemoratio de Patrono Eccleſiæ Stationis; deferentes reliquias nudis incedebant pedibus; in reditu dicebatur *Sancte Sanctorum Deus, miſerere nobis*. Magnam diei partem proceſſiones iſtæ occupabant, ac ſaltem ſex horarum ſpatium, ut liquet ex Sermone S. Cæſarii Arelatenſis, qui de Rogationibus loquitur, *Qui in iſtis ſex horis de Conventu Eccleſiæ non ſubducit ſe, magnum remedium animæ ſuæ noſcitur providere*.

In pluribus Eccleſiis incipiebatur per benedictionem, & impoſitionem cinerum, ſicuti prima die Quadrageſimæ, ut videre eſt in antiquis Ordinariis Turonenſibus, Saliſburgenſibus, Viennenſibus, & Silvanectenſibus; quod Mediolani adhuc in uſu eſt: in Ordinario vero Præmonſtratenſium incipitur per benedictionem & aſperſionem Aquæ benedictæ.

Præter Concilium Moguntinum, quod nudis pedibus adeſſe præcipit proceſſionibus, idipſum de Carolo Magno Imperatore refert Monachus Sangallenſis; & Theodorus Lector apud Surium 19. Nov. inquit, Imperatorem quoque Marcianum proceſſioni nudis pedibus interfuiſſe; idipſum legitur de S. Eliſabeth Hungariæ Regina in ejus Vita. Lanfranchus in Statutis, *Sect*. 5. de baculis loquitur, quos in proceſſionibus ad ſe ſuſtentandos geſtabant: *Tribuant fratribus baculos præparatos ad ſe ſuſtentandos*.

Græci neque Litanias habent, neque

proceſſiones; neque jejunia a Paſchate ad Pentecoſten.

Romæ antehac habebatur Officium proprium pro qualibet die Rogationum, & reperitur adhuc in Collectario ſeu Orationum Collectione Thomaſii pag. 19. ubi eædem cernuntur Collectæ ſeu Congregationes, eædemque Stationes, ac apud Anaſtaſium Bibliothecarium, & Orationes, quæ ad Collectam & ad Stationem qualibet die dicebantur, liquet eſſe diverſas, unde conjectare etiam licet, diverſas quoque fuiſſe Epiſtolas & Evangelia. In Vigilia Aſcenſionis Miſſa differt a Miſſa Stationis; de uſu autem non faciendi Officium de Rogationibus, niſi Feria ſecunda, repetendi Officium de Dominica Feria tertia, & faciendi Officium de Vigilia Aſcenſionis Feria quarta tantum, videndus eſt *Comes Hieronymi*.

Stationis Miſſa, qualis a nobis dicitur, refertur ab Amalario; Officium Vigiliæ Aſcenſionis antiquius eſt Romę, quam Officium Rogationum, ſignaturque cum novem Lectionibus in Ordine Hitorpii; ſed videtur advertere, quod erat Officium idem noctis & Feſti Aſcenſionis, non vero diei præcedentis; eſtque magis veriſimile, quod ea die repeteretur, quemadmodum Feria quarta repetitur Officium Dominicæ, & quod Pius V. inſeri juſſerit Homiliam cum Evangelio; verum totum Officium nihil exprimit abſtinentiæ, & vigiliæ nihil, eſtque Feriæ ſimile Paſchalis temporis. De hac vigilia loquitur *Comes Hieronymi*, atque etiam Micrologus *cap.* 40. Uſus eſt, quod ſi occurreret Feſtum novem Lectionum, tres Miſſæ dicerentur; prima de Feſto, poſt Tertiam; ſecunda de Vigilia, poſt Sextam; & tertia de Rogationibus, poſt Nonam. Ex Micrologo *cap.* 55. liquet, quod in quibuſdam locis Vigilia iſta jejunaretur.

CAPUT LXXV.

De Officio diei Aſcenſionis.

INter Feſta ab Apoſtolis inſtituta ſemper Aſcenſio numerata eſt, ut affirmat S. Auguſtinus Ep. 118. qui ubique terrarum celebrari Aſcenſionem ait: *Sicut quod Domini Paſſio & Reſurrectio, & Aſcenſio & adventus de Cœlo Spiritus Sancti anniverſaria ſolemnitate celebrantur, quod ſervatur ab univerſa quocumque ſe diffundit Eccleſia*. De hoc Feſto Conſtitutiones Apoſtolicæ inquiunt l. 8. c. 3. *Die Aſſumtionis vacent*. Extat apud S. Joannem Chryſoſtomum Sermo, quem in die hujus Feſti habuit in Urbe Antiochia. Quandoque hoc Feſtum appellabatur *Quadrageſima*; ut ſcilicet ſignificaretur, celebrari illud quadraginta poſt Paſcha diebus; quem diem Feriam quintam fuiſſe liquet, cum dies Reſurrectionis occurreret in Dominica, licet S. Jo: Chryſoſtomus hom. 3. in Act. affirmare videatur, J. Chriſtum die Sabbati in Cœlum aſcendiſſe; quod, quo nitatur fundamento, dici non poteſt. A S. Gregorio Nyſſeno in Ser. 3. de Reſurr. ubi de hoc Feſto agit, appellatur *Epiſomene*, hoc eſt dies ſalutis. Inter 21. Homilias, quas S. Jo: Chryſoſtomus prædicavit Antiochiæ anno 388. una inſcribitur: Pro Dominica de *Epiſomene*: eratque vel pro Dominica Aſcenſionem præcedente, vel pro ipſo Aſcenſionis die.

Ex Ordine Romano Canonici Benedicti liquet, Feſtum hoc non ſecus ac ſolemniora anni Feſta celebrari conſueviſſe: Pontifex cum Cardinalibus & Epiſcopis primis præerat Veſperis; ſurgebatur media nocte pro Officio nocturno; ad quemlibet Nocturnum incenſabantur Altaria; tres primæ Lectiones erant Actuum Apoſtolorum, quinque ſequentes e Sermone alicujus Patris de Feſto, & nona Lectio de Homilia in Evangelium: Feſtum hoc habebat pluſquam octavam, durabat enim decem dies uſque ad Pentecoſten, & ſingulis diebus ad

Digitized by Google

ad Nocturnum dicebantur tres Pſalmi, tres Lectiones, & tria Reſponſoria; fuiſſe videtur Officium parvum nocturnum, Officio de Feria adjunctum, ut Officium ſeu Commemoratio de Aſcenſione fieret per decem hos dies; quod eo magis videtur veriſimile, quia ante Pium V. dies Octavæ erat tantum ſemiduplex, & dies omnes infra Octavam non habebant Officium de Feſto, cujus Commemoratio tantum cernitur, & parvum Officium trium Lectionum.

Pius V. præcepit extingui Cereum Paſchalem ad Evangelium hujus diei. Amalarius de ord. Antiph. c. 56. Officium Feſt. hujus deſcribens, idem eſſe ait, ac Officium, quod nos dicimus, quoad Antiphonas, Pſalmos, & Lectiones Feſti hujus Octava in nullo pervetuſto Libro reperitur; de eo agit Radulphus Tungrenſis Prop. 19. & in omnibus Romanis Ordinibus Dominica ſubſequens inſcribitur *Dominica poſt Aſcenſionem*, non vero *Infra Octavam*. Feſtum hoc appellatur *Aſcenſa Domini* in Sacramentario S. Gregorii; S. Paulinus Natal. 9. S. Fel. in majorum Feſtorum numerum Aſcenſionem non refert, ſed ſolummodo Natalis diem, Epiphaniæ, Paſchatis, & Pentecoſtes. De Aſcenſione extat Sermo S. Aviti Viennenſis, & Hymnus Ennodii. Hymnus *Jeſu noſtra redemptio* eſt S. Bernardi.

Hujus diei Officium fere ſemper ubique idem fuit ac hodie eſt; Alcuinus lib. 1. in Libris adverſus Elipandum, collectam citat, quæ a nobis dicitur, *Concede ut qui unigenitum ad Cælos aſcendiſſe* . . . . In *Aſcenſione Domini*. In Epiſtola a Cuthberto Angliæ Monacho ſcripta de morte Bedæ, legitur, eum obiiſſe recitando Antiphonam *O Rex gloriæ*, quæ eſt ad Veſperas. *Cantabat Antiphonas ſecundum noſtram conſuetudinem, & ſui, quarum una eſt, O Rex gloriæ . . . . & cum veniſſet ad illa verba, nos orphanos, emiſit ſpiritum*. In Miſſali Gothico prima Epiſtola Miſſæ ab Actibus deſumta eſt: *Primum quidem Sermonem*: ſecunda ab Epiſtola ad Epheſios c. 4. v. 1. *Obſecro vinctus in Domino*. Evangelium e pluribus locis conflatum eſt S. Joannis 13. v. 33. uſque ad 35. 14. v. 1. uſque ad 14. & S. Lucæ 24. v. 47. uſque ad 52. & terminatur per iſta verba, *Laudantes, & benedicentes Deum*. In Miſſali Mozarabico prima Lectio eſt Apocalypſis c. 4. *Ego Joannes fui in ſpiritu, & vidi*; ſecunda Actuum, *Primum quidem Sermonem*; Evangelium S. Joannis c. 16. *Vado ad eum qui miſit me*.

Gregorius Turonenſis l. 5. hiſt. c. 11. de S. Avito loquens Arverniæ Epiſcopo, mentionem facit Proceſſionis, quæ hoc die fit in honorem triumphi J. C. qui de terra ad cœlum aſcendit, *Die autem beato quo Dominus ad Cœlos* poſt redemptum hominem aſcendit glorioſus, *cum Sacerdos de Eccleſia ad Baſilicam pſallendo procederet*. Honorius Auguſtodunenſis lib. 3. Lanfranchus ſect. 1. Rupertus lib. 10. de ſolemni hodierna Proceſſione loquentes, repræſentari per eam aſſerunt Jeſu Chriſti reditum ad Patrem, & Clerum cum Sanctorum Reliquiis, tamquam comitem triumphi, præcedere.

In nonnullis Ordinariis magna cum ſolemnitate dicitur Nona, quia ea hora creditur Chriſtus in cœlum aſcendiſſe: Celebrans adeſt cappa indutus; incenſum adhibetur, & cantatur Proſa, ad Chriſti triumphum celebrandum, & dicitur Collecta *Da, quæſumus, tuorum membra fidelium ſubſequi, quo caput principiumque præceſſit*.

Cum nonnulli Paſchale tempus terminari in Aſcenſione contenderent, Concilium Eliberitanum can. 2. præcepit, ut non modo quadraginta dies, ſed quinquaginta perduraret, *Non quadrageſimam, niſi quinquageſimam*.

Dominica infra Octavam fiebat antehac Officium totum de Dominica, & nihil de Aſcenſione; poſtquam vero Feſto huic Octava ſolemnis aſſignata eſt, fit Officium de Aſcenſione uſque ad Lectiones tertii Nocturni, unde incipit Officium de Dominica; Laudes uſque ad Capitulum ſunt de Feſto, quemadmodum Hymnus, reliqua de Dominica, cum Commemoratione Octavæ, quod ſervatur etiam in Veſperis. Eſt duplex Officium in unum redactum, quod partim de Octava eſt, partim de Dominica. Romæ Dominica iſta appellabatur *Dominica Roſarum*, quia ea die incipiebant

Digitized by Google

Roſæ floreſcere, & per Eccleſiam ubi ſtatio erat, ſpargebantur.

Dies Octavæ, quæ ante Pium V. erat tantum ſemiduplex, carebat Officio proprio, quapropter repetebatur Officium de Feſto; deinceps vero tribus Nocturnis lectiones propriæ ſunt aſſignatæ. Feria ſexta, & Sabbato fit continuatio de Octava Aſcenſionis, tamquam ſi Feſtum hoc decem dies duraret. Durandus l. 6. c. 105. advertit, ævo ſuo Officium de Feria tantum fieri conſueviſſe, & in quibuſdam Eccleſiis omitti *Te Deum*, tamquam ſi eſſent hujuſmodi dies extra tempus Paſchale. Extant Eccleſiæ, in quibus dicitur tantum Officium de Feria cum Oratione Dominicæ, ſed non omittitur *Te Deum* ad Matutinum, propter tempus Paſchale. Amalarius Antiph. c. 54. loquitur de commemoratione, ſeu Officio Aſcenſionis per decem dies.

CAPVT LXXVI.

De Vigilia Pentecoſtes.

PEntecoſten cum Paſchate ſi quis comparet, horum Feſtorum inveniet non diſſimilem fuiſſe Vigiliam; jejunabatur enim Sabbato, vigilabatur, & orabatur tota nocte in Eccleſia. Audi S. Ambroſium ita loquentem in Pſ. 109. *Pentecoſtes diem non minore lætitia celebramus, quam Sanctum Paſcha . . . . Tunc enim, ſicut modo jejunavimus Sabbato, vigilias celebravimus, & lætitia plane ſimili; tunc enim ab Inferis reſurgentem ſuſcepimus Salvatorem, modo autem Spiritum Sanctum expectamus e Cælis.* Hic locus citatus eſt a Gratiano *Diſt. 76. c. 9.*

Licet obtinuerit conſuetudo vim legis obtinens per quinquaginta dies non jejunandi, in Vigilia tamen Pentecoſtes ubique fere jejunari cernimus. Eſſetne jejunium liberum, vel ex devotione inſtitutum, an eſſet tantum pro Cathecumenis, & pro iis qui nocte baptizandi erant, non tam facile judicari poteſt. Inquit Glaber l. 3. c. 3. quod anno circiter 1000. habita ſunt Concilia in Gallia, & in Italia, in quibus libera jejunandi, vel non jejunandi facultas data eſt ab Aſcenſione uſque ad Pentecoſten, excepta hujus Feſti vigilia, in qua jejunium præſcribebatur, *Excepto Sabbato Pentecoſtes*; quo ſolvendi jejunium non erat eadem facultas. Ordo Romanus non ſecus, ac S. Ambroſius, ait, quod jejunatur ſicut in Paſchate, & fit Officium, ſicut in Sabbato Sancto: *Sabbato in Vigiliis Pentecoſtes omnes jejunium faciunt, & omne Divinum Officium vel Ordinem, tam Lectiones, quam Baptiſmum ſicut in Sabbato Sancto Vigiliarum Paſchæ.* In Miſſali Gothico nulla extat Miſſa propria de die; erat fortaſſe ſicut in Paſchate. Exſtat autem in Miſſali Mozarabico, & Officium incipit ad Nonam, ut in diebus jejunii. Capitularia Caroli Magni jejunium hac die præſcribunt l. 6. c. 188. *Ut adnuntient Presbyteri eodem modo adveſperaſcente Sabbato Sanctum Paſcha celebretur, & ipſum diem Pentecoſtes ſimiliter celeberrimum habeant, ut Sabbato Paſchæ, & jejunium, & Miſſam, & Baptiſmum.* S. Bonifacius Moguntinus idipſum præcipit in ſuis ſtatutis ſtat. 34. *Ut Sabbato Pentecoſtes ſicut Sabbato S. Paſchæ omnes jejunent, & ad Eccleſiam hora nona conveniant.* Bochelius in compilatione conſtitutionum Synodalium Epiſcoporum Galliæ p. 606. Vigiliam Pentecoſtes tamquam diem jejunii deſignat: præſcribiturque jejunium etiam in Concilio Oxonienſi an. 1222. attamen in quibuſdam Galliæ Eccleſiis, veluti in Carnutenſi, iſta die non jejunatur. Liquet ex Tertulliano de coron. Milit. c. 3. S. Hieronymo ep. ad Lucin. S. Auguſtino ep. ad Caſul. & S. Leone ſerm. 1. de jejun. Pentec. quod antiquitus non jejunaretur per integros quinquaginta dies; ſed poſtquam in Gallia mos invaluit jejunandi in Rogationibus, iſtius quoque Vigiliæ jejunio ſenſim aſſuevere. Hitorpius in ſuo Ordine Romano ait, quod hujuſmodi jejunium per totum orbem ſervaretur, quod certe ab XI. ſæculo factum eſt. Vide Micrologum c. 55. & Durandum l. 6. c. 106. In Gallia perpaucæ tantum Eccleſiæ antiquum ſervavere morem non jejunandi hac die,

quod

Digitized by Google

quod pertineat illa ad tempus Paſchale; qua de cauſa nec Græci jejunant in hac Vigilia.

Officium eſt tamquam continuatio Octavæ Aſcenſionis; in Lectionibus ſecundi Nocturni cernimus omnes Baptiſmi cæremonias a S. Auguſtino deſcriptas: admittebantur Catechumeni in Eccleſiam, & ſigno crucis ſignabantur: eratque totum Catechumenatus tempus tamquam tempus eorum conceptionis ſpiritualis in ſinu matris Eccleſiæ, quæ per illud tempus illos præparabat ad divinam Baptiſmi regenerationem: deſcribit eorum exercitia, frequentes Exorciſmos, Preces, Cantica, Inſufflationes, cilicium, proſtrationes corporis, & pedum nuditatem; quod Symbolum acciperent, & Symboli ſententiis imbuerentur; quod renuntiare juberentur Diabolo, & pompis ejus, & quod renuntiare pompis Diaboli nihil aliud eſſet, quam ſpectaculis, & profanis illecebris renuntiare. Totum Officium habetur potius tamquam feria ultima iſtius hebdomadæ, quam veluti præparatio quædam ad Pentecoſten. Homilia in Evangelium Miſſæ dicitur ſolummodo poſt Pium V. Habebatur etiam antehac Miſſa propria, a Miſſa noctis diverſa; Evangelium erat de panis multiplicatione; Miſſa erat de pœnitentia, & jejunio, quæ tamquam propria de Vigilia Pentecoſtes, & tamquam conſummatio temporis Paſchalis habebatur; & in Sacramentario, quod Gelaſio tribuitur, ad ſecundam Miſſam pro Vigilia Pentecoſtes exprimitur jejunium, quod hac die ſervabatur, ut ſe quiſque ad Feſtum craſtinum præpararet: *Da nobis . . . . novam tui Paracleti ſpiritalis diſciplinam, ut mentes noſtræ ſacro purificatæ jejunio, cunctis reddantur ejus muneribus aptiores.*

Quoad Officium Veſpertinum, inquit Amalarius l. 4. c. 28. quod ad horam Nonam inchoabatur, ad imitationem Cornelii, qui precabatur hora Nona, ut ſe ad accipiendum Spiritum Sanctum præpararet: *Orans erat hora Nona* Act. 8. Hoc Officium Officio Vigiliæ Paſchatis erat omnino ſimile, excepta cerei benedictione, quæ hic omittebatur. Quoad Lectiones, in quibuſdam Ordinibus Romanis duodecimi ſæculi leguntur ſex Lectiones, quæ Græce, & Latine dicebantur, & duodenarium complebant numerum; apud Pſeudo-Alcuinum, alioſque vetuſtiores, qualis eſt *Comes Hieronymi*, & in Sacramentariis Gelaſii, & S. Gregorii quatuor tantum reperiunutr; neque vero duodecim dicebantur niſi in diebus Ordinationis, quod numquam factum eſt in Vigilia Pentecoſtes. In Collectario Thomaſii inchoatur Officium per Litaniam ſeptenariam, quæ ſepties recitabatur, deinde ſequitur prima Lectio *in principio*; ſecunda *Tentavit Deus Abraham*; quæ duæ Lectiones ſunt Geneſis; tertia eſt Exodi, *Factum eſt*, cum Cantico *Cantemus Domino*; quarta eſt Deuteronomii, *Scripſit Moyſes Canticum hoc*, cum Cantico *Attende Cœlum*; quinta eſt Iſajæ, *Apprehendent ſeptem mulieres*, cum Cantico *Vinea facta eſt*; ſexta Jeremiæ, *Audi Iſrael mandata*; poſtea *Sicut cervus deſiderat ad fontes*, & ſtatim Litaniæ, quæ repetuntur quinquies, Benedictio Fontium, Baptiſmus Competentium, & Confirmatio, quam accipiebant ab Epiſcopo, deinde Litania, quæ ter repetitur, poſtea Miſſa, & Neophytorum Communio; omnibus his Lectionibus interjectæ ſunt Collectæ, Orationes, Tractus, & Cantica, ut in Vigilia Paſchatis; Miſſa inchoatur ſine Introitu, quia totum ſimul conjunctum eſt; Miſſæ privatæ non carent Introitu, quia cum ſint ſeparatæ ab Officio, non eamdem habent cauſam omittendi Introitum, qui privatis Miſſis a Pio V. aſſignatus eſt; non dicitur *Flectamus genua* ad Orationes Prophetiarum, quemadmodum dicitur Sabbato S. ratione temporis Paſchalis.

Amalarii ævo quatuor tantum dicebantur Lectiones, *In principio*. *Tentavit Deus*, qua finita dicebatur *Deus qui in ſinu Abrahæ*; tertia Lectio *Attende Cœlum*, & canticum Moyſis *Attendite*, & deinde quarta, *Sicut cervus*. In Ordinario Carthuſianorum, & Grandimontenſium inchoatur Officium per *Confiteor* ad pedes Altaris, antequam legantur Lectiones; quæ Miſſæ ſunt inter-

terſertæ, ut in Sabbatis Quatuor Temporum. In Sacramentario S. Gregorii, ad Miſſam ſignatur Præfatio diverſa a præfatione diei; ad *Communicantes* legitur *Diem Sacratiſſimum Pentecoſtes prævenientes*; in quibuſdam Manuſcriptis legitur *celebrantes*, quia Miſſa iſta non dicebatur in Vigilia, ut a nobis fit, ſed nocte ipſa Pentecoſtes; atque etiam in Benedictione ſolemni, quæ eſt ante *Agnus Dei*, legitur *Benedicat vos omnipotens Deus ob cujus Paracleti Spiritus adventum mentes veſtras ieiunii obſervantia præparatis, & præſentem diem ſolemnibus laudibus honoratis. Amen*. Ibi de Solemnitate hujus diei ſermo eſt, & jejunium etiam, quod eam præcedebat, deſignatur.

Omni tempore in Pentecoſte baptizatum eſt, teſte Tertulliano lib. de Bapt. *Diem Baptiſmo ſolemniorem Paſcha præſtat, exinde Pentecoſtes*: quod a S. Leone etiam affirmatur Ep. 4. & 8. Fortunatus l. 5. car. 4. Baptiſmum refert, quem S. Avitus Epiſcopus Claromontanus, Judæis hac die adminiſtravit: *Ecce dies advenit, quo Spiritus clarus ab alto miſſus . . . . Abluitur Judæus odor Baptiſmate divo; & nova progenies reddita fertur aquis*: & S. Hieronymus in Epiſtola ad Pammachium adverſus Joannem Jeroſolymitanum inquit: *Nos ſcindimus Eccleſiam, qui ante paucos menſes circa dies Pentecoſtes quadraginta diverſæ ætatis, & ſexus, Presbyteris tuis obtulimus baptizandos*. Conſtantinus in Pentecoſte baptizatus fuit, teſte Euſebio in ejus vita l. 4. c. 6. & in Gallia Childebertus Sigiberti filius, *Baptiſmum in die Pentecoſtes accepit*, inquit Gregorius Turonenſis.

CAPUT LXXVII.

De Officio diei Pentecoſtes.

OFficium Pentecoſtes Officio Paſchatis ſimile eſt; Deus enim duo hæc Feſta præcepit populo ſuo, tamquam figurativa Paſchatis, & Pentecoſtes Chriſtianorum, quorum primi ad Judæorum normam dirigebant duplicem hujus Feſti celebrationem; in utroque enim objectum tantummodo immutatum eſt. Advertit S. Auguſtinus l. 10. de Civit. tempore ſuo fere omnium fuiſſe conſenſum, quod Spiritus S. in die Dominica deſcendiſſet; itaque quinquaginta dies ſupputandi ſunt non a die, quo Chriſtus mortuus eſt, ſed a die quo reſurrexit, & non a Feria ſexta, ut videtur S. Lucas innuere, dicens, fuiſſe hoc tamquam complementum ſeptem hebdomadarum poſt Paſcha, ſeu tempus Pentecoſtes, *Cum complerentur dies Pentecoſtes*, ſive ut appellant alii, quinquageſimum poſt Paſcha diem; nonnulli ſibi perſuadentes, Spiritus S. deſcenſum in diem Pentecoſtes Judæorum, nempe in Feriam ſextam incidiſſe, diem illum appellare malunt Dominicam octavam poſt Paſcha; vel etiam dicunt, quinquaginta dies non incipere niſi ſecundo die Azymorum, quo ferebatur hordeum, & grana offerenda in quinquageſimum diem ſubſequentem; quapropter quo anno mortuus eſt Chriſtus, cum dies ſecundus Azymorum incideret in Sabbatum, quo nec laborare, nec ferre liceret, & transferendus eſſet in craſtinum, qui dies erat Jeſu Chriſti reſurrectionis, ſupputatis ſeptem hebdomadis a die tertio Azymorum, quinquageſimus dies incidebat in craſtinum Sabbatum proximum; itaque Spiritus Sanctus deſcendit in die Dominico.

Adeo ſolemnis Apoſtolis fuerat Spiritus S. deſcenſus, ut ſolemne etiam Feſtum voluerint inſtituere; erat hoc Eccleſiæ primordium, nativitas, fundatio, & dedicatio; quamvis autem conſtet, cæremoniis tantum ſecreta Myſteria concomitantibus, & conſuetis laudum canticis Feſtum hoc ab Apoſtolis fuiſſe celebratum, S. Lucas Act. 20. memorat S. Paulum feſtinantem, ut diei Pentecoſtes intereſſet Jeroſolymæ, quod non de Chriſtianorum, ſed de Judæorum Pentecoſte intelligendum eſt, ut ſcilicet Apoſtolus occaſione multitudinis, quæ Jeroſolymam ad hoc Feſtum confluebat, nonnullos poſſet ad Chriſtum convertere. Omni tamen tempore

Digitized by Google

re reperitur Feſtum hoc Jeroſolymis celebratum : & S. Cyrillus Jeroſolymitanus Cath. 6. memorat etiam Eccleſiam in eodem loco extructam , ubi Spiritus S. ſuper Apoſtolos deſcenderat , quæ ſuo quoque ævo ſubſiſtebat , & S. Epiphanius de Ponder. c. 14. ab hac Eccleſia ait , Romanos abſtinuiſſe , cum eam urbem ſub Tito depopulati ſunt . Pentecoſtem Feſtorum omnium maximum appellare non dubitavit Euſebius de vita Conſtant. l. 4. c. 64. *Die quam ſi quis omnium Feſtivitatem maximam vocet , haudquaquam meo judicio aberraveris* ; eſt enim conſummatio Myſteriorum omnium noſtræ Religionis , & ad Spiritum Sanctum nobis dandum omnia concurrunt ; proinde Pentecoſtes a Conciliis Feſto Paſchatis aſſimilatur : *Pentecoſtes ſimiliter , ut in Paſcha* . Officium eodem modo diſpoſitum eſt . Propter novos Baptizatos putavit Amalarius , unum tantum Nocturnum cum tribus pſalmis dici ſolere hac die , & per totam hebdomadam : *Propter Baptiſmatis Sacramenta , numero trium Pſalmorum complemus Nocturnalia Officia per octo dies hebdomadis Pentecoſtes* ; eſtque inſtar nocturni Officii, cui tres tantum inſunt pſalmi ad Veſperas, & completorium in pluribus Eccleſiis.

In antiqua diſtributione pſalmorum , quæ Romæ vigebat , prout a Thomaſio pag. 30 exhibetur , legitur , quod juxta veterem Romæ uſum , *juxta antiquiorem ritum* , dicebatur nocte Officium Dominicæ , *Ad vigilias ut in ceteris Dominicis* ; ſed juxta ritum recentiorem , *juxta poſteriorem* , non multo poſt tempore , dicebantur iſta nocte duo Officia ; primum ſine Invitatorio cum Pſalmis *Magnus Dominus . Exſurgat Deus . Domine quid . Benedic anima mea ;* & in ſecundo Officio dicebatur Invitatorium *Venite* , & unum tantum Nocturnum cum tribus primis pſalmis *Beatus vir . Quare fremuerunt . Domine quid* ; ad Laudes , & ad Veſperas dicebatur , *Ut in ceteris Dominicis* . Nullo alio myſterio breviabatur nocturnum Officium , niſi propter temporis brevitatem , quod remanebat ex noctis vigilia , quæ in baptizandis Catechumenis inſumebatur , neque incongruum viſum eſt hanc Officii abbreviationem per totam hebdomadam continuare , non modo in honorem Feſti , cujus hebdomada continuatio erat ſolemnitatis , & quilibet dies feſtus erat , habebaturque tamquam dies Dominicus ; verum etiam ne fatigarentur novi Baptizati , qui per totam hebdomadam Officiis intererant . Inquit Amalarius in prolog. de ordin. Antiph. ætate ſua in Feſto Pentecoſtes novem Lectiones dici conſueviſſe .

S. Ambroſio adſcribitur Hymnus *Veni Creator* , atque etiam Hymnus Matutini , & Laudum . In vita S. Hugonis Abbatis Cluniacenſis apud Bolland. 24. April. legitur , ab eo juſſum fuiſſe cantari ad Tertiam Hymnum *Veni Creator* . Antiphonæ ad Matutinum ab ipſis pſalmis , qui dicuntur , deſumtæ ſunt , excepta prima ; Reſponſoria ſunt de Scriptura ; ſicut etiam Antiphonæ ad Laudes .

Amalarius l. 4. c. 27. de Ordin. Antiph. tres Antiphonas ad Matutinum refert , *Factus eſt repente . Confirma hoc. Emitte Spiritum* ; verum in ſuo Antiphonario ait , quod dicerentur ſolummodo in Eccleſia Mediomatricenſi , Romæ vero Pſalmi de Dominica conſueti;quod ſæpius ab eo repetitum legimus . Secundum Reſponſorium Feriæ ſecundæ ſententiam continet prædicabilem, *Ignis divinus , non comburens* .

Ad Miſſam animadverſione digna videtur Proſa *Veni Sancte Spiritus* , quæ Romæ noviter introducta eſt , licet antiquiſſima ſit quatuor Proſarum , quæ noviſſimis temporibus conſervatę ſunt , nempe *Victimæ* in Paſchate , *Lauda Sion* in Feſto Corporis Chriſti , & *Dies iræ* in officio Defunctorum . A pleriſque *Veni Sancte* adſcribitur Roberto Galliæ Regi , qui undecimo regnabat ſæculo ; ab aliis Hermanno Contracto , Germaniæ Monacho , qui obiit an. 1054. ſed non ſatis valido nituntur fundamento . Proſa iſta veroſimilius creditur ab Innocentio III. compoſita , ab eodemque juſſa Miſſali interſeri , cum in ejus operibus reperiatur. Quoad Hymnum *Veni Creator* , non videtur ille quidem S. Ambroſii ſtylum præ-

Digitized by Google

præferre, cujus Poeſis videtur durior, & affectibus non adeo referta.

CAPUT LXXIX.

De Officio Hebdomadæ Pentecoſtes.

PEntecoſtes ab initio terminabat tempus Paſchale, cujus terminus erat quinquageſimus dies; poſtea vero occaſione novorum Baptizatorum, qui ad Officium per totam hebdomadam ducebantur, ut fiebat in Paſchate, Feſto Pentecoſtes Octava aſſignata eſt, ut videre eſt apud Amalarium l. 4. c. 29. *De Octavis Pentecoſtes*, qui id factum eſſe ait in honorem ſeptem donorum Spiritus S. Concilium Moguntinum an. 813. *can. 36.* vetat iſta hebdomada genua flectere, & jejunare; idque propter Octavæ ſolemnitatem: *Ut in hebdomada Pentecoſtes genua non flectantur, & non jejunetur.* Græci carent hac Octava, & tota ſolemnitas quinquageſimo die clauditur, quod in Occidente ſervatum fuit uſque ad Bedæ ævum, annum ſcilicet 720. qui primus omnium de Octava Pentecoſtes egit, & tunc Paſchale tempus ſex dies ultra veterem terminum prorogatum eſt. S. Leo in primo Sermone de Pentecoſte, de jejunio loquitur Quatuor Temporum, quod Pentecoſtem ſubſequebatur; elapſo Paſchali tempore repetebatur jejunium, nec amplius feſtivum tempus, & ſolemne habebatur. S. Iſidorus Hiſpalenſis Offic. l. 1. c. 63. jejunari ait poſt Pentecoſtem, ut verbum Chriſti adimpleatur, qui jejunandum eſſe prædixit poſt reditum Sponſi in ſinum Patris. Concilium Gerundenſe an 517. trium dierum tantum abſtinentiam commendat in hac hebdomada, nempe Feria quinta, & duabus ſequentibus: *Ut expleta ſolemnitate Pentecoſtes, in ſequenti ſeptimana, a quinta feria in Sabbatum per hoc tridunm abſtinentia celebretur.* Concilium Salegunſtadienſe an 1022. Quatuor Tempora menſis Junii hebdomadæ Pentecoſtes aſſignavit; atque ut ſolemnitatem hujus Octavæ una cum jejunio ſervaret, genua flectere in ea vetuit, Dalmaticis uti ſtatuit in Miſſa; & *Alleluia* cantari in Officio: *In ipſa hebdomada ſolemnis Pentecoſtes, & tunc propter ſolemnisatem Spiritus Sancti Diaconi Dalmaticis induantur, & alleluia cantetur, & flectamus genua non dicatur*: quod ſervatur etiam ad hanc diem. Micrologus cap. 7. a Gregorio VII. addicta fuiſſe affirmat hebdomadæ Pentecoſtes Quatuor Tempora menſis Junii; & iſtud jejunium tunc temporis appellatum fuit jejunium ſolemnitatis, & lætitiæ, propterea quod officium feſtivum eſſet, neque dicitur *Flectamus genua*, ſed continuatur *Alleluia*, quemadmodum tempore Paſchali.

Poſtquam Feſto Pentecoſtes integra hebdomada aſſignata eſt, diſputatum fuit, utrum illi octavus quoque dies aſſignandus eſſet, qui primi diei ſolemnitati reſponderet; & juxta ritum noſtrum non eſt aſſignatus; Officium enim diei, & temporis Paſchalis terminatur Sabbato ad Nonam, *Poſt Nonam terminatur tempus Paſchale*; quare ſicut officium Paſchatis terminatur ad Nonam Sabbati, atque etiam ſicut octava originem ducit a conſuetudine Judæorum, qui celebrabant Paſcha, Dedicationem, aliaſque Solemnitates per ſeptem tantum dies, ita iis expletis, alterum officium ſubſtituebatur; deinceps vero Feſtis, quæ octavis non carent, octavus dies ſubſtitutus eſt: ſed Paſcha, & Pentecoſtes in antiqua ſeptem dierum conſuetudine remanſerunt, neque fit officium Paſchatis Dominica ſubſequenti: tunc enim incipit tempus Paſchale; quemadmodum neque Dominica poſt Pentecoſten fit commemoratio de Spiritu S. quia hoc Myſterium tunc habetur tamquam completum; quod quidem ſtatuitur in Decretalibus extra de officiis, ubi extat Decretum Cœleſtini III. affirmantis, Pentecoſtem eſſe ſine octava, *Quod caret Octavis*. S. Dunſtanus in Concordia, non ſecus ac Amalarius, ait, Pentecoſtem durare ſeptem dies, in honorem ſeptem donorum Spiritus S. & carere octava; verumtamen in quibuſdam Auctoribus quædam reperiuntur octa-

octavæ veſtigia; Benedictus XII. in Dominica maluit officium de octava Pentecoſtes celebrari, quam de Trinitate; Lanfranchus in ſtatutis præſcribit Miſſam ſaltem de Spiritu Sancto dici, quæ eſt illa de Pentecoſte, *Spiritus* ... Radulphus Tungrenſis c. 60. qui circa finem vixit decimi quarti ſæculi, teſtatur, quod paulo ante ætatem ſuam Romæ non celebrabatur octava Pentecoſtes, neque Feſtum Trinitatis; quod legebatur hac Dominica Liber Regum; verum in Germania, quod in nonnullis Eccleſiis octava Pentecoſtes celebraretur.

Capitularia Herardi Turonenſis l. 2. c. 35. & alia Aquiſgranenſi Concilio an. 816. cohærentia totam hebdomadam feſtivam eſſe decernunt; verum continuatio iſta feſtorum ſub initium 9. ſæculi inſtituta, poſt dimidium decimi contracta fuit, & tunc Quatuor Tempora ſubſtituta: unde apparuit differentia inter Paſchatis Feſtum, & Pentecoſtes; Feſtum enim Paſchatis, quemadmodum apud Judæos tota perdurabat hebdomada, & Feſtum Pentecoſtes, quod primitiarum, frugum, & meſſis feſtum eſt, terminabatur illo ipſo die; Scriptura enim Exod. 23. Levit. 23. Deut. 16. integram concedit hebdomadam ſolummodo feſto Paſchatis, & Tabernaculorum, feſta vero Pentecoſtes, & Tubarum uno die terminabantur; ac propterea Pentecoſtes tamdiu in Eccleſia caruerat octava, & quamvis baptizaretur, ut in Paſchate, longe minor erat Baptizatorum numerus; & in Concilio Ingelheimenſi an. 948. Paſchatis hebdomada integra feſtiva relicta eſt, & hebdomada Pentecoſtes ad tres priores dies redacta, nempe feriam ſecundam, tertiam, & quartam; quartam autem Gregorius IX. an. 1227. Romæ ſuſtulit *Decret. c. conqueſtus de Feriis*. In Gallia feria quarta feſtive celebrata eſt uſque ad an. 1524. per ſtatuta Stephani Poncherii Epiſcopi Pariſienſis, & in aliis Diœceſibus, in quibus feſtivitas de præcepto erat.

Igitur quo tempore Gregorius VIII. Quatuor Tempora menſis Junii aſſignavit hebdomadæ Pentecoſtes, tunc Pentecoſtes Romæ habebat octavam. Urbanus II. Decretum renovavit Gregorii VII. an. 1097. in Concilio Claromontano; quod deinceps communiter obſervatum eſt. Liquet ex Dialogis Egberti, Archiepiſcopi Eboracenſis an. 747. quod Quatuor Tempora huic hebdomadæ aſſignata fuerant a S. Gregorio, ut in Antiphonario per Auguſtinum Angliæ Apoſtolum deſignabatur: *Hoc autem jejunium B. Gregorius per præfatum (Auguſtinum) in Antiphonario ſuo, & Miſſali in prima hebdomada poſt Pentecoſtem celebrandum deſtinavit.*

Poſtquam feſto Pentecoſtes feſtiva hebdomada aſſignata eſt, & Quatuor Tempora adjecta, tunc duo Officia conjungi neceſſe fuit, nempe Officium de octava, & Officium de jejunio; quod præbuit occaſionem iſtius hebdomadæ Evangeliis, quæ Pentecoſtes ſolemnitati parum videntur convenire; quando enim huic feſto aſſignari octava cœpta eſt, tunc ſingulis hebdomadæ diebus Officium repetebatur, ſicut in die; fuit hic primus octavarum ſcopus, ut ſcilicet unius feſti ſolemnitas continuaretur, & per integram repeteretur hebdomadam, per ejuſdem Officii, ejuſdemque ritus repetitionem; remanſit ritus duobus primis diebus poſt Paſcha, & poſt Pentecoſtem, qui ſunt primæ claſſis, ut dies ipſe feſti, atque idem Officium in omnibus partibus remanſit feriæ quintæ infra hebdomadam Pentecoſtes, quæ nondum habet Orationem ac Miſſam propriam; deinceps cuilibet diei aſſignatum eſt Evangelium, cujus occaſione Pius V. Homilias legi juſſit ad Matutinum. Quando igitur Quatuor Tempora menſis Junii hebdomadæ Pentecoſtes deſtinata ſunt, ad Miſſam lecta ſunt Evangelia huic triduo jejunii aſſignata, & ad Matutinum lectæ ſunt Homiliæ: reliquæ Officii partes ſunt, ſicut in die feſti: & ne Officium diſſimile ſit, cuilibet diei diſtribuitur Evangelium, Antiphonæ ad *Benedictus*, & ad *Magnificat*, & Collectæ propriæ. S. Auguſtini Homiliæ, quæ quarta, & quinta feria leguntur, Pariſiis ſunt celeberrimæ; prima eſt de modo gratiæ nos trahentis amore, & voluptate: ſecunda quomodo Chriſtiana Religio miraculorum virtute firmata ſit, quorum

Digitized by Google

omnium illud eſt maximum, mundum nempe univerſum Apoſtolicæ prædicationi credidiſſe, & Chriſti Fidem fuiſſe amplexatum.

Officium Sabbati eſt pro Ordinatione, quæ Quatuor Temporibus annexa eſt; modus autem conjungendi cum jejunio ſolemnitatem octavæ, & ſupprimendi quidquid in Officio lugubre eſt, præſcribitur in Concilio Saleguſtadenſi anno 1022.

Micrologus c. 58. de Miſſa jejunii agens, quæ dicebatur in quatuor Temporibus, diverſam eſſe, ait, a Miſſa octavæ, eoſque improbat, qui *Gloria in excelſis* dicebant, quia cum hæc Miſſa dicatur poſt ſextam, omittendum eſt *Gloria* .... & in diebus jejunii ſola feria quinta in Cœna Domini, & Sabbato Sancto dicitur *Gloria in excelſis* in Miſſa poſt Sextam. Memorat etiam uſum plurimorum ætate ſua dicentium duas Miſſas in Feriis Quatuor Temporum, alteram poſt Tertiam de octava, alteram de jejunio poſt Sextam, ut fit, inquit, in Feſtis S. Matthæi, & S. Thomæ, quando incidunt in Quatuor Tempora.

CAPUT LXXIX.

De Ordinatione.

INcipiamus a Tonſura. Clericorum corona myſtice quidem habetur pro Symbolo ſpineæ coronæ, quæ Chriſti capiti infixa fuit; eſt autem ſignum, quo Clerici, & Ordinibus initiati diſtinguuntur.

Cum S. Auguſtinus ad Proculejanum ſcribens ait, Epiſcopos Donatiſtas jurare per Catholicorum Epiſcoporum coronam, non eſt intelligendus de corona aliqua, aut capillorum circulo ſeu tonſura, quæ clericalis corona appellatur, ſed tamquam ſi diceretur; Per Veſtram Sanctitatem, Veſtram Reverentiam, Veſtram Majeſtatem, Veſtram Celſitudinem.

Verum diſtinguenda eſt Tonſura a Corona, licet hodie confundantur, dicaturque tonſuram facere pro facienda corona, quæ dicitur corona Presbyteri, Diaconi, &c. Preces ajunt ſolummodo, *Oremus. Ad deponendum comas. Præſta .... comas capitum depoſuimus.*

Primis ſæculis Chriſtiani omnes tam Laici, quam Clerici more Romanorum tondebant comas. S. Paulus 1. Cor. 11. 14. a natura ipſa doceri nos ait, ignominioſum eſſe homini comam nutrire: *Ipſa natura docet vos, quod vir quidem ſi comam nutriat, ignominia eſt illi.* Naturæ autem nomine uſum intelligit tunc temporis Romanis probatum breves deferendi capillos. Anno 454. ab Urbe condita hujuſmodi morem inſtitutum fuiſſe tradit Plinius: exinde fortaſſe tonſuræ inſtitutio S. Petro tributa eſt, quod Romæ inceperit uſus, & a primis Chriſtianis receptus fuerit. Amalarius, *lib. 1. de Eccl. Offic. c. 5.* & S. Hieronymus in Ezech 44. tamquam Barbaros habet, & extraneos Laicos ipſos, qui longos geſtabant capillos: Apoſtolicæ Conſtitutiones hortantur Fideles omnes ad capillorum modeſtiam: *Nec capillum nutriens, nec pexus, nec comatus*, lib. 1. c. 3. & exinde capillatura hominum appellata eſt *Cæſaries*, a verbo *cædere*, quia ut breviores capilli fierent, identidem cædebantur, & fœminarum capillatura appellabatur *Coma*. Prudentius *de Coron. Hymn. 3.* de S. Cypriano loquens, poſt ſuam converſionem capillos ſibi præcidiſſe ait: *Deflua cæſaries compeſcitur ad breves capillos*; idipſum dicitur de S. Honorato Lerinenſi: *Rediguntur ad breves capillos luxuriantes comæ*. Heraclius Imperator ſeptimo ſæculo renunciatus tonderi ſibi capillos juſſit: *Extemplo comas retundit, ac mentum raſit, qui eſt Imperatorum habitus*; Imperatorum iſte mos eſt. Idipſum dicitur de Friderico I. ad duodecimum ſæculum: *Aures vix ſuperiacentibus crinibus operiuntur, tonſore, pro reverentia Imperii, pilos capitis, & generum aſſidua ſucciſione ſecante*; inquit Auctor in ejus vita.

Gallis, & Barbaris Romanum Imperium quarto ſæculo devaſtantibus, Laicorum plerique nutriere comas, ad imitationem eorum populorum comam nutrien-

Digitized by Google

nutrientium ; ſed Clerici fere omnes Romani, Monachi, & Laicorum plerique modeſtiores comam compeſcere non deſtiterunt, atque immodeſtos improbarunt Clericos, qui Barbarorum morem imitarentur. Concilium IV. Carthaginenſe quarto ſæculo habitum clericis vetat comam nutrire ; Agathenſe ſexto ſæculo præcipit capillos tondere ; & Bracarenſe tertio ſæculo ſtatuit, ne clerici longiores deferant comas tamquam Ethnici. Plerique Laici compeſcere comas conſueverunt, Helvetii præſertim, uſuſque invaluit in Gallia ſub Franciſco I. vigebatque Henrici IV. ævo ; ut liquet ex equo æneo, ex pictis tabulis & figuris ; nec longiorum capillorum invectus eſt mos, niſi ſub initium regni Ludovici XIII. S. Ludovicus, noſtrique Reges, quorum Numiſmata apparent & Imagines, breves deferebant capillos. Laicis demum comam nutrientibus, clericis & Monachis præſcriptum fuit, ut comam præciderent, quare a Laicis fuere diſtincti ; & hoc occaſionem præbuit clericalis tonſuræ clericis, & monachalis Monachis deſtinandæ ; & exinde uſus ab utriſque receptus eſt capillos tondendi, quemadmodum olim in Eccleſiæ naſcentis exordio tondebantur. In quibuſdam locis comam tondere commendatum eſt etiam Laicis. Concilium Romanum anno 1096. *Can. 6. Nullus homo comam nutriat, ſed ſit tonſus ſicut decet Chriſtianum*; Concilium Londinenſe duodecimo ſæculo habitum, *Can. 23. Ut criniti ſic tondeantur, ut pars aurium appareat, & oculi non tegantur* : de Laicis loquitur. In vita S. Godefridi, Epiſcopi Ambianenſis undecimo ſæculo, recuſaſſe fertur oblationem Roberti, Belgici Comitis, & Aulicorum ejus, quia capillos haberent longos.

Capilli autem in inferiori parte tondebantur in formam rotundam, etiam apud Laicos, quæ rotunda forma aptior videbatur, quam plana, ut dicitur, ſive *per gradus*, ut ait Concilium Montis-Peſſulani anno 1214. Philo in Libro *De vita contemplativa* de iſta tonſuræ forma ait : *Æqualiter reciſi in circularis lineæ formam, quam exactam per circuitum capitis referunt* : hoc apud Auctores dicitur in circularem formam cædi, *Inſtar coronæ*, ſeu *In formam coronæ*, vel, ut ait Sidonius Apollinaris Ep. 13. lib. 4. *In rotæ ſpeciem* : corona iſta non erat quæ capiti poſtea fuit impoſita, ſed quæ formata erat ex inferiori capillorum parte, in coronæ ſpeciem reciſa. Atque ita intelligendi ſunt Arabici canones Concilii Nicæni *Can. 1.* Monachi & Moniales in formam coronæ tondeantur; legiturque in Vita S. Gertrudis, quod ejus Mater, antequam filiam offerret Epiſcopo, ipſius capillos in coronæ formam totondit, *Ad inſtar coronæ*. In Vita Theodori, qui Græcus erat, & Monachorum Græcorum more detonſus, qui ſibi caput penitus abradebant, legitur, quod cum ordinatus fuiſſet Subdiaconus ſeptimo ſæculo a Vitaliano Papa, quatuor menſium ſpatium abraſis capillis conceſſit, ut creſcerent, utque ipſe Romanorum more, quemadmodum Orientales, in coronæ ſpeciem tonderetur : *Quo in coronam tonderi poſſet*, inquit Beda *Hiſt. Angl. lib. 4. c. 1.*

Antiqua tonſura conſervata eſt inter Regularium Fratres, qui dicuntur converſi, ac præcipue converſos Ordinis Prædicatorum, qui neque tonſuram, neque coronam ſuperiorem habent, ſed tantum inferiorem, capillos nempe in circularem formam præciſos, in inferiori parte ſuper auriculis ; quemadmodum loquitur Clementina 3. Tit. *De Sent. eſto c. contingit . . . . circumciſis crinibus*. Manuale Rotomagenſe anno 1650. exaratum inquit etiam, quod pars inferior capillorum in formam coronæ præcidenda eſt : *Capillorum pars inferior in coronæ ſpeciem præcidatur, ita ut oculi & aures pateant*.

S. Hieronymus *Ep. ad Sabin.* munditiæ refert, nitori, & elegantiæ, morem illum in Ægypti ac Syriæ Monaſteriis inſtitutum, comas viduarum tondendi & virginum, quæ neque balneo neque oleo uterentur ad detergendum caput : *Vel quia lavacrum non adeunt, vel quia oleum nec capite, nec ore norunt, ne a parvis animalibus quæ inter cutem & crinem gigni ſolent, & concretis ſordibus opprimantur*.

Non

Digitized by Google

Non aſſueverant mulieres tondere crines, ut homines, quinimmo S. Paulus 1. *Cor.* 11. *v.* 15. ait : *Mulier ſi comam nutriat, gloria eſt illi : quoniam capilli pro velamine ei dati ſunt.*

Barba etiam munditiæ cauſſa abradi cœpta eſt, ut inquit Æneas Pariſienſis Epiſcopus adverſus Græcos, Latinorum Preſbyterorum morem improbantes : *Ob munditiam utique hoc agunt.*

TONSURA. Aliquando ſibi ipſe capillos tondebat, qui Eccleſiam vel Religionem ingrediebatur ; dicitur enim de S. Claudio : *Sibi propria manu capillos incidens Clericus factus eſt.* Plerumque vero tondebantur ab aliis : exinde facta eſt Eccleſiaſtica cæremonia Epiſcopis & Abbatibus reſervata, & tonſura cœpta eſt haberi tamquam ſpecies adoptionis per eum factæ, qui capillos tondebat, quod quidem erat Epiſcoporum proprium, qui communes Fidelium parentes ſunt. Refert Paulus Diaconus, Pippinum Caroli Martelli filium, cum ſibi a Luitprando Longobardorum Rege capilli eſſent detonſi, hoc modo filium ejus adoptivum evaſiſſe.

Epiſcopus Tonſuram confert. Primum exemplum, quod afferri poſſit, eſt S. Germani Autiſſiodorenſis, cui S. Amator ejus præceſſor ſolemniter capillos præcidit in Eccleſia, coram Clero & nobilibus viris, cum ſimul induens Religionis habitu, hoc eſt, ſæculi indumenta tollens, & Diaconum ordinans. S. Cæſarius Arelatenſis, duodeviginti annos natus, S. Sylveſtrum Cabilonenſem Epiſcopum rogavit, ut præciſis ſibi crinibus, mutatoque habitu clericali militiæ adſcriberetur.

Tonſura ſeu corona in vertice capitis fit quidem clericis & Monachis, Monialibus non item ; ipſe enim licet breviores deferant comas elegantiæ cauſſa, cum tamen velatæ ſemper appareant, neque capitis verticem detegere ſoleant, ita neque rotundari neque radi conſueverunt. Neque Pœnitentes, neque Fratres converſi, neque Laici, iſtam coronam deferunt.

Ultra ſextum ſæculum nullum exſtat coronæ veſtigium ; uſque ad id tempus capilli tantum tondebantur & rotundabantur, ut breviores fierent. Concilium IV. Carthaginenſe *Can.* 44. *Nec comam nutriant* : ac propterea pro tondendis crinibus forfices tantum adhibebantur, unde ait S. Clemens Alexandrinus : *Pili tondendi ſunt non novacula, ſed forficibus.* S. Hieronymus in Ezechielem 44. dicentem, *Caput ſuum non radent, neque comam nutrient ; ſed tondentes attondent capita ſua,* ait : *Juxta quod diſcimus nec calvitium novacula eſſe faciendum, neque ita ad preſſum tondendum caput, ut raſorum ſimiles eſſe videamur, ſed in tantum capillos demittendos ut operta ſit cutis.* S. Gregorius hæc verba referens inquit etiam, non abſque conſilio factum eſſe, ut Presbyteri æque prohibeantur caput radere, & comam nutrire, nam ſi comam nutrirent, coma oculos tegeret, ſi caput raderent, cutis detegeretur. Si radendi caput invaluiſſet uſus, Optatus *Lib.* 2. non contumelioſe actum fuiſſe dixiſſet a Donatiſtis, cum Catholicis Presbyteris caput abraſere. Concilium Agathenſe ſexto ſæculo de tondendo ſolummodo loquitur. *Ne tondeantur, Can.* 20. Bracarenſe, *Neque granos* (capillos longos) *Gentilium ritu dimittant.*

Tonſura Monachorum. S. Benedictus de Monachis Sarabaitis ait : *Mentiri Deo per tonſuram noſcuntur* ; quod non intelligitur niſi de tonſura capillorum in inferiori parte, non vero de corona in vertice capitis. Neque S. Aurelianus, neque S. Iſidorus, ſeptimo ſæculo, ullam in Regulis ſuis mentionem faciunt.

CORONA : nullum coronæ apparet veſtigium ante Concilium IV. Toletanum ſeptimo ſæculo ; præcipitur clericis geſtare coronam, ideſt capillorum circulum circa caput ſuperius detonſum: *Omnes Clerici vel Lectores ſive Levitæ & Sacerdotes detonſo ſuperius toto capite, inferius ſolam circuli coronam relinquant.* Concilium hoc non diſtinguit coronas per diverſos Ordinum gradus, ut hodie fit ; ſed eadem tonſura ab omnibus ferebatur : *Pro amputando Eccleſiæ ſcandalo una ſit tonſura,* inquit Concilium : de radendo non loquitur, ſed de tondendo, *Detonſo ſuperius capite* : & præ ceteris

teris

Digitized by Google

teris coronam appellat, *Circuli coronam.* Concilium Cadurcenſe in Diœceſi Sueſſionenſi habitum octavo ſæculo, *Can.* 18. non loquitur niſi de reciſione capillorum: *Nullus Clericus vel Monachus comam laxare præſumat.* Concilium Moguntinum 9. ſæculo habitum, *Can.* 24. idipſum præſcribit, *Sive in Canonico, ſive in Monachico ordine nullus tondeatur ſine legitima ætate.* Pontificale Romanum neque coronæ, neque abraſionis mentionem facit; Epiſcopus præcidit tantum capillos circa dimidium capitis, quemadmodum fecit circa extremitates.

Corona iſta, ſeu capillorum circulus ferebatur, non in occipite, in poſteriori parte capitis, ut deinceps factum eſt, ſed in vertice, in ſuperiori parte, in ſummitate, ut a Capuccinis etiamnum defertur. Joannes Abrincenſis ait, *Caput noſtrum in ſuperiori parte radimus;* & Stephanus Poncherius ſexto ſæculo, *In ſummitate capitis ut moris eſt.* Concilium Remenſe anni 1583. ait, *In capitis vertice.* Rituale Alethenſe inquit: Tonſura non debet eſſet in poſteriori parte capitis, ſed in ſummitate, tamquam corona.

Gloſſa in Clementinam 2. Tit. *De vit. & honeſt. Cleric.* diſtinguit tonſuram a raſura & corona, *Raſura reſpicit partem ſuperiorem quam dicimus Clericam. Corona circulum capillorum. Tonſura abſciſſionem ipſorum.* Quando cædebantur capilli in inferiori tantum parte, appellabatur tonſura, & corona eſt capillorum circulus, qui in capitis vertice inſidet, tamquam corona, quæ abraſa eſt in medio, ſive detonſa; raſura vero eſt tota pars ſuperior capitis, quæ abraſa eſt.

Interstitium. Temporis intervallum, quod ab Eccleſia jubetur interiici inter duorum Ordinum ſuſceptionem, nempe ſpatium unius anni, ex eo procedit, quod Romæ antiquitus ſemel tantum in anno fiebant Ordinationes, videlicet menſe Decembri, juxta inſtitutum in vita veterum Pontificum memoratum: *Fecit Ordinationes menſe Decembri;* & Amalarius *Lib. 2. c. 1 Primi Apoſtolici ſemper in Decembrio menſe, in quo nativitas D. N. J. C. celebratur, conſecrationes miniſtrabant uſque ad Simplicium: ipſe primus ſacravit in Februario.* Micrologus idipſum aſſerit. Cum igitur Ordines nonniſi altero quoque anno ſuſcipi poſſent, integer volvebatur annus antequam quis ad novum Ordinem promoveretur; vel etiam Ordinatio certæ ætati deſtinata erat, puta unius & viginti annorum pro Subdiaconis, duorum & viginti pro Diaconis, & vigintiquatuor pro Presbyteris; quod ſpatium integrum unius vel duorum annorum conſtitutum pro Ordinibus ſuſcipiendis toti ſubinde Ordinationi aſſignatum eſt, quacumque ætate fuiſſet Ordo ſuſceptus.

Impoſitio manuum, quæ fit in Epiſcoporum & Presbyterorum ordinatione, a Veteri Teſtamento ducit originem, ut ait S. Iſidorus Hiſpalenſis, *Lib. 2. c. 5. De Eccleſ. Offic. Quod per manus impoſitionem a prædeceſſoribus Dei Sacerdotibus, Epiſcopi ordinantur, antiqua inſtitutio eſt, Iſaac ponens manum ſuam ſuper caput Jacob, benedixit ei, ſimiliter Jacob filiis ſuis, ſed & Moyſes ſuper caput Joſue manum ſuam imponens.* Joſue Spiritum ſapientiæ recepit per impoſitionem manuum Moyſis; ita in Eccleſia Spiritus S. in Ordinatione per impoſitionem manuum Epiſcopi communicatur; ſic ordinati fuere Diaconi; ita S. Paulus præſcribit Timotheo: & hic Epiſcopus Epheſi per impoſitionem manus S. Pauli deſignatus fuit.

Extra tempora; diſpenſationes ordinandi extra Quatuor Tempora inde profectæ ſunt, quod quibuſdam ſæculis Ordinatio fiebat ſingulis Dominicis, quod quidem ſervatur etiam hodie reſpectu Epiſcoporum, qui in Dominicis conſecrantur.

Unctio in Ordinatione Epiſcoporum & Presbyterorum recentior eſt; de ea nihil meminit Concilium IV. Carthaginenſe, neque S. Iſidorus Hiſpalenſis, neque Ordo Romanus, neque Acta diurna formam continentia Ordinationis Pontificum & Epiſcoporum, quibus octavi & noni ſæculi Pontifices utebantur, hoc eſt *Diurnum Romanorum Pontificum.* Unctionem hanc videtur aliquis S. Leonis textus indicare; ſed intelligendus eſt vel de Gratia, quæ omnes Chriſtianos conſecrat, redditque quodam-

Digitized by Google

dammodo Presbyteros, quemadmodum in Sermone 3. de Ordinatione Pontificis; vel de excellentia, & præſtantia Miniſtrorum Evangelii ſupra Miniſtros Synagogæ, ut in Sermone 8. de Paſſione: *Nunc & Ordo Levitarum & dignitas amplior Sacerdotum, & ſacratior eſt unctio Sacerdotum.* Citantur loci aliqui S. Gregorii Nazianzeni, ſed quia in Ritualibus Græcorum numquam legitur unctio fuiſſe facta in Ordinatione Epiſcoporum ſeu Presbyterorum, interpretandi ſunt de interiori Spiritus S. unctione, quam Epiſcopus vel Presbyter per manus impoſitionem acceperat. Deinceps vero apud Latinos invecta eſt, & Innocentius III. *Lib cum veniſſet. Tit. de Sacr. unct.* ſuppleri juſſit unctionem Presbyteri, qui a Græcis ordinatus fuerat. Locus extat deſumtus a Commentario in Librum I. Regum, S. Gregorii, ubi de unctione Saul ita diſſerit Auctor; *Hac unctione exprimitur, quod in hac Sancta Eccleſia, nunc etiam materialiter adhibetur, quia qui in culmine ponitur, Sacramenta ſuſcepit unctionis, quia vero ipſa unctio Sacramentum eſt, is qui promovetur, bene foris ungitur, ſi intus virtute Sacramenti roboretur*: ſed ignoratur Commentarii Auctor, qui IX. fortaſſe eſt ſæculi, quando unctio cœpit inſtitui in Eccleſia Latina: inſtituta eſt autem fortaſſe ex unctione Presbyterorum antiqui temporis, & ex Eccleſiæ Latinæ precibus, quæ reperiuntur in Sacramentario Gelaſiano, ubi legitur: *Comple in Sacerdote tuo Miniſterii tui ſummam .... Cæleſtis unguenti rore ſanctifica, hoc Domine copioſe in caput eius influat.* Quod ab initio de unctione tantum ſpirituali intelligebatur, materiali unctioni locum dedit, unde in nonnullis precibus, *Oleo Gratiæ Spiritus ſancti perunge*, legitur *Hic ungatur oleo*; & ſubinde reperitur unctio manuum & capitis in Ritualibus: *Conſecratio capitis cum oleo*: in aliis *Conſecratio manuum Diaconi de oleo & chriſmate.* Amalarius *Lib. I. Offic. Eccl. c 3.* & Theodulphus Aurelianenſis in capitularibus, unctionem Presbyterorum in Galliis ætate ſua receptam eſſe deſignant.

In reſtitutione Epiſcopi de gradu depoſiti, redditur illi quidem ſolemniter *Varium*, Anulus, & baculus Paſtoralis; ſed nova unctio non additur ejus conſecrationi: vide Concilium IV. Toletanum, Fulbertum Carnutenſem, & Pontificale Romanum.

Auctor *de Gemma animæ c.* 181. 184. & 189. ait, ævo ſuo Presbyterorum manus chriſmate, & manus Epiſcoporum oleo ungi conſueviſſe.

CAPUT LXXX.

De Officio Feſti SS. Trinitatis.

Officium Trinitatis ſero Romæ fieri cœptum eſt, cum de Dominica Officium antea fieret, quia Pentecoſtes ſemper caruit Octava; atque ejus Officium terminatur etiamnum Sabbato ad Nonam, neque amplius de hoc Myſterio agitur ad Veſperas. Trinitatis Feſtum ab undecimo ſæculo celebrabatur in quibuſdam Eccleſiis, teſte Micrologo *cap. 6.* qui Feſtum hoc celebrantes coarguit, loquiturque de Miſſa Trinitatis ab Alcuino compoſita, deque Officio a Stephano Epiſcopo Leodienſi confecto, & de Præfatione Miſſæ a Gelaſio II. approbata; loquitur etiam de iis, qui Trinitatis faciebant Officium in die Octava Pentecoſtes, & continuabant per octo dies ſine *Alleluja*; quod minime approbat: inquit præterea, Stephanum Leodienſem Officium iſtud, & Inventionis S. Stephani compoſuiſſe; Romanam Eccleſiam utrumque rejeciſſe, & Alexandrum II. declaraſſe, nullum Feſtum peculiare de Trinitate & Unitate divina eſſe faciendum, propterea quod in Dominicis omnibus & Feſtis divinæ pſalmodiæ ſunt Trinitati conſecratæ: *Unde Alexander Papa de hac re inquiſitus, reſpondit juxta Romanum ordinem nullum diem ſpecialiter adſcribi ſolemnitati S Trinitatis, ſicut nec S. Unitatis, præcipue cum in omni Dominica, immo quotidie utriuſque memoria celebretur.* Alexander Papa III. duodecimo ſæculo ait, Feſtum Trinitatis in diverſis Eccle-

ſiis

Digitized by Google

ſis diverſimode obſervatum, aliis in die Octava Pentecoſtes illud celebrantibus, aliis in Dominica Adventum præcedente; in Eccleſia vero Romana nullum eſſe ſpeciale Feſtum Trinitatis, quia ſingulis diebus Trinitatem in Officiis ſuis laudabat, & glorificabat Eccleſia: *Præterea Feſtivitas S. Trinitatis, ſecundum conſuetudinem diverſarum regionum in quibuſdam conſuevit in Octavis Pentecoſtes, ab aliis in Dominica prima ante Adventum celebrari, Eccleſia ſiquidem Romana in uſu non habet quod in aliquo tempore hujuſmodi celebret ſpecialiter Feſtivitatem, cum ſingulis diebus Gloria Patri & Filio & Spiritui S. & cetera, ſimiliter dicantur ad laudem pertinentia Trinitatis. Extra de Feriis cap. Quoniam.* Ferunt, Alcuinum hortatu S. Bonifacii Moguntini Miſſam votivam de Trinitate compoſuiſſe pro Dominica; & Concilium Salegunſtadenſe anno 1022. devotionem quarumdam mulierum memorat, quæ per ſingulos dies Miſſis de Trinitate vel de S. Michaele poſtulabant, quod Concilium vetuit in diebus Feſtis: *Quidam, maxime matronæ, habent in conſuetudine, ut per ſingulos dies Miſſas peculiares, de S. Trinitate, aut de S. Michaele, ... & ideo ſanximus, ne hoc ulterius fiat, niſi ſuo tempore.* Videtur huic Feſto proprium tempus jam fuiſſe aſſignatum. De Octava Feſto Pentecoſtes aſſignanda ſcripſit Berno Augienſis, ut Trinitatis Feſtum impediret; de quo tamen Rupertus de divin. Offic. l. 11. c. 2. loquitur, tamquam de Feſto ætate ſua fere communiter recepto: *Celebrata ſolemnitate de Adventu Spiritus S. ſtatim e veſtigio gloriam S. Trinitatis Dominicæ ſequentis Officio recta diſpenſatione concinimus.* Radulfus Tungrenſis, qui ſub finem vixit decimi quarti ſæculi, inquit *cap. 60.* quod paulo ante neque Octava Pentecoſtes, neque Feſtum Trinitatis Romæ celebraretur, & legerentur Libri Regum; quod in quibuſdam Germaniæ Eccleſiis Octava Pentecoſtes fieret, & in Gallia ubique ferme Trinitatis Feſtum cum Octava celebraretur, & noviſſime etiam Romæ Feſtivitas Trinitatis admitteretur, quod plures Germaniæ Eccleſiæ ſequi cœperant: *Hodiernis temporibus Romæ, & in Curia Romana ſolemnis habetur Feſtivitas S. Trinitatis in Octava, quod plures Alemanni cœperant ſequi.* In Gallia igitur Feſtum hoc celebrari cœptum eſt; neque deſunt Eccleſiæ, in quibus bis celebretur, in prima ſcilicet & ultima Dominica poſt Pentecoſten, veluti in Eccleſia Senonenſi, & in nonnullis Eccleſiis Pariſienſibus, nempe in Eccleſia S. Benedicti, & in Hoſpitali Trinitatis; ſed Romæ non inſtituta Feſtivitas eſt, niſi tempore Joannis Papæ XXII. A Gerſone de Viſit. Prælat. tamquam Feſtum noviter inſtitutum memoratur: *De Feſto Trinitatis ſolemnizando, pro ut noviter Papa inſtituit.* Durandus, qui paulo ante Joannem XXII. vixit, l. 3. c. 14. Feſtum hoc ait a pluribus Eccleſiis nondum receptum, & diverſis temporibus celebratum. Primi omnium Feſtum hoc Monachi celebrarunt. Udalricus in conſuetudinibus Cluniacenſium *cap. 24.* & 25. ait, quod in illa Abbatia celebraretur in Dominica poſt Pentecoſten: & quamvis careret Octava, ejus tamen Miſſa dicebatur quotidie per totam hebdomadam, cum Antiphona ad *Magnificat.* Capitulum generale Ciſtercienſium anno 1230. toti præſcripſit Ordini, ut Feſtum ſolemne fieret: *Solemnitas S. Trinitatis cum tribus lampadibus in poſterum ſemper fiat, & Abbas celebret in Conventu, ſed Sermonem in Capitulo propter materiæ difficultatem fieri non oportet.* Prædicatio autem prohibebatur, propter argumenti difficultatem. Præſcripta Feſtivitas fuit ab Alexandro III. *Lib. de Feriis*, & a Concilio Arelatenſi anno 1260. *Can. 6.* a quo affixa eſt Dominicæ poſt Pentecoſten, & ſtatuta tamquam Feſtivitas ſolemnis, & cum Octava & cum tribus Lectionibus & Reſponſoriis quotidie per Hebdomadam, niſi Feſtum occurreret novem Lectionum. Durandus l. *6.* c. 114. conſuetudinem refert quarumdam Eccleſiarum; bis hoc Feſtum celebrantium, in prima nempe, & ultima Dominica poſt Pentecoſten. In vita S. Stephani, Fundatoris Grandimontenſium, qui obiit anno 1124. is quotidie dixiſſe perhibetur, præter Of-

Digitized by Google

ficium diei, peculiare Officium de Trinitate. Cujus Feſtum inſtitutum eſt Romę, ut diximus, a Joanne XXII. & Dominicę poſt Pentecoſten aſſignatum, ut novum Officium ſuppprimeretur de Octava Pentecoſtes, impleretur que Dominica diu multumque vacans, id eſt ſine Officio; ſed hoc Feſtum non communiter obſervatum eſt, niſi tempore Benedicti XIII. anno 1405. neque obſervatur adhuc in quibuſdam Eccleſiis, veluti in Diœceſi Claromontana in Arvernia.

Antequam Romæ inſtitueretur Feſtum Trinitatis, nullum erat Officium in hac Dominica, quæ appellabatur Dominica vacans, propterea quod Officium factum fuerat nocte præcedenti, Ordinationis tempore, & protrahebatur hoc Officium uſque ad primam lucem Dominicæ, ut in Dominica facta Ordinatio videretur: quod quidem officium duodecim Lectiones continens, longaſque preces, ac præcipue copioſam Ordinationem in magnis urbibus, adeo diuturnum erat, ut nocturni, & matutini officii teneret locum, videlicet, Matutinum, Laudes, & Miſſam complecteretur.

Cum autem Officium anticipatum eſſet in Sabbatum, Dominica implenda fuit; & a Miſſa incipiendo, in quibuſdam Eccleſiis dicebatur Miſſa Pentecoſtes, tamquam octava huic Feſto aſſignata: ſubinde vero propria Miſſa inſtituta eſt, diverſis aliarum Miſſarum partibus compoſita. Miſſa inſtituta, officium quoque ſubſtituendum curarunt; qui Miſſam Pentecoſtes huic Feſto aſſignaverant, officium dixerunt 9 Lectionum de octava hujus feſti: cujus octavæ ab aliis probatæ, ab aliis improbatæ diſputationem ſuo tempore ortam Berno commemorat. Berno octavam probabat, ſed Romæ numquam recepta fuit, & ſane perperam hodiernæ Miſſæ, in Sacramentario S. Gregorii, inſcriptus eſt titulus Dominicæ de octava Pentecoſtes, ni ſcil. octavæ nomine intelligatur ſimpliciter octavus dies poſt Pentecoſten; Præfatio etiam, Collecta, Benedictio, & Poſtcommunio de Trinitate ſunt, cujus Feſtum S. Gregorio poſterius eſt: In Sacramentario Gelaſiano hujus Dominicæ Miſſa ita inſcribitur, *De Octava Pentecoſtes*. Hæ additiones demonſtrant, quot nova deinceps iis Libris inſerta fuerint, ut Scriptorum tempori accommodarentur. Hujus Miſſæ Præfatio Pelagio Papæ II. adſcribitur, qui ante S. Gregorium vixit, ſed non erat dicenda ad Miſſam, erat enim expoſitio Catholicæ Fidei contra Hæreticos, quam abjurantes hæreſim, & Eccleſiam ingredientes profiteri jubebantur.

Miſſa Trinitatis ante officium inſtituta eſt: dicitur Alcuinus Miſſam ſuper hoc myſterio compoſuiſſe: Officium, quod Romæ hac die dicitur, illud eſt, quod compoſuerat Stephanus Leodienſis, cujus meminit Durandus, & Trithemius, exceptis Hymnis, & Lectionibus, quas Pius V. immutavit, atque etiam inſeri juſſit octavum Reſponſorium, *Duo Seraphim*. Hymnus ad Veſperas Trinitatis eſt Hymnus Sabbati, *O lux beata Trinitas*; Hymnus Matutini a Matutino Feriæ ſextæ, & Sabbati: Hymnus Laudum ab Hymnis feriæ ſextæ ad Matutinum, & ad Laudes petitus eſt. Lectiones S. Fulgentii, & S. Gregorii Nazianzeni Trinitatis myſterium optime exprimunt.

Craſtina Trinitatis die legi incipiunt Libri Regum, & deinceps reliqui Libri Hiſtorici, & Prophetici, & Libri Sapientiales dicti, uſque ad Adventum, juxta Decretum Gregorii Papæ VII.

In Officio Trinitatis repetuntur ſæpe eædem Antiphonæ, *Gloria*, *Laus*, *Honor*; Hymnus *O lux beata* ad Myſterium nihil pertinet, niſi ſola Trinitatis vox.

Vidimus, quoties Trinitatis Feſto obſtitere Pontifices, propterea quod nulla per annum dies eſt, nulla per diem hora, quibus Eccleſia in omnibus precibus non laudet, & glorificet Trinitatem, & Unitatem Dei; in omnibus officiis *Gloria Patri* inſertum eſt, & in fine Hymnorum, nullumque Sacrificium eſt, quod Patri per Filium in unitate Spiritus S. non offeratur; itaque ſupervacaneum videbatur annuum, & peculiare Feſtum generali ac perpetuo SS. Trinitatis Feſto deſtinare; Feſta omnia, Templa, & preces Trinitati

ti devoventur; nonniſi privati quidam voluere pietatis ſuæ peculiare ſpecimen præſeferre. Alcuino adſcribitur ſpecialis Miſſa de Trinitate; verum Caroli Magni tempore, quo vixit Alcuinus, hujuſmodi Miſſas poſteriores eſſe jam diximus. De iis primus omnium meminit Micrologus ad XI. ſæculum; Oratio autem, & Præfatio de Trinitate, quæ ſunt in Sacramentariis Gelaſii, & S. Gregorii, aliquanto poſt adjectæ fuere. De Trinitatis Miſſa, quam aliqui celebrari ſibi quotidie poſtulabant, agit Concilium Salegunſtadienſe an. 1022. atque hujuſmodi devotionem condemnat. Stephanus, Leodienſis Epiſcopus an. 920. Officium de Trinitate juſſit inſtitui devotionis cauſa, ejuſque Succeſſor Richerius Decretum edidit, ut diceretur officium, & feſtum celebraretur. Quæ autem eo tempore dicebatur, Miſſa tantum votiva erat, quemadmodum & votivum apud plures Monachos extat officium. Cum preces omnes, & Sacrificia ad Trinitatem referantur, tum Miſſa Trinitatis devotionis ergo dicebatur in feriis, & pro temporis opportunitate; non multo abhinc tempore in Miſſalibus, etiam Pariſienſibus, cum Matrimonium celebraretur, nulla alia dicebatur Miſſa, quam Trinitatis: & nos jam ſuperius retulimus, cum de Dominica loqueremur, quod in Officio dicebatur una Lectio, & commemoratio de Trinitate, cujus a nobis ſervatum eſt Reſponſorium *Duo Seraphim*, & Symbolum *Quicumque*.

Quæri poſſet, poſtquam huic diei Officium proprium aſſignatum eſt, cur fiat commemoratio de Dominica, quæ precationum objectum eſt, & præcipue officii de Dominica; ſed fortaſſe in hoc quoque, ſicut in aliis feſtis, factum eſt, in quibus, ſi incidant in Dominicam, de ea Dominica fit commemoratio, nulla habita conſideratione, quod Trinitatis Officium nihil aliud eſt, quam officium Dominicæ, quod ſub trium Divinarum Perſonarum nomine celebratur.

CAPUT LXXXI.

De Feſto SS. Sacramenti.

Licet multis retro ſæculis SS. Sacramenti inſtitutio in officio celebrata fuerit, & potiſſimum in Miſſa feriæ quintæ in Cœna Domini; cum tamen Eccleſia ea die occupata ſit in Paſſione Domini, in reconciliatione Pœnitentium, Sanctorumque Oleorum benedictione, ut tam auguſto Myſterio ulterior cultus tribueretur, Urbanus IV. diem illi proprium, ac peculiare feſtum conſecrandum cenſuit an. 1264. decrevitque, ut eadem ſolemnitate, qua primæ claſſis feſta, ubique terrarum celebraretur, feria nempe quinta poſt octavam Pentecoſtes, quæ prima erat feria quinta officiis Paſchalis temporis vacua; cujus feſti celebritate teſtatur voluiſſe ſe Hæreticorum perfidiam confundere. Iſte Pontifex cum Leodii eſſet Archidiaconus, viderat in ea Urbe feſtum hoc celebrari, in qua tamquam feſtum publicum, & ſolemne cum Vigilia, & jejunio præſcriptum fuerat in Synodo illius Urbis an. 1246. habita per Robertum, Leodienſem Epiſcopum: verum Urbani IV. Bulla ſine effectu propemodum fuit. Durandus enim, qui pluſquam 22. annis ſcripſerat poſt ejus mortem, de hoc Feſto non meminit: in Concilio autem Viennenſi an. 1311. Clemens V. Urbani IV. Bullam promulgari juſſit, & confirmavit, quæ cum a Regibus Galliæ, Angliæ, & Aragoniæ recepta eſſet, a Joanne XXII. Clementis ſucceſſore, iterum promulgari juſſa eſt an. 1316. & tunc in Eccleſiis omnibus confirmata. In Gallia ab anno 1318. obſervata fuit.

Reginaldus feſtum hoc inſtitutum etiam refert ad an. 1262. ſicut retulerat S. Antoninus in ſumma, per miracula, & viſiones, quæ ad hujus inſtitutionem excitarunt Urbanum IV. qui in Bulla mentionem de Feſto faciens ait, non ignorare ſe, antequam ad Pontificatum ele-

elevaretur, Feſti hujus celebrationem quibuſdam Catholicis revelatam fuiſſe. Gloſſa Juris in Canones Concilii Viennenſis ait, Clementis V. Decreto Bullam Urbani IV. ab omnibus fuiſſe receptam: *Quia illa Conſtitutio Urbani non fuit recepta ab omnibus, ideo Clemens Papa V. innovavit illam Conſtitutionem, & illam præcepit ab omnibus obſervari.*

Primum hujuſce feſti officium Leodii compoſitum fuerat a Religioſo Hoſpitalis Mont-Cornillonis ad portas Urbis Leodienſis; alii dicunt a Joanne, Clerico Leodienſi, quod probant illius Auctoris teſtimonio, qui vitam ſcripſit S. Julianæ, teſtaturque, Clericum illum Leodienſem officium ſcripſiſſe de SS. Sacramento cum Hymnis, Antiphonis, Reſponſoriis, Lectionibus, Capitulis, & Collectis, & teſtimonio veterum Librorum Eccleſiæ S. Martini Leodienſis, ubi Officii SS. Sacramenti pars, qualis a nobis dicitur, reperitur. Robertus illius Urbis Epiſcopus, qui officium approbaverat, ab omnibus commendatus eſt. Quoniam vero ſecundum Galliæ ritum compoſitum fuerat, Urbanus IV. aliud componi juſſit juxta Ritum Romanæ Eccleſiæ per S. Thomam Aquinatem, dum Romæ, vel Urbeveteri, quo Pontifex ſe contulerat, Theologiam edoceret; quod opus in ejus Opuſculo 57. reperitur, & quia parum differt officium S. Thomæ ab officio Leodienſi, credidere non pauci S. Thomam Leodienſe officium ad ritum Romanum accommodaſſe, demtis quibuſdam, quibuſdam additis; atque etiam in Hiſtoria tranſlationis S. Thomæ dicitur ſolummodo, quod ipſe in ordinem redegit, *Ordinavit*, officium SS. Sacramenti. Tota Eccleſia officium iſtud recepit ita a S. Thoma ordinatum, paucis poſtea immutatis tempore Pii V. quo aliud Capitulum in primis Veſperis poſitum eſt, Lectiones primi Nocturni de Veteri erant Teſtamento, & quartum Reſponſorium demtum eſt, eique ſubſtitutum, quod hodie eſt ſextum: per octavam etiam inſertæ ſunt Lectiones ſeu Homiliæ in Evangelium, in tertio Nocturno. Officium iſtud maximis S. Thomam laudibus cumulavit. A Breviario Pariſienſi an. 1680. appellatur *Admirandum Officium*. Ex Ordine Prædicatorum quidam in ſua Hiſtoria Eccleſiaſtica elogium iſtud in cœlum extollit, quod ut ei pondus adſtruat, Doctoribus Sorbonicis in Breviarii emendatione occupatis adſcribit; verum inter Emendatores unus tantum Societatis Sorbonicæ Doctor erat, videlicet Dominus Gabillonius, reliqui autem, ceu Dominus Lametius, S. Euſtachii Parochus, e Societate erat Navarræ, & Domini Chatalanius, & Amelinus ne Doctores quidem erat.

Putarunt Continuatores Bollandi, S. Thomam officium hoc non compoſuiſſe, ſed tantum ad Romani ritus normam accommodaſſe, quod emendatum fuerat a Juliana Mont-Cornillonis, ſcriptumque ab illius Hoſpitalis adoleſcente, cui nomen Joannes, & a Roberto Leodienſi Epiſcopo approbatum; videri ſibi dicentes hoc officium divinitus inſpiratum, utpote opus a puella virgine, & ab adoleſcente ſine ſtudio, & doctrina confectum, & reliquis Eccleſiæ officiis juxta communem ſententiam præſtantius. Videri poteſt apud citatos Continuatores inter duo hæc officia relatio, nempe inter primum Leodii elaboratum, & alterum S. Thomæ. Pius V. nonnulla juſſit immutari; ſed lectionum delectus ab antiquis Patribus petitarum, quæ per totam octavam in Pariſienſi Breviario diſtributæ ſunt, novum officio ſplendorem addiderunt. Feſtum hoc Eccleſiæ Latinæ peculiare neque apud Græcos reperitur, neque apud Orientales, neque etiam apud Maronitas.

In quibuſdam Eccleſiis Miſſæ a noſtris differunt; Introitus, *Ego ſum Panis vivus*, ℟. *Panis*; Graduale, *Niſi manducaveritis*; Offertorium, *Portas Cœli*; Communio, *Qui manducat*. S. Thomas e diverſis per annum Miſſis compoſuit ſuam; Introitus *Cibavit* eſt in feria ſecunda Pentecoſtes; Graduale *Oculi* eſt in Miſſa vigeſimæ ſecundæ Dominicæ poſt Pentecoſtem. Leo X. in Epiſtola ad Guillelmum Cantuarienſem A. 1519. præcipit, ut ſi feſtum Corporis Chriſti inciderit in vigiliam S. Joan-

Digitized by Google

Joannis, jejunium anticipari debeat: *Statuimus quod vigilia Nativitatis B. Joannis in Feſto Corporis . . . . propter tanti Feſti ſolemnitatem feria quarta jejunari debeat, & jejunanda vigilia ipſa*: anticipabitur Officium, & jejunium vigiliæ.

Urbanus IV. jejunandam vigiliam Corporis Chriſti præceperat, atque hoc jejunium præſcriptum cernitur in Concilio Senonenſi *Can.* I. Pariſiis habito A. 1319. *Statuimus, atque ordinamus, ut quarta feria præcedente feriam quintam poſt Octavas Pentecoſtes, qua ſummi, & magnifici Corporis, & Sanguinis D. N. J. C. Sacramenti memoria celebratur, ad honorem tam pretioſi Corporis ſe ab eſu carnium abſtineant, & jejunent; omnibuſque jejunantibus quadraginta dies de injunctâ ſibi pœnitentia duximus concedendos.*

Quoad Proceſſionem, quæ præcipua hujuſce feſti cæremonia eſt, de ea fit mentio in eodem Concilio Senonenſi Pariſiis primum habito A. 1320. in ſtatutis Tornacenſibus A. 1325. Carnutenſibus An. 1330. In Gallia itaque, & Pariſiis incepta eſt; neque in Italiam, Papiam ſcilicet, tranſiit ante A. 1404. De ea meminere Concilia Conſtantienſe, & Baſileenſe, in quibus Martinus V. & Eugenius IV. Proceſſioni adſtantibus concedunt Indulgentias; Concilii demum Tridentini auctoritate ſeſſ. 13. c. 5. firmata eſt, adverſus Hæreticorum calumnias, appellaturque Jeſu Chriſti triumphus, quo confundendi ſunt, qui auguſtum Altaris Sacramentum audent impugnare. Jejunabatur etiam Leodii hujuſce Feſti vigilia, quando cœpit inſtitui. Martinus V. Indulgentias conceſſit jejunantibus, verumtamen jejunium hoc de præcepto univerſali numquam fuit.

Feſtum hoc Latinæ Eccleſiæ proprium eſt; neque huic ſimile quidquam Græci habent in ſuis Officiis. Urbanus IV. nihil meminit Proceſſionis in Bulla, neque S. Thomas in ſuis de hoc Feſto Opuſculis; Concilium Senonenſe divina inſpiratione ait inſtitutam fuiſſe: *Cum quodam modo videatur divina inſpiratione introducta*. Hæc ſola Proceſſio in Ordinario Carthuſienſium ſignata cernitur, non illa quidem in veteribus eorum ſtatutis, neque in Guinenſibus præſcripta, ſed tantum in recentioribus, poſtquam Proceſſio iſta per totam Eccleſiam obſervata fuit; atque in eorum Ordinario A. 1582. exarato dicitur, quod poſt Proceſſionem exponi debeat ſuper Altare SS. Sacramentum cum cereis accenſis per totam octavam; quod cum in eo tantum Ordinario Monaſtico reperiatur, emendatum eſt in recentioribus, ſtatutumque deletum.

SS. Sacramenti expoſitio in oſtenſoriis apertis, & translucidis non reperitur ante Concilium Colonienſe A. 1452. quod vetat hoc modo exponi, præterquam in Feſto SS. Sacramenti, & in octava. Antiquitus expoſitio palam, & in propatulo non fiebat, niſi in Miſſa Hoſtiam elevando: *Ad majorem honorem SS. Sacramenti ſtatuimus, quod deinceps ipſum SS. Sacramentum nullatenus viſibiliter in quibuſdam monſtrantiis ponatur, aut deferatur, niſi in SS. Feſto Corporis Chriſti cum ſuis octavis ſemel in anno in qualibet Civitate, aut oppido, aut Parochia*, ait Concilium Colonienſe; quod utinam obſervaretur, nec tam frequens hujuſmodi expoſitio fieret. In Cathedrali Pariſienſi exponitur tantum in die Feſti, & ad Miſſam in die octavæ. Habetur autem in ſecundo Liturgiarum mearum tomo quidquid ad expoſitionem SS. Sacramenti, atque etiam ad Proceſſionem pertinet; ea hic ſolummodo indicabo. Utrum ſcilicet antehac SS. Sacramentum exponeretur, an celaretur; quod celabatur Infidelibus, Catechumenis, & Pœnitentibus: quod exponebatur Fidelibus, in quorum manibus longo tempore poſitum eſt, ut ſe communicarent: quod deinceps celabatur oculis ipſius Sacerdotis poſt elevationem; quod ſubinde in oſtenſoriis vitreis monſtrabatur; id quod Nicolaus Cuſanus, Nicolai V. Legatus in Colonienſi Concilio A. 1452 emendavit quoad oſtenſoria, permiſitque tantummodo in Feſto SS. Sacramenti, & in octava; quomodo referat Albertus Kranzius, ex frequentiori SS. Sacramenti expoſitione reverentiam, & cul-

Digitized by Google

tum imminui conſueviſſe; quomodo Caſſander, & Joannes Gropperius de expoſitione iſta diſſeruerint; itemque Concilium Mechlinienſe A. 1570. Dominus de Sanctis Epiſcopus Ebroicenſis, Concilium III. Mediolanenſe, & Concilium Trevirenſe A. 1452. an Miſſa dicenda ſit ad Altare, ubi SS. Sacramentum ſit expoſitum, & quomodo Paris de Graſſis incongruum eſſe contendebat, Euchariſtiam denuo conſecrari in eodem Altari, in quo ad adorandum expoſita eſt: *Ut in eodem Oratorio, in quo eſt jam Sacramentum quod adoratur, aliud Sacramentum de novo conficiatur.*

Pariſiis in Proceſſione Cathedralis Eccleſiæ per viam quieſci, aut ſiſti non ſolet, quia Proceſſio Urbe non egreditur: *Per viam nulla fit ſtatio.*

CAPUT LXXXII.

De Tempore a Pentecoſte uſque ad Adventum.

ADvertit Amalarius de Ordin. Antiph. quod prima hebdomada poſt Pentecoſtem legerentur Libri Regum cum Reſponſoriis a Pſalmis petitis; reliquis hebdomadis uſque ad menſem Auguſtum Reſponſoria erant hiſtorica a Libris qui legerentur deſumta; menſe Auguſto legebantur Libri Salomonis, & Reſponſoria totius menſis a Pſalmis excerpta erant; menſe Septembri legebatur Job per tres hebdomadas, primæ hebdomadæ Reſponſoria e Pſalmis, duarum reliquarum e Libro Job; in quarta hebdomada legebatur Tobias; menſe Octobri duabus primis hebdomadis legebatur Judith, Eſther, & Eſdras, & poſtremis duabus hebdomadis Macchabæorum Liber; menſe Novembri legebantur Prophetæ, & primæ hebdomadæ Reſponſoria ſumta erant a Pſalmis.

Inquit Amalarius l. 3. c. 39. quod poſt S. Joannis feſtum dicebatur in Dominicis ad Offertorium Miſſæ, *Vir erat in terra Hus*, dici incipiebat poſt S. Joannis Feſtum, & repetebatur per plures Dominicas.

Dominicæ a Pentecoſte ad Adventum diverſis vocantur nominibus in antiquis Sacramentariis. A Pentecoſte uſque ad Feſtum S. Petri dicitur *Dominica I. II. III. IV. poſt Octavam Pentecoſtes*. A S. Petri Feſto uſque ad Feſtum S. Laurentii, dicuntur *Dominicæ poſt Octavam Apoſtolorum*. A Feſto S. Laurentii uſque ad Æquinoctium Septembris, *Dominicæ poſt Laurentii Feſtivitatem*. Ab Æquinoctio Septembris uſque ad Feſtum S. Andreæ, *Dominicæ poſt Michael Feſtum*. Deinceps Dominicæ Adventus.

Dominicæ iſtæ aliis etiam appellantur nominibus. Prima dicitur *Dominica vacans*, ſeu *Dominica poſt Octavam Pentecoſtes*. Secunda, *Dominica prima poſt Octavas Pentecoſtes*, vel propter Introitum, *Dominica Factus eſt*. Tertia, *Dominica de Publicanis & Peccatoribus*, propterea quod tunc legebatur Evangelium de ove, quæ perierat. Quarta, *Dominica de Miſericordia*, quia legebatur Evangelium de Miſericordia, *Eſtote miſericordes*, quod nunc eſt in prima Dominica, quæ antehac vacans erat. Quinta, *Dominica de Piſcatione*, propter Evangelium, Piſcationem memorans, quod nunc in Quarta eſt. In Sexta legebatur Evangelium de Perfectione, quod nunc eſt in Quarta; & a ſæculo tantum 16. legitur panis multiplicatio. Septima dicitur; *Dominica de cavendis falſis fratribus*. Octava, *De Villico iniquitatis*. In Nona, ad 6. & 7. ſæculum legebatur Evangelium Samaritani *Luc.* 10. a 6. ſæculo uſque ad 14 legebatur Adminiſtrator infidelis; deinceps legi cœptus eſt J. Chriſtus flens ſuper Jeruſalem. Decima dicitur, *De Phariſæo & Publicano*. Undecima, *De Surdo & Muto*. Duodecima, *De pio Samaritano*. Decima tertia, *De decem leproſis*. Decima quarta, *De duobus Dominis ſerviendis*. Decima quinta, *De Vidua Naim*. Decima ſexta, *De Hydropico*. Decima ſeptima, *De Dilectione Dei*. Decima octava, *De Paralytico*. Decima nona, *De invitatis ad*

Na-

Nuptias. Vigeſima, *De Regulo*. Vigeſima prima, *De duobus Debitoribus*. Vigeſima ſecunda, *De tributo Cæſaris*. Vigeſima tertia, *De Hemorrhoiſſa*. Vigeſima quarta Officium proprium non habebat, quare in ea repetebatur Officium Dominicæ præcedentis, vel etiam erat Dominica quinta Adventus, videlicet ante Natalem. Ab hac Dominica incipiebat Adventus, qui poſtea ad octo dierum numerum retroceſſit.

In Officio nocturno, a Trinitatis Feſto uſque ad menſem Auguſtum leguntur Libri Regum; Proverbia vero, Eccleſiaſtes, Eccleſiaſticus & Liber Sapientiæ leguntur menſe Auguſto. Cantica Canticorum in nullis leguntur Eccleſiis; ex iis aliquæ tantum deſumuntur Lectiones pro Officiis B. Mariæ V. aliorumque Sanctorum, veluti S. M. Magdalenæ. Pariſiis ſolummodo ex iis petitæ leguntur primæ Lectiones in die Aſſumtionis, & per Octavam; fortaſſe quia cum hujuſmodi tempus circa tertiam occurrat menſis Auguſti hebdomadam, Liber iſte inter Proverbia reperitur & Eccleſiaſten; qui tamen Liber non in ordine Lectionum ponitur, quæ per annum occurrunt.

CAPUT LXXXIII.

De Lectionibus a Trinitatis Feſto uſque ad Adventum.

PAriſiis feria ſecunda poſt Trinitatis Feſtum legi incipit Liber Joſue; hujuſce Libri ignoratur Auctor; Theodoretus & Auctor Synopſis ſeu Epitomes, quæ S. Athanaſio tribuitur, Librum hunc a Joſue ſcriptum non putant, ajuntque ejus nomine propterea inſcribi, quia de rebus a Joſue duce geſtis agit, quemadmodum Liber Judicum, vel Tobiæ, appellantur Volumina illa, in quibus geſta narrantur eorum, quorum nomina præferunt. Legitur etiam hac hebdomada Liber Judicum & Liber Ruth. Judicum Liber nihil aliud videtur eſſe, quam Actorum cujuſque Judicis congeries, ab Eſdra in unum Librum digeſta poſt reditum a captivitate, cujus fit mentio in cap. 18. verſ. 3. *Uſque in diem captivitatis ſuæ*. Cum autem Hiſtoria Ruth in Judicum tempora inciderit, creditur ille ipſe, qui Judicum Acta collegit, Librum quoque Ruth congeſſiſſe.

Romæ incipiunt Libri Regum legi feria ſecunda poſt Dominicam Trinitatis. Legimus in Libro primo Paralipomenon cap. 29. quod primæ & poſtremæ actiones David ſcriptæ ſunt in Libro Prophetę Samuel, in Libro Prophetæ Nathan, & in Libro Prophetę Gad: Libri iſti deſiderantur, eorumque Epitome creduntur eſſe Libri Regum; quod ſi ita eſſet, crederetur etiam Propheta quiſque res ſuo tempore geſtas conſcripſiſſe; ac propterea Liber primus Regum appellatur ab Hebræis Liber Samuel; ſecundus, a Gad & Nathan ſcriptus, eſt primi continuatio; tertius & quartus ſunt Collectanea quædam aliorum Prophetarum.

In Octava S. Sacramenti leguntur ad ſecundum Nocturnum Patrum Sermones de Euchariſtia; ſed in Breviario Pariſienſi videntur ſelectiores. Ad tertium Nocturnum continuatur expoſitio S. Auguſtini in Evangelium de Feſto; Sanctus autem Pater de ſpirituali potius cibo diſſerit, quam de Sacramentali.

In 2. Dominica Homilia S. Gregorii præſtantiſſima eſt. In tertia Dominica legitur ad 2. Nocturnum S. Gregorius in Libros Regum; Pariſiis vero legitur ſæpiſſime ad 2. Nocturnum S. Auguſtinus de Civitate Dei, ubi Veteris Teſtamenti conſenſionem exhibet cum J. Chriſti Hiſtoria & Eccleſiæ.

In 4. Dominica legitur S. Auguſtinus, de David & Goliath diſſerens: oſtenditque in perſona Goliath Dæmonis artes, quibus inducimur ad malum, & proponit in triumpho David,

vid,

Digitized by Google

vid, qua ratione poſſimus de Satanæ inſidiis triumphare. In 5. Dominica legitur S. Gregorius de morte Saul; cujus expoſitio videtur valde allegorica. In ſexta legitur S. Ambroſius in ſua de David Apologia. In ſeptima legitur S. Hieronymus, qui Sunamitidem David allegorice interpretatur. In octava S. Auguſtinus explicat, quo pacto Salomon regni J. Chriſti fuerit figura. In nona S. Auguſtinus docet, quomodo Elias fuerit J. Chriſti typus. In decima S. Joannes Chryſoſtomus explicat in pœnitente Achab, quomodo Deus peccatores ſuſcipiat qui ad eum convertuntur, & quomodo ulciſcatur eos qui Deum non metuunt ultorem. In undecima S. Hieronymus eamdem ſententiam perſequitur in Ezechia Rege ſanato.

Menſe Auguſto legi incipiunt Proverbia ſeu Parabolæ Salomonis, quæ Axiomata, ſeu Sententiæ appellari poſſent; & primo quidem capite Salomoni adſcribuntur, *Parabolæ Salomonis filii David*; capite vero 25. adnotatur, quod a viris ab Ezechia Rege ſelectæ, collectæ fuerant: *Hæ ſunt Parabolæ Salomonis, quas tranſtulerunt viri Ezechiæ*. Duo poſtrema capita diverſum ab aliis ſtylum videntur præſeferre. Ad 2. Nocturnum elogium Sapientiæ legitur, a Sermone S. Ambroſii petitum. In ſecunda Dominica legitur Eccleſiaſtes, qui Prædicator dici poteſt, eſtque Salomonis Opus ſeſe ita inſcribentis: *Verba Eccleſiaſtæ filii David Regis*. Ezechiæ tribuunt Rabbini. Ad 2. Nocturnum legitur S. Joannes Chryſoſtomus, qui in opere hoc videtur oſtendere fructum pœnitentiæ Salomonis. In 3. Dominica legitur Liber Sapientiæ; quem Origenes, S. Joannes Chryſoſtomus, S. Clemens Alexandrinus Salomoni adſcribunt, S. Hieronymus autem a Judæo quodam conſcriptum cenſet, qui Salomonem imitari voluit; ſtylus etiam a ſtylo Salomonis differt, & Liber iſte in Catalogo Hebræorum inſertus non reperitur; ideoque primitus Sacrorum Librorum Catalogo adſcriptus non fuit. Ad 2. Nocturnum S. Ambroſius deſcribit Sapientiæ fructum, hoc eſt bene vivere. In 4. Dominica legitur Eccleſiaſticus: qui a S. Cypriano & S. Ambroſio ſub Salomonis nomine citatus eſt, quia Prophetarum imitatur Librum: ſed Libri Præfatio & caput 50. nos docent, Auctorem fuiſſe Judæum quemdam, nomine Jeſum, filium Sirach, a quo fuerat Hebraice compoſitus, & Græce deinde a nepote ſuo redditus; quoniam vero capite 50. loquitur de Simone Oniæ filio Magno Sacerdote, creditur illius Pontificis tempore fuiſſe compoſitus. Liber iſte in Hebræorum Catalogo non erat, neque in illo veterum Eccleſiæ Patrum. Inquit Sanctus Hieronymus, Librum hunc in ædificationem Fidelium legi, & cum Libro Sapientiæ conjungi conſueviſſe. Ad 2. Nocturnum Sermo S. Gregorii ſæcularium rerum vanitatem perſequitur. In 5. Dominica continuatur idem Liber: quod Pariſiis quoque ſervatum eſt, ubi legitur etiam idem Sermo S. Joannis Chryſoſtomi ad 2. Nocturnum, quo prompte ad Dominum converſionis neceſſitas inculcatur.

Menſe Septembri legi incipit Liber Job, cujus Hiſtoria vera eſt, de qua Ezechiel, Tobias, & S. Jacobus Apoſtolus meminerunt: ejus Hiſtoria nomen indicat, Patriam, uxorem, liberos, & propinquos; quæ omnia veræ Hiſtoriæ ſunt argumenta. Moyſi Librum hunc Rabbinorum plerique tribuunt, alii tantum vertiſſe ajunt. Liber iſte ad normam Poematis conſcriptus eſt. Ad 2. Nocturnum legitur expoſitio S. Gregorii in Job, ſicut etiam in 2. Dominica. In 3. Dominica legitur Tobias; e cujus lectione pater & filius videntur ipſimet Hiſtoriam ſuam conſcripſiſſe. Liber hic neque in Judæorum Canone, neque in veterum Patrum Catalogo reperitur. In Librum hunc Commentarium edidit S. Ambroſius. Ad 2. Nocturnum legitur S. Leo de Quatuor Temporum jejunio, oſtenditque nocte Sabbati ad Dominicam uſque vigilari, & Ordinatio-

nationem fieri conſueviſſe. In 4. Dominica legitur Judith; qui Liber neque exſtat in Hebræorum Canone, neque in Catalogo antiquiorum Patrum. S. Hieronymus in Præfatione in hunc Librum ait, a Concilio Nicæno in Sanctarum Scripturarum numerum fuiſſe adſcitum; quinam vero ſit iſte Nicænus Canon, ignoratur. Hujus Libri Auctor vulgo creditur Mardochæus. Illum Origenes, Concilium Laodicenum, S. Cyrillus Jeroſolymitanus, S. Hilarius in Sacrorum Librorum ordinem referunt. Illum S. Ambroſius explicat in 2. Nocturno. In 5. Dominica legitur Eſther, cujus Auctor Mardochæus habetur; citaturque ab Origene, a Concilio Laodiceno, & aliis, atque in 2. Nocturno a S. Ambroſio explanatur Hiſtoria. Pariſiis leguntur Libri Eſdræ in quinta hebdomada.

In prima Dominica Octobris leguntur Libri Macchabæorum, qui per totum menſem continuantur; iſti ſunt poſtremi Libri Veteris Teſtamenti, ita denominati a Juda, Matthiæ filio, qui ob virtutem & fortitudinem ſuam Macchabæus cognomine dictus fuerat. Libri iſti per omne tempus lecti ſunt in Eccleſia, ſed tamquam canonici non habebantur, ut ait S. Hieronymus, quia in Judæorum non erant Canone. Ad 2. Nocturnum leguntur Sermones Patrum in Libros Macchabæorum. Duo Macchabæorum libri diverſorum Auctorum ſunt; primus eſt ab Hebræo Auctore conſcriptus, ſecundus a Græco.

In prima Dominica Novembris legitur Liber Ezechielis Prophetæ; ad 2. Nocturnum legitur S. Gregorius in Ezechielem, & S. Hieronymus in ſecunda Dominica. In 3. Dominica legitur Daniel, & S. Athanaſius de jejunio hujus Prophetæ in ſecundo Nocturno. Pariſiis legitur Daniel in ſecunda Dominica cum expoſitione S. Hieronymi. Continuatur etiam in tertia hebdomada, legiturque S. Hieronymus in 70. hebdomadarum Prophetiam. In reliquis menſis diebus leguntur Romæ & Pariſiis duodecim Prophetæ, qui reſpectu quatuor majorum minores appellantur, quod ſcilicet iſtorum ſcripta breviora ſint, ut ait S. Auguſtinus Lib. 8. de Civit. c. 29.

F I N I S.

INDEX

Digitized by Google

INDEX CAPITUM
LIBRI PRIMI.

I. Definitio, atque appellatio Breviarii, ſive Horarum Canonicarum pag. 1
II. Quis fuerit primum Horarum Canonicarum numerus, an ubique eæ ſervarentur, deque hujus diviſionis ratione. 3
III. De nominibus Breviario, ſive Officio Divino tributis. 4
IV. De Breviarii Romani præſtantia, ſi cum ceterarum Eccleſiarum Breviariis conferatur, quantamque commendationem jure promereantur. 5
V. De addiſamentis, contractionibus, & correctionibus Romani Breviarii, 8
VI. Quæ Romæ fuerit vetus Divini Officii recitandi ratio. 11
VII. Diſtributio Officii apud Hebræos. 15
VIII. De Breviario Eccleſiarum Orientis. 17
IX. Diſtributio Officii apud Græcos. 18
X. De Breviario veterum Occidentis Eccleſiarum, præcipue vero Mediolanenſis. 20
XI. De Breviario Eccleſiarum Hiſpaniæ. 23
XII. Vetus Eccleſiæ Anglicanæ, & Germanicæ Breviarium. 25
XIII. De veteri Galliæ Eccleſiarum Breviario, præcipue vero Pariſienſis. 26
XIV. De Breviario Monaſtico, ſive de veteri Officii recitandi apud Monachos ratione. 36
XV. De eſſentiali Divini Officii uniformitate, quæ vel in tanta Breviariorum diverſitate ſpectabilis eſt. 46
XVI. De iis, qui juxta veteres Canones Breviarii lege tenentur. 48
XVII. De cantus uſu in Eccleſia. 51
XVIII. Utrum cantus in Monaſteriis, atque in Religioſarum Mulierum domibus receptus fuerit: atque an Mulieribus in Eccleſia canere liceat? 58
XIX. Quis eſſet corporis habitus Officii tempore: ſtantes ne, vel ſedentes id recitarent. 59
XX. De nocturnis Vigiliis. 62
XXI. De divini Officii horis; an primis ſæculis quotidie iiſdem horis conventus haberetur, quove demum ævo id fieri cœptum ſit. 64
XXII. De ſigno olim adhibito ad convocandos Clericos, Monachos, atque fideles ad officia. 66
XXIII. De Officio, quod Nocturnum appellabatur, hodie vero Matutinum dicitur, & qua hora id incipere ſolerent. 68
XXIV. De tribus Nocturnis Officii Nocturni. 70
XXV. De peculiaribus precibus, quæ Divinum Officium præcedunt, qualia ſunt Crucis ſignum, Pater, Ave, & Credo. 72
XXVI. De Origine Precum Domine labia, Deus in adjutorium, Gloria Patri ad Pſalmorum finem, Amen, & Alleluja. 75
XXVII. De Invitatorio, atque Pſalmo Venite. 81
XXVIII. De Hymnis. 83
XIX. De Pſalmis, ſive de Pſalmodia in Divino Officio. 85
XXX. De Antiphonis, & Reſponſoriis. 89
XXXI. De Verſiculo, Pater, Benedictione, & Abſolutione, quæ Lectiones præcedunt. 94
XXXII. De Lectionibus. 95
XXXIII. De Hymno Te Deum, & de Verſiculo Sacerdotali. 101
XXXIV. De Laudibus. 202
XXXIV. De Collectis. 104
XXXV. De Prima, atque de Symbolo S. Athanaſii. 106
XXXVI. De Officio Capituli, quod dicitur poſt Primam. 109
XXXVII. De Tertia, Sexta, & Nona. 114
XXXVIII. De Veſperis. 115
XXXIX. De Completorio. 117
XL. De Antiphonis, ſive precibus ad B. Virginem, quæ poſt Completorium recitantur. 120
XLI. De Officio Dominicæ. 122
XLII De Officio Feriarum. 128
XLIII. De Officio Feſtorum dierum. 131

De

Digitized by Google

XLIV. De Feſtis duplicibus, ſemiduplicibus, & ſimplicibus. 133
XLV. De Vigiliis, atque Octavis. 136
XLVI. De variis moribus, qui in pleriſque Eccleſiis circa Divinum Officium ſervantur. 138
XLVII. De Veſtibus Eccleſiaſticis ad Divini Officii Celebrationem. 151
XLVIII. De affinitate, & convenientia inter Romanum Breviarium, & Breviaria Eccleſiarum Gallicanarum. 158
XLIX. Quantum interſit Populos hortari ad Divinum Officium recitandum, atque illud omnibus aliis precibus præferendum. 159
L. Reſolutio plurium caſuum circa Breviarii recitationem. 161
LI. Excurſus in Libros Horarum, ſive precum, quæ in manibus populi verſantur. 166
LII. Excurſus in veterem diſciplinam, quam olim Canonici Eccleſiæ Pariſienſis, & cæterarum Galliæ Cathedralium obſervabant. 168

INDEX CAPITUM
LIBRI SECUNDI.

I. De Dominica ad Matutinum. 182
II. De Dominica ad Laudes aliaſque Horas diurnas. 185
III. De Salutatione Angelica. 187
IV. Proprium de Tempore. De Tempore Adventus. ibid.
V. De Officio primæ Dominicæ Adventus. 190
VI. De Feriis Adventus. 196
VII. De Dominica II. Adventus. 197
VIII. De Dominica III. Adventus. 198
IX. De Quatuor Temporibus menſis Decembris. 199
X. De Sabbato Quatuor Temporum, deque Ordinatione huic diei aſſignata. 202
XI. De Antiphonis majoribus Adventus, quæ inchoantur per O. 205
XII. De Dominica IV. Adventus, deque hebdomada eam ſubſequente. 207
XIII. De Vigilia Natalis. 209
XIV. De Feſto Natalis, de tempore quo Feſtum hoc inſtitutum fuit. 212
XV. De hebdomada Natalis. 223
XVI. De abſtinentia a carnibus remiſſa in Sabbatis a Natali uſque ad Purificationem. ibid.
XVII. De Feſto S. Stephani Protomartyris. 224
XVIII. De Feſto S. Joannis Evangeliſtæ. 227
XIX. De Feſto quod vocatur Feſtum Fatuorum. 210
XX. De Feſto S. Innocentium. 230
XXI. De Feſto S. Thomæ Cantuarienſis. 233
XXII. De Dominica infra Octavam Nativitatis. 234
XXIII. De Feſto S. Silveſtri Papæ. ib.
XXIV. De Feſto Circumciſionis, ſeu de Octava Nativitatis. 238
XXV. De diebus infra Circumciſionem, & Epiphaniam occurrentibus. 239
XXVI. De Octava S. Stephani. ibid.
XXVII. De Octava S. Joannis Evangeliſtæ. 241
XXVIII. De Octava Innocentium. ib.
XXIX. De Vigilia Epiphaniæ. 242
XXX. De Feſto Epiphaniæ. 244
XXXI. De diebus infra Octavam Epiphaniæ. 248
XXXII. De Dominicis poſt Epiphaniam. 250
XXXIII. De Dominica Septuageſimæ. 252
XXXIV. De Dominica Sexageſimæ. 255
XXXV. De Dominica Quinquageſimæ ſeu ſeptima hebdomada ante Paſcha. 256
XXXVI. De Feria quarta Cinerum, & de quatuor diebus ante Quadrageſimam; quando inceperit jejunari. 258
XXXVII. De origine jejunii Quadrageſimalis, deque variis jejunandi modis. 259
XXXVIII. Quod jejunium conſiſteret in abſtinentia carnis, & vini, & in unica

Digitized by Google

comeſtione ad Veſperas. 261
XXXIX. *De Collatione in diebus jejunii, deque uſu mane dicendi Veſperas in Quadrageſima.* 263
XL. *De pietatis operibus quæ jejunium Quadrageſimæ comitabantur, de Confeſſione, & continentia: An Miſſa diceretur quotidie, & de Miſſa Præſanctificatorum.* 265
XLI. *De Feſtis, & Officio Sanctorum in Quadrageſima.* 267
XLII. *De uſu cooperiendi Imagines in Quadrageſima.* 268
XLIII. *De Benedictione Cinerum, de Officio initii Quadrageſimæ, & de Feriis.* 269
XLIV. *De Stationibus ſeu Proceſſionibus in Feriis Quadrageſimæ.* 273
XLV. *Obſervationes in Evangelia Quadrageſimæ.* 275
XLVI. *De Dominica I. Quadrageſimæ.* 278
XLVII. *Obſervationes variæ in Quadrageſimam.* 279
XLVIII. *De prima hebdomada Quadrageſimæ.* 280
XLIX. *De Dominica II. Quadrageſimæ.* 282
L. *De Dominica III. Quadrageſimæ. ibid.*
LI. *De Dominica IV. Quadrageſimæ.* 283
LII. *De Dominica Paſſionis.* 285
LIII. *De Dominica Palmarum.* 289
LIV. *De Hebdomada Sancta.* 293
LV. *De Officio Feriæ quintæ in Cœna Domini.* 294
LVI. *De Cæremoniis peculiaribus Feriæ quintæ in Cœna Domini.* 298
LVII. *Reconciliatio Pænitentium, & Captivorum liberatio.* 299
LVIII. *De Benedictione Sanctorum Oleorum.* 301
LIX. *De Miſſa ſolemni Feriæ quintæ in Cœna Domini.* 302
LX. *Quomodo Euchariſtia ſervaretur in craſtinum.* 305
LXI. *De Cæremonia denudandi, & lavandi Altaria.* 306
LXII. *De pedum Lotione, & de Mandato.* 307
LXIII. *De Officio Feriæ ſextæ in Paraſceve.* 308
LXIV. *De Officio Sabbati S.* 314
LXV. *De Igne novo.* 316
LXVI. *De Benedictione Cerei Paſchalis.* 317
LXVII. *De Lectionibus quæ præcedunt Benedictionem Fontium.* 319
LXVIII. *De Benedictione Fontium.* 320
LXIX. *De adminiſtratione Baptiſmi.* 321
LXX. *De Confirmatione.* 326
LXXI. *De Miſſa, & Veſperis Sabbati Sancti.* 328
LXXII. *De Officio Paſchatis.* 331
LXXIII. *De Officio hebdomadæ Paſchatis, & Temporis Paſchalis.* 335
LXXIV. *De Rogationibus, Proceſſionibus, & Stationibus.* 343
LXXV. *De Officio diei Aſcenſionis.* 348
LXXVI. *De Vigilia Pentecoſtes.* 350
LXXVII. *De Officio diei Pentecoſtes.* 352
LXXVIII. *De Officio infra hebdomadam Pentecoſtes.* 354
LXXIX. *De Ordinatione.* 356
LXXX. *De Officio Sanctiſs. Trinitatis.* 360
LXXXI. *De Feſto Sanctiſs. Sacramenti.* 363
LXXXII. *De Tempore a Pentecoſte uſque ad Adventum.* 366
LXXXIII. *De Lectionibus a Trinitate uſque ad Adventum.* 367

Digitized by Google

Digitized by Google

005665576
Digitized by Google